

รายงานการประเมินผล
แผนพัฒนาการเกษตรในช่วง
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ ๑๑

(พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙)

ศูนย์ประเมินผล

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ศูนย์ประเมินผล

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เกษตรกลาง บางเขน

ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๗๙๐๕๐๗, ๐ ๒๕๗๙๐๖๑๔ โทรสาร ๐ ๒๕๗๙๐๕๐๗

www2.oae.go.th/EVA

รายงานการประเมินผล
แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑
(พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙)

โดย

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) เป็นแผนพัฒนาการเกษตรที่ยังยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อเนื่องจากแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๐ โดยให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญในการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตรและความมั่นคงด้านอาหาร และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ (ก.พ.ร.) ได้กำหนดให้ประเมินผลความสำเร็จตามแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดในองค์ประกอบที่ ๑ (Functional Based) ตามมาตรการการปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสำเร็จของการพัฒนาการเกษตรในช่วงสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในช่วงการดำเนินงาน พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการปรับใช้ในการพัฒนาการเกษตรในแผนฯ ต่อไป

ผลการประเมิน

ภาพรวม มีผลการพัฒนาในระดับดีมาก คือ ดัชนีความผาสุกของเกษตรกรอยู่ที่ ร้อยละ ๗๘.๘๐ และมีพื้นที่การเกษตรได้รับการบริหารจัดการ ๕๗.๑๘ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๙๘.๔๒ ของเป้าหมายการพัฒนา ๕๘.๑๐ ล้านไร่ ส่วนที่ต้องเร่งแก้ไขคือ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคเกษตร เมื่อสิ้นสุดแผนฯ หดตัวลงเฉลี่ยร้อยละ ๐.๔๓ สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรต่อ GDP เมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างทางเศรษฐกิจพบว่า ขาดความสมดุล ภาคอุตสาหกรรมและบริการมีส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศร้อยละ ๙๐.๐๑ ขณะที่ภาคเกษตรมีส่วนเพียงร้อยละ ๙.๙๙ สัดส่วนมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรต่อ GDP มีแนวโน้มลดลงเหลือ ๘.๔๐ ขณะที่มูลค่าการนำเข้าชะลอตัวลงเหลือร้อยละ ๓.๔๐ ในปี ๒๕๕๘ และเพิ่มขึ้นในปี ๒๕๕๙ คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๔ สัดส่วนสินค้าเกษตรที่สำคัญ ๑๐ อันดับแรก มีแนวโน้มลดลงเหลือร้อยละ ๘๐.๒๑ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลกของภาคเกษตรมีการขยายตัวร้อยละ ๒.๑๐ เป็นผลมาจากปัจจัยทุนมากที่สุด รองลงมาเป็นปัจจัยผลิตภาพการผลิตรวม ร้อยละ ๐.๘๕ โดยกลับมาเป็นบวก หลังจากติดลบมาตั้งแต่แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๐ สะท้อนให้เห็นว่ามีการใช้เทคโนโลยีในการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้การพัฒนาอย่างไม่บรรลุผล มาจากความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติ การเกิดโรคระบาด รวมทั้งเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้าอยู่ในภาวะถดถอย

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาคูณภาพชีวิตของเกษตรกร ผลการพัฒนาส่วนใหญ่จัดอยู่ในระดับดีมาก มีจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ คิดเป็นพื้นที่จาก ๒๑๙,๕๒๑ ไร่ เพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๒๓๔,๗๕๓ ไร่ ในช่วงแผนพัฒนาฯ การเกษตร ฉบับที่ ๑๑ เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๗.๐๐ ประชากรภาคเกษตรได้รับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับเฉลี่ยร้อยละ ๕๖.๗๒ หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๓.๘๗ ด้านองค์กรเกษตรกร/สถาบันเกษตรกรมีการดำเนินงานที่มีมาตรฐานเฉลี่ย ๕,๗๕๗ แห่ง เพิ่มขึ้นร้อยละ ๘.๗๙ สูงกว่าเป้าหมายการพัฒนาที่กำหนดไว้ร้อยละ ๔ ส่งผลให้มีปริมาณธุรกิจเฉลี่ย ๓๒๗,๕๓๔ ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๑๗.๔๙ จากในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และสูงกว่าเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่กำหนดไว้ ร้อยละ ๑๔ ด้านการลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้น้อยที่สุด และกลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้มากที่สุด ผลการพัฒนาจัดอยู่ระดับปานกลาง มีความแตกต่างเฉลี่ย ๑๑.๙๗ เท่า บรรลุเป้าหมายที่กำหนดให้มีความแตกต่าง ๑๕ เท่า ส่วนในด้านการเพิ่มสัดส่วนรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรต่อรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกร

เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ อยู่ในเกณฑ์ต้องเร่งแก้ไข คือ มีสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ ๓๐.๘๒ หรือลดลงจากช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ ร้อยละ ๑๓.๓๐ ยังไม่บรรลุเป้าหมายที่ต้องการให้เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๕ และการลดสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ๑๑ มีสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ ๗.๒๖ เพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๑๖ ไม่บรรลุผลเช่นกัน

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร ผลการพัฒนาการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในส่วนของ การเพิ่มผลผลิตจัดอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ผลผลิตรวมทั้งด้านพืช และปศุสัตว์เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ มีปริมาณเฉลี่ย ๑๘๘,๔๒๗ ตัน (เพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๑.๘๒) และ ๑,๓๐๐,๙๔๖ พันตัว (เพิ่มขึ้นร้อยละ ๖.๗๙) ยกเว้นประมง ๒,๗๒๘ พันตัน (ลดลงร้อยละ ๘.๗๙) โดยปริมาณการผลิตลดลงอย่างมากในช่วงปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘ เนื่องจากเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งประสบปัญหาโรคตายด่วน ด้านต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ ส่วนใหญ่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงดำเนินการตามแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ อยู่ในเกณฑ์ต้องเร่งแก้ไข แต่ในช่วงปลายแผนฯ ปี ๒๕๕๙ สินค้าเกษตรที่สำคัญส่วนใหญ่มีแนวโน้มต้นทุนการผลิตลดลง เช่น ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง อ้อยโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ไข่ไก่ กุ้งขาวแวนนาไม ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ซึ่งเป็นผลที่สะท้อนจากการดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่กำหนดให้ ปี ๒๕๕๙ เป็นปีแห่งการลดต้นทุนการผลิตของสินค้าเกษตร ด้านการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรมีผลการพัฒนาอยู่ในระดับดีมาก มีจำนวนฟาร์มได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐานรวม ๑,๑๙๒,๙๓๐ ฟาร์ม โรงงาน ๑๘๑,๑๘๔ โรง สูงกว่าเป้าหมาย ด้านมูลค่าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์อยู่ในเกณฑ์ดีมาก เฉลี่ย ๐.๖๔๓ ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นจากในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ คิดเป็นร้อยละ ๕.๙๓ ด้านสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรต่อ GDP ภาคเกษตร มีสัดส่วนร้อยละ ๐.๒๑ ต่ำกว่าเป้าหมายของแผน และอยู่ในเกณฑ์ต้องเร่งแก้ไข ซึ่งมีผลงานวิจัยที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ ๙๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๙๓ ของเป้าหมาย ๑๓๓ เรื่อง จัดอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนาศักยภาพการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน ส่วนใหญ่ผลการพัฒนาจัดอยู่ในระดับดีมาก ยกเว้นการขยายพื้นที่ชลประทานอยู่ในระดับต้องเร่งแก้ไข มีพื้นที่ชลประทานที่เพิ่มขึ้นรวม ๑.๓๔ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๔๐ ของเป้าหมาย ๓.๓๕ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ ซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ ขั้นตอนการอนุมัติ ระยะเวลาการก่อสร้าง และกรรมสิทธิ์ในที่ดินของเกษตรกร ฯลฯ ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดินสามารถจัดการได้ ๑๑.๐๔ ล้านไร่ (สูงกว่าร้อยละ ๑๐๒.๗๐ ของเป้าหมาย ๑๐.๗๕ ล้านไร่) พื้นที่ทำการประมง ๔๔.๘๐ ล้านไร่ (สูงกว่าเป้าหมายร้อยละ ๑๐๑.๘๒ ของเป้าหมาย ๔๔ ล้านไร่) มีแหล่งอาศัยสัตว์น้ำ ๗๐ แห่ง (สูงกว่าเป้าหมายร้อยละ ๑๑๖.๖๗ ของเป้าหมาย ๖๐ แห่ง) ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตร เพื่อลดปัญหาข้อขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร มีผลการพัฒนาอยู่ในระดับดีมาก มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ/บริหารจัดการแหล่งน้ำ และชุมชนประมงรวม ๔๙,๐๕๘ กลุ่ม หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑.๓๗ จากในช่วงปี ๒๕๕๕

ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

๑. การบริหารจัดการแผน สิ่งที่ต้องพิจารณา คือ การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติควรมีความสอดคล้องกันตั้งแต่การจัดสรรงบประมาณ การกำหนดเป้าหมายรายปีของหน่วยงานที่ดำเนินการแผนงาน/โครงการต่าง ๆ กับเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะสัดส่วนการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรในช่วงของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒ ต้องให้ความสำคัญ

ให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่จะสามารถสนับสนุนภาคการผลิต และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศได้ รวมทั้งรองรับการพัฒนาภาคเกษตรไปสู่ Thailand ๔.๐ ต่อไป

๒. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจภาคเกษตร จากภาวะการณ์ที่ภาคเกษตรมีอัตราการเจริญเติบโตแบบหดตัวเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ จากปัจจัยภายนอกทั้งสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ การชะลอตัวของเศรษฐกิจประเทศคู่ค้า การเกิดโรคระบาดต่าง ๆ นอกจากนี้การพึ่งพาสินค้าต่างประเทศของสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ ส่งผลให้เศรษฐกิจต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากความผันผวนของปัจจัยภายนอก ประกอบกับภาคเกษตรเป็นการผลิตสินค้าระดับต้นน้ำและสินค้าชั้นกลางมีมูลค่าไม่สูง ได้ผลตอบแทนต่ำ การผลิตยังพึ่งธรรมชาติเป็นหลัก ส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ดังนั้น ในช่วงของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒ ควรดำเนินการดังนี้

๒.๑ ควรเน้นการสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร สนับสนุนเทคโนโลยีที่ใช้ในภาคเกษตร รวมทั้งส่งเสริมการนำงานวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น เน้นการเข้าถึงเทคโนโลยีการเกษตรของเกษตรกรรายย่อยและกลุ่มเกษตรกร เพื่อลดปัญหาต้นทุนการผลิต และการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร ซึ่งปัจจุบันจะเป็นแรงงานสูงอายุ รวมทั้งขับเคลื่อนการพัฒนาภาคการเกษตรให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

๒.๒ สร้างความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกร ชวยผลการทำงานเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างความมั่นคงในอาชีพเกษตรกร พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้โดยใช้ ศพก. และศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ของเกษตรกรในชุมชน เพื่อให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการฟาร์มได้แบบครบวงจรตั้งแต่การผลิต แปรรูป และการตลาด

๒.๓ ให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเชื่อมโยงการบริหารจัดการร่วมกันตลอดห่วงโซ่ ทั้งภาครัฐ เกษตรกร และผู้ประกอบการ มุ่งเน้นการผลิตสินค้าเกษตรคุณภาพ มาตรฐาน และความปลอดภัย รวมทั้งส่งเสริมการนำระบบโลจิสติกส์สินค้าเกษตรและโซ่อุปทานมาใช้

๓. ด้านการบริหารจัดการทรัพยากร ในด้านการเพิ่มพื้นที่ชลประทานซึ่งเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของแผนฯ ได้ เนื่องจากความไม่สอดคล้องของการกำหนดเป้าหมายของหน่วยงานกับเป้าหมายของแผน ข้อจำกัดด้านการอนุมัติงบประมาณ ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ส่งผลต่อการดำเนินงานล่าช้า นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเสี่ยงและข้อจำกัด เช่น ทรัพยากรถูกนำไปใช้อย่างต่อเนื่อง และขาดการอนุรักษ์ ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมและระบบนิเวศน์ถูกทำลาย ภัยพิบัติทางธรรมชาติ การเกิดอุทกภัย และภัยแล้งที่บ่อยครั้งรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการผลิตภาคเกษตรโดยตรงและปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชน ดังนั้น ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒ ควรดำเนินการ ดังนี้

๓.๑ ในช่วงการแปลงแผนสู่การปฏิบัติ เพื่อผลักดันให้การบริหารจัดการทรัพยากรบรรลุตามเป้าหมาย ต้องให้ความสำคัญในการกำหนดเป้าหมายรายปีที่จะส่งผลถึงเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตร นอกจากนี้ ต้องเร่งชี้แจงทำความเข้าใจกับเกษตรกรเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และความร่วมมือในการเพิ่มและพัฒนาแหล่งน้ำ เน้นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๓.๒ ขับเคลื่อนการส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เน้นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรการเกษตรให้คงความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างภูมิคุ้มกันทางการเกษตรต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๓.๓ สัตว์ส่วนการนำเข้าสารเคมียังมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น ซึ่งมีสาเหตุจากการระบาดของของศัตรูพืช ส่งผลให้เกษตรกรมีการใช้สารเคมีมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลเสียต่อระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม รวมถึงสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมี ในส่วนของปุ๋ยเคมีสัตว์ส่วนการนำเข้าลดลงไม่มาก จึงจำเป็นต้องมีการรณรงค์และแก้ไขอย่างเร่งด่วน ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสารอินทรีย์ให้มากขึ้น เพื่อทดแทนสารเคมีทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งให้ความรู้การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดินเพื่อลดต้นทุนการผลิต และรักษาโครงสร้างดินให้สมบูรณ์

คำนำ

การประเมินผลแผนพัฒนาการเกษตรในระยะของแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๑๑ ทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ (ก.พ.ร.) ได้กำหนดให้ประเมินผลความสำเร็จตามแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ เป็นตัวชี้วัดในองค์ประกอบที่ ๑ (Functional Based) ตามมาตรการการปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการเกษตรในช่วงสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับ ๑๑ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในช่วงการดำเนินงาน พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับใช้ในการพัฒนาการเกษตรในแผนฯ ต่อไป

สุดท้ายนี้ ศูนย์ประเมินผล จึงใคร่ขอแสดงความขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ สำหรับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ และเกษตรกรในพื้นที่โครงการที่ติดตามและประเมินผล ซึ่งได้นำมาประมวลวิเคราะห์ผลในภาพรวม เป็นผลการดำเนินงานและผลกระทบที่เกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ทำให้รายงานฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กรกฎาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	(๗)
คำนำ	(๘)
สารบัญ	(๗)
สารบัญตาราง	(๘)
สารบัญแผนภาพ	(๙)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาของแผนพัฒนาการเกษตร	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการเกษตร	๒
๑.๓ เป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตร	๒
๑.๔ ยุทธศาสตร์การพัฒนากการเกษตร	๒
๑.๔.๑ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร	๒
๑.๔.๒ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร	๓
๑.๔.๓ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน	๓
บทที่ ๒ ระเบียบวิธีการประเมินผล	๕
๒.๑ ความสำคัญของการประเมินผล	๕
๒.๒ วัตถุประสงค์ของการประเมินผล	๕
๒.๓ ขอบเขตการประเมินผล	๕
๒.๔ การตรวจเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี	๖
๒.๕ วิธีการประเมินผล	๑๙
บทที่ ๓ การทบทวนการพัฒนากการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ ๑ - ๑๐	๒๓
๓.๑ แนวทางการพัฒนากการเกษตร	๒๓
๓.๒ ผลการพัฒนากการเกษตรที่ผ่านมา	๒๓
๓.๓ สถานการณ์ทรัพยากรการเกษตร	๓๔
๓.๔ เศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตรกร	๓๗
๓.๕ การสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการเกษตร	๓๙
บทที่ ๔ ผลการประเมินผล	๔๑
๔.๑ ผลกระทบของการพัฒนากการเกษตรในภาพรวม	๔๑
๔.๒ ผลการประเมินความสำเร็จรายยุทธศาสตร์	๖๐

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๕ บทสรุป และข้อเสนอแนะ	๑๐๗
๕.๑ สรุป	๑๐๗
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๑๓
บรรณานุกรม	๑๑๕
ภาคผนวก	๑๑๗

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑ การใช้ที่ดิน และเนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรปี ๒๕๕๗	๓๔
๒ การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร ปี ๒๕๕๗	๓๕
๓ ปริมาณน้ำฝน และจำนวนวันฝนตก ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘	๓๖
๔ จำนวนประชากรและแรงงานเกษตร ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘	๓๗
๕ รายได้ และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๗	๓๘
๖ การให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรของสถาบันการเงิน ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘	๓๙
๗ การให้สินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรแยกตามประเภทของเงินกู้ ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘	๓๙
๘ งบประมาณรายจ่ายประจำปี ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๙ จำแนก ตามประเภทงบประมาณ	๔๒
๙ งบประมาณรายจ่ายประจำปี ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๙ จำแนก ตามกลุ่มภารกิจ	๔๒
๑๐ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร และผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคนอก เกษตรเฉลี่ย ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๗ - ๑๑	๔๓
๑๑ อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร และผลิตภัณฑ์ มวลรวมภาคนอกเกษตรเฉลี่ย ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๗ - ๑๑	๔๔
๑๒ การค้าระหว่างประเทศ และดุลการค้าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ - ๑๑	๔๕
๑๓ มูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ - ๑๑	๔๕
๑๔ มูลค่าการนำเข้าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ - ๑๑	๔๖
๑๕ สัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมรายสาขาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเฉลี่ยในช่วงแผนพัฒนา การเกษตรฯ ฉบับที่ ๗ - ๑๑ (ณ ราคาประจำปี)	๔๗
๑๖ สัดส่วนมูลค่าการส่งออก การนำเข้า และดุลการค้าสินค้าเกษตรต่อ GDP	๔๘
๑๗ สัดส่วนมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ - ๑๑	๔๘
๑๘ อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจและแหล่งที่มาของการเจริญเติบโตในภาคเกษตร	๔๙
๑๙ สัดส่วนการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการพัฒนาการเกษตร	๕๐
๒๐ ฐานะและการลงทุนทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร	๕๒
๒๑ ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ - ๑๑	๕๔
๒๒ ปริมาณการนำเข้าและส่งออกปุ๋ยเคมี สารเคมี และปุ๋ยอินทรีย์ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๕๘
๒๓ สรุปผลการพัฒนาในภาพรวมของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๕๙
๒๔ ผลสำเร็จภาพรวมของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๖๐
๒๕ การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และ ๑๑	๖๔
๒๖ พื้นที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และ ๑๑	๖๖
๒๗ สัดส่วนการศึกษาของครัวเรือนเกษตรกร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และ ๑๑	๖๗
๒๘ สรุปผลการพัฒนายุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร	๗๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า	
๒๙	สรุปผลสำเร็จของการดำเนินงานในยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร	๗๐
๓๐	ปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ	๗๖
๓๑	ผลผลิตต่อไร่สินค้าเกษตรที่สำคัญ ด้านพืช	๗๖
๓๒	ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ	๗๘
๓๓	ดัชนีราคาสินค้าเกษตรที่เกษตรกรขายได้ที่ไร่นาปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙	๗๙
๓๔	มูลค่าผลผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙	๘๐
๓๕	การพัฒนามาตรฐาน และการรับรองระบบงาน	๘๑
๓๖	การตรวจรับรองมาตรฐานฟาร์ม และโรงงาน/โรงงานแปรรูปในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๘๒
๓๗	ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร และผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคนอกเกษตรเฉลี่ยในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๘๓
๓๘	อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศรายสาขา ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑	๘๔
๓๙	สัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมรายสาขาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๘๔
๔๐	สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ สาขาเกษตร	๘๕
๔๑	ผลงานวิจัยที่ดำเนินการและการนำไปใช้ประโยชน์	๘๖
๔๒	สรุปผลการพัฒนายุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร	๘๗
๔๓	สรุปผลสำเร็จของการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร	๘๘
๔๔	จำนวนพื้นที่ชลประทานที่เพิ่มขึ้นในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๙๑
๔๕	จำนวนปริมาณเก็บกักน้ำที่เพิ่มขึ้น	๙๑
๔๖	ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำ	๙๒
๔๗	ผลการปรับปรุง พันธุ์ และพัฒนาทรัพยากรดิน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๙๔
๔๘	จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมและบริการด้านการพัฒนาที่ดิน	๙๔
๔๙	การดำเนินการเพื่อรองรับภาวะเบียดเบียนของประเทศคู่ค้า ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๙๖
๕๐	การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรประมง ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๙๗
๕๑	มาตรการควบคุมการทำประมง	๙๘
๕๒	ผลการพัฒนา พันธุ์ทรัพยากรประมง และการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๙๘
๕๓	การศึกษา วิจัย และพัฒนาการประมง	๙๙
๕๔	จำนวนองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานที่ขึ้นทะเบียนในเขตสำนักงานชลประทานที่ ๑ - ๑๗ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๑๐๑
๕๕	จำนวนชุมชนประมง และความพึงพอใจที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรประมง	๑๐๑

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๕๖ ผลการดำเนินงานเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและลดโลกร้อน	๑๐๒
๕๗ พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากการสนับสนุนการปฏิบัติการฝนหลวง ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๙	๑๐๓
๕๘ กฎหมายที่เกี่ยวข้องการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตร	๑๐๔
๕๙ สรุปผลการพัฒนายุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน	๑๐๔
๖๐ สรุปผลสำเร็จของการดำเนินงานในยุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน	๑๐๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๑ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างนโยบาย แผน แผนงาน และโครงการ	๑๔
๒ แสดงความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยงตามเหตุ-ผล ภายใต้แผนงาน โครงการ	๑๔
๓ แสดงความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยงสนับสนุนภายใต้แผนงาน โครงการ	๑๕
๔ การใช้ที่ดินในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑ - ๑๐	๓๕
๕ พื้นที่ชลประทานโครงการขนาดใหญ่และขนาดกลางก่อนมีแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑ - ๑๐	๓๖
๖ พื้นที่ชลประทานที่เพิ่มขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๕๖
๗ พื้นที่ทรัพยากรดินที่ได้รับการปรับปรุงฟื้นฟูและพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๕๗
๘ พื้นที่ประมงที่ได้รับการบริหารจัดการในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑	๕๙
๙ จำนวนแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล (แห่ง)	๕๙
๑๐ เปรียบเทียบสัดส่วนรายได้เงินอุดหนุนการเกษตรต่อรายได้เงินอุดหนุนครัวเรือนเกษตรกร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และ ๑๑	๖๑
๑๑ รายได้เงินอุดหนุนของครัวเรือนเกษตรกร ปีเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖ - ๒๕๕๘/๕๙	๖๒
๑๒ ทรัพย์สินและหนี้สินเกษตรกร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และ ๑๑	๖๒
๑๓ เปรียบเทียบสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินเกษตรกรในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และ ๑๑	๖๓
๑๔ สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร	๖๓
๑๕ เปรียบเทียบสัดส่วนระดับการศึกษาภาคบังคับกับสูงกว่าภาคบังคับของครัวเรือนเกษตรกร	๖๖
๑๖ ผลการประเมินมาตรฐานการดำเนินงานของสถาบันเกษตรกร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และ ๑๑	๖๘
๑๗ จำนวนสถาบันเกษตรกรที่ผ่านมาตรฐานในช่วงพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑	๖๘
๑๘ สัดส่วนสถาบันเกษตรกรที่ผ่านและไม่ผ่านมาตรฐาน จำแนกรายประเภท	๖๙
๑๙ ปริมาณธุรกิจสถาบันเกษตรกรในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และ ๑๑	๖๙
๒๐ ปริมาณธุรกิจของสถาบันเกษตรกร ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘ จำแนกประเภท	๖๙
๒๑ แนวโน้มสัดส่วนงบวิจัยและพัฒนาการเกษตรต่อ GPD สาขาเกษตร	๘๖

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของแผนพัฒนาการเกษตร

การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมา ภาคเกษตรยังคงมีบทบาทสำคัญในการช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชาติ ถึงแม้ว่าที่ผ่านมาประเทศไทยจะได้รับผลกระทบจากปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของโลกและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทำให้เกิดภัยแล้งและน้ำท่วม ซึ่งปัจจุบันได้ส่งผลกระทบกับประเทศไทยอย่างรุนแรง รวมถึงสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศสาขาเกษตรจะลดน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับสาขาการผลิตอื่นก็ตาม แต่ภาคเกษตรยังคงมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากการที่เกษตรกรเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศแล้ว สินค้าเกษตรยังได้ปรับเปลี่ยนบทบาทที่เคยเป็นสินค้าเพื่อการบริโภคภายในประเทศและส่งออกในรูปของสินค้าขั้นปฐม เป็นสินค้าที่ใช้เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตของภาคการผลิตอื่น สร้างมูลค่าและรายได้แก่ประเทศมากขึ้น เช่น อุตสาหกรรมการแปรรูปอาหาร และล้อยางรถยนต์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการผลิตทางการเกษตร เช่น ดิน น้ำ และป่าไม้ เป็นต้น ถูกนำมาใช้เพื่อสนับสนุนการผลิตและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นจำนวนมากจนเกินศักยภาพการผลิตของทรัพยากรในการฟื้นตัวตามธรรมชาติได้ ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรและเกษตรกร ทำให้ต้องมีการปรับตัวและเตรียมความพร้อมในการรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) คณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ จึงได้เห็นชอบแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ โดยการพัฒนาการเกษตรในระยะเวลา ๕ ปีของแผน จึงยังคงยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๐ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผลักดันการประยุกต์ใช้ปรัชญาดังกล่าว เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีอาชีพมั่นคงรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญในการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตรและความมั่นคงด้านอาหาร ส่งเสริมการผลิตพืชอาหารและพืชพลังงานทดแทนให้มีความเหมาะสม โดยกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรม และพลังงาน เน้นให้ความสำคัญกับด้านอาหารเป็นอันดับแรก ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคภายใต้การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการเป็นศูนย์กลางการผลิต การค้าสินค้าเกษตรของอาเซียน นอกจากนี้ได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรดินและน้ำ ทั้งนี้ได้แบ่งการพัฒนาเกษตรกรออกเป็น ๒ กลุ่ม เน้นแนวทางการดำเนินงานของเกษตรกรแต่ละกลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ ๑ เกษตรกรรายย่อย ประกอบด้วย ๒ กลุ่มย่อย คือ

กลุ่มที่หนึ่ง ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานการครองชีพ (ต่ำกว่าเส้นความยากจน) เป็นการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน เน้นการจัดหาที่ดินทำกิน สร้างความมั่นคงด้านอาหารและรายได้ สร้างโอกาสให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุน และการแก้ไขปัญหาหนี้สิน

กลุ่มที่สอง ผู้ที่มีรายได้ตามมาตรฐานการครองชีพหรือสูงกว่ามาตรฐานการครองชีพเน้นการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรให้มีมาตรฐานมากขึ้น การถ่ายทอดเทคโนโลยี สร้างองค์ความรู้ และพัฒนาทักษะการผลิต การตลาด และสามารถเข้าถึงแหล่งทุน

กลุ่มที่ ๒ เกษตรกรรายใหญ่ที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ เน้นการสนับสนุนให้สามารถเข้าถึงข้อมูล อำนวยความสะดวกทั้งด้านการผลิต การตลาด การลงทุนทางการเกษตรในต่างประเทศ และสนับสนุนการร่วมทุน ด้านการวิจัย เพื่อให้เกิดผลงานวิจัยที่สามารถต่อยอดในเชิงพาณิชย์ รวมทั้งผลักดันให้เกษตรกรรายใหญ่ เข้าร่วมกลุ่มกับเกษตรกรรายย่อย เพื่อเชื่อมโยงถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกัน ตลอดจนส่งเสริมพัฒนา การรวมกลุ่มการผลิตและเชื่อมโยงสู่อุตสาหกรรม ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการเกษตร

๑.๒.๑ เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอาชีพที่มั่นคง รายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ และมีความภูมิใจ ในอาชีพ

๑.๒.๒ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรและอาหาร ให้มีทั้งคุณภาพและปริมาณเพียงพอ ต่อความต้องการ รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่ม การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและจัดสรรการผลิตที่เหมาะสม ระหว่างอาหารผลิตภัณฑ์และพลังงานทดแทน

๑.๒.๓ เพื่อให้มีการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน

๑.๓ เป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตร

๑.๓.๑ ความผาสุกของเกษตรกรเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๘๐ ในปี ๒๕๕๙

๑.๓.๒ เศรษฐกิจภาคเกษตรเติบโตเฉลี่ยร้อยละ ๓.๐ ต่อปี

๑.๓.๓ ทรัพยากรการเกษตรมีความเหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น

๑.๔ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตร

๑.๔.๑ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร

การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๑๑ ภาคเกษตรยังคงยึดคนเป็นศูนย์กลาง ของการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพัฒนาเกษตรกรให้มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพชีวิต ที่ดีซึ่งมีแนวทางการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรเน้นกระบวนการถ่ายทอด องค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ให้สามารถแก้ไขปัญหาพึ่งพาตนเองได้ เพื่อให้การพัฒนาการเกษตรมีความเหมาะสม และยั่งยืน ทั้งการผลิตเพื่อการส่งออก และการผลิตเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของครัวเรือน ตลอดจนเกษตรกร มีคุณภาพชีวิตที่ดี

๑) วัตถุประสงค์

๑.๑) เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยมีความสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับ ความเสี่ยงด้านการผลิต การตลาด และมีการกระจายรายได้ที่ทั่วถึง

๑.๒) เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยเชิงพาณิชย์เป็นผู้มีความสามารถในการผลิตและ การตลาดก้าวสู่ผู้จัดการฟาร์มที่เป็นมืออาชีพ (Smart Farmer) รวมทั้งสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ทดแทนรุ่นเดิม เพื่อทำการเกษตรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ

๑.๓) เพื่อส่งเสริมให้องค์กรเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรให้มีการดำเนินงาน อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

๑.๔) เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรรายใหญ่ที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ เพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน

๒) เป้าหมาย

๒.๑) สัดส่วนรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรต่อรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ ในปี ๒๕๕๙ และสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรลดลง

๒.๒) รายได้ของเกษตรกรระหว่างกลุ่มมีรายได้น้อยที่สุดและกลุ่มมีรายได้มากที่สุด มีความต่างกันลดลงเหลือ ๑๕ เท่าในปี ๒๕๕๙

๒.๓) เกษตรกรทำเกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้น

๒.๔) ผู้มีการศึกษาสูงเข้าสู่ภาคเกษตรมากขึ้น

๒.๕) องค์กรเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรมีการดำเนินงานที่มีมาตรฐานเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔ และมีปริมาณธุรกิจเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๔ ในปี ๒๕๕๙ รวมถึงเครือข่ายมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

๑.๔.๒ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงด้านอาหาร

การนำสินค้าเกษตรไปเป็นวัตถุดิบในการผลิตและใช้ประโยชน์อย่างหลากหลายมากขึ้น รวมทั้งมีโอกาสจากการเพิ่มปริมาณผลผลิตเพื่อรองรับความต้องการทั้งภายในประเทศและของโลก แต่ประสิทธิภาพการผลิตของไทยยังต่ำมีสินค้าเกษตรบางชนิดการผลิตไม่ได้มาตรฐาน ขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร ตลอดจนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การพัฒนาการเกษตรในอนาคตจึงต้องสร้างภูมิคุ้มกันภาคเกษตรให้เข้มแข็ง กำหนดแนวทางเชิงรุก และสร้างความสมดุลสำหรับการผลิตสินค้าเกษตร ทั้งที่เป็นอาหารและไม่ใช่อาหารให้เป็นรูปธรรม

๑) วัตถุประสงค์

๑.๑) เพื่อสร้างฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็ง เป็นฐานการผลิตของภาคการผลิตอื่น ๆ ทำให้เกิดความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้กับเกษตรกร

๑.๒) เพื่อพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรและอาหารให้มีความสามารถในการแข่งขัน

๑.๓) เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคงด้านอาหาร และมีผลผลิตเพียงพอกับความความต้องการด้านอาหารและพลังงาน โดยให้ความสำคัญกับความต้องการด้านอาหารเป็นลำดับแรก

๑.๔) เพื่อส่งเสริมให้มีและนำผลงานวิจัยพัฒนาด้านการเกษตรไปใช้ประโยชน์มากขึ้น

๒) เป้าหมาย

๒.๑) เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพมาตรฐาน และเพียงพอต่อความต้องการ

๒.๒) มูลค่าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น

๒.๓) เพิ่มสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร และมีการนำผลงานไปใช้ประโยชน์มากขึ้น

๑.๔.๓ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพสมดุล และยั่งยืน

เพื่อสร้างและพัฒนาการใช้ทรัพยากรการเกษตร และโครงสร้างพื้นฐานการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ พื้นฟูทรัพยากรการเกษตรให้มีความเหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืน โดยการเร่งรัดการฟื้นฟูและปรับปรุงคุณภาพดินที่เสื่อมโทรม วางระบบการใช้ที่ดินตามศักยภาพของที่ดิน จัดหาที่ดินเอกชนมาพัฒนา และจัดสรรให้กับเกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ทรัพยากรประมง

ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างเหมาะสมและยั่งยืน สนับสนุนและผลักดันให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตร เตรียมความพร้อมรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ วางระบบการป้องกัน และบรรเทาปัญหาภัยธรรมชาติ รวมทั้งพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์

๑) วัตถุประสงค์

๑.๑) เพื่อสร้างและพัฒนาศูนย์ใช้ทรัพยากรการเกษตร และโครงสร้างพื้นฐานการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๒) เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรการเกษตรให้มีความเหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืน เตรียมความพร้อมในการรองรับและปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

๑.๓) เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตร และสิ่งแวดล้อม

๒) เป้าหมาย

๒.๑) ขยายพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๓.๓๕ ล้านไร่ ในปี ๒๕๕๙

๒.๒) ทรัพยากรที่ดินได้รับการบริหารจัดการไม่น้อยกว่าปีละ ๒.๑๕ ล้านไร่

๒.๓) พื้นที่ทำการประมง และแหล่งอาศัยสัตว์น้ำได้รับการบริหารจัดการไม่น้อยกว่าปีละ ๘.๘ ล้านไร่ และ ๖๐ แห่ง

๒.๔) องค์กรเกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรเพิ่มขึ้น

บทที่ ๒ ระเบียบวิธีการประเมินผล

๒.๑ ความสำคัญของการประเมินผล

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๑๑ ได้ดำเนินการมาจนสิ้นสุดระยะเวลาของแผนฯ ตลอดระยะเวลา ๕ ปีที่ผ่านมา ภาคเกษตรประสบกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสภาพภูมิอากาศ ส่งผลต่อโอกาสการพัฒนาโดยรวม สำหรับแผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่าง ๆ ที่ครอบคลุมด้านการเกษตร ภาพรวมทั้งหมด ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร การพัฒนา ชีตความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตรและความมั่นคงด้านอาหาร และการพัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุลและยั่งยืน รวมทั้งกำหนดกระบวนการขับเคลื่อนแผนพัฒนาการเกษตร สู่การปฏิบัติ ให้มีความสำคัญต่อการเชื่อมโยงในพื้นที่ท้องถิ่น และชุมชนมีความเข้าใจในยุทธศาสตร์การพัฒนา การเกษตรที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ท้องถิ่นและชุมชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยใช้แนวคิด และทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อเนื่องจากแผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) โดยเฉพาะการสร้างฐานทางปัญญาเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนในภาคเกษตรให้มีคุณภาพ มีระบบเศรษฐกิจสีเขียวที่ใช้ความรู้และจุดแข็งของอัตลักษณ์ไทยไปปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมที่เข้มแข็ง เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างเท่าทัน สร้างความยั่งยืนของภาคเกษตรและความมั่นคงด้านอาหาร และพลังงาน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างยั่งยืน เป็นฐานการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและสมดุล มุ่งสู่การให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีประชาชนมีความมั่นคงด้านอาหาร เป็นฐานสร้างรายได้ให้แผ่นดิน

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นประกอบกับในปี ๒๕๖๐ ทางสำนักงานคณะกรรมการบริหารราชการ (ก.พ.ร.) ได้กำหนดให้มีการประเมินผลความสำเร็จตามแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ เป็นตัวชี้วัดในองค์ประกอบที่ ๑ (Functional Based) ตามมาตรการการปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ดังนั้น ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร จึงได้ทำการประเมินผลความสำเร็จของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ เพื่อรายงานผลต่อคณะกรรมการบริหารราชการ และใช้เป็นข้อมูลประกอบแนวทางในการพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒ ต่อไป

๒.๒ วัตถุประสงค์ของการประเมินผล

เพื่อประเมินความสำเร็จของการพัฒนาการเกษตรในช่วงสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ พร้อมทั้งปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในช่วงการดำเนินงาน

๒.๓ ขอบเขตการประเมินผล

๒.๓.๑ ประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงาน ครอบคลุมการดำเนินงาน ๓ ยุทธศาสตร์หลักภายใต้แผนพัฒนาการเกษตร คือ

- ๑) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิต
- ๒) ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงด้านอาหาร
- ๓) ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน

๒.๓.๒ ระยะเวลาข้อมูล ผลการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตร ระหว่างปีงบประมาณ ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙

๒.๔ การตรวจเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี

๒.๔.๑ การตรวจเอกสาร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (๒๕๕๔) การติดตามประเมินผลแผนพัฒนาการเกษตร ในระยะ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) พบว่าด้านเศรษฐกิจอัตราการเจริญเติบโตของภาคเกษตร (GDP ภาคเกษตร) เฉลี่ยร้อยละ ๑.๑ ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๓.๐ ต่อปี เป็นผลกระทบจากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจการเงินของโลก และภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรง ในส่วนของเสถียรภาพของดุลการค้าภาคเกษตรยังคงเกินดุลต่อเนื่อง ด้านการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของภาคเกษตร พบว่าโครงสร้างเศรษฐกิจขาดความสมดุลจากการที่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมีส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมสูงถึงร้อยละ ๙๑.๒๖ ขณะที่ภาคเกษตรมีส่วนเพียงร้อยละ ๘.๗๔ จากเป้าหมาย สัดส่วนร้อยละ ๑๕ ในส่วนของการพึ่งพิงทางการตลาด พบว่า สัดส่วนมูลค่าการส่งออกและนำเข้าสินค้าเกษตรต่อ GDP มีแนวโน้มปรับตัวสูงขึ้น แสดงถึงฐานรายได้มาจากการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น ทำให้เศรษฐกิจต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงภายนอกมากขึ้น ด้านภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจปรับตัวลดลงจากสัดส่วนการส่งออกสินค้าเกษตร ๑๐ อันดับแรก และสัดส่วนการส่งออกสินค้าเกษตรไปยัง ๑๐ ประเทศแรก พบว่า ยังไม่มีการกระจายสินค้าและตลาดส่งออกที่มากพอ ด้านการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลกในภาคเกษตรยังมีข้อจำกัด เนื่องจากผลผลิตการผลิตทางการเกษตรมีแนวโน้มลดลง นอกจากนี้สัดส่วนการลงทุนเพื่อการวิจัยด้านการเกษตรต่อ GDP ของภาคเกษตรมีส่วนเฉลี่ยเพียงร้อยละ ๐.๑๕ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ต่ำ เมื่อเทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๐.๕ แสดงว่าการเจริญเติบโตของภาคเกษตรมาจากการเพิ่มปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิตในกระบวนการผลิตเป็นหลัก โดยเฉพาะปัจจัยด้านทุนและที่ดินซึ่งมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันส่วนแบ่งการตลาดสินค้าเกษตรส่งออกของไทยในตลาดโลกถึงแม้ยังได้เปรียบแต่มีแนวโน้มลดลง เนื่องจากการดำเนินมาตรการทางการค้าของประเทศต่าง ๆ เช่น การกีดกันทางการค้าการทำธุรกรรมการค้าภายในระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกมีมากขึ้น ด้านสังคมดัชนีความสุขของเกษตรกรปรับตัวในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง โดยองค์ประกอบด้านสุขอนามัยและด้านสังคมอยู่ในระดับดีมาก ในขณะที่องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษาและด้านสิ่งแวดล้อมยังต้องได้รับการปรับปรุงและแก้ไขต่อไป

นอกจากนี้ สัดส่วนคนยากจนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น รวมทั้งความเหลื่อมล้ำทางรายได้ยังมีอยู่มาก ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนยังห่างกันถึง ๑๘ เท่าไม่บรรลุเป้าหมายของแผนฯ ที่กำหนดไว้ไม่เกิน ๑๐ เท่า ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาแหล่งน้ำมีพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๑.๒๙ ล้านไร่ จากเป้าหมาย ๘๐๐,๐๐๐ ไร่ ในปี ๒๕๕๔ และมีการจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำแล้ว ๔๔,๖๙๙ กลุ่ม เพื่อบริหารจัดการน้ำครอบคลุมพื้นที่ ๑๓ ล้านไร่ ผลงานด้านการฟื้นฟูพื้นที่มีปัญหาเป็นไปตามเป้าหมาย โดยดำเนินการลดการชะล้างพังทลายของดิน ๔.๐๙ ล้านไร่ และปรับปรุงคุณภาพดินที่มีปัญหาปีละ ๑๖ ล้านไร่ ในส่วนของการใช้สารเคมีซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้น สัดส่วนการนำเข้าสารเคมีในส่วนของปุ๋ยเคมียังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยนำเข้าปีละ ๔.๒๒ ล้านตัน จากเป้าหมายลดปริมาณนำเข้าไม่เกินปีละ ๓.๕ ล้านตัน

สำหรับการประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงานภายใต้ ๔ ยุทธศาสตร์ สรุปได้ดังนี้

- ๑) ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรประกอบด้วย ๕ ตัวชี้วัด ดัชนีความสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าคะแนน ๓.๘๐) ตัวชี้วัดที่มีผลการดำเนินงานต่ำกว่าเป้าหมายคือ การลดจำนวนครัวเรือนเกษตรกรยากจนและการส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร
- ๒) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้าเกษตรประกอบด้วย ๔ ตัวชี้วัด ดัชนีความสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าคะแนน ๓.๐๐) ตัวชี้วัดที่มีผลการดำเนินงานต่ำกว่าเป้าหมายคือ สัดส่วนการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา และอัตราการเจริญเติบโตภาคเกษตร
- ๓) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรประกอบด้วย ๔ ตัวชี้วัด ดัชนีความสำเร็จอยู่ในระดับดี (ค่าคะแนน ๔.๗๕) ตัวชี้วัดที่มีผลการดำเนินงานต่ำกว่าเป้าหมายคือ การลดปริมาณน้ำเข้าปุ๋ยเคมี และ ๔) ยุทธศาสตร์การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการประกอบด้วย ๔ ตัวชี้วัด ดัชนีความสำเร็จอยู่ในระดับดีมาก (ค่าคะแนน ๕.๐๐) โดยภาพรวมความสัมฤทธิ์ผลทั้ง ๔ ยุทธศาสตร์อยู่ในระดับดี (ค่าคะแนน ๔.๑๔)

ข้อเสนอแนะ

๑) เร่งแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของเกษตรกร โดยต่อยอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาด้านการรวมกลุ่มเกษตรกรและชุมชน เนื่องจากผลการดำเนินงานยังต่ำกว่าเป้าหมายมาก เพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ ด้านคุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง โดยองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจต้องได้รับการปรับปรุง ได้แก่ การสร้างรายได้ การออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินให้เกษตรกร และปัญหาหนี้สิน การฟื้นฟูทรัพยากรดินที่มีปัญหามากขึ้น ด้านการศึกษา และด้านสิ่งแวดล้อมต้องเร่งแก้ไข

๒) เพิ่มภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจในภาคเกษตรซึ่งยังไม่มีกระจายสินค้าและตลาดส่งออกที่มากพอ ควรส่งเสริมสินค้าเกษตรในตลาดใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพ เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรหลัก และกระจายสินค้าส่งออกให้มีความหลากหลาย สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรส่งออกเป็นหลัก

๓) ให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สามารถใช้ปัจจัยการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาองค์ความรู้และบริหารองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อสามารถเพิ่มผลิตภาพการผลิตซึ่งผลการประเมิน พบว่า การผลิตยังต้องพึ่งพาธรรมชาติและต้องพึ่งพาปัจจัยทางด้านทุนและที่ดินสูง

๔) ในส่วนของการพึ่งพิงด้านการตลาด พบว่า มีการปรับตัวสูงขึ้น แสดงถึงฐานรายได้ต้องพึ่งพาการค้ากับต่างประเทศ จึงจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถภาคเกษตรให้มีศักยภาพในการแข่งขันโดยเฉพาะสนับสนุนงบประมาณด้านการวิจัยและพัฒนา ซึ่งผลการประเมิน พบว่า ยังมีสัดส่วนที่ต่ำกว่าเป้าหมายมาก โดยการสนับสนุนให้มีการพัฒนางานวิจัยพันธุ์การศึกษาวิจัยความต้องการของผู้บริโภคตลาดสินค้า และส่งเสริมให้นักวิจัยใหม่ ๆ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานวิจัยต่อไป

๕) ถ่างทอดงานวิจัยสู่ระดับไร่นา โดยเชื่อมโยงกับศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรระดับตำบลเป็นศูนย์กลางการขยายเครือข่ายองค์ความรู้สู่เกษตรกร

๖) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๖.๑) ด้านทรัพยากรน้ำ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะขาดแคลนเพิ่มมากขึ้น เน้นการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม โดยสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำให้ครอบคลุมพื้นที่ชลประทาน เพื่อให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดพื้นที่ชลประทานเป้าหมายในการพัฒนาการเกษตรแบบบูรณาการ (Area Approach)

๖.๒) เร่งรัดการจัดสรรที่ดินให้ผู้ไร้ที่ทำกิน เนื่องจากผลการดำเนินงานยังต่ำกว่าเป้าหมายมาก รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาอาชีพให้มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับการจัดสรร เพื่อไม่ให้เกษตรกรละทิ้งที่ดิน โดยสร้างโอกาสให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อเข้าสู่อาชีพเกษตรได้อย่างมั่นคง รวมทั้งมีมาตรการในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๗) ผลการพัฒนา
ระดับภาคในระบอบเศรษฐกิจแผนฯ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) และแนวทางการพัฒนาในระยะต่อไป พบว่า

ภาคเหนือ ผลการพัฒนาในระยะ ๒ ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนา
โครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงแนวระเบียงเศรษฐกิจเหนือ - ใต้ (NSEC) และตะวันออก - ตะวันตก
(EWEC) โดยมีการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย - ลาว แห่งที่ ๔ (เชียงของ - ห้วยทราย) พร้อมด่านพรมแดนเชียง
ของแล้วเสร็จและเปิดใช้งานแล้ว ท่าเรือพาณิชย์เชียงแสนแห่งที่ ๒ เปิดบริการแล้ว อ.แม่สอด มีการซ่อมแซม
สะพานมิตรภาพไทย-เมียนมาแห่งที่ ๑ และออกแบบก่อสร้างสะพานแห่งใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมี
การปรับปรุงเส้นทางห้วยต๋อนและบ้านน้ำเพียงดินชายแดนไทย - เมียนมา จังหวัดน่านมีการออกแบบการ
วางผังและจัดทำผังพื้นที่จุดผ่านแดนถาวรห้วยโก๋น จังหวัดอุตรดิตถ์ปรับปรุงเส้นทางชายแดนช่องภูตู๋ รวมทั้งมี
การปรับปรุงท่าอากาศยานเชียงใหม่รองรับการเป็นศูนย์กลางคมนาคมทางอากาศเชื่อมโยงกลุ่มประเทศอาเซียน
และนานาชาติ มีการสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าโดยการจัด GMS Trade Fair และการจัด Trade Mission Visit
กับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน การจัดกิจกรรมในระดับท้องถิ่น เช่น การจัดตลาดนัดการค้าชายแดน การพัฒนา
พื้นที่เศรษฐกิจชายแดน มีความชัดเจนในการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษระยะแรกที่อำเภอแม่สอด
จังหวัดตาก และระยะที่สองที่จังหวัดเชียงราย รวมทั้งมีการเตรียมวางผังเฉพาะในพื้นที่เมืองชายแดนแม่สาย
เชียงแสน เชียงของ และแม่สอด

นอกจากนี้มีการดำเนินงานของ สนข. ในด้านการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ ตามแนว
เส้นทาง NSEC เช่น จุดแวะพักรถบรรทุกสินค้า การศึกษาเส้นทางรถไฟรางคู่จากเด่นชัย-เชียงราย ด้านการท่องเที่ยว
มีการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวแนวใหม่ เช่น การผจญภัย กีฬา
เส้นทางจักรยาน มีการศึกษาออกแบบกระเช้าไฟฟ้าเส้นทางไนท์ซาฟารี - ดอยสุเทพ - ดอยปุย - ดอยผาดำ
โดยเฉพาะศูนย์ประชุมและแสดงสินค้านานาชาติที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวธุรกิจ MICE
การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวพัฒนา e-Tourism และ e-Commerce มีการพัฒนาต่อยอดธุรกิจบริการสุขภาพ
ทั้งระบบครอบคลุมบริการทางการแพทย์และทันตกรรม การบริการสปาและการนวดเพื่อสุขภาพ ผลิตภัณฑ์
สุขภาพ สมุนไพร การแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก โดยสามารถสร้างความโดดเด่นและมูลค่าของบริการ
จากฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพผนวกวัฒนธรรมล้านนาไทย เกิดการพัฒนาคุณภาพระดับสูง ได้แก่
มาตรฐาน HA/JCI มาตรฐานห้องชั้นสูง ISO ๑๕๑๘๙ มาตรฐานห้องปฏิบัติการ การสร้างแบรนด์บริการ
สุขภาพอัตลักษณ์ไทยล้านนาสปาที่มีชื่อเสียง มีหลักสูตรการพัฒนาบุคลากรสปา และเกิดเครือข่ายธุรกิจ
ที่เข้มแข็ง การปรับปรุงคุณภาพและสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและ OTOP โดยการสร้างสรรค์งาน
ออกแบบ มีการขยายสาขาของ TCDC มาตั้งที่จังหวัดเชียงใหม่ และการพัฒนาเมืองให้เป็น Creative City โดย
เริ่มต้นจากเมืองเชียงใหม่ ในด้านการเกษตรมีการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางและเล็กเพื่อการเกษตร และ
ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตสู่เกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์มากขึ้น รวมทั้งการพัฒนาพลังงาน
ทดแทนและสร้างความสมดุลระหว่างพืชพลังงานและพืชอาหาร สำหรับด้านสังคมมีการดำเนินงานเกี่ยวกับ
ผู้สูงอายุในโครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) มีการเตรียมความพร้อมกำลังคนในธุรกิจบริการ
สุขภาพ บริการทางการศึกษา การท่องเที่ยว และการค้าชายแดน สร้างความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพและ
กฎระเบียบต่าง ๆ ในการติดต่อต่างประเทศทั้งในกลุ่ม GMS และ AEC รวมทั้งมีการเฝ้าระวังการเจ็บป่วยจาก
การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในภาคการเกษตรในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการพัฒนา และฟื้นฟู
แหล่งน้ำ การสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่ง การสร้างฝายถาวร ฝายกึ่งถาวร ฝายชะลอน้ำ การจัดสร้างแก้มลิงเพื่อกักเก็บน้ำ
เริ่มมีการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืนในเทศบาลนครขนาดใหญ่หลายแห่ง อาทิ เชียงราย เชียงใหม่ พิษณุโลก
ตาก (แม่สอด) และนครสวรรค์ และทุกจังหวัดในภาคเหนือที่มีปัญหาหมอกควันได้ดำเนินการแก้ไขปัญหา

หมอกควัน โดยการรณรงค์ลดการเผาในช่วง ๑๐๐ วันอันตราย เพื่อลดปัญหาหมอกควันในช่วงวิกฤติ และการแก้ปัญหาหมอกควันโดยชุมชนเองในช่วงต่อไป การขับเคลื่อนการพัฒนาของภาคเหนือจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อมสำคัญ ได้แก่ การเติบโตและการขยายตัวของการค้าการลงทุนจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคทั้งในกรอบ GMS และ AEC โดยเฉพาะด้านโลจิสติกส์ บริการ และการตลาด แนวโน้มผู้บริโภคลิ้นค้ำวัฒนธรรมและการตื่นตัวเรื่องสุขภาพ การเติบโตของสังคมเมือง และแนวโน้มการเกิดภัยพิบัติที่รุนแรงมากขึ้น

ในระยะต่อไปควรให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงภัยพิบัติ โดยการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจในพื้นที่ให้สามารถเข้าไปมีส่วนใน Supply Chain ระดับภูมิภาคทั้งด้านการผลิต การค้า และบริการ สนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรม และบริการตามแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์พัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นคุณภาพสู่ความยั่งยืน สร้างความยั่งยืนของภาคเกษตรและความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน การพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตรวมทั้งการจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ เตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการจัดระบบแรงงานต่างด้าว รวมถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และอนุรักษ์ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมทั้งเตรียมการป้องกัน และบรรเทาผลกระทบจากภัยธรรมชาติต่าง ๆ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการพัฒนาในระยะ ๒ ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาด้านศุลกากรนครพนมแห่งใหม่ และการก่อสร้างศูนย์โลจิสติกส์ และลานตรววจสินค้า บริเวณโคกภูกระแต ขณะนี้อยู่ระหว่างการก่อสร้างการศึกษาความเหมาะสมและสำรวจออกแบบรายละเอียดสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ ๕ (บึงกาฬ – ปากซัน) การพัฒนาเส้นทางให้เป็นถนน ๔ ช่องทางในแนวระเบียงเศรษฐกิจและถนนเชื่อมระหว่างเมืองหลัก รวมทั้งศูนย์กระจายสินค้าในพื้นที่ ๕ แห่ง คือ จังหวัดนครราชสีมา ขอนแก่น หนองคาย มุกดาหาร และอุบลราชธานี การกำหนดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ พ.ศ. ๒๕๕๖ ให้จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดนำร่องของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้เร่งรัดดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ เป็นต้นไป ส่วนจังหวัดนครพนม และหนองคายอยู่ในกลุ่มระยะที่ ๒ ส่งเสริมการผลิตพืช GAP ในพื้นที่จังหวัดเลย อุดรธานี สกลนคร นครพนม มุกดาหาร ขอนแก่น มหาสารคาม นครราชสีมา และยโสธร รวมทั้งการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อขยายพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ ยกระดับการจัดงานแสดงสินค้าประจำปี (ผ้าไหม) จากเดิมเป็นงานระดับท้องถิ่นได้ยกระดับไปสู่นานาชาติ ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ โดยเริ่มต้นที่ภาษาอังกฤษและภาษาจีน นำร่องนำระบบเสต็มศึกษา (Science, Technology, Engineering and Mathematics Education : STEM) เข้ามาบูรณาการการเรียนรู้อ ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกระดับ สนับสนุนสถานศึกษาจัดกิจกรรมอบรมและเข้าค่ายให้กับนักเรียนในการเตรียมความพร้อม เพื่อสอบวัดระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา จัดให้มีระบบสวัสดิการที่สร้างหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุทุกกลุ่มในสังคมในรูปกองทุนต่าง ๆ จัดตั้งศูนย์กลางบริการรักษาพยาบาลของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Sub region : GMS) จัดหาบ้านให้ครัวเรือนยากจน ดำเนินการแล้ว ๕,๐๔๑ ครัวเรือน หรือร้อยละ ๕.๗ ของครัวเรือนที่มีปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของภาค จัดกิจกรรมอบรมกลุ่มเสี่ยง และแกนนำชุมชนเครือข่ายในการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด และการช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัดรักษาเสพติดในชุมชน ส่งเสริมบทบาทชุมชนและประชาชนในการเพิ่มพื้นที่ป่า และดูแลรักษาต้นไม้ในพื้นที่ของตนเอง เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในชุมชน และก่อสร้างสถานีสูบน้ำ คลอง/ท่อส่งน้ำ ในพื้นที่เขตเมืองเน้นการจัดการขยะตามหลัก ๓Rs ส่งเสริมให้พลังงานทดแทน ทำให้มีโรงไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์จำนวน ๖๐ โรง กระจายอยู่เกือบทุกจังหวัดในภาค โรงพลังงานไฟฟ้าชีวมวล ๔๙ โรง โรงงานพลังงานลม ๔ โรง โรงงานพลังงานไฟฟ้าชีวภาพ จำนวน ๒๔ โรง กำลังการผลิต ๕๐.๖ เมกกะวัตต์ต่อวัน ซึ่งมากที่สุดในระดับประเทศ

และในส่วนภาคเกษตรและภาคครัวเรือนมีการใช้พลังงานทดแทนมากขึ้น โดยในภาคเกษตรได้เริ่มทดลองใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการสูบน้ำเข้าสู่แปลงเพาะปลูก และภาคครัวเรือนเริ่มมีหลายชุมชนได้ดำเนินการผลิตก๊าซชีวภาพใช้หุงต้มในครัวเรือนมากขึ้น ในช่วงต่อไปการขับเคลื่อนการพัฒนาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อมสำคัญ ได้แก่ การเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคอินโดจีน GMS และอยู่ภายใต้กรอบความร่วมมือ AEC การเติบโตและการขยายตัวของการลงทุนจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาค กระแสความต้องการของโลกที่ให้ความสนใจกับอาหารปลอดภัยและอินทรีย์มากขึ้น แรงงานภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง และเริ่มเข้าสู่ผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในสังคมเกษตรที่เข้าสู่สังคมเมือง ราคาพลังงานในตลาดโลกมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกจากปัญหาก๊าซเรือนกระจก ทำให้เกิดภัยพิบัติ และปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนและการค้ามนุษย์เป็นประเด็นที่ส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาถูกกดดันให้ปฏิบัติตาม

ในระยะต่อไปควรให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติม โดยการสร้างความเข้มแข็งและมั่นคงของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรให้พึ่งตนเองได้ การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร เร่งรัดการเตรียมความพร้อมของพื้นที่ชายแดนและการเชื่อมโยงเพื่อนบ้านในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ส่งเสริมการผลิต และการใช้พลังงานไฟฟ้าทดแทน เพิ่มประสิทธิภาพภาคบริการให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน พัฒนาศักยภาพ และปัจจัยสนับสนุนให้เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว ยกกระดับฝีมือแรงงานเพื่อเพิ่มผลิตภาพแรงงาน และการสร้างความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวให้มีประสิทธิภาพ ติดตาม และเฝ้าระวังการค้ายาเสพติดและพัฒนาระบบบริการสาธารณสุขในพื้นที่ชายแดนแบบมีส่วนร่วม และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญคือ ดิน น้ำ ป่าไม้ ชยะให้สามารถใช้ประโยชน์และมีความยั่งยืน

ภาคกลาง ผลการพัฒนาในระยะ ๒ ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่สำคัญ ได้แก่ การผลิตภาคเกษตรปลอดภัยสูงขึ้น โดยการส่งเสริมเทคนิคการทำเกษตรปลอดภัยด้วยวิธีธรรมชาติและสารชีวภาพสามารถเพิ่มผลผลิตข้าวได้มากขึ้น และสามารถลดต้นทุนการใช้สารเคมี คุณภาพชีวิตเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมดีขึ้น โดยเฉพาะเกษตรกรที่เข้าโครงการมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต พบสารพิษตกค้างในกระแสเลือดลดลง และการประเมินคุณภาพในแหล่งน้ำสาธารณะในพื้นที่ที่มีการดำเนินโครงการพัฒนาเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง เช่น ในพื้นที่ภาคกลางตอนบน ๑ พบปริมาณสารเคมีด้านเกษตรตรวจวัด ณ ที่ตั้งของโครงการด้านปลายน้ำลดลงร้อยละ ๕-๑๐ ในขณะที่คุณภาพน้ำผิวดินดีขึ้นในระดับปานกลาง-ดี มีการสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันเกษตรกรโดยการอบรมเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกรเกี่ยวกับการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ มีโรงงานอุตสาหกรรมสมัครเข้าร่วมโครงการรับรองอุตสาหกรรมสีเขียว (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) และได้รับใบรับรองอุตสาหกรรมสีเขียวจำนวน ๓,๘๒๔ โรงงาน มีการริเริ่มแปลงแนวความคิดการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศสู่การปฏิบัติใน ๙ จังหวัด ภาคกลางประกอบด้วย จังหวัดระยอง จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดปทุมธานี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดนครปฐม จังหวัดชลบุรี และจังหวัดสระบุรี มีโรงงานเข้าร่วมโครงการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยดำเนินการแล้วเสร็จจำนวน ๘๖ โรงงาน ทำให้สามารถลดปริมาณการใช้น้ำรวม และสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายด้านน้ำ สารเคมี และพลังงาน รวมทั้งสามารถลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก มีการปรับปรุงภูมิทัศน์สถานที่ อาคารสิ่งก่อสร้างในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของภาค มีการจัดกิจกรรมงานประเพณีประจำปีของจังหวัด/กลุ่มจังหวัดรวมทั้งงานออกร้านจัดมหกรรมขายสินค้าประจำถิ่นหรือ มหกรรมการแสดงเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว มีการปรับปรุงเส้นทางถนนท่าเทียบเรือที่เข้าถึงหรือเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวและการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะรองรับ

นักท่องเที่ยว การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลและป้ายบอกทางการพัฒนาระบบโดยสาธารณสุขแหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงระบบดูแลรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว มีการจัดงานแข่งขันกีฬานานาชาติ และงานแสงสีเสียง ในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ของภาค รวมถึงการพัฒนาบุคลากรผู้ให้บริการในธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้าของที่ระลึกหรือการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรง ส่วนด้านสังคม มีการริเริ่มโดยโรงพยาบาลลำสนธิ จังหวัดลพบุรี จัดระบบการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง ในลักษณะการทำงานเชิงรุกแบบ Community care การพัฒนาเครือข่ายการเฝ้าระวังร่วมกับชุมชน ท้องถิ่น และอาสาสมัคร และการติดตั้ง CCTV ในพื้นที่เสี่ยงของจังหวัดต่าง ๆ การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้พิเศษให้กับนักเรียนหลังเลิกเรียน หรือจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนส่งเสริมคุณธรรม การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน โดยการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปการ เช่น ถนน แหล่งน้ำ อาคารที่ทำการด้านศุลกากร และศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) การดำเนินโครงการชลประทานขนาดใหญ่ เพื่อเพิ่มความจุในการกักเก็บน้ำในภาคตะวันออก การติดตั้งระบบการดักจับมลพิษ และการแก้ไขปัญหามลพิษ การประกาศให้พื้นที่ตำบลมาตาพุดและบริเวณใกล้เคียงเป็นเขตควบคุมมลพิษ การปรับปรุงคุณภาพน้ำ และระบบนิเวศน์ของแม่น้ำเจ้าพระยา – ป่าสัก โดยการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน และการจัดการน้ำทิ้งจากครัวเรือน และโรงงานให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานในพื้นที่ภาคกลางตอนบน รวมทั้งดำเนินการปรับปรุงกระบวนการรวบรวมขนย้าย กำจัดขยะ และของเสียอันตรายในระดับชุมชนให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นตามหลัก ๓Rs ในช่วงต่อไปการขับเคลื่อนการพัฒนาของภาคกลางจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อมสำคัญ ได้แก่ การเดินทาง สร้างความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจในภูมิภาคของอาเซียน และกระแสความตื่นตัวเรื่อง AEC ในระดับประเทศ แนวโน้มความต้องการบริโภคอาหารปลอดภัยและอาหารสุขภาพ ยังคงขยายตัวเพิ่มขึ้น แนวโน้มความเป็นสังคมผู้สูงอายุ แนวโน้มสังคมทั้งในระดับสากล และระดับประเทศที่ตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การขยายตัวของความเป็นเมือง (Urbanization) ของจังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคกลาง การตื่นตัวของภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับการเสริมความเข้มแข็งของภาคีการพัฒนาในระยะต่อไป ควรให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติม โดยปรับทิศทางนโยบายการพัฒนาเกษตรให้เป็นเอกภาพ และมีความยั่งยืนไปในทิศทางที่สนับสนุนให้เกษตรกรมีแรงจูงใจที่จะผลิตสินค้าคุณภาพและพึ่งพาตนเองแทนการพึ่งพาการสนับสนุนจากภาครัฐ ปรับกลยุทธ์การขับเคลื่อนในระดับแผนงาน/โครงการ ให้เน้นการสร้างความตื่นตัวให้ผู้บริโภคเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการบริโภคให้มากขึ้นจนเป็นกระแสหลักของสังคม พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศในระดับโรงงาน ระดับนิคมอุตสาหกรรม ระดับเมืองและระดับจังหวัด ส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุที่ส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ปรับปรุงระบบการเรียนการสอนในระดับโรงเรียนอย่างจริงจัง ส่งเสริมให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านเรื่องเล่าอย่างมืออาชีพ เพิ่มการมีส่วนร่วมของตัวแทน ททท. ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันการศึกษา และภาคประชาชนในพื้นที่ในกระบวนการจัดทำแผนงาน/โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด/กลุ่มจังหวัด จัดให้มีการอบรมแนวความคิดและหลักวิชาการด้านการตลาดและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมืออาชีพให้แก่บุคลากรจังหวัดที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการพัฒนาบริการขนส่งสาธารณะที่มีประสิทธิภาพสูงในเมืองท่องเที่ยวสำคัญทุกเมือง พื้นฟูและสร้างความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และปรับเปลี่ยนบทบาทการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้เกิดลักษณะกระจายอำนาจ และกระบวนการมีส่วนร่วม

ภาคใต้ ผลการพัฒนาในระยะ ๒ ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่สำคัญ ได้แก่ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรภาคใต้วัย ๑๕ - ๕๙ ปี เพิ่มสูงขึ้น และมีคะแนนเฉลี่ยผลการสอบ O-NET ม.๓ ใน ๘ วิชา มีแนวโน้มค่าเฉลี่ยสูงขึ้น มีการอบรมด้านภาษาเพื่อเตรียมความพร้อมการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ตามแผนพัฒนาจังหวัดต่างๆ มีการขยายบริการ และการรณรงค์ให้ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนในภาค ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีแนวโน้มลดลง โดยในปี ๒๕๕๖ เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ๕๘๖ ครั้ง ลดลงจากปี ๒๕๕๕ ซึ่งเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ๑,๑๙๕ ครั้ง มีการพัฒนาระบบชลประทาน เพื่อเพิ่มศักยภาพแก่พื้นที่นาในแหล่งเพาะปลูกข้าวหลักของภาคบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ลุ่มน้ำปากพนัง รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่การเกษตรที่มีปัญหาในฤดูแล้ง มีการส่งเสริมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตภาคการเกษตรหลักของภาคประกอบด้วย ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ประมง และไม้ผล มีการส่งเสริมการผลิตสินค้าที่ใช้วัตถุดิบในชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีสินค้าของภาคใต้ที่ได้รับการจดทะเบียน Geographical Indications : GI เพิ่มขึ้น เช่น หมูย่างเมืองตรัง ไช้เค็มไชยา ข้าวสังข์หยดพัทลุง การปรับปรุงเส้นทางคมนาคมแหล่งท่องเที่ยวชายหาดคลองและป่าตอง การดำเนินการจัดระเบียบและปรับปรุงภูมิทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวชายทะเลของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน และปรับปรุงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญบริเวณกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย รวมทั้งการปรับปรุงสนามบินภูเก็ต เพื่อให้รองรับจำนวนผู้โดยสารที่เพิ่มสูงขึ้นได้อย่างเพียงพอ การพัฒนาธุรกิจบริการแหล่งน้ำแร่และน้ำพุร้อนในจังหวัดระนอง กระบี่ สุราษฎร์ธานี และอำเภอเบตง จังหวัดยะลา การนำเสนอเพื่อขึ้นทะเบียนวัดพระธาตุมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นมรดกโลก การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร เกาะยาว และเกาะลันตา จังหวัดกระบี่

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ได้แก่ เกาะพยาม จังหวัดระนอง เกาะตาชัย จังหวัดพังงา การอนุรักษ์และฟื้นฟูสถานที่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ เช่น การพัฒนาย่านเมืองเก่าสงขลา การพัฒนาชายหาดทะเลเทพา และการพัฒนาทะเลสาบธารโตให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของจังหวัดยะลา เป็นต้น ทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดนบริเวณพื้นที่ด่านชายแดนสะเดา ปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา และอำเภอที่ติดชายแดนของจังหวัดนราธิวาส การก่อสร้างด่านชายแดนแห่งใหม่ ได้แก่ ด่านชายแดนบ้านประกอบ อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ซึ่งเปิดทำการในปี ๒๕๕๖ และการขยายพื้นที่เพื่อก่อสร้างด่านชายแดนบูเกะตา ระยะที่ ๓ อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส และการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ด่านชายแดนที่มีความสำคัญ การส่งเสริมการผลิตพลังงานทดแทนจากปาล์มน้ำมันในพื้นที่นาร้าง นาทุ่งร้าง พื้นที่ว่างเปล่าใน ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การส่งเสริมการผลิตไบโอดีเซลระดับชุมชนในพื้นที่จังหวัดกระบี่ สุราษฎร์ธานี ชุมพร พัทลุง และสตูล รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำผลผลิตทางการเกษตรและเศษวัสดุทางการเกษตรเป็นวัตถุดิบในการผลิตพลังงานชีวมวล ก๊าซชีวภาพ และการส่งเสริมการผลิตก๊าซชีวภาพในระดับครัวเรือน โดยเฉพาะในชุมชนชนบทห่างไกล ในช่วงต่อไปการขับเคลื่อนการพัฒนาของภาคใต้จะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อมสำคัญ ได้แก่ การเชื่อมโยงในภูมิภาคของอาเซียน (ASEAN Connectivity) การขยายตัวของการท่องเที่ยวและบริการการกักตุนชายฝั่งมีความรุนแรงมากขึ้น ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลลดลง และแหล่งที่อยู่อาศัยถูกทำลาย ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การยกเลิกการใช้แรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือสำหรับผู้ประกอบการที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน นโยบายส่งเสริมการผลิตไบโอดีเซลจากปาล์มน้ำมันเป็นพลังงานทดแทน และการพึ่งพาแรงงานต่างด้าวในภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น ทั้งในภาคการเกษตร เช่น แรงงานในสวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน และแรงงานประมง รวมทั้งการจ้างแรงงานในภาคบริการ และการผลิตของภาคอุตสาหกรรม

ในระยะต่อไปควรให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติม โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตภาคการเกษตร การพัฒนา การแปรรูป อุตสาหกรรมเกษตร การพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) การพัฒนาด้านชายแดนไทย – มาเลเซีย การแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งเสริมระบบสวัสดิการสังคมโดยชุมชน เสริมสร้างระบบรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำทางทะเล ส่งเสริมการผลิตและการใช้พลังงานทางเลือก และการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการคมนาคมขนส่ง เพื่อลดต้นทุน และระบบโลจิสติกส์ของภาคใต้ และประเทศ

๒.๔.๒ แนวคิด และทฤษฎี

๑) การประเมินผลแผน

การประเมินผลการปฏิบัติงานว่า ได้บรรลุตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการหรือไม่ การประเมินผลแผน เป็นการประเมินเพื่อย้อนกลับไปยังขั้นตอนการเตรียมการของกระบวนการวางแผน การประเมินผลมีจุดมุ่งหมายในการประเมิน ๒ แบบ คือ

๑.๑) การประเมินผลรูปแบบ เป็นการประเมินเพื่อการปรับปรุงการปฏิบัติงานของแผนงาน/โครงการ โดยเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้น การประเมินลักษณะนี้จะกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบและ การดำเนินงาน ขึ้นอยู่กับเค้าโครงของแผนงาน และเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงโครงการให้ทันสมัย การประเมินผลจะต้องมีการเรียนรู้ภายในโครงสร้าง/รูปแบบขององค์กร เน้นขบวนการความรับผิดชอบของ บุคลากรตามแผน/แผนงานโครงการนั้น ๆ รวมทั้งการรับรู้กฎเกณฑ์ ระเบียบ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อ ความจริงใจ ศีลธรรมของงาน และขั้นตอนวิธีการปฏิบัติงาน การประเมินผลรูปแบบสามารถทำได้มากกว่า ๑ ครั้ง ทำการประเมินผลในช่วงระหว่างการดำเนินงานตามแผนงานโครงการ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่มี ส่วนได้ส่วนเสียของแผนงาน/โครงการ

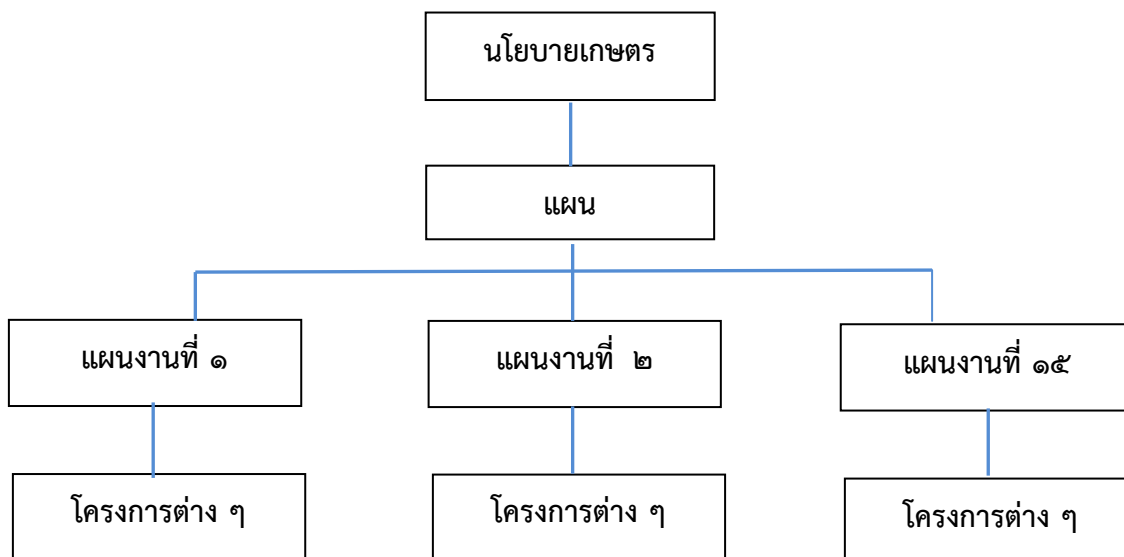
๑.๒) การประเมินผลสรุป เป็นการประเมินเมื่อแผนงานโครงการสิ้นสุดลงสมบูรณ์แล้ว มีจุดมุ่งหมายเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับการประเมินคุณค่าของแผนงานโครงการ และการวางแผนเพื่อการจัดการ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ การประเมินผลสรุปสามารถกระทำในช่วงระหว่างแผน แผนงาน โครงการดำเนินการ ไปได้ระยะหนึ่ง และประเมินเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน โดยไม่มีปัจจัยภายนอกมาเกี่ยวข้องกับผลได้ แต่ในความเป็นจริงเป็นไปได้ที่การจัดการโครงการไม่มีปัจจัยภายนอกเข้ามาแทรกการดำเนินงานนั้น

๒) นโยบาย แผน แผนงาน โครงการ

นโยบายเป็นแนวคิด หรืออุดมการณ์ของสังคม เป็นการมองทุกมิติของการพัฒนา โดยหน่วยงานของรัฐจะกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนา และนำมาจัดทำเป็นแผน ในแผนจะมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือ วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของแผนอาจมีได้ มากกว่าหนึ่งวัตถุประสงค์ กรณีเช่นนี้แผนจะแบ่งออกเป็นแผนงาน เพื่อให้เกิดความชัดเจนและมีความเฉพาะมากขึ้น มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในระดับแผนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแผน แต่ละ แผนงานจะมีวัตถุประสงค์เฉพาะมากขึ้น แต่การที่มีแผนงานอย่างการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแผนงาน ยังเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีโครงการภายใต้แผน ดังนั้น ในกระบวนการทำแผนจึงต้องกำหนดโครงการภายใต้ แผนงาน การรวมโครงการต่าง ๆ เข้าไว้ในแผนงานจะไม่ยึดโครงสร้างของการบริหาร คือ โครงการต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นโครงการที่อยู่ภายในกรมเดียวกันหรือกระทรวงเดียวกัน แต่จะเป็นโครงการ

ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบตามวัตถุประสงค์ของแผนงาน การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแผน หรือแผนงาน และสอดคล้องกับการแก้ปัญหาเฉพาะโครงการ

แผนภาพที่ ๑ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างนโยบาย แผน แผนงาน และโครงการ

องค์ประกอบที่สำคัญของแผน คือ วัตถุประสงค์ ซึ่งจะต้องกำหนดให้ชัดเจน และเพื่อให้วัตถุประสงค์บรรลุผลตามที่ได้กำหนดไว้ แผนจะต้องมีโครงการสนับสนุน หรือมีโครงการภายใต้แผนจำนวนหนึ่งความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของแผนจะอยู่ที่ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของโครงการ เช่นเดียวกับแผนโครงการจะต้องมีวัตถุประสงค์และวัตถุประสงค์ที่ถูกต้องควรจะกำหนดไว้อย่างน้อย ๒ ระดับ คือ

๒.๑) วัตถุประสงค์เชิงการพัฒนา ซึ่งจะตรงกับเป้าหมาย ถ้าเขียนในโครงการในรูปของ Logframe วัตถุประสงค์ของการพัฒนาไม่ใช่วัตถุประสงค์ของโครงการแต่จะเป็นวัตถุประสงค์ของแผน

๒.๒) วัตถุประสงค์ระยะสั้น ซึ่งจะตรงกับ Purpose ถ้าเขียนโครงการในรูปของ Logframe วัตถุประสงค์ระยะสั้นเป็นวัตถุประสงค์เฉพาะของโครงการในการวางแผนจะต้องกระทำอย่างเป็นระบบ จะต้อง มีเป้าหมาย ภายใต้แผนจะต้องมีแผนงานต่างๆ มาสนับสนุน แต่ละแผนงานมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่เจาะจงแน่นอน นอกจากนี้จะต้องมีโครงการต่าง ๆ ภายใต้แผนงานแต่ละแผนงานที่ดำเนินการโดยหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้แผนงานนั้น ๆ บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ความสัมพันธ์ระหว่างโครงการกับแผนงานสามารถแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ

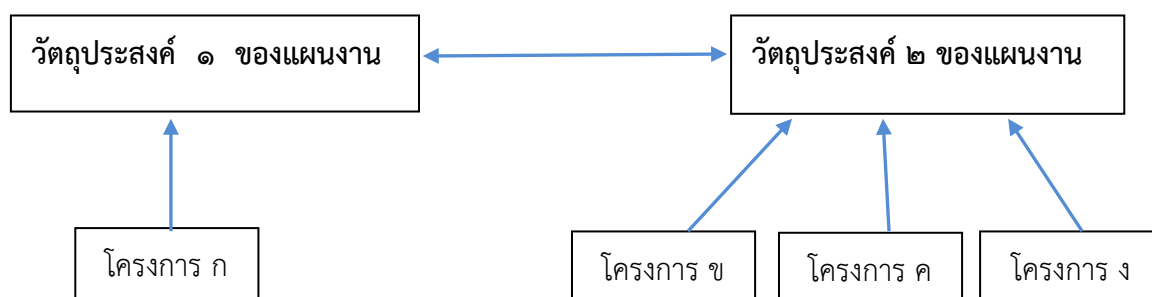
๒.๒.๑) ความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยงตามเหตุ-ผล ที่เชื่อมโยงถึงผลที่เกิดว่ามาจากสาเหตุหนึ่งหรือหลายสาเหตุ กล่าวคือ โครงการที่หนึ่งมุ่งที่ก่อให้เกิดผลที่เป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขเบื้องต้นแก่โครงการต่อเนื่องให้ดำเนินงานต่อไปในลักษณะเป็นลูกโซ่ และเชื่อมโยงไปถึงความสำเร็จของแผนงาน

แผนภาพที่ ๒ แสดงความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยงตามเหตุ-ผล ภายใต้แผนงาน โครงการ

๒.๒.๒) ความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยงสนับสนุน เป็นความเชื่อมโยงในลักษณะที่ควรให้แผนงานหนึ่งมีหลายโครงการที่จะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน เพื่อสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งของแผนงาน และวัตถุประสงค์แต่ละข้อนั้นจะสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายของแผนงาน

แผนภาพที่ ๓ แสดงความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยงสนับสนุนภายใต้แผนงาน/โครงการ

๓) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแผนงาน/โครงการ และประเมินผลที่เน้นผลสัมฤทธิ์

การบริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์เป็นวิธีการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นผลการปฏิบัติงานเพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดยการสร้างตัวชี้วัดผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม และวัดผลการปฏิบัติงานเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่กำหนดในการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ภาครัฐประกอบขึ้นด้วย ๓ กระบวนการหลักได้แก่

๓.๑) การวางแผนยุทธศาสตร์

การวางแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นกระบวนการในการกำหนดทิศทางในการดำเนินงาน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางหลักในการบรรลุเป้าหมายที่ตกลงไว้ร่วมกัน แผนยุทธศาสตร์จึงเป็นกรอบแนวทางสำคัญของหน่วยงานระดับรองลงไปในกาหนดเป้าหมายและแนวทางในการดำเนินการของหน่วยงานต่อไป กระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดพันธกิจ การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดวัตถุประสงค์หรือตัวชี้วัดผลความสำเร็จในการกำหนดเกณฑ์ในการวัดต้องคำนึงถึง ๑) สิ่งที่ต้องการวัด (วัดอะไร) ๒) ปริมาณที่ต้องการวัด (ปริมาณเท่าไร) ๓) เรื่องที่ต้องการจะวัด (เรื่องอะไร) และการกำหนดยุทธศาสตร์

๓.๒) การนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

การแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วยความสัมพันธ์ของเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของหน่วยงานในระดับชาติ กระทรวง และกรม ก่อนจะกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการซึ่งประกอบด้วยผลผลิต กิจกรรมหลักและงบประมาณ เพื่อใช้ในการดำเนินงานในกระบวนการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์หน่วยงานที่จะเป็นผู้นำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ คือหน่วยงานระดับกลาง โดยจะเป็นผู้รับเป้าหมาย และแนวทางจากหน่วยงานระดับสูงมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน และส่งต่อไปยังหน่วยงานระดับปฏิบัติการ เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการและประมาณการทุกหน่วยงานสามารถเป็นได้ทั้งหน่วยงานระดับสูง ระดับกลาง และระดับปฏิบัติการ โดยขึ้นอยู่กับฐานะ (position) ของหน่วยงานขณะที่กำลังดำเนินการ

๓.๓) การประเมินผล

การประเมินผลในการบริหารงานมุ่งผลสัมฤทธิ์ เน้นการวัดผลการดำเนินงานตามเครื่องชี้วัดความสำเร็จหลักที่ได้กำหนดไว้ ในการจัดทำแผนปฏิบัติการและงบประมาณประกอบด้วยเครื่องชี้วัดความสำเร็จหลักของการบรรลุเป้าหมายใน ๓ ระดับคือ ระดับกระทรวง ระดับกรม และระดับปฏิบัติการ ในการประเมินผลจะประเมินกันเป็นระดับ โดยหน่วยงานในระดับเหนือกว่าจะเป็นผู้ประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานในระดับต่ำกว่า ๑ ระดับ

การรายงานการติดตามและการประเมินผลในการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ มุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์/ผลผลิตมากกว่าวิธีการทำงาน โดยมีจุดประสงค์ของการติดตามประเมินผลดังนี้

(๑) เพื่อวัดผลความก้าวหน้าของการดำเนินการแก่หน่วยงานที่เหนือกว่าซึ่งเป็นผู้จัดสรรงบประมาณ

(๒) เพื่อค้นหาปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการ และปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานขององค์กร

๔) แนวคิดเกี่ยวกับการวัดผลสำเร็จการพัฒนา

๔.๑) ดัชนีความอยู่ดีมีสุข สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้พัฒนา “ดัชนีความอยู่ดีมีสุข” (Well-Being Index) ขึ้น ซึ่งเป็นดัชนีรวมขององค์ประกอบ ๗ ด้าน เพื่อใช้ประเมินผลการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขทั้งผลในภาพรวม และผลแต่ละด้านให้สามารถระบุขนาดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม ดัชนีความอยู่ดีมีสุขได้มีการพัฒนาและทดสอบความถูกต้องเป็นระยะ ๆ จากเดิมมี ๕ ด้าน ได้เพิ่มเติมเป็น ๗ ด้าน ประกอบด้วย สุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้ การกระจายรายได้ และสภาพแวดล้อม ชีวิตครอบครัว และการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐซึ่งทั้ง ๗ องค์ประกอบ ครอบคลุมทุกมิติของการดำรงชีวิตใช้ในการติดตาม และประเมินผล

๔.๑.๑) การจัดทำดัชนีรวม เนื่องจากกรอบแนวคิดความอยู่ดีมีสุขที่จะนำมาคำนวณเป็นดัชนีรวมเพียงตัวเดียวประกอบด้วยเรื่องต่างๆ ถึง ๗ เรื่อง ซึ่งมีแนวความคิดและเป้าหมายการพัฒนาที่แตกต่างกัน ทำให้การวัดผลการพัฒนาแตกต่างกันไปด้วย ดังนั้น เพื่อให้สามารถวัดผลสำเร็จและติดตามการเปลี่ยนแปลงของผลการพัฒนาได้อย่างครบถ้วน จึงกำหนดแนวทางการประเมินผลออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ

(๑) ขั้นตอนแรก วัดผลสำเร็จของการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับคน ซึ่งมีตัวชี้วัด ๒ กลุ่ม คือ ตัวชี้วัดผลกระทบขั้นสุดท้ายที่มีต่อคน และตัวชี้วัดกระบวนการพัฒนาที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาที่มีผลกระทบต่อเป้าหมายที่พึงประสงค์ได้กำหนดคะแนนเต็มไว้ที่ ๑๐๐ คะแนน หากตัวชี้วัดใดได้คะแนนมากก็แสดงว่ามีความสำเร็จมาก

(๒) ขั้นตอนที่สอง ประเมินสถานภาพความอยู่ดีมีสุขของคนไทย โดยรวมว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรือคงเดิม หรือเลวลง เพื่อให้สามารถอธิบายผลการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมที่มีความหลากหลายและซับซ้อนให้สาธารณชนสามารถเข้าใจได้ง่ายและสะดวกขึ้น โดยแบ่งระดับการพัฒนาออกเป็น ๕ ระดับ และได้กำหนดให้ระดับ ๕ มีค่าเท่ากับ ๑๐๐ คะแนน

การคำนวณดัชนีรวม การรวมดัชนีย่อยเป็นดัชนีรวมของแต่ละด้าน และการรวมดัชนีแต่ละด้านเป็นดัชนีความอยู่ดีมีสุข จะประยุกต์จากสูตรของ UNDP ที่ใช้คำนวณหาดัชนีความยากจนของคน (Human Poverty Index : HPI) เนื่องจากกรอบแนวคิดและลักษณะของข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์ มีความสอดคล้องกัน ๓ ประการคือ

(๓) ผลกระทบจากการพัฒนาคนของ UNDP และการพัฒนาโดยมีคนเป็นศูนย์กลาง จะช่วยเพิ่มสมรรถนะ และความอยู่ดีมีสุขโดยรวมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป

(๔) องค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขมีหลายด้านแต่ด้านจะมีแนวคิดและผลการพัฒนาแตกต่างกันทั้งวิธีวัดผลสำเร็จและอัตราการเปลี่ยนแปลงของผลการพัฒนา นอกจากนี้ตัวชี้วัดย่อยในแต่ละองค์ประกอบก็มีความแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถใช้ค่าเฉลี่ยทางคณิตศาสตร์อย่างง่ายมาคำนวณเป็นดัชนีรวมและใช้เป็นตัวแทนของทุกกลุ่มได้

(๕) องค์ประกอบย่อยของความอยู่ดีมีสุขแต่ละด้านสามารถพัฒนาโดยอิสระและมีผลต่อความอยู่ดีมีสุขต่างกัน รวมทั้งไม่สามารถใช้อัตราส่วนประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งอธิบายความอยู่ดีมีสุขทดแทนกันได้ สำหรับสูตรการคำนวณของ UNDP มีดังนี้

$$\text{HPI} = \left[\frac{p_1^3 + p_2^3 + p_3^3}{3} \right]^{1/3}$$

p_1, p_2, p_3 = องค์ประกอบของ HPI ซึ่งกำหนดให้มีน้ำหนักเท่ากัน

๔.๑.๒) ดัชนีและองค์ประกอบการพัฒนาให้บรรลุความอยู่ดีมีสุขนั้น จะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันทุกด้าน และต้องคำนึงถึงผลการพัฒนาทั้งในเชิงปริมาณควบคู่ไปกับเชิงคุณภาพ ดังนั้น การประเมินผลก็จะต้องพิจารณาจากตัวชี้วัดที่เป็นการวัดผลกระทบขั้นสุดท้ายในเชิงคุณภาพ ประกอบกับตัวชี้วัดความเปลี่ยนแปลงในกระบวนการพัฒนาที่จะนำไปสู่ผลกระทบขั้นสุดท้ายด้วยการประเมินผลความอยู่ดีมีสุข ในแต่ละด้านจะมีตัวชี้วัดหลายตัว ดังนั้น เพื่อให้สามารถติดตามความก้าวหน้า และทิศทางการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขในภาพรวม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้พัฒนาดัชนีความอยู่ดีมีสุข (Composite Index) ขึ้น โดยพัฒนาจากดัชนีชี้วัดสำคัญๆ ซึ่งครอบคลุม ๑๕ องค์ประกอบความอยู่ดีมีสุขทั้ง ๕ ด้าน จำนวน ๑๗ ตัวชี้วัด โดยกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักของตัวแปรต่างๆ เท่ากัน เนื่องจากตัวแปรทุกตัวมีความสำคัญกับการสร้างความอยู่ดีมีสุขให้คนไทยเท่าเทียมกัน

๔.๒) ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ได้นำกรอบแนวคิดความอยู่ดีมีสุขของ สศช. มาประยุกต์และสร้างดัชนีความผาสุกของเกษตรกรขึ้น เพื่อวัดการพัฒนาการเกษตรจากการสัมมนาระดมความคิดเห็นจากผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ข้อสรุปว่า ความผาสุกของเกษตรกรวัดจากองค์ประกอบ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สุขอนามัย การศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยใช้ข้อมูล ๑๖ ตัวชี้วัด สำหรับวัดการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ การคำนวณดัชนีความผาสุกของเกษตรกร โดยการรวมดัชนีย่อยเป็นดัชนีรวมของแต่ละด้าน โดยสูตรที่ใช้ในการคำนวณดัชนีความผาสุกของเกษตรกร ได้แก่

$$\text{GDH} = \left(\frac{\text{ECON}^3 + \text{HT}^3 + \text{ED}^3 + \text{SC}^3 + \text{EN}^3}{5} \right)^{1/3}$$

ในที่นี้ GDH = ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร (Gross Domestic Happiness)

ECON = ดัชนีด้านเศรษฐกิจ

HT = ดัชนีด้านสุขอนามัย

ED = ดัชนีด้านการศึกษา

SC = ดัชนีด้านสังคม
EN = ดัชนีด้านสิ่งแวดล้อม

ในการศึกษากำหนดให้ค่าดัชนีแต่ละตัวมีน้ำหนักเท่ากัน และเนื่องจากตัวชี้วัดที่ใช้ในการศึกษา ๕ ด้าน แต่ละด้านประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่มีหน่วยแตกต่างกัน ในการคำนวณจึงคำนวณดัชนีความผาสุกแต่ละด้าน และนำไปรวมเป็นดัชนีความผาสุกของเกษตรกร โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวัดผลสำเร็จการพัฒนาโดยทั่วไป และที่นิยมใช้จะดูจากผลงานที่ทำได้เทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ หรือเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน และคำนวณออกมาเป็นค่าร้อยละ ถ้าผลการพัฒนามีค่าเข้าใกล้ ๑๐๐ แสดงว่าการพัฒนามีความสำเร็จมากขึ้น

ขั้นตอนที่ ๒ คำนวณหาดัชนีในแต่ละด้านเช่นด้านเศรษฐกิจมีตัวชี้วัดทั้งหมด ๖ ตัว ก็จะนำดัชนีความสำเร็จของแต่ละตัวมายกกำลัง ๓ แล้วนำมาบวกกันจากนั้นจึงหารด้วยจำนวนตัวชี้วัดทั้งหมดคือ ๖ และถอดรากที่ ๓ จะได้ดัชนีเศรษฐกิจ สำหรับการคำนวณหาดัชนีด้านอื่น ๆ ก็สามารถคำนวณได้โดยวิธีการเดียวกัน

ขั้นตอนที่ ๓ เมื่อคำนวณดัชนีครบทุกด้านแล้วจะคำนวณหาดัชนีความผาสุกของเกษตรกร โดยใช้สูตรเช่นเดียวกับการคำนวณหาดัชนีในแต่ละด้าน

ขั้นตอนที่ ๔ เมื่อได้ดัชนีความผาสุกของเกษตรกรแล้ว จะแบ่งช่วงระดับความผาสุกออกเป็น ๕ ระดับ โดยแต่ละระดับมีความหมายดังนี้

ระดับการพัฒนา	ระดับความผาสุก	ความหมาย
ระดับ ๕	๙๐.๐๐ - ๑๐๐.๐๐	ดีมาก
ระดับ ๔	๘๐.๐๐ - ๘๙.๙๙	ดี
ระดับ ๓	๗๐.๐๐ - ๗๙.๙๙	ปานกลาง
ระดับ ๒	๖๐.๐๐ - ๖๙.๙๙	ต้องปรับปรุง
ระดับ ๑	น้อยกว่า ๖๐.๐๐	ต้องเร่งแก้ไข

๕) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี” ในการติดตามประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้สอดคล้องเป็นไปตามปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง และสนับสนุนแนวคิดความอยู่ดีมีสุขของคนไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พัฒนาเครื่องชี้วัด “ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ” ขึ้น ใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามประเมินผลการพัฒนาตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ความสำเร็จของการพัฒนาประเทศต้องการความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจมีภูมิคุ้มกันที่สามารถต้านทาน และปรับให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข การสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจให้มั่นคงก็คือพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจให้สามารถสร้างฐานรายได้ที่มั่นคงของประเทศ มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจช่วยลดความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกและบรรเทาความผันผวนทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันความสามารถปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์โลกและเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน อันจะทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ และมีการกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา ดังนั้นความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจหมายถึง “ระบบเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ สามารถปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลก มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพ และกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม”

๒.๕ วิธีการประเมินผล

๒.๕.๑ ประเภทและรูปแบบของการประเมินผล

เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดแผนการพัฒนากุญแจ ในช่วงปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ เพื่อประเมินความสำเร็จของแผนฯ และยุทธศาสตร์ภายใต้แผนการพัฒนากุญแจ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคข้อเสนอแนะในการปรับปรุง เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานในแผนพัฒนากุญแจฯ ฉบับที่ ๑๒ ต่อไป

๒.๕.๒ รูปแบบการประเมินผล

ในการประเมินผลครั้งนี้ เป็นการประเมินผลตามแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่ประมวลมาข้างต้น โดยการประยุกต์ใช้ เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและความสมเหตุสมผลของแผนพัฒนากุญแจตามประเด็นยุทธศาสตร์ โดยเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นกับเกณฑ์หรือค่าเป้าหมายที่ตั้งไว้

๒.๕.๓ ประเด็นและตัวชี้วัด

๑) ตัวชี้วัดการประเมินผลภาพรวมของการพัฒนากุญแจ

ประเด็น	ตัวชี้วัด
๑.๑) ด้านเศรษฐกิจ (๑) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (๒) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจภาคเกษตร (๓) การปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลกในภาคเกษตร	- ผลิตภัณท์มวลรวมในประเทศ - อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคเกษตร (GDP) ร้อยละ ๓ ต่อปี - เสถียรภาพดุลการค้าภาคเกษตร - สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณท์ภาคเกษตรต่อ GDP - สัดส่วนมูลค่าการส่งออกการนำเข้า และดุลการค้าสินค้าเกษตรต่อ GDP - ผลิตภาพการผลิตรวม - สัดส่วนการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาต่อ GDP ภาคเกษตร
๑.๒) ด้านสังคม (๑) ฐานะการลงทุนทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตร (๒) ความอยู่ดีมีสุขของเกษตรกร	- รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตร - ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร เพิ่มขึ้นร้อยละ ๘๐ ในปี ๒๕๕๙

๒) ตัวชี้วัดการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตร

ประเด็น	ตัวชี้วัด
๑.๓) ด้านความเหมาะสมของทรัพยากรการเกษตรต่อการผลิตทางการเกษตร	- สัดส่วนทรัพยากรการเกษตรมีความเหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น (พื้นที่การเกษตรได้รับการฟื้นฟูดิน/พื้นที่ลดการชะล้างพังทลายของดิน/พื้นที่ชลประทานที่เพิ่มขึ้น/ปริมาณการนำเข้าปุ๋ยเคมีลดลง)
ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิต	- สัดส่วนรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรต่อรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกร และสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร - สัดส่วนรายได้ของเกษตรกรกลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุดและมากที่สุด - จำนวนพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน - จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาอบรมที่เข้าสู่ภาคเกษตร - จำนวนองค์กรเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรที่มีมาตรฐาน และร้อยละของปริมาณธุรกิจ
ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร	- ผลผลิต และต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของสินค้าเกษตร - จำนวนฟาร์ม/โรงงาน ที่ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน - มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศสาขาเกษตรและแปรรูปเกษตร - สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศสาขาเกษตร และจำนวนผลงานวิจัยที่มีการนำไปใช้ประโยชน์
ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน	- จำนวนพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๓.๓๕ ล้านไร่ ในปี ๒๕๕๙ - ทรัพยากรดินได้รับการบริหารจัดการไม่น้อยกว่าปีละ ๒.๑๕ ล้านไร่ - พื้นที่ทำการประมง และแหล่งอาศัยสัตว์น้ำได้รับการบริหารจัดการไม่น้อยกว่าปีละ ๘.๘ ล้านไร่ และ ๖๐ แห่ง - จำนวนองค์กรเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรเพิ่มขึ้น

๒.๕.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) วิธีการรวบรวมข้อมูล ส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่รวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ เช่น หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รวมทั้งข้อมูลการศึกษา วิจัย รายงานผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจข้อมูลและการสังเกตการณ์ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการต่างๆ ภายใต้แผนการพัฒนาการเกษตร

๒) แหล่งข้อมูล

๒.๑) ข้อมูลปฐมภูมิ การติดตามประเมินผลในระดับโครงการ ในแต่ละยุทธศาสตร์ จะพิจารณาคัดเลือกโครงการที่มีวัตถุประสงค์หลักสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ เป็นโครงการที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณให้ดำเนินการในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ สามารถวัดผลในเชิงปฏิบัติการหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการได้

๒.๒) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารรายงานต่างๆ อาทิ ผลการดำเนินงานประจำปีของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ภาวะเศรษฐกิจและแนวโน้ม ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร และผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคการเกษตรของกอนนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สถิติการเกษตรของประเทศ และภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและแรงงานเกษตรกรของศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนรายงานผลการศึกษาวิจัย นโยบาย และสารสนเทศในช่วงปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

๒.๕.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมตามประเด็นยุทธศาสตร์ นโยบาย แผนงาน โครงการที่กำหนดขึ้น และเอกสารรายงานต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น รายงานผลการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ในพื้นที่ เพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย

๒) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ได้แก่ การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ซึ่งแสดงค่าเป็นดัชนีความสำเร็จการพัฒนาค่าคะแนน ค่าร้อยละ สัดส่วน และค่าเฉลี่ย เป็นต้น โดยนำเสนอรายงานแบบพรรณนา ประกอบตารางและแผนภาพอธิบายค่า

ขั้นตอนที่ ๑ การวัดผลสำเร็จของการพัฒนา เป็นการวัดจากผลงานที่ทำได้เทียบกับเป้าหมาย แสดงผลเป็นค่าร้อยละ ถ้าผลการพัฒนามีค่าเข้าใกล้ ๑๐๐ แสดงว่า การพัฒนามีความสำเร็จมากขึ้น โดยมีวิธีคิดและสูตรในการคำนวณคะแนน ดังนี้

$$\text{ดัชนีความสำเร็จ} = \frac{\text{ผลงานที่ได้}}{\text{เป้าหมายหรือเกณฑ์ที่กำหนด}} \times 100$$

ขั้นตอนที่ ๒ เป็นการประมวลผลการพัฒนาในแต่ละมิติ (ยุทธศาสตร์) เพื่ออธิบายผลการพัฒนาในแต่ละระดับ ทั้งนี้ ได้ให้น้ำหนักความสำคัญเท่ากันในทุกมิติ เพื่อให้สะท้อนการพัฒนาในแต่ละมิติอย่างเท่าเทียมกัน โดยหาค่าคะแนนเฉลี่ยแบบเลขคณิตในแต่ละมิติการพัฒนา จากนั้น จึงนำดัชนีของทั้ง ๔ มิติ มาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิตเป็นดัชนีรวมการพัฒนาการเกษตร โดยมีสูตรการคำนวณ ดังนี้

$$(๑) \quad \bar{X}_{ij} = \frac{\sum X_{ij}}{n_{ij}}$$

$$(๒) \quad \text{ผลการพัฒนาภาพรวม} = \frac{\sum X_{ij}}{4}$$

เมื่อ	i	=	ตัวชี้วัดแต่ละมิติ มีค่า ๑,๒,๓
	j	=	จำนวนมิติมีค่า ๑,๒,๓,๔
	n_{ij}	=	จำนวนตัวชี้วัดในแต่ละมิติ
	\bar{X}_{ij}	=	คะแนนของตัวชี้วัดในแต่ละมิติ
	\bar{X}_{ij}	=	ดัชนีการพัฒนาการเกษตร

บทที่ ๓
การทบทวนการพัฒนาการเกษตร
ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ ๑ - ๑๐

๓.๑ แนวทางการพัฒนาการเกษตร

แนวทางการพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ - ๓ (ปี ๒๕๐๔ - ๒๕๑๙) การพัฒนาจะมุ่งเน้นการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร โดยเฉพาะแหล่งน้ำเพื่อการชลประทาน และเส้นทางคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงตลาดสินค้าเกษตรในท้องถิ่นและภูมิภาคกับตลาดกลาง มีการพัฒนาตลาดสินค้าเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมของเกษตรกร รวมถึงการวิจัยและส่งเสริมการเกษตร ในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพ และปริมาณการผลิตสินค้าเกษตร เพื่อยกระดับรายได้ของเกษตรกร และตอบสนอง ความต้องการของตลาดต่างประเทศ ซึ่งผลของการพัฒนาทำให้เศรษฐกิจการเกษตรขยายตัวเพิ่มขึ้น มีการขยาย พื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจหลัก คือ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ยาสูบ และยางพาราอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาเสถียรภาพด้านราคา และรายได้ของเกษตรกร

แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๔-๗ (ปี ๒๕๒๐ - ๒๕๓๙) รัฐบาลได้ตระหนักถึงที่ดินทางการเกษตร ที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงเน้นแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพต่อหน่วยพื้นที่ การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ทางการเกษตร การขยายตลาดสินค้าเกษตร การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก พร้อมกับการหา แนวทางเพื่อลดความแตกต่างของการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อสนับสนุน ให้เกษตรกรปรับปรุงโครงสร้างการผลิตการเกษตรถึง ๓ แผนคือ แผนฟื้นฟูการเกษตร แผนปรับระบบการเกษตร ในเขตชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยา และแผนปรับปรุงโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร

แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ (ปี ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔) ได้มีการปรับเปลี่ยนทั้งแนวคิด ทิศทาง และ กระบวนการพัฒนาจากเดิมที่มุ่งให้ความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลักมาเป็นการพัฒนา ด้านทรัพยากรมนุษย์และองค์กรเกษตร ให้ความสำคัญกับความสามารถในการแข่งขัน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ (ปี ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) แนวทางการพัฒนายังคงต่อเนื่องจาก แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ ซึ่งเน้นการพัฒนาคน และการปรับปรุงโครงสร้างการเกษตร เพื่อเพิ่มความสามารถ ในการแข่งขัน

แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ (ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) มุ่งเน้นให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต โดยพิจารณาตลอดโซ่ การผลิต รวมทั้งการผลิตสินค้าเกษตรที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าเดิม สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้

๓.๒ ผลการพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมา

๓.๒.๑ การพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๙)

วัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตและการส่งออก รวมทั้งปรับปรุงคุณภาพของผลิตผล การเกษตรที่สำคัญ และขยายประเภทการผลิตการเกษตร และเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ประชาชาติส่วนรวมและ รายได้ของเกษตรกร มีเป้าหมาย ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศมีอัตราการขยายตัวเพิ่มจากร้อยละ ๖.๕ ต่อปีในระยะเวลาแรกของแผนฯ (พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๖) มาเป็นประมาณร้อยละ ๘.๐ ต่อปี ในระยะหลังของแผนฯ (พ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๐๙) อัตราขยายตัวภาคเกษตรร้อยละ ๓.๐ ต่อปี และส่งเสริม การผลิตการเกษตรทั้งปริมาณ และคุณภาพ ด้วยการเพิ่มพื้นที่ชลประทานเป็น ๑๑.๗ ล้านไร่ ผลการพัฒนาการเกษตร สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาในภาพรวม อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ ๗.๓ ต่อปี การขยายตัวภาคเกษตรขยายตัวในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๔.๖ ต่อปี สูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้คือ ร้อยละ ๓.๐ ต่อปี

๒) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานพื้นที่ชลประทานขนาดใหญ่และกลาง เพิ่มขึ้นจาก ๖.๕๑ ล้านไร่ ในปี ๒๕๐๓ เป็น ๙.๔๘ ล้านไร่ ในปี ๒๕๐๙ โครงการสำคัญ ได้แก่ โครงการเขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก โครงการเจ้าพระยาในภาคกลาง โครงการชลประทานต่างๆ ในภาคเหนือ เช่น แม่ลาว จังหวัดเชียงราย แม่ยม จังหวัดแพร่ แม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น โครงการทุ่งสัมฤทธิ์ จังหวัดนครราชสีมา ทุ่งแสลงบาดาล จังหวัดร้อยเอ็ด ในภาคกลางนอกจากโครงการเจ้าพระยา ยังมีโครงการอื่น ๆ เช่น ป่าสักใต้ จังหวัดนครนายก เป็นต้น

๓) ด้านการพัฒนาคั้นคว่ำวิจัย ด้านการคั้นคว่ำวิจัยและส่งเสริมการเกษตรทั้งด้านพืชและปศุสัตว์ มีการจัดตั้งสถานีทดลองทางการเกษตรขึ้นที่จังหวัดขอนแก่นและชัยนาท และจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการเกษตรขึ้นในภาคต่าง ๆ

๔) ด้านการส่งเสริมสถาบันเกษตรกร ได้สนับสนุนการจัดตั้งสถาบันเกษตรกรสหกรณ์และจัดตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในปี ๒๕๐๙ เพื่อเป็นแหล่งสินเชื่อด้านการเกษตรแก่เกษตรกร

๕) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาที่ดิน ได้มีการจัดตั้งกรมพัฒนาที่ดินขึ้นในปี ๒๕๐๖ โครงการที่สำคัญ คือ การสำรวจและจำแนกประเภทที่ดินมีผลการดำเนินงานรวม ๓๔๕,๔๑๘ ตารางกิโลเมตร รวมทั้งดำเนินการสำรวจและวิเคราะห์ดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๖) ด้านการผลิตและการส่งออกสินค้าเกษตร การผลิตและการส่งออกสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นโดยปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๕.๐ ต่อปี เมื่อเทียบกับร้อยละ ๔.๐ ต่อปี ในระยะก่อนเริ่มแผนพัฒนาฯ และมีการกระจายการผลิตเพิ่มมากขึ้นจากสินค้าหลัก คือ ข้าว ยางพารา ไม้สัก โดยมีการผลิตพืชไร่หลายชนิดเพิ่มได้อย่างรวดเร็ว ได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าวโพด ปอ ฯลฯ ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีดุลยภาพมากขึ้น

๓.๒.๒ การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๔)

วัตถุประสงค์ เร่งปรับปรุงขยายพื้นฐานทางการเกษตรให้มั่นคงและสามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่เกษตรกรได้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการชลประทานและเส้นทางคมนาคม ปรับปรุงการคั้นคว่ำวิจัยการเกษตรให้ทันสมัยและก้าวหน้าอยู่เสมอ ส่งเสริมให้ใช้วิธีการผลิตที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ และรายได้จากการผลิต ส่งเสริมการผลิตและปรับปรุงคุณภาพผลิตผลให้ได้ปริมาณและมาตรฐานตามความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าในการเกษตรเพื่อให้สามารถนำมาใช้ให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยแท้จริงและถาวร ปรับปรุงระบบถือครองที่ดินให้เกษตรกรได้มีที่ดินเป็นของตนเองเพียงพอสำหรับการประกอบอาชีพในรูประบบการผลิตเพื่อการค้า มิใช่เพียงเพื่อการบริโภคภายในครอบครัวเท่านั้น รักษาขนาดการถือครองไว้มิให้ลดน้อยลงจนเป็นอันตรายในทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนปรับปรุงระบบการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรให้เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ส่งเสริมสถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์ กลุ่มชาวนา สมาคมชลประทานราษฎร์ กลุ่มเกษตรกรประเภทต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยยุวเกษตรกรให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงและอำนวยประโยชน์แก่เกษตรกรในฐานะตัวแทนของเกษตรกรอย่างแท้จริง โดยมีเป้าหมายผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศมีอัตราการขยายตัวร้อยละ ๘.๕ ต่อปี โดยสาขาเกษตรขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ ๔.๓ ต่อปี จำแนกเป็นข้าวและพืชไร่เพิ่มขึ้นร้อยละ ๔.๔ ต่อปี ประมงร้อยละ ๔.๗ ต่อปี ปศุสัตว์ร้อยละ ๕.๐ ต่อปี พัฒนาการชลประทานให้มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น ๓.๓ ล้านไร่ เป็น ๑๕.๐ ล้านไร่ ในปี ๒๕๑๔ และเพิ่มผลผลิตทางการผลิตทางการเกษตรเฉลี่ย ร้อยละ ๔.๔ ต่อปี ผลการพัฒนาการเกษตร สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาในภาพรวม ผลของการพัฒนา ส่งผลให้เศรษฐกิจภาคเกษตรขยายตัวในอัตราร้อยละ ๔.๒ ต่อปี ใกล้เคียงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้คือ ร้อยละ ๔.๓ ต่อปี ในขณะที่ภาคเศรษฐกิจส่วนรวมขยายตัวในอัตราร้อยละ ๗.๒ ต่อปี

๒) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานพัฒนาการชลประทานขนาดใหญ่และกลางให้มีเนื้อที่เพิ่มขึ้นจาก ๙.๔๘ ล้านไร่ เป็น ๑๐.๓๓ ล้านไร่ ในปี ๒๕๑๔ หรือเพิ่มขึ้นประมาณ ๘๕๐,๖๑๕ ไร่ โครงการที่สำคัญได้แก่ โครงการชลประทานน้ำอูน จังหวัดสกลนคร โครงการชลประทานปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โครงการชลประทานห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี และโครงการโดมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

๓) ด้านการตลาดและการส่งออก วางมาตรการด้านส่งเสริมการส่งออก โดยขยายตลาดข้าวและข้าวโพด ด้วยการยกเลิกพรีเอมิยมข้าว เพื่อให้ประเทศไทยสามารถขายแข่งในตลาดต่างประเทศ และชาวนาได้รับผลตอบแทนสูงขึ้น นอกจากนี้ ยังให้สินเชื่อระยะยาวแก่ต่างประเทศ และสำหรับข้าวโพด ประเทศไทยได้ทำสัญญาขายกับญี่ปุ่น และได้วันเป็นรายปี เพื่อให้มีตลาดประจำที่แน่นอน

๔) ด้านการพัฒนาคั้นคว่ำวิจัยผลงานคั้นคว่ำวิจัยพบพันธุ์ข้าวใหม่เพิ่ม ๓ พันธุ์ มีคุณสมบัติต้านทานโรค และให้ผลผลิตต่อไร่สูง ได้แก่ พันธุ์ กข๑ กข๒ และ กข๓

๓.๒.๓ การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙)

วัตถุประสงค์ยกระดับรายได้ ระดับการครองชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกรให้ดีขึ้น โดยการเร่งรัดเพิ่มผลผลิตและการจำหน่ายกับการพัฒนาสังคมชนบทส่งเสริมการค้าขายออกให้มากยิ่งขึ้นอันเป็นมาตรการที่สำคัญที่สุดในการแก้ไขดุลการค้าและการชำระเงินของประเทศ ลดการว่างงาน และการทำงานไม่เต็มตัวของเกษตรกร สนับสนุนให้เกษตรกรได้ฝึกกำลังกันเป็นปึกแผ่นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง และเพื่อประโยชน์ส่วนรวมแก่ประเทศ โดยมีเป้าหมาย ผลิตภัณท์มวลรวมภายในประเทศขยายตัวร้อยละ ๗.๐ ต่อปี โดยสาขาเกษตรขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ ๕.๑ ต่อปี จำแนกเป็นด้านพืช ร้อยละ ๔.๖ ต่อปี ปศุสัตว์ ร้อยละ ๓.๔ ต่อปี และประมง ร้อยละ ๑๐.๐ ต่อปี เนื้อที่ชลประทานขนาดใหญ่และกลางเพิ่มขึ้นเป็น ๒.๔๐ ล้านไร่ ในปี ๒๕๑๙ จัดรูปที่ดิน ๑๐๐,๐๐๐ ไร่ ขยายระบบส่งน้ำในรูปคันและคูน้ำ ๔.๔๗ ล้านไร่ ผลิตภาพการผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔.๑ ต่อปี ลดต้นทุนการผลิตประเภทที่พร้อมจะดำเนินการผลิตอยู่แล้ว เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง มันสำปะหลัง นุ่น และพืชน้ำมัน รวมทั้งพืชที่มีปัญหา เช่น ถั่วเหลือง มะพร้าว ปศุสัตว์ ฝ้าย ยาสูบ ผลการพัฒนาการเกษตร สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาในภาพรวม ด้านการผลิตในสาขาการเกษตร พบว่า อัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๔.๒ ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมายที่วางไว้ คือ ร้อยละ ๕.๑ ต่อปี เนื่องจากเกิดวิกฤตการณ์ราคาน้ำมันและภาวะฝนทิ้งช่วง ในขณะที่ภาคเศรษฐกิจส่วนรวมขยายตัวได้ในอัตราร้อยละ ๖.๖ ต่อปี จากเป้าหมายร้อยละ ๗.๐ ต่อปี

๒) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาด้านชลประทานในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๓ ลดการก่อสร้างเขื่อนชลประทานขนาดใหญ่ลง และหันมาปรับปรุงและขยายระบบการส่งน้ำถึงประชาชนมากยิ่งขึ้น โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น ๒ ด้าน คือ

๒.๑) ด้านการปรับปรุงและขยายระบบส่งน้ำในรูปของการจัดรูปที่ดิน โดยการปรับระดับพื้นที่เพาะปลูกให้สามารถรับน้ำได้ทั่วถึง ดำเนินการได้ ๕๓,๑๐๐ ไร่ ประมาณร้อยละ ๕๓.๑๐ ของเป้าหมาย

๒.๒) ด้านการขยายระบบส่งน้ำในรูปคันและคูน้ำดำเนินการได้ ๗.๖ ล้านไร่ สูงกว่าเป้าหมาย ๓.๑๓ ล้านไร่ โดยโครงการที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ ได้แก่ โครงการชลประทานแม่กวง โครงการพญาเจาะ โครงการมูโนะ โครงการพัฒนาน้ำใต้ดิน เป็นต้น รวมพื้นที่ชลประทานที่ดำเนินการในแผนฯ ดังกล่าวจำนวน ๒.๒๑ ล้านไร่ รวมพื้นที่ชลประทาน ๑๒.๕๔ ล้านไร่

ก) ด้านการพัฒนาคั้นคว่ำวิจัย และการส่งเสริมการเกษตร เน้นหนักในการเร่งรัดขยายงานวิจัยและคั้นคว่ำ เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ดี โดยเฉพาะพืชที่มีโครงการเร่งรัดการเพิ่มผลผลิตเป็นพิเศษ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ฝ้าย ถั่วเหลือง พร้อมทั้งเร่งรัดการจำหน่ายจ่ายแจกเมล็ดพันธุ์ออกไปให้ถึงมือเกษตรกรโดยเร็ว

ข) ด้านการส่งเสริมสถาบันเกษตรกร ด้านการสนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปสถาบันการเกษตร และสินเชื่อการเกษตร มีการรวมกลุ่มสถาบันการเกษตรที่สำคัญ ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และกลุ่มเกษตรกรที่ดำเนินการโดยกรมส่งเสริมการเกษตร มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น ๕๕๔,๙๓๕ คน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๗๑ ในปี ๒๕๑๙ รวมสมาชิกทั้ง ๓ สถาบันการเกษตรประมาณ ๑.๓ ล้านคน หรือร้อยละ ๒๔ ของครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศ

ค) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการแก้ปัญหาที่ดินในแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้เน้นการแก้ไขปัญหาประชาชนที่ไม่มีหลักฐานกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ปัญหาการขาดที่ดินเพื่อการผลิตและการปรับปรุงคุณภาพของดิน ผลการดำเนินงานดังนี้

๕.๑) ดำเนินการออกโฉนดที่ดินในรูป นส. ๓ ได้ประมาณ ๑๑.๖๙ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๑๑ จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร

๕.๒) ดำเนินการจัดที่ดินและส่งเสริมอาชีพในรูปของนิคมสร้างตนเองนิคมสหกรณ์และพัฒนาที่ดินทำได้ ๒.๖ ล้านไร่ จำนวน ๑๐๕,๗๐๘ ครัวเรือน

๓.๒.๔ การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ.๒๕๒๐-๒๕๒๔)

วัตถุประสงค์มุ่งเน้นปรับปรุงระบบชลประทานขนาดเล็กและขนาดกลาง เพื่อสนับสนุนการปลูกพืชหลายครั้งในรอบปี เพิ่มศักยภาพของหน่วยงานที่ทำการวิจัยและคั้นคว่ำทางการเกษตร โดยเฉพาะการปรับปรุงพันธุ์พืชและสัตว์ เร่งดำเนินการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานทางการตลาด เช่น ถนนในชนบท คลังสินค้า เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับเกษตรกรและสถาบันการเกษตรอย่างกว้างขวาง ส่งเสริมการรวมกลุ่มของสถาบันต่างๆ ในชนบท ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตการจำหน่ายและการเพิ่มรายได้ เพื่อเป็นการสร้างประสิทธิภาพให้กับภาคเกษตร ดำเนินการจดทะเบียนสิทธิ์ที่ดิน ปรับปรุงคุณภาพที่ดิน และการจัดระบบการปลูกพืชให้เหมาะสมกับคุณภาพที่ดิน วางแผนการจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม เป้าหมายเศรษฐกิจส่วนรวมขยายตัวในอัตราร้อยละ ๗.๐ ต่อปี มูลค่าผลผลิตการเกษตรเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๕.๑ ต่อปี เน้นการปรับปรุงชลประทานขนาดเล็ก ขนาดกลาง และปรับโครงสร้างการผลิตระดับไร่นา เพิ่มปริมาณสินค้าส่งออกที่สำคัญ ดังนี้ สินค้าเกษตรที่มีปริมาณการส่งออกมาก (เช่น ข้าว ข้าวโพด ยางพารา และผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง) ขยายอัตราการส่งออกเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๓.๔ ต่อปี สินค้าเกษตรที่มีคู่แข่งทางการส่งออกแฉ่มใส (เช่น ไบยาสูบ กุ้ง ปลาหมึก ถั่วเขียว และไม้สัก) ขยายอัตราการส่งออกเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๑๔.๔ ต่อปี สินค้าเกษตรอื่นๆ ที่มีตลาด (เช่น ข้าวฟ่าง ถั่วต่างๆ เมล็ดละหุ่ง ครั่ง โคน และกระป๋อง) ขยายอัตราการส่งออกเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๘.๔ ต่อปี ผลการพัฒนาการเกษตร สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาในภาพรวม ผลการพัฒนาเศรษฐกิจภาคเกษตรขยายตัวลดลงเหลือร้อยละ ๔.๒ ต่อปี เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ที่ ๓ โดยเศรษฐกิจรวมของประเทศขยายตัวร้อยละ ๖.๓ ต่อปี

๒) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การขยายพื้นที่ชลประทาน พื้นที่โครงการชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลางเพิ่มขึ้น ๒.๔๕ ล้านไร่ จาก ๑๒.๕๔ ล้านไร่ ในปี ๒๕๑๙ เป็น ๑๔.๙๙ ล้านไร่ ในปี ๒๕๒๔ ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ชลประทานที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ เพื่อให้สามารถรับน้ำชลประทานเข้าสู่

พื้นที่เพาะปลูก โดยก่อสร้างคันคูน้ำให้ทั่วถึงแปลงเพาะปลูก และจัดรูปที่ดินโดยปรับระดับพื้นที่เพื่อให้สามารถส่งน้ำผ่านแปลงเพาะปลูกได้ตลอดปี คิดเป็นเนื้อที่ ๘.๖๓ ล้านไร่ ร้อยละ ๕๘ ของพื้นที่ชลประทาน

๓) ด้านการพัฒนาคันคว่ำวิจัย เร่งรัดขยายงานวิจัยและค้นคว้าโดยเฉพาะพืชที่มีโครงการเร่งรัดการเพิ่มผลผลิตเป็นพิเศษ เช่น ข้าว ข้าวโพด ฝ้าย ถั่วเหลือง ผลงานความก้าวหน้าเห็นได้จากการผลิตพันธุ์พืชใหม่ๆ ที่ให้ผลผลิตสูง เช่น ข้าวพันธุ์ กข๑ - กข๙ ข้าวโพดพันธุ์สุวรรณ ๑ และมีสถานีทดลองคันคว่ำด้านการเกษตรกระจายทั่วประเทศประมาณ ๑๐๐ แห่ง จัดตั้งศูนย์เกษตรกลางประจำภาคขึ้นทั้งในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

๔) ด้านการผลิตทางการเกษตร ผลผลิตภาคเกษตรขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ ๓.๕ ต่อปี โดยอัตราการขยายตัวของพืช ปศุสัตว์ ประมง และป่าไม้ เฉลี่ยร้อยละ ๔.๕ ๔.๕ ๓.๗ และ -๒.๖ ตามลำดับ

๕) ด้านการส่งเสริมสถาบันเกษตรกร

๕.๑) ด้านสหกรณ์ ตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ ปี ๒๕๒๔ มีสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเกษตร คือ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง และสหกรณ์นิคม จำนวนสหกรณ์ได้ขยายเพิ่มขึ้นจาก ๑,๔๐๕ สหกรณ์ สมาชิก ๗๔๑,๘๘๕ คริวเรือน ในปี ๒๕๑๕ เป็น ๒,๐๐๗ สหกรณ์ สมาชิก ๒.๒ ล้านคริวเรือน ในปี ๒๕๒๔

๕.๒) ด้านกลุ่มเกษตรกร ให้มีบทบาทยุติการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร โดยให้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในช่วงแรกของแผนพัฒนา มีจำนวน ๑๒ กลุ่ม สมาชิก ๑,๑๓๐ คริวเรือน และในปี ๒๕๒๕ ได้จดทะเบียนเพิ่มขึ้นเป็น ๓,๘๐๗ กลุ่ม สมาชิก ๕๐๔,๗๑๗ คริวเรือน

๖) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรขยายตัวเพิ่มขึ้น ๑.๗ เท่า ในขณะที่เนื้อที่ป่าไม้ลดลงตลอดจากที่มีอยู่ประมาณร้อยละ ๕๓ เหลือร้อยละ ๓๖ ของเนื้อที่ทั้งหมด สาเหตุจากการเพิ่มขึ้นของประชากร และการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ในระยะนี้มุ่งเน้นใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เพื่อการผลิตอาหารและส่งออก ทำรายได้เงินตราต่างประเทศ รัฐจึงได้ดำเนินนโยบายแก้ปัญหาการใช้ประโยชน์และการถือครองที่ดิน โดยมีการวางแผนเพื่อเร่งรัดการเพิ่มผลผลิต การวางแผนการใช้ที่ดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำ และการปรับปรุงบำรุงดิน

๓.๒.๕ การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๒๕-๒๕๒๙)

วัตถุประสงค์ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจมากกว่าการมุ่งขยายอัตราความเจริญทางเศรษฐกิจ เน้นความสมดุลในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยมุ่งการแก้ปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ และเพื่อสร้างความเข้มแข็งกับภาคการเกษตร มีเป้าหมายผลิตภัณฑมวลรวมภายในประเทศสาขาเกษตรมีอัตราการเติบโตร้อยละ ๔.๕ ต่อปี โดยพืชเพิ่มอัตราร้อยละ ๔.๗ ต่อปี ปศุสัตว์เพิ่มในอัตราร้อยละ ๔.๒ ต่อปี และประมงเพิ่มในอัตรา ร้อยละ ๕.๕ ต่อปี เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยให้ผลผลิตต่อไร่ของพืชเศรษฐกิจโดยรวมเพิ่มในอัตราร้อยละ ๔ ต่อปี โดยเน้นการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ของข้าวเป็นพิเศษและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ปรับปรุงดินเปรี้ยวในภาคกลาง ๒.๓ ล้านไร่ ดินเค็มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๔.๘ ล้านไร่ ปรับปรุงพื้นที่ในเขตชลประทาน ๑๖ ล้านไร่ เพื่อให้เป็นการเกษตรชลประทานที่สมบูรณ์และสามารถเพิ่มผลผลิตต่อไร่ได้ ผลการพัฒนาการเกษตร สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาในภาพรวม ด้านการผลิตในภาคเกษตรมีการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๓.๗ ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๔.๕ ต่อปี ขณะที่ภาคเศรษฐกิจส่วนรวมมีอัตราการขยายตัวร้อยละ ๕.๓ ซึ่งเป็นผลกระทบจากภาวะความแห้งแล้ง และปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ เนื่องจากการแข่งขันอย่างรุนแรงของสินค้าเกษตรในตลาดโลก และกระทบมาถึงราคาในประเทศ

๒) ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ภาครัฐได้ดำเนินการปรับโครงสร้างการผลิตโดยส่งเสริมให้มีการกระจายการปลูกพืชเศรษฐกิจหลักให้มากประเภทขึ้น เพื่อลดการเสี่ยงภัยของเกษตรกรจากภาวะผันผวนของระดับราคาผลผลิต ซึ่งในแผนนี้มุ่งเน้นพืชเศรษฐกิจหลัก พบว่า ในภาพรวมผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่าเป้าหมายในทุกพืช ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และยางพารา มีผลผลิต ๓๒๘ ๓๘๐ และ ๑๑๓ กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ

๓) ด้านนโยบาย ให้ธนาคารพาณิชย์เพิ่มสินเชื่อเพื่อการเกษตร ทำให้มีสินเชื่อเพิ่มขึ้นเมื่อสิ้นสุดแผนฯ ร้อยละ ๑๘ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนของประชากรในภาคเกษตรมีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓.๗ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างรายได้ในภาคเกษตรและนอกการเกษตร พบว่า มีความเหลื่อมล้ำกันมากถึง ๑๐ เท่า ดังนั้น การพัฒนาและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นยังกระจายได้ไม่ทั่วถึง

๔) ด้านการส่งเสริมการรวมกลุ่มของสถาบัน ในช่วงแผนฯ ฉบับที่ ๕ ดำเนินการในลักษณะเพิ่มสถาบัน ขยายสมาชิก และเพิ่มกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๑.๖๙ ต่อปี ในช่วงปี ๒๕๒๐ - ๒๕๒๖ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง และสหกรณ์นิคม ในช่วงปี ๒๕๒๐ - ๒๕๒๗ มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๘.๓๒ ๒๓.๗๖ และ ๑๐.๒๐ ต่อปี ตามลำดับ

๕) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

๕.๑) ทรัพยากรป่าไม้ ในปี ๒๕๐๔ มีพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด ๑๗๑ ล้านไร่ มีแนวโน้มลดลงเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ มีพื้นที่ป่าไม้ ๙๗.๙๐ ล้านไร่ และเมื่อเปรียบเทียบกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ พบว่า พื้นที่ป่าไม้ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ ลดลงจาก ๑๑๖.๗๐ ล้านไร่ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑๑

๕.๒) ทรัพยากรน้ำ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ มีนโยบายส่งเสริมการใช้น้ำให้มีประสิทธิภาพ โดยเร่งปรับปรุงและขยายพื้นที่ในเขตชลประทานที่มีอยู่เดิม ๑๖ ล้านไร่ วางแผนจัดสรรน้ำอย่างเป็นระบบในกลุ่มน้ำสำคัญ เช่น กลุ่มน้ำเจ้าพระยาและแม่กลอง และมีโครงการขนาดใหญ่เกิดขึ้นในช่วงนี้ ได้แก่ โครงการดอกกราย-มาบตาพุด จังหวัดระยอง และโครงการชลประทานทับเสลา จังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น ซึ่งผลจากการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่และขนาดกลาง ทำให้มีพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ จำนวน ๓.๑๖ ล้านไร่

๕.๓) ทรัพยากรที่ดิน ดำเนินการปรับปรุงดินเปรี้ยวในภาคกลางและดินเค็ม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ ๗ ล้านไร่ สูงกว่าร้อยละ ๒.๙ ของเป้าหมาย ๖.๘ ล้านไร่

๓.๒.๖ การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ.๒๕๓๐ - ๒๕๓๔)

วัตถุประสงค์ เน้นการกระจายรายได้ไปสู่ชนบทให้มากขึ้น เพื่อให้ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเป้าหมายผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศสาขาเกษตรมีอัตราการขยายตัวร้อยละ ๒.๙ ต่อปี ประชาชนมีอาหารเพียงพอแก่การบริโภค มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งส่งเสริมทั้งด้านการผลิต การตลาดและการจ้างงานปรับโครงสร้างการเกษตร พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการเกษตร และสร้างเสถียรภาพด้านราคาผลการพัฒนาการเกษตร สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาในภาพรวมด้านการขยายตัวของภาคเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ มีอัตราเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๔.๑ ต่อปี สูงกว่าเป้าหมายร้อยละ ๒.๙ ที่กำหนดไว้ และเพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ ร้อยละ ๑.๐๕ เนื่องจากการขยายบริการพื้นฐานและเทคโนโลยีสู่ภูมิภาคมากขึ้น มีการกระจายการผลิต ปรับปรุงคุณภาพสินค้า และการขยายตลาดส่งออก ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะราคาน้ำมันและอัตราดอกเบี้ยลดต่ำลง ราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลก และอัตราแลกเปลี่ยนได้ปรับตัวสูงขึ้น การพัฒนาที่ผ่านมา มีผลทำให้โครงสร้างการผลิตภาคเกษตรกรรมมีการกระจายตัวที่ดีขึ้น

๒) ด้านการปรับโครงสร้างการผลิตด้านการเกษตรให้ครอบครัวเกษตรกรมีรายได้ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ผลจากการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ ครุว์เรือนเกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิเฉลี่ย ๓๔,๑๖๑ บาทต่อครัวเรือนต่อปี เพิ่มขึ้นร้อยละ ๕๓.๑๕ เมื่อเปรียบเทียบกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ ที่ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิเฉลี่ย ๒๒,๓๐๖ บาทต่อครัวเรือนต่อปี

๓) ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ พืชเศรษฐกิจสำคัญ ได้แก่ ข้าว ยางพารา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ผลไม้ เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ โดยเฉพาะข้าว พบว่า มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เพิ่มขึ้นจาก ๓๒๘ กิโลกรัมต่อไร่ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ เป็น ๓๖๑ กิโลกรัมต่อไร่ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๖ ส่วนข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เพิ่มขึ้นจาก ๓๘๐ กิโลกรัมต่อไร่ เป็น ๔๓๔ กิโลกรัมต่อไร่ หรือร้อยละ ๑๔.๒๑

๔) ด้านการพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติทางการเกษตร

๔.๑) ทรัพยากรป่าไม้ มีมาตรการการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยแบ่งพื้นที่เป็นป่า เพื่อการอนุรักษ์ ร้อยละ ๑๕ และป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่ประเทศ ผลการดำเนินงานในช่วงนี้พบว่า มีพื้นที่ป่าไม้ ๙๑.๓๐ ล้านไร่ ลดลงจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ จำนวน ๖.๖๐ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๖.๗๔

๔.๒) ทรัพยากรดิน สนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน จัดทำแผนแม่บทการใช้ที่ดินทั่วประเทศ ระบบข้อมูลที่ดิน เร่งรัดการกระจายกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน

๔.๓) ทรัพยากรน้ำ สนับสนุนให้เกิดการปรับปรุงประสิทธิภาพ โครงการแหล่งน้ำขนาดใหญ่ และขนาดกลาง จัดตั้งองค์กรของกลุ่มผู้ใช้น้ำ และให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการจัดการบริหารแหล่งน้ำ ซึ่งในช่วงแผนนี้มีโครงการขนาดใหญ่ ได้แก่ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำบางนราอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส โครงการหนองปลาไหล จังหวัดระยอง และโครงการพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่ภาคใต้ที่ประสบอุทกภัย เป็นต้น ส่งผลให้มีพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ จำนวน ๑.๙๓ ล้านไร่

๓.๒.๗ การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ.๒๕๓๔ - ๒๕๓๙)

วัตถุประสงค์ เพื่อการรักษาอัตราการขยายตัวของภาคเกษตรให้มีเสถียรภาพและรักษาระดับราคา กระจายรายได้และยกระดับรายได้ของเกษตรกร และการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติการเกษตร มีเป้าหมายอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาเกษตรร้อยละ ๓.๔ ต่อปี ยกระดับรายได้และการกระจายรายได้ของกลุ่มเกษตรกรยากจน กลุ่มแรงงานรับจ้างภาคเกษตรกรรมมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มขึ้นร้อยละ ๗ ต่อปี ลดสัดส่วนคนยากจนลง ให้สัดส่วนประชากรที่อยู่ใต้ขีดเส้นความยากจนลดลงร้อยละ ๒๓.๗ ในปี ๒๕๓๑ ให้เหลือต่ำกว่าร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งประเทศ ในปี ๒๕๓๙ อนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่ทั้งประเทศ พัฒนาแหล่งน้ำอย่างเป็นระบบลุ่มน้ำ ๒๕ ลุ่มน้ำทั่วประเทศ และเร่งรัดการแก้ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยวิธีการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ ๓๐ ล้านไร่ ผลการพัฒนาการเกษตร สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาในภาพรวมภาคเกษตร มีอัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศของสาขาเกษตรเฉลี่ยร้อยละ ๒.๘ ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมาย ๓.๔ ต่อปี รวมทั้งสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศของภาคเกษตรลดลงเรื่อยๆ เมื่อเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศทั้งหมด โดยเฉลี่ยทั้งแผนเท่ากับร้อยละ ๑๐.๑ เนื่องจากราคาสินค้าเกษตรส่งออกที่สำคัญๆ หลายชนิดมีราคา ลดต่ำลง ไม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในทางการผลิต และปัญหาภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำ ทำให้เกิดผลกระทบต่อการผลิตทางการเกษตรของไทย

๒) การปรับเปลี่ยนโครงการผลิตการเกษตร การพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตพบว่า ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของพืชเศรษฐกิจที่สำคัญสูงขึ้น เช่น ข้าวมีผลผลิตเฉลี่ย ๓๘๖ กิโลกรัมต่อไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ แต่ต่ำกว่าเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ เป็นผลมาจากการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากรัฐ ทำได้ค่อนข้างน้อย และพื้นที่ชลประทานเพิ่มไม่มาก ส่งผลให้การผลิตมีประสิทธิภาพต่ำ

๓) การกระจายรายได้ และการยกระดับรายได้ของเกษตรกรในภาคเกษตรเฉลี่ยต่อคนต่อปี มีอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ ๒.๕ ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมายร้อยละ ๗ ต่อปี โดยในปี ๒๕๓๕ ประชากรภาคการเกษตรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเท่ากับ ๘,๒๖๔ บาท เพิ่มขึ้นเป็น ๘,๙๒๘ บาท ในปี ๒๕๓๙ ส่วนประชากรนอกภาคเกษตรมีรายได้ต่อคนต่อปีเท่ากับ ๙๑,๑๙๘ บาท เพิ่มขึ้นเป็น ๑๒๒,๐๐๕ บาท ในปี ๒๕๓๙ จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของรายได้ของประชากรในภาคเกษตรต่อประชากรนอกภาคเกษตร มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นในปี ๒๕๓๕ มีสัดส่วน ๑:๑๑.๐๓ และเพิ่มขึ้นเป็น ๑:๑๓.๖๖ แสดงให้เห็นว่าการกระจายรายได้ยังไม่เป็นธรรม

๔) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร จากการศึกษาดัชนีชี้วัดความผาสุกของเกษตรกรในช่วงปี ๒๕๓๙ พบว่า เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตจัดอยู่ในระดับมีการพัฒนาดี มีค่าดัชนีฯ ๘๑.๕๒ เข้าใกล้เกณฑ์ค่าดัชนี ๑๐๐ โดยเฉพาะด้านสุขอนามัยและด้านสังคมจัดอยู่ในระดับดีขึ้นมาก มีค่าดัชนีฯ ๙๑.๑๐ และ ๙๒.๐๓ ส่วนด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการศึกษา มีค่าดัชนีฯ ๗๖.๖๙ ๗๑.๖๘ และ ๗๐.๗๗ ตามลำดับ

๕) การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรทางการเกษตร

๕.๑) ทรัพยากรป่าไม้มีพื้นที่ป่าไม้ ๘๔.๓ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๒๖.๓ ของพื้นที่ทั้งประเทศ ๓๒๐.๗ ล้านไร่ จากเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งเป็นผลจากการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จัดทำแผนแม่บท การจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ โครงการส่งเสริมการปลูกสร้างสวนป่า โครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่าฯ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ มีพื้นที่ป่าไม้ลดลงร้อยละ ๗.๗

๕.๒) ทรัพยากรดิน จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน โดยการใช้หญ้าแฝก ช่วยบรรเทาปัญหาการพังทลายของดินได้ ๓.๖๖ ล้านไร่ต่อปี ปรับปรุงพื้นที่ที่มีปัญหาดินเค็ม ดินเปรี้ยวโดยใส่หินปูนร่วมกับการใช้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสม

๕.๓) ทรัพยากรแหล่งน้ำ ในช่วงแผนนี้มีโครงการขนาดใหญ่ ได้แก่ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดลพบุรีและสระบุรี โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช และโครงการคลองสี่ยึดจังหวัดฉะเชิงเทรา ส่งผลให้มีพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ จำนวน ๑.๔๓ ล้านไร่ สำหรับแหล่งน้ำขนาดเล็กในระดับไร่นาพบว่า มีการใช้ประโยชน์เพื่อการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และทำประมงร้อยละ ๖๓ การใช้น้ำส่วนใหญ่เพื่อประโยชน์ในการปลูกพืชในพื้นที่เฉลี่ย ๒ ไร่ต่อครัวเรือน จากเป้าหมาย ๔.๕ ไร่

๕.๔) ทรัพยากรแหล่งประมง ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ มีแผนงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงคือ งานอนุรักษ์สัตว์น้ำ และโครงการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของมาตรการการอนุรักษ์สัตว์น้ำ

๓.๒.๘ การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔)

วัตถุประสงค์ เพื่อรักษาความสามารถในการแข่งขันของสินค้าเกษตรในตลาดโลก อนุรักษ์ฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติและให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และองค์กรเกษตรกรให้เข้มแข็ง เพื่อยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตของเกษตรกรให้สูงขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีเป้าหมายอัตราการขยายตัวของภาคเกษตรร้อยละ ๓ ต่อปี และยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้นได้อย่างยั่งยืน ผลการพัฒนาการเกษตร สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาในภาพรวมด้านภาคเกษตร มีอัตราการขยายตัวร้อยละ ๓.๑๖ ต่อปี

๒) ด้านประสิทธิภาพการผลิตกลุ่มของพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ข้าวโพด ผักและผลไม้ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ภาพรวมเพิ่มขึ้นกว่าในช่วงแผนฯ ๗ โดยข้าวนาปีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ ๔๔๓ กิโลกรัม เพิ่มขึ้นจากในช่วงแผนฯ ๗ ร้อยละ ๑๔.๘ มันสำปะหลัง ๒,๘๐๕ กิโลกรัมต่อไร่ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๓.๘ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ๕๙๗ กิโลกรัมต่อไร่ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๘.๒ เป็นต้น

๓) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๓.๑) ทรัพยากรป่าไม้ มีการดำเนินงานโครงการจัดทำเครื่องหมายแสดงแนวเขตพื้นที่ป่าไม้ โครงการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนในพื้นที่แนวกันชน โครงการพัฒนาที่ดินชุมชนบนพื้นที่สูง โครงการป่ารักษน้ำ รักษาแผ่นดิน ส่งผลให้มีพื้นที่ป่าไม้ ๙๔.๓๐ ล้านไร่ เพิ่มขึ้นจากในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ เท่ากับ ๑๐ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๙

๓.๒) ทรัพยากรดินในปี ๒๕๔๑ พบว่า มีการใช้ที่ดินไม่ถูกต้องตามสมรรถนะของดิน ๑๑๑.๘๗ ล้านไร่ และมีการใช้ที่ดินทางการเกษตรเพื่อประโยชน์ในทางอุตสาหกรรมมากขึ้น ส่งผลให้ในช่วงปี ๒๕๓๖-๒๕๔๑ พื้นที่ถือครองทางการเกษตรลดลงถึง ๗.๑ ล้านไร่ พื้นที่การเกษตรต่อประชากรลดลงจาก ๒.๘๙ ไร่ต่อคน เหลือ ๒.๗๖ ไร่ต่อคน นอกจากนี้ปัญหาการถือครองที่ดิน ไร่ที่กินทำกิน และเช่าที่ดินมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก ๑,๓๑๑,๗๔๕ ครอบครัวย ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ เป็น ๑,๕๑๖,๒๙๗ ครอบครัวย ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าและพื้นที่สาธารณประโยชน์เพิ่มขึ้น

๓.๓) ทรัพยากรน้ำ มีการจัดทำแผนพัฒนาแหล่งน้ำและประสิทธิภาพการใช้น้ำ โครงการที่สำคัญในช่วงนี้ ได้แก่ โครงการเขื่อนคลองท่าด่านอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก และโครงการประแสร์ จังหวัดระยอง ส่งผลให้มีพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ จำนวน ๐.๗๙ ล้านไร่

๓.๔) ทรัพยากรประมง ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ มีสถานภาพที่เสื่อมโทรมลง ความสามารถในการจับทรัพยากรประมงทะเลในปี ๒๕๔๒ จับได้ ๒,๗๒๕ พันตัน ลดลงเหลือ ๒,๖๓๒ พันตัน ในปี ๒๕๔๔ และมีพื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งในปี ๒๕๔๓ จำนวน ๔๖๔,๑๓๘ ไร่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้ง

๓) ด้านภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรในแผนฯ ๘ เฉลี่ย ๔๓,๔๑๕ บาทต่อครัวเรือนต่อปี เพิ่มขึ้นจากในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ จำนวน ๑๘,๗๔๓ บาทต่อครัวเรือนต่อปี หรือร้อยละ ๗๖ ซึ่งเป็นผลจากวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี ๒๕๔๐ เกษตรกรมีการกู้ยืมเงินจากนอกระบบเพิ่มขึ้น

๔) ด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ในด้านการศึกษาประชากรเกษตรร้อยละ ๗๐.๕๓ จบการศึกษาไม่เกินภาคบังคับ และยังมีประชากรเกษตรที่ไม่รู้หนังสือร้อยละ ๘.๕๖ ส่วนการประกันสุขภาพจากข้อมูลปี ๒๕๔๒ มีผู้มีหลักประกันสุขภาพร้อยละ ๘๐.๓๐ ขณะที่ผู้ไม่มีหลักประกันสุขภาพมีจำนวนลดลงจากร้อยละ ๒๘.๐๐ เหลือร้อยละ ๑๙.๗๐

๕) ด้านคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ผลจากการพัฒนาการเกษตรเมื่อสิ้นปี ๒๕๔๓ พบว่า คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีและมีความสุข ในปี ๒๕๓๙ ค่าดัชนีฯ เท่ากับ ๘๑.๕๒ เพิ่มขึ้นเป็น ๘๓.๗๙ ในปี ๒๕๔๓ โดยเฉพาะด้านสังคมและด้านสุขอนามัยจัดอยู่ในระดับดีมาก มีค่าดัชนีฯ ๙๔.๙๑ และ ๙๓.๑๕ ตามลำดับ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษามีค่าดัชนี ๗๖.๙๐ และ ๗๔.๙๖ เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๓๙ เท่ากับ ๕.๒๒ และ ๔.๑๙ ตามลำดับ

๓.๒.๙ การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙)

วัตถุประสงค์เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรในตลาดโลก สร้างความมั่นคงในอาชีพ รายได้ และวิถีชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้น สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจระดับรากหญ้า ปรับระบบการบริหารจัดการภาคเกษตร บนพื้นฐานการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีเป้าหมายผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศภาคเกษตรขยายตัวร้อยละ ๒ ต่อปี เกษตรกรมีรายได้สุทธิของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๓ ต่อปี มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่ประเทศ ลดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ไม่น้อยกว่า ๕ ล้านไร่ พื้นฟูปรับปรุงบำรุงดินที่มีปัญหาดินเปรี้ยว ดินเค็ม ดินขาดอินทรีย์วัตถุ ไม่น้อยกว่า ๑๐ ล้านไร่ เพิ่มขีดความสามารถ ทักษะของเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรให้มีความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการได้ และสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่เกษตรกรเพื่อลดปริมาณการใช้สารเคมีการเกษตรอย่างทั่วถึง ผลการพัฒนาการเกษตร สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาในภาพรวม ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศภาคเกษตรขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๐.๘๘ ต่อปี จากเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๒ ต่อปี เนื่องจากเกิดปัจจัยในด้านลบหลายประการ เช่น การเกิดไข้หวัดนก ระบาดในปลายปี ๒๕๔๖ ต่อเนื่องมาจนถึงต้นปี ๒๕๔๘ การเกิดภาวะภัยแล้งฝนทิ้งช่วง การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน รวมทั้งการเกิดมหันตภัยสึนามิ จึงทำให้อัตราการขยายตัวภาคเกษตรไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เกษตรกรมีรายได้สุทธิของครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔.๔ โดยเพิ่มขึ้นจาก ๙๕,๐๐๐ บาทต่อปี ในปี ๒๕๔๔ เป็น ๑๒๐,๐๐๐ บาทต่อปี ในปี ๒๕๔๙ ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๓ ต่อปี

๒) ด้านการส่งเสริมสถาบันเกษตรกร สหกรณ์มีขีดความสามารถในการยกระดับดีขึ้น (วงเงินธุรกิจ มากกว่า ๒.๕ ล้านบาทขึ้นไป) จากร้อยละ ๑๘.๗ ของสหกรณ์ภาคการเกษตรทั้งประเทศ ในปี ๒๕๔๔ เป็น ร้อยละ ๒๖.๕ ในปี ๒๕๔๙ เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๖ ส่วนเงินทุนหมุนเวียนของสหกรณ์ภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๙.๙ โดยมีเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้นจาก ๖๑,๘๐๐ ล้านบาท (ปี ๒๕๔๔) เป็น ๙๘,๘๐๐ ล้านบาท (ปี ๒๕๔๙)

๓) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นจำนวน ๑.๓๓ ล้านไร่ สามารถลดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน โดยการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกและส่งเสริมการไถพรวนดินอย่างถูกวิธี จำนวน ๖.๓๕ ล้านไร่คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๗ ของเป้าหมายที่กำหนด พื้นฟูปรับปรุงบำรุงดินที่มีปัญหาดินเปรี้ยว ดินเค็ม ดินขาดอินทรีย์วัตถุ จำนวน ๑๐.๗ ล้านไร่สูงกว่าเป้าหมาย ซึ่งกำหนดไว้จำนวน ๑๐ ล้านไร่ เมื่อสิ้นปี ๒๕๔๙ มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์จำนวน ๙๖ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓๐ ของพื้นที่ประเทศ จากเป้าหมายที่กำหนดไว้ ร้อยละ ๒๕

๔) ด้านการส่งเสริมการผลิต ดำเนินการส่งเสริมและแนะนำให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปรับปรุงดินด้านอินทรีย์วัตถุเพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีจำนวน ๘๕ ล้านไร่ โดยมีเกษตรกรปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นเกษตรอินทรีย์จำนวน ๓.๔ ล้านราย

๓.๒.๑๐ การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔)

วัตถุประสงค์ เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ใช้ได้อย่างยั่งยืน และไม่กระทบสิ่งแวดล้อมกระจายอำนาจให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร และแบ่งปัน ผลจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการเกษตรอย่างเป็นธรรมเพื่อปรับโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการในภาคเกษตรให้มีประสิทธิภาพ และมีความโปร่งใส เสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้เข้มแข็ง เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายด้วยกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ พัฒนาแผนชุมชน เพื่อการพัฒนาการเกษตรให้สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนบนฐานของการพึ่งตนเอง และพึ่งพาซึ่งกันและกัน เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่ดินควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานการผลิต

ทางการเกษตรที่มั่นคง ปลอดภัย และยั่งยืน เป้าหมาย ๑) สาขาเกษตรมีอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยร้อยละ ๓ ต่อปี ๒) คริวเรือนเกษตรรายกจนลดลงเหลือร้อยละ ๔ ในปี ๒๕๕๔ ๓) คริวเรือนเกษตรไม่ต่ำกว่า ๑ ใน ๔ ทำการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๔) สนับสนุนให้ครัวเรือนเกษตรลดการใช้สารเคมีในฟาร์ม ๕) ฟาร์ม/โรงงานที่ผลิตสินค้าเกษตรและอาหารมีมาตรฐาน ผลการพัฒนาการเกษตร สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาในภาพรวม

อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศภาคเกษตร เฉลี่ยร้อยละ ๒.๙๕ ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้เฉลี่ยร้อยละ ๓.๐ ต่อปี เนื่องจากความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และภัยธรรมชาติที่ค่อนข้างรุนแรง โดยเฉพาะปัญหาภัยแล้งและฝนทิ้งช่วง สร้างความเสียหายต่อการเพาะปลูกพืชที่สำคัญ นอกจากนี้ เศรษฐกิจของประเทศคู่ค้าที่สำคัญอยู่ในภาวะถดถอย และการแข่งขันของสินค้าเกษตรในตลาดโลกมีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ของไทย

๒) ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็ง

๒.๑) พัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง โดยถ่ายทอดความรู้ผ่านศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านให้กับเกษตรกร ๒๔๙,๗๘๔ ราย เกษตรกรอาสา ๖,๘๖๙ ราย และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ๖๕๗,๗๓๙ ราย

๒.๒) สร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายจำนวน ๗๐,๐๐๘ แห่ง มีสมาชิก ๑.๑๙ ล้านราย จากการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๖๐,๑๗๗ แห่ง ในจำนวนนี้อยู่ในระดับดี ร้อยละ ๓๑ ระดับปานกลาง และต้องปรับปรุงร้อยละ ๔๙ และ ๒๐ ตามลำดับ

๒.๓) การพัฒนาการรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปสหกรณ์ ในช่วง ๕ ปี (ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) จำนวนสหกรณ์ทั้งหมด มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อยคิดเป็นร้อยละ ๐.๔๘ กล่าวคือ ในปี ๒๕๕๐ มีจำนวนสหกรณ์รวม ๖,๘๗๒ แห่ง (สมาชิก ๙,๙๐๒,๙๐๖ ราย) เพิ่มขึ้นเป็น ๖,๙๖๓ แห่ง (สมาชิก ๑๐,๕๖๓,๓๗๕ ราย) เมื่อสิ้นสุดแผนฯ ในปี ๒๕๕๔

๓) ด้านการบริหารจัดการดินและน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๑) เมื่อสิ้นสุดแผนฯ มีพื้นที่ชลประทาน ๒๔.๐๗ ล้านไร่ เพิ่มขึ้นจำนวน ๐.๔๔ ล้านไร่ การลดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ดำเนินการได้ ๔.๐๙ ล้านไร่ จากเป้าหมาย ๓.๔๕ ล้านไร่ และปรับปรุงคุณภาพดิน ๑๖ ล้านไร่ จากเป้าหมาย ๑๐ ล้านไร่

๓.๒) มูลค่าการนำเข้าสารเคมีและสารฆ่าแมลงและวัชพืช ในช่วง ๕ ปี (ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) มีมูลค่าการนำเข้าปัจจัยการผลิตมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้น เฉลี่ยร้อยละ ๕.๑๙ และ ๒.๒๒ ตามลำดับ กล่าวคือ ในปี ๒๕๕๐ มีมูลค่าการนำเข้าสารเคมี ๔๕,๘๗๔ ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น ๘๓,๔๓๖ ล้านบาท ในปี ๒๕๕๔ และสารฆ่าแมลงและวัชพืช มีมูลค่านำเข้า ๑๔,๖๔๔ ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น ๒๐,๘๗๕ ล้านบาท ในปี ๒๕๕๔

๔) ด้านคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

ดัชนีความผาสุกของเกษตรกรพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่แผนฯ ฉบับที่ ๙ จนสิ้นสุดแผนฯ ฉบับที่ ๑๐ โดยเมื่อสิ้นสุดแผนฯ ฉบับที่ ๑๐ มีค่าดัชนีความผาสุกของเกษตรกรเท่ากับ ๗๘.๘๐ ซึ่งการพัฒนาจัดอยู่ในระดับปานกลาง โดยองค์ประกอบด้านสุขอนามัย มีการพัฒนาในระดับดีมาก ส่วนด้านการศึกษาและด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับที่ต้องแก้ไข

๓.๓ สถานการณ์ทรัพยากรการเกษตร

๓.๓.๑ การใช้ที่ดิน

ณ ปี ๒๕๕๗ ประเทศไทยมีเนื้อที่ทั้งสิ้น ๓๒๐.๗๐ ล้านไร่ แบ่งเนื้อที่การใช้ที่ดินออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ เนื้อที่ป่าไม้ เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร และเนื้อที่นอกภาคการเกษตร ประเทศไทยมีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรมากที่สุดถึง ๑๔๙.๒๓ ล้านไร่ (ร้อยละ ๔๖.๕๓) รองลงมาคือเนื้อที่ป่าไม้ ๑๐๒.๒๙ ล้านไร่ (ร้อยละ ๓๑.๘๙) ส่วนเนื้อที่นอกการเกษตรมีจำนวนเพียง ๖๙.๑๘ ล้านไร่ (ร้อยละ ๒๑.๕๗) ซึ่งเป็นประเภทที่น้อยที่สุด

สำหรับเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร พบว่า เป็นเนื้อที่ที่อยู่ในเขตชลประทาน ๓๐.๒๖ ล้านไร่ จำแนกเป็น ขนาดใหญ่ ๑๗.๙๖ ล้านไร่ ขนาดกลาง ๖.๕๕ ล้านไร่ และขนาดเล็ก/อื่นๆ ๕.๗๕ ล้านไร่ ส่วนที่เหลือ ๑๑๘.๙๗ ล้านไร่ ซึ่งเป็นเนื้อที่ส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทาน (ตารางที่ ๑)

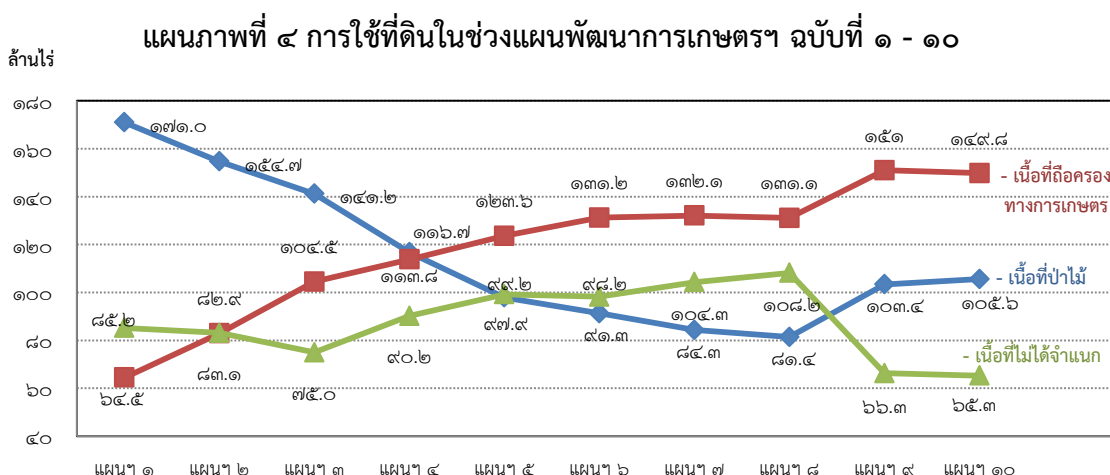
ตารางที่ ๑ การใช้ที่ดิน และเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรปี ๒๕๕๗

หน่วย : ล้านไร่

รายการ	ทั้งประเทศ	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง	ภาคใต้
๑. เนื้อที่ทั้งประเทศ	๓๒๐.๗๐	๑๐๖.๐๓	๑๐๕.๕๓	๖๔.๙๔	๔๔.๒๐
๑.๑ เนื้อที่ป่าไม้	๑๐๒.๒๙	๕๖.๕๔	๑๕.๗๕	๑๘.๙๔	๑๑.๐๖
๑.๒ เนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร	๑๔๙.๒๓	๓๒.๔๙	๖๓.๘๕	๓๑.๑๒	๒๒.๗๗
๑.๓ เนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์นอกการเกษตร	๖๙.๑๘	๑๗.๐๐	๒๕.๙๓	๑๔.๘๘	๑๑.๓๗
๒. เนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร	๑๔๙.๒๓	๓๒.๔๙	๖๓.๘๕	๓๑.๑๒	๒๒.๗๗
๒.๑ เนื้อที่ชลประทาน	๓๐.๒๖	๘.๓๑	๖.๓๘	๑๒.๓๙	๓.๑๘
- ขนาดใหญ่	๑๗.๙๖	๒.๙๙	๒.๖๘	๑๐.๖๘	๑.๖๑
- ขนาดกลาง	๖.๕๕	๓.๓๒	๑.๑๑	๑.๐๙	๑.๐๓
- ขนาดเล็ก และอื่นๆ	๕.๗๕	๒.๐๐	๒.๕๙	๐.๖๒	๐.๕๔
๒.๒ เนื้อที่นอกเขตชลประทาน	๑๑๘.๙๗	๒๔.๑๘	๕๗.๔๗	๑๘.๗๓	๑๘.๕๙

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตรรายสินค้า ปี ๒๕๕๘)

เมื่อพิจารณาการใช้ที่ดิน ตั้งแต่ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑ - ๑๐ พบว่า เนื้อที่ป่าไม้มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ เนื้อที่ส่วนใหญ่ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑ เป็นเนื้อที่ป่าไม้ จำนวน ๑๗๑ ล้านไร่ ลดลงเหลือ ๑๐๕.๖ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ เนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ๖๔.๕ ล้านไร่ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑ มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น ๑๔๙.๘ ล้านไร่ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ ส่วนเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์นอกการเกษตรก็มีแนวโน้มลดลงเช่นกัน (แผนภาพที่ ๔)

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

หมายเหตุ: ข้อมูลการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ที่ ๙ มีความแตกต่างจากปีที่ผ่านมา เนื่องจากการบูรณาการ ความรู้และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบแผนที่ภูมิศาสตร์ (GIS) แผนที่ภาพถ่ายออร์โธรีโอสเป็นต้น ทำให้ข้อมูลการใช้ประโยชน์ของพื้นที่มีความละเอียดและถูกต้องมากยิ่งขึ้น

๓.๓.๒ การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร

ณ ปี ๒๕๕๗ จากเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร จำนวน ๑๔๙.๒๓ ล้านไร่ เมื่อจำแนกตามลักษณะการใช้เพื่อทำการเกษตรประเภทต่างๆ พบว่า มีการใช้ที่ดินเพื่อการทำนามากที่สุดถึง ๖๙.๙๖ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๘๘ ของเนื้อที่ทางการเกษตรทั้งหมด รองลงมาคือ การใช้ที่ดินเพื่อการปลูกไม้ผล/ไม้ยืนต้น และพืชไร่ ๓๔.๙๒ และ ๓๑.๑๕ ล้านไร่ ตามลำดับ นอกนั้นเป็นพื้นที่ปลูกพืชผัก/ไม้ดอก และอื่นๆ โดยมีเนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน ๒๕.๒๗ ไร่ (ตารางที่ ๒)

ตารางที่ ๒ การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร ปี ๒๕๕๗

หน่วย : ล้านไร่

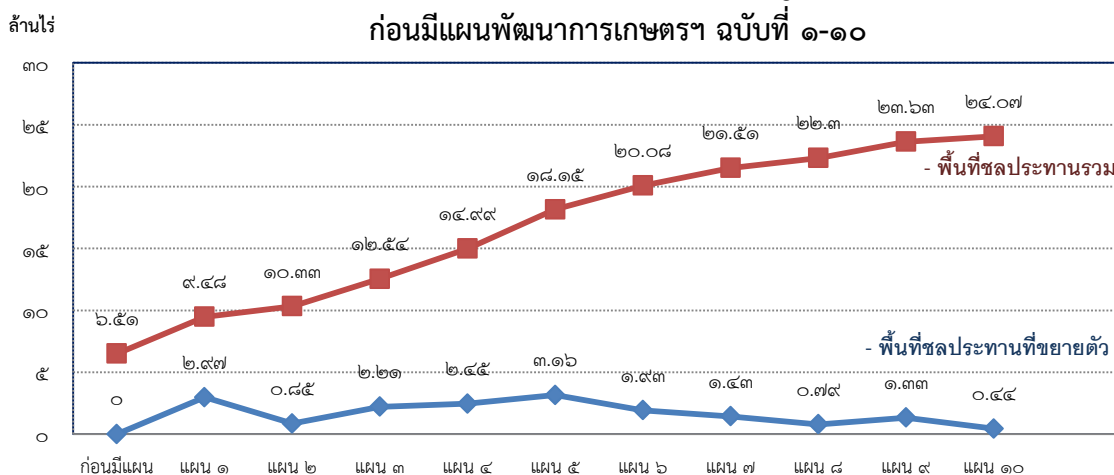
รายการ	ทั่วประเทศ	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง	ภาคใต้
๑. เนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร	๑๔๙.๒๓	๓๒.๔๙	๖๓.๘๔	๓๑.๑๒	๒๑.๗๗
๑.๑ นาข้าว	๖๙.๙๖	๑๕.๗๙	๔๒.๗๕	๑๐.๒๐	๑.๒๒
๑.๒ พืชไร่	๓๑.๑๕	๑๐.๑๙	๑๑.๙๔	๙.๐๑	๐.๐๑
๑.๓ สวนไม้ผล ไม้ยืนต้น	๓๔.๙๒	๔.๐๕	๔.๓๒	๗.๓๙	๑๙.๑๖
๑.๔ สวนผัก ไม้ดอก/ไม้ประดับ	๑.๔๐	๐.๔๕	๐.๓๒	๐.๕๐	๐.๑๓
๑.๕ อื่นๆ	๑๑.๘๐	๒.๐๑	๔.๕๒	๔.๐๒	๑.๒๕
๒. เนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน (ไร่)	๒๕.๒๗	๒๔.๙๑	๒๓.๒๖	๓๗.๐๓	๒๑.๔๑

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตรรายสินค้า ปี ๒๕๕๘)

๓.๓.๓ พื้นที่ชลประทาน

สำหรับพื้นที่ชลประทาน ซึ่งประกอบด้วยโครงการขนาดใหญ่และขนาดกลาง ตั้งแต่ก่อนมีแผนพัฒนาการเกษตร มีพื้นที่ชลประทานรวม ๖.๕๑ ล้านไร่ และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มมีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑ - ๑๐ มีพื้นที่ชลประทานรวม ๒๔.๐๗ ล้านไร่ คิดเป็นพื้นที่ชลประทานที่ขยายตัว ๐.๔๔ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ (แผนภาพที่ ๕)

แผนภาพที่ ๕ พื้นที่ชลประทานโครงการขนาดใหญ่และขนาดกลาง
ก่อนมีแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑-๑๐

ที่มา: กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

หมายเหตุ: ตัวเลขที่แสดงเป็นพื้นที่ชลประทานปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ แต่ละฉบับ

๓.๓.๔ ปริมาณน้ำฝน และจำนวนวันฝนตก

ในช่วงปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘ พบว่า ประเทศไทยมีปริมาณน้ำฝนทั้งปีและจำนวนวันที่ฝนตกลง กล่าวคือในปี ๒๕๕๘ มีปริมาณน้ำฝนทั้งปี ๗๓๓,๙๕๕ ล้านลูกบาศก์เมตร ลดลงจากปี ๒๕๕๗ จำนวน ๗๑,๙๕๔ ล้านลูกบาศก์เมตร และมีจำนวนวันฝนตกเฉลี่ยต่อปี ๑๑๗ วัน ในปี ๒๕๕๘ ลดลงเช่นกัน จากข้อมูลดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อการทำการเกษตรของเกษตรกร โดยเฉพาะในพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทานที่ต้องอาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูก (ตารางที่ ๓)

ตารางที่ ๓ ปริมาณน้ำฝน และจำนวนวันฝนตก ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘

รายการ	ปริมาณน้ำฝนทั้งปี (ล้านลูกบาศก์เมตร)			จำนวนวันฝนตกเฉลี่ยต่อปี (วัน)		
	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	% (+/-)	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	% (+/-)
ทั่วประเทศ	๘๐๕,๙๒๙	๗๓๓,๙๕๕	-๘.๙๓	๑๒๒	๑๑๗	-๔.๑๐
ภาคเหนือ	๑๘๖,๕๓๗	๑๕๙,๐๖๐	-๑๔.๗๓	๑๐๘	๑๐๓	-๔.๖๓
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๒๓๕,๓๙๘	๒๐๒,๙๑๖	-๑๓.๘๐	๑๐๑	๙๙	-๑.๙๘
ภาคกลาง	๑๔๐,๗๐๕	๑๔๘,๔๗๓	๕.๕๒	๑๑๓	๑๐๙	-๓.๕๔
ภาคใต้	๑๗๒,๑๗๓	๑๕๒,๒๖๙	-๑๑.๕๖	๑๖๕	๑๕๖	-๕.๔๕

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตรรายสินค้า ปี ๒๕๕๘)

๓.๔ เศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตรกร

๓.๔.๑ จำนวนประชากรและแรงงานเกษตร

ในปี ๒๕๕๔- ๒๕๕๘ จำนวนประชากรมีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๐.๓๗ ต่อปี กล่าวคือ มีจำนวนประชากร ๖๔.๐๘ ล้านคน ในปี ๒๕๕๔ เพิ่มขึ้นเป็น ๖๔.๙๓ ล้านคน ในปี ๒๕๕๘ โดยประชากรภาคเกษตรกรรมมีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑.๗๐ ต่อปี เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่มีการผันผวน ทำให้ประชากรบางส่วนที่อยู่ในภาคนอกการเกษตรกลับไปภูมิลำเนาเดิมและมาทำการเกษตร และประชากรนอกภาคการเกษตร มีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ -๐.๔๐ ต่อปี ซึ่งเป็นปีสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ ขณะที่จำนวนแรงงานในภาพรวมมีอัตราการลดลงเช่นกันเฉลี่ยร้อยละ -๐.๕๐ ต่อปี

ในปี ๒๕๕๘ มีจำนวนประชากร ๖๔.๙๓ ล้านคน เป็นจำนวนประชากรภาคการเกษตร ๒๕.๐๗ ล้านคน หรือร้อยละ ๓๘.๖๑ ของจำนวนประชากรทั้งหมด หรือเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๗ คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๕ สำหรับจำนวนแรงงานมีจำนวน ๓๘.๓๗ ล้านคน เป็นจำนวนแรงงานภาคการเกษตร ๑๗.๙๙ ล้านคน หรือร้อยละ ๔๖.๘๙ ของจำนวนแรงงานทั้งหมด และเมื่อเทียบกับปี ๒๕๕๗ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑.๑๘ (ตารางที่ ๔)

ตารางที่ ๔ จำนวนประชากรและแรงงานเกษตร ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘

รายการ	หน่วย : ล้านคน					อัตราการขยายตัว ปี ๒๕๕๔-๒๕๕๗ (ร้อยละ)
	แผนฯ ๑๐ ปี ๒๕๕๔	แผนฯ ๑๑				
	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	
๑. จำนวนประชากร^{๑/}	๖๔.๐๘	๖๔.๔๖	๖๔.๗๙	๖๕.๑๓	๖๔.๙๓	๐.๓๗
๑.๑ ประชากรภาคการเกษตร	๒๓.๖๙	๒๓.๕๒	๒๓.๓๓	๒๔.๗๖	๒๕.๐๗	๑.๗๐
สัดส่วน (%)	๓๖.๙๗	๓๖.๔๘	๓๖.๐๐	๓๘.๐๒	๓๘.๖๑	
๑.๒ ประชากรนอกภาค การเกษตร	๔๐.๓๙	๔๐.๙๔	๔๑.๔๖	๔๐.๓๗	๓๙.๘๖	-๐.๔๐
สัดส่วน (%)	๖๓.๐๓	๖๓.๕๒	๖๔	๖๑.๙๘	๖๑.๓๙	
๒. จำนวนแรงงาน^{๒/}	๓๘.๙๒	๓๙.๔๑	๓๘.๖๖	๓๘.๕๗	๓๘.๓๗	-๐.๕๐
๒.๑ จำนวนแรงงานภาค การเกษตร	๑๖.๙๘	๑๖.๙๔	๑๖.๖๐	๑๗.๗๘	๑๗.๙๙	๑.๖๕
สัดส่วน (%)	๔๒.๑๙	๔๑.๑๑	๔๑.๖๕	๔๑.๔๒	๔๖.๘๙	
๒.๒ จำนวนแรงงานนอกภาค การเกษตร	๒๑.๙๔	๒๒.๔๗	๒๒.๐๖	๒๐.๗๙	๒๐.๓๘	-๒.๒๓
สัดส่วน (%)	๕๗.๘๑	๕๘.๘๙	๕๘.๓๕	๕๘.๕๘	๕๓.๑๑	

หมายเหตุ : ปี ๒๕๕๘ เป็นข้อมูลประมาณการ

ที่มา : ^{๑/} กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

^{๒/} สำนักงานสถิติแห่งชาติ

๓.๔.๒ รายได้ และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

รายได้รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในช่วง ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๗ สภาพเศรษฐกิจครัวเรือนเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

๑) รายได้ มีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๕.๗๕ โดยเป็นรายได้เงินสดทางการเกษตรเฉลี่ย ๑๔๘,๔๓๗ บาทต่อครัวเรือน ในปี ๒๕๕๗ หรือมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑.๖๖ ต่อปี และรายได้เงินสดนอกการเกษตร ๑๓๔,๘๒๔ บาทต่อครัวเรือน หรือมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑.๑๓

๒) รายจ่าย มีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๔.๕๑ เป็นรายจ่ายเงินทางการเกษตรเฉลี่ย ๙๑,๘๒๕ บาทต่อครัวเรือน ในปี ๒๕๕๗ หรือมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓.๘๕ และรายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร เป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภค อุปโภค และอื่นๆ ๑๒๙,๐๓๗ บาทต่อครัวเรือน หรือมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔.๙๙

๓) รายได้สุทธิ ประกอบด้วย รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร ได้จากการนำรายได้เงินสดทางการเกษตรหักด้วยรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร เหลือเป็นรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร มีอัตราการลดลงเฉลี่ย ๑.๘๙ ต่อปี เป็นผลจากรายจ่ายเงินสดทางการเกษตรที่มีอัตราการขยายตัวที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ ส่วนรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือน ได้จากรายได้เงินสดนอกการเกษตรรวมกับรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร จะเป็นรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตร มีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๖.๖๙ ต่อปี

๔) เงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้ ได้จากการนำรายจ่ายเงินสดนอกการเกษตรทั้งหมดมาหักออกจากรายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนแล้ว พบว่า ครัวเรือนเกษตรมีเงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้มีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑๐.๓๗ ต่อปี และภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑๗.๘๘ ต่อปี (ตารางที่ ๕)

ตารางที่ ๕ รายได้ และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๗

หน่วย : บาท/ครัวเรือน

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑			อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)
	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	
๑. รายได้	๒๔๑,๔๖๐	๒๔๗,๗๔๓	๒๖๘,๓๐๑	๒๘๓,๒๖๑	๕.๗๕
๑.๑ รายได้เงินสดทางการเกษตร	๑๔๑,๑๓๔	๑๔๖,๓๓๔	๑๔๘,๒๔๐	๑๔๘,๔๓๗	๑.๖๖
๑.๒ รายได้เงินสดนอกการเกษตร	๑๐๐,๓๒๖	๑๐๑,๔๐๙	๑๒๐,๐๖๑	๑๓๔,๘๒๔	๑๑.๑๓
๒. รายจ่าย	๑๙๗,๔๔๘	๒๐๗,๐๑๖	๒๒๙,๙๕๕	๒๒๐,๘๖๒	๔.๕๑
๒.๑ รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร	๘๔,๑๙๐	๘๘,๗๐๙	๙๙,๗๗๐	๙๑,๘๒๕	๓.๘๕
๒.๒ รายจ่ายนอกการเกษตร	๑๑๓,๒๕๘	๑๑๘,๓๐๗	๑๓๐,๑๘๕	๑๒๙,๐๓๗	๔.๙๙
๓. รายได้สุทธิ					
๓.๑ รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร	๕๖,๙๔๔	๕๗,๖๒๕	๔๘,๔๗๐	๕๖,๖๑๑	-๑.๘๙
๓.๒ รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือน	๑๕๗,๒๗๐	๑๕๙,๐๓๔	๑๖๘,๕๓๑	๑๙๑,๔๓๕	๖.๖๙
๓.๓ เงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้	๔๔,๐๑๒	๔๐,๗๒๗	๓๘,๓๔๖	๖๒,๓๙๘	๑๐.๓๗
๔. ทรัพย์สิน-หนี้สิน					
๔.๑ ทรัพย์สินดำเนินงานและหมุนเวียน ต้นปี	๑๔๔,๗๑๕	๑๒๑,๑๘๙	๑๑๘,๗๓๐	๑๑๘,๘๒๓	-๕.๙๔
๔.๒ ขนาดหนี้สินต้นปี	๕๙,๘๐๘	๗๖,๖๙๗	๘๒,๕๗๒	๑๐๐,๙๗๗	๑๗.๘๘
๕. สถานภาพครัวเรือนเกษตร					
๕.๑ ครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด (ล้านครัวเรือน)	๕.๙๐๙	๕.๙๐๔	๕.๙๐๗	๕.๙๐๔	-๐.๐๒
๕.๒ ขนาดครัวเรือน (คน/ครัวเรือน)	๓.๘๘	๔.๐๐	๓.๙๖	๔.๒๑	๒.๓๘
๕.๓ ประชากรแรงงานเกษตร อายุ ๑๕-๖๔ ปี (ล้านคน)	๑๖.๙๘๓	๑๖.๗๖๒	๑๑.๖๖๓	๑๗.๘๖๗	-๒.๐๘

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตรรายสินค้า ปี ๒๕๕๘)

หมายเหตุ : รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือน = รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร + รายได้เงินสดนอกการเกษตร

เงินสดคงเหลือก่อนชำระหนี้ = รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือน - รายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร

ปีเพาะปลูก ๒๕๕๗ เป็นผลวิเคราะห์จากการสำรวจเบื้องต้น

๓.๕ การสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการเกษตร

ในช่วงสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ จนถึงช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ พบว่าการให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรของสถาบันการเงิน มีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑๓.๘๗ ต่อปี โดยธนาคารพาณิชย์ มีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๘.๐๙ ต่อปี และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑๔.๘๖ ต่อปี (ตารางที่ ๖)

เมื่อพิจารณาการให้สินเชื่อของ ธ.ก.ส. จะเห็นได้ว่า จำนวนลูกค้านักทุกประเภทมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๓.๘๔ ต่อปี จ่ายเงินกู้มีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑๔.๘๖ ต่อปี และรับชำระค่างวดมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑๙.๑๔ ต่อปี จำแนกเป็นเกษตรกรรายบุคคล มีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๓.๙๘ ต่อปี จ่ายเงินกู้มีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๔.๐๗ ต่อปี และรับชำระค่างวดมีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑๖.๙๒ ต่อปี แต่เมื่อเปรียบเทียบกับสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกรการรับชำระค่างวดยังมีสัดส่วนที่น้อยกว่าในส่วนของสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกรมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๓.๓๐ ต่อปี จ่ายเงินกู้ มีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๑๖.๓๔ ต่อปี และรับชำระค่างวดมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๒๓.๗๙ ต่อปี (ตารางที่ ๗)

ตารางที่ ๖ การให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรของสถาบันการเงิน ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑				อัตราการขยายตัว ปี ๒๕๕๔-๒๕๕๗ (ร้อยละ)
	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	
ยอดรวมสินเชื่อ	๕๗๐,๗๙๙	๕๕๘,๗๘๖	๖๑๙,๑๓๓	๘๔๐,๒๕๖	๘๙๑,๒๘๓	๑๓.๘๗
ธนาคารพาณิชย์ ^{๑/}	๘๑,๒๓๙	๙๔,๕๘๑	๑๐๒,๐๖๙	๑๐๔,๗๐๙	๑๑๓,๙๑๕	๘.๐๙
ธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร ^{๒/}	๔๘๙,๕๖๐	๔๖๔,๒๐๕	๕๑๗,๐๖๔	๗๓๕,๕๔๗	๗๗๗,๓๖๘	๑๔.๘๖

ที่มา: ^{๑/} ธนาคารแห่งประเทศไทย ข้อมูล ณ ไตรมาส ๔ ปี ๒๕๕๘

^{๒/} ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ตารางที่ ๗ การให้สินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรแยกตามประเภทของเงินกู้ ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑				อัตราการ ขยายตัว ปี ๒๕๕๔- ๒๕๕๗ (ร้อยละ)
	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	
รวมทุกประเภท						
- จำนวน (ราย)	๖,๘๘๐,๑๗๐	๗,๗๐๘,๗๗๐	๗,๗๒๖,๙๗๙	๘,๑๒๕,๓๓๙	๘,๐๙๙,๐๗๑๗	๓.๘๔
- จ่ายเงินกู้	๔๘๙,๕๖๐	๔๖๔,๒๐๕	๕๑๗,๐๖๔	๗๓๕,๕๔๗	๗๗๗,๓๖๘	๑๔.๘๖
- รับชำระค่างวด	๓๖๙,๒๕๕	๓๔๗,๕๘๑	๓๙๙,๒๙๗	๖๒๒,๕๔๙	๖๖๒,๑๙๔	๑๙.๑๔
- ต้นเงินคงเหลือ	๗๑๓,๒๓๓	๘๒๙,๘๕๗	๙๔๗,๖๒๔	๑,๐๔๒,๙๘๑	๑,๑๗๖,๓๖๓	๑๓.๐๘

ตารางที่ ๗ การให้สินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรแยกตามประเภทของเงินกู้
ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘ (ต่อ)

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑				อัตราการ ขยายตัว ปี ๒๕๕๔- ๒๕๕๗ (ร้อยละ)
	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	
เกษตรกรรายบุคคล						
- จำนวน (ราย)	๕,๑๒๙,๓๔๗	๕,๗๘๗,๒๐๒	๕,๙๓๓,๖๓๘	๖,๓๒๓,๖๕๑	๕,๙๖๔,๐๔๗	๓.๙๘
- จ่ายเงินกู้	๓๒๘,๘๓๗	๒๙๑,๙๕๓	๓๒๗,๙๙๐	๔๙๓,๒๒๙	๔๘๘,๕๕๒	๑๔.๐๗
- รับชำระคืน	๒๕๘,๑๕๑	๑๙๕,๔๖๖	๒๓๖,๘๘๐	๔๐๖,๖๗๙	๓๙๑,๑๐๙	๑๖.๙๒
- ต้นเงินคงเหลือ	๕๙๐,๒๘๒	๖๘๖,๗๖๙	๗๗๗,๘๗๙	๘๔๕,๕๖๖	๙๖๒,๕๓๗	๑๒.๕๙
สหกรณ์การเกษตร และกลุ่มเกษตรกร						
- จำนวน (ราย)	๑,๗๕๐,๗๖๐	๑,๙๒๑,๕๖๘	๑,๗๙๓,๓๔๑	๑,๘๐๑,๖๘๘	๒,๑๒๖,๖๗๐	๓.๓๐
- จ่ายเงินกู้	๑๖๐,๗๒๓	๑๗๒,๒๕๒	๑๘๙,๐๗๔	๒๔๒,๓๑๘	๒๘๘,๘๑๖	๑๖.๓๔
- รับชำระคืน	๑๑๑,๑๐๔	๑๕๒,๑๑๕	๑๖๒,๔๑๗	๒๑๕,๘๗๐	๒๗๑,๐๘๕	๒๓.๗๙
- ต้นเงินคงเหลือ	๑๒๒,๙๕๑	๑๔๓,๐๘๘	๑๖๙,๗๕๕	๑๙๖,๔๔๕	๒๑๓,๘๒๖	๑๕.๓๐

ที่มา: ^{๑/} ธนาคารแห่งประเทศไทย ข้อมูล ณ ไตรมาส ๔ ปี ๒๕๕๘^{๒/} ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

หมายเหตุ : - มีการตัดหนี้สูญระหว่างปีบัญชี ๒๕๕๕ จำนวน ๔๔ ล้านบาท และขาดทุนจากการปรับปรุงโครงสร้างหนี้

๑๒๐ ล้านบาท รวมเป็นเงิน ๑๖๔ ล้านบาท

- เงินต้นคงเป็นหนี้ ประกอบด้วย เงินให้สินเชื่อเกษตรกร สถาบันเกษตรกร นิติบุคคล บัตรสินเชื่อเกษตรกร
โครงการธนาคารชุมชน และตัวเงินซื้อลด

- ข้อมูลตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ มีการจัดกลุ่มประเภทลูกค้าผู้กู้ใหม่ ตามระบบ Core Banking System (CBS)

บทที่ ๔ ผลการประเมินผล

การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ เป็นการมุ่งเน้นให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตร ๓ ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ยุทธศาสตร์การพัฒนาความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงด้านอาหาร และยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน ตลอดระยะเวลา ๕ ปี ของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ประเทศไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน จากบริบทการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ ส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรของไทย

การดำเนินงานภายใต้แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ได้สิ้นสุดลงเมื่อปี ๒๕๕๙ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร โดยศูนย์ประเมินผลจึงได้ทำการประเมินผลสิ้นสุดแผนการพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ว่าเกิดผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของแผน หรือไม่ โดยแบ่งการประเมินผลเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เป็นการประเมินผลกระทบในภาพรวมของแผนฯ ส่วนที่ ๒ เป็นการประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินงานทั้ง ๓ ยุทธศาสตร์ และส่วนที่ ๓ เป็นการติดตามและประเมินผลระดับโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ ผลการประเมินผล มีดังนี้

๔.๑ ผลกระทบของการพัฒนาการเกษตรในภาพรวม

๔.๑.๑ การจัดสรรงบประมาณ

จากการพิจารณางบประมาณที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้รับจัดสรร ตั้งแต่ในช่วงสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ (ปี ๒๕๕๔) จนถึงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) พบว่า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (รวมรัฐวิสาหกิจ และกองทุน) ได้รับจัดสรรงบประมาณมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๒.๘๕ ต่อปี ในจำนวนงบประมาณที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้รับจัดสรรทั้งหมด จำแนกเป็นงบรายจ่ายลงทุน และงบประมาณรายจ่ายประจำ มีอัตราการเพิ่มขึ้นใกล้เคียงกันเฉลี่ยร้อยละ ๒.๘๖ และ ๒.๘๗ ต่อปี ตามลำดับ (ตารางที่ ๘)

ทั้งนี้ เมื่อจำแนกการจัดสรรงบประมาณตามภารกิจ ๔ กลุ่ม พบว่า กลุ่มอำนาจการ และกลุ่มภารกิจส่งเสริม และพัฒนาเกษตรกรมีอัตราการลดลงเฉลี่ยร้อยละ ๔.๖๑ และ ๒.๒๙ ต่อปี กลุ่มภารกิจพัฒนาการผลิต และกลุ่มภารกิจบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการเกษตร มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒.๘๓ และ ๓.๐๖ ต่อปี ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรและอาหาร และการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน (ตารางที่ ๙)

ตารางที่ ๘ งบประมาณรายจ่ายประจำปี ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๙ จำแนก
ตามประเภทงบประมาณ

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑					อัตราการขยายตัว ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๙ (ร้อยละ)
	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙	
รวม	๗๗,๘๙๙	๗๘,๙๐๑	๗๗,๑๓๘	๘๐,๖๘๑	๘๔,๓๙๙	๙๐,๒๗๐	๒.๘๕
- งบรายจ่ายลงทุน	๓๙,๓๖๘	๓๙,๘๐๖	๓๓,๓๓๓	๓๗,๓๖๒	๔๑,๔๑๘	๔๕,๗๘๔	๒.๘๖
- งบรายจ่ายประจำ	๓๘,๕๓๑	๓๙,๐๙๕	๔๓,๘๐๕	๔๓,๓๑๙	๔๒,๙๘๑	๔๔,๔๘๖	๒.๘๗

ที่มา : ๑. ตัวชี้วัดเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย ปี ๒๕๕๘ (ข้อมูลปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘)

๒. งบประมาณโดยสังเขปประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ข้อมูลปี ๒๕๕๙)

ตารางที่ ๙ งบประมาณรายจ่ายประจำปี ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๙ จำแนก
ตามกลุ่มภารกิจ

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑					อัตราการขยายตัว ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๙ (ร้อยละ)
	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙	
จำแนกตามกลุ่มภารกิจ (ส่วนราชการ)	๗๗,๒๕๙	๗๘,๕๙๐	๗๖,๕๒๒	๗๖,๘๔๐	๘๑,๐๐๐	๘๖,๔๐๔	๑.๘๙
- กลุ่มอำนวยการ	๔,๓๕๐	๔,๐๒๔	๔,๗๒๓	๓,๒๘๐	๓,๔๒๔	๓,๗๐๔	-๔.๖๑
- กลุ่มภารกิจ พัฒนาการผลิต	๑๔,๔๔๔	๑๔,๑๙๘	๑๖,๓๒๘	๑๕,๓๔๔	๑๕,๖๔๙	๑๖,๗๗๖	๒.๘๓
- กลุ่มภารกิจบริหาร จัดการทรัพยากร เพื่อการเกษตร	๔๗,๙๖๒	๔๘,๘๒๗	๔๒,๕๒๒	๔๘,๔๙๘	๕๑,๘๙๗	๕๕,๖๓๖	๓.๐๖
- กลุ่มภารกิจส่งเสริม และพัฒนาเกษตรกร และระบบสหกรณ์	๑๐,๕๐๓	๑๑,๕๔๑	๑๒,๙๔๙	๙,๗๑๘	๑๐,๐๓๐	๑๐,๒๘๘	-๒.๒๙

ที่มา : ๑. ตัวชี้วัดเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย ปี ๒๕๕๘ (ข้อมูลปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘)

๒. งบประมาณโดยสังเขปประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ข้อมูลปี ๒๕๕๙)

๔.๑.๒ การพัฒนาการเกษตร

ผลจากการดำเนินการพัฒนาการเกษตรตลอดระยะเวลา ๕ ปี ของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ภายใต้องค์ประกอบตัวชี้วัดทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรากฏผลการประเมินผล ดังนี้

๑) ด้านเศรษฐกิจ

๑.๑) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็นการพิจารณาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพ เป็นภาวะการมีเศรษฐกิจที่มีความมั่นคงและสามารถดำเนินการอยู่ได้ โดยอาศัยกลไกกระบวนการทางเศรษฐกิจที่มีความสอดคล้อง สมดุล และมีเสถียรภาพทั้งภายในและภายนอกประเทศ การวัดการเจริญเติบโตจะเป็นการพิจารณาจากอัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจภาคเกษตร และเสถียรภาพดุลการค้าภาคเกษตร

๑.๑.๑) ผลิตรถยนต์มวลรวมในประเทศ พบว่า ผลิตรถยนต์มวลรวมภาคเกษตร (แบบปริมาณลูกโซ่) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๗ เฉลี่ยอยู่ที่ ๐.๔๐๑ ล้านล้านบาท เป็น ๐.๖๔๓ ล้านล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ เช่นเดียวกับผลิตรถยนต์มวลรวมภาคเกษตร (ณ ราคาประจำปี) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากเฉลี่ย ๐.๓๓๖ ล้านล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๗ เป็น ๑.๓๒๑ ล้านล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ตารางที่ ๑๐)

ตารางที่ ๑๐ ผลิตรถยนต์มวลรวมในประเทศ ผลิตรถยนต์มวลรวมภาคเกษตร และผลิตรถยนต์มวลรวมภาคนอกเกษตรเฉลี่ย ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๗ - ๑๑

หน่วย : ล้านล้านบาท

สาขา	แผน	แผนฯ ๗	แผนฯ ๘	แผนฯ ๙	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑
แบบปริมาณลูกโซ่*						
- ภาคเกษตร		๐.๔๐๑	๐.๔๖๑	๐.๕๕๐	๐.๖๐๗	๐.๖๔๓
- ภาคนอกเกษตร		๔.๒๙๕	๔.๖๘๙	๕.๙๖๕	๗.๒๙๙	๘.๗๒๐
- GDP รวม		๔.๖๙๐	๕.๑๕๐	๖.๕๑๕	๗.๙๐๖	๙.๓๖๓
ณ ราคาประจำปี						
- ภาคเกษตร		๐.๓๓๖	๐.๔๔๕	๐.๖๔๗	๑.๐๔๔	๑.๓๒๑
- ภาคนอกเกษตร		๓.๔๑๓	๔.๔๗๘	๖.๓๖๔	๙.๐๖๘	๑๑.๙๘๒
- GDP รวม		๓.๗๔๙	๔.๙๒๓	๗.๐๑๑	๑๐.๑๑๑	๑๓.๓๐๓

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (จากการคำนวณ โดยใช้ฐานข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)

หมายเหตุ : * ขาดคุณสมบัติการรวม (Non-additive) คือ ผลรวมจากรายการย่อยต่างจาก GDP

๑.๑.๒) อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคเกษตร การพัฒนาการเกษตรในด้านเศรษฐกิจ มุ่งเน้นการสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การรักษาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคเกษตรในระดับที่เหมาะสม โดยตั้งเป้าหมายในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ผลิตรถยนต์มวลรวมในประเทศของภาคเกษตร (GDP ภาคเกษตร) ขยายตัวร้อยละ ๓ ต่อปี พบว่า ผลิตรถยนต์มวลรวมภาคเกษตร (แบบปริมาณลูกโซ่) ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๗ ขยายตัวเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๓.๙๔ และมีแนวโน้มชะลอตัวลงเรื่อย ๆ ตั้งแต่แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๐ เฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๒.๙๘ ๒.๙๖ และ ๒.๐๙ ตามลำดับ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ภาคเกษตรหดตัวเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๐.๔๓ ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมาย โดยมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการขยายตัวของภาคเกษตรคือ ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และภัยธรรมชาติที่ค่อนข้างรุนแรง โดยเฉพาะปัญหาภัยแล้ง และฝนทิ้งช่วงที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘ สร้างความเสียหายต่อการเพาะปลูกพืชที่สำคัญหลายชนิด ประกอบกับปัญหาโรคตายด่วนในกุ้งทะเลเพาะเลี้ยง ทำให้ปริมาณผลผลิตกุ้งทะเลเพาะเลี้ยงลดลงอย่างมาก นอกจากนี้ เศรษฐกิจของประเทศคู่ค้าที่สำคัญอยู่ในภาวะถดถอย ประกอบกับการแข่งขันของสินค้าเกษตรในตลาดโลกมีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตรถยนต์ของไทย ทำให้ราคาสินค้าเกษตรหลายชนิดในประเทศมีแนวโน้มลดลงตามไปด้วย (ตารางที่ ๑๑)

ตารางที่ ๑๑ อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร และผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคนอกเกษตรเฉลี่ย ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๗ - ๑๑

หน่วย : ร้อยละ

สาขา	แผน	แผนฯ ๗	แผนฯ ๘	แผนฯ ๙	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑
แบบปริมาณลูกโซ่*						
- ภาคเกษตร		๓.๙๔	๒.๙๘	๒.๙๖	๒.๐๙	-๐.๔๓
- ภาคนอกเกษตร		๘.๔๕	๐.๑๖	๖.๐๔	๓.๐๕	๓.๘๖
- GDP รวม		๗.๙๔	๐.๕๒	๒.๙๖	๒.๙๖	๓.๔๑
ณ ราคาประจำปี						
- ภาคเกษตร		๑๐.๒๔	๒.๐๘	๑๑.๕๖	๑๐.๙๘	-๑.๕๓
- ภาคนอกเกษตร		๑๒.๗๔	๓.๐๒	๙.๒๗	๕.๖๗	๕.๖๘
- GDP รวม		๑๒.๔๓	๒.๙๐	๙.๔๗	๖.๒๐	๔.๙๒

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (จากการคำนวณ โดยใช้ฐานข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)

แม้ว่าภาคเกษตรจะเติบโตในอัตราที่ชะลอลง แต่ยังคงมีบทบาทสำคัญและมีความเชื่อมโยงกับการพัฒนาประเทศในหลายมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์สามารถสร้างรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศเป็นมูลค่าสูงในแต่ละปี นอกจากนี้ ภาคเกษตรยังเป็นรากฐานของการสร้างความมั่นคงทางอาหารของประเทศและของโลก เป็นแหล่งวัตถุดิบหรือต้นน้ำของอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ยาง อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร และอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ เป็นต้น ตลอดจนประชากรส่วนใหญ่ของประเทศยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้น ภาคเกษตรจึงเป็นภาคการผลิตที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๑.๑.๓) เสถียรภาพดุลการค้าภาคเกษตร

(๑) การส่งออก ประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกสินค้าทั้งหมด ๔,๙๓๐,๑๙๔ ล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ และเพิ่มขึ้นเป็น ๗,๕๓๔,๗๓๗ ล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ หรือมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยต่อปีอยู่ที่ร้อยละ ๒๓.๖๒ ต่อปี ทั้งนี้ เมื่อพิจารณามูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก ๘๓๓,๐๓๗ ล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ เป็น ๑,๒๐๖,๕๙๗ ล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ตารางที่ ๑๒) เนื่องจากมูลค่าการส่งออกในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ค่อนข้างผันผวนตามภาวะเศรษฐกิจโลก และมีการแข่งขันที่สูงขึ้น สำหรับสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ ยางธรรมชาติ ข้าวและผลิตภัณฑ์ มันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์ ปลาและผลิตภัณฑ์ ผลไม้และผลิตภัณฑ์ ซึ่งสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นมูลค่ามหาศาลในแต่ละปี (ตารางที่ ๑๓)

ตารางที่ ๑๒ การค้าระหว่างประเทศ และดุลการค้าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ
ฉบับที่ ๙ - ๑๑

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	แผนฯ ๙	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑				
	ปี ๒๕๔๙	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙
สินค้าส่งออกทั้งหมด	๔,๙๓๐,๑๙๔	๖,๗๐๗,๘๕๑	๗,๐๘๒,๓๓๓	๖,๙๐๗,๔๙๔	๗,๓๐๔,๘๙๙	๗,๒๒๐,๓๔๘	๗,๕๓๔,๗๓๗
- สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์	๘๓๓,๐๗๘	๑,๔๔๔,๙๙๖	๑,๓๔๑,๘๒๖	๑,๒๖๘,๒๒๗	๑,๓๐๘,๗๐๗	๑,๒๑๑,๑๖๓	๑,๒๖๖,๕๙๗
- สินค้านอกการเกษตร	๔,๐๙๗,๑๑๖	๕,๒๖๒,๘๕๕	๕,๗๔๐,๕๐๗	๕,๖๓๙,๒๖๗	๕,๙๙๖,๑๙๒	๖,๐๐๙,๑๘๕	๖,๒๖๘,๑๔๐
สินค้านำเข้าทั้งหมด	๗,๑๗๘	๑๓๘	๑๕๘	๒,๒๔๗	๘,๑๖๗	๗,๕๗๙	๑๓,๘๓๕
- สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์	๒๙๗	-	-	๒๖๘	๓๘๖	๖๔๐	๑,๐๖๑
- สินค้านอกการเกษตร	๖,๘๘๑	๑๓๘	๑๕๘	๑,๙๗๙	๗,๗๘๑	๖,๙๓๙	๑๒,๗๗๔
สินค้านำเข้าทั้งหมด	๔,๙๔๒,๙๒๓	๖,๙๘๒,๗๑๙	๗,๘๑๓,๐๖๑	๗,๖๑๒,๗๐๖	๗,๔๐๓,๘๙๘	๖,๙๐๖,๑๑๘	๖,๙๐๔,๗๒๕
- สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์	๒๔๓,๐๕๖	๓๗๙,๗๐๔	๔๓๓,๘๑๑	๔๓๐,๕๕๒	๔๔๗,๑๖๗	๔๖๕,๐๐๓	๔๙๓,๖๑๖
- สินค้านอกการเกษตร	๔,๖๙๙,๘๖๗	๖,๖๐๓,๐๑๕	๗,๓๗๙,๒๕๐	๗,๑๘๒,๑๖๔	๖,๙๕๖,๗๓๑	๖,๔๔๑,๑๑๕	๖,๔๑๑,๑๐๙
ดุลการค้า	-๕,๕๕๑	-๒๗๔,๗๓๐	-๗๓๐,๕๗๐	-๗๐๒,๙๖๕	-๙๐,๘๓๒	๓๒๒,๘๐๙	๖๔๔,๘๑๒
- สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์	๕๙๐,๓๑๙	๑,๐๖๕,๖๙๒	๙๐๗,๙๘๕	๘๓๗,๙๕๓	๘๖๑,๕๒๖	๗๔๖,๘๐๐	๗๑๔,๐๕๒
- สินค้านอกการเกษตร	-๕๙๕,๘๗๐	-๑,๓๔๐,๐๒๒	-๑,๖๓๘,๕๕๕	-๑,๕๔๐,๙๐๘	-๙๕๒,๗๕๘	-๔๒๔,๙๙๑	-๗๐,๑๙๕

ที่มา : กรมศุลกากร รวบรวมโดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ตารางที่ ๑๓ มูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตร และผลิตภัณฑ์ที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ - ๑๑

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	แผนฯ ๙	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑				
	ปี ๒๕๔๙	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙
ยางธรรมชาติ	๒๐๕,๔๗๐	๔๔๐,๕๔๗	๓๓๖,๓๐๔	๓๑๕,๑๕๙	๒๔๔,๗๘๘	๑๙๓,๙๓๘	๑๖๗,๑๕๖
ข้าวและผลิตภัณฑ์	๑๐๔,๕๙๗	๒๐๗,๒๕๓	๑๕๘,๔๓๓	๑๔๙,๗๓๓	๑๙๑,๒๒๔	๑๗๒,๗๗๘	๑๗๒,๒๔๑
มันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์	๔๓,๔๙๔	๗๗,๖๘๙	๘๔,๓๒๒	๙๕,๖๙๒	๑๑๓,๗๑๙	๑๑๕,๘๘๙	๑๐๑,๔๖๒
ปลาและผลิตภัณฑ์	๘๓,๕๗๒	๑๑๒,๑๗๙	๑๓๑,๓๖๙	๑๒๒,๔๘๑	๑๒๐,๖๕๗	๑๐๙,๗๙๒	๑๑๐,๒๘๘
ผลไม้และผลิตภัณฑ์	๕๐,๗๔๖	๘๑,๓๓๔	๗๗,๓๐๗	๘๐,๙๖๒	๙๕,๙๐๑	๑๐๖,๑๘๔	๑๒๕,๘๔๕
อื่น ๆ	๓๔๕,๑๙๙	๕๒๔,๙๙๔	๕๕๔,๐๙๑	๕๐๔,๑๙๐	๕๔๒,๔๕๘	๕๑๒,๕๘๓	๕๒๙,๖๐๕
รวม	๘๓๓,๐๗๘	๑,๔๔๔,๙๙๖	๑,๓๔๑,๘๒๖	๑,๒๖๘,๒๒๗	๑,๓๐๘,๗๐๗	๑,๒๑๑,๑๖๓	๑,๒๖๖,๕๙๗

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

(๒) การนำเข้า มูลค่าการนำเข้าสินค้าของประเทศไทย ตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ - ๑๑ มีอัตราการขยายตัวอยู่ที่ร้อยละ ๑๘.๑๙ กล่าวคือ มีมูลค่าการนำเข้าสินค้าทั้งหมด ๔,๙๔๒,๙๒๓ ล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ และเพิ่มขึ้นเป็น ๖,๙๐๔,๗๒๕ ล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณามูลค่าการนำเข้าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากมูลค่า ๒๔๓,๐๕๖ ล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ เป็น ๔๙๓,๖๑๖ ล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ตารางที่ ๑๒) โดยการนำเข้าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์

ส่วนใหญ่เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมแปรรูปต่าง ๆ เช่น พืชอาหารและผลิตภัณฑ์ ปลา และผลิตภัณฑ์ วัตถุดิบอาหารสัตว์ พืชน้ำมัน ผลไม้และผลิตภัณฑ์ เป็นต้น (ตารางที่ ๑๔)

ตารางที่ ๑๔ มูลค่าการนำเข้าสินค้าเกษตร และผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ - ๑๑

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	แผนฯ ๙	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑				
	ปี ๒๕๔๙	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙
พืชอาหารและผลิตภัณฑ์	๒๔,๗๕๕	๔๑,๖๕๙	๕๗,๒๓๐	๔๙,๒๓๙	๔๖,๘๐๗	๖๙,๖๙๕	๖๔,๐๓๐
ปลาและผลิตภัณฑ์	๔๙,๗๖๖	๗๓,๓๖๙	๘๕,๓๖๙	๘๑,๐๘๑	๗๐,๖๘๒	๖๗,๓๔๓	๘๓,๐๑๗
กากและเศษที่เหลือใช้ทำอาหารสัตว์	๒๙,๐๒๑	๔๘,๑๙๓	๕๘,๙๕๔	๖๔,๐๕๗	๗๔,๕๑๕	๖๓,๖๐๓	๕๙,๑๔๗
พืชน้ำมัน	๑๔,๙๙๙	๓๖,๔๘๐	๔๒,๕๖๒	๓๔,๔๕๐	๓๗,๖๔๕	๔๑,๓๒๑	๔๗,๑๗๙
ผลไม้และผลิตภัณฑ์	๘,๔๓๕	๑๙,๗๓๑	๒๔,๖๖๓	๒๖,๐๓๙	๒๖,๔๙๗	๓๓,๒๓๗	๓๗,๘๗๑
อื่น ๆ	๑๑๖,๐๘๐	๑๖๐,๒๗๒	๑๖๕,๐๖๓	๑๗๕,๖๗๖	๑๙๑,๐๒๑	๑๘๙,๘๐๓	๒๐๒,๓๗๒
รวม	๒๔๓,๐๕๖	๓๗๙,๗๐๔	๔๓๓,๘๔๑	๔๓๐,๕๔๒	๔๔๗,๑๖๗	๔๖๕,๐๐๒	๔๙๖,๖๑๖

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

(๓) ดุลการค้า ประเทศไทยมีการขาดดุลการค้าอย่างต่อเนื่องตั้งแต่แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ (ปี ๒๕๔๙) - ๑๐ (ปี ๒๕๕๔) โดยขาดดุลการค้ารวม ๕,๕๕๑ ล้านบาท และ ๒๗๔,๗๓๐ ล้านบาท ตามลำดับ เนื่องจากโครงสร้างการส่งออกเปลี่ยนไปจากสินค้าเดิม คือ ข้าว และมันสำปะหลัง เปลี่ยนมาเป็นยางธรรมชาติที่สร้างรายได้แก่ประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีสินค้าที่มีแนวโน้มส่งออกมากขึ้น เช่น ปลา และผลิตภัณฑ์ ผลไม้และผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗) ประเทศไทยยังมีการขาดดุลการค้าอย่างต่อเนื่อง มีปัจจัยมาจากจีนซึ่งเป็นประเทศคู่ค้าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ของไทยในอันดับ ๑ เศรษฐกิจชะลอตัว ทำให้มูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ไปยังจีนลดลง โดยในปี ๒๕๕๗ ขาดดุลการค้าอยู่ที่ ๙๐,๘๓๒ ล้านบาท ลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับ ปี ๒๕๕๕ ซึ่งขาดดุลอยู่ที่ ๗๓๐,๕๗๐ ล้านบาท อย่างไรก็ตาม ในปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ ดุลการค้าของไทยได้กลับมาเกินดุลอยู่ที่ ๓๒๑,๘๐๙ ล้านบาท และ ๖๔๓,๘๔๗ ล้านบาท ตามลำดับ สำหรับสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ มีดุลการค้าเกินดุลอย่างต่อเนื่องจาก ๕๙๐,๓๑๙ ล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ (ปี ๒๕๔๙) เป็น ๗๑๔,๐๔๒ ล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๙) ตารางที่ ๑๒

๑.๒) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของภาคเกษตร เป็นการที่ระบบเศรษฐกิจสามารถพึ่งตนเองในภาคการผลิตต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยปัจจัยการผลิตทั้งเงินทุน เทคโนโลยี และวัตถุดิบในประเทศอย่างเหมาะสม รวมทั้งการสร้างสมดุลระหว่างตลาดภายในและภายนอกประเทศ โดยอาศัยความร่วมมือหรือพึ่งพาต่างประเทศอย่างรอบคอบ ซึ่งจะช่วยให้เศรษฐกิจไทยพัฒนาอย่างมั่นคง และลดผลกระทบที่เกิดจากเศรษฐกิจภายนอกประเทศ เกณฑ์การวัดจะใช้ตัวชี้วัดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของรายได้ที่เกิดจากการผลิตทางการเกษตร และดุลการค้า

๑.๒.๑) สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อ GDP พบว่า โครงการการผลิตภาคเกษตร ซึ่งพิจารณาจากสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (ณ ราคาประจำปี) พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๗ - ๑๐ มีสัดส่วนร้อยละ ๘.๙๗ ๙.๐๖ ๙.๒๐ และ ๑๐.๒๖ ตามลำดับ แต่เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ มีสัดส่วนลดลงเหลือร้อยละ ๙.๙๙

ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างทางเศรษฐกิจ พบว่า ขาดความสมดุล ซึ่งพิจารณาได้จากการที่ภาคอุตสาหกรรม และบริการมีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ ๙๐.๐๑ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ขณะที่ภาคเกษตรซึ่งเป็นสาขาการผลิตที่พึ่งพิงทรัพยากรภายในประเทศ และเป็นแหล่งรายได้ของคนส่วนใหญ่ของประเทศ มีสัดส่วนการผลิตภาคเกษตรต่อ GDP เฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๙.๙๙ เนื่องจากสาขาเกษตรยังเป็นการผลิตสินค้าระดับต้นน้ำและสินค้าชั้นกลางมีมูลค่าไม่สูง และผลตอบแทนต่ำ การผลิตยังพึ่งธรรมชาติเป็นหลัก ส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ (ตารางที่ ๑๕)

ตารางที่ ๑๕ สัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมรายสาขาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเฉลี่ยในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๗ - ๑๑ (ณ ราคาประจำปี)

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	แผนฯ ๗	แผนฯ ๘	แผนฯ ๙	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑
ภาคเกษตร	๘.๙๗	๙.๐๖	๙.๒๐	๑๐.๒๖	๙.๙๙
ภาคนอกเกษตร	๙๑.๐๓	๙๐.๙๔	๙๐.๘๐	๘๙.๗๔	๙๐.๐๑
GDP รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (จากการคำนวณ โดยใช้ฐานข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)

๑.๒.๒) ด้านการตลาด พิจารณาจากสัดส่วนมูลค่าการส่งออก การนำเข้า และดุลการค้าสินค้าเกษตรต่อ GDP พบว่า การพึ่งพิงทางด้านการตลาดของสินค้าเกษตรลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ จนสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ กล่าวคือ สัดส่วนมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรต่อ GDP มีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ ๑๓.๗๑ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ (ปี ๒๕๕๔) เหลือร้อยละ ๘.๔๐ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๙) ขณะเดียวกันมูลค่าการนำเข้าสินค้าเกษตรก็มีแนวโน้มชะลอตัวลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ ๓.๖๐ ในปี ๒๕๕๔ เหลือร้อยละ ๓.๔๔ เมื่อสิ้นสุดแผน

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาดุลการค้าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ จนสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ประเทศไทยมีสัดส่วนดุลการค้าภาคเกษตรเกินดุลมาโดยตลอด การพึ่งพิงด้านตลาดต่างประเทศเกิดจากการเกินดุลในภาคเกษตร แสดงให้เห็นว่าฐานรายได้ของเกษตรกรมาจากการการค้ากับต่างประเทศ ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจที่พึ่งพาการค้าระหว่างประเทศที่มากขึ้น ทำให้เศรษฐกิจต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากความผันผวนของปัจจัยภายนอก ในอนาคตจำเป็นต้องเร่งพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันสินค้าเกษตรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสนับสนุนเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในภาคเกษตรให้มากขึ้น เพื่อลดต้นทุนการผลิต และแก้ปัญหาแรงงานสูงอายุในภาคเกษตร (ตารางที่ ๑๖)

ตารางที่ ๑๖ สัดส่วนมูลค่าการส่งออก การนำเข้า และดุลการค้าสินค้าเกษตรต่อ GDP

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑				
	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙
GDP ในประเทศ ณ ราคาประจำปี (ล้านบาท)	๑๐,๕๔๐,๑๓๔	๑๒,๓๕๗,๓๙๗	๑๒,๙๒๑,๑๖๖	๑๓,๒๐๓,๗๓๙	๑๓,๖๗๒,๘๖๕	๑๔,๓๖๐,๖๒๗
- มูลค่าส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์	๑,๔๔๔,๙๙๗	๑,๓๔๑,๘๒๖	๑,๒๖๘,๒๑๗	๑,๓๐๘,๗๐๗	๑,๒๑๑,๑๖๓	๑,๒๐๖,๕๙๗
สัดส่วนมูลค่าส่งออกสินค้าเกษตรฯ ต่อ GDP	(๑๓.๗๑)	(๑๐.๘๖)	(๙.๘๒)	(๙.๙๑)	(๘.๘๖)	(๘.๕๐)
- มูลค่านำเข้าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์	๓๗๙,๗๐๔	๔๓๓,๘๔๑	๔๓๐,๕๕๒	๔๔๗,๑๖๗	๔๖๕,๐๐๓	๔๙๓,๖๑๖
สัดส่วนมูลค่านำเข้าสินค้าเกษตรฯ ต่อ GDP	(๓.๖๐)	(๓.๕๑)	(๓.๓๓)	(๓.๓๙)	(๓.๔๐)	(๓.๔๔)
- ดุลการค้าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์	๑,๐๖๕,๒๙๓	๙๐๗,๙๘๕	๘๓๗,๖๖๕	๘๖๑,๕๔๐	๗๔๖,๑๖๐	๗๑๒,๙๘๑
สัดส่วนดุลการค้าสินค้าเกษตรฯ ต่อ GDP	(๑๐.๑๑)	(๗.๓๕)	(๖.๕๙)	(๖.๕๓)	(๕.๕๖)	(๕.๙๗)

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง ค่าร้อยละ

๑.๒.๓) ด้านภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ เป็นการสร้างขีดความสามารถของระบบเศรษฐกิจ ในการรองรับการจัดการหรือลดความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกประเทศ เพื่อให้มีความเข้มแข็ง และช่วยเสริมสร้างควมมีเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจ ดังนั้น ในการวัดระดับของภูมิคุ้มกันจะพิจารณาจากระดับการเปิดประเทศที่แสดงถึงความเสี่ยงของการพึ่งพิงการค้าระหว่างประเทศ โดยเปรียบเทียบสัดส่วนมูลค่าสินค้าเกษตรส่งออก ๑๐ อันดับแรก และมูลค่าสินค้าเกษตรส่งออก ๑๐ ประเทศแรก ต่อมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรทั้งหมด

จากการประเมิน พบว่า ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ (ปี ๒๕๕๔) จนถึงสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๙) ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มลดลง โดยสัดส่วนสินค้าเกษตรที่สำคัญ ๑๐ อันดับแรก มีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ ๘๖.๔๓ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ เหลือร้อยละ ๘๐.๒๑ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ โดยมีสินค้าส่งออกที่สำคัญ คือ ยางธรรมชาติ ข้าวและผลิตภัณฑ์ มันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์ ปลาและผลิตภัณฑ์ ผลไม้และผลิตภัณฑ์ ส่วนสัดส่วนมูลค่าสินค้าเกษตรส่งออก ๑๐ ประเทศแรก มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๖๓.๕๙ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ เป็นร้อยละ ๖๔.๓๐ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๙) ประเทศส่งออกที่สำคัญ คือ จีน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา มาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนาม เมียนมาร์ สหกรณ์ราชอาณาจักร กัมพูชา และลาว ตามลำดับ (ตารางที่ ๑๗)

ตารางที่ ๑๗ สัดส่วนมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐-๑๑

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑				
	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙
มูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรทั้งหมด	๑,๔๔๔,๙๙๖	๑,๓๔๑,๘๒๖	๑,๒๖๘,๒๑๗	๑,๓๐๘,๗๐๗	๑,๒๑๑,๑๖๓	๑,๒๐๖,๕๙๗
- มูลค่าสินค้าเกษตรส่งออก (๑๐ อันดับแรก)	๑,๒๔๘,๙๑๕	๑,๑๒๑,๙๔๔	๑,๐๓๒,๑๕๒	๑,๐๔๑,๙๗๙	๙๗๘,๒๒๐	๙๖๗,๗๕๒
สัดส่วน (ร้อยละ)	(๘๖.๔๓)	(๘๓.๖๑)	(๘๑.๓๙)	(๗๙.๖๒)	(๘๐.๗๗)	(๘๐.๒๑)
- มูลค่าสินค้าเกษตรส่งออก (๑๐ ประเทศแรก)	๙๑๘,๘๐๔	๘๕๖,๒๗๔	๘๐๑,๗๖๘	๘๐๗,๐๖๑	๗๖๙,๑๑๕	๗๗๕,๗๘๕
สัดส่วน (ร้อยละ)	(๖๓.๕๙)	(๖๓.๐๗)	(๖๓.๒๒)	(๖๑.๖๗)	(๖๓.๕๐)	(๖๔.๓๐)

ที่มา : กรมศุลกากร รวบรวมโดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง ค่าร้อยละ

๑.๓) การปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลกของภาคเกษตร จะใช้เกณฑ์ การพิจารณาในเรื่องของผลิตภาพการผลิตรวม และการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา ในการวัดการเปลี่ยนแปลง ในการนำไปสู่ความสำเร็จในการปรับตัวของภาคเกษตร

๑.๓.๑) ผลิตภาพการผลิตรวม (Total Factor Productivity : TFP) เป็นตัวชี้วัดหนึ่ง ในการวัดการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการปรับตัวของภาคเกษตรในการเพิ่มขีดความสามารถ ในการแข่งขัน ซึ่งพบว่า ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ - ๑๑ แนวทางการพัฒนาการเกษตรของประเทศ ให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการเกษตร รวมถึงการลงทุนวิจัยและพัฒนา เพื่อยกระดับ การผลิตทางการเกษตร สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร สนับสนุนการแปรรูปสินค้าจากพืชเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถ นำมาใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน และส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ซึ่งการกำหนดแนวทางการพัฒนาการเกษตร ที่เน้นด้านผลิตภาพการผลิต จะช่วยลดสนับสนุนให้เศรษฐกิจการเกษตรขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพในระยะยาว เนื่องจากการขยายตัวของผลิตภาพการผลิต ก่อให้เกิดการเพิ่มการผลิตในประเทศ และช่วยเพิ่มความสามารถ ในการแข่งขัน คือ การเพิ่มผลผลิตในระบบเศรษฐกิจโดยไม่ต้องเพิ่มจำนวนปัจจัยการผลิตหรือทรัพยากรการผลิต (แรงงาน ที่ดิน และทุน) แต่เป็นผลจากความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและปัจจัยอื่น ๆ เช่น การบริหารจัดการ ประสิทธิภาพ และคุณภาพของแรงงาน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงแหล่งที่มาของการเจริญเติบโตของภาคเกษตร ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยแรงงาน ที่ดิน ทุน และ TFP พบว่า ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๐ การขยายตัวของภาคเกษตรโดยเฉลี่ย เป็นผลมาจากปัจจัยทุนมากที่สุด รองลงมาคือ ปัจจัยที่ดิน แรงงาน และ TFP สำหรับในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗) ภาคเกษตรขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๒.๑๐ เป็นผลมาจากปัจจัยทุนมากที่สุด ร้อยละ ๑.๘๙ รองลงมาเป็นปัจจัย TFP ร้อยละ ๐.๘๕ และปัจจัยแรงงาน ร้อยละ ๐.๖๓ จะเห็นได้ว่า ปัจจัย TFP กลับมาเป็นบวก หลังจากที่ติดลบมาโดยตลอด ขณะที่ปัจจัยแรงงาน มีทิศทางเป็นบวกในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ - ๑๐ กลับมาเป็นลบในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ สะท้อนให้เห็นว่ามีการใช้เทคโนโลยีในการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น (ตารางที่ ๑๘)

ตารางที่ ๑๘ อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจและแหล่งที่มาของการเจริญเติบโตในภาคเกษตร

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	แผนฯ ๘	แผนฯ ๙	แผน ๑๐	แผนฯ ๑๑*			
				ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	เฉลี่ย
GDP	๒.๐๔	๒.๙๐	๑.๖๔	๓.๘๐	๑.๓๖	๑.๑๑	๒.๑๐
แรงงาน	-๐.๐๗	๐.๐๘	๐.๐๗	๐.๒๓	-๐.๐๓	-๒.๔๒	๐.๖๓
ที่ดิน	๐.๐๖	๐.๑๔	๐.๐๕	๐.๐๒	-	-	-
ทุน	๓.๓๔	๓.๑๙	๓.๕๕	๓.๙๓	๑.๒๕	๐.๙๖	๑.๘๙
TFP	-๑.๒๙	-๐.๕๑	-๒.๐๓	๐.๑๘	๐.๑๔	๒.๕๘	๐.๘๕

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หมายเหตุ : คำนวณจาก GDP เกษตร ณ ราคาคงที่ ปี ๒๕๓๑ * เฉลี่ยปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗

๑.๓.๒) สัดส่วนการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ พบว่า สัดส่วนงบประมาณของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต่อ GDP ภาคการเกษตร (ณ ราคาประจำปี) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๒.๕๙ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ เป็นร้อยละ ๓.๕๐ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนงบการวิจัยและพัฒนาต่อ GDP ภาคการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ - ๑๑ พบว่า มีสัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงคิดเป็นร้อยละ ๔๐ หรือมีสัดส่วนร้อยละ ๐.๒๑ ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนการพัฒนา การเกษตรที่ต้องการเพิ่มสัดส่วนงบวิจัยต่อ GDP ภาคการเกษตรให้มากขึ้น ดังนั้น ในการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรสนับสนุนงบประมาณเพิ่มขึ้น เนื่องจากงานวิจัยและพัฒนาเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่จะสามารถสนับสนุนภาคการผลิต และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศได้ (ตารางที่ ๑๙)

ตารางที่ ๑๙ สัดส่วนการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการพัฒนาการเกษตร

หน่วย : ล้านบาท

สาขา	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑	การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
๑. GDP สาขาเกษตร	๑,๓๑๐,๙๙๓	๑,๓๒๐,๖๐๐	๐.๗๓
๒. งบประมาณวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร	๑,๙๑๑	๒,๗๙๕	๔๖.๒๖
สัดส่วนงบวิจัยฯ ต่อ GDP สาขาเกษตร	๐.๑๕	๐.๒๑	๔๐.๐๐
๔. งบประมาณประจำปีของกษ.	๗๓,๙๑๔	๗๙,๘๓๒	๘.๐๑
สัดส่วนงบวิจัยฯ ต่องบประมาณของกษ.	๒.๕๙	๓.๕๐	๓๕.๑๔

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ๒๕๖๐

ทั้งนี้ ในงานวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนา เทคโนโลยี/นวัตกรรมด้านข้าว ปศุสัตว์ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด/ชายฝั่ง และหม่อนไหม ฯลฯ ด้านเกี่ยวกับการวิจัย พบว่า ดำเนินโครงการวิจัยรวมโครงการ และมีผลงานวิจัยและพัฒนาที่ถูกนำไปเผยแพร่แล้ว ๙๗ โครงการ คิดเป็นร้อยละ ๗๓ ของเป้าหมาย ๑๓๓ เรื่อง

๒) ด้านสังคม

เป้าหมายสำคัญของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ในด้านสังคม คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของของคนในภาคเกษตรให้มีความอยู่ดีมีสุข ซึ่งเกณฑ์ในการวัดจะพิจารณาจากฐานะการลงทุน ทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร และดัชนีความผาสุกของเกษตรกร

๒.๑) ฐานะการลงทุนทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร (ตารางที่ ๒๐)

๒.๑.๑) รายได้เงินสดของครัวเรือนเกษตรกร ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ รายได้เงินสดทางการเกษตร และรายได้เงินสดนอกการเกษตร ซึ่งจากการพิจารณารายได้เงินสดของครัวเรือน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก ๑๓๕,๓๕๑ บาทต่อครัวเรือน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ เป็น ๓๐๐,๕๖๕ บาทต่อครัวเรือน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

ทั้งนี้ พบว่ารายได้เงินสดของครัวเรือนเกษตรมากกว่าครึ่งเป็นรายได้จากการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่มาจากการขายผลผลิตจากพืช รองลงมาจากการขายผลผลิตทางปศุสัตว์ ประมงเพาะเลี้ยง และอื่นๆ โดยรายได้เงินสดทางการเกษตรมีอัตราการขยายตัวในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๑ มีรายได้เงินสดทางการเกษตรเพิ่มจาก ๗๖,๕๐๑ บาทต่อครัวเรือน เป็น ๑๕๗,๓๗๓ บาทต่อครัวเรือน ส่วนรายได้เงินสดนอกการเกษตร จะมาจากเงินเดือน ค่าจ้างจากการรับจ้างนอกภาคเกษตร การนำเครื่องมือและพาหนะไปรับจ้าง ลูกหลานส่งเงินมาให้ ฯลฯ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๑ เพิ่มขึ้นจาก ๕๙,๒๕๐ บาทต่อครัวเรือน เป็น ๑๔๓,๑๙๒ บาทต่อครัวเรือน

๒.๑.๒) รายจ่ายเงินสดของครัวเรือนเกษตร ประกอบด้วย ๒ ส่วนคือ รายจ่ายเงินสดทางการเกษตรและรายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร โดยรายจ่ายเงินสดของครัวเรือนเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน คือ เพิ่มจาก ๑๐๔,๑๐๑ บาทต่อครัวเรือน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ เป็น ๒๔๖,๐๐๒ บาทต่อครัวเรือน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

เมื่อพิจารณาสัดส่วนรายจ่ายเงินสดของครัวเรือน พบว่า ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๑ รายจ่ายเงินสดทางการเกษตรมีสัดส่วนที่ต่ำกว่ารายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร เมื่อเปรียบเทียบกับรายจ่ายเงินสดทั้งหมดของครัวเรือน ซึ่งรายจ่ายเงินสดทางการเกษตรส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายในการปลูกพืช เช่น ค่าพันธุ์ สารเคมีเกษตร ปุ๋ย น้ำมันเชื้อเพลิง และค่าจ้างแรงงาน เป็นต้น ประมาณร้อยละ ๗๐ ของรายจ่ายเงินสดทางการเกษตรทั้งหมด เพิ่มขึ้นจาก ๔๔,๓๙๒ บาท ต่อครัวเรือน เป็น ๑๐๐,๒๘๑ บาทต่อครัวเรือน ส่วนรายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร จะเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค เช่น ค่าอาหาร เครื่องดื่ม ค่าเสื้อผ้า ของใช้ ค่าสาธารณูปโภค ค่ารักษาพยาบาล ค่าการศึกษาของบุตรหลาน ดอกเบี้ยเงินกู้ และเงินผ่อน เป็นต้น

๒.๑.๓) รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตร (รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรรวมกับรายได้เงินสดนอกการเกษตร) พบว่า รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ อยู่ที่ ๙๑,๓๕๙ บาทต่อครัวเรือน เพิ่มเป็น ๒๐๐,๒๘๔ บาทต่อครัวเรือน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ และเมื่อพิจารณาสัดส่วนรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรต่อรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตร พบว่ามีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ ๓๕.๑๕ เหลือร้อยละ ๒๘.๕๐ แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้เงินสดนอกการเกษตรของครัวเรือน เป็นแหล่งรายได้สำคัญที่ทำให้มีเงินใช้จ่ายในครัวเรือน และสามารถชำระหนี้ที่มีแนวโน้มสูงขึ้นมากได้

๒.๑.๔) หนี้สินและทรัพย์สินเกษตรปลายปี จากการพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๑ ครัวเรือนเกษตรมีแนวโน้มเป็นหนี้สินเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ ครัวเรือนเกษตรมีหนี้สินปลายปีเฉลี่ย ๔๓,๔๑๕ บาทต่อครัวเรือน เพิ่มเป็น ๑๒๒,๖๙๕ บาทต่อครัวเรือน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ส่วนใหญ่เป็นหนี้ที่ใช้เพื่อการลงทุนของทรัพย์สินเกษตร ซื้อปัจจัยการผลิต และหนี้จากการใช้จ่ายในครัวเรือนเกษตรเอง ซึ่งในการพัฒนาที่ผ่านมามีภาครัฐได้มีนโยบายให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งทุนในระบบ เพื่อลดปัญหาหนี้ในระบบ รวมถึงการนำเม็ดเงินลงสู่ชุมชนเพื่อสร้างโอกาสของการเพิ่มรายได้ เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน และกองทุนเงินล้าน เป็นต้น

สำหรับทรัพย์สินเกษตรของครัวเรือนที่บ่งชี้การครอบครองปัจจัยการผลิตของครัวเรือน เช่น ที่ดินทำการเกษตร เครื่องมือ เครื่องจักรกลการเกษตร เงินทุน ฯลฯ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยในช่วงตั้งแต่แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๑ เกษตรกรมีทรัพย์สินเกษตรเฉลี่ยครัวเรือน ๖๘๐,๓๓๒ บาท

เพิ่มเป็น ๑,๔๗๕,๗๙๘ บาท อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินเกษตรกร พบว่า คริวเรือนเกษตรกรมีสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินเกษตรกรเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๖.๓๘ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ เป็นร้อยละ ๘.๓๑ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ แสดงถึงภาระหนี้สินที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นมากกว่าการครอบครองทรัพย์สินเกษตรกรของคริวเรือน

ตารางที่ ๒๐ ฐานะและการลงทุนทำการเกษตรของคริวเรือนเกษตรกร

หน่วย : บาท/คริวเรือน

รายการ	แผนฯ ๘	แผนฯ ๙	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑
	ปี ๒๕๔๔/๔๕	ปี ๒๕๔๙/๕๐	ปี ๒๕๕๔/๕๕	ปี ๒๕๕๘/๕๙
๑. รายได้	๑๓๕,๓๕๑	๑๙๓,๔๙๗	๒๔๑,๔๖๐	๓๐๐,๕๖๕
๑.๑ รายได้เงินสดทางการเกษตร	๗๖,๕๐๑	๑๑๔,๖๓๑	๑๔๑,๑๓๔	๑๕๗,๓๗๓
๑.๒ รายได้เงินสดนอกการเกษตร	๕๙,๒๕๐	๗๘,๘๖๖	๑๐๐,๓๒๖	๑๔๓,๑๙๒
๑.๓ สัดส่วนรายได้เงินสดทางการเกษตร (ร้อยละ)	๕๖.๓๕	๕๙.๒๔	๕๘.๔๕	๕๒.๓๖
๒. รายจ่าย	๑๐๔,๑๐๑	๑๔๘,๗๒๖	๑๙๗,๔๔๘	๒๔๖,๐๐๒
๒.๑ รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร	๔๔,๓๙๒	๖๔,๒๖๑	๘๔,๑๙๐	๑๐๐,๒๘๑
๒.๒ รายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร	๕๙,๗๐๙	๘๔,๔๖๕	๑๑๓,๒๕๘	๑๔๕,๗๒๑
๒.๓ สัดส่วนรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร (ร้อยละ)	๔๒.๖๔	๔๓.๒๑	๔๒.๖๓	๔๐.๗๖
๓. รายได้สุทธิ				
๓.๑ รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร	๓๒,๑๐๙	๕๐,๓๗๐	๕๖,๙๔๔	๕๗,๐๖๒
๓.๒ รายได้เงินสดสุทธิคริวเรือน ^{๑/}	๙๑,๓๕๙	๙๑,๓๕๙	๑๕๗,๒๗๐	๒๐๐,๒๘๔
๓.๓ เงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้ ^{๒/}	๓๑,๖๕๐	๔๔,๗๗๑	๔๔,๐๑๒	๕๓,๔๗๙
๓.๔ สัดส่วนรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร (ร้อยละ)	๓๕.๑๕	๓๘.๙๗	๓๖.๒๐	๒๘.๕๐
๔. ทรัพย์สิน - หนี้สิน				
๔.๑ ทรัพย์สินเกษตรกรปลายปี	๖๘๐,๓๓๒	๙๔๑,๔๘๕	๑,๔๓๘,๗๔๘	๑,๔๗๕,๗๙๘
๔.๒ หนี้สินปลายปี	๔๓,๔๑๕	๖๘,๑๕๘	๗๖,๖๙๗	๑๒๒,๖๙๕
๔.๓ สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินเกษตรกร (ร้อยละ)	๖.๓๘	๗.๒๔	๕.๓๓	๘.๓๑

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ : ^{๑/} รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร = รายได้เงินสดทางการเกษตร - รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร

^{๒/} รายได้เงินสดสุทธิของคริวเรือน = รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร + รายได้เงินสดนอกการเกษตร

^{๓/} เงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้ = รายได้เงินสดสุทธิของคริวเรือนเกษตรกร - รายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร

๒.๒) ความอยู่ดีมีสุขของเกษตรกร

ตามเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ กำหนดเป้าหมายเกษตรกรมีความมีความสุขเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๘๐ เมื่อสิ้นสุดแผนในปี ๒๕๕๙ โดยวัดจากดัชนีความสุขของเกษตรกร ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สุขอนามัย การศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีองค์ประกอบตัวชี้วัดที่สำคัญ ๑๖ ตัวชี้วัด

จากการศึกษาวิเคราะห์ดัชนีความสุขของเกษตรกร ภายใต้การพัฒนากการเกษตรของประเทศในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่า ดัชนีความสุขของเกษตรกรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเล็กน้อย จากค่าดัชนีเฉลี่ยร้อยละ ๗๘.๐๒ ในแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ เพิ่มขึ้นเป็นเฉลี่ยร้อยละ ๗๘.๘๐ ในแผนพัฒนา

การเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ จะเห็นได้ว่า เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดีปานกลาง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมาย เมื่อสิ้นสุดแผนฯ แล้ว ค่าดัชนีเฉลี่ยยังต่ำกว่าเป้าหมาย โดยเฉพาะด้านการศึกษา และด้านสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ หากพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า การพัฒนายังไม่มีความสมดุล เนื่องจากค่าดัชนีแต่ละด้านยังไม่อยู่ในช่วงระดับเดียวกัน เช่น ด้านสุขอนามัย และการพัฒนาอยู่ในระดับดีมาก ด้านสังคมอยู่ในระดับดี ส่วนด้านการศึกษา และด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับต้องเร่งแก้ไข และปรับปรุง ตามลำดับ รายละเอียดจำแนกในแต่ละด้านดังนี้ (ตารางที่ ๒๑)

๒.๒.๑) ด้านเศรษฐกิจ คนจะมีความสุขเมื่ออยู่ในประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรมและเข้มแข็ง มีรายได้ที่เพียงพอ ซึ่งเกิดจากการมีสัมมาอาชีพหรือการมีงานทำที่ดี มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน ภายใต้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ เสถียรภาพ และมีการกระจายรายได้ในกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมอย่างเป็นธรรม ในด้านนี้มีเกณฑ์การวิเคราะห์ ๖ ตัวชี้วัด ประกอบด้วย รายได้ครัวเรือนเกษตร การมีสิทธิในที่ดินทำกิน การมีงานทำของแรงงานเกษตร รายจ่ายที่ไม่จำเป็นของครัวเรือนเกษตร การออมของครัวเรือนเกษตร สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตร ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ลดลงร้อยละ ๓.๐๖ กล่าวคือ มีค่าดัชนีเฉลี่ยร้อยละ ๗๑.๗๑ ในแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ ลดลงเหลือค่าดัชนีเฉลี่ยร้อยละ ๖๘.๖๕ ในแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ อยู่ในระดับการพัฒนาต้องเร่งปรับปรุง โดยเฉพาะสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สิน การมีเงินออม และการมีงานทำของแรงงานภาคเกษตร

๒.๒.๒) ด้านสุขอนามัย คนที่มีความสุข เป็นคนที่มีร่างกายแข็งแรงไม่เจ็บป่วย มีอายุยืนยาว มีสุขภาพจิตที่ดี มีพลานามัยที่สมบูรณ์มีทักษะในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ ความเป็นเหตุผลการรวมทั้งการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงประกอบด้วย ๒ ตัวชี้วัด ได้แก่ ครัวเรือนได้กินอาหารมีคุณภาพได้มาตรฐาน และครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑.๖๐ กล่าวคือ มีค่าดัชนีเฉลี่ยร้อยละ ๙๗.๐๔ ในแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ เพิ่มขึ้นเป็นเฉลี่ยร้อยละ ๙๘.๖๔ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ อยู่ในระดับการพัฒนาที่ดีมาก เป็นผลมาจากการพัฒนาระบบสุขภาพของประเทศโดยกระทรวงสาธารณสุข ตามแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ มุ่งเน้นให้คนไทยทุกคนมีสุขภาพดีสู่เป้าหมายสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบสุขภาพเชิงรุก โดยการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันและควบคุมโรค เพื่อให้คนไทยแข็งแรงทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา อย่างไรก็ตามเพื่อความอยู่ดีมีสุขของเกษตรกรไทยอย่างถาวรนั้น ควรพัฒนาระบบบริการสุขภาพของประเทศไทย ประชาชนในทุกกระดับให้สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพได้ พร้อมทั้งมีการส่งเสริมการเรียนรู้ การดูแลสุขภาพ และสร้างจิตสำนึกด้านสุขภาพเกี่ยวกับความปลอดภัยด้านอาหารและยา รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อสุขภาพไปพร้อมกัน

๒.๒.๓) ด้านการศึกษา การศึกษาทำให้คนมีความรู้มีสติปัญญา มีเหตุผล มีคุณธรรม และวัฒนธรรม มีทักษะในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้รวมทั้งสามารถอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ประกอบด้วย ๒ ตัวชี้วัด ได้แก่ สมาชิกครัวเรือนเกษตรได้รับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ และจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรม ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๔.๓๓ กล่าวคือ มีค่าดัชนีเฉลี่ยร้อยละ ๕๕.๑๑ ในแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ เพิ่มขึ้นเป็นเฉลี่ยร้อยละ ๕๙.๔๔ ในแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ในภาพรวมตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ด้านการศึกษามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงอยู่ในระดับการพัฒนาที่ต้องเร่งแก้ไข โดยตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ สมาชิกครัวเรือนเกษตรได้รับการศึกษาภาคบังคับน้อยลง ดังนั้น ควรสนับสนุนให้สมาชิก

ครัวเรือนเกษตรกรมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น เพื่อมีภูมิคุ้มกันในตัวเอง มีความรู้ มีเหตุผล มีความรอบคอบ รู้จักคิด รู้จักบริหารจัดการฟาร์ม และมีความระมัดระวังในการดำรงชีวิตมากขึ้น

๒.๒.๔) ด้านสังคม เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคน ให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนา ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพและมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ครอบคลุม ทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชนและสังคมไทย ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตอยู่ในชนบทและยังคงประกอบอาชีพการเกษตร ประกอบด้วย ๔ ตัวชี้วัด ได้แก่ เกษตรกรที่มีความภูมิใจต่อความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตร ครัวเรือนมีความอบอุ่น คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่ และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนี ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ลดลงร้อยละ ๑.๓๑ โดยมีค่าดัชนีเฉลี่ยร้อยละ ๘๗.๖๔ ในแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ ลดลงเป็นเฉลี่ยร้อยละ ๘๖.๓๓ ในแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ค่าดัชนีด้านสังคม อยู่ในระดับการพัฒนาที่ดี แต่ยังคงมีนโยบายการพัฒนาในด้านนี้ต่อไป เนื่องจากผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่ จากคนในครัวเรือนและการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกรมีแนวโน้มที่ลดลง

๒.๒.๕) ด้านสิ่งแวดล้อม การมีระบบนิเวศที่สมดุลมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อสร้างสมดุลให้กับระบบนิเวศและคุณภาพชีวิตที่ดี ประกอบด้วย ๒ ตัวชี้วัด ได้แก่ สัดส่วนของพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ และการฟื้นฟูทรัพยากรดิน ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๓.๘๒ โดยมีค่าดัชนีเฉลี่ยร้อยละ ๖๒.๖๕ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ เพิ่มขึ้นเฉลี่ย ร้อยละ ๖๖.๔๗ ในแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ซึ่งยังจัดอยู่ในระดับการพัฒนาที่ต้องปรับปรุง เนื่องจาก ตัวชี้วัดสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของประเทศลดลงต่อเนื่อง ในขณะที่การฟื้นฟูทรัพยากรดินยังดำเนินการ ได้น้อย เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ถือครองทางการเกษตรของประเทศ

ตารางที่ ๒๑ ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ - ๑๑

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑					
		๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	เฉลี่ย
ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร	๗๘.๐๒	๗๘.๖๑	๗๘.๘๒	๗๘.๕๕	๗๘.๘๐	๗๙.๙๐	๗๘.๘๐
ด้านเศรษฐกิจ	๗๑.๗๑	๖๙.๓๓	๖๙.๘๑	๖๕.๙๗	๗๐.๑๑	๖๘.๐๔	๖๘.๖๕
รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร	๕๗.๗๒	๖๐.๓๒	๖๐.๗๖	๖๓.๑๓	๖๘.๙๘	๗๑.๐๗	๖๔.๘๕
การมีสิทธิในที่ดินทำกินของเกษตรกร	๗๗.๒๗	๗๘.๔๗	๗๘.๗๕	๗๘.๘๑	๗๗.๗๔	๗๗.๗๔	๗๘.๓๐
การมีงานทำของแรงงานภาคเกษตร	๘๒.๓๘	๘๒.๓๙	๘๗.๑๑	๗๒.๔๑	๖๔.๘๑	๖๒.๕๑	๗๓.๘๕
รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นสิ่งฟุ่มเฟือย	๗๕.๖๕	๖๙.๖๓	๖๗.๕๐	๖๓.๙๓	๖๔.๓๘	๖๕.๓๘	๖๖.๑๖
การมีเงินออมของครัวเรือนเกษตรกร	๖๖.๓๙	๖๕.๐๐	๖๑.๗๒	๖๐.๐๐	๘๔.๖๐	๗๔.๔๕	๖๙.๑๕
สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร	๖๒.๒๘	๕๐.๐๐	๕๐.๐๐	๕๐.๐๐	๕๐.๐๐	๕๐.๐๐	๕๐.๐๐
ด้านสุขภาพ	๙๗.๐๔	๙๘.๑๑	๙๘.๓๓	๙๙.๐๘	๙๘.๗๐	๙๙.๐๐	๙๘.๖๔
ครัวเรือนเกษตรกรได้กินอาหารมีคุณภาพได้มาตรฐาน	๙๕.๔๑	๙๗.๘๒	๙๘.๒๓	๙๘.๓๓	๙๘.๘๗	๙๙.๐๐	๙๘.๔๕
ครัวเรือนเกษตรกรมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ	๙๘.๖๐	๙๘.๔๐	๙๘.๔๒	๙๙.๘๒	๙๘.๕๒	๙๙.๐๐	๙๘.๘๓
ด้านการศึกษา	๕๕.๑๑	๕๖.๐๖	๕๙.๘๗	๕๙.๖๗	๖๑.๕๔	๖๐.๐๗	๕๙.๔๔
สมาชิกครัวเรือนเกษตรกรได้รับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ	๔๕.๗๙	๕๐.๕๖	๕๖.๐๙	๕๗.๒๒	๖๑.๓๘	๕๘.๓๕	๕๖.๗๒
จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี และฝึกอบรม	๖๐.๒๖	๖๐.๖๕	๖๓.๒๕	๖๑.๙๔	๖๑.๗๑	๖๑.๗๑	๖๑.๘๕

ตารางที่ ๒๑ ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ - ๑๑ (ต่อ)

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑					เฉลี่ย
		๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	
ด้านสังคม	๘๗.๖๔	๘๖.๔๓	๘๖.๙๖	๘๗.๓๙	๘๕.๖๓	๘๕.๒๔	๘๖.๓๓
เกษตรกรที่มีความภูมิใจต่อความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตร	๕๖.๔๓	๖๙.๑๖	๗๐.๘๑	๗๓.๙๓	๖๙.๑๗	๗๕.๐๐	๗๑.๖๑
ครัวเรือนมีความอบอุ่น	๙๙.๒๗	๙๙.๖๓	๙๙.๗๕	๙๙.๘๒	๙๘.๑๖	๙๙.๐๐	๙๙.๒๗
คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือน	๙๙.๙๑	๙๙.๒๒	๙๙.๙๗	๙๙.๙๘	๙๙.๙๙	๙๙.๐๐	๙๙.๖๓
การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร	๗๙.๓๖	๖๕.๘๗	๖๕.๗๒	๖๔.๗๓	๖๑.๗๖	๖๖.๔๑	๖๔.๙๐
ด้านสิ่งแวดล้อม	๖๒.๖๕	๖๙.๐๗	๖๕.๘๕	๖๕.๗๐	๖๕.๔๑	๖๖.๓๓	๖๖.๔๗
สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ	๖๒.๙๕	๖๑.๘๔	๖๑.๘๔	๖๑.๘๙	๖๑.๘๘	๖๑.๘๘	๖๑.๘๗
การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน	๖๑.๘๘	๗๕.๐๓	๖๙.๔๑	๖๙.๑๒	๖๘.๕๙	๗๐.๒๖	๗๐.๔๘

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ :	ระดับ ๕ คะแนนอยู่ระหว่าง	๙๐.๐๐ - ๑๐๐.๐๐	คือ ดีมาก
	ระดับ ๔ คะแนนอยู่ระหว่าง	๘๐.๐๐ - ๘๙.๙๙	คือ ดี
	ระดับ ๓ คะแนนอยู่ระหว่าง	๗๐.๐๐ - ๗๙.๙๙	คือ ปานกลาง
	ระดับ ๒ คะแนนอยู่ระหว่าง	๖๐.๐๐ - ๖๙.๙๙	คือ ต้องปรับปรุง
	ระดับ ๑ คะแนนน้อยกว่า	๖๐.๐๐	คือ ต้องเร่งแก้ไข

๓) ด้านความเหมาะสมของทรัพยากรการเกษตรต่อการผลิตทางการเกษตร มีเป้าหมายเพื่อสร้างและพัฒนากาใช้ทรัพยากรการเกษตรและโครงสร้างพื้นฐานการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพพื้นที่ทรัพยากรการเกษตรให้มีความเหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางการบริหารจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรทางการเกษตรในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

๓.๑) การเพิ่มพื้นที่ชลประทาน

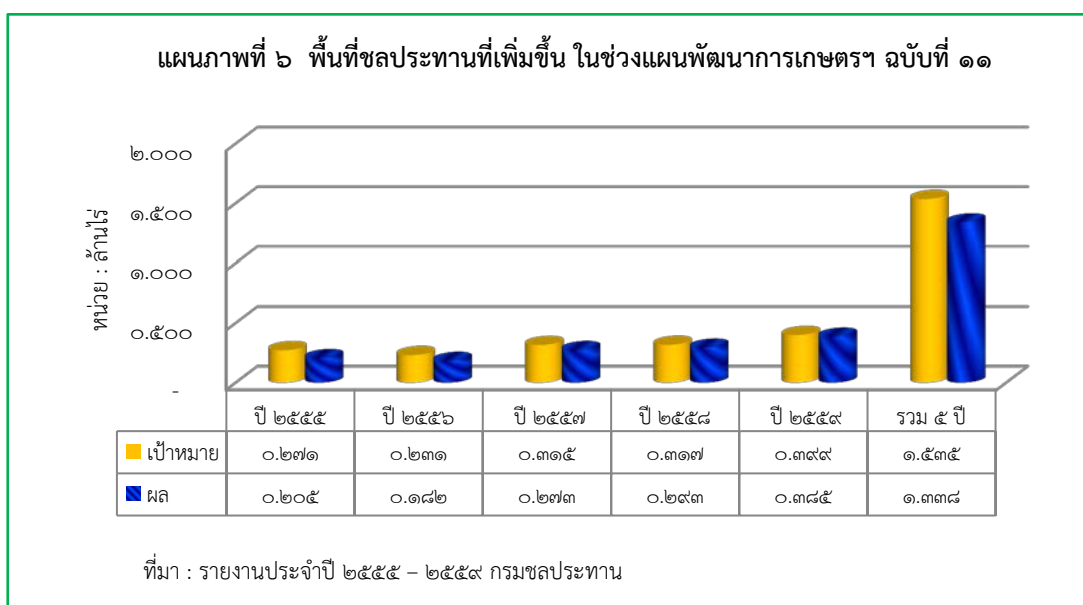
ในการดำเนินการพัฒนาการเกษตรตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑ เป็นต้นมา ได้มุ่งเน้นการดำเนินการเพื่อพัฒนาจัดหา พัฒนาแหล่งน้ำต้นทุน และเพิ่มพื้นที่ชลประทาน สำหรับประโยชน์ในการใช้เป็นแหล่งน้ำด้านการเกษตร การอุปโภคบริโภค การอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การป้องกันและบรรเทาปัญหาอุทกภัย - ภัยแล้งในพื้นที่ชุมชนและเขตเกษตรกรรม การรักษาระบบนิเวศน์ผลัดต้นน้ำเค็มให้เกิดการใช้กันอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ผ่านโครงการชลประทานพร้อมระบบส่งน้ำ และระบบระบายน้ำ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำชุมชน โครงการบริหารจัดการน้ำ เป็นต้น

๓.๑.๑) จำนวนพื้นที่ชลประทานที่เพิ่มขึ้น เป็นพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นจากการดำเนินงานของกรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้แก่ การก่อสร้างโครงการชลประทานพร้อมระบบส่งน้ำ และระบบระบายน้ำทั้งขนาดกลาง และขนาดเล็ก การก่อสร้างแหล่งน้ำชุมชน และพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมถึงการก่อสร้างแหล่งน้ำ และระบบส่งน้ำในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สำหรับผลการเพิ่มพื้นที่ชลประทานในช่วงสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ กำหนดให้มีการขยายพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๓.๓๕ ล้านไร่ ในปี ๒๕๕๙ ซึ่งพบว่าสามารถดำเนินการได้ ๑.๓๔ ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๘๗.๑๖ ของเป้าหมายรวม ๑.๕๔ ล้านไร่

ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ สามารถเพิ่มพื้นที่ชลประทานได้เพียงร้อยละ ๔๐.๑๒ ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายของแผนฯ ที่กำหนด สำหรับสาเหตุที่ทำให้การเพิ่มพื้นที่ชลประทานไม่เป็นไปตามแผน เนื่องจากต้องรอการอนุมัติวงเงินงบประมาณจากสำนักงบประมาณ การดำเนินการในขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างแล้วเสร็จเมื่อใกล้ฤดูฝน ทำให้มีช่วงระยะเวลาใน

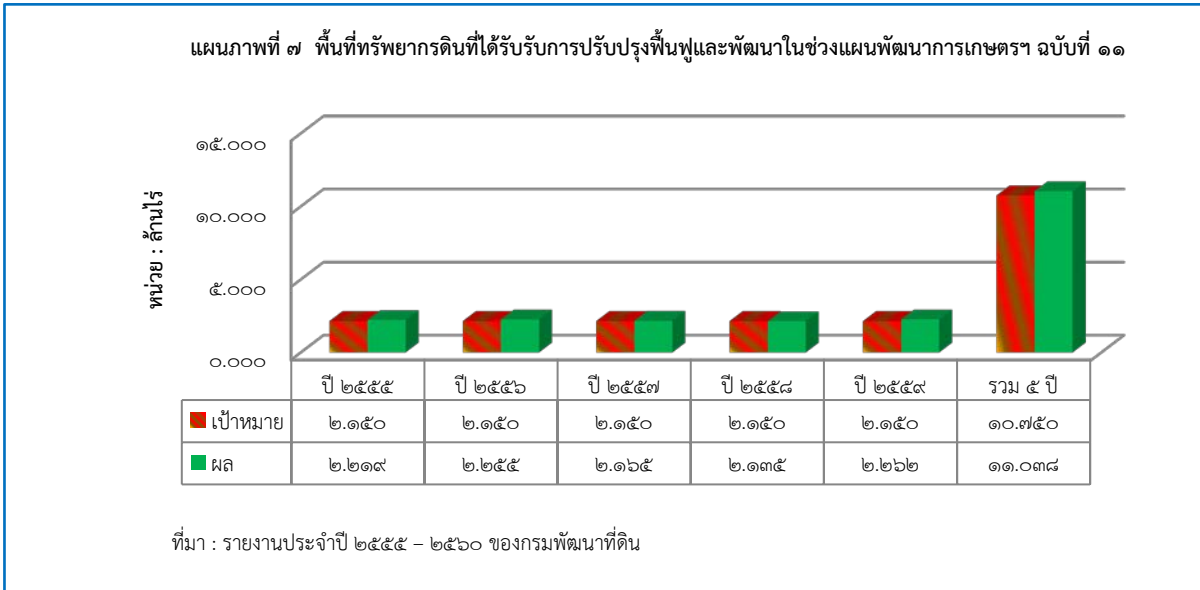
การก่อสร้างสันลง น้ำท่วมขังเข้าไปในพื้นที่ไม่ได้ ผู้รับจ้างรับงานหลายโครงการ ส่งผลให้เกิดความล่าช้า รวมทั้งบางโครงการเกิดปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ข้างเคียง ทำให้ประสบปัญหาการก่อสร้าง เนื่องจากเส้นทางการลำเลียงวัสดุก่อสร้างไม่สามารถเข้าพื้นที่ดำเนินการได้ ทำให้ไม่สามารถเข้าพื้นที่ดำเนินการก่อสร้างได้ หรือในระหว่างการดำเนินการก่อสร้าง เกษตรกรมีความจำเป็นต้องใช้น้ำจากพื้นที่บริเวณก่อสร้าง ทำให้การก่อสร้างต้องหยุดชะงักชั่วคราว

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ กับเป้าหมายรวม ๕ ปี ของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการเพิ่มพื้นที่ คือ กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พบว่า ยังไม่มีความสอดคล้องกัน เป้าหมายของหน่วยงานที่จะดำเนินการคิดเป็นร้อยละ ๔๖.๑๑ ของเป้าหมาย เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ดังนั้นในการดำเนินการเพิ่มพื้นที่ชลประทานในช่วงของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ไปพิจารณากำหนดแผนการเพิ่มพื้นที่ชลประทานในแต่ละปีให้สอดคล้องกัน (แผนภาพที่ ๖)

๓.๒) ทรัพยากรดินได้รับการปรับปรุง พื้นฟู และพัฒนา

กรมพัฒนาที่ดินมีนโยบายที่จะดูแลรักษาทรัพยากรดินให้มีความอุดมสมบูรณ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน สนับสนุนนโยบายปรับโครงสร้างภาคการเกษตร และจัดความยากจนเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มรายได้ โดยการพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่เกษตรกรรมของเกษตรกร อนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดินด้วยการจัดทำระบบโครงสร้างอนุรักษ์ดินและน้ำ การใช้หญ้าแฝกและการฟื้นฟูปรับปรุงบำรุงดินเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน ตลอดจนแก้ไขพื้นที่ที่มีปัญหาต่อการเกษตร เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ พบว่า สามารถดำเนินการได้ ๑๑.๐๔ ล้านไร่ หรือเฉลี่ยปีละ ๒.๒๑ ล้านไร่ สูงกว่าเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่กำหนดให้ทรัพยากรที่ดินได้รับการบริหารจัดการไม่น้อยกว่าปีละ ๒.๑๕ ล้านไร่ นับได้ว่าการบริหารจัดการทรัพยากรดินบรรลุตามเป้าหมายของแผนฯ (แผนภาพที่ ๗)

๓.๓) การลดการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเกษตร

ประเทศไทยมีความต้องการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อการเพาะปลูกในปริมาณมากในแต่ละปี โดยในปี ๒๕๕๘ ความต้องการใช้ปุ๋ยเคมีในประเทศอยู่ที่ ๖.๑๗ ล้านตัน เพื่อการเพาะปลูกข้าวนาปี ๑.๗๐ ล้านตัน ข้าวนาปรัง ๐.๔๔ ล้านตัน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ๐.๓๑ ล้านตัน มันสำปะหลัง ๐.๓๕ ล้านตัน อ้อยโรงงาน ๐.๕๓ ล้านตัน ยางพารา ๑.๕๔ ล้านตัน ปาล์มน้ำมัน ๐.๕๕ ล้านตัน และอื่น ๆ ๐.๗๕ ล้านตัน ทำให้ในแต่ละปีประเทศไทยมีการนำเข้าปุ๋ยเคมีจำนวนมาก นอกจากจะทำให้สูญเสียเงินตราออกต่างประเทศแล้ว การที่เกษตรกรใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่ไม่เหมาะสมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของดิน ดินมีสภาพแข็งไม่เหมาะกับการเพาะปลูก จะเห็นได้ว่าในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ได้มีส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและเหมาะสม ทำการเกษตรแบบเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการผลิตสารอินทรีย์และปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง เพื่อลดปริมาณปุ๋ยเคมี ผ่านการจัดทำโครงการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ โครงการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร/เกษตรอินทรีย์ โครงการเมืองเกษตรสีเขียว ฯลฯ

ผลการส่งเสริมการลดการใช้ปุ๋ยเคมีในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ พบว่ามีปริมาณการนำเข้าปุ๋ยเคมี รวม ๒๖,๙๖๙.๒๕ ล้านตัน มูลค่า ๓๔๒,๙๖๙.๒๘ ล้านบาท มีอัตราการขยายตัวลดลงอยู่ที่ร้อยละ ๓.๙๙ กล่าวคือ มีปริมาณลดลงจาก ๕,๖๕๘.๘๓ ล้านตัน ในปี ๒๕๕๕ เหลือ ๕,๓๑๐.๐๔ ล้านตัน ในปี ๒๕๕๙ ซึ่งเป็นปีสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ เป็นผลมาจากการณรงค์ให้เกษตรกรทำการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น โดยประเทศไทยมีมูลค่าการนำเข้าปุ๋ยเคมีจากประเทศซาอุดีอาระเบียมากที่สุด รองลงมาเป็นประเทศรัสเซีย จีน นอร์เวย์ และกาตาร์ สำหรับการส่งออกปุ๋ยเคมี มีปริมาณรวม ๑,๗๑๕.๐๒ ล้านตัน คิดเป็นมูลค่า ๒๒,๓๖๐.๖๐ ล้านบาท

ส่วนการนำเข้าสารเคมีเกษตร เช่น สารฆ่าแมลง สารฆ่าวัชพืช ประเทศไทยมีมูลค่าการนำเข้าจากจีนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ อินโดนีเซีย อินเดีย มาเลเซีย และสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙ มีปริมาณการนำเข้าสารเคมีเกษตรรวม ๙๐๓.๐๔ ล้านตัน มูลค่า ๑๐๕,๑๓๕.๒๙ ล้านบาท หรือมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ ๑.๑๗ สำหรับการส่งออกสารเคมีเกษตรมีอัตราการขยายตัวไม่มากอยู่ที่ร้อยละ ๗.๕๖ หรือมีปริมาณการส่งออกรวม ๑๔๙ ล้านตัน มูลค่า ๒๙,๓๐๔.๔๐ ล้านบาท โดยส่งออกไปประเทศเวียดนามมากที่สุด รองลงมาเป็นประเทศจีน มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินเดีย

อย่างไรก็ตาม จากความต้องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่เติบโตจากการส่งเสริมการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีความต้องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ประมาณปีละ ๐.๕๘ ล้านตัน ส่วนใหญ่เป็นปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้มาจากการผลิตภายในประเทศ พบว่า มีปริมาณการส่งออกตั้งแต่ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙ รวม ๒๕๙.๖๓ ตัน มูลค่า ๑,๖๓๕.๓๗ ล้านบาท มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ ๒๑.๖๑ ขณะที่ปริมาณการนำเข้าปุ๋ยอินทรีย์เท่ากับ ๑๙๘.๙๘ ล้านตัน คิดเป็นมูลค่า ๓,๒๔๔.๖๓ ล้านบาท (ตารางที่ ๒๒)

ตารางที่ ๒๒ ปริมาณการนำเข้าและส่งออกปุ๋ยเคมี สารเคมี และปุ๋ยอินทรีย์ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

หน่วย : ล้านตัน , ล้านบาท

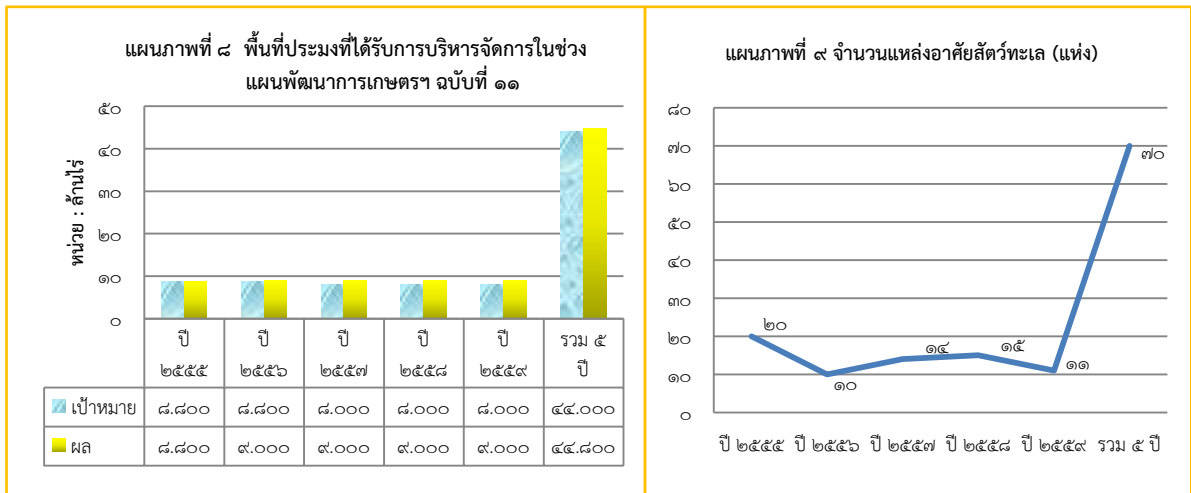
แผนฯ/ปี	ปุ๋ยเคมี		สารเคมี		ปุ๋ยอินทรีย์	
	นำเข้า	ส่งออก	นำเข้า	ส่งออก	นำเข้า	ส่งออก
- ปี ๒๕๕๕	๕,๖๕๘.๘๓๐ (๘๕,๑๓๕.๔๑)	๒๘๑.๗๔ (๔,๑๑๙.๗๓)	๑๕๙.๐๖ (๑๘,๙๖๖.๑๙)	๒๑.๙๙ (๔,๖๗๐.๘๙)	๑๐๐.๒๘ (๑,๔๑๔.๖๐)	๓๓.๙๐ (๑๙๒.๙๓)
- ปี ๒๕๕๖	๕,๙๒๖.๙๙ (๗๕,๙๐๐.๗๘)	๒๘๔.๖๘ (๓,๕๒๘.๖๘)	๑๙๘.๔๙ (๒๔,๓๑๕.๐๔)	๒๓.๘๒ (๕,๒๕๒.๖๖)	๘๐.๖๓ (๑,๓๗๗.๘๗)	๓๓.๔๘ (๒๑๑.๗๙)
- ปี ๒๕๕๗	๕,๕๙๒.๔๓ (๖๘,๓๓๔.๓๗)	๓๓๗.๕๐ (๔,๗๕๒.๕๐)	๑๙๑.๙๒ (๒๒,๖๘๑.๓๕)	๓๓.๗๙ (๖,๘๑๑.๕๕)	๑๔.๙๒ (๒๕๘.๓๙)	๕๘.๔๔ (๓๘๓.๗๗)
- ปี ๒๕๕๘	๔,๔๘๐.๙๖ (๖๐,๕๖๖.๖๖)	๓๓๕.๘๑ (๔,๔๗๒.๔๗)	๑๗๒.๙๗ (๑๙,๙๓๘.๗๕)	๓๓.๑๓ (๖,๕๕๗.๐๑)	๒.๓๕ (๑๕๔.๓๗)	๗๒.๕๖ (๔๖๓.๐๒)
- ปี ๒๕๕๙	๕,๓๑๐.๐๔ (๕๓,๐๓๒.๐๖)	๔๗๕.๒๙ (๕,๔๘๗.๒๒)	๑๘๐.๖๐ (๑๙,๒๓๓.๙๖)	๓๖.๒๗ (๖,๐๒๒.๒๙)	๐.๘๐ (๓๙.๔๐)	๖๑.๒๕ (๓๘๓.๘๖)
รวม ๕ ปี	๒๖,๙๖๙.๒๕ (๓๔๒,๙๖๙.๒๘)	๑,๗๑๕.๐๒ (๒๒,๓๖๐.๖๐)	๙๐๓.๐๔ (๑๐๕,๑๓๕.๒๙)	๑๔๙.๐๐ (๒๙,๓๐๔.๔๐)	๑๙๘.๙๘ (๓,๒๔๔.๖๓)	๒๕๙.๖๓ (๑,๖๓๕.๓๗)
อัตราการขยายตัว (%)	-๓.๙๙	๑๒.๘๗	๑.๑๗	๑๔.๒๓	-๗๓.๒๘	๒๑.๖๑

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สถิติการค้าสินค้าเกษตรไทยกับต่างประเทศ)

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง มูลค่าการนำเข้าและส่งออก

๓.๔ พื้นที่ทำการประมงได้รับการบริหารจัดการ

ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ กำหนดพื้นที่ทำการประมงและแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล ได้รับการบริหารจัดการไม่น้อยกว่าปีละ ๘.๘ ล้านไร่ และ ๖๐ แห่ง พบว่า ได้มีการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรประมงที่เสื่อมโทรม เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวของทรัพยากรประมง โดยการฟื้นฟูทรัพยากรประมงในทะเลสาบสงขลา และการบริหารจัดการควบคุมการทำประมงรวม ๕ ปี ดำเนินการได้ ๔๔.๘๐ ล้านไร่ หรือเฉลี่ยปีละ ๘.๙๖ ล้านไร่ และจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดเล็กและขนาดใหญ่ รวม ๗๐ แห่ง เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ดำเนินการได้สูงกว่าเป้าหมาย โดยเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ มีการผลิตพันธุ์สัตว์เพื่อปล่อยลงในแหล่งน้ำธรรมชาติและในพื้นที่ฟาร์มทะเล รวม ๙,๒๗๗ ล้านตัว (แผนภาพที่ ๘ และแผนภาพที่ ๙)

ที่มา : รายงานประจำปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๖ ของกรมประมง

สรุปผลการพัฒนาในภาพรวมของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ผลการพัฒนาจัดอยู่ในระดับดีมากและบรรลุเป้าหมายของแผนฯ คือ การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตร ส่วนด้านความผาสุกของเกษตรกรมีค่าดัชนีความผาสุกที่ร้อยละ ๗๘.๙๔ จัดอยู่ในระดับดีมาก แต่ยังไม่บรรลุผล และอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคเกษตร (GDP) เมื่อสิ้นสุดแผนฯ หดตัวลงร้อยละ ๐.๔๓ ต้องเร่งแก้ไขในระยะต่อไป (ตารางที่ ๒๓ และ ๒๔)

ตารางที่ ๒๓ สรุปผลการพัฒนาในภาพรวมของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑					รวม/เฉลี่ย	ร้อยละของเป้าหมาย
			๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙		
๑. ด้านเศรษฐกิจ									
๑.๑ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคเกษตร (GDP ภาคเกษตร)	ร้อยละ ๓ ต่อปี	๒.๐๙	๒.๗๑	๐.๗๑	-๐.๕๕	-๕.๖๗	๐.๖๗	-๐.๔๓	-
๑.๒ การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจภาคเกษตร									
- สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อ GDP	ร้อยละ	๐.๖๐๗	๐.๖๕๖	๐.๖๖๐	๐.๖๕๗	๐.๖๒๐	๐.๖๒๔	๐.๖๔๓	๕.๙๓
- สัดส่วนมูลค่าการค้าสินค้าเกษตรต่อ GDP	ร้อยละ	๑๐.๑๑	๗.๓๕	๖.๔๙	๖.๕๓	๕.๔๖	๔.๙๗	๖.๑๖	-๓๙.๐๗
- สัดส่วนมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรต่อ GDP	ร้อยละ	๑๓.๗๑	๑๐.๘๖	๙.๘๒	๙.๙๑	๘.๘๖	๘.๔๐	๙.๕๗	-๓๐.๒๐
- สัดส่วนมูลค่านำเข้าสินค้าเกษตรต่อ GDP	ร้อยละ	๓.๖๐	๓.๕๑	๓.๓๓	๓.๓๙	๓.๔๐	๓.๔๔	๓.๔๑	-๕.๑๗
๑.๓ ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ									
- สัดส่วนมูลค่าสินค้าเกษตรส่งออก ๑๐ อันดับแรก	ร้อยละ	๘๖.๔๓	๘๓.๖๑	๘๑.๓๙	๗๙.๖๒	๘๐.๗๗	๘๐.๒๑	๘๑.๑๒	-๖.๑๔
- สัดส่วนมูลค่าสินค้าเกษตรส่งออก ๑๐ ประเทศแรก	ร้อยละ	๖๓.๕๙	๖๓.๐๗	๖๓.๒๒	๖๑.๖๗	๖๓.๕๐	๖๔.๓๐	๖๓.๑๕	-๐.๖๙
๑.๔ การปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลกของภาคเกษตร									
- ผลภาพการผลิตรวม	ร้อยละ	-๒.๐๓	๐.๑๘	๐.๑๔	๒.๕๘	๐.๘๕	na	๐.๙๔	-
- สัดส่วนการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาต่อ GDP ภาคเกษตร	ร้อยละ ๐.๕	๐.๑๕	๐.๒๐	๐.๒๐	๐.๒๒	๐.๒๐	๐.๒๔	๐.๒๑	๔๒.๐๐

ตารางที่ ๒๓ สรุปผลการพัฒนาในภาพรวมของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ต่อ)

ตัวชี้วัด	คำเป้าหมาย	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑					รวม/เฉลี่ย	ร้อยละของเป้าหมาย
			๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙		
๒ ด้านสังคม - ดัชนีความผาสุก	ร้อยละ ๘๐ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	๗๘.๐๒	๗๘.๖๑	๗๘.๘๒	๗๘.๕๕	๗๘.๘๐	๗๙.๙๒	๗๘.๙๔	๙๘.๖๘
๓. ด้านทรัพยากรการเกษตร									
๓.๑ พื้นที่การเกษตรที่ได้รับการบริหารจัดการ	๕๘ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	na	๑๑.๒๒	๑๑.๔๔	๑๑.๔๔	๑๑.๔๓	๑๑.๖๕	๕๗.๑๘	๙๘.๕๙
๓.๒ มีแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล	๖๐ แห่ง เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	na	๒๐	๑๐	๑๔	๑๕	๑๑	๗๐	๑๑๖.๖๗

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และการคำนวณ

ตารางที่ ๒๔ ผลสำเร็จภาพรวมของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

รายการ	เป้าหมาย	ผลการพัฒนา	ค่าคะแนน	ผลประเมิน แปลผล
๑. อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคเกษตร (GDP ภาคเกษตร)	ร้อยละ ๓ ต่อปี	หดตัวลงเฉลี่ย ร้อยละ ๐.๔๓	๑.๐๐	ต้องเร่งแก้ไข
๒. ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร	ร้อยละ ๘๐ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	ร้อยละ ๗๘.๙๔ (ร้อยละ ๙๘.๖๘ ของเป้าหมาย)	๕.๐๐	ดีมาก
๓. พื้นที่การเกษตรได้รับการบริหารจัดการ/แหล่งอาศัยสัตว์ทะเล	๕๘.๑๐ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	๕๗.๑๘ ล้านไร่ (ร้อยละ ๑๐๐.๓๒ ของเป้าหมาย)	๕.๐๐	ดีมาก
	๖๐ แห่ง เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	๗๐ แห่ง (ร้อยละ ๑๑๖.๖๗ ของเป้าหมาย)	๕.๐๐	ดีมาก

ที่มา : จากการคำนวณ

หมายเหตุ : เกณฑ์คะแนน มีดังนี้

- ระดับ ๕ ร้อยละ ๙๐.๐๐ - ๑๐๐.๐๐ คือ ดีมาก
- ระดับ ๔ ร้อยละ ๘๐.๐๐ - ๘๙.๙๙ คือ ดี
- ระดับ ๓ ร้อยละ ๗๐.๐๐ - ๗๙.๙๙ คือ ปานกลาง
- ระดับ ๒ ร้อยละ ๖๐.๐๐ - ๖๙.๙๙ คือ ต้องปรับปรุง
- ระดับ ๑ ร้อยละ น้อยกว่า ๖๐.๐๐ คือ ต้องเร่งแก้ไข

๔.๒ ผลการประเมินความสำเร็จรายยุทธศาสตร์

๔.๒.๑ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร

การพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ภาคเกษตรยังคงยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพัฒนาเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร เน้นกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ อย่างเป็นระบบ ให้สามารถแก้ไขปัญหาพึ่งพาตนเองได้ เพื่อให้การพัฒนาเกษตรมีความเหมาะสมและยั่งยืน ทั้งการผลิตเพื่อการส่งออก และการผลิตเพื่อความมั่นคง ด้านอาหารของครัวเรือน ตลอดจนเกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี เนื่องจากยังมีความไม่เท่าเทียมกันทางด้านโอกาสและรายได้ จึงแบ่งการพัฒนาเกษตรกรออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ เกษตรกรรายย่อย แนวทางการพัฒนา ประกอบด้วยการสร้าง ความมั่นใจในการประกอบอาชีพ และรายได้แก่เกษตรกร สร้างองค์ความรู้ สร้างขีดความสามารถให้กับเกษตรกรและชุมชนในการรับมือกับความเสี่ง จากภัยธรรมชาติ และการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน สร้างความมั่นคง ปลอดภัยด้านอาหาร ในครัวเรือนเกษตรกรและชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เข้าสู่ภาคเกษตร บริหารและจัดการ องค์ความรู้โดยชุมชน และสนับสนุนการดำเนินงานของสถาบันเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร

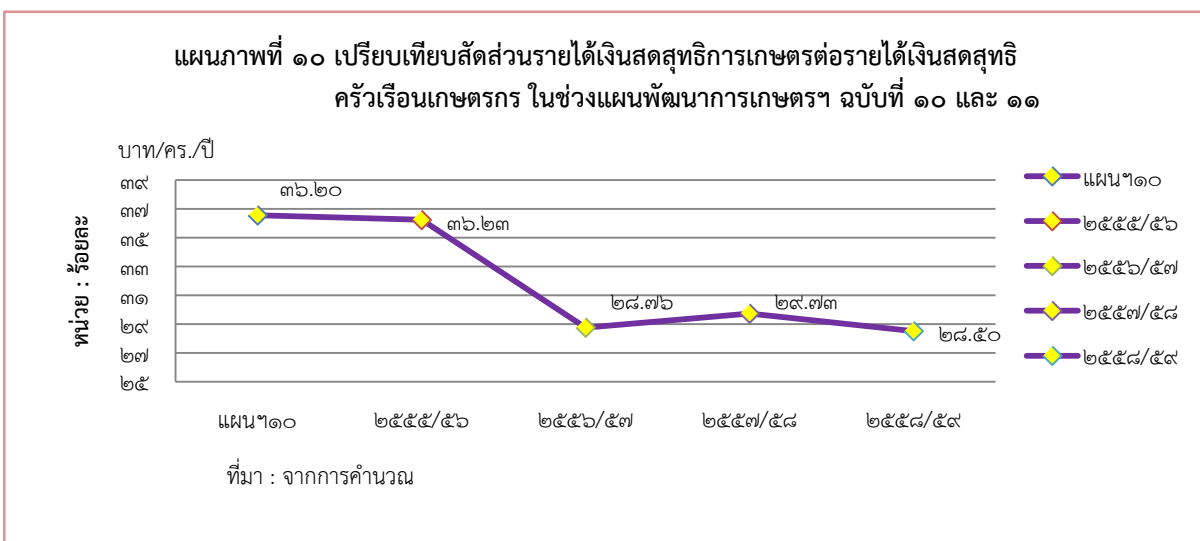
กลุ่มที่ ๒ เกษตรกรรายใหญ่ที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ เน้นการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกร รายใหญ่ในการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์และหรือเกษตรเชิงอุตสาหกรรมโดย ปรับปรุงกฎ ระเบียบเพื่อลดปัญหา อุปสรรคในการค้าสินค้าเกษตร อำนวยความสะดวกข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ สร้างมาตรการจูงใจให้เกษตรกร รายใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาภาคการเกษตร ร่วมทุนวิจัย และผลักดันให้เกษตรกรรายใหญ่ร่วมมือกับ เกษตรกรรายย่อยเพื่อพัฒนาการรวมกลุ่ม เป็นต้น

ผลการประเมินยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร มีดังนี้

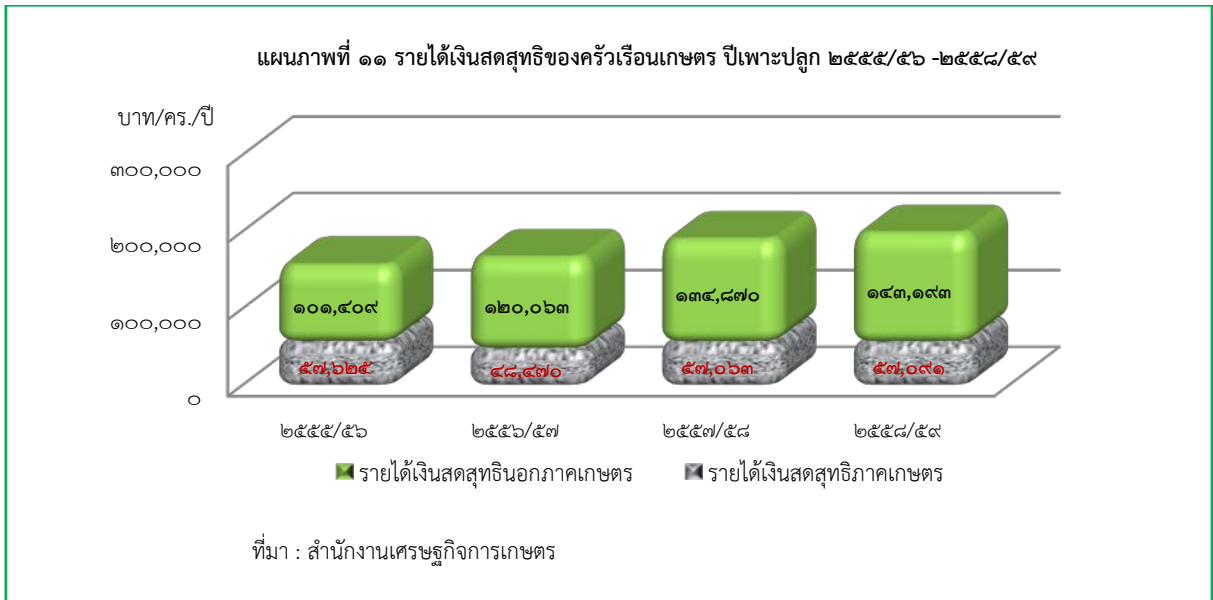
๑) ฐานะของครัวเรือนเกษตรกร

๑.๑) สัดส่วนรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรต่อรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกร

จากเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ กำหนดสัดส่วนรายได้เงินสดสุทธิ ทางการเกษตรต่อรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ ในปี ๒๕๕๙ จาก การประเมินผล พบว่า ยังไม่บรรลุเป้าหมาย ผลการดำเนินงานภายใต้แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ในภาพรวมเมื่อเปรียบเทียบกับแผนพัฒนาการเกษตรฉบับที่ ๑๐ แล้ว พบว่า สัดส่วนรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร ต่อรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกร (รายได้เงินสดสุทธิภาคเกษตรและรายได้เงินสดสุทธินอกภาคเกษตร) ไม่เพิ่มขึ้น แต่กลับลดลงจากแผนพัฒนาการเกษตรฉบับที่ ๑๐ ที่มีสัดส่วนร้อยละ ๓๖.๒๐ เหลือเพียงร้อยละ ๒๘.๕๐ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ข้อมูลปีการเพาะปลูก ๒๕๕๘/๕๙) หรือลดลงคิดเป็นร้อยละ ๒๑.๒๗ สาเหตุมาจากภาคครัวเรือนเกษตรกรของไทยประสบปัญหาภัยแล้งต่อเนื่องมาตั้งแต่ปีการเพาะปลูก ๒๕๕๖/๕๗ เกษตรกรไม่สามารถประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรได้อย่างเต็มที่ ในช่วงประสบภัยแล้ง ส่งผลให้ครัวเรือน เกษตรกรขาดรายได้จากการผลิตภาคเกษตร (แผนภาพที่ ๑๐)

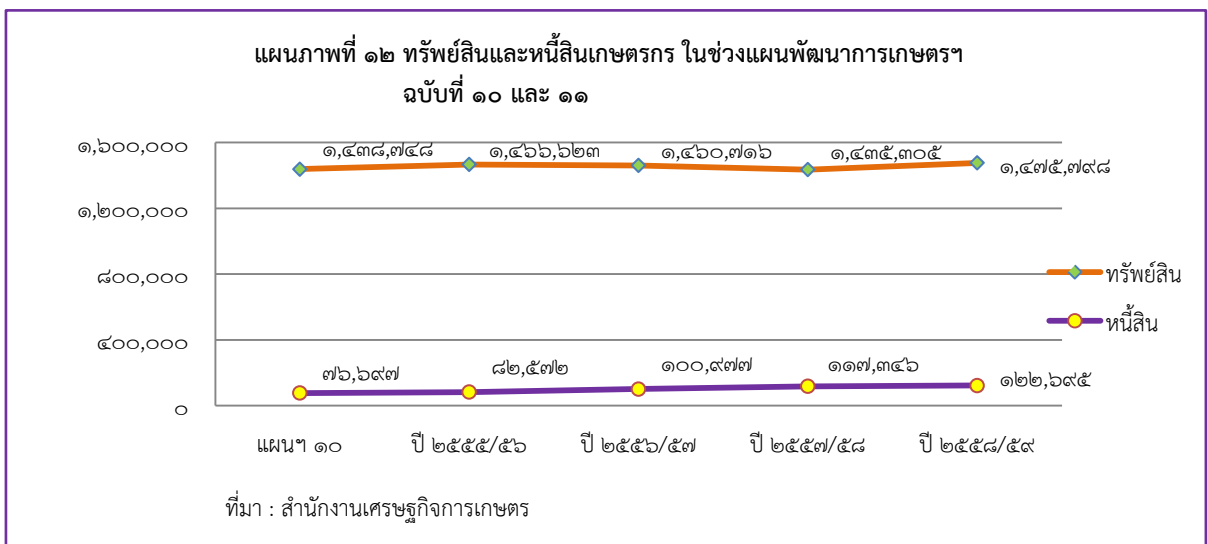

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การพัฒนาจะยังไม่บรรลุเป้าหมาย แต่หากพิจารณารายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกรปีการเพาะปลูก ๒๕๕๘/๕๙ ซึ่งเป็นปีก่อนสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ แล้ว พบว่าเกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิเฉลี่ย ๕๗,๐๙๑ บาทต่อครัวเรือนต่อปี หรือมีรายได้เฉลี่ย ๔,๑๗๒.๕๘ บาทต่อคนต่อเดือน สูงกว่าเส้นความยากจนในปี ๒๕๕๘ ที่มีค่าเฉลี่ยทั้งประเทศอยู่ที่ ๒,๖๔๔ บาทต่อคนต่อเดือน (แผนภาพที่ ๑๑)

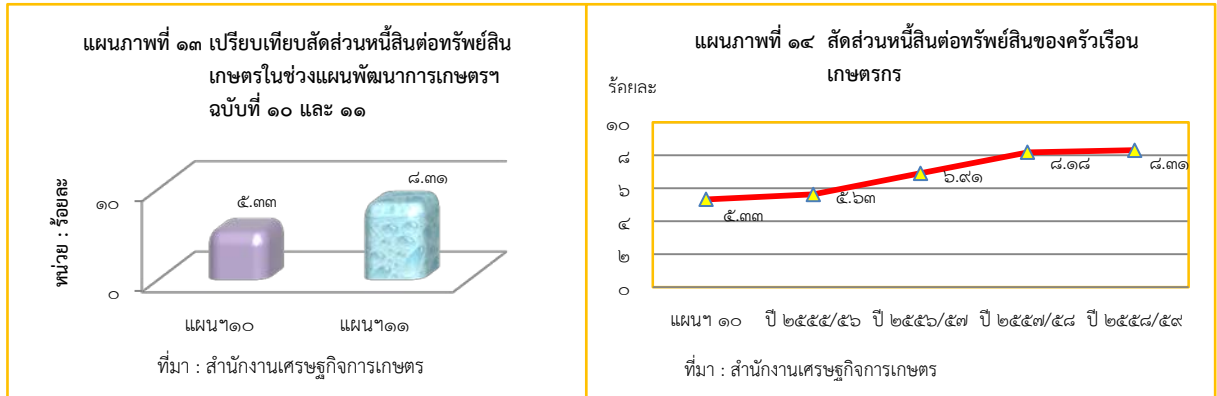

๑.๒) สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร

จากปัญหาภาคเกษตรของไทยประสบภัยแล้งต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานตั้งแต่ปีการเพาะปลูก ๒๕๕๖/๕๗ เป็นต้นมา เกษตรกรประสบความเสียหายจากการลงทุนเพื่อการผลิตทางการเกษตร โดยได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน หรือถึงขั้นขาดทุนเพราะผลผลิตเสียหายจากภาวะภัยแล้ง ทำให้เกษตรกรมีภาระหนี้สินเพิ่มมากขึ้น โดยมีอัตราการขยายตัวของหนี้สินตั้งแต่ปีการเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖ - ปี ๒๕๕๘/๕๙ ร้อยละ ๑๔.๓๓ ในขณะที่อัตราการขยายตัวของทรัพย์สินตั้งแต่ปีการเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖ - ปี ๒๕๕๘/๕๙ มีเพียงร้อยละ ๐.๐๑ ซึ่งเมื่อเทียบอัตราการขยายตัวของระหว่างหนี้สินและทรัพย์สินของเกษตรกรแล้ว จะเห็นว่าอัตราการขยายตัวของหนี้สินสูงกว่าทรัพย์สินค่อนข้างมาก และมีสัดส่วนของหนี้สินต่อทรัพย์สินในทิศทางเพิ่มสูงขึ้นทุกปี (แผนภาพที่ ๑๒)

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่กำหนดไว้ คือ สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรลดลง พบว่า ยังไม่บรรลุเป้าหมาย ครัวเรือนเกษตรกรมีสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินเกษตรเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๕.๓๓ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ เป็นร้อยละ ๘.๓๑ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปีการเพาะปลูก ๒๕๕๘/๕๙) แสดงถึงภาระหนี้สินที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นมากกว่าการครอบครองทรัพย์สินเกษตรของครัวเรือน (แผนภาพที่ ๑๓ และ ๑๔)

แนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะยาว ควรสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องและนวัตกรรมมาประกอบการตัดสินใจวางแผนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เช่น การใช้ นวัตกรรมเพื่อการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิต การใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการปรับเปลี่ยนชนิดพืชที่เหมาะสม ทั้งสภาพแวดล้อม ปัจจัยพื้นฐานทางการเกษตร และความต้องการของตลาด ส่งเสริม/สนับสนุนการเกษตรในรูปแบบผสมผสานอย่างต่อเนื่อง เช่น เกษตรกรรมตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือเศรษฐกิจพอเพียง มากยิ่งขึ้นเพื่อสร้างความหลากหลายของผลผลิต เป็นการกระจายรายได้ที่จะได้รับจากผลผลิตที่แตกต่างกันไป ในช่วงเวลาต่าง ๆ และช่วยลดความเสี่ยงจากความเสียหายที่เกิดจากภัยธรรมชาติและความผันผวนของราคาผลผลิต อีกทั้งยังสามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนจากการบริโภคผลผลิตที่เกษตรกรผลิตเองได้

๑.๓) การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร มีเกณฑ์แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ กลุ่มรายได้ต่ำสุด (๒๐% แรกจนที่สุด) กลุ่มที่ ๒ กลุ่มที่มีรายได้รองต่ำสุด กลุ่มที่ ๓ กลุ่มที่มีรายได้ปานกลาง กลุ่มที่ ๔ กลุ่มที่มีรายได้รองสูงสุด และกลุ่มที่ ๕ กลุ่มที่มีรายได้สูงสุด (๒๐% สุดท้ายรวยที่สุด) ซึ่งในเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ กำหนดรายได้ของเกษตรกรระหว่างกลุ่มมีรายได้น้อยที่สุด และกลุ่มมีรายได้มากที่สุด มีความแตกต่างกันลดลงเหลือ ๑๕ เท่า ในปี ๒๕๕๙

ผลการประเมินการกระจายรายได้ของครัวเรือน พบว่า ผลการกระจายรายได้ระหว่างเกษตรกรกลุ่มยากจนที่สุดและกลุ่มร่ำรวยที่สุดบรรลุตามเป้าหมาย โดยความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่รวยที่สุด (ควินไทล์ที่ ๕) และกลุ่มเกษตรกรที่ยากจนที่สุด (ควินไทล์ที่ ๑) ในช่วงแผนการพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปีเพาะปลูก ๒๕๕๗/๕๘) มีความแตกต่าง ๑๒.๘๒ เท่า บรรลุเป้าหมาย แต่ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ (ปีเพาะปลูก ๒๕๕๔/๕๕) พบว่า มีความแตกต่างเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก ๑๒.๖๒ เป็น ๑๒.๘๒ เท่า ในช่วงกลางของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปีเพาะปลูก ๒๕๕๗/๕๘) (ตารางที่ ๒๕)

ตารางที่ ๒๕ การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และ ๑๑

หน่วย : ล้านครัวเรือน

การจัดกลุ่มครัวเรือนเกษตรกร	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑		
	ปีเพาะปลูก ๒๕๕๔/๕๕	ปีเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖	ปีเพาะปลูก ๒๕๕๖/๕๗	ปีเพาะปลูก ๒๕๕๗/๕๘
ควินไทล์ ๑ (๒๐ลำดับ% แรก จนที่สุด)	๔.๒๗	๔.๘๒	๔.๑๔	๓.๙๖
ควินไทล์ ๒	๘.๕๑	๙.๕๖	๘.๖๓	๘.๙๔
ควินไทล์ ๓	๑๓.๐๖	๑๔.๓๐	๑๓.๕๑	๑๔.๒๑
ควินไทล์ ๔	๒๐.๒๒	๒๑.๘๙	๒๐.๘๒	๒๒.๑๓
ควินไทล์ ๕ (๒๐% สุดท้าย รายที่สูงสุด)	๕๓.๙๔	๔๙.๕๔	๕๒.๙๐	๕๐.๗๖
รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
สัดส่วนควินไทล์ ๕/ควินไทล์ ๑(เท่า)	๑๒.๖๒	๑๐.๒๙	๑๒.๗๙	๑๒.๘๒

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร สำนักงานวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ : ควินไทล์ คือ การแบ่งกลุ่มครัวเรือนออกเป็น ๕ กลุ่มๆละเท่าๆกัน เรียงตามลำดับรายได้ประจำจากมากไปหาน้อย

ทั้งนี้ หากพิจารณาทิศทางการปรับตัวของสัดส่วนรายได้ประจำในกลุ่มเกษตรกรรายจนที่สุดแล้วจะเห็นว่า มีทิศทางที่ลดลงต่อเนื่องทุกปี จากปีการเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖ มีสัดส่วนของรายได้อยู่ที่ร้อยละ ๔.๘๒ ลดลงเหลือ ร้อยละ ๓.๙๖ ในปีการเพาะปลูก ๒๕๕๗/๕๘ สอดคล้องกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนความแตกต่างระหว่างรายได้ของกลุ่มเกษตรกรจนที่สุด และกลุ่มรวยที่สุดที่มีสัดส่วนความแตกต่างเพิ่มขึ้นทุกปีเช่นกัน หากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ต่อไป โดยไม่มีการแก้ไขช่องว่างหรือความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มเกษตรกรรายจนที่สุดและกลุ่มร่ำรวยที่สุดจะเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ จนอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อภาคการเกษตรในอนาคตได้

แนวทางการแก้ไข ควรสนับสนุนส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อย เพื่อสร้างอำนาจต่อรองในการขายผลผลิตทางการเกษตรให้ได้รับราคาสูงขึ้น การรวมกลุ่มเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลผลิตด้วยการแปรรูป การถ่ายทอดความรู้ในการใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการลดต้นทุนการผลิต การใช้เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ เพื่อการสืบค้นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพการผลิต รวมถึงการประยุกต์ภูมิปัญญาดั้งเดิมและเทคโนโลยีต่าง ๆ ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มีประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้น โดยให้อยู่ในรูปแบบของเกษตรกรช่วยกันคิดและช่วยกันทำ มีหน่วยงานภาครัฐคอยเป็นที่เลี้ยงให้การสนับสนุนช่วยเหลือตามบทบาทหน้าที่ เป็นต้น ซึ่งแนวทางการดำเนินงานเหล่านี้อาจอยู่ในรูปแบบของการรวมตัวเป็นเกษตรกรแปลงใหญ่เพื่อสร้างอำนาจต่อรองให้ผลประโยชน์ตกอยู่ในกลุ่มเกษตรกรรายย่อยมากที่สุด นอกจากนี้ ควรสนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยได้ร่วมกันพัฒนาความคิด องค์ความรู้ นำไปสู่การปฏิบัติจริงโดยใช้ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เป็นแกนหลักในการประสานดำเนินการให้แก่เกษตรกรในชุมชนให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมจริงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๒) การสร้างความมั่นคง ปลอดภัยด้านอาหารในครัวเรือนเกษตรกรและชุมชน

ดำเนินการส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อให้เกิดความสมดุลของเกษตรกรรม โดยจัดให้มีกลไกให้ความรู้และขับเคลื่อนทั้งระดับชุมชนและระดับประเทศ เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหาร และเศรษฐกิจ โดยเกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง ระบบเกษตรที่มีความสัมพันธ์และเกื้อกูลกับสภาพทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของแต่ละภูมิภาค มีการผลิตที่หลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงและการพึ่งพาปัจจัยภายนอก อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองในที่สุด (ธันวา จิตต์สงวน, ๒๕๔๓) รูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืนหลัก ๆ ได้แก่ เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ เกษตรทฤษฎีใหม่ และ วนเกษตร แต่รูปแบบที่เกษตรกรไทยนิยมทำและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เช่น เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน และเกษตรอินทรีย์ และวนเกษตร เป็นต้น

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนมีทิศทางการเติบโตที่เพิ่มสูงขึ้น ทุกปี ในอัตราการขยายตัว (ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘) ร้อยละ ๑๑.๔๒ ซึ่งเป็นอัตราการขยายตัวที่น่าพอใจ ทั้งนี้ เป็นผลมาจากความพยายามของรัฐบาลในการรณรงค์ให้เกษตรกรหันมาสนใจการผลิตแบบไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และลดความเสี่ยงความเสียหายของผลผลิตจากภัยธรรมชาติ โดยอยู่ในรูปแบบของทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือเศรษฐกิจพอเพียง หรือเกษตรผสมผสาน และเกษตรอินทรีย์ เน้นการปรับปรุงและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นปัจจัยการผลิตพื้นฐานทางการเกษตรทั้งดินและน้ำ โดยสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักการทำสารอินทรีย์/ สารชีวภาพ และใช้วิถีธรรมชาตินำมาใช้ในกระบวนการผลิตทางการเกษตรเพื่อลดปริมาณการใช้สารเคมีให้อยู่ในอัตราที่เหมาะสมช่วยลดการสูญเสีย (ปุ๋ย) ที่ไม่มีความจำเป็น เป็นการลดต้นทุนการผลิต เช่น การถ่ายทอดความรู้การทำปุ๋ยอินทรีย์ประเภทต่าง ๆ การผลิตสารไล่แมลงจากสมุนไพร การใช้สารชีวภาพต่าง ๆ เพื่อใช้ในกระบวนการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การตรวจวิเคราะห์ดินเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงบำรุงดิน ได้อย่างเหมาะสมและตรงต่อความต้องการของชนิดพืชที่ปลูก รวมถึงการสนับสนุน/ส่งเสริมเกษตรกรรายย่อย ปลูกพืชหลากหลาย เพื่อลดความเสี่ยงจากราคาผลผลิตการเกษตรตกต่ำและใช้เป็นอาหารเพื่อการบริโภค เป็นการลดรายจ่ายให้แก่ครัวเรือน ประกอบกับกระแสการกีดกันทางการค้าของโลก ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับกระแสการตื่นตัวความต้องการอาหารปลอดภัยและสุขภาพของผู้บริโภคภายในประเทศ ทำให้เกษตรกรส่วนหนึ่งปรับเปลี่ยนการผลิตจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวและเกษตรเคมี มาเป็นเกษตรผสมผสาน/ เกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรอินทรีย์ และใช้สารอินทรีย์และวิถีธรรมชาติทดแทนการใช้สารเคมี หรือใช้สารเคมี ในปริมาณที่ลดลง

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่กำหนดให้มีพื้นที่ ทำเกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้น โดยเปรียบเทียบกับผลการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ พบว่า บรรลุเป้าหมาย ผลการพัฒนาสามารถเพิ่มพื้นที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ (ปี ๒๕๕๔) มีพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน ๒๑๙,๓๙๐.๖๖ ไร่ เพิ่มขึ้นเป็น ๒๘๔,๙๑๘.๔๕ ไร่ ในปี ๒๕๕๘ หรือ เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๒๙.๘๗ (ตารางที่ ๒๖)

ตารางที่ ๒๖ พื้นที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และ ๑๑

หน่วย:ไร่

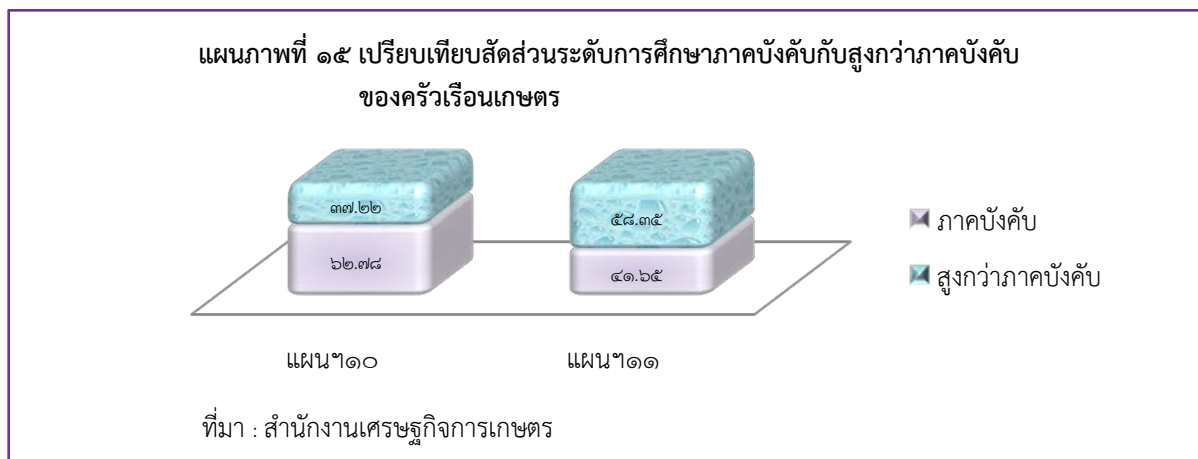
เกษตรกรรมยั่งยืน	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑			
	ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘
- เกษตรผสมผสาน/ทฤษฎีใหม่/วนเกษตร	๒๑๑,๔๕๕.๕๓	๑๙๓,๒๗๙.๓๒	๒๐๔,๐๓๘.๕๙	๒๒๒,๕๐๐.๓๒	๒๔๗,๕๐๒.๕๘
- เกษตรอินทรีย์	๗,๙๓๕.๑๓	๑๒,๑๐๖.๕๐	๙,๑๔๕.๐๙	๑๓,๐๒๓.๐๓	๓๗,๔๑๕.๘๗
รวม	๒๑๙,๓๙๐.๖๖	๒๐๕,๓๘๕.๘๒	๒๑๓,๑๘๓.๖๘	๒๓๕,๕๒๓.๓๕	๒๘๔,๙๑๘.๔๕

ที่มา : มูลนิธิสืบนาคะเสถียร/กรีนเนท (<http://www.greemnet.or.th/sites/default/files/Thai%๒๐OA%๒๐๑๖.pdf>)

๓) ส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคเกษตร

เป็นการดำเนินงานเพื่อปลูกฝังและสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนรักและภูมิใจในอาชีพเกษตรกรรม และเป็นการขับเคลื่อนภาคเกษตรในอนาคต ซึ่งเป้าหมายในแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ได้กำหนดให้มีผู้มีการศึกษาสูงเข้าสู่ภาคเกษตรมากขึ้น เมื่อสิ้นสุดแผนฯ ในปี ๒๕๕๙

ผลการพัฒนาการเกษตร พบว่า บรรลุตามเป้าหมาย สัดส่วนประชากรภาคเกษตรมีระดับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๙) ร้อยละ ๕๘.๓๕ และมีอัตราการเพิ่มของผู้มีการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ (ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ร้อยละ ๓.๘๔ เพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ (ปี ๒๕๕๔) ที่มีสัดส่วนร้อยละ ๓๗.๒๒ และมีอัตราการลดลงร้อยละ ๑๕.๙๐ (แผนภาพที่ ๑๕)

ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ พบว่า ประชากรภาคเกษตรมีระดับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา มีอัตราการขยายตัว (ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ร้อยละ ๕.๓๕, ๕.๑๕ และ ๔.๒๖ ตามลำดับ สูงกว่าอัตราการขยายตัวในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ ซึ่งเป็นผลมาจากภาครัฐได้จัดทำแผนงานและโครงการต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้สมาชิกในครัวเรือนที่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นประกอบอาชีพในภาคเกษตร เช่น จัดทำโครงการฝึกอาชีพและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่เกษตรกร สนับสนุนให้สมาชิกในครัวเรือนได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น เน้นการอบรมวิชาชีพตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพเกษตร สร้างรายได้และโอกาสในการศึกษาให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อให้เกิด

ความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกร เช่น โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่กำหนดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรให้แก่บุคคล ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ ๑ ผู้สนใจทั่วไปที่ประสงค์จะหันมาประกอบอาชีพเกษตรกรกรรรม เข้ารับการอบรมและจัดพื้นที่ไว้รองรับให้คนกลุ่มได้ทดลองทำการเกษตรและหากทำได้จะได้รับมอบพื้นที่ ส.ป.ก. เพื่อเข้าใช้ประโยชน์จริงรายละไม่เกิน ๕ ไร่ กลุ่มที่ ๒ นักเรียน/นักศึกษาในระดับอาชีวศึกษาโดยกำหนดเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนขึ้นในวิทยาลัยเกษตรกรรม มีการศึกษาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระดับ ปวช. จนถึง ปวส. เมื่อจบการศึกษาแล้วหากสนใจจะประกอบอาชีพเกษตรกรกรรรมภาครัฐจะพิจารณารายบุคคลตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ เพื่อจัดสรรพื้นที่ ส.ป.ก. ให้ทดลองทำการเกษตร และหากทำได้จะได้รับมอบพื้นที่ ส.ป.ก. เพื่อเข้าใช้ประโยชน์จริงรายละไม่เกิน ๕ ไร่ เช่นเดียวกับกลุ่มที่ ๑ และกลุ่มที่ ๓ เป็นกลุ่มลูกหลานเกษตรกรหรือเป็นเกษตรกรอยู่แล้วและมีความพร้อมที่จะเรียนรู้เพิ่มเติม เข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่องระยะเวลาประมาณ ๓ เดือน หรือ ได้รับการคัดเลือกนำไปดูงานด้านการเกษตรทั้งภายในและต่างประเทศ

โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) แบ่งเกษตรกรออกเป็น ๓ กลุ่มเช่นกัน ประกอบด้วย กลุ่มที่ ๑ กลุ่มเกษตรกรปราดเปรื่องต้นแบบ เป็นกลุ่มผู้นำที่ประสบความสำเร็จในการทำการเกษตร และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรทั่วไปได้ กลุ่มที่ ๒ เป็นกลุ่มเกษตรกรปราดเปรื่องมีความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรรรมเช่นกัน แต่ยังไม่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และกลุ่มที่ ๓ กลุ่มเกษตรกรที่ต้องการการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นเพื่อก้าวขึ้นสู่การเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง เพื่อให้การถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งภายใต้โครงการนี้ยังได้รับความร่วมมือจากสถาบันการศึกษา ดำเนินโครงการบ่มเพาะผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรกรรุ่นใหม่ ให้การอบรมนักศึกษาที่จบระดับปริญญาตรี เพื่อเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการภาคเกษตร (ตารางที่ ๒๗)

ตารางที่ ๒๗ สัดส่วนการศึกษาของครัวเรือนเกษตรกร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ และ ๑๑

หน่วย : ร้อยละ

ระดับการศึกษา สูงกว่าภาคบังคับ	สัดส่วนการศึกษาของครัวเรือนเกษตรกร			
	แผนฯ ๑๐ (ปี ๒๕๕๔)	อัตราการ ขยายตัว	แผนฯ ๑๑ (ปี ๒๕๕๙)	อัตรา การขยายตัว
ประถมปลาย	๑๙.๙๑	-๒.๑๙	๑๘.๖๖	๐.๔๐
มัธยมต้น(ม.๓)	๖.๙๘	-๒๖.๘๗	๑๑.๙๗	๐.๘๖
มัธยมปลาย(ม.๖)	๖.๗๔	๑๑.๐๑	๑๑.๐๒	๕.๑๕
อาชีวศึกษา	๒.๑๑	-๒๙.๔๖	๖.๒๑	๕.๓๕
อุดมศึกษา	๑.๒๗	-๓๕.๗๙	๖.๖๓	๔.๒๖

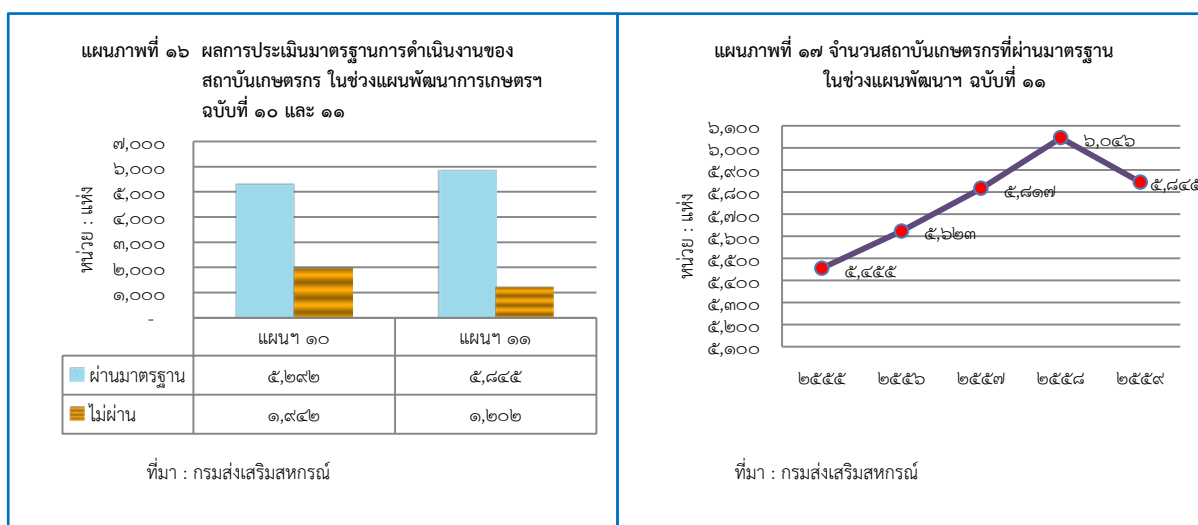
ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

แต่อย่างไรก็ตามอุปสรรคที่ยังพบในการพัฒนา หรือสร้างแรงจูงใจให้ผู้จบการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับหันมาเลือกประกอบอาชีพเกษตรกรกรรรม ส่วนใหญ่เกษตรกรและลูกหลานของเกษตรกรยังมีแนวคิดปฏิเสธการสืบทอดอาชีพเกษตรกรกรรรม เนื่องจากเห็นว่าเป็นอาชีพที่เหนื่อยและได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่า ดังนั้น ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริม และสนับสนุนอย่างต่อเนื่องกับสิ่งที่เป็นแรงจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกร รวมถึงการรณรงค์และปลูกฝังให้เกษตรกรและลูกหลานเกษตรกรเห็นคุณค่าและความมีเกียรติของเกษตรกร ขณะเดียวกันต้องพัฒนาภาคเกษตรให้มีความก้าวหน้าให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนคุ้มค่าต่อการลงทุนไม่แตกต่างจากภาคการผลิตอื่น โดยใช้ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เป็นองค์กรหลักในการดำเนินงาน

๔) สนับสนุนการดำเนินงานของสถาบันเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร

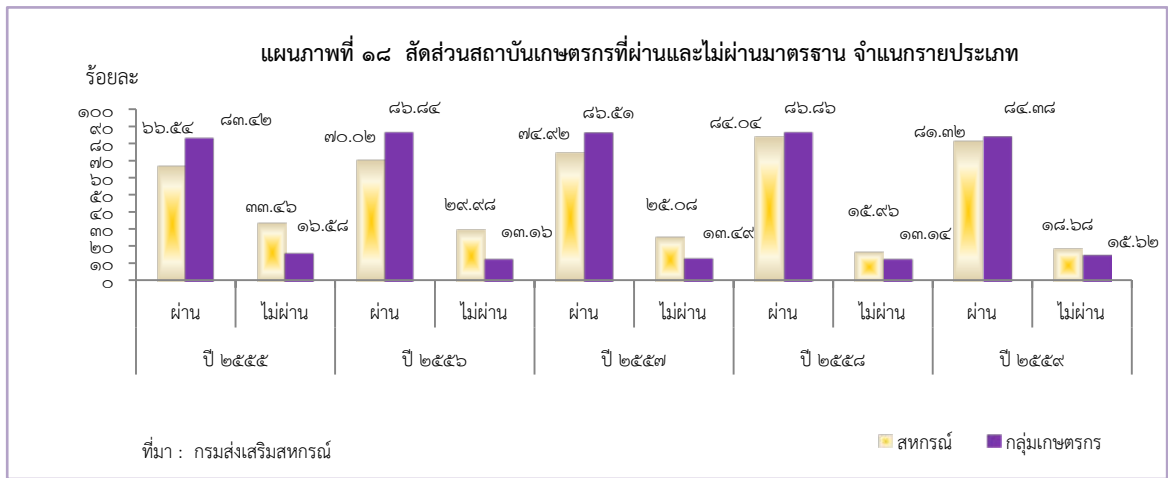
ดำเนินการสนับสนุนการรวมกลุ่มในระบบสหกรณ์ วิสาหกิจหรือวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร เพื่อให้มีขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจ การบริหารจัดการ และเป็นที่พักของสมาชิก โดยสนับสนุนการรวมกลุ่มให้มีศักยภาพเพื่อพัฒนาความสามารถในการดำเนินกิจการ และเข้าสู่ระบบมาตรฐานให้มีความเข้มแข็งและมีความสามารถในการดำเนินงาน โดยการประเมินมาตรฐานการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ ทุกระดับ โดยมีเป้าหมายองค์กรเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกร มีการดำเนินงานที่มีมาตรฐานเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔ และมีปริมาณธุรกิจเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๔ ในปี ๒๕๕๙

ผลการพัฒนา พบว่า องค์กรเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกร มีการดำเนินงานที่มีมาตรฐานเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔ ในปี ๒๕๕๙ บรรลุผลตามเป้าหมาย กล่าวคือ สถาบันเกษตรกรมีการดำเนินงานได้มาตรฐานในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๙) เพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ (ปี ๒๕๕๔) ร้อยละ ๑๐.๔๕ สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๔ แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ผลการดำเนินงาน จะบรรลุเป้าหมาย แต่จากสัดส่วนสถาบันเกษตรกรที่ยังไม่ผ่านมาตรฐาน ในปี ๒๕๕๙ ร้อยละ ๑๗.๐๖ เป็นสัดส่วนที่ควรให้การพิจารณาถึงแนวทางที่จะต้องส่งเสริม/สนับสนุนในการพัฒนาศักยภาพต่อไป เพื่อยกระดับให้เป็นสถาบันเกษตรกรที่ผ่านมาตรฐานเพิ่มมากขึ้น โดยภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (แผนภาพที่ ๑๖ และ ๑๗)

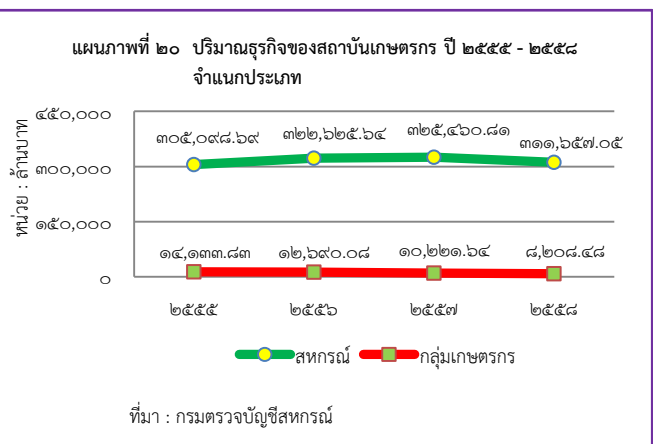
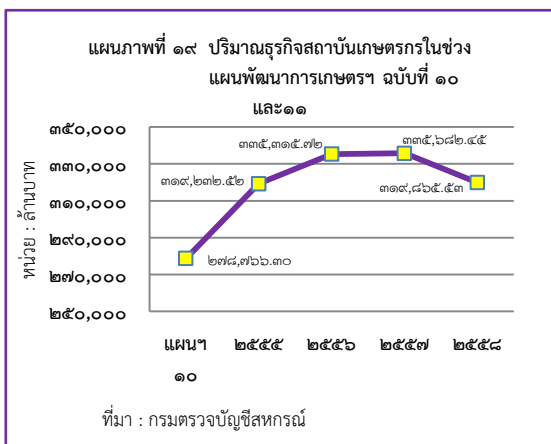
ทั้งนี้ จากความพยายามในการดำเนินงานของภาครัฐในการพัฒนาศักยภาพให้แก่สถาบันเกษตรกรทุกด้าน เพื่อยกระดับการดำเนินงานให้ได้มาตรฐานตามประกาศของกรมส่งเสริมสหกรณ์ (สหกรณ์ ๗ ข้อ กลุ่มเกษตรกร ๕ ข้อ) ด้วยการกำหนดแผนงานและโครงการรองรับแผนงานที่ชัดเจนเพื่อใช้พัฒนาศักยภาพของสถาบันเกษตรกรในทุกด้าน ส่งผลให้จำนวนสถาบันเกษตรกรที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๙) สูงขึ้นจากแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ (ปี ๒๕๕๔) ร้อยละ ๑๐.๔๕ เป็นการเพิ่มขึ้นสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๔ โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นของสถาบันเกษตรกรที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานระหว่างปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ร้อยละ ๒.๑๓ ซึ่งสถาบันฯ ที่อยู่ในรูปสหกรณ์มีการพัฒนาศักยภาพสู่การเป็นสถาบันฯ ที่มีมาตรฐานเพิ่มขึ้นทุกปีในอัตราการเพิ่มระหว่างปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ร้อยละ ๖.๐๑ ในขณะที่กลุ่มเกษตรกร

ได้รับการพัฒนาจนก้าวเข้าสู่การเป็นกลุ่มเกษตรกรผ่านมาตรฐานในแต่ละปีค่อนข้างไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก โดยมีอัตราการเพิ่ม ร้อยละ ๐.๒๓ (แผนภาพที่ ๑๘)

สำหรับปริมาณธุรกิจของสถาบันเกษตรกร มีปริมาณธุรกิจในปี ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ รวม ๒๗๘,๗๖๖.๓๐ ล้านบาท ผลการพัฒนาสามารถเพิ่มปริมาณธุรกิจในปี ๒๕๕๘ ได้ เป็น ๓๑๙,๘๖๕.๕๓ ล้านบาท และมีอัตราการขยายตัวของปริมาณธุรกิจระหว่างปี ๒๕๕๕-๒๕๕๘ ร้อยละ ๓.๓๑

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลการดำเนินงานของสถาบันเกษตรกรในปี ๒๕๕๘ มีปริมาณธุรกิจเพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ ร้อยละ ๑๔.๗๔ สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๑๔ (แผนภาพที่ ๑๙ และ ๒๐)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาผลความสำเร็จตามเป้าหมายจากสถาบันเกษตรกร ๒ ประเภทแล้วพบว่า สถาบันเกษตรกรที่เป็นสหกรณ์มีความก้าวหน้าในการขยายตัวของปริมาณธุรกิจในทิศทางบวกกล่าวคือ มีอัตราการขยายตัวของปริมาณธุรกิจระหว่างปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘ ร้อยละ ๓.๗๓ ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางของสัดส่วนสหกรณ์ผ่านมาตรฐานที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ ๖.๐๑ ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรมีทิศทางของปริมาณธุรกิจลดลง ร้อยละ ๘.๑๓ และเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนการผ่านมาตรฐานของกลุ่มเกษตรกรแล้ว พบว่า มีอัตราการเพิ่มของกลุ่มที่ผ่านมาตรฐานค่อนข้างต่ำ อยู่ที่ร้อยละ ๐.๒๓ เท่านั้น หากปล่อยให้สถานการณ์

เป็นเช่นนี้ต่อไป อาจส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาพรวมของภาคเกษตร เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรและสมาชิกในกลุ่มมีจำนวนมาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญอย่างใกล้ชิด เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของปัญหานำมาสู่การกำหนดแนวทางการแก้ไขได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพต่อไป

สรุปผลภาพรวมของยุทธศาสตร์ที่ ๑ ผลความสำเร็จอยู่ในเกณฑ์ปานกลางถึงดีมาก ในด้านการลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ (สัดส่วนการถือครองรายได้ของกลุ่มเกษตรกรที่รวยที่สุดกับกลุ่มที่ยากจนที่สุด) การเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาเข้าสู่ภาคเกษตร แต่อย่างไรก็ตามยังต้องเร่งแก้ไขในด้านสัดส่วนรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรต่อรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกรให้เพิ่มขึ้น และลดสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนลง (ตารางที่ ๒๘ และ ๒๙)

ตารางที่ ๒๘ สรุปผลการพัฒนายุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร

ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย	แผนฯ ๑๐						รวม/เฉลี่ย	ร้อยละของเป้าหมาย
		๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙		
๑. สัดส่วนรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรต่อรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกร (ร้อยละ)	เพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	๓๕.๕๕	๓๖	๒๘.๗๖	๒๙.๗๓	๒๘.๕๐	na	๓๐.๘๒	-๑๓.๓๐
๒. สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร (ร้อยละ)	ลดลง	๕.๓๓	๖	๖.๙๑	๘.๑๘	๘.๓๑	na	๗.๒๖	๓๖.๑๖
๓. สัดส่วนรายได้ของเกษตรกรกลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุดและมากที่สุด (เท่า)	ความแตกต่างลดลง ๑๕ เท่า	๑๒.๖๒	๑๐	๑๒.๗๙	๑๒.๘๒	na	na	๑๑.๙๗	๗๙.๗๘
๔. จำนวนเกษตรกรทำเกษตรกรรมยั่งยืน (ไร่)	เพิ่มขึ้น	๒๑๙,๓๙๑	๒๐๕,๓๘๖	๒๑๓,๑๘๔	๒๓๕,๕๒๓	๒๘๔,๙๑๘	na	๒๓๔,๗๕๓	๗.๐๐
๕. จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาเข้าสู่ภาคเกษตร (ร้อยละ)	เพิ่มขึ้น	๔๕.๗๙	๕๐.๕๖	๕๖.๐๙	๕๗.๒๒	๖๑.๓๘	๕๘.๓๕	๕๖.๗๒	๒๓.๘๗
๖. จำนวนเกษตรกร/สถาบันเกษตรกรมีการดำเนินงานมีมาตรฐาน (แห่ง)	เพิ่มขึ้นร้อยละ ๔	๕๒๙๒	๕,๔๕๕	๕๖๒๓	๕๘๑๗	๖๐๔๖	๕๘๔๕	๕,๗๕๗	๘.๗๙
๗. ปริมาณธุรกิจ (ล้านบาท)	เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๔	๒๗๘,๗๖๖	๓๑๙,๒๗๒	๓๓๕,๓๑๖	๓๓๕,๖๘๒	๓๑๙,๘๖๕	na	๓๒๗,๕๓๔	๑๗.๔๙

ที่มา : จากการค้ารวม

ตารางที่ ๒๙ สรุปผลสำเร็จของการดำเนินงานในยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร

รายการ	เป้าหมาย	ผลการพัฒนา	ค่าคะแนน	ผลประเมินแปลผล
๑. สัดส่วนรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรต่อรายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือนเกษตรกร (ร้อยละ)	เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๕ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	ร้อยละ ๓๐.๘๒ (ลดลง ร้อยละ๑๓.๓๐)	๑.๐๐	ต้องเร่งแก้ไข
๒. สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร (ร้อยละ)	ลดลง เปรียบเทียบกับแผนฯ ๑๐	ร้อยละ ๗.๒๖ (เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๓๖.๑๖)	๑.๐๐	ต้องเร่งแก้ไข
๓. สัดส่วนรายได้ของเกษตรกรกลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุดและมากที่สุด (เท่า)	ความแตกต่างลดลง ๑๕ เท่า	๑๑.๙๗ เท่า (ร้อยละ ๗๙.๗๘ ของเป้าหมาย)	๓.๐๐	ปานกลาง
๔. จำนวนเกษตรกรทำเกษตรกรรมยั่งยืน (ไร่)	เพิ่มขึ้น เปรียบเทียบกับแผนฯ ๑๐	๒๓๔,๗๕๓ ไร่ (เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๗.๐๐)	๕.๐๐	ดีมาก

ตารางที่ ๒๙ สรุปผลสำเร็จของการดำเนินงานในยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร (ต่อ)

รายการ	เป้าหมาย	ผลการพัฒนา	ค่าคะแนน	ผลประเมิน แปลผล
๕. จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาที่เข้าสู่ภาคเกษตร (ร้อยละ)	เพิ่มขึ้น เปรียบเทียบกับแผนฯ ๑๐	เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๒๓.๘๗	๕.๐๐	ดีมาก
๖. จำนวนเกษตรกร/สถาบันเกษตรกรมีการดำเนินงานมีมาตรฐาน (แห่ง)	เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๔ เปรียบเทียบกับแผนฯ ๑๐	เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๘.๗๙	๕.๐๐	ดีมาก
๗. ปริมาณธุรกิจ (ล้านบาท)	เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๑๔	เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๑๗.๔๙	๕.๐๐	ดีมาก

ที่มา : จากการคำนวณ

หมายเหตุ : เกณฑ์คะแนน มีดังนี้

- ระดับ ๕ ร้อยละ ๙๐.๐๐ – ๑๐๐.๐๐ คือ ดีมาก
- ระดับ ๔ ร้อยละ ๘๐.๐๐ – ๘๙.๙๙ คือ ดี
- ระดับ ๓ ร้อยละ ๗๐.๐๐ – ๗๙.๙๙ คือ ปานกลาง
- ระดับ ๒ ร้อยละ ๖๐.๐๐ – ๖๙.๙๙ คือ ต้องปรับปรุง
- ระดับ ๑ ร้อยละ น้อยกว่า ๖๐.๐๐ คือ ต้องเร่งแก้ไข

๕) ประเด็นข้อค้นพบ

๕.๑) ปัญหาภาคเกษตรของไทยประสบภัยแล้งต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน เกษตรกรประสบความเสียหายจากการลงทุนเพื่อการผลิตทางการเกษตร โดยได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนหรือถึงขั้นขาดทุนเพราะผลผลิตเสียหายจากภาวะภัยแล้ง ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินเกษตรเพิ่มขึ้น

๕.๒) สัดส่วนรายได้ของกลุ่มเกษตรกรจนที่สุดและกลุ่มรวยที่สุด มีความแตกต่างเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งถ้าไม่เร่งแก้ไข ในระยะยาวอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อภาคการเกษตร

๕.๓) การส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคเกษตร ส่วนใหญ่เกษตรกร และลูกหลานของเกษตรกรยังมีแนวคิดปฏิเสธการสืบทอดอาชีพเกษตรกรกรรม เนื่องจากเห็นว่าเป็นอาชีพที่เหนื่อยและได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่า

๕.๔) การพัฒนาสถาบันเกษตรกร ยังมีสถาบันเกษตรกรร้อยละ ๑๗.๐๖ ไม่ผ่านมาตรฐานตามเกณฑ์การประเมิน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรมีทิศทางของปริมาณธุรกิจลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนการผ่านมาตรฐานของกลุ่มเกษตรกรแล้ว พบว่า มีอัตราการเพิ่มของกลุ่มที่ผ่านมาตรฐานค่อนข้างต่ำ ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาเพื่อให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน เนื่องจากส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาพรวมของภาคเกษตร เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรและสมาชิกในกลุ่มมีจำนวนมาก

๖) แนวทางการดำเนินงานในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒

๖.๑) การลดสัดส่วนหนี้สินในระยะยาว ควรสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ข้อมูลสารสนเทศและนวัตกรรมในการวางแผนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การทำการเกษตรในรูปแบบผสมผสานอย่างต่อเนื่อง เช่น เกษตรกรรมตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความหลากหลายของผลผลิต เป็นการกระจายรายได้ที่จะได้รับจากผลผลิตที่แตกต่างกันไปในช่วงเวลาต่าง ๆ และช่วยลดความเสี่ยงจากความเสียหายที่เกิดจากภัยธรรมชาติ และความผันผวนของราคาผลผลิต อีกทั้งยังสามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนจากการบริโภคผลผลิตที่เกษตรกรผลิตเองได้

๖.๒) สำหรับการลดส่วนความแตกต่างระหว่างกลุ่มเกษตรกรจนที่สุดและกลุ่มรวยที่สุด ควรสนับสนุนส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อย สร้างอำนาจการต่อรองในการขายผลผลิตทางการเกษตร สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลผลิตด้วยการแปรรูป ถ่ายทอดความรู้ในการใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ ในการลดต้นทุนการผลิต ใช้เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ เพื่อการสืบค้นข้อมูล รวมถึงการประยุกต์ภูมิปัญญาดั้งเดิมและเทคโนโลยีต่าง ๆ ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มีประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้น โดยให้อยู่ในรูปแบบของเกษตรกรช่วยกันคิด และช่วยกันทำ มีหน่วยงานภาครัฐคอยเป็นพี่เลี้ยงให้การสนับสนุนช่วยเหลือตามบทบาทหน้าที่ เป็นต้น ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการรวมตัวเป็นเกษตรกรแปลงใหญ่ และการใช้ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เป็นแกนหลักในการประสานดำเนินการให้แก่เกษตรกรในชุมชนให้เกิดขึ้น เป็นรูปธรรมจริงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๖.๓) ในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริม และสนับสนุนอย่างต่อเนื่องกับการสร้างแรงจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกร รวมถึงรณรงค์และปลูกฝังให้เกษตรกรและลูกหลานเกษตรกรเห็นคุณค่าและความมีเกียรติของเกษตรกร

๖.๔) สำหรับการเพิ่มศักยภาพสถาบันเกษตรกรที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ควรพิจารณาถึงแนวทางที่จะต้องส่งเสริม/สนับสนุนในการพัฒนาศักยภาพต่อไป เพื่อยกระดับให้เป็นสถาบันเกษตรกรที่ผ่านมาตรฐานเพิ่มมากขึ้น โดยภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ศึกษาถึงสาเหตุของปัญหามาสู่การกำหนดแนวทางการแก้ไขได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพต่อไป

๔.๒.๒ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร

การผลิตสินค้าเกษตรและอาหารของไทยมีปริมาณเพียงพอสำหรับบริโภคภายในประเทศ เพียงพอในการใช้เป็นวัตถุดิบที่สำคัญสำหรับอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรและการส่งออก แต่ยังมีประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากสภาพปัญหาดินเสื่อมโทรม ปริมาณน้ำไม่เพียงพอกับความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตในปริมาณที่ไม่เหมาะสม เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีที่ถูกต้อง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ทำให้เกิดความแปรปรวนของปริมาณน้ำฝน รวมทั้งภัยธรรมชาติที่คาดการณ์ได้ยาก ในขณะเดียวกันประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รวมถึงประชากรที่อยู่ในภาคเกษตรด้วย ทำให้ภาคเกษตรต้องเผชิญกับความเสี่ยงด้านแรงงานมากขึ้น นอกจากนี้ยังต้องพึ่งพาต่างประเทศทั้งปัจจัยการผลิตและตลาดส่งออก และขณะที่ความต้องการสินค้าเกษตรและอาหารทั้งภายในประเทศและของโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเพื่อรองรับความต้องการ และความมั่นคงด้านอาหารในอนาคต

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร และแก้ไขปัญหาสินค้าบางชนิดที่การผลิตไม่ได้มาตรฐาน และได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยสร้างภูมิคุ้มกันภาคการเกษตรให้เข้มแข็ง กำหนดแนวทางเชิงรุก และสร้างความสมดุลสำหรับการผลิตสินค้าเกษตร ผลการประเมินยุทธศาสตร์ที่ ๒ มีรายละเอียด ดังนี้

๑) ผลการดำเนินงาน

ตามแผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ได้มีการดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ที่ ๒ หลายด้านที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

๑.๑) การพัฒนาการผลิตและการสร้างมูลค่าเพิ่ม เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตในเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรม เน้นการส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิต ปรับระบบการผลิตให้มีประสิทธิภาพ

๑.๑.๑) การพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร โดยดำเนินการในด้านต่าง ๆ

ดังนี้

(๑) ผลักดันการดำเนินงานยุทธศาสตร์รายสินค้าไปสู่การปฏิบัติ มีงบประมาณดำเนินงานโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการส่งเสริมปลูกปาล์มน้ำมันพันธุ์ดีทดแทนสวนเก่า เพื่อรองรับผลกระทบจากการเปิดเสรีการค้า AFTA โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ภายใต้แผนการปรับโครงสร้างการผลิตข้าว ปี ๒๕๕๕ แผนการปรับโครงสร้างสินค้าปศุสัตว์โครงการเพิ่มประสิทธิภาพและผลิตน้ำมันโคครบวงจรแผนการปรับโครงสร้างสินค้าประมงโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตกุ้งทะเลอย่างครบวงจรโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการเพาะเลี้ยงปลาชนิดแบบครบวงจร โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมันสำปะหลัง ถั่วเหลือง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

(๒) การลดต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้ง ปัจจัยต่างๆ เพื่อการผลิตที่เหมาะสมตามความสามารถของเกษตรกร รวมทั้ง การใช้ปุ๋ยที่ถูกต้องและจำเป็นตามคุณสมบัติของดินแต่ละชนิด โดยดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ต่อเนื่อง ๓-๕ ปี เช่น โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิตกาแฟ โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วเหลือง โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วเหลือง โครงการหมู่บ้านชุมชนต้นแบบการลดต้นทุนการผลิตข้าว โครงการลดต้นทุนการผลิตพืช ปรับระบบการปลูกข้าว (พืชหลังนา) โครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมือง โครงการส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรทดแทนแรงงานเกษตรกร โครงการส่งเสริมและสนับสนุนเงินทุนสำหรับธุรกิจให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร การส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ โดยการจัดตั้งธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ ได้แก่ ธนาคารน้ำหมักชีวภาพ ธนาคารปุ๋ยหมัก และธนาคารเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด การผลิตปุ๋ยอินทรีย์สูตรพระราชทาน โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่

การบริหารจัดการระบบการพัฒนาพันธุ์และการผลิตพันธุ์ให้มีคุณภาพมาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพให้มีบทบาทในการพัฒนาพันธุ์และผลิตพันธุ์ เช่น โครงการพัฒนาเป็นศูนย์กลางการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชรองรับอาเซียนโครงการศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่วชุมชน (ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วลิสง) โครงการยกระดับการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ดีของสถาบันเกษตรกร โครงการขยายศักยภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นต้น

การพัฒนาระบบสารสนเทศเตือนภัยด้านการเกษตร เพื่อแจ้งให้เกษตรกรเตรียมพร้อมรับกับสถานการณ์ เพื่อลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติและภัยเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อการผลิตการเกษตรได้ทันทั่วทั้งที่ โดยมีการจัดทำรายงานเตือนภัยด้านการเกษตร (Early Warning Information Reports) เผยแพร่ผ่าน AFSIS Website (<http://www.afsis.org>) รายงานประมาณการสถานการณ์ล่วงหน้าของสินค้าเกษตร (Agricultural Commodity Outlook Reports)

๑.๑.๒) การส่งเสริมและสนับสนุนการทำประมงทะเลเล็ก และพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเศรษฐกิจ ร่วมกับผู้ประกอบการภาคเอกชนที่มีศักยภาพ เช่น แผนการปรับโครงสร้างสินค้าประมงโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตกุ้งทะเลอย่างครบวงจร โครงการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งผลิตหอยแครงโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการเพาะเลี้ยงปลาชนิดแบบครบวงจร การส่งเสริมความรู้ตามแนวปฏิบัติการใช้แรงงานที่ดี เป็นต้น

๑.๑.๓) การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการผลิตสินค้าปศุสัตว์ รวมถึงสัตว์เลี้ยงให้สามารถแข่งขันได้สอดคล้องตามความต้องการและกลไกตลาด เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรในเรื่องเงินทุน พันธุ์สัตว์ อาหารสัตว์ ความรู้และเทคโนโลยีการจัดการฟาร์มและการเลี้ยงสัตว์เช่นโครงการเร่งรัดการผลิตโคเนื้อคุณภาพ โครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ ไก่พื้นเมือง โครงการเพิ่มประสิทธิภาพและผลิตน้ำนมโคครบวงจร เป็นต้น

๑.๑.๔) การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร โดยผลักดันและสร้างโอกาสให้เกิดแนวความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในภาคเกษตรสนับสนุนการพัฒนาภูมิปัญญาให้เกิดการสร้างนวัตกรรมในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ตลอดจนเครื่องจักรเครื่องมือทางการเกษตร เทคโนโลยีชีวภาพและฐานความรู้ทางชีวภาพ เช่น โครงการส่งเสริมการผลิตข้าวตลาดเฉพาะ ภายใต้แผนการปรับโครงสร้างการผลิตข้าว ปี ๒๕๕๙ สร้างตราสินค้า ตราสัญลักษณ์ และบรรจุภัณฑ์ที่แสดงคุณประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับ เป็นทางเลือกสำหรับผู้บริโภคในประเทศ และผลักดันไปสู่ตลาดต่างประเทศเช่นโครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรสู่มาตรฐานสินค้า การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เช่น โครงการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๕๙

๑.๑.๕) กำหนดเขตเกษตรเศรษฐกิจ (Zoning) เน้นสินค้าเกษตรสำคัญตามยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเกษตรและสินค้าเป้าหมายตามแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ครัวไทยสู่ครัวโลก โดยการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ใช้ข้อมูลทางกายภาพในระดับตำบล ซึ่งกรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการไว้แล้วเพื่อการส่งเสริมเชื่อมโยงถึงโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยการผลิต Matching Demand และ Supply ที่เชื่อมโยงถึงการพิจารณาการผลิตและตลาดในแต่ละพื้นที่ เช่น โครงการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญ (Zoning) โครงการการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri-map) การประกาศเขตเกษตรเศรษฐกิจการผลิตสินค้า ๒๐ ชนิด ประกอบด้วย พืช ๑๓ ชนิดสินค้า ปศุสัตว์ ๕ สินค้า ประมง ๒ สินค้า จัดทำแนวทางการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ ๒ ชนิด ได้แก่ ข้าว และปาล์มน้ำมัน

๑.๑.๖) การพัฒนาโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตร โดยในปี ๒๕๕๖ จัดทำโครงการศึกษาการจัดทำระบบข้อมูลและตัวชี้วัดประสิทธิภาพโลจิสติกส์ภาคการเกษตร และพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายโซ่อุปทานและโลจิสติกส์สินค้าเกษตร ๖ ชนิดสินค้า ได้แก่ สับปะรด ปาล์มน้ำมัน อ้อย พริก มะม่วง และส้มโอ จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาโลจิสติกส์และโซ่อุปทานภาคการเกษตร ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๕๙)

๑.๒) ส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Production) กำหนดมาตรการจูงใจเพื่อสนับสนุนให้มีการใช้เทคโนโลยีสะอาด โดยการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจการเกษตรสีเขียว (Green and Cool Agricultural Economy) และส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ ลดการเผาต่อซังเพื่อลดมลพิษจากแหล่งผลิตภาคเกษตร รวมทั้งผลักดันให้ภาคเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรนำวัสดุเหลือใช้ในฟาร์มและโรงงาน กลับมาผลิตพลังงานทดแทนใช้ในฟาร์มและโรงงาน เช่น โครงการจัดทำฐานข้อมูลการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ผลการศึกษาเรื่องการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกโครงการพัฒนาฐานการผลิตด้านทรัพยากรดินสู่เมืองเกษตรสีเขียว โครงการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ไฮธร Model เป็นต้น

๑.๓) เสริมสร้างการผลิตสินค้าเกษตรที่เป็นพืชอาหารและพลังงานให้เกิดความมั่นคง

ส่งเสริมการผลิตพืชอาหารและพืชพลังงานทดแทนให้มีความเหมาะสม สนับสนุนให้ดำเนินมาตรการเพื่อจัดสรรผลผลิตให้เพียงพอต่อการบริโภคและทดแทนพลังงาน โครงการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานอย่างยั่งยืน (ปาล์มน้ำมัน) โครงการปรับปรุงพื้นที่พื้นที่นาร้างเพื่อปลูกปาล์มน้ำมันใน ๕ จังหวัดชายแดนใต้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งระบบสำรองอาหารระดับประเทศ พร้อมกลไกการกระจายอาหารที่มีประสิทธิภาพ และสำรองเมล็ดพันธุ์พืชเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในพื้นที่ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ สนับสนุนการพัฒนาระบบตลาดสินค้าเกษตร โดยการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์กลางการค้าสินค้าเกษตร (Hub) ที่เป็นธุรกิจแบบครบวงจร หรือการจัดตั้งศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้าเกษตรให้มีความหลากหลายในด้านชนิดและมาตรฐานสินค้าในตลาดหลักทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเป็นการสร้างโอกาสให้เกษตรกรกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตสินค้าได้มาตรฐานสามารถนำสินค้าเข้าไปจำหน่าย เน้นการใช้ระบบตลาดกลางในระดับพื้นที่หรือชุมชนโดยสถาบันเกษตรกรหรือองค์กรเกษตรกรเป็นผู้รวบรวมผลผลิตเพื่อกระจายไปยังตลาดระดับต่างๆ และสามารถเข้าสู่ตลาดสมัยใหม่ (Modern trade) รวมทั้งการสร้างหลักประกันความมั่นคงของพื้นที่จำหน่ายสินค้า เพื่อให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบตลาดสินค้าเกษตร และช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับอาชีพเกษตรกรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายการผลิต การตลาด และการบริโภคที่เกื้อกูลกัน โดยการให้หน่วยงานภาครัฐ สถาบันเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรมีบทบาทในการบริหารจัดการสินค้าเกษตรและมีส่วนร่วมในการจัดการด้านการตลาดกับภาคเอกชนเช่น โครงการตลาดเกษตรกร เป็นต้น

๒) ผลการพัฒนา

จากการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องตลอดช่วงระยะเวลา ๕ ปี ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ซึ่งมีเป้าหมายเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพมาตรฐาน เพียงพอต่อความต้องการ มูลค่าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น โดยพิจารณาผลการพัฒนาจากตัวชี้วัดต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ชัดเจน เช่น ปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตร ต้นทุนการผลิต มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ค่าใช้จ่ายการวิจัยและพัฒนา โดยเน้นสินค้าเศรษฐกิจสำคัญที่มีสัดส่วนปริมาณและมูลค่าสูง ดังนี้

๒.๑) ประสิทธิภาพการผลิต

๒.๑.๑) การเพิ่มปริมาณผลผลิต

(๑) ด้านพืช ผลผลิตสินค้าเกษตรสำคัญ ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ได้แก่ กลุ่มธัญพืชและพืชอาหาร กลุ่มไม้ยืนต้น กลุ่มไม้ผล กลุ่มพืชผัก กลุ่มพืชไร่ น้ำมัน กลุ่มไม้ดอก เมื่อเปรียบเทียบปริมาณผลผลิตเฉลี่ยในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ กับในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ พบว่า กลุ่มธัญพืชและพืชอาหารเกือบทุกชนิดสินค้ามีปริมาณผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ได้แก่ ข้าวนาปี อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง โรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สำหรับกลุ่มพืชอื่น ๆ มี ลำไย ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ที่มีปริมาณผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้นโดยรวม พบว่า ปริมาณผลผลิตพืชสำคัญเพิ่มสูงขึ้นจาก ๑๕๕,๔๙๗ พันตัน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ เป็น ๑๘๙,๔๒๗ พันตัน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ เพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ ๒๑.๘๒

(๒) ด้านปศุสัตว์สินค้าสำคัญ ได้แก่ สุกร ไก่เนื้อ โคเนื้อ และกระบือ ทุกชนิดมีปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยผลผลิตไก่เนื้อมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ๑๑ หลังจากการระบาดของโรคไข้หวัดนก ในช่วงก่อนหน้าได้รับการแก้ไขปัญหามันผลผลิตไก่เนื้อสามารถกลับมาส่งออกไปยังต่างประเทศได้ ส่งผลทำให้มีการผลิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สุกรมีผลผลิตเพิ่มขึ้น ในภาพรวมของแผนมีการเพิ่มขึ้นจากช่วงต้นของแผนฯ เช่นกัน ทำให้ปริมาณผลผลิตด้านปศุสัตว์ภาพรวมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

(๓) ด้านประมง สินค้าสำคัญ ได้แก่ กุ้งขาวแวนนาไม มีอัตราการลดลงเฉลี่ยร้อยละ ๘.๗๙ โดยปริมาณการผลิตลดลงอย่างมากในช่วงปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘ เนื่องจากเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งประสบปัญหาโรคตายด่วนที่เกิดขึ้น ทำให้กุ้งที่เกษตรกรเลี้ยงตายก่อนถึงเวลาที่เหมาะสม เกษตรกรไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิต จนบางรายต้องพักการเลี้ยงชั่วคราว เพราะการเลี้ยงใช้เงินทุนค่อนข้างสูงเมื่อเกษตรกรไม่ได้ผลผลิตหลายรอบจะประสบปัญหาในการลงทุนเลี้ยงรอบต่อ ๆ ไป

โดยภาพรวมนับได้ว่า ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรสำคัญเพิ่มขึ้น จากแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ บรรลุเป้าหมาย (ตารางที่ ๓๐)

ตารางที่ ๓๐ ปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑						เปรียบเทียบแผนฯ ๑๐ และ ๑๑ (ร้อยละ)
		๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	เฉลี่ย	
รวมสินค้าภาคเกษตร	Na.	๑,๖๑๐,๘๒๙	๑,๖๐๑,๘๖๘	๑,๗๐๖,๘๖๗	๑,๗๐๖,๑๗๐	๑,๗๘๕,๐๘๒	๑,๖๘๒,๕๒๗	-
๑. หมวดพืชที่สำคัญ (พืชน้ำ)	๑๕๕,๔๙๗	๑๙๔,๘๑๓	๑๙๗,๘๕๔	๑๙๗,๗๙๗	๑๗๕,๕๖๖	๑๘๑,๑๐๔	๑๘๙,๔๒๗	๒๑.๘๒
๑.๑ กลุ่มธัญพืชฯ	๑๓๖,๗๕๒	๑๗๓,๒๗๒	๑๗๕,๓๔๗	๑๗๕,๐๓๘	๑๕๓,๖๗๔	๑๖๐,๖๘๖	๑๖๗,๖๐๕	๒๒.๕๖
๑.๒ กลุ่มไมยต้น	๓,๔๗๗	๓,๙๔๐	๔,๒๓๒	๔,๔๕๕	๔,๔๒๓	๔,๓๙๗	๔,๒๘๙	๒๓.๖๑
๑.๓ กลุ่มไม่ผล	๔,๔๕๐	๔,๔๘๑	๔,๒๒๐	๔,๒๗๒	๓,๙๒๗	๓,๖๓๐	๔,๑๐๖	-๗.๗๓
๑.๔ กลุ่มพืชผัก	๔๔๙	๔๙๘	๓๕๓	๓๔๑	๓๖๕	๓๑๖	๓๗๕	-๑๖.๔๘
๑.๕ กลุ่มพืชน้ำมัน	๑๐,๓๖๙	๑๒,๕๘๔	๑๓,๖๔๔	๑๓,๖๔๑	๑๓,๑๒๗	๑๒,๐๒๙	๑๓,๐๐๕	๒๕.๔๒
๑.๖ กลุ่มไม้ดอก	Na.	๓๘	๔๘	๕๐	๕๐	๔๖	๔๖	๒๑.๐๕
๒. หมวดปศุสัตว์ (พืชน้ำ)	Na.	๑,๒๑๘,๒๑๒	๑,๒๐๓,๓๓๙	๑,๓๐๘,๗๐๘	๑,๓๕๒,๔๔๒	๑,๔๒๐,๒๐๙	๑,๓๐๐,๙๕๖	๖.๗๙
๓. หมวดประมง (พืชน้ำ)	Na.	๒,๙๙๑	๒,๘๒๑	๒,๕๖๕	๒,๕๙๖	๒,๖๖๕	๒,๗๒๘	-๘.๗๙

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๖๐

หมายเหตุ : กลุ่มไม้ดอก หมวดปศุสัตว์ หมวดประมง เปรียบเทียบ ปี ๒๕๕๕ กับ ปี ๒๕๕๙

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลผลิตต่อไร่ของสินค้าพืชสำคัญหลายชนิด มีผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าที่ได้รับการส่งเสริมในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ เช่น ข้าวนาปี มันสำปะหลังโรงงาน ลำไย ทุเรียน สับปะรดโรงงาน เงาะ กล้วยหอม ลิ้นจี่ หอมแดง มันฝรั่ง ปาล์มน้ำมัน ถั่วเหลือง และถั่วลิสง อย่างไรก็ตาม มีสินค้าอีกหลายชนิดที่ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ลดลง เช่น ข้าวนาปรัง ยางพารา กาแฟ พริกไทย และมะพร้าว เป็นต้น (ตารางที่ ๓๑)

ตารางที่ ๓๑ ผลผลิตต่อไร่สินค้าเกษตรที่สำคัญ ด้านพืช

หน่วย : กิโลกรัม

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑						เปรียบเทียบแผนฯ ๑๐ และ ๑๑ (ร้อยละ)
		๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	เฉลี่ย	
๑. กลุ่มธัญพืชและพืชอาหาร								
ข้าวนาปี	๔๐๕	๔๑๙	๔๓๖	๔๓๒	๔๑๙	๔๓๘	๔๒๙	๕.๙๘
ข้าวนาปรัง	๖๕๘	๖๖๙	๖๔๒	๖๓๒	๖๐๕	๖๖๒	๖๔๒	- ๒.๔๓
อ้อยโรงงาน	๑๑,๑๐๘	๑๒,๑๑๘	๑๒,๒๖๓	๑๒,๑๔๕	๙,๑๕๐	๙,๔๓๐	๑๑,๐๒๑	- ๐.๗๘

ตารางที่ ๓๑ ผลผลิตต่อไร่สินค้าเกษตรที่สำคัญ ด้านพืช (ต่อ)

หน่วย : กิโลกรัม

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑						เปรียบเทียบแผนฯ ๑๐ และ ๑๑ เพิ่ม/ลด (ร้อยละ)
		๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	เฉลี่ย	
มันสำปะหลัง	๓,๓๕๑	๓,๔๙๒	๓,๕๖๑	๓,๖๑๑	๓,๔๓๗	๓,๔๗๙	๓,๕๑๖	๔.๙๑
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	๖๔๔	๖๕๗	๖๕๗	๖๕๔	๖๐๘	๖๒๓	๖๔๐	- ๐.๕๙
๒. กลุ่มไม้ยืนต้น								
ยางพารา	๒๔๒	๒๓๓	๒๔๑	๒๔๓	๒๓๕	๒๒๔	๒๓๕	- ๒.๗๓
กาแฟ	๑๓๖	๑๓๕	๑๒๖	๑๔๕	๑๐๔	๑๒๐	๑๒๖	- ๗.๖๒
พริกไทย	๕๒๘	๔๘๙	๕๑๗	๔๕๖	๕๑๑	๔๔๐	๔๘๓	- ๘.๖๓
๓. กลุ่มไม้ผล								
ลำไย	๕๙๖	๘๔๒	๘๒๓	๙๔๖	๘๒๒	๗๑๘	๘๓๐	๓๙.๒๕
ทุเรียน	๙๖๗	๙๐๒	๙๘๖	๑,๑๐๗	๑,๐๕๐	๘๙๐	๙๘๗	๒.๑๑
สับปะรดโรงงาน	๓,๖๕๔	๓,๘๗๔	๓,๘๘๐	๔,๒๓๗	๔,๐๘๕	๔,๐๑๕	๔,๐๑๘	๙.๙๖
เงาะ	๑,๐๒๕	๑,๐๖๑	๑,๐๕๓	๑,๑๓๔	๑,๑๒๙	๗๙๒	๑,๐๓๔	๐.๘๘
มังคุด	๕๙๙	๕๑๗	๖๘๒	๗๐๑	๔๘๒	๔๔๘	๕๖๖	- ๕.๔๕
กล้วยหอม	๒,๙๓๒	๔,๒๗๗	๔,๐๓๓	๓,๕๒๖	๓,๓๔๙	๓,๑๗๒	๓,๖๗๑	๒๕.๒๔
ลองกอง	๔๓๑	๓๒๔	๔๓๓	๔๙๓	๓๙๓	๓๗๔	๔๐๓	- ๖.๓๒
ลิ้นจี่	๓๗๘	๔๘๑	๓๖๐	๕๒๐	๔๒๐	๒๖๘	๔๑๐	๘.๔๑
๔. กลุ่มพืชผัก								
หอมแดง	๑,๘๘๖	๒,๒๒๕	๑,๘๐๘	๑,๙๖๕	๑,๙๗๙	๑,๘๑๑	๑,๙๕๘	๓.๘๐
กระเทียม	๙๙๐	๑,๐๓๑	๘๓๙	๙๐๕	๑,๐๒๗	๑,๐๔๙	๙๗๐	- ๒.๐๔
หอมหัวใหญ่	๔,๑๘๙	๔,๑๘๘	๓,๙๓๘	๔,๒๘๒	๔,๐๐๙	๔,๒๐๒	๔,๑๒๖	- ๑.๕๑
มันฝรั่ง	๒,๓๘๔	๒,๓๙๔	๒,๓๒๕	๒,๕๓๘	๒,๕๖๗	๓,๐๐๓	๒,๕๖๕	๗.๖๒
๕. กลุ่มพืชน้ำมัน								
ปาล์มน้ำมัน	๒,๗๒๕	๓,๐๕๗	๓,๒๙๖	๓,๑๐๐	๒,๐๘๓	๒,๔๐๙	๒,๗๘๙	๒.๓๖
มะพร้าว	๙๓๘	๗๙๓	๗๘๗	๗๘๒	๗๖๓	๗๕๕	๗๗๖	- ๑๗.๒๔
ถั่วเขียว	๑๑๓	๑๑๓	๑๑๕	๑๑๗	๑๑๕	๑๑๗	๑๑๕	๑.๗๖
ถั่วเหลือง	๒๕๗	๒๖๐	๒๗๓	๒๔๖	๒๕๔	๒๖๑	๒๕๙	๐.๗๐
ถั่วลิสง	๒๕๒	๒๕๙	๒๖๐	๒๗๐	๒๖๗	๒๖๙	๒๖๕	๕.๓๓

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๖๐

สรุปภาพรวม ด้านผลผลิตของสินค้าเกษตรที่สำคัญ ส่วนใหญ่มีแนวโน้ม ปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ผลที่ได้เกิดจากการพัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ที่มีการให้ผลผลิตต่อพื้นที่มากขึ้นกว่าเดิม ตลอดจนมีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกตามนโยบาย การส่งเสริมของภาครัฐ ในสินค้ายางพาราและปาล์มน้ำมันในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ ที่ผ่านมา เริ่มได้รับผลผลิตที่ออกสู่ตลาด สำหรับผลผลิตต่อไร่ของสินค้าที่ได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ข้าวนาปี กล้วยหอม ลำไย ปาล์มน้ำมัน มีผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น

๒.๑.๒) การลดต้นทุนการผลิต

ต้นทุนการผลิตของสินค้าเกษตรที่สำคัญ ส่วนใหญ่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเกือบตลอดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ จนกระทั่งในช่วงปี ๒๕๕๙ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการดำเนินงานตามนโยบายหลักในการลดต้นทุนการผลิต โดยสินค้าเกษตรที่สำคัญที่ต้นทุนมีแนวโน้มลดลงได้แก่ ข้าวนาปี พบว่าต้นทุนในการผลิตข้าวนาปีของเกษตรกรลดลงอย่างมากในช่วงปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ เนื่องจากเป็นช่วงที่มีโครงการส่งเสริมการผลิตข้าวที่เน้นการลดต้นทุนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ภาพรวมการผลิตข้าวนาปี ต้นทุนมีแนวโน้มลดลงเฉลี่ยร้อยละ ๒.๕๘ ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ ไก่เนื้อ มีต้นทุนการเลี้ยงที่ลดลงเฉลี่ยร้อยละ ๒.๕๘ เนื่องจากการเลี้ยงที่เป็นระบบปิด ผู้เลี้ยงมีความรู้และรูปแบบการเลี้ยงที่มีความปลอดภัยจากโรคและปัจจัยที่มากกระทบทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง

สำหรับสินค้าชนิดอื่น ๆ มีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น อ้อยโรงงาน ยางพารา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง เนื่องจากค่าแรงงานที่ใช้ในกระบวนการผลิตที่สูงขึ้น ซึ่งอ้อยเป็นพืชที่ใช้แรงงานค่อนข้างมากในการผลิตตั้งแต่การปลูก การดูแลรักษา ฉีดพ่นสารเคมี ดายหญ้า สุมโคนอ้อยใส่ปุ๋ย การเก็บเกี่ยว และค่าขนส่งที่เพิ่มขึ้นจากค่าเชื้อเพลิงที่สูงขึ้นด้วย ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ สุกร ต้นทุนการเลี้ยงสุกรมีความผันผวนตามสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปและการเกิดโรคต่าง ๆ โดยลดลงในปี ๒๕๕๕ และปี ๒๕๕๘ เพิ่มขึ้นในปี ๒๕๕๖-๒๕๕๗ และปี ๒๕๕๙ และภาพรวมการผลิตสุกร ต้นทุนการผลิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๓.๐๗

สรุปภาพรวม ด้านต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ ส่วนใหญ่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงดำเนินการตามแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ยังไม่ประสบผลสำเร็จ แต่มีสัญญาณที่ดีในช่วงปลายแผนฯ ปี ๒๕๕๙ ที่สินค้าเกษตรสำคัญส่วนใหญ่มีแนวโน้มต้นทุนการผลิตลดลง เช่น ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง อ้อยโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ไก่เนื้อ กุ้งขาวแวนนาไม ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ซึ่งเป็นผลที่สะท้อนจากการดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่กำหนดให้ ปี ๒๕๕๙ เป็นปีแห่งการลดต้นทุนการผลิตของสินค้าเกษตร (ตารางที่ ๓๒)

ตารางที่ ๓๒ ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ

รายการ			แผนฯ ๑๐ ปี ๒๕๕๔	แผนฯ ๑๑					เฉลี่ย
				ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙	
ข้าวนาปี	ต้นทุน	บาท/ตัน	๑๐,๓๙๙	๑๐,๕๒๑	๑๐,๗๐๕	๑๐,๘๘๕	๑๐,๑๓๗	๙,๐๖๐	๑๐,๒๖๒
	อัตราเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ		๑.๑๗	๑.๗๕	๑.๖๘	- ๖.๘๗	- ๑๐.๖๒	- ๒.๕๘
ข้าวนาปรัง	ต้นทุน	บาท/ตัน	๗,๗๗๖	๘,๒๓๐	๘,๗๓๖	๙,๓๑๗	๘,๙๙๐	๗,๙๔๗	๘,๖๔๔
	อัตราเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ		๕.๘๔	๖.๑๕	๖.๖๕	- ๓.๕๑	- ๑๑.๖๐	๐.๗๑
ข้าวโพด	ต้นทุน	บาท/กก.	๕.๙๕	๖.๔๗	๖.๘๖	๖.๘๘	๗.๔๔	๗.๑๖	๖.๙๖
	อัตราเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ		๘.๗๔	๖.๐๓	๐.๒๙	๘.๑๔	- ๓.๗๖	๓.๘๙
อ้อยโรงงาน	ต้นทุน	บาท/ตัน	๖๖๓	๗๑๑	๗๘๗	๘๒๒	๑,๐๙๗	๑,๐๒๖	๘๘๘.๖๐
	อัตราเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ		๗.๒๔	๑๐.๖๙	๔.๔๕	๓๓.๔๕	- ๖.๔๗	๙.๘๗
มันสำปะหลัง	ต้นทุน	บาท/กก.	๑.๖๘	๑.๗๓	๑.๘๑	๑.๘๗	๑.๘๘	๑.๙๑	๑.๘๔
	อัตราเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ		๒.๙๘	๔.๖๒	๓.๓๑	๐.๕๓	๑.๖๐	๒.๖๑

ตารางที่ ๓๒ ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ (ต่อ)

รายการ			แผนฯ ๑๐		แผนฯ ๑๑				
			ปี ๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙	เฉลี่ย
ปาล์มน้ำมัน	ต้นทุน	บาท/กก	๒.๗๗	๒.๘๕	๒.๖๓	๒.๘๗	๓.๑๓	๓.๑	๒.๙๒
	อัตราเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ		๒.๘๙	- ๗.๗๒	๙.๑๓	๙.๐๖	- ๐.๙๖	๒.๔๘
ยางพารา	ต้นทุน	บาท/กก.	๕๒.๔๓	๖๔.๒	๖๕.๒๔	๖๓.๘๓	๖๔.๗๕	๖๓.๕๓	๖๔.๓๑
	อัตราเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ		๒๒.๔๕	๑.๖๒	- ๒.๑๖	๑.๔๔	- ๑.๘๘	๔.๒๙
สุกร	ต้นทุน	บาท/กก.	๖๐.๙๑	๕๘.๖๗	๕๙.๔๘	๗๑.๗๕	๖๗.๕๔	๖๙.๔๙	๖๕.๓๙
	อัตราเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ		- ๓.๖๘	๑.๓๘	๒๐.๖๓	- ๕.๘๗	๒.๘๙	๓.๐๗
ไก่เนื้อ	ต้นทุน	บาท/กก.	๓๕.๕๙	๓๒.๘๑	๓๔.๒๗	๓๔.๙๗	๓๓.๑๔	๓๑.๘๓	๓๓.๔๐
	อัตราเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ		- ๗.๘๑	๔.๔๕	๒.๐๔	- ๕.๒๓	- ๓.๙๕	- ๒.๑๐
กุ้งขาวแวนนาไม	ต้นทุน	บาท/กก.	๙๙.๓๕	๑๐๒.๕๔	๑๐๕.๕๘	๑๐๘.๔๖	๑๐๘.๙๙	๑๐๗.๐๓	๑๐๖.๕๒
	อัตราเปลี่ยนแปลง	ร้อยละ		๓.๒๑	๒.๙๖	๒.๗๓	๐.๔๙	- ๑.๘๐	๑.๕๒

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๖๐

๒.๑.๓) ราคาและมูลค่าผลผลิต

ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตร ฉบับที่ ๑๑ ราคาสินค้าเกษตรที่สำคัญเกือบทุกชนิดลดลงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเศรษฐกิจโลกที่ซบเซา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้า โดยดัชนีราคาสินค้าเกษตรที่มีอัตราการขยายตัวเป็นบวก หรือเพิ่มสูงขึ้นในกลุ่มพืช ได้แก่ กลุ่มไม้ผล พืชผัก และพืชน้ำมัน ซึ่งมีอัตราการขยายตัว ร้อยละ ๑๒.๘๗, ๑๒.๐๐ และ ๖.๐๐ ตามลำดับ สำหรับกลุ่มไม้ยืนต้น และธัญพืช ซึ่งมีสัดส่วนปริมาณสินค้ามากกว่าพืชกลุ่มอื่น มีอัตราการหดตัว คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘๘ และ ๖.๑๗ ตามลำดับ (ตารางที่ ๓๓)

ตารางที่ ๓๓ ดัชนีราคาสินค้าเกษตรที่เกษตรกรขายได้ที่ไร่นาปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑					อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)
	อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	
รวมสินค้าภาคเกษตร	๑๐.๑๙	๑๕๔	๑๕๓	๑๔๔	๑๓๖	๑๔๑	๒.๙๘
หมวดพืชที่สำคัญ	๑๐.๘๐	๑๖๙	๑๕๙	๑๔๔	๑๓๗	๑๔๓	- ๔.๗๘
๑. กลุ่มธัญพืช	๘.๑๒	๑๗๕	๑๗๒	๑๕๓	๑๔๙	๑๓๗	- ๖.๑๗
๒. กลุ่มไม้ยืนต้น	๑๖.๔๓	๑๗๓	๑๔๔	๑๐๗	๘๗	๙๔	- ๑๕.๘๘
๓. กลุ่มไม้ผล	๙.๓๓	๑๔๙	๑๖๓	๑๘๖	๑๙๙	๒๔๘	๑๒.๘๗
๔. กลุ่มพืชผัก	๑๕.๐๕	๑๒๙	๑๔๓	๑๒๐	๑๕๓	๒๑๖	๑๒.๐๐
๕. กลุ่มพืชน้ำมัน	๙.๗๐	๑๗๓	๑๔๔	๑๗๕	๑๖๔	๒๑๗	๖.๐๐

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๖๐

หมายเหตุ : ใช้ปี ๒๕๔๘ เป็นปีฐาน

ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ มูลค่าผลผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญทั้งหมดพืชสำคัญ และปศุสัตว์ มีมูลค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๘๙ จากการที่ปริมาณสินค้าสำคัญมีการผลิตมากและมีสัดส่วนสูง เช่น อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน ยางพารา สุกกร และไก่เนื้อ ที่เพิ่มขึ้นมากกว่าในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ แม้ว่าราคาจะลดลง ยกเว้นปาล์มน้ำมัน และสุกรที่ราคาสูงขึ้นสำหรับสินค้าประมง มีอัตราการขยายตัวติดลบ ร้อยละ ๑๔.๐๘ จากปริมาณการผลิตที่ลดลงของกุ้งขาวแวนนาไม (ตารางที่ ๓๔)

ตารางที่ ๓๔ มูลค่าผลผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑						เฉลี่ย แผนฯ ๑๐ และ ๑๑ (ร้อยละ)
		๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	เฉลี่ย	
รวมสินค้าภาคเกษตร	๑,๐๕๔,๒๔๙	๑,๕๓๗,๒๗๓	๑,๓๙๘,๓๒๖	๑,๒๘๖,๗๖๗	๑,๑๗๓,๙๔๒	๑,๑๘๖,๗๖๒	๑,๓๑๖,๖๑๔	๒๔.๘๙
๑. หมวดพืชที่สำคัญ	๘๘๙,๓๖๘	๑,๑๗๖,๒๙๘	๑,๐๒๗,๖๗๗	๙๐๓,๙๖๔	๗๙๐,๓๔๑	๗๘๑,๔๖๖	๙๓๕,๙๔๙	๕.๒๔
๑.๑ กลุ่มธัญพืชฯ	๔๖๔,๖๙๔	๖๑๘,๔๔๙	๕๖๖,๔๗๖	๔๙๘,๗๙๒	๔๓๒,๗๒๘	๓๘๖,๒๒๘	๕๐๐,๕๓๔	๗.๗๑
๑.๒ กลุ่มไม้ยืนต้น	๓๐๓,๑๗๗	๔๑๘,๖๖๔	๓๒๔,๗๔๘	๒๔๙,๐๐๔	๑๙๙,๕๑๑	๒๑๕,๔๓๒	๒๘๑,๔๗๒	- ๗.๑๖
๑.๓ กลุ่มไม้ผล	๖๑,๑๒๐	๕๕,๓๙๕	๖๗,๒๑๘	๗๓,๓๐๕	๘๖,๕๕๒	๙๒,๓๑๒	๗๔,๙๕๖	๒๒.๖๔
๑.๔ กลุ่มพืชผัก	๗,๕๓๒	๑๐,๐๑๕	๗,๖๘๖	๙,๘๑๓	๘,๖๓๙	๘,๔๔๓	๘,๙๑๙	๑๘.๔๑
๑.๕ กลุ่มพืชน้ำมัน	๕๒,๘๔๖	๖๕,๒๙๒	๕๓,๖๒๘	๖๔,๙๗๑	๕๔,๔๓๐	๗๑,๕๕๑	๖๔,๗๘๙	๒๒.๖๐
๒. หมวดปศุสัตว์	๑๖๔,๘๘๑	๑๘๖,๖๑๘	๒๐๙,๐๓๔	๒๓๗,๓๙๒	๒๔๑,๓๖๔	๒๕๕,๓๒๗	๒๒๕,๙๔๗	๓๗.๐๔
๓. หมวดประมง	Na.	๑๗๔,๓๕๖	๑๖๑,๖๑๕	๑๔๕,๔๑๒	๑๔๒,๒๓๗	๑๔๙,๙๖๙	๑๕๔,๗๑๘	อัตราการ ขยายตัว - ๑๔.๐๘

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๖๐

หมายเหตุ : * หมวดสินค้าประมง คิดอัตราการขยายตัวเฉลี่ยในช่วงแผนฯ ๑๑

๒.๒) การพัฒนาการผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพสินค้าโดยกำหนดมาตรฐาน ความปลอดภัยและการตรวจรับรองคุณภาพสินค้า สนับสนุนและสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรและอาหารตามมาตรฐานที่กำหนด อาทิ การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices : GAP) การใช้หลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (Good Manufacturing Practices : GMP) และให้มีการตรวจสอบรับรองสินค้าเกษตรและอาหารเพื่อสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคในด้านพืชประมงและปศุสัตว์ โดยมีการดำเนินงาน ดังนี้

๒.๒.๑) การแก้ไขกฎหมาย

ดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ เพื่อให้มีหน่วยงานที่ให้บริการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานอย่างเพียงพอ และกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร ในช่วงการดำเนินการตามแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ จำนวน ๑๑๙ เรื่อง จำแนกเป็น

๒.๒.๒) กำหนดมาตรฐาน

(๑) มาตรฐานสินค้า ๓๘ เรื่อง เช่น น้อยหน้า สละ เส้นไหมดิบสาวด้วยเครื่องจักร น้ำผึ้ง มังคุด ทุเรียน กุ้งทะเล ขมิ้นชัน มะขามหวาน ข้าวสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รังนก เมล็ดถั่วลิสง เห็ดฟาง ปลากระพงขาว ถั่วฝักยาว กากถั่วเหลือง เห็ดเข็ม มะม่วง มะละกอ และแก้วมังกร เป็นต้น

(๒) มาตรฐานระบบ ๗๐ เรื่อง เช่น แนวปฏิบัติในการใช้มาตรฐานสินค้าเกษตร การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำจืด สำหรับสะพานปลา การปฏิบัติที่ดีสำหรับศูนย์รวบรวม นำนมดิบ และหลักการปฏิบัติสำหรับการรวมผลไม้นสดด้วยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ เป็นต้น

(๓) มาตรฐานข้อกำหนดทั่วไป ๑๑ เรื่อง เช่น การขึ้นสูตรโรคปากและเท้าเปื่อย การขึ้นสูตรโรคใช้หัวดีใหญ่ในสุกร การจัดกลุ่มสินค้าเกษตร : พืช และสารพิษตกค้าง : ปริมาณสารพิษตกค้าง สูงสุด เป็นต้น

การดำเนินการดังกล่าวทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีมาตรฐานสำหรับใช้ในการผลิต สินค้าเกษตรและอาหาร และรับรองมาตรฐานที่ครอบคลุมสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์มากขึ้นตามความต้องการของผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับอาหารที่ปลอดภัยได้มาตรฐานที่กำหนดมากขึ้น (ตารางที่ ๓๕)

ตารางที่ ๓๕ การพัฒนาด้านมาตรฐาน และการรับรองระบบงาน

หน่วย : เรื่อง

ประเภท	แผนฯ ๑๑					รวม
	ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙	
๑. มาตรฐานสินค้า	๑๑	๖	๑๓	๘	-	๓๘
๒. มาตรฐานระบบ	๑๗	๙	๑๖	๑๓	๑๕	๗๐
๓. มาตรฐานข้อกำหนดทั่วไป	๒	๑	๒	๒	๔	๑๑
รวมทั้งรวม	๓๐	๑๖	๓๑	๒๓	๑๙	๑๑๙

ที่มา : สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, ๒๕๖๐

๒.๒.๓) การตรวจสอบและรับรองคุณภาพมาตรฐานสินค้า

ดำเนินการครอบคลุมการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์จากพืชปศุสัตว์และประมง ตั้งแต่การควบคุมการนำเข้ายาและสารเคมีต้องห้ามในการผลิตขยายจำนวนฟาร์มมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ที่ได้รับการรับรองให้มากขึ้นและเร็วขึ้นเน้นการรับรองแบบกลุ่มสำหรับสินค้าที่มีความพร้อมและขยายสถานประกอบการและโรงงานประเภทต่าง ๆ ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน GMP หรือ HACCP โดยบูรณาการงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มจำนวนฟาร์มมาตรฐานจำนวนสถานประกอบการ โรงงานขนาดเล็กและขนาดกลางที่ได้มาตรฐานให้ครอบคลุมสินค้าพืชประมงและปศุสัตว์

ผลการพัฒนาระหว่างปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ดำเนินการได้เกินเป้าหมาย ได้แก่ ตรวจสอบรับรองและตรวจติดตามมาตรฐานฟาร์มด้านพืชประมงและปศุสัตว์รวม ๑,๑๙๒,๙๓๐ แปลง/ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๔๐ ของเป้าหมาย ในจำนวนนี้เป็น การตรวจสอบและออกใบรับรองปลอดภัยพืชและสารพิษตกค้างประมาณ ปีละ ๔๕,๐๐๐ ฉบับ การให้บริการตรวจสอบวิเคราะห์คุณภาพความปลอดภัยสินค้าสัตว์น้ำ/ โรงงานแปรรูปสัตว์น้ำประมาณปีละ ๙๔,๐๐๐ ตัวอย่าง และตรวจสอบรับรองคุณภาพสินค้าและผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ประมาณปีละ ๑๗๘,๐๐๐ ตัวอย่าง นอกจากนี้ ตรวจสอบรับรองสถานประกอบการและโรงงานประเภท

ต่าง ๆ ทั้งโรงงานด้านพืช สถานที่ผลิต ด้านประมง โรงงานอาหารสัตว์ โรงฆ่าสัตว์ และแปรรูปเพื่อการส่งออก รวม ๑๘๑,๑๘๔ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๑๓๔ ของเป้าหมาย (ตารางที่ ๓๖)

ตารางที่ ๓๖ การตรวจรับรองมาตรฐานฟาร์ม และโรงงาน/โรงงานแปรรูปในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

ปี	ฟาร์ม (แปลง/ราย)			โรงงานแปรรูป (แห่ง)		
	แผน	ผล	ร้อยละ	แผน	ผล	ร้อยละ
๒๕๕๕	๒๑๗,๕๓๕	๓๕๒,๙๕๒	๑๖๒	๓,๐๑๓	๓,๖๖๖	๑๒๒
๒๕๕๖	๑๗๖,๐๐๐	๓๒๗,๓๐๖	๑๘๖	๒,๕๙๓	๔,๔๗๐	๑๗๒
๒๕๕๗	๑๔๐,๓๐๘	๑๗๑,๗๑๗	๑๒๒	๔๒,๑๔๐	๕๖,๙๖๙	๑๓๕
๒๕๕๘	๑๖๗,๙๐๐	๑๘๐,๒๘๐	๑๐๗	๔๒,๑๕๐	๕๖,๙๕๑	๑๓๕
๒๕๕๙	๑๕๒,๘๗๐	๑๖๐,๖๗๕	๑๐๕	๔๔,๙๘๓	๕๙,๑๒๘	๑๓๒
รวม	๘๕๕,๖๑๓	๑,๑๙๒,๙๓๐	๑๔๐	๑๓๔,๘๗๙	๑๘๑,๑๘๔	๑๓๔

ที่มา : รายงานของหน่วยงาน ได้แก่ กรมวิชาการเกษตร กรมการข้าว กรมประมง และกรมปศุสัตว์, ๒๕๖๐

๒.๓) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

จากการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร (Gross Domestic Product: GDP) (แบบปริมาณลูกโซ่)^๑ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงต้นแผนฯ ระหว่างปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗ และลดลงในช่วงปลายแผนพัฒนาการเกษตรฯ ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ ซึ่งเฉลี่ยอยู่ที่ ๐.๖๒๐ ล้านล้านบาท และ ๐.๖๒๔ ล้านล้านบาท โดยภาพรวมในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรเฉลี่ย ๐.๖๔๓ ล้านล้านบาท สูงกว่าแผนพัฒนาการเกษตรฯ ๑๐ ซึ่งมีปริมาณเฉลี่ย ๐.๖๐๗ ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๕.๙๓

ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร (ณ ราคาประจำปี) มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันคือ เพิ่มขึ้นในช่วงต้นแผนฯ ปี ๒๕๕๕ ถึงปี ๒๕๕๖ เฉลี่ย ๑.๔๒๒ และ ๑.๔๖๒ ล้านล้านบาท และเริ่มลดลงในช่วงกลางแผนฯ ปี ๒๕๕๗ ถึงปลายแผนฯ ปี ๒๕๕๙ ที่ลดลงเป็น ๑.๓๓๐ ๑.๑๙๒ และ ๑.๑๘๗ ล้านล้านบาท ตามลำดับ โดยภาพรวมแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมอยู่เฉลี่ย ๑.๓๒๑ ล้านล้านบาท สูงกว่าแผนพัฒนาการเกษตรฯ ๑๐ ซึ่งมีปริมาณเฉลี่ย ๑.๐๔๔ ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕๓ (ตารางที่ ๓๗)

^๑ การคำนวณรายได้ประชาชาติในมูลค่าที่แท้จริง (real term) โดยโครงสร้างความสัมพันธ์ของราคาสินค้าและบริการแต่ละปีมีความทันสมัยห่างจากปัจจุบันเท่ากับ t-๑ ทำให้อัตราการขยายตัวมีความถูกต้องและสะท้อนทิศทางเศรษฐกิจได้ดีกว่าเดิม แต่มีข้อเสียในด้านขาดคุณสมบัติการรวม (Non-additive) คือ ผลรวมจากรายการย่อยต่างจากรายได้ประชาชาติรวม

ตารางที่ ๓๗ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร และผลิตภัณฑ์มวลรวม
ภาคนอกเกษตรเฉลี่ยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑

หน่วย : ล้านล้านบาท

สาขา	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑					เฉลี่ย
		ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙	
แบบปริมาณลูกโซ่*							
ภาคเกษตร	๐.๖๐๗	๐.๖๕๖	๐.๖๖๐	๐.๖๕๗	๐.๖๒๐	๐.๖๒๔	๐.๖๔๓
ภาคนอกเกษตร	๗.๒๙๙	๘.๒๖๙	๘.๕๑๗	๘.๖๑๐	๘.๙๔๗	๙.๒๕๘	๘.๗๒๐
GDP รวม	๗.๙๐๖	๘.๙๒๕	๙.๑๗๖	๙.๒๖๗	๙.๕๖๗	๙.๘๘๒	๙.๓๖๓
ณ ราคาประจำปี							
ภาคเกษตร	๑.๐๔๔	๑.๔๒๒	๑.๔๖๒	๑.๓๓๐	๑.๑๙๒	๑.๑๙๗	๑.๓๒๑
ภาคนอกเกษตร	๙.๐๖๘	๑๐.๙๓๖	๑๑.๔๕๙	๑๑.๘๗๔	๑๒.๔๘๑	๑๓.๑๖๓	๑๑.๙๘๒
GDP รวม	๑๐.๑๑๒	๑๒.๓๕๘	๑๒.๙๒๑	๑๓.๒๐๔	๑๓.๖๗๓	๑๔.๓๖๑	๑๓.๓๐๓

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ : คำนวณโดยใช้ฐานข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

* ขาดคุณสมบัติการรวม (Non-additive) คือ ผลรวมจากรายการย่อยต่างจาก GDP รวม

เมื่อพิจารณาถึงอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร (แบบปริมาณลูกโซ่) มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ ๒.๒๗ ในช่วงต้นแผนฯ เหลือร้อยละ ๐.๖๗ ในปีสุดท้ายของแผนฯ โดยอัตราการหดตัวในช่วงกลางแผนฯ จนกระทั่งช่วงสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ภาคเกษตรหดตัวเฉลี่ยร้อยละ ๐.๔๓ ต่อปี

ปัจจัยหลักที่เป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของภาคเกษตรในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ คือ ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และภัยธรรมชาติที่ค่อนข้างรุนแรง โดยเฉพาะปัญหาภัยแล้งและภาวะฝนทิ้งช่วงที่เกิดขึ้นต่อเนื่องตั้งแต่ ปี ๒๕๕๖ - ๒๕๕๙ สร้างความเสียหายต่อการเพาะปลูกพืชที่สำคัญหลายชนิด ประกอบกับปัญหาโรคตายด่วนในกุ้งทะเลที่ทำการเพาะเลี้ยง ทำให้ปริมาณผลผลิตกุ้งทะเลเพาะเลี้ยงลดลงอย่างมาก นอกจากนี้ เศรษฐกิจของประเทศคู่ค้าที่สำคัญอยู่ในภาวะถดถอย ประกอบกับการแข่งขันของสินค้าเกษตรในตลาดโลกมีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ของไทย ทำให้ราคาสินค้าเกษตรหลายชนิดมีแนวโน้มลดลงตามไปด้วย (ตารางที่ ๓๘)

ตารางที่ ๓๘ อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศรายสาขา ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ
ฉบับที่ ๑๑

หน่วย: ร้อยละ

สาขา	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑					เฉลี่ย
		ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙	
แบบปริมาณลูกโซ่							
ภาคเกษตร	๒.๐๙	๒.๗๑	๐.๗๑	-๐.๕๕	-๕.๖๗	๐.๖๗	-๐.๔๓
ภาคนอกเกษตร	๓.๐๕	๗.๘๔	๒.๙๙	๑.๑๐	๓.๙๑	๓.๔๘	๓.๘๖
GDP รวม	๒.๙๖	๗.๒๔	๒.๗๓	๐.๙๑	๒.๙๔	๓.๒๓	๓.๔๑
ณ ราคาประจำปี							
ภาคเกษตร	๑๐.๙๘	๘.๔๖	๒.๘๗	-๙.๐๗	-๑๐.๓๔	๐.๔๒	-๑.๕๓
ภาคนอกเกษตร	๕.๖๗	๙.๔๐	๔.๗๘	๓.๖๒	๕.๑๑	๕.๔๗	๕.๖๘
GDP รวม	๖.๒๐	๙.๒๙	๔.๕๖	๒.๑๙	๓.๕๕	๕.๐๓	๔.๙๒

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ : คำนวณโดยใช้ฐานข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สำหรับโครงสร้างการผลิตของภาคเกษตร พิจารณาจากสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (ณ ราคาประจำปี) พบว่า มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน โดยสัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมนอกภาคเกษตร มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ ๑๑.๕๐ ในปี ๒๕๕๕ เหลือร้อยละ ๘.๓๔ ในปีสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ซึ่งเกิดจากการที่มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคการเกษตรที่มีแนวโน้มหดตัวอย่างต่อเนื่อง โดยมีสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ ๙.๙๙ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

อย่างไรก็ตาม ภาคการเกษตรยังคงมีบทบาทสำคัญและมีความเชื่อมโยงกับการพัฒนาประเทศในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จากการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศเป็นมูลค่าสูงอย่างสม่ำเสมอในแต่ละปี (ตารางที่ ๓๙)

ตารางที่ ๓๙ สัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมรายสาขาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ในช่วงแผนพัฒนา
ฉบับที่ ๑๑

หน่วย: ร้อยละ

สาขา	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑					เฉลี่ย
		ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙	
ภาคเกษตร	๑๐.๓๓	๑๑.๕๐	๑๑.๓๒	๑๐.๐๗	๘.๗๒	๘.๓๔	๙.๙๙
ภาคนอกเกษตร	๘๙.๖๗	๘๘.๕๐	๘๘.๖๘	๘๙.๙๓	๙๑.๒๘	๙๑.๖๖	๙๐.๐๑
GDP รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ : คำนวณโดยใช้ฐานข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒.๓) การวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร

๒.๓.๑) การเพิ่มสัดส่วนงานวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร

ดำเนินการสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าวิจัย พืช สัตว์ ประมง และเทคโนโลยีการผลิตให้หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ รวมทั้งผลักดันผลงานวิจัยด้านการเกษตรไปดำเนินการต่ออย่างเป็นรูปธรรม อาทิ การวิจัยพัฒนาพันธุ์ข้าว วิจัยและพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืช การพัฒนาเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชเพื่อลดต้นทุนการผลิต การดำเนินการด้านความหลากหลายทางชีวภาพโดยรวมและอนุรักษ์แหล่งพันธุกรรมพืช จุลินทรีย์ แมลง และเห็ด รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมการผลิตสินค้าใหม่ที่ได้ผลตอบแทนสูง และเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชเพื่อลดต้นทุนการผลิต การวิจัยด้านการประมง จำแนกเป็นวิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดและปรับปรุงพันธุ์ การทำประมงทะเลและสำรวจแหล่งประมง และผลิตภัณฑ์ประมง การวิจัยพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์ปศุสัตว์ เช่น การวิจัยด้านสุขภาพสัตว์ การผลิตสัตว์ มาตรฐานสินค้า สิ่งแวดล้อมด้านปศุสัตว์ เศรษฐกิจ และสังคมด้านปศุสัตว์ เป็นต้น การวิจัยการพัฒนาที่ดินและถ่ายทอดเทคโนโลยีชีวภาพ โดยดำเนินการวิจัยด้านการจัดการดิน พัฒนาพื้นที่เพื่อเพิ่มผลผลิตปลอดภัยและรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ประโยชน์หญ้าแฝก การจัดการดิน (ด้านอนุรักษ์ดินและน้ำ) และการจัดการดินที่มีปัญหา ฯลฯ

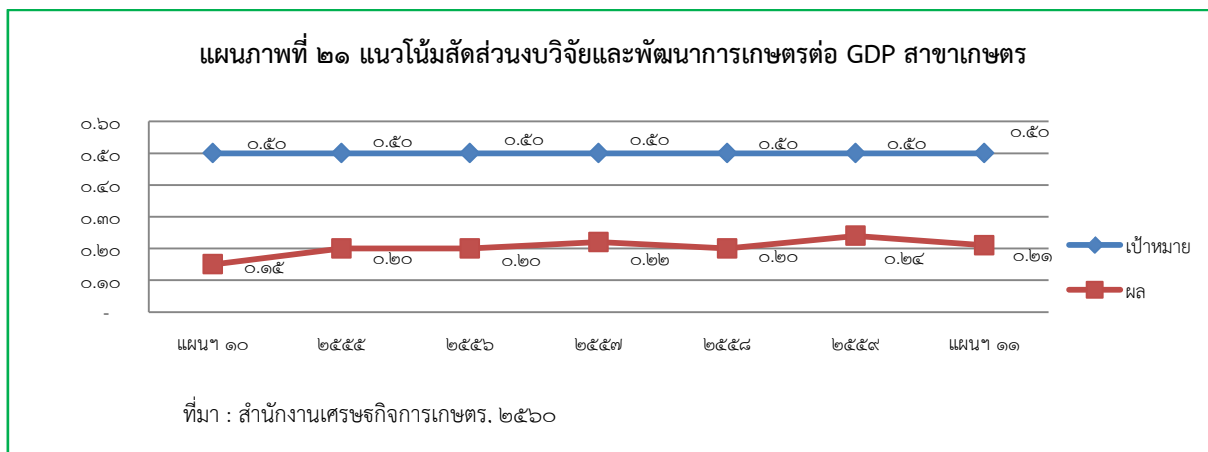
ทั้งนี้ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ รัฐบาลโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้สนับสนุนงานวิจัย โดยจัดสรรงบประมาณดำเนินการ ซึ่งเมื่อพิจารณาสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรต่องบประมาณรายจ่ายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่า ค่าเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้นจากแผนพัฒนาฯ ฉบับ ๑๐ มีสัดส่วน ๒.๕๙ เพิ่มเป็น ๓.๕๐ แต่ในระหว่างช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ปี ๒๕๕๘ ที่มีสัดส่วนลดลง และมีทิศทางเพิ่มขึ้นในปี ๒๕๕๙ และเมื่อพิจารณางบประมาณเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) สาขาเกษตร พบว่า มีสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ ๐.๒๑ ของ GDP สาขาเกษตร ซึ่งสูงกว่าสัดส่วนในแผนฯ ๑๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๒๕ แต่ต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ที่สัดส่วนร้อยละ ๐.๕๐ ของ GDP สาขาเกษตร ดังนั้น ควรมีการสนับสนุนงบประมาณด้านวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างเทคโนโลยีและนวัตกรรม ที่สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ของเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการยอมรับและมีการใช้ประโยชน์งานวิจัยที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเพิ่มขึ้นแท้จริง (ตารางที่ ๔๐ และแผนภาพที่ ๒๑)

ตารางที่ ๔๐ สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ สาขาเกษตร

งบประมาณ : ล้านบาทสัดส่วน : ร้อยละ

สาขา	แผนฯ ๑๐	แผนฯ ๑๑					เฉลี่ย
		ปี ๒๕๕๕	ปี ๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๙	
๑. GDP สาขาเกษตร	๑,๓๑๐,๙๙๓	๑,๔๒๒,๐๐๐	๑,๔๖๒,๐๐๐	๑,๓๓๐,๐๐๐	๑,๑๙๒,๐๐๐	๑,๑๙๗,๐๐๐	๑,๓๒๐,๖๐๐
๒. งบประมาณวิจัยและพัฒนา ด้านการเกษตร	๑,๙๑๑	๒,๘๔๒	๒,๙๐๙	๒,๙๖๑	๒,๔๒๐	๒,๘๔๒	๒,๗๙๕
๓. สัดส่วนวิจัยฯ ต่อ GDP สาขาเกษตร	๐.๑๕	๐.๒๐	๐.๒๐	๐.๒๒	๐.๒๐	๐.๒๔	๐.๒๑
๔. งบประมาณประจำปีของ กษ.	๗๓,๙๑๔	๗๗,๙๙๓	๗๓,๐๓๙	๗๗,๒๗๖	๘๑,๘๙๒	๘๘,๙๕๘	๗๙,๘๓๒
๕. สัดส่วนวิจัยฯ ต่องบประมาณ ของ กษ.	๒.๕๙	๓.๖๔	๓.๙๘	๓.๘๓	๒.๙๖	๓.๑๙	๓.๕๐

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๖๐

๓.๓.๒) ผลงานวิจัยที่มีการนำไปใช้ประโยชน์

ผลงานวิจัยที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการได้ ตลอดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ รวมทั้งสิ้น ๗๖ แผนวิจัย และโครงการวิจัยจำนวน ๑,๒๑๐ เรื่อง โดยมีการดำเนินการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ช่วงต้นแผนฯ และลดลงในช่วงปีสุดท้ายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ และจากจำนวนผลงานวิจัยและพัฒนาที่ดำเนินการแล้วเสร็จ ได้นำไปใช้ประโยชน์ในภาคเกษตรกรรมจำนวน ๙๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๗๓ ของงานวิจัย เป้าหมายที่ดำเนินการ ๑๓๓ เรื่อง

ทั้งนี้ พบว่า การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ยังน้อยเมื่อเทียบกับงานวิจัยที่ดำเนินการทั้งหมด ทำให้การพัฒนาภาคการเกษตรมีต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญในระดับสูง ทั้งด้านการผลิต โลจิสติกส์ การเก็บรักษา ทำให้สินค้าเกษตรยังคงเป็นสินค้าที่มีมูลค่าต่ำ ดังนั้น จึงควรนำผลการวิจัยและพัฒนาที่ดำเนินการได้มาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้นเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาภาคการเกษตรเกิดมูลค่าเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย (ตารางที่ ๔๑)

ตารางที่ ๔๑ ผลงานวิจัยที่ดำเนินการและการนำไปใช้ประโยชน์

รายการ	หน่วยนับ	แผนฯ ๑๑					รวม
		๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	
๑. ผลงานวิจัยที่ดำเนินการ							
- แผนวิจัย	แผน	๑๙	๑๗	๒๐	๑๗	๓	๗๖
- โครงการ	เรื่อง	๒๗	๒๕๑	๓๕๕	๔๔๐	๑๓๗	๑,๒๑๐
๒. ผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์							
- เป้าหมาย	เรื่อง	๑๕	๒๕	๓๐	๓๓	๓๐	๑๓๓
- ผลการใช้ประโยชน์	เรื่อง ร้อยละ	๒๐ ๑๓๓	๒๒ ๘๘	๑๔ ๔๗	๓๓ ๑๐๐	๘ ๒๗	๙๗ ๗๓

ที่มา : เอกสารงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙, สำนักงบประมาณ ๒๕๖๐

สรุปภาพรวม ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงด้านอาหาร ส่วนใหญ่การพัฒนาอยู่ในระดับดีมาก โดยมีตัวชี้วัดที่ผลการดำเนินงานต่ำกว่าเป้าหมาย คือ ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยสินค้าเกษตรตลอดแผนฯ ที่ผ่านมายังดำเนินการได้ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ และสัดส่วนงบประมาณวิจัยต่อ GDP สาขาเกษตร (ตารางที่ ๔๒)

ตารางที่ ๔๒ สรุปผลการพัฒนายุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร

ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย	แผนฯ ๑๐		แผนฯ ๑๑				รวม/เฉลี่ย	ร้อยละของเป้าหมาย	
		๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙			
๑. ผลผลิตรวม (ตัน)	เพิ่มขึ้น									
๑.๑ ด้านพืช		๑๑๕,๔๙๗	๑๙๔,๘๑๓	๑๙๗,๘๕๔	๑๙๗,๗๙๗	๑๗๕,๕๖๖	๑๘๑,๑๐๔	๑๘๙,๔๒๗	๒๑.๘๒	
๑.๒ ด้านปศุสัตว์		na	๑,๒๑๘,๒๒๒	๑,๒๐๓,๓๓๙	๑,๓๐๘,๗๐๘	๑,๓๕๒,๔๔๒	๑,๔๒๐,๒๐๙	๑,๓๐๐,๙๔๖	๖.๗๙	
๑.๔ หมวดประมง		na	๒,๙๙๑	๒,๘๒๑	๒,๕๖๕	๒,๕๙๖	๒,๖๖๕	๒,๗๒๘	(๘.๗๙)	
๒. ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของสินค้าเกษตร (บาท/ตัน)	ลดลง									
๒.๑ ด้านพืช	รวม ๒๖ สินค้า	๔๒๒,๐๔๒	๔๗๐,๙๕๙	๔๘๘,๑๓๐	๔๘๓,๗๗๔	๕๐๑,๔๒๗	๔๙๙,๓๘๗	๔๘๘,๗๓๕	๑๕.๘๐	
๒.๒ ด้านปศุสัตว์	รวม ๔ สินค้า	๑๓๕,๗๘๙	๑๕๙,๔๖๐	๑๗๐,๔๒๐	๒๐๐,๐๓๐	๑๙๗,๑๖๐	๑๙๑,๘๗๐	๑๘๓,๗๘๘	๓๕.๓๕	
๒.๓ หมวดประมง	รวม ๑ สินค้า	๙๙,๓๕๐	๑๐๒,๕๔๐	๑๐๕,๕๘๐	๑๐๘,๔๖๐	๑๐๘,๙๙๐	๑๐๗,๐๓๐	๑๐๖,๕๒๐	๗.๒๒	
๓. จำนวนฟาร์ม/โรงงานที่ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน										
๓.๑ จำนวนฟาร์ม (ฟาร์ม)		๘๕๔,๖๑๓	na	๓๕๒,๙๕๒	๓๒๗,๓๐๖	๑๗๑,๗๑๗	๑๘๐,๒๘๐	๑๖๐,๖๗๕	๑,๑๙๒,๙๓๐	๑๓๙.๕๕
๓.๒ จำนวนโรงงาน (โรง)		๑๓๔,๘๗๙	na	๓,๖๖๖	๔,๔๗๐	๕๖,๙๖๙	๕๖,๙๕๑	๕๙,๑๒๘	๑๘๑,๑๘๕	๑๓๔.๓๓
๓.๔ มูลค่าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ (ล้านล้านบาท)	เพิ่มขึ้น	๐.๖๐๗	๐.๖๕๖	๐.๖๖๐	๐.๖๕๗	๐.๖๒๐	๐.๖๒๔	๐.๖๔๓	๖.๐๐	
๓.๕ สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร (ร้อยละ)	เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๐.๕๐	๐.๑๕	๐.๒๐	๐.๒๐	๐.๒๒	๐.๒๐	๐.๒๔	๐.๒๑	๔๒.๐๐	
๓.๖ ผลงานวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร ถูกนำไปใช้ประโยชน์ (เรื่อง)	๑๓๓ เรื่อง	na	๒๐	๒๒	๑๔	๓๓	๘	๙๗.๐๐	๗๒.๙๓	

ที่มา : จากการคำนวณ

ตารางที่ ๔๓ สรุปผลสำเร็จของการดำเนินงานในยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต
การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร

รายการ	เป้าหมาย	ผลการพัฒนา	ค่าคะแนน	ผลประเมิน แปลผล
๑. ผลผลิตรวม (พันตัน)	เพิ่มขึ้น			
๑.๑ ด้านพืช	๑๕๕,๔๙๗	เพิ่ม ๑๘๙,๔๒๗ (ร้อยละ ๒๑.๘๒)	๕.๐๐	ดีมาก
๑.๒ ด้านปศุสัตว์	เปรียบเทียบ ปี ๕๕ กับ ปี ๕๙	เพิ่ม ร้อยละ ๖.๗๙	๕.๐๐	ดีมาก
๑.๔ ด้านประมง	เปรียบเทียบ ปี ๕๕ กับ ปี ๕๙	ลดลง ร้อยละ ๘.๗๙	๑.๐๐	ต้องเร่งแก้ไข
๒. ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของสินค้าเกษตร (บาท/ตัน)	ลดลง	เพิ่มขึ้น		
๒.๑ ด้านพืช	๔๒๒,๐๔๒ (๒๖ สินค้า)	๔๘๘,๗๓๕	๑.๐๐	ต้องเร่งแก้ไข
๒.๒ ด้านปศุสัตว์	๑๓๕,๗๘๙ (๔ สินค้า)	๑๘๓,๗๘๘	๑.๐๐	ต้องเร่งแก้ไข
๒.๓ ด้านประมง	๙๙,๓๕๐ (๑ สินค้า)	๑๐๖,๕๒๐	๑.๐๐	ต้องเร่งแก้ไข
๓. จำนวนฟาร์ม/โรงงานที่ได้รับการรับรอง คุณภาพมาตรฐาน				
๓.๑ จำนวนฟาร์ม (ฟาร์ม)	๘๕๕,๖๑๓	๑,๑๙๒,๙๓๐ (ร้อยละ ๓๙.๕๙ ของเป้าหมาย)	๕.๐๐	ดีมาก
๓.๒ จำนวนโรงงาน (โรง)	๑๓๔,๘๗๙	๑๘๑,๑๘๔ (ร้อยละ ๑๓๔.๓๓ ของเป้าหมาย)	๕.๐๐	ดีมาก
๓.๓ มูลค่าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ (ล้านล้านบาท)	เพิ่มขึ้น เปรียบเทียบกับแผนฯ ๑๐	๐.๖๔๓ (ร้อยละ ๖)	๕.๐๐	ดีมาก
๓.๔ สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการวิจัยและ พัฒนาด้านการเกษตร (ร้อยละ)	๐.๕๐	๐.๒๑ (ร้อยละ ๔๒ ของเป้าหมาย)	๑.๐๐	ต้องเร่งแก้ไข
๓.๕ ผลงานวิจัย และพัฒนาด้านการเกษตร ถูกนำไปใช้ประโยชน์ (เรื่อง)	๑๓๓	๙๗ (ร้อยละ ๗๒.๙๓ ของเป้าหมาย)	๓.๐๐	ปานกลาง

ที่มา : จากการคำนวณ

หมายเหตุ : เกณฑ์คะแนน มีดังนี้

- ระดับ ๕ ร้อยละ ๙๐.๐๐ – ๑๐๐.๐๐ คือ ดีมาก
 ระดับ ๔ ร้อยละ ๘๐.๐๐ – ๘๙.๙๙ คือ ดี
 ระดับ ๓ ร้อยละ ๗๐.๐๐ – ๗๙.๙๙ คือ ปานกลาง
 ระดับ ๒ ร้อยละ ๖๐.๐๐ – ๖๙.๙๙ คือ ต้องปรับปรุง
 ระดับ ๑ ร้อยละ น้อยกว่า ๖๐.๐๐ คือ ต้องเร่งแก้ไข

๓) ปัญหาอุปสรรค

๓.๑) สภาพภูมิอากาศที่มีความแปรปรวนในช่วงการดำเนินงานตามแผนฯ ๑๑ ทำให้กระทบต่อการผลิตของเกษตรกรที่มีความผันผวนตามไปด้วย ส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตที่ลดลง การเกิดโรค/ศัตรูพืชระบาด ทำให้เกษตรกรต้องใช้ต้นทุนในการป้องกันรักษาที่มากขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงขึ้น

๓.๒) งบประมาณเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรยังน้อยเมื่อเทียบกับ GDP สาขาเกษตรตลอดช่วงเวลาที่ดำเนินงานตามแผนสัดส่วนดังกล่าวคิดแล้วยังไม่ถึงครึ่งของเป้าหมายที่วางไว้ การขาดงบประมาณที่เหมาะสมจะทำให้การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการเกษตร ไม่เกิดการพัฒนาด้านการผลิตที่เหมาะสมเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มปริมาณผลผลิตให้แก่เกษตรกร

๓.๓) การนำผลงานวิจัยและพัฒนาไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับปานกลาง ทำให้การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม การจัดการสินค้าบางรายการ ยังไม่ได้รับการยอมรับในตลาดอย่างกว้างขวาง

๓.๔) การเพิ่มขึ้นของค่าแรงงาน ทำให้ต้นทุนด้านแรงงานเพิ่มขึ้นอย่างมาก เนื่องจากภาคการเกษตรเป็นภาคที่ใช้แรงงานอย่างเข้มข้นในทุกกระบวนการผลิต

๓.๕) การตรวจรับรองมาตรฐานฟาร์มถึงแม้จะดำเนินการได้สูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแต่ละปี แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมเปรียบเทียบกับจำนวนเกษตรกรและจำนวนฟาร์มที่ทำการเกษตรทั้งหมด พบว่าจำนวนดังกล่าวยังเป็นสัดส่วนที่น้อย ดังนั้น การเพิ่มการตรวจรับรองให้ครอบคลุมการผลิตทั้งประเทศ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้เกิดความปลอดภัยด้านอาหาร และผลผลิตของประเทศมีคุณภาพได้มาตรฐาน

๓.๖) การให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านสินค้าคุณภาพมาตรฐานยังมีน้อย ทำให้ผู้ที่ตระหนักในการเลือกสินค้าเกษตรที่ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดยังอยู่ในวงจำกัด ดังนั้น ความต้องการสินค้ามาตรฐานที่มีน้อยและยังไม่สามารถแบ่งตลาดได้อย่างชัดเจน ทำให้สินค้าคุณภาพที่ผลิตได้ถูกตลาดสินค้าทั่วไปที่มีปริมาณ/ขนาดใหญ่กว่ากลบกระแสสินค้าคุณภาพได้มาตรฐานไป

๓.๗) การดำเนินงานโครงการ/แผนงาน ตามแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ยังมีข้อจำกัดหลายๆ ด้าน ทำให้ผลการพัฒนาตอบสนองเป้าหมายได้ไม่เต็มที่ การพัฒนาสินค้าบางรายการจึงยังไม่บรรลุค่าเป้าหมาย

๔) ข้อเสนอแนะ

๔.๑) จากการดำเนินงานโครงการและการส่งเสริมด้านต่าง ๆ ของภาครัฐ ส่งผลให้เกษตรกรผู้ประกอบการมีขีดความสามารถในการผลิตสินค้าเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ควรให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านราคาสินค้า ซึ่งจะเป็นตัวช่วยเสริมและจูงใจที่ชัดเจนให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๔.๒) การบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ จำเป็นต้องขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้อุปสงค์และอุปทานสินค้าในตลาดโลกเป็นเป้าหมาย และมีโครงการ/แผนงานรองรับในการผลิต การตลาด และการพัฒนาสินค้าอย่างต่อเนื่องต่อไปด้วย

๔.๓) การวิจัย และพัฒนา ยังคงต้องส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง รวมไปถึงการส่งเสริมการนำผลงานวิจัยและพัฒนาไปประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม การจัดการสินค้า ให้ได้รับการยอมรับในตลาดอย่างกว้างขวาง

๔.๒.๓ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน

ทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานการเกษตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาภาคเกษตร เนื่องจากเป็นปัจจัยการผลิตพื้นฐานในการทำการเกษตร โดยเฉพาะด้านทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรประมง และความหลากหลายทางชีวภาพ การพัฒนาที่ผ่านมาเป็นการนำทรัพยากรการเกษตรไปใช้ประโยชน์เกินกว่าอัตราการเกิดทดแทน หรือการฟื้นตัวตามธรรมชาติ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ลดลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนปัญหาของการใช้ที่ดินที่ไม่เหมาะสม การใช้สารเคมีทางการเกษตร การขาดแคลนน้ำ แหล่งทำการประมงถูกทำลาย และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ ๓ จึงมุ่งพัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน มีหน่วยงานที่ร่วมดำเนินการ ได้แก่ กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ผลความสำเร็จในยุทธศาสตร์ที่ ๓ มีดังนี้

๑) การส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ดำเนินการเพื่อช่วยรักษาสถานการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้คงความอุดมสมบูรณ์ เกิดความสมดุล และยั่งยืน รวมถึงเพื่ออำนวยความสะดวกให้สามารถรองรับต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และการตลาดให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้

๑.๑) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

การดำเนินงานในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ มีการพัฒนาแหล่งน้ำ เพิ่มปริมาณเก็บกักน้ำ และขยายพื้นที่ชลประทานให้ครอบคลุมพื้นที่ที่มีศักยภาพ เพิ่มประสิทธิภาพของกลไกการบริหารจัดการน้ำให้สูงขึ้น ขยายขอบเขตการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและชุมชน ในกระบวนการพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีอยู่เดิม พื้นฟูการขุดลอกคูคลอง พร้อมทั้งพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ในไร่นาและชุมชน

๑.๑.๑) การเพิ่มพื้นที่ชลประทาน

ผลการดำเนินงานตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ จำนวนพื้นที่ชลประทานที่เพิ่มขึ้น รวม ๑.๓๔ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๔๐.๑๒ ของเป้าหมาย ๓.๓๕ ล้านไร่ เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ถูกปรับลดลง ต้องรอการอนุมัติวงเงินงบประมาณจากสำนักงบประมาณ ขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างแล้วเสร็จเมื่อใกล้ฤดูฝน ทำให้มีช่วงระยะเวลาในการก่อสร้างสั้นลง น้ำท่วมขัง ผู้รับจ้างรับงานหลายโครงการ ส่งผลให้เกิดความล่าช้า รวมทั้งปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ข้างเคียง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัดจำนวนพื้นที่ชลประทานมีการปรับเป้าหมายรายปี ซึ่งไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตร โดยตั้งแต่ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙ มีการกำหนดเป้าหมายเพียง ๑,๕๓๕,๑๑๒ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๙๗ ของเป้าหมายรวม ๕ ปี (ตารางที่ ๔๔)

ตารางที่ ๔๔ จำนวนพื้นที่ชลประทานที่เพิ่มขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

ปี	เป้าหมาย แผนฯ ๑๑	พื้นที่ชลประทานที่เพิ่มขึ้น (ไร่)		
		เป้าหมายรายปี	ผล	ร้อยละ
- ปี ๒๕๕๕	เพิ่มขึ้น ๓.๓๕ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	๒๗๑,๙๕๑	๒๐๔,๖๙๕	๗๕.๒๗
- ปี ๒๕๕๖		๒๓๑,๐๕๘	๑๘๑,๙๕๖	๗๘.๗๕
- ปี ๒๕๕๗		๓๑๕,๐๓๙	๒๗๒,๙๒๑	๘๖.๖๓
- ปี ๒๕๕๘		๓๑๗,๙๔๑	๒๙๓,๒๖๙	๙๒.๒๔
- ปี ๒๕๕๙		๓๙๙,๑๒๓	๓๘๕,๒๑๘	๙๖.๕๒
รวม ๕ ปี		๑,๕๓๕,๑๑๒	๑,๓๓๘,๐๕๙	๘๗.๑๖

ที่มา : รายงานคำรับรองการปฏิบัติราชการของส่วนราชการ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙

หมายเหตุ : พื้นที่ชลประทานที่เพิ่มขึ้น เป็นข้อมูลการดำเนินงานของกรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

๑.๑.๒) จำนวนปริมาณเก็บกักน้ำที่เพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลจำนวนปริมาณเก็บกักน้ำของกรมชลประทาน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ พบว่า ปริมาณเก็บกักน้ำที่เพิ่มขึ้นรวม ๕ ปี จำนวน ๒๘๘.๘๗ ล้านลูกบาศก์เมตร หรือคิดเป็นร้อยละ ๖๓.๑๐ ของเป้าหมาย จะเห็นได้ว่าปริมาณเก็บกักน้ำในแต่ละปีมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ เนื่องจากปริมาณเก็บกักน้ำที่เพิ่มขึ้นจะขึ้นอยู่กับจำนวนแหล่งน้ำที่และขนาดความจุของแหล่งน้ำที่สร้างเสร็จในแต่ละปี (ตารางที่ ๔๕)

ตารางที่ ๔๕ จำนวนปริมาณเก็บกักน้ำที่เพิ่มขึ้น ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙

หน่วย : ล้านลูกบาศก์เมตร

ปีงบประมาณ	เป้าหมาย	จำนวนปริมาณเก็บกักน้ำ ที่เพิ่มขึ้น	ร้อยละ
แผนฯ ๑๑			
- ปี ๒๕๕๕	๑๓๐.๐๓	๑๐๗.๐๓	๘๒.๓๑
- ปี ๒๕๕๖	๒๗.๑๗	๑๖.๖๗	๖๑.๓๕
- ปี ๒๕๕๗	๓๔.๙๕	๙.๕๒	๒๗.๓๐
- ปี ๒๕๕๘	๑๒๙.๗๐	๑๙.๗๐	๑๕.๑๙
- ปี ๒๕๕๙	๑๓๕.๙๓	๑๓๕.๙๓	๑๐๐.๐๐
รวม	๔๕๗.๗๘	๒๘๘.๘๗	๖๓.๑๐

ที่มา : เอกสารรายงานประจำปี ๒๕๕๙ กรมชลประทาน

หมายเหตุ : ข้อมูลเฉพาะโครงการขนาดใหญ่รวมกับโครงการขนาดกลาง เฉพาะกรมชลประทาน

๑.๑.๓) ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำ

พิจารณาจากจำนวนพื้นที่บริหารจัดการน้ำในเขตชลประทานหารด้วยปริมาณน้ำต้นทุน โดยตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ จนถึงสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๙) ปริมาณน้ำต้นทุนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง คือ มีปริมาณน้ำใช้ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ จำนวน ๓๑.๘๕ (๑,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร) เหลือ ๒๐.๐๔ (๑,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร) ส่วนจำนวนพื้นที่บริหารจัดการน้ำในเขตชลประทานหมายถึงจำนวนพื้นที่เพาะปลูก ได้แก่ นาข้าว พืชผัก พืชไร่

ผลไม่ ไม้ยืนต้น รวมทั้งพื้นที่บ่อปลา บ่อกุ้งที่ทำการผลิตสินค้าการเกษตรในแต่ละปี ในเขตพื้นที่รับบริการน้ำจากระบบชลประทาน มีแนวโน้มลดลงเช่นกัน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ในปี ๒๕๕๙ มีจำนวน ๒๘.๑๘ ล้านไร่ จากพื้นที่ทำการเกษตรกรรมทั้งหมดของประเทศไทยจำนวน ๑๔๙ ล้านไร่

อย่างไรก็ตาม เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ พบว่าประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำเท่ากับ ๑.๔๑ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๔ ที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำเพียง ๑.๐๗ เนื่องจากมีแผนการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ เช่น แผนการบริหารจัดการน้ำ และแผนการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งและการจัดสรรน้ำในช่วงฤดูฝน ฯลฯ รวมถึงการจัดสรรน้ำในเขื่อนและอ่างเก็บน้ำให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ได้ (ตารางที่ ๔๖)

ตารางที่ ๔๖ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำ

แผน/ปี	น้ำต้นทุน (๑,๐๐๐ ล้านลบ.ม.) (๑)	พื้นที่รับบริการ น้ำจากระบบ ชลประทาน (ล้านไร่) (๒)	พื้นที่ ชลประทาน (ล้านไร่)	ประสิทธิภาพ การใช้น้ำ (ร้อยละ) (๒/๑)	Growth (ร้อยละ)
แผนฯ ๑๐ (ปี ๒๕๕๔)	๓๑.๘๕	๓๔.๒๑	๒๔.๓๑	๑.๐๗	๑๗.๓๔
แผนฯ ๑๑					
- ปี ๒๕๕๕	๔๕.๓๓	๓๔.๙๗	๒๔.๓๒	๐.๗๗	-๒๘.๑๘
- ปี ๒๕๕๖	๓๑.๔๗	๓๖.๗๙	๒๔.๕๒	๑.๑๗	๕๑.๕๔
- ปี ๒๕๕๗	๓๓.๐๗	๓๗.๐๖	๒๔.๕๘	๑.๑๒	-๔.๑๔
- ปี ๒๕๕๘	๒๔.๕๓	๓๐.๙๗	๒๔.๗๕	๑.๒๖	๑๒.๖๖
- ปี ๒๕๕๙	๒๐.๐๔	๒๘.๑๘	๒๔.๗๘	๑.๔๑	๑๑.๔๑

ที่มา : เอกสารการประเมินส่วนราชการตามมาตรการปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการของกรมชลประทาน ปี ๒๕๕๙-๒๕๖๐

หมายเหตุ : - น้ำต้นทุน (๑,๐๐๐ ล้าน ลบ.ม.) หมายถึง ปริมาณน้ำใช้การ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ในแต่ละปี
- ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำในเขตชลประทาน หมายถึง จำนวนพื้นที่บริหารจัดการน้ำในเขตชลประทานหารด้วยปริมาณน้ำต้นทุน

ผลจากการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรตามแผนพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพระบบชลประทาน โดยให้ความสำคัญของการใช้น้ำชลประทานที่ก่อสร้างแล้วเสร็จให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการผลิต การเพิ่มมูลค่า การตลาด และการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๗ มีพื้นที่ดำเนินการ รวม ๓๙๖,๑๗๔ ไร่ จำแนกเป็นพื้นที่ในปี ๒๕๕๔ จำนวน ๑๐๘,๔๓๔ ไร่ ปี ๒๕๕๕ จำนวน ๘๗,๐๕๑ ไร่ ปี ๒๕๕๖ จำนวน ๙๗,๘๔๕ ไร่ และปี ๒๕๕๗ จำนวน ๑๐๒,๘๔๔ ไร่ เกษตรกรเข้าร่วมโครงการจำนวน ๒๒,๗๖๔ ราย จำแนกเป็นเกษตรกรในปี ๒๕๕๔ จำนวน ๘,๖๗๕ ราย ปี ๒๕๕๕ จำนวน ๖,๙๒๗ ราย ปี ๒๕๕๖ จำนวน ๗,๑๖๒ ราย และปี ๒๕๕๗ จำนวน ๗,๗๖๖ ราย ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านประสิทธิภาพการใช้น้ำที่ดิน เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย ๑๐.๒๖ ไร่ ต่อครัวเรือน เป็นพื้นที่นา ๗.๓๔ ไร่ต่อครัวเรือน พบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินจากแหล่งน้ำชลประทานในปีเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖ มีประสิทธิภาพการใช้น้ำที่ดินเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑.๗๐ จำแนกเป็นการใช้น้ำที่ดินในฤดูแล้ง เกษตรกรมีการใช้น้ำที่ดินเพิ่มขึ้นจาก ๗.๙๓ ไร่ต่อครัวเรือน ก่อนเข้าร่วมโครงการ เป็น ๘.๘๙ ไร่ต่อครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการ

หรือมีประสิทธิภาพการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นร้อยละ ๙.๓๖ (จากร้อยละ ๗๗.๒๙ เป็นร้อยละ ๘๖.๖๕) ส่วนการใช้ที่ดินในฤดูฝน เกษตรกรมีการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นจาก ๙.๙๓ ไร่ต่อครัวเรือน ก่อนเข้าร่วมโครงการเป็น ๑๐.๑๗ ไร่ต่อครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการ หรือมีประสิทธิภาพการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒.๓๔ (จากร้อยละ ๙๖.๗๘ เป็นร้อยละ ๙๙.๑๒)

ประสิทธิภาพการผลิต พืชที่เกษตรกรปลูกในพื้นที่โครงการ ได้แก่ พืชอาหาร (ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง) พืชน้ำมัน (ปาล์มน้ำมัน) ไม้ผล (มะม่วง ลำไย และทุเรียน) และไม้ยืนต้น (ยางพารา) ซึ่งผลิตข้าวเป็นพืชหลักในพื้นที่โครงการมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นจากการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน ทำให้ได้รับน้ำเพื่อปลูกข้าวและพืชอื่น ๆ โดยมีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจาก ๖๓๐.๔๖ กิโลกรัมต่อไร่ ในปีเพาะปลูก ๒๕๕๓/๕๔ เป็น ๖๖๖.๖๕ กิโลกรัมต่อไร่ ในปีเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖ (ข้าวนาปีเพิ่มขึ้นจาก ๖๐๕.๑๑ เป็น ๖๔๖.๑๒ กิโลกรัมต่อไร่ และข้าวนาปรังเพิ่มขึ้นจาก ๖๖๒.๙๘ เป็น ๖๘๙.๙๓ กิโลกรัมต่อไร่) ทำให้เกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิเพิ่มขึ้นครัวเรือนละ ๓๙,๘๕๐ บาท (จาก ๓๘,๒๘๓ เป็น ๗๘,๑๓๓ บาท ต่อครัวเรือน) ซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากการดำเนินนโยบายโครงการรับจำนำข้าวเปลือกของรัฐบาล

การพัฒนาองค์ความรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งเกษตรกร โดยพัฒนาองค์ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร โดยเกษตรกรร้อยละ ๘๙.๗๙ ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ได้นำความรู้ไปปฏิบัติตาม โดยเฉพาะการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว และร้อยละ ๑๐.๒๑ ไม่ได้นำไปปฏิบัติ เนื่องจากเห็นว่าวิธีการปฏิบัติยุ่งยาก และไม่เข้าใจเนื้อหาที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ และเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกรมีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มได้เข้าร่วมประชุมร้อยละ ๘๒.๙๑ โดยสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำร้อยละ ๗๒.๓๒ มีส่วนร่วมในการจัดสรรน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน

การพัฒนาอาชีพ พบว่า เกษตรกรร้อยละ ๑๑.๗๗ มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการผลิต เช่น การรวมกลุ่มผลิตผักปลอดสารพิษ โดยร่วมกันวางแผนการผลิตผักแต่ละชนิดส่งจำหน่ายตามห้างสรรพสินค้า และตลาดนัดภายในจังหวัด ส่วนกลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นการเลี้ยงไว้เพื่อบริโภค

๑.๒) การบริหารจัดการทรัพยากรดิน

๑.๒.๑) เร่งรัดการฟื้นฟู และปรับปรุงคุณภาพดินที่เสื่อมโทรม

ดำเนินการโดยใช้ทั้งวิธีกลและวิธีธรรมชาติ จากการใช้ระบบพืชในพื้นที่ที่เป็นปัญหาต่อการนำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เช่น พื้นที่ดินเค็ม ดินเปรี้ยว ดินขาดอินทรีย์ เป็นต้น โดยการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยหมักในการพัฒนาพื้นที่ดินเปรี้ยว ใช้หินปูนฝุ่นในการปรับปรุงพื้นที่ดินเค็มภาคใต้ การปรับปรุงพื้นที่ดินกรดโดยการใช้โดโลไมท์ และส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ดินเค็ม รวมถึงการปลูกหญ้าแฝกและการปลูกพืชคลุมดินเพื่อป้องกันและลดปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดิน

ผลการดำเนินงานตลอดช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ สามารถดำเนินการปรับปรุง ฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรดินรวมทั้งสิ้น ๑๑.๐๔ ล้านไร่ หรือเฉลี่ยปีละ ๒.๒๑ ล้านไร่ สูงกว่าเป้าหมายของแผนฯ ที่กำหนดให้มีการดำเนินการไม่น้อยกว่าปีละ ๒.๑๕ ล้านไร่ ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินงานตามนโยบายในหลาย ๆ ด้าน ที่มุ่งที่จะพัฒนาและฟื้นฟูดิน การให้คำแนะนำ และการให้บริการความรู้ผ่านกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ เช่น โครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในพระราชานุเคราะห์ฯ โครงการปลูกหญ้าแฝก โครงการปรับปรุงคุณภาพดิน โครงการฟื้นฟูและป้องกันการพังทลายของดิน และการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด เป็นต้น (ตารางที่ ๔๗)

ตารางที่ ๔๗ ผลการปรับปรุง พื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรดิน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

ปี	เป้าหมายแผน ฯ ๑๑	พื้นที่ทรัพยากรดินที่ได้รับการปรับปรุง พื้นฟูและพัฒนา (ไร่)
๒๕๕๕	ไม่น้อยกว่าปีละ ๒.๑๕ ล้านไร่	๒,๒๑๙,๙๐๖
๒๕๕๖		๒,๒๕๕,๓๕๙
๒๕๕๗		๒,๑๖๕,๔๓๗
๒๕๕๘		๒,๑๓๕,๒๑๖
๒๕๕๙		๒,๒๖๑,๘๔๖
รวม	๑๐.๗๕	๑๑,๐๓๗,๗๖๔
เฉลี่ยต่อปี	๒.๑๕	๒,๒๐๗,๕๕๓

ที่มา : รายงานประจำปี ของกรมพัฒนาที่ดิน ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙

ในช่วงตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ มีจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมและบริการด้านการพัฒนาที่ดิน โดยดำเนินกิจกรรมคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ร่วมกับจังหวัด และคลินิกเคลื่อนที่ให้บริการวิเคราะห์ดิน และให้คำแนะนำการใช้ปุ๋ย การจัดการดิน น้ำ พืช โดยการนำตัวอย่างดินที่มีปัญหาวิเคราะห์ดินอย่างละเอียดในห้องปฏิบัติการ และการบริการวิเคราะห์ดินเคลื่อนที่ของสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ทั้ง ๑๒ เขต และคลินิกดินเคลื่อนที่ของสถานีพัฒนาที่ดิน พร้อมทั้งส่งเสริม สนับสนุนการใช้สารอินทรีย์ลดสารเคมีทางการเกษตร โดยการสนับสนุนสารเร่ง พด. เพื่อผลิตและใช้น้ำหมักชีวภาพ จำนวน ๓,๐๐๔,๐๒๘ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๐๔.๑๙ ของเป้าหมาย ๒,๘๘๓,๐๐๐ ราย (ตารางที่ ๔๘)

ตารางที่ ๔๘ จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมและบริการด้านการพัฒนาที่ดิน

หน่วย : ราย

ปี	เป้าหมาย	ผล	ร้อยละ
๒๕๕๕	๗๐๐,๐๐๐	๗๒๑,๘๒๕	๑๐๓.๑๑
๒๕๕๖	๗๐๐,๐๐๐	๗๐๘,๑๘๑	๑๐๑.๑๖
๒๕๕๗	๕,๐๐๐	๕,๐๔๓	๑๐๐.๘๖
๒๕๕๘	๗๐๐,๐๐๐	๗๑๐,๗๐๕	๑๐๑.๕๒
๒๕๕๙	๗๗๘,๐๐๐	๘๕๘,๒๗๔	๑๑๐.๓๑
รวม	๒,๘๘๓,๐๐๐	๓,๐๐๔,๐๒๘	๑๐๔.๑๙

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

นอกจากนี้ จากการประเมินผลผลิตข้าวในปีในพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ดินเค็มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่เป้าหมาย ๔๖,๐๐๐ ไร่ จำนวน ๑๖ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ ชัยภูมิ สุรินทร์ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ นครพนม ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ ขอนแก่น อุดรธานี มหาสารคาม หนองคาย กาฬสินธุ์ สกลนคร และบึงกาฬ เปรียบเทียบกับผลผลิตข้าวเฉลี่ยของเกษตรกรก่อนและหลังได้รับการส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตในพื้นที่ดินเค็มน้อยและปานกลางในพื้นที่ของเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริม ปีงบประมาณ ๒๕๕๘ โดยกรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดินเค็ม แบ่งพื้นที่การดำเนินงานตามระดับของการเกิดปัญหาดินเค็ม ได้แก่ พื้นที่ดินเค็ม ปานกลาง พื้นที่ดินเค็มน้อย และพื้นที่ที่มีศักยภาพ ประกอบด้วยกิจกรรมทางด้านวิศวกรรม เช่น การปรับรูปแปลงนา การปลูกไม้ยืนต้นทนเค็มและหญ้า มาตรการทางด้านเกษตรกรรม และระบบการปลูกพืช การควบคุมการแพร่กระจายของดินเค็ม มาตรการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยการจัดทำ

แปลงสาธิต ซึ่งการดำเนินงานทั้งหมดเน้นการปรับปรุงและพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามศักยภาพของดิน เพื่อให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และสามารถใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน ซึ่งพบว่า ผลผลิตข้าวนาปีเฉลี่ยต่อไร่ในพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ดินเค็ม มีผลผลิตเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๔.๑๕

๑.๒.๒) กำหนดเขตการใช้ที่ดิน

ในช่วงของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ มีการกำหนดเขตการใช้ที่ดินตามความเหมาะสมของดิน การสำรวจวิเคราะห์จัดทำแผนที่แนวเขตการใช้ที่ดินพืชเศรษฐกิจ และปรับปรุงฐานข้อมูลทรัพยากรดิน รายละเอียดดังนี้

ปี ๒๕๕๕- ๒๕๕๖ ดำเนินการจัดทำเขตการใช้ที่ดิน ตามความเหมาะสมของดินกับการปลูกพืชเศรษฐกิจ ๕ ชนิดพืช ได้แก่ ข้าวนาปี ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ การจัดทำเขตการใช้ที่ดินระดับตำบล ๖๒๔ และ ๕๐๐ ตำบล วางแผนการใช้ที่ดินระดับลุ่มน้ำสาขา ๔๕ และ ๕๕ ลุ่มน้ำสาขา ตามลำดับ

ปี ๒๕๕๘ การสำรวจวิเคราะห์จัดทำ แผนที่แนวเขตการใช้ที่ดินพืชเศรษฐกิจ และจัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อใช้ในการกำหนดเขตเหมาะสมสำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจสำคัญ ๆ ของประเทศ เป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลและเป็นนโยบายเร่งด่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยจะต้องมีการจัดทำแผนที่แนวเขตการใช้ที่ดินพืชเศรษฐกิจปีละ ๕ ชนิดพืช เพื่อสนับสนุนการกำหนดเขตการใช้ที่ดินสำหรับพืชเศรษฐกิจ ซึ่งในปี ๒๕๕๘ กรมพัฒนาที่ดิน ดำเนินกิจกรรมการจัดทำฐานข้อมูลสภาพการใช้ที่ดินพืชเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการกำหนดเขตการใช้ที่ดิน การสำรวจและวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจเพื่อการกำหนดเขตการใช้ที่ดิน การสำรวจวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญ (Zoning) การสำรวจและจัดทำเขตการใช้ที่ดินสำหรับพืชเศรษฐกิจ โดยได้สำรวจและจัดงบประมาณเพื่อดำเนินการได้ ๖ ชนิดพืช ได้แก่ ข้าวนาปรัง สับปะรดโรงงาน อ้อยโรงงาน ลำไย ถั่วเหลือง ถั่วลิสง และข้าวโพดถั่วลิสง

นอกจากนี้ ได้มีการปรับปรุงฐานข้อมูลทรัพยากรดินโดยดำเนินการจัดทำแผนที่กลุ่มชุดดินมาตราส่วน ๑ : ๒๕,๐๐๐ แล้วเสร็จทั้งประเทศในปี ๒๕๕๓ และแผนที่ดังกล่าวสามารถนำไปวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อความเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจ และกิจกรรมอื่น ๆ ได้ในระดับหนึ่ง แต่การนำแผนที่กลุ่มชุดดินนี้ไปขยายลงในระดับไร่นาหรือแผนตำบลต้องมีความเป็นปัจจุบันและมีความถูกต้องสูงเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากแผนที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงได้มีการปรับปรุงฐานข้อมูลทรัพยากรดินให้เป็นปัจจุบันอย่างมีระบบ โดยการปรับปรุงฐานข้อมูลทรัพยากรดินเบื้องต้นลงบนภาพถ่ายออร์โธรี ซึ่งปัจจุบันดำเนินการในระยะที่ ๓ (ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙) ในพื้นที่ภาคกลางส่วนที่เหลือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ เพื่อให้มีผลการดำเนินงานสามารถนำข้อมูลดินมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วนทั้งในด้านวางแผนการใช้ที่ดินระดับตำบล หรือในระดับรายละเอียดของเกษตรกรและด้านภัยพิบัติต่าง ๆ เช่น น้ำท่วม ดินถล่ม การชะล้างพังทลายของหน้าดิน การเกิดดินเค็มรวมทั้งปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่เกษตรกรรม เป็นต้น ซึ่งในปี ๒๕๕๘ ดำเนินการได้ ๕๕,๑๐๐,๐๐๐ ไร่ โดยการปรับปรุงฐานข้อมูลทรัพยากรดินเบื้องต้นลงบนภาพถ่ายออร์โธรี การจัดการดินและปุ๋ยและโปรแกรมดินไทย การศึกษาดินตัวแทนหลักสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศการวินิจฉัยคุณภาพและกำลังผลิตของทรัพยากรดินสำหรับพืชเศรษฐกิจ และปฐพีกลศาสตร์ เป็นต้น

๑.๓) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรประมง

ทรัพยากรประมง มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เป็นแหล่งผลิตอาหารโปรตีนสำหรับประชาชน และเป็นแหล่งที่มาของรายได้การจ้างแรงงาน และอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่นๆ แต่เนื่องจากความสามารถในการพัฒนาเครื่องมือประมงที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ทำให้มีการใช้ทรัพยากรประมงสูงกว่าศักยภาพการผลิตของทรัพยากรประมงตามธรรมชาติ รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรประมงจากการทิ้งสารปนเปื้อนจากภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และชุมชนลงสู่ทะเล ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ มีการดำเนินการพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรประมงที่เสื่อมโทรม เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวของทรัพยากรประมง โดยมุ่งเน้นพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบรุนแรงจากภัยธรรมชาติ ยกเลิกเครื่องมือประมงที่ทำลายล้าง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการทำปะการังเทียมเพื่อเพิ่มแหล่งที่อยู่อาศัยให้กับสัตว์น้ำ

๑.๓.๑) เร่งรัดและผลักดันให้มีการบังคับใช้กฎหมาย

กรมประมงได้ดำเนินการควบคุม จัดระเบียบการทำประมงให้เป็นไปตามกฎหมายกติกาชุมชน เพื่อให้ทรัพยากรสัตว์น้ำนำมาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า ป้องกันไม่ให้พันธุ์สัตว์น้ำสูญพันธุ์ โดยการกำหนดพื้นที่แหล่งน้ำเป้าหมายในการจัดการฟื้นฟู รวมทั้งกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อควบคุม และเฝ้าระวังจัดระเบียบการทำประมง

ผลการดำเนินงาน ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ กรมประมงได้ดำเนินการเพื่อรองรับกฎระเบียบ Illegal Unreported and Unregulated (IUU) หรือการทำประมงที่ผิดกฎหมายขาดการรายงานและไร้การควบคุมของประเทศคู่ค้าเพื่อยืนยันว่าสินค้าประมงที่ส่งออกไปยังยุโรปไม่ได้มาจากการทำประมงที่ผิดกฎหมาย (IUU Fishing) ในพื้นที่ ๒๒ จังหวัดชายทะเล ได้แก่ จังหวัดตราด จันทบุรี ระยอง ชลบุรี ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี นราธิวาส ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล โดยการตรวจสอบรับรองสัตว์น้ำและออกใบรับรองการจับสัตว์น้ำ รวม ๕๙,๐๖๙ ฉบับ ควบคุมการทำประมงให้สอดคล้องกับกฎระเบียบ IUU จำนวน ๑๖๗,๑๙๔ ลำ ปรับปรุงสุขอนามัยเรือประมง จำนวน ๖,๑๐๑ ลำ และประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามระเบียบ IUU รวม ๓๑๘ ครั้ง (ตารางที่ ๔๙)

ตารางที่ ๔๙ การดำเนินการเพื่อรองรับกฎระเบียบของประเทศคู่ค้า ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

ปี	พื้นที่ดำเนินการ (จังหวัด) ^{๑/}	ตรวจรับรอง/ออกใบรับรองจับสัตว์น้ำ (ฉบับ)	ควบคุมการทำประมงให้สอดคล้องกับกฎระเบียบ IUU (ลำ)	ปรับปรุงสุขอนามัยเรือประมง (ลำ)	ประชาสัมพันธ์ (ครั้ง)
๒๕๕๕	๒๒	๑๓,๔๑๔	๘,๐๒๒	๑,๑๐๐	๑๕
๒๕๕๖	๒๒	๑๒,๖๕๑	๖,๐๕๖	๙๑๒	๑๑
๒๕๕๗	๒๒	๑๓,๗๒๔	๒,๑๓๐	๑,๑๒๐	๑๖
๒๕๕๘	๒๒	๑๐,๕๙๙	๓๙,๑๐๒	๑,๑๗๓	๓๐
๒๕๕๙	๒๒	๘,๖๘๑	๑๑๑,๘๘๔	๑,๗๙๖	๒๔๖
รวม	-	๕๙,๐๖๙	๑๖๗,๑๙๔	๖,๑๐๑	๓๑๘

ที่มา : รายงานประจำปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ กรมประมง

หมายเหตุ : ^{๑/} ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ดำเนินการในพื้นที่ ๒๒ จังหวัดชายทะเล

ทั้งนี้ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ กรมประมงได้ดำเนินการเพื่อรองรับกฎระเบียบ IUU ของประเทศคู่ค้าอย่างเร่งด่วน เพิ่มมาตรการหลาย ๆ ด้าน โดยจะเห็นได้ว่า มีปริมาณการควบคุมการทำประมงให้สอดคล้องกับกฎระเบียบ ปรับปรุงสุขอนามัยเรือประมง และการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามระเบียบ IUU เพิ่มขึ้น เนื่องจากคณะกรรมการยุโรป (The European Commission) สหภาพยุโรป (Europe Union) ได้มีคำประกาศแจ้งเตือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ เพื่อให้รับทราบถึงความเป็นไปได้ที่ประเทศไทยจะถูกระบุว่าเป็นประเทศที่สามที่ไม่ให้ความร่วมมือในการต่อต้านการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม ถ้าหากไม่มีการดำเนินการใด ๆ สหภาพยุโรปจะระงับการนำสินค้าสัตว์น้ำ และผลิตภัณฑ์ประมงของไทยเข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรป

นอกจากการดำเนินการดังกล่าวแล้ว ในปี ๒๕๕๘ ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาการทำประมง IUU ตามกฎระเบียบของสหภาพยุโรป เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม สร้างภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทย โดยวางแผนทางจัดระเบียบเรือประมงในน่านน้ำและนอคน่านน้ำ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ประสานการปฏิบัติในการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล กองทัพเรือ กรมเจ้าท่า และตำรวจน้ำ ตรวจเฝ้าระวังการทำประมงผิดกฎหมายในน่านน้ำไทย ให้ความรู้และฝึกเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติและผู้ประกอบการภาคการประมงในเรื่องการป้องกันการประมง IUU รวมทั้งรัฐบาลประกาศให้การแก้ไขปัญหาการประมง IUU เป็นวาระแห่งชาติ และได้แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์และการทำประมงผิดกฎหมาย

๑.๓.๒) พัฒนาและฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรประมง

ดำเนินการควบคุมการทำประมงและบริหารจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประมงให้เป็นไปอย่างมีระเบียบ และอยู่ในขอบเขตที่สามารถควบคุมได้ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการทำปะการังเทียม เพื่อเพิ่มแหล่งที่อยู่อาศัยให้กับสัตว์น้ำ และสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการควบคุมไปกับการใช้มาตรการต่าง ๆ

ผลการดำเนินงาน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ มีพื้นที่แหล่งน้ำที่ได้รับการจัดการ และฟื้นฟู ๔๔.๘๐ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๑.๘๒ ของเป้าหมาย ๔๔ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ดำเนินการได้สูงกว่าเป้าหมาย รวมทั้งจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลในพื้นที่จังหวัดตราด จันทบุรี ชลบุรี นครศรีธรรมราช สงขลา ตรัง ภูเก็ต พังงา และประจวบคีรีขันธ์ รวม ๗๐ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๑๑๖.๖๗ ซึ่งสามารถดำเนินการได้สูงกว่าเป้าหมาย ๖๐ แห่ง (ตารางที่ ๕๐) นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินการตรวจติดตามและควบคุมการทำประมง ๙,๓๕๗ ครั้ง ออกใบอนุญาตทำการประมง ๒๓๙,๖๖๖ ฉบับ ออกมาตรการจัดการทรัพยากรประมง ๒๖ เรื่อง และดำเนินงานด้านกฎหมายทำการประมง ๖,๑๖๗ เรื่อง (ตารางที่ ๕๑)

ตารางที่ ๕๐ การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรประมง ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

ปี	เป้าหมายแผนฯ ๑๑	พื้นที่ประมงที่ได้รับ การบริหารจัดการ (ล้านไร่)	แหล่งอาศัยสัตว์ทะเล (แห่ง)
๒๕๕๕	พื้นที่ทำการประมงและ แหล่งอาหารสัตว์ทะเล ได้รับการบริหารจัดการ ไม่น้อยกว่าปีละ ๘.๘ ล้านไร่ และ ๖๐ แห่ง	๘.๘๐	๒๐
๒๕๕๖		๙.๐๐	๑๐
๒๕๕๗		๙.๐๐	๑๔
๒๕๕๘		๙.๐๐	๑๕
๒๕๕๙		๙.๐๐	๑๑
รวม		๔๔.๘๐	๗๐

ที่มา : รายงานประจำปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ของกรมประมง

ตารางที่ ๕๑ มาตรการควบคุมการทำประมง ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙

ปี	ตรวจติดตาม/ ควบคุม (ครั้ง)	ออกใบอนุญาต ทำการประมง (ฉบับ)	ออกมาตรการจัดการ ทรัพยากรประมง (เรื่อง)	ดำเนินการด้านกฎหมาย ทำการประมง (เรื่อง)
๒๕๕๕	๑,๘๖๙	๓๒,๗๑๖	๑	๕๖๖
๒๕๕๖	๑,๙๑๔	๕๖,๖๓๕	๕	๖๒๙
๒๕๕๗	๑,๘๗๓	๔๓,๖๕๒	๒	๖๓๙
๒๕๕๘	๑,๘๕๒	๖๑,๐๔๒	๓	๖๔๔
๒๕๕๙	๑,๘๔๙	๔๕,๖๒๑	๑๘	๖๘๙
รวม	๙,๓๕๗	๒๓๙,๖๖๖	๒๖	๖,๑๖๗

ที่มา : รายงานประจำปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ของกรมประมง

ผลจากการจัดการพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรประมง รวมทั้งการผลิตพันธุ์สัตว์น้ำ เพื่อปล่อยลงในแหล่งน้ำธรรมชาติและในพื้นที่ฟาร์มทะเล รวม ๙,๒๗๗ ล้านตัว ซึ่งในแต่ละปีมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ประมาณ ๑,๗๐๙.๐๘ - ๑,๘๗๗.๕๗ ล้านตัว ทั้งนี้ ผลการประเมินสถานภาพทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่น้ำจืด (แหล่งน้ำขนาดใหญ่และอ่างเก็บน้ำ) และพื้นที่ทะเลที่มีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ พบว่า ปริมาณสัตว์น้ำต่อหน่วยลงแรงประมง (Catch Per Unit Effort : CPUE) ในพื้นที่น้ำจืดมีปริมาณเพิ่มขึ้นจาก ๖๒๙ กรัมต่อพื้นที่ข่าย ๑๐๐ ตารางเมตร ต่อคืน ในปี ๒๕๕๕ เป็น ๗๔๓ กรัมต่อพื้นที่ข่าย ๑๐๐ ตารางเมตรต่อคืน ในปี ๒๕๕๙ หรือมีปริมาณเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๖.๘๒ ส่วนพื้นที่ทะเลมีปริมาณเพิ่มขึ้นจาก ๒๔.๓๒ กิโลกรัมต่อชั่วโมง เป็น ๓๗.๑๔ กิโลกรัมต่อชั่วโมง ในปี ๒๕๕๙ หรือคิดเป็นปริมาณที่เพิ่มขึ้นร้อยละ ๕.๖๐ อย่างไรก็ตาม ในบางปีพบว่าปริมาณสัตว์น้ำต่อหน่วยลงแรงประมง (CPUE) ลดลง โดยเฉพาะในพื้นที่น้ำจืด ซึ่งมีสาเหตุจากการเกิดภาวะภัยแล้งยาวนาน ส่งผลกระทบต่อระดับการเก็บกักน้ำในอ่างเก็บน้ำต่ำกว่าระดับปกติและแม่น้ำบางสายมีปริมาณน้ำน้อยมาก มีผลทำให้ในบางแหล่งน้ำพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำถูกทำประมงมากขึ้นในช่วงก่อนการสืบพันธุ์วางไข่ และความล่าช้าในการขยายพันธุ์ เพื่อเพิ่มประชากรรุ่นใหม่ เนื่องจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลที่เข้าสู่ฤดูฝนล่าช้า จึงส่งผลกระทบต่อการทดแทนที่ของประชากรรุ่นใหม่ลดลง (ตารางที่ ๕๒)

ตารางที่ ๕๒ ผลการพัฒนา ฟื้นฟูทรัพยากรประมง และการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

ปี	จำนวนสัตว์น้ำที่ ผลิต/ปล่อยลงสู่ แหล่งน้ำ (ล้านตัว)	ปริมาณสัตว์น้ำต่อหน่วยลงแรงประมง (CPUE)			
		พื้นที่น้ำจืด		พื้นที่ทะเล	
		ปริมาณ (กรัม/พื้นที่ข่าย ๑๐๐ ตร.ม./คืน)	ร้อยละ การเปลี่ยนแปลง (+/-)	ปริมาณ (กก./ชม.)	ร้อยละ การเปลี่ยนแปลง (+/-)
๒๕๕๕	๑,๘๗๗.๕๗	๖๒๙	๒๘.๘๐	๒๔.๓๒	-๒๐.๓๗
๒๕๕๖	๑,๘๗๕.๗๔	๕๘๓	-๗.๓๑	๒๐.๕๙	-๑๕.๓๔
๒๕๕๗	๑,๗๒๖.๕๗	๖๘๗	๑๗.๘๔	๓๒.๙๖	๖๐.๐๘
๒๕๕๘	๑,๗๑๔.๑๕	๖๓๖	-๗.๔๒	๓๕.๑๗	๖.๗๑
๒๕๕๙	๑,๗๐๙.๐๘	๗๔๓	๑๖.๘๒	๓๗.๑๔	๕.๖๐

ที่มา : รายงานประจำปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ของกรมประมง

๑.๓.๓) การศึกษา วิจัย และพัฒนาการประมง

ตลอดช่วงของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ได้มีการดำเนินงานศึกษา วิจัย และพัฒนาการเพาะเลี้ยงและปรับปรุงพันธุ์ เช่น วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงปลากะพงดำ การเพาะพันธุ์ และอนุบาลปลากะเบนนิกิตติพงษ์/ปลานีออน วิจัยและศึกษาเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงปลาค้อลายถี่ การเลี้ยงปลาหมอร่วมกับกบนาในบ่อดิน ฯลฯ จำนวน ๓๒๓ เรื่อง พัฒนาการทำการประมงและสำรวจแหล่งประมง เช่น การขยายพันธุ์ดอกไม้ทะเลหนวดสั้น การศึกษาโปะน้ำต้นทางฝั่งทะเลอันดามัน เพื่อการบริหารจัดการประมง การประมงกุ้งมังกร ฯลฯ จำนวน ๑๖๑ เรื่อง รวมทั้งพัฒนาผลิตภัณฑ์ประมง เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากปลานวลจันทร์ทะเล และเครื่องยอดเกลือปลาสร้อยแบบต่อเนื่อง ฯลฯ จำนวน ๖๐ เรื่อง (ตารางที่ ๕๓)

ตารางที่ ๕๓ การศึกษา วิจัย และพัฒนาการประมง ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙

หน่วย : เรื่อง

ปี	พัฒนาการเพาะเลี้ยง/ ปรับปรุงพันธุ์	พัฒนาการทำการประมงและ สำรวจแหล่งประมง	พัฒนาผลิตภัณฑ์ประมง
๒๕๕๕	๖๙	๒๙	๑๓
๒๕๕๖	๘๘	๓๒	๙
๒๕๕๗	๕๖	๒๙	๑๓
๒๕๕๘	๖๘	๓๗	๑๘
๒๕๕๙	๔๒	๓๔	๗
รวม	๓๒๓	๑๖๑	๖๐

ที่มา : รายงานประจำปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ กรมประมง

๒) การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยการเผยแพร่องค์ความรู้ เสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตร ให้กับเกษตรกร เพื่อไม่ให้ก่อเกิดสารเคมีตกค้างในดินและน้ำ รวมทั้งสนับสนุนการผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ และปุ๋ยพืชสด

ผลการดำเนินการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร/เกษตรอินทรีย์ อาทิ การพัฒนาต่อยอดกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร พัฒนาเตรียมความพร้อมเกษตรกรสู่การผลิตระบบเกษตรอินทรีย์ และพัฒนาสนับสนุนส่งเสริมให้มีการใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมี หรือทำเกษตรอินทรีย์ตามความต้องการของกลุ่ม พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในโรงเรียน รณรงค์งดเผาฟางและตอซังพืช รวมทั้งสนับสนุนโครงการวิจัยนวัตกรรมเทคโนโลยีชีวภาพ/เกษตรอินทรีย์ ตลอดในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ สามารถดำเนินการได้ ๕,๐๘๘,๕๑๑ ไร่

ทั้งนี้ จากการที่กรมพัฒนาที่ดินได้ประเมินผลต้นทุนการผลิตของเกษตรกรหลังการใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรจากกลุ่มเกษตรกรที่จัดตั้งขึ้นเครือข่ายการใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรในพื้นที่ของเกษตรกรที่ดำเนินการในปี ๒๕๕๗ ในกลุ่มพืชเศรษฐกิจ ๔ ชนิดพืช ได้แก่ ข้าว อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง (ต้นทุนการผลิตที่ลดลง หมายถึง การลดต้นทุนของปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามภารกิจของกรมพัฒนาที่ดิน ได้แก่ การลดต้นทุนการใช้ปุ๋ยเคมี ลดปริมาณการใช้สารเคมี

ทางการเกษตร รวมทั้งองค์ความรู้ที่ได้ถ่ายทอดให้เกษตรกรในการใช้ปุ๋ยเคมี การผลิตปุ๋ยอินทรีย์และวิธีการใช้ ในอัตราที่เหมาะสมและถูกต้องสอดคล้องตามลักษณะดินและพืชแต่ละชนิด) พบว่า ต้นทุนการผลิตของเกษตรกร หลังสารใช้สารอินทรีย์ลดลงร้อยละ ๓๙.๐๖

๓) การสนับสนุนและผลักดันให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตร

ดำเนินการโดยการสร้างแรงจูงใจให้กับเกษตรกรหรือชุมชนท้องถิ่นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปกป้อง ดูแลทรัพยากรทางการเกษตร สนับสนุนและผลักดันให้เกษตรกรมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรการเกษตร เพื่อลด ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการแย่งสิทธิการใช้ทรัพยากร โดยการให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการ ทรัพยากรการเกษตรในท้องถิ่นตนเองให้มากขึ้น ทั้งด้านการบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ ประโยชน์อย่างยั่งยืนและสมดุล

๓.๑) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ

ดำเนินการพัฒนาองค์ความรู้และสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และภาคีเครือข่ายเข้ามา มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการลุ่มน้ำในทุกกระดับ เพื่อลดความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างภาคประชาชน ภาคเกษตร และภาคอุตสาหกรรม โดยในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ กรมชลประทานได้มีการขึ้น ทะเบียนองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานทุกประเภทในบัญชีของเขตสำนักงานชลประทานที่ ๑ - ๑๗ ประกอบด้วย กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน หมายถึง ขอบเขตพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่แฉกส่งน้ำ ๑ แฉก หรือคูน้ำ ๑ สาย พื้นที่ ๑ กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานไม่เกิน ๑,๐๐๐ ไร่) กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน (มีขอบเขตพื้นที่ครอบคลุม พื้นที่คลองส่งน้ำสายใหญ่หรือคลองซอย หรือคลองแยกซอย หรือโซนส่งน้ำ ๑ โซน ไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ ไร่ต่อ ๑ กลุ่ม) สมาคม (มีการจดทะเบียนเป็นสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทานกับกระทรวงมหาดไทย มีขอบเขตและการบริหาร เช่นเดียวกับกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน) สหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน (มีการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ กับกรมส่งเสริมสหกรณ์ ขอบเขตและการบริหารเช่นเดียวกับกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานผลการดำเนินงาน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ พบว่ามีการจัดตั้งกลุ่มพื้นฐาน รวม ๑๙๕,๗๘๖ กลุ่ม คิดเป็นพื้นที่ทั้งสิ้น ๗๒,๒๗๗,๕๘๑ ไร่ เป็นพื้นที่ขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานต่อพื้นที่ชลประทานขนาดใหญ่ - กลาง ในสัดส่วนประมาณที่เพิ่มขึ้น จากร้อยละ ๖๓.๒๓ ในปี ๒๕๕๕ เป็นร้อยละ ๖๙.๕๔ ในปี ๒๕๕๘

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาการดำเนินงานในแต่ละปี จะเห็นว่า จำนวนองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๙ มีจำนวนเพิ่มขึ้น ๔,๙๙๖ กลุ่ม และสัดส่วนองค์กร กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานต่อพื้นที่ชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลางมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ขณะที่พื้นที่ชลประทาน ขนาดใหญ่ - กลางในช่วงปี ๒๕๕๗ มีจำนวน ๒๔.๕๖ ล้านไร่ และ ๑๐.๔๑ ล้านไร่ ในปี ๒๕๕๘ (ตารางที่ ๕๔)

ตารางที่ ๕๔ จำนวนองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานที่ขึ้นทะเบียนในเขตสำนักงานชลประทานที่ ๑ - ๑๗ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑

ปี	กลุ่มพื้นฐาน (กลุ่ม)	พื้นที่องค์กรผู้ใช้น้ำ (ไร่)	พื้นที่ชลประทาน ขนาดใหญ่ - กลาง (ไร่)	สัดส่วนพื้นที่องค์กรฯ ต่อพื้นที่ชลประทาน (ร้อยละ)
๒๕๕๕	๔๔,๐๑๗	๑๕,๔๘๑,๙๘๐	๒๔,๔๘๔,๖๐๔	๖๓.๒๓
๒๕๕๖	๔๔,๑๐๙	๑๕,๙๙๘,๙๐๙	๒๓,๕๕๖,๔๒๐	๖๗.๙๕
๒๕๕๗	๔๔,๖๖๓	๑๖,๐๗๔,๓๕๕	๒๔,๕๖๓,๕๙๕	๖๕.๔๔
๒๕๕๘	๑๓,๙๘๔	๗,๒๔๑,๓๔๕	๑๐,๔๑๓,๑๕๕	๖๙.๕๔
๒๕๕๙	๔๙,๐๑๓	๑๗,๔๘๐,๙๙๒	na	na
รวม	๑๙๕,๗๘๖	๗๒,๒๗๗,๕๘๑	๘๓,๐๐๗,๗๗๔ ^{๑/}	-

ที่มา : บัญชีสรุปจำนวนองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานที่ขึ้นทะเบียน กรมชลประทาน

หมายเหตุ : ^{๑/} เป็นผลรวมปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘

๓.๒) การมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรประมง

ดำเนินการให้ชุมชนประมงเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อลดปัญหาข้อขัดแย้งของชาวประมง และยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น โดยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรประมง ในช่วงต้นแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๕) มีชุมชนประมงที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ๓๓ ชุมชน และเพิ่มขึ้นเป็น ๔๕ ชุมชน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๙)

ทั้งนี้ จากการสำรวจความพึงพอใจของชุมชนประมงที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ในปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๖ พบว่า มีความพึงพอใจร้อยละ ๘๙.๑๒ ซึ่งจัดอยู่ในระดับดีมาก เป็นผลมาจากการถ่ายทอดความรู้ การให้คำแนะนำ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม (ตารางที่ ๕๕)

ตารางที่ ๕๕ จำนวนชุมชนประมง และความพึงพอใจที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรประมง

ปี	จำนวนชุมชนประมง (ชุมชน) ^{๑/}	การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วม (ร้อยละ)
๒๕๕๕	๓๓	-	๙๑.๒๕
๒๕๕๖	๔๓	๓๐.๓๐	๘๗.๐๐
๒๕๕๗	๔๓	-	na
๒๕๕๘	๔๕	๔.๖๕	na
๒๕๕๙	๔๕	-	na
เฉลี่ย	-	-	๘๙.๑๒

ที่มา : รายงานประจำปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ของกรมประมง

หมายเหตุ : ^{๑/} จำนวนชุมชนในแต่ละปีนับรวมชุมชนเดิมด้วย

๔) การเตรียมความพร้อมรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและวางระบบการป้องกันและบรรเทาปัญหาภัยธรรมชาติ

เป็นการดำเนินการเพื่อป้องกันและลดปัญหาความรุนแรงของการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ เป็นการลดความเสี่ยงจากอันตรายและความเสียหายที่จะเกิดกับเกษตรกร และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในชั้นบรรยากาศให้เกิดฝนในปริมาณและการกระจายที่เหมาะสม มีการดำเนินการดังนี้

๔.๑) การรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและลดโลกร้อน

ดำเนินการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำพร้อมปลูกไม้ยืนต้นโตเร็ว การลดการเผาพื้นที่โล่งเตียน และการรณรงค์เฝ้าติดตามเพื่อบรรเทาภาวะโลกร้อน ผ่านโครงการรณรงค์และประชาสัมพันธ์งดการเผาตอซัง เพื่อบรรเทาภาวะโลกร้อน และโครงการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ พร้อมปลูกไม้ยืนต้นโตเร็ว เมื่อสิ้นแผนการพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ดำเนินการได้ทั้งสิ้น ๘๓,๑๗๔ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๒๑ ของเป้าหมาย ๘๓,๐๐๐ ไร่ (ตารางที่ ๕๖)

ตารางที่ ๕๖ ผลการดำเนินงานเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและลดโลกร้อน

หน่วย : ไร่

ปี	เป้าหมาย	ผลการดำเนินงาน	ร้อยละ
๒๕๕๕	๒๒,๐๐๐	๒๒,๐๘๕	๑๐๐.๓๘
๒๕๕๖	๑๕,๐๐๐	๑๕,๐๐๒	๑๐๐.๐๑
๒๕๕๗	๑๕,๐๐๐	๑๕,๐๑๒	๑๐๐.๐๘
๒๕๕๘	๑๕,๐๐๐	๑๕,๐๐๐	๑๐๐.๐๐
๒๕๕๙	๑๖,๐๐๐	๑๖,๐๗๕	๑๐๐.๔๖
รวม	๘๓,๐๐๐	๘๓,๑๗๔	๑๐๐.๒๑

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

๔.๒) สนับสนุนการปฏิบัติการฝนหลวง

เป็นการดำเนินการเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำในพื้นที่เกษตรกรรม และเขื่อน รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นแหล่งเก็บกักน้ำ และพื้นที่ที่ประสบปัญหาภัยแล้ง โดยจัดตั้งหน่วยปฏิบัติการฝนหลวง เพื่อปฏิบัติการฝนหลวงช่วยเหลือให้ครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำทั้ง ๒๕ ลุ่มน้ำ ในพื้นที่ ๗๗ จังหวัด สำหรับการป้องกันภัยแล้ง/ฝนทิ้งช่วง จะดำเนินการ ๒ ระยะ คือ ระยะที่ ๑ หน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่เร็ว เป็นแผนเฝ้าระวังและปฏิบัติการ ในช่วงที่มีลักษณะอากาศที่ไม่ค่อยเหมาะสมในการปฏิบัติการ โดยจะทำการจัดตั้งหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่เร็ว เพื่อเฝ้าระวังสภาพอากาศและสามารถขึ้นปฏิบัติการฝนหลวงช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงทีในกรณีสภาพอากาศเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติการฝนหลวง และระยะที่สอง หน่วยปฏิบัติการฝนหลวงปกติเป็นแผนปฏิบัติการฝนหลวงตามแนวพระบรมราโชบายในการสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่เกษตรกรรมในช่วงฤดูแล้งและฝนทิ้งช่วง

จากการดำเนินการดังกล่าว ส่งผลให้มีพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติการฝนหลวง ในช่วงของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗) เฉลี่ยปีละ ๑๖๓.๒๕ ล้านไร่ สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ปีละ ๑๖๐ ล้านไร่ โดยพื้นที่เป้าหมายมีฝนตกจากการปฏิบัติการฝนหลวงเฉลี่ยปีละ ๒๒๒.๘๖ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๘๙ ของเป้าหมาย ๒๓๐ ล้านไร่ (ตารางที่ ๕๗)

ตารางที่ ๕๗ พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากการสนับสนุนการปฏิบัติการฝนหลวง ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๙

หน่วย : ล้านไร่

ปี	พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติการ ฝนหลวง		พื้นที่เป้าหมายมีฝนตกจากการปฏิบัติการ	
	เป้าหมาย	ผล	เป้าหมาย	ผล
๒๕๕๗	๑๖๐	๑๗๒.๔๔	๒๓๐	๒๓๕.๓๑
๒๕๕๘	๑๖๐	๑๖๓.๗๘	๒๓๐	๒๒๓.๕๐
๒๕๕๙	๑๖๐	๑๕๓.๕๒	๒๓๐	๒๐๙.๗๕
เฉลี่ย		๑๖๓.๒๕		๒๒๒.๘๖

ที่มา : รายงานประจำปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๙ ของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร

นอกจากการปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อป้องกันภัยแล้ง/ฝนทิ้งช่วงแล้ว ยังเป็นการบรรเทาปัญหาไฟป่าและหมอกควันในภาคเหนือ เป็นสภาพปัญหาในช่วงฤดูแล้งตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายนของทุกปี ภาคเหนือมักประสบกับปัญหาไฟป่า ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาหมอกควันตามมา ประกอบกับสภาพภูมิประเทศของภาคเหนือตอนบนที่มีภูเขาล้อมรอบ ทำให้มลพิษต่างๆ ถูกกักไว้และแผ่ปกคลุมไปทั่วเมือง โดยพื้นที่ดังกล่าวได้แก่ บริเวณจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และตาก นอกจากนี้หมอกควันยังบดบังวิสัยทัศน์ เป็นอุปสรรคในการคมนาคมขนส่ง มีผลกระทบต่อธุรกิจการท่องเที่ยว และส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนผลจากการปฏิบัติการฝนหลวง นอกจากมีฝนตกในพื้นที่เป้าหมายแล้วยังช่วยบรรเทาหมอกควันที่เป็นปัญหา ประเมินได้จากค่า PM๑๐ ซึ่งเป็นค่าปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน ๑๐ ไมครอน ที่ปนเปื้อนในอากาศ เฉลี่ยในช่วงเวลา ๒๔ ชั่วโมง โดยค่า PM๑๐ จะมีค่าลดลงหรืออยู่ในเกณฑ์มาตรฐานหลังการปฏิบัติการ

๕) พัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์

เนื่องจากสถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ประเทศไทยได้รับผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันที่ใช้มาเป็นเวลานานแล้วไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก สำนักกฎหมาย สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ ได้ดำเนินการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายเฉพาะให้มีความเหมาะสมและเป็นปัจจุบัน รวมทั้งการบังคับใช้กฎหมายให้มีความเป็นธรรมและทั่วถึง

ผลการดำเนินในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ได้ดำเนินการออกกฎหมายใหม่ จำนวน ๓ ฉบับ และปรับปรุงแก้ไขยกเลิกกฎหมายเดิมที่ล้าหลังให้มีความทันสมัยมากขึ้น จำนวน ๑๐ ฉบับ รวมทั้งสิ้น ๑๓ ฉบับ (ตารางที่ ๕๘)

ตารางที่ ๕๘ กฎหมายที่เกี่ยวข้องของการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตร

รายการ	วัน/เดือน/ปี ที่ออก	รายชื่อกฎหมาย
๑. ออกกฎหมายใหม่	๒๖ ธ.ค. ๕๗	๑) พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. ๒๕๕๗
	๑๔ ก.ค. ๕๘	๒) พระราชบัญญัติการยางแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๘
	๕ ส.ค. ๕๙	๓) พระราชบัญญัติคุ้มครองการดำเนินงานของสำนักเลขานุการองค์การสงเคราะห์ ลูกหนี้ของอาเซียนบวกสาม พ.ศ. ๒๕๕๙
๒. ปรับปรุงแก้ไข ยกเลิกกฎหมายเดิม	๑๐ พ.ย. ๕๖	๑) พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖
	๓๓ เม.ย. ๕๗	๒) พระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙
	๒๖ ธ.ค. ๕๗	๓) พระราชบัญญัติสถานพยาบาลสัตว์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๗
	๒ มี.ค. ๕๘	๔) พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. ๒๕๕๘
	๕ มี.ค. ๕๘	๕) พระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ. ๒๕๕๘
	๒ มี.ค. ๕๘	๖) พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๕๘
	๒๘ เม.ย. ๕๘	๗) พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ (ยกเลิก โดย พรก. ๕๘)
	๕ ก.พ. ๕๘	๘) พระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติชลประทานราษฎร์ พ.ศ. ๒๕๕๘
	๑๓ พ.ย. ๕๘	๙) พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘
	๒๖ ก.ย. ๕๙	๑๐) ร่างพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์เพื่อการจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. ...

ที่มา : สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สรุปผลการพัฒนาภาพรวมของยุทธศาสตร์ที่ ๓ จัดอยู่เกณฑ์ดีมาก และบรรลุผลตามเป้าหมาย
ของแผน ยกเว้นการเพิ่มพื้นที่ชลประทานที่ยังไม่บรรลุผล ต้องเร่งแก้ไข (ตารางที่ ๕๙ และ ๖๐)

ตารางที่ ๕๙ สรุปผลการพัฒนายุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล
และยั่งยืน

ตัวชี้วัด	เป้าหมาย	แผนฯ	แผนฯ ๑๑					รวม/เฉลี่ย	ร้อยละ ของ เป้าหมาย
		๑๐	๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘		
๑. พื้นที่ชลประทาน (ล้านไร่)	๓.๓๕ ล้านไร่ เมื่อ สิ้นสุดแผนฯ	na	๐.๒๐	๐.๑๘	๐.๒๗	๐.๒๙	๐.๓๙	๑.๓๔	๓๙.๙๔
๒. ทรัพยากรดินได้รับการ บริหารจัดการ (ล้านไร่)	๑๐.๗๕ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	na	๒.๒๒	๒.๒๖	๒.๑๗	๒.๑๔	๒.๒๖	๑๑.๐๔	๑๐๒.๖๘
๓. พื้นที่ทำการประมง ได้รับการบริหารจัดการ (ล้านไร่)	๔๔ ล้านไร่ เมื่อ สิ้นสุดแผนฯ	na	๘.๘๐	๙.๐๐	๙.๐๐	๙.๐๐	๙.๐๐	๔๔.๘๐	๑๐๑.๘๒
๔. จำนวนแหล่งอาศัยสัตว์น้ำ ได้รับการบริหารจัดการ (แห่ง)	๖๐ แห่ง	na	๒๐	๑๐	๑๔	๑๕	๑๑	๗๐	๑๑๖.๖๗
๕. จำนวนองค์กรเกษตรกร ที่มีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการทรัพยากร การเกษตร (กลุ่ม)	เพิ่มขึ้น	na	๔๔,๐๕๐	๔๔,๑๕๐	๔๔,๗๐๖	๑๔,๐๒๙	๔๙,๐๕๘	-	๑๑.๓๗

ที่มา : จากการค้านวน

ตารางที่ ๖๐ สรุปผลสำเร็จของการดำเนินงานในยุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนาศูนย์บริการการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ
สมดุล และยั่งยืน

รายการ	เป้าหมาย	ผลการพัฒนา	ค่าคะแนน	ผลประเมิน แปลผล
๑. พื้นที่ชลประทาน (ล้านไร่)	๓.๓๕ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	๑.๓๔ ล้านไร่ (ร้อยละ ๓๙.๙๔ ของเป้าหมาย)	๑.๐๐	ต้องเร่งแก้ไข
๒. ทรัพยากรดินได้รับการบริหารจัดการ (ล้านไร่)	๑๐.๗๕ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	๑๑.๐๔ ล้านไร่ (ร้อยละ ๑๐๒.๖๘ ของเป้าหมาย)	๕.๐๐	ดีมาก
๓. พื้นที่ทำการประมงได้รับการบริหารจัดการ (ล้านไร่)	๔๔ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ	๔๔.๘๐ (ร้อยละ ๑๐๑.๖๗ ของเป้าหมาย)	๕.๐๐	ดีมาก
๔. จำนวนแหล่งอาศัยสัตว์น้ำได้รับการบริหาร จัดการ (แห่ง)	๖๐ แห่ง	๗๐ แห่ง (ร้อยละ ๑๑๖.๖๗ ของเป้าหมาย)	๕.๐๐	ดีมาก
๕. จำนวนองค์กรเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการ บริหารจัดการทรัพยากรการเกษตร (กลุ่ม)	เพิ่มขึ้น (เปรียบเทียบกับ ปี ๕๕ กับ ปี ๕๙)	เพิ่มขึ้น ๕,๐๐๘ กลุ่ม (ร้อยละ ๑๑.๓๗)	๕.๐๐	ดีมาก

ที่มา : จากการคำนวณ

หมายเหตุ : เกณฑ์คะแนน มีดังนี้

- ระดับ ๕ ร้อยละ ๙๐.๐๐ – ๑๐๐.๐๐ คือ ดีมาก
- ระดับ ๔ ร้อยละ ๘๐.๐๐ – ๘๙.๙๙ คือ ดี
- ระดับ ๓ ร้อยละ ๗๐.๐๐ – ๗๙.๙๙ คือ ปานกลาง
- ระดับ ๒ ร้อยละ ๖๐.๐๐ – ๖๙.๙๙ คือ ต้องปรับปรุง
- ระดับ ๑ ร้อยละ น้อยกว่า ๖๐.๐๐ คือ ต้องเร่งแก้ไข

๖) ประเด็นข้อค้นพบ

๖.๑) การขยายพื้นที่ชลประทาน พบว่า การกำหนดเป้าหมายในภาพรวมยังไม่สอดคล้องกับแผนฯ ขึ้นอยู่กับการได้รับจัดสรรงบประมาณในแต่ละปี ราชการอนุมัติวงเงินงบประมาณจากสำนักงบประมาณ ส่งผลต่อขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างล่าช้า ทำให้มีช่วงระยะเวลาในการก่อสร้างสันลงฝนตมมีน้ำท่วมขัง ผู้รับจ้างรับงานหลายโครงการ รวมทั้งปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ข้างเคียง ปัญหาฤดูกาลเพาะปลูกของพืชแต่ละชนิดต่างช่วงเวลากันทำให้ไม่สามารถเข้าพื้นที่ดำเนินการก่อสร้างได้ หรือในระหว่างการดำเนินการก่อสร้าง เกษตรกรมีความจำเป็นต้องใช้น้ำจากพื้นที่บริเวณก่อสร้าง ทำให้การก่อสร้างต้องหยุดชะงักชั่วคราว ประกอบกับจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้มีการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว พื้นที่เกษตรกรรมในเขตชลประทานถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม สังคมเมือง สิ่งปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ ทำให้พื้นที่ชลประทานมีจำนวนลดลง

๖.๒) การพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรประมง โดยการผลิตพันธุ์สัตว์น้ำปล่อยในแหล่งน้ำธรรมชาติ จากภาวะภัยแล้งที่ยาวนาน ส่งผลกระทบต่อระดับการเก็บกักน้ำในอ่างเก็บน้ำต่ำกว่าระดับปกติและแม่น้ำบางสายมีปริมาณน้ำน้อยมาก ในบางแหล่งน้ำพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำถูกทำประมงมากขึ้นในช่วงก่อนการสืบพันธุ์ วางไข่ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำต่อหน่วยลงแรงประมง (CPUE) ลดลง ประกอบกับความล่าช้าในการขยายพันธุ์กระทบต่อการทดแทนของประชากรสัตว์น้ำรุ่นใหม่ลดลง

๖.๓) ในช่วงระหว่างการดำเนินงานของแผนพัฒนาการเกษตรฯ คณะกรรมาธิการยุโรป (The European Commission) สหภาพยุโรป (Europe Union) ได้มีคำประกาศแจ้งเตือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ เพื่อให้รับทราบถึงความเป็นไปได้ที่จะถูกระบุว่าเป็นประเทศที่สามที่ไม่ให้ความร่วมมือในการต่อต้านการทำประมงที่ผิดกฎหมายขาดการรายงาน และไร้การควบคุม ส่งผลกระทบต่อการทำการประมง และการส่งออกสินค้าประมงเป็นอย่างมาก

๖.๔) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรหรือชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำ พบว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำบางแห่งยังไม่มี ความเข้มแข็ง โดยเฉพาะสมาชิกที่ยังไม่ค่อยมีความเข้าใจในการบริหารจัดการกลุ่มฯ

๗) แนวทางการดำเนินงานในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒

๗.๑) การจัดสรรงบประมาณ

๗.๑.๑) ควรสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนฯ และเร่งรัดการอนุมัติวงเงินงบประมาณให้แล้วเสร็จ เตรียมกระบวนการตามขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้าง เพื่อให้สามารถก่อสร้างได้ในเวลาที่เหมาะสม

๗.๑.๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ควรนำเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒ มาพิจารณากำหนดแผนการเพิ่มพื้นที่ชลประทานในแต่ละปี

๗.๑.๓) ควรมีการควบคุมพื้นที่ชลประทานให้ใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การปรับเปลี่ยนพื้นที่จากเขตชลประทานเป็นเขตอุตสาหกรรม หรือหมู่บ้านจัดสรร หรือก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใด ๆ ในเขตชลประทานต้องได้รับอนุญาตก่อน เนื่องจากรัฐใช้จ่ายงบประมาณเพื่อลงทุนก่อสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำและแหล่งน้ำต่าง ๆ จำนวนมากมาย แต่กลับใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่ ทำให้สูญเสียงบประมาณจำนวนมาก

๗.๒) การเพิ่มทรัพยากรประมงในแหล่งน้ำธรรมชาติ ในประเด็นความล่าช้าควรศึกษาสาเหตุและเร่งแก้ไข ส่วนผลกระทบจากภาวะภัยแล้ง หน่วยงานคือ กรมประมงควรบริหารจัดการน้ำร่วมกับกรมชลประทาน และทำความเข้าใจ ให้ความรู้ในการจับผลผลิตประมง โดยเฉพาะพ่อแม่พันธุ์ งดการจับสัตว์ในช่วงฤดูวางไข่

๗.๓) การแก้ไขปัญหาการทำประมง IUU ตามกฎระเบียบของสหภาพยุโรปซึ่งในช่วงที่ผ่านมาประเทศไทยได้พยายามแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยกำหนดแนวทาง มาตรการต่างๆ ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ประสานการปฏิบัติในการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล กองทัพเรือ กรมเจ้าท่า และตำรวจน้ำ ตรวจเฝ้าระวังการทำประมงผิดกฎหมายในน่านน้ำไทย ให้ความรู้ และฝึกเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติและผู้ประกอบการภาคการประมงในเรื่องการป้องกันการประมง IUU รวมทั้งรัฐบาลประกาศให้การแก้ไขปัญหาการทำประมง IUU เป็นวาระแห่งชาติ และได้แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์และการทำประมงผิดกฎหมาย ซึ่งในระยะของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒ ควรต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเข้มงวดต่อผู้กระทำความผิด

๗.๔) สำหรับในกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ยังไม่เข้มแข็ง หน่วยงาน คือ กรมชลประทาน ควรจัดการอบรมด้านการบริหารจัดการน้ำให้กับกลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำให้มีความเข้มแข็ง และเข้าใจในระบบการบริหารจัดการให้มากขึ้น รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการดูแลแหล่งน้ำ

บทที่ ๕ สรุป และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลัก เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีอาชีพที่มั่นคง รายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ และมีความภูมิใจในอาชีพ อันจะส่งผลต่อความผาสุกของเกษตรกรที่เพิ่มขึ้น การเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอต่อความต้องการ รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่ม การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและจัดสรรการผลิตที่เหมาะสมระหว่างการผลิตภาคเกษตรและพลังงานทดแทน ซึ่งจะส่งผลทำให้เศรษฐกิจภาคเกษตรเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ รวมทั้งให้มีการบริการจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน เกิดการใช้ทรัพยากรการเกษตรที่เหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น สำหรับการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ สรุปผลการประเมิน ได้ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการพัฒนาในภาพรวม

จากเกณฑ์การพิจารณา ๓ ตัวชี้วัด ผลการพัฒนาในภาพรวมส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก แต่ยังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ซึ่งมีปัจจัยจากความผันผวนทางเศรษฐกิจ และสภาพสังคมของครัวเรือน รวมทั้งการใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตของสังคมเมืองที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น รายละเอียดดังนี้

๑) วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอาชีพที่มั่นคง รายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ และมีความภูมิใจในอาชีพ โดยใช้ตัวชี้วัดคือ ความผาสุกของเกษตรกรเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๘๐ ในปี ๒๕๕๙ ซึ่งพิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจ สุขอนามัย การศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเล็กน้อย มีค่าดัชนีเฉลี่ยร้อยละ ๗๘.๘๐ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดีปานกลาง แต่ยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดค่าดัชนีเพิ่มขึ้นร้อยละ ๘๐ โดยเฉพาะด้านการศึกษาตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ สมาชิกครัวเรือนเกษตรกรได้รับการศึกษาภาคบังคับน้อยลง ต้องเร่งแก้ไข ส่วนด้านเศรษฐกิจเกษตรกรมีสัดส่วนหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน การออมมีน้อย และด้านสิ่งแวดล้อมต้องมีการปรับปรุง สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ให้เพิ่มขึ้น ในขณะที่การฟื้นฟูทรัพยากรดินยังดำเนินการได้น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ถือครองทางการเกษตรของประเทศ

๒) วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรและอาหาร ให้มีทั้งคุณภาพและปริมาณเพียงพอต่อความต้องการ รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่ม การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและจัดสรรการผลิตที่เหมาะสมระหว่างอาหารผลิตภาคเกษตรและพลังงานทดแทน โดยใช้ตัวชี้วัด คือ เศรษฐกิจภาคเกษตรเติบโตเฉลี่ยร้อยละ ๓ ต่อปี ซึ่งพิจารณาจากด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคเกษตรหดตัวเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๐.๔๓ ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดให้ขยายตัวร้อยละ ๓ ต่อปี มีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคคือ ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติ การเกิดโรคระบาด รวมทั้งเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้าอยู่ในภาวะถดถอย สัดส่วนมูลค่าผลิตภาคเกษตรต่อ GDP ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ ๙.๙๙ ขาดความสมดุล ภาคอุตสาหกรรมและบริการมีสัดส่วนผลิตภาครวมรวมภายในประเทศร้อยละ ๙๐.๐๑ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลกของภาคเกษตร พบว่า ภาคเกษตรขยายตัวร้อยละ ๒.๑๐ เป็นผลมาจากปัจจัยทุนมากที่สุด รองลงมาเป็นปัจจัยผลิตภาพการผลิตรวม (TFP) ร้อยละ ๐.๘๕ จะเห็นได้ว่า TFP กลับมาเป็นบวก หลังจากติดลบมาตั้งแต่แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๐ สะท้อน

ให้เห็นว่ามีการใช้เทคโนโลยีในการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น นอกจากนี้ สัดส่วนการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรต่อ GDP ภาคเกษตรมีสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ ๐.๒๑ ของ GDP ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนฯ

๓) วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อให้มีการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน ตัวชี้วัดคือ พื้นที่การเกษตรได้รับการบริหารจัดการ (พื้นที่ชลประทาน ทรัพยากรดิน พื้นที่ทำการประมง) สามารถดำเนินการได้ทั้งสิ้น ๕๗.๑๘ ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๘.๔๒ ของเป้าหมายรวม ๕๘.๑๐ ล้านไร่ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในพื้นที่ทั้ง ๓ ด้าน ไม่บรรลุเพียงด้านเดียวคือ พื้นที่ชลประทานที่ดำเนินการได้ร้อยละ ๔๐ ของเป้าหมาย เนื่องจากการกำหนดเป้าหมายรายปีไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนฯ ในภาพรวม ซึ่งเป็นผลมาจากการจัดสรรงบประมาณที่ไม่สอดคล้อง ขั้นตอนการอนุมัติงบประมาณ ปัญหากรรมสิทธิ์ในที่ดินของเกษตรกร รวมถึงผู้รับเหมาก่อสร้างที่รับงานหลายแห่ง

๕.๑.๒ ผลการพัฒนารายยุทธศาสตร์

ภายใต้แผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ใช้เกณฑ์การพิจารณา ๑๘ ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร จำนวน ๗ ตัวชี้วัด ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาขีดความสามารถในการผลิตการจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร จำนวน ๖ ตัวชี้วัด และยุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนาศูนย์บริการการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน จำนวน ๕ ตัวชี้วัด ผลการประเมินการพัฒนารายยุทธศาสตร์ พบว่า จากเกณฑ์ตัวชี้วัดที่กำหนด ๑๘ ตัวชี้วัด สามารถบรรลุผลตามเป้าหมาย ๑๒ ตัวชี้วัด รายละเอียดดังนี้

๑) ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร

ภาพรวมของยุทธศาสตร์ที่ ๑ จำนวน ๗ ตัวชี้วัด ประกอบด้วย (๑) สัดส่วนรายได้เงินอุดหนุนทางการเกษตรต่อรายได้เงินอุดหนุนของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ (๒) สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรลดลง (๓) สัดส่วนรายได้ของเกษตรกรกลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุดและมากที่สุดมีความแตกต่างลดลงเหลือ ๑๕ เท่า (๔) จำนวนพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้น (๕) จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาอบรมเข้าสู่ภาคเกษตรมากขึ้น (๖) จำนวนองค์กรเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรที่มีมาตรฐานเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ และ (๗) มีปริมาณธุรกิจเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๔

จากผลการประเมิน ๗ ตัวชี้วัด พบว่าไม่บรรลุผล ๒ ตัวชี้วัดคือ สัดส่วนรายได้เงินอุดหนุนทางการเกษตรต่อรายได้เงินอุดหนุนของครัวเรือนเกษตรกร และสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนซึ่งมีสาเหตุมาจากภาคครัวเรือนเกษตรกรของไทยประสบปัญหาภัยแล้งต่อเนื่องมาตั้งแต่ปีการเพาะปลูก ๒๕๕๖/๕๗ เกษตรกรไม่สามารถประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรได้อย่างเต็มที่ ไม่สามารถประกอบกิจกรรมการผลิตได้เลยในช่วงประสบภัยแล้ง ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรขาดรายได้จากการผลิตภาคเกษตร ประสบความเสียหายจากการลงทุนเพื่อการผลิตทางการเกษตรโดยได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน ทำให้เกษตรกรมีภาระหนี้สินเพิ่มมากขึ้น จำแนกตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑.๑) วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยมีความสามารถพึ่งพาตนเองได้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับความเสี่ยงด้านการผลิต การตลาด และมีการกระจายรายได้ที่ทั่วถึง พิจารณาจากตัวชี้วัดสัดส่วนรายได้เงินอุดหนุนทางการเกษตรต่อรายได้เงินอุดหนุนของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๕ ในปี ๒๕๕๙ สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรลดลง การกระจายรายได้ของเกษตรกร และพื้นที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน พบว่า ในส่วนครัวเรือนเกษตรกรมีสัดส่วนรายได้เงินอุดหนุนทางการเกษตรต่อรายได้เงินอุดหนุนของครัวเรือน

เกษตรกรลดลงจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ร้อยละ ๑๓.๓๐ กล่าวคือ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ คราวเรือนมีสัดส่วนรายได้ฯ ร้อยละ ๓๖.๒๐ และลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๒๘.๕๐ ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ส่วนสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ครัวเรือนเกษตรกรมีสัดส่วนฯ ร้อยละ ๕.๓๓ และเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ ๘.๓๑ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปีการเพาะปลูก ๒๕๕๘/๕๙) แสดงถึงภาระหนี้สินที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นมากกว่าการครอบครองทรัพย์สินเกษตรกรของครัวเรือนเกษตรกร ทั้ง ๒ ตัวชี้วัดนี้ยังไม่บรรลุผล

ในส่วนที่บรรลุผล จะเป็นตัวชี้วัดเกี่ยวกับการกระจายรายได้ของเกษตรกรระหว่างกลุ่ม มีรายได้น้อยที่สุด และกลุ่มมีรายได้มากที่สุด มีความแตกต่างกันเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ เป็น ๑๒.๘๒ เท่า ในช่วงกลางของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ (ปีการเพาะปลูก ๒๕๕๗/๕๘) บรรลุเป้าหมายที่กำหนดให้ลดลงเหลือ ๑๕ เท่า ในปี ๒๕๕๙ และเกษตรกรทำเกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้น ผลการพัฒนาสามารถเพิ่มพื้นที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน เพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ที่มีพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน ๒๑๙,๓๙๑ ไร่ เพิ่มขึ้นเป็น ๒๘๔,๙๑๘ ไร่ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๗.๐๐

๑.๒) วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยเชิงพาณิชย์เป็นผู้มีความสามารถในการผลิต และการตลาด ก้าวสู่ผู้จัดการฟาร์มที่เป็นมืออาชีพ รวมทั้งสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ทดแทนรุ่นเดิม เพื่อทำการเกษตรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ ซึ่งใช้เกณฑ์การวัดจากจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาเข้าสู่ภาคเกษตรเพิ่มขึ้น พบว่า บรรลุผล มีสัดส่วนประชากรภาคเกษตรมีระดับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ร้อยละ ๕๘.๓๕ (ปี ๒๕๕๙) เพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ (ปี ๒๕๕๔) ที่มีสัดส่วนร้อยละ ๔๕.๗๙

๑.๓) วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อส่งเสริมให้องค์กรเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรให้มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ใช้เกณฑ์การวัดจากจำนวนองค์กรเกษตรกร/สถาบันเกษตรกรมีการดำเนินงานที่ได้มาตรฐาน และปริมาณธุรกิจที่เพิ่มขึ้น ผลการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ พบว่า บรรลุผล มีองค์กรเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรที่การดำเนินงานมีมาตรฐานเฉลี่ย ๕,๗๕๗ แห่ง เพิ่มสูงขึ้นจากแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ ร้อยละ ๘.๗๙ สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๔ และมีปริมาณธุรกิจเฉลี่ย ๓๒๗,๕๓๔ ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๔๙ สูงกว่าเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ร้อยละ ๑๔

๑.๔) ปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนา

๑.๔.๑) ภาคเกษตรของไทยประสบภัยแล้งต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน เกษตรกรประสบความเสียหายจากการลงทุนเพื่อการผลิตทางการเกษตร โดยได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนหรือถึงขั้นขาดทุน เพราะผลผลิตเสียหายจากภาวะภัยแล้ง ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินเกษตรกรเพิ่มขึ้น

๑.๔.๒) สัดส่วนรายได้ของกลุ่มเกษตรกรจนที่สุดและกลุ่มรวยที่สุดมีความแตกต่างเพิ่มขึ้นทุกปี ในระยะยาวอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อพัฒนาภาคการเกษตร กลุ่มเกษตรกรออกจากภาคเกษตรมากขึ้น โดยมุ่งสู่ภาคอุตสาหกรรม หรือไปประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น

๑.๔.๓) การส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคเกษตร ส่วนใหญ่เกษตรกร และลูกหลานของเกษตรกรยังมีแนวคิดปฏิเสธการสืบทอดอาชีพเกษตรกรกรรม เนื่องจากเห็นว่าเป็นอาชีพที่เหนื่อย และได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่า ซึ่งจะส่งผลการทำการเกษตรของไทย ซึ่งปัจจุบันมีแต่ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม

๑.๔.๔) สถาบันเกษตรกรบางแห่งยังไม่มีศักยภาพ ยังไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินมาตรฐาน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรมีทิศทางของปริมาณธุรกิจลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนการผ่านมาตรฐานของกลุ่ม เกษตรกรแล้ว พบว่า มีอัตราการเพิ่มของกลุ่มที่ผ่านมาตรฐานค่อนข้างต่ำ ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาเพื่อให้ผ่านเกณฑ์ มาตรฐาน เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาพรวมของภาคเกษตร เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรและสมาชิก ในกลุ่มมีจำนวนมาก

๒) ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร

ในภาพรวมของยุทธศาสตร์ที่ ๒ กำหนดเกณฑ์การวัดไว้ ๕ ตัวชี้วัด ประกอบด้วย (๑) ผลผลิตรวม และต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของสินค้าเกษตร (๒) จำนวนฟาร์ม/โรงงานที่ได้รับการรับรองคุณภาพ มาตรฐาน (๓) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศสาขาเกษตรและแปรรูปเกษตร (๔) สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการวิจัย และพัฒนาด้านการเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ และ (๕) จำนวนผลงานวิจัยที่มีการนำไปใช้ประโยชน์ จากการประเมินผล สามารถบรรลุ ๓ ตัวชี้วัด ส่วนอีก ๒ ตัวชี้วัด ไม่บรรลุผล คือ ผลผลิตรวม และต้นทุนการผลิต ต่อหน่วยสินค้าเกษตร โดยเฉพาะกุ้งขาวแวนนาไม ที่ตลอดแผนฯ ที่ผ่านมายังดำเนินการได้ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ และสัดส่วนงบประมาณวิจัยต่อ GDP สาขาเกษตร

๒.๑) วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อสร้างฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็ง เป็นฐานการผลิต ของภาคการผลิตอื่น ๆ ทำให้เกิดความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ให้กับเกษตรกร ใช้เกณฑ์การวัดในเรื่อง ประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบปริมาณผลผลิตเฉลี่ยในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ กับในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๐ พบว่า กลุ่มธัญพืชและพืชอาหารเกือบทุกชนิดสินค้ามีปริมาณ ผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ยกเว้นข้าวนาปรังมีปริมาณลดลง เนื่องจากภาวะภัยแล้งและรัฐบาลมีนโยบายลดพื้นที่ปลูก ด้านปศุสัตว์สินค้าสำคัญ ได้แก่ สุกร ไก่เนื้อ โคเนื้อ และกระบือ ทุกชนิดมีปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้น ด้านประมง สินค้าสำคัญ ได้แก่ กุ้งขาวแวนนาไม มีอัตราการลดลงเฉลี่ย ร้อยละ ๙.๓๐ โดยปริมาณการผลิตลดลงอย่างมาก ในช่วงปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘ เนื่องจากเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งประสบปัญหาโรคตายด่วนที่เกิดขึ้น

สำหรับต้นทุนการผลิตของการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ ส่วนใหญ่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในช่วงดำเนินการตามแผนฯ ๑๑ ดังนั้น การบรรลุตัวชี้วัดด้านต้นทุนการผลิตที่กำหนดไว้ว่าต้นทุนการผลิต ต้องลดลงนั้นยังไม่ประสบผลสำเร็จ แต่มีสัญญาณที่ดีในช่วงปลายแผนฯ ปี ๒๕๕๙ ที่สินค้าเกษตรที่สำคัญส่วนใหญ่ มีแนวโน้มต้นทุนการผลิตลดลง เช่น ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง อ้อยโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ไก่เนื้อ กุ้งขาวแวนนาไม ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ซึ่งเป็นผลที่สะท้อนจากผลจากการดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงเกษตร และ สหกรณ์ที่กำหนดให้ ปี ๒๕๕๙ เป็นปีแห่งการลดต้นทุนการผลิตของสินค้าเกษตร

๒.๒) วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรและอาหารให้มีความสามารถในการแข่งขัน ใช้เกณฑ์การวัดในเรื่องจำนวนฟาร์ม/โรงงานที่ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน พบว่า สามารถบรรลุเป้าหมาย จัดอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ผลการพัฒนาระหว่างปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ดำเนินการได้เกินเป้าหมาย ได้แก่ ตรวจสอบรับรองและตรวจติดตามมาตรฐานฟาร์มด้านพืช ประมง และปศุสัตว์รวม ๑,๑๙๒,๙๓๐ แปลง/ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๓๙.๕๙ ของเป้าหมาย

๒.๓) วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคงด้านอาหาร และมีผลผลิตเพียงพอ กับความต้องการด้านอาหารและพลังงาน โดยให้ความสำคัญกับความต้องการด้านอาหารเป็นลำดับแรก ใช้เกณฑ์การวัดในเรื่องมูลค่าสินค้ามวลรวมในประเทศสาขาเกษตรและแปรรูปเกษตร ภาพรวมในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรเฉลี่ย ๐.๖๔๓ ล้านล้านบาท สูงกว่าแผนพัฒนาการเกษตรฯ ๑๐ ซึ่งมีปริมาณเฉลี่ย ๐.๖๐๗ ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๕.๙๓ จัดอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ซึ่งจากการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร (Gross Domestic Product: GDP) (แบบปริมาณลูกโซ่) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงต้นแผนฯ ระหว่างปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗ และลดลงในช่วงปลายแผนพัฒนาการเกษตรฯ ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ ซึ่งเฉลี่ยอยู่ที่ ๐.๖๒๐ ล้านล้านบาท และ ๐.๖๒๔ ล้านล้านบาท ตามลำดับ

๒.๔) วัตถุประสงค์ที่ ๔ เพื่อส่งเสริมให้มีและนำผลงานวิจัยพัฒนาด้านการเกษตรไปใช้ประโยชน์มากขึ้น ใช้เกณฑ์การวัดในเรื่องสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร และผลงานวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรถูกนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า ยังไม่บรรลุผล ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ มีสัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงใกล้เคียงกัน คือ มีสัดส่วนร้อยละ ๐.๒๐ - ๐.๒๔ ของ GDP ภาคการเกษตรหรือเฉลี่ยร้อยละ ๐.๒๑ ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนการพัฒนาการเกษตรที่ต้องการเพิ่มสัดส่วนงบวิจัยต่อ GDP ภาคเกษตรให้มากขึ้น ส่วนการนำงานวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนาเทคโนโลยี/นวัตกรรมด้านข้าว ปศุสัตว์ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด/ชายฝั่ง และหม่อนไหม ฯลฯ เผยแพร่แล้ว ๙๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๗๓ ของงานวิจัยเป้าหมายที่ดำเนินการ จำนวน ๑๓๓ เรื่อง

๒.๕) ปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนา

๒.๕.๑) สภาพภูมิอากาศที่มีความแปรปรวน กระทั่งต่อการผลิตของเกษตรกรทั้งปริมาณผลผลิตที่ลดลง การเกิดโรค/ศัตรูพืชระบาด รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของค่าแรงงาน ทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงขึ้น

๒.๕.๒) งบประมาณเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรยังน้อยเมื่อเทียบกับ GDP สาขาเกษตร การขาดงบประมาณที่เหมาะสมทำให้การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการเกษตรไม่เกิดการพัฒนาด้านการผลิตที่เหมาะสม ส่วนการนำผลงานวิจัยและพัฒนาไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับปานกลาง

๒.๕.๓) การตรวจรับรองมาตรฐานฟาร์ม ถึงแม้จะดำเนินการได้สูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแต่ละปี แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมเปรียบเทียบกับจำนวนเกษตรกรและจำนวนฟาร์มที่ทำเกษตรทั้งหมด พบว่า จำนวนดังกล่าวยังเป็นสัดส่วนที่น้อย ประกอบกับการให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านสินค้าคุณภาพมาตรฐานยังมีน้อย

๒.๕.๔) การดำเนินงานโครงการ/แผนงาน ตามแผนฯ ๑๑ ยังมีข้อจำกัดหลาย ๆ ด้าน ทำให้ผลการพัฒนาตอบสนองเป้าหมายได้ไม่เต็มที่ การพัฒนาสินค้าบางรายการจึงยังไม่บรรลุค่าเป้าหมาย

๓) ยุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน

สำหรับยุทธศาสตร์ที่ ๓ มีเกณฑ์การวัดโดยใช้ ๕ ตัวชี้วัด ประกอบด้วย (๑) การขยายพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๓.๓๕ ล้านไร่ (๒) ทรัพยากรดินได้รับการบริหารไม่น้อยกว่าปีละ ๒.๑๕ ล้านไร่ (๓) พื้นที่ทำการประมงได้รับการบริหารจัดการไม่น้อยกว่าปีละ ๘.๘ ล้านไร่ (๔) มีแหล่งอาศัยสัตว์น้ำ ๖๐ แห่ง และ (๕) จำนวนองค์กรเกษตรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรเพิ่มขึ้น ซึ่งผลจากการประเมิน ส่วนใหญ่สามารถบรรลุผล ยกเว้นการขยายพื้นที่ชลประทานที่มีปัญหาจากการจัดสรรงบประมาณในแต่ละปีและการอนุมัติงบประมาณ ส่งผลต่อการกำหนดเป้าหมายรายปีที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนฯ รวมทั้งปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินของเกษตรกร และผู้รับเหมาที่รับงานหลายแห่ง ทำให้งานล่าช้า จำแนกตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๓.๑) วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อสร้างและพัฒนาการใช้ทรัพยากรการเกษตรและโครงสร้างพื้นฐานการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ และวัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรการเกษตรให้มีความเหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืน และเตรียมความพร้อมในการรองรับและปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

ในวัตถุประสงค์ที่ ๑ และ ๒ ใช้เกณฑ์การวัดในเรื่องของทรัพยากรดินได้รับการบริหารจัดการไม่น้อยกว่า ๑๐.๗๕ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ พบว่า สามารถดำเนินการได้ ๑๑.๐๔ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๒.๗๐ ของเป้าหมาย ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่เกษตรกรรมของเกษตรกรอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน ด้วยการจัดทำระบบโครงสร้างอนุรักษ์ดินและน้ำ การใช้หญ้าแฝกและการฟื้นฟูปรับปรุงบำรุงดินเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน ตลอดจนแก้ไขพื้นที่ที่มีปัญหาต่อการเกษตร ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยการเผยแพร่องค์ความรู้ เสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตรให้กับเกษตรกร เพื่อไม่ให้ก่อให้เกิดสารเคมีตกค้างในดินและน้ำ รวมทั้งสนับสนุนการผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ และปุ๋ยพืชสด นอกจากนี้ได้มีการเตรียมความพร้อมในการรองรับและปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ เช่น จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำพร้อมปลูกไม้ยืนต้นโตเร็ว การลดการเผาพื้นที่โล่งเตียนเพื่อบรรเทาภาวะโลกร้อน และการรณรงค์เฝ้าติดตามเพื่อบรรเทาภาวะโลกร้อน คิดเป็นพื้นที่รวม ๘๓,๑๗๔ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๒๑ ของเป้าหมาย ๘๓,๐๐๐ ไร่

ตัวชี้วัดที่ ๒ เป็นการเพิ่มพื้นที่ชลประทาน ๓.๓๕ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ พบว่า ไม่บรรลุผล ดำเนินการได้เพียง ๑.๓๔ ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๔๐ ของเป้าหมาย ซึ่งมีปัจจัยข้อจำกัดด้านงบประมาณ ข้อกฎหมายในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน ปัญหาน้ำท่วมขัง ทำให้การก่อสร้างต้องชะลอและจากผู้รับเหมาก่อสร้าง อย่างไรก็ตาม จากการเพิ่มพื้นที่ชลประทานทำให้มีปริมาณเก็บกักน้ำในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ เพิ่มขึ้นรวม ๕ ปี จำนวน ๒๘๘.๘๗ ล้านลูกบาศก์เมตร

ตัวชี้วัดที่ ๓ พื้นที่ทำการประมงได้รับการบริหารจัดการไม่น้อยกว่า ๔๔ ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตร พบว่า ดำเนินการได้ ๔๔.๘๐ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๑๐๑.๘๒ ของเป้าหมาย และสร้างแหล่งอาศัยสัตว์น้ำได้ ๗๐ แห่ง หรือร้อยละ ๑๑๖.๖๗ ของเป้าหมาย ๖๐ แห่ง นับว่าบรรลุผล ซึ่งเป็นจากการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรประมงที่เสื่อมโทรม การฟื้นฟูทรัพยากรประมงในทะเลสาบสงขลา และการบริหารจัดการควบคุมการทำประมง รวมทั้งมีแรงจูงใจและผลักดันให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ซึ่งผลจากการจัดการพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรประมง รวมทั้งการผลิตพันธุ์สัตว์น้ำเพื่อปล่อยลงในแหล่งน้ำธรรมชาติและในพื้นที่ฟาร์มทะเลรวม ๙,๒๗๗ ล้านตัว พบว่า ปริมาณสัตว์น้ำต่อหน่วยลงแรงประมง (CPUE) ในพื้นที่น้ำจืดมีปริมาณเพิ่มขึ้นเป็น ๗๔๓ กรัมต่อพื้นที่ชาย ๑๐๐ ตารางเมตรต่อคืน หรือมีปริมาณเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๖.๘๒ พื้นที่ทะเลมีปริมาณเพิ่มขึ้นเป็น ๓๗.๑๔ กิโลกรัมต่อชั่วโมง หรือคิดเป็นปริมาณที่เพิ่มขึ้นร้อยละ ๕.๖๐ ในปี ๒๕๕๙

๓.๒) วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อม ใช้เกณฑ์การวัดเกี่ยวกับจำนวนองค์กรเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ และประมง เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการแย่งสิทธิการใช้ทรัพยากร โดยการให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรในท้องถิ่นตนเองให้มากขึ้น ผลการพัฒนาสามารถบรรลุผล โดยผลการดำเนินงานมีจำนวนองค์กรเกษตรกรที่มีส่วนร่วมรวม ๔๙,๐๕๘ กลุ่ม หรือเพิ่มขึ้น ๕,๐๐๘ กลุ่ม เป็นจำนวนกลุ่มผู้ใช้น้ำ/บริหารจัดการแหล่งน้ำ ๔๙,๐๑๓ กลุ่ม และชุมชนประมง ๔๕ กลุ่ม

๓.๓) ปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนา

๓.๓.๑) การกำหนดเป้าหมายในภาพรวมยังไม่สอดคล้องกับแผนฯ ขึ้นอยู่กับการได้รับจัดสรรงบประมาณในแต่ละปี ขั้นตอนการอนุมัติที่ส่งผลต่อขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างล่าช้า ฝนตกมีน้ำท่วมขัง ผู้รับจ้างรับงานหลายโครงการ รวมทั้งเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ข้างเคียง ฤดูกาลเพาะปลูกของพืชแต่ละชนิดต่างช่วงเวลา กัน ทำให้ไม่สามารถเข้าพื้นที่ดำเนินการก่อสร้างได้ หรือในระหว่างการดำเนินการก่อสร้าง เกษตรกรมีความจำเป็นต้องใช้น้ำจากพื้นที่บริเวณก่อสร้าง ทำให้การก่อสร้างต้องหยุดชะงักชั่วคราว ประกอบกับจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้มีการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว พื้นที่เกษตรกรรมในเขตชลประทานถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม สังคมเมือง สิ่งปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ ทำให้พื้นที่ชลประทาน มีจำนวนลดลง

๓.๓.๒) การผลิตพันธุ์สัตว์น้ำปล่อยในแหล่งน้ำธรรมชาติ จากภาวะภัยแล้งที่ยาวนานส่งผลกระทบต่อระดับการเก็บกักน้ำในอ่างเก็บน้ำต่ำกว่าระดับปกติ และแม่น้ำบางสายมีปริมาณน้ำน้อยมาก ในบางแหล่งน้ำพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำถูกทำประมงมากขึ้นในช่วงก่อนการสืบพันธุ์วางไข่ ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำต่อหน่วยลงแรงประมง (CPUE) ลดลง ประกอบกับความล่าช้าในการขยายพันธุ์ กระทั่งต่อการทดแทนของประชากรสัตว์น้ำรุ่นใหม่มีน้อยลง

๓.๓.๓) การดำเนินความร่วมมือด้านกฎหมายระหว่างประเทศ ในช่วงระหว่างการดำเนินงานของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ประเทศไทยถูกระบุว่าเป็นประเทศที่สามที่ไม่ให้ความร่วมมือในการต่อต้านการทำประมงที่ผิดกฎหมายขาดการรายงานและไร้การควบคุมจากคณะกรรมาธิการยุโรป ส่งผลกระทบต่อการทำงานประมง และการส่งออกสินค้าประมงเป็นอย่างมาก

๓.๓.๔) การบริหารจัดการน้ำ และการมีส่วนร่วมของเกษตรกรหรือชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำ พบว่ากลุ่มผู้ใช้น้ำบางแห่งยังไม่มีคามเข้มแข็ง โดยเฉพาะสมาชิกที่ยังไม่ค่อยมีความเข้าใจในการบริหารจัดการกลุ่มฯ

๕.๒) ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑) การบริหารจัดการแผน สิ่งที่ต้องพิจารณาคือ การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ ควรมีความสอดคล้องกัน ตั้งแต่การจัดสรรงบประมาณ การกำหนดเป้าหมายรายปีของหน่วยงานที่ดำเนินการแผนงาน/โครงการต่าง ๆ กับเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตรต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะสัดส่วนการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรในช่วงของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒ ต้องให้ความสำคัญให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่จะสามารถสนับสนุนภาคการผลิต และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศได้ รวมทั้งรองรับการพัฒนาภาคเกษตรไปสู่ Thailand ๔.๐ ต่อไป

๕.๒.๒ ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจภาคเกษตร จากภาวะการณ์ที่ภาคเกษตรมีอัตราการเจริญเติบโตแบบหดตัวเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ จากปัจจัยภายนอกทั้งสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ การชะลอตัวของเศรษฐกิจประเทศคู่ค้าการเกิดโรคระบาดต่าง ๆ นอกจากนี้การพึ่งพาสินค้าต่างประเทศของสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ส่งผลให้เศรษฐกิจต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากความผันผวนของปัจจัยภายนอก ประกอบกับภาคเกษตรเป็นการผลิตสินค้าระดับต้นน้ำและสินค้าชั้นกลางมีมูลค่าไม่สูงได้ผลตอบแทนต่ำ การผลิตยังพึ่งธรรมชาติเป็นหลัก ส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ดังนั้น ในช่วงของแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒ ควรดำเนินการดังนี้

๑) ควรเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร สนับสนุนเทคโนโลยีที่ใช้ในภาคเกษตรให้มากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการนำงานวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรมมาใช้ประโยชน์เน้นการเข้าถึงเทคโนโลยีการเกษตรของเกษตรกรรายย่อยและกลุ่มเกษตรกร เพื่อลดปัญหาต้นทุนการผลิตและการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร ซึ่งปัจจุบันจะเป็นแรงงานสูงอายุ รวมทั้งขับเคลื่อนการพัฒนาภาคการเกษตรให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

๒) สร้างความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกร ขยายผลการทำการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างความมั่นคงในอาชีพเกษตรกร พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้โดยใช้ ศพก. และศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ของเกษตรกรในชุมชน เพื่อให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการฟาร์มได้แบบครบวงจรตั้งแต่การผลิต แปรรูป และการตลาด

๓) ให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเชื่อมโยงการบริหารจัดการร่วมกันตลอดห่วงโซ่ ทั้งภาครัฐ เกษตรกร และผู้ประกอบการ มุ่งเน้นการผลิตสินค้าเกษตรคุณภาพ มาตรฐาน และความปลอดภัย รวมทั้งส่งเสริมการนำระบบโลจิสติกส์สินค้าเกษตรและโซ่อุปทานมาใช้

๕.๒.๓ ด้านการบริหารจัดการทรัพยากร ในด้านการเพิ่มพื้นที่ชลประทานซึ่งเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของแผนได้ เนื่องจากความไม่สอดคล้องของการกำหนดเป้าหมายของหน่วยงานกับเป้าหมายของแผน ข้อจำกัดด้านการอนุมัติงบประมาณ ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ส่งผลต่อการดำเนินงานล่าช้า นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเสี่ยงและข้อจำกัด เช่น ทรัพยากรถูกนำไปใช้อย่างต่อเนื่องและขาดการอนุรักษ์ ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมและระบบนิเวศน์ถูกทำลาย ภัยพิบัติทางธรรมชาติ การเกิดอุทกภัยและภัยแล้งที่บ่อยครั้งรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการผลิตภาคเกษตรโดยตรงและปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชน ดังนั้น ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๒ ควรดำเนินการ ดังนี้

๑) ในช่วงการแปลงแผนสู่การปฏิบัติ เพื่อผลักดันให้การบริหารจัดการทรัพยากรบรรลุตามเป้าหมาย ต้องให้ความสำคัญในการกำหนดเป้าหมายรายปีที่จะส่งผลถึงเป้าหมายของแผนพัฒนาการเกษตร นอกจากนี้ ต้องเร่งชี้แจงทำความเข้าใจกับเกษตรกรเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และความร่วมมือในการเพิ่มและพัฒนาแหล่งน้ำ เน้นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๒) ขับเคลื่อนการส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เน้นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรการเกษตรให้คงความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างภูมิคุ้มกันทางการเกษตรต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๓) สัดส่วนการนำเข้าสารเคมียังมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น ซึ่งมีสาเหตุจากการระบาดของศัตรูพืช ส่งผลให้เกษตรกรมีการสารเคมีมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลเสียต่อระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมรวมถึงสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมี ในส่วนของปุ๋ยเคมีสัดส่วนการนำเข้าลดลงไม่มาก จึงจำเป็นต้องมีการรณรงค์และแก้ไขอย่างเร่งด่วน ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสารอินทรีย์ให้มากขึ้น เพื่อทดแทนสารเคมีทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งให้ความรู้การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต และรักษาโครงสร้างดินให้สมบูรณ์

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาที่ดิน. (๒๕๕๕-๒๕๕๙). รายงานประจำปี กรมพัฒนาที่ดิน ๒๕๕๕-๒๕๕๙. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กรมชลประทาน. (๒๕๕๕-๒๕๕๙). รายงานประจำปี กรมชลประทาน ๒๕๕๕-๒๕๕๙. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. สารสนเทศความรู้ทางการเงินกลุ่มเกษตรกร ประจำปี ๒๕๕๔-๒๕๕๙
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. สารสนเทศความรู้ทางการเงินสหกรณ์ ประจำปี ๒๕๕๔-๒๕๕๙
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. สารสนเทศสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มอาชีพในประเทศไทย ปี ๒๕๕๔-๒๕๕๙
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (๒๕๕๒). คู่มือการประเมินผลแผนมาตรฐานการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งและทรัพยากรประมง. กรุงเทพฯ
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๗). ผลการพัฒนาระดับภาคในระยะเวลาครึ่งแผนฯ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙). กรุงเทพฯ
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (๒๕๖๐). คำรับรองการปฏิบัติราชการของส่วนราชการ (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : www.opdc.go.th/index.php. (วันที่สืบค้น ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๐)
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (๒๕๕๔). การติดตามประเมินผลแผนพัฒนาการเกษตรในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๐ – ๒๕๕๔). กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (๒๕๕๔). แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙). กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (๒๕๕๘). สถิติการค้าสินค้าเกษตรไทยกับต่างประเทศ ปี ๒๕๕๗. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (๒๕๕๙). ตัวชี้วัดเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย ปี ๒๕๕๘. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (๒๕๕๙). ภาวะเศรษฐกิจการเกษตรปี ๒๕๕๙ และแนวโน้มปี ๒๕๖๐. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (๒๕๖๐). สารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตรรายสินค้า ปี ๒๕๕๙. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (๒๕๕๖-๒๕๖๐). งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (๒๕๕๖-๒๕๖๐). รายงานประจำปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ของศูนย์ประเมินผล. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและแรงงานเกษตร ปีเพาะปลูก ๒๕๕๔/๕๕ - ๒๕๕๘/๕๙

ภาคผนวก

การติดตามและประเมินผลระดับโครงการ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนากองการเกษตร

โครงการที่สำคัญภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนากองการเกษตร ตามแผนปฏิบัติการประจำปีของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ที่สำคัญ ดังนี้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณภาพชีวิตเกษตรกร

- ๑) สร้างเสถียรภาพรายได้ให้กับเกษตรกร (โครงการรับจำนำข้าว)
- ๒) จัดทำทะเบียนเกษตรกร
- ๓) สนับสนุนการแก้ไขปัญหาหนี้สิน และฟื้นฟูอาชีพของเกษตรกร
- ๔) จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา
- ๕) ประกันภัยพืชผลทางการเกษตร
- ๖) พัฒนาระบบการคุ้มครองที่ดินให้เกษตรกรรายย่อย
- ๗) ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพด้านการเกษตร
- ๘) โครงการสร้างอาชีพใหม่ให้คนว่างงาน
- ๙) โครงการยกระดับฝีมือแรงงานนอกภาคเกษตรเพื่อยกระดับรายได้
- ๑๐) ตรวจแรงงานนอกระบบ (แรงงานในงานเกษตรกรรม)
- ๑๑) โครงการพัฒนาแรงงานในและนอกระบบ “ปลอดภัยและสุขภาพอนามัยดี”
- ๑๒) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- ๑๓) พัฒนาสนับสนุนโครงการหลวง และขยายผลโครงการหลวง
- ๑๔) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
- ๑๕) ถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๑๖) ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร
- ๑๗) โครงการพัฒนาภูมิปัญญาทางบัญชีสู่บัญชีต้นทุนอาชีพ
- ๑๘) ฐานข้อมูลกับชุมชนด้านการเกษตร
- ๑๙) ถ่ายทอดความรู้เพื่อปรับตัว และรับมือกับความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ
- ๒๐) ส่งเสริมให้มีการนำของเหลือในครัวเรือนหรือในชุมชนมาผลิตเป็นพลังงานทดแทนในระดับครัวเรือน
- ๒๑) ส่งเสริมการเกษตรกรรมยั่งยืน
- ๒๒) ส่งเสริมให้เกษตรกรและชุมชนมีความรู้ด้านอาหารศึกษา
- ๒๓) ส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกพืช – ผักปลอดภัยในครัวเรือน (City Farm)
- ๒๔) สร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่
- ๒๕) พัฒนาเกษตรกรคลื่นลูกใหม่
- ๒๖) อาสาสมัครเกษตร
- ๒๗) เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ด้านการเกษตร
- ๒๘) รายการโทรทัศน์เพื่อการเกษตร
- ๒๙) สนับสนุนการดำเนินงานของสภาเกษตรกร
- ๓๐) ส่งเสริมและพัฒนาระบบการรวมกลุ่มสถาบัน/องค์กรเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชน
- ๓๑) สนับสนุนและพัฒนาองค์ความรู้แก่ผู้บริหารสถาบันเกษตรกร องค์กรเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชน
- ๓๒) แผนงานพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินงานของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร
- ๓๓) แผนงานส่งเสริม และพัฒนาการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร
- ๓๔) โครงการส่งเสริมและพัฒนาการออมในระบบสหกรณ์

ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตรและความมั่นคงด้านอาหาร
 โครงการที่สำคัญภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรตามแผนปฏิบัติการประจำปีของกระทรวง
 เกษตรและสหกรณ์ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ ที่สำคัญมีดังนี้

- ๑) โครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร
- ๒) พัฒนาระบบสารสนเทศเตือนภัยด้านการเกษตร
- ๓) ผลักดันการดำเนินงานยุทธศาสตร์รายสินค้า
- ๔) กำหนดเขตเกษตรเศรษฐกิจ (Zoning)
- ๕) พัฒนาการเชื่อมโยงด้านการผลิตการแปรรูปและการตลาด
- ๖) บริหารจัดการระบบการพัฒนาพันธุ์และการผลิตพันธุ์
- ๗) กำหนดมาตรฐาน พัฒนาระบบตรวจสอบรับรอง และพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตร
- ๘) ส่งเสริมการทำเกษตรพันธสัญญา
- ๙) ลดต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร
- ๑๐) พัฒนาและบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ด้านการเกษตร
- ๑๑) ระบบการสำรวจอาหารรองรับภัยพิบัติ (Food Emergency)
- ๑๒) โครงการจัดระบบการปลูกข้าว (พืชหลังนา)
- ๑๓) โครงการนิคมการเกษตร
- ๑๔) พัฒนาสุขภาพสัตว์
- ๑๕) ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร
- ๑๖) ดำเนินการเพื่อรองรับกฎระเบียบของประเทศคู่ค้า
- ๑๗) สร้างตราสินค้าและตราสัญลักษณ์
- ๑๘) เสริมสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์อาหารไทย
- ๑๙) ผลักดันและสร้างโอกาสให้เกิดแนวความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในภาคเกษตร
- ๒๐) ส่งเสริมแหล่งผลิตสินค้าเกษตรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- ๒๑) พัฒนางองค์ความรู้ของอุตสาหกรรมอาหารเพื่อเชื่อมโยง กับ Food Intelligence Center
- ๒๒) โครงการก่อสร้างอาคารชานชาลาขนถ่ายสินค้า
- ๒๓) โครงการก่อสร้างศูนย์เปลี่ยนถ่ายรูปแบบการขนส่งสินค้าเชิงของ จ. เชียงราย ระยะที่ ๑
- ๒๔) โครงการก่อสร้างทางหลวง ทางหลวงชนบท สนับสนุนการขนส่งแบบต่อเนื่อง
- ๒๕) โครงการก่อสร้างทางคู่ในเส้นทางรถไฟสายชายฝั่งทะเลตะวันออก ช่วงฉะเชิงเทรา – คลองสิบเก้า – แก่งคอย
- ๒๖) โครงการก่อสร้างสถานีบรรจุและแยกสินค้ากล่อง (ไอ.ซี.ดี) แห่งที่ ๒
- ๒๗) งานก่อสร้างท่าเทียบเรือเชียงแสนแห่งที่ ๒ จ. เชียงราย
- ๒๘) ก่อสร้างสถานีขนส่งสินค้าทางลำน้ำ เพื่อการประหยัดพลังงาน
- ๒๙) เกษตรอินทรีย์
- ๓๐) การใช้เทคโนโลยีสะอาดกับกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรและอาหาร
- ๓๑) ส่งเสริมและจัดการแก้ไขปัญหาการผลิตสินค้าปศุสัตว์ให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
 (แผนงานโครงการดำเนินการในยุทธศาสตร์สินค้าเกษตร)
- ๓๒) สนับสนุนการใช้ตลาดกลางสินค้าเกษตร

- ๓๓) โครงการจัดระบบตลาดสินค้าเกษตรในระดับพื้นที่
- ๓๔) สนับสนุนการสร้างเครือข่ายการผลิตการตลาดและการบริโภค
- ๓๕) พัฒนาทักษะและองค์ความรู้ด้านการตลาดสินค้าเกษตร
- ๓๖) สนับสนุนตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า
- ๓๗) ความร่วมมือระหว่างประเทศ
- ๓๘) การศึกษาข้อมูลกฎระเบียบต่าง ๆ ของประเทศคู่ค้า
- ๓๙) การเปิดเสรีการค้า
- ๔๐) การประชุมเจรจาภายใต้กรอบความตกลง
- ๔๑) การจัดกิจกรรมแสดงสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร
- ๔๒) ส่งเสริม ปกป้อง และแก้ไขปัญหาคอขวดทางการค้า
- ๔๓) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพระบบการออกใบอนุญาต/ใบรับรอง เพื่อรองรับระบบ National

Single Window

- ๔๔) โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการค้าเอทานอลในภูมิภาคเอเชีย
- ๔๕) โครงการศึกษาการบริหารจัดการพืชอาหารและพืชพลังงานของประเทศไทย
- ๔๖) วิจัยและพัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ สัตว์น้ำ และจุลินทรีย์
- ๔๗) วิจัยเทคโนโลยีและนวัตกรรม
- ๔๘) วิจัยพัฒนาที่ดินและเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อเพิ่มผลผลิต
- ๔๙) สนับสนุนให้มีการพัฒนางานวิจัยพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ พันธุ์สัตว์น้ำ และจุลินทรีย์ โดยการดัดแปลง

พันธุกรรม (Genetically Modified Organisms: GMOs)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุลและยั่งยืน

- ๑) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร
- ๒) กระจายการถือครองที่ดิน
- ๓) บริหารจัดการดิน
- ๔) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรประมง
- ๕) โครงการส่งเสริมการประมงนอกน่านน้ำ
- ๖) โครงการนำร่องการพัฒนามาตรฐานเรือประมงเพื่อลดแรงงานประมง
- ๗) แผนการจัดสร้างปะการังเทียม
- ๘) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และสารเคมี
- ๙) เร่งรัดการกำกับดูแลและควบคุมการใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างจริงจัง
- ๑๐) กำกับดูแลการขายสารเคมีการเกษตร
- ๑๑) พัฒนา กฎ ระเบียบ ข้อบังคับทางกฎหมายเพื่อควบคุมการโฆษณาและการส่งเสริมการขายสารเคมี

การเกษตรทฤษฎีใหม่

- ๑๒) แผนยุทธศาสตร์การจัดการสารเคมีแห่งชาติ
- ๑๓) พื้นฟูทรัพยากรประมงในทะเลสาบสงขลา
- ๑๔) พัฒนาตามแผนแม่บทการจัดการประมงทะเลไทย
- ๑๕) เสริมบทบาทในการปกป้องดูแลทรัพยากร
- ๑๖) สนับสนุนให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรในท้องถิ่นตนเอง

- ๑๗) ป้องกันภัยพิบัติด้านการเกษตรระบบการเฝ้าระวังเตือนภัย และระบบการเฝ้าระวังเตือนภัย และระบบการกระจายข้อมูลสู่เกษตรกร
- ๑๘) เตือนภัยพิบัติแห่งชาติ
- ๑๙) ป้องกันบรรเทาภัยจากน้ำ
- ๒๐) โครงการจัดทำฐานข้อมูลการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- ๒๑) โครงการสร้างแม่ข่ายการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ด้วยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี
- ๒๒) ปฏิบัติการฝนหลวง และการบริการด้านการบิน
- ๒๓) วิจัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติการฝนหลวง
- ๒๔) โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพและบำรุงรักษาสถานีโทรมาตรจวัดสภาพอากาศอัตโนมัติ
- ๒๕) ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- ๒๖) ศึกษาแนวทางรองรับและเตรียมความพร้อมการดำเนินงานตาม กฎ ระเบียบด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ ตลอดระยะ ๕ ปี ในช่วงแผนพัฒนาการเกษตรฯ ฉบับที่ ๑๑ ได้มีการติดตามและประเมินผลโครงการสำคัญภายใต้แผนฯ เพื่อสะท้อนผลทั้งเชิงบวก และเชิงลบที่เกิดจากการดำเนินงาน ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของแผนฯ โดยสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ และเกษตรกรที่เกี่ยวข้อง สรุปผลได้ดังนี้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร

๑) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการทางการเกษตร (อาสาสมัครเกษตรกรหมู่บ้าน) วัตถุประสงค์เพื่อให้อาสาสมัครเกษตรกรหมู่บ้าน (อกม.) ได้รับการพัฒนาทักษะและศักยภาพของอาสาสมัครเกษตรกรหมู่บ้าน สามารถปฏิบัติงานสนับสนุนภารกิจของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และเพื่อให้ อกม. ได้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหน้าที่ความรับผิดชอบตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

ผลการประเมิน

๑.๑) การดำเนินงานคัดเลือก และพัฒนาอาสาสมัครเกษตรกรหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการให้ความรู้ความเข้าใจ ช่วยประสานงาน และให้ข้อมูลข่าวสารต่อเกษตรกรในการสร้างกลุ่มสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่ เทคนิคการถ่ายทอดความรู้ การขึ้นทะเบียนเกษตรกร/ผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจ กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน การติดตามสถานการณ์การเกษตร และการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยในหมู่บ้าน ๗๕,๑๘๑ ราย

๑.๒) ผลกระทบ

๑.๒.๑) การรับทราบบทบาทของ อกม. พบว่า หลังผ่านการอบรม อกม. ร้อยละ ๙๒.๐๐ ขึ้นไป รับทราบและเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง เช่น การประสานงาน การติดตามสถานการณ์การเกษตร และการมีส่วนร่วมระหว่างหมู่บ้าน/หน่วยงานในการทำแผนพัฒนาการเกษตร

๑.๒.๒) ความพร้อมของ อกม. ต่อการปฏิบัติงาน ทั้งด้านประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้การเกษตร และการแก้ไขปัญหา การติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานกับเกษตรกร และเป็นผู้ช่วยการปฏิบัติงานแก่เจ้าหน้าที่ของภาครัฐ พบว่า เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบการปฏิบัติงานของ อกม. มีความเห็นว่า อกม. มากกว่าร้อยละ ๙๐.๐๐ มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน

๑.๒.๓) การปฏิบัติงานตามภารกิจทั้ง ๔ ด้านของ อกม. พบว่า บทบาทที่ อกม. ปฏิบัติหน้าที่ได้มากที่สุด คือ การจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานการเกษตรของหมู่บ้าน ร้อยละ ๙๕.๓๕ รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน และการติดตามสถานการณ์การเกษตร รวมทั้งรายงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเร่งด่วน ร้อยละ ๘๖.๓๘ และ ๘๒.๐๖ ตามลำดับ ส่วนบทบาทการประสานงาน ถ่ายทอดความรู้และแก้ไขการเกษตรของเกษตรกรในหมู่บ้าน ปฏิบัติหน้าที่ได้ลำดับสุดท้าย ร้อยละ ๗๒.๐๙

๑.๒.๔) การรับบริการของเกษตรกรจาก อกม. พบว่า เกษตรกรมีสัดส่วนจำนวนใกล้เคียงกันระหว่างเคยได้รับบริการกับไม่ได้รับบริการจาก อกม. ร้อยละ ๕๔.๗๒ และ ๔๕.๒๘ ตามลำดับ โดยเกษตรกรที่ไม่ได้รับบริการ เนื่องจากได้รับความรู้และประสบการณ์มาก่อนแล้ว รวมทั้งแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

๑.๒.๕) การยอมรับและรับทราบบทบาทของ อกม. จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล และเกษตรกรในหมู่บ้าน พบว่า อกม. ร้อยละ ๙๓.๗๖ ได้รับการยอมรับจากหน่วยงาน และเกษตรกรในพื้นที่ และเป็นที่ยึดถือของเกษตรกร ร้อยละ ๕๙.๗๕ แต่ยังมีเกษตรกร ร้อยละ ๔๕.๙๑ ที่ไม่ทราบบทบาทดังกล่าว เนื่องจาก อกม. รับบทบาทหลายหน้าที่ เกษตรกรเห็นว่าปฏิบัติงานในพื้นที่แต่ไม่ทราบว่าปฏิบัติงานในหน้าที่หรือบทบาทใด

๑.๒.๖) ความเชื่อมโยงระหว่าง อกม. กับอาสาสมัครเกษตรของหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ยังมีความเชื่อมโยงระหว่างกันน้อยมาก มีเพียงร้อยละ ๓๘.๔๕ ของ อกม. ที่มีการประสานงานกับอาสาสมัครเกษตรสาขาอื่น ๆ เนื่องจากไม่ทราบว่าเป็น อกม. และไม่สามารถให้ความช่วยเหลือครอบคลุมทุกด้าน โดยมีอาสาสมัครที่ประสานกับ อกม. มากที่สุด คือ หมอдинอาสา รองลงมาเป็น ปศุสัตว์อาสา ประมงอาสา อาสาสมัครชลประทาน และเกษตรกรหมู่บ้าน

๑.๒.๗) ความพึงพอใจ ด้านเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของ อกม. เช่น การขึ้นทะเบียนเกษตรกร (ทบก.) และขึ้นทะเบียนผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจ (ทพศ.) อยู่ในระดับมาก ที่ค่าคะแนน ๔.๓๘ และ ๔.๓๕ และในด้านของ อกม. มีความพึงพอใจต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในระดับปานกลางถึงน้อย เนื่องจากไม่มีค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลให้เกิดการขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่

๑.๒.๘) ข้อเสนอแนะ

(๑) การพัฒนา อกม. เพื่อสนับสนุนภารกิจของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สิ่งสำคัญ คือ การประสานความเชื่อมโยงระหว่างอาสาสมัครเกษตรด้านต่าง ๆ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเกษตรกรในพื้นที่ให้รับทราบ เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานในพื้นที่ นอกจากนี้ ควรพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเกษตรแก่ อกม. ให้ครอบคลุมทุกด้าน พร้อมทั้งสนับสนุนข้อมูลข่าวสารทั้งด้านการผลิต และการตลาดที่ทันต่อสถานการณ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในพื้นที่ครอบคลุมได้มากขึ้น รวมทั้งให้เกิดความเชื่อถือและยอมรับจากเกษตรกรมากขึ้น

(๒) ในประเด็นที่ อกม. มีความพึงพอใจต่อบทบาทของตนเองในระดับปานกลาง เนื่องจากในการดำเนินการที่ผ่านมาไม่ได้รับสนับสนุนทั้งค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ดังนั้น ในการจัดทำแผนปฏิบัติงานโครงการต่าง ๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทน ควรพิจารณา อกม. เป็นกลุ่มแรก

๒) โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ พิพิธภัณฑการเกษตรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (สวก.) และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จัดทำโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เกษตรกรรายอื่นได้เรียนรู้ โดยผ่านกลไกของของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยประมงและวิทยาลัยการอาชีพ เพื่อการพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืน และเป็นการแก้ไขปัญหาเกษตรกรขาดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะในการประกอบอาชีพในอนาคต แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ บุคคลทั่วไปที่สนใจ นักเรียน/นักศึกษา (ปวช./ปวส.) และเกษตรกรระยะเวลาดำเนินการปีงบประมาณ ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙

๒.๑) ผลการดำเนินงาน

ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙ สร้างโอกาสการเข้าถึงองค์ความรู้แก่เกษตรกร ผ่านหลักสูตรการพัฒนาเกษตรกรอย่างยั่งยืน ๒๓,๓๗๓ ราย (ร้อยละ ๑๐๔.๓๔) และการเข้าถึงที่ดินผ่านหลักสูตรการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ และหลักสูตร ปวส.เกษตรกรรมรวม ๖๖๗ ราย (ร้อยละ ๕๑.๓๑) จัดรูปและพัฒนาแปลงที่ดินทำกินรายแปลงของเกษตรกร ๑๔,๗๖๐ ราย ตามเป้าหมาย และถ่ายทอดความรู้ พัฒนาทักษะด้านอาชีพทั้งด้านปศุสัตว์ ประมง และบัญชี รวม ๑๐๓,๙๑๖ ราย (ร้อยละ ๑๐๕.๘๒)

๒.๒) ผลการติดตาม

๒.๒.๑) พื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ และนครราชสีมา

(๑) หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ เกษตรกรร้อยละ ๘๑.๐๐ เป็นผู้ที่มีการประกอบกิจการเกษตรมาก่อน และคาดว่าจะนำความรู้ไปประกอบอาชีพและถ่ายทอดต่อแก่เกษตรกรใกล้เคียง แต่เกษตรกรทั้งหมดยังไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

(๒) หลักสูตรการพัฒนาเกษตรกรอย่างยั่งยืน เกษตรกรร้อยละ ๘๙.๐๐ คิดว่าจะนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติใช้ทั้งในเรื่องการเตรียมดิน การปรับปรุงบำรุงดิน การคัดเมล็ดพันธุ์ การดูแลรักษา ส่วนที่เหลือมีปัญหาที่ดินทำกิน ขาดแคลนแหล่งน้ำ และไม่มีระบบส่งน้ำ ทำให้ยังไม่แน่ใจว่าจะได้นำความรู้ไปปฏิบัติใช้

(๓) หลักสูตรการพัฒนาเกษตรกรมืออาชีพยุคใหม่ มีผู้เข้ารับการอบรมในปี ๒๕๕๐ จำนวน ๓๖ ราย โดยผ่านการเรียนการสอนจากวิทยาลัยเกษตรกรรมนครราชสีมาครบทุกราย และเข้าฝึกปฏิบัติในแปลงที่ดินของรัฐ โดยทุกรายได้รับหนังสือตกลงการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินรายละ ๒.๕ ไร่ และผ่านการประเมินความเหมาะสมการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐไปแล้ว ๑๒ ราย ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมได้นำความรู้ไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพด้านการเพาะปลูกพืช (ผัก ไม้ผล ทำนา) ร้อยละ ๗๑.๐๐ ด้านปศุสัตว์ (เลี้ยงวัว สุกร เป็ด ไก่) ร้อยละ ๒๑.๐๐ และด้านประมง ร้อยละ ๘.๐๐

(๔) ประเด็นข้อค้นพบ

เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมบางส่วนไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านการเกษตรมาก่อน ไม่เข้าใจและปฏิบัติตามไม่ได้ ประกอบกับหลักสูตรการอบรมใช้เวลานาน เกษตรกรไม่สามารถเข้ารับการอบรมได้อย่างต่อเนื่อง

(๕) ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานที่ร่วมบูรณาการการถ่ายทอดความรู้ในด้านต่าง ๆ ควรพิจารณาเนื้อหาหลักสูตรให้มีความเข้าใจง่าย เน้นการฝึกปฏิบัติ ตลอดจนติดตามนิเทศงานอย่างต่อเนื่อง เร่งรัดการจัดสรรที่ดินและออกเอกสารสิทธิให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ผ่านการอบรมและประเมินความพร้อมแล้ว

๒.๒.๒) พื้นที่จังหวัดหนองคาย

(๑) การพัฒนากลุ่มเป้าหมายในหลักสูตร “การพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่” และหลักสูตร “การพัฒนาเกษตรกรมืออาชีพยุคใหม่” จำนวน ๒๘ ราย พบว่า ผู้เข้ารับการพัฒนาเข้าสู่ภาคเกษตรกรรมร้อยละ ๘๙.๒๙ ซึ่งผู้ที่เข้าสู่ภาคเกษตรกรรมประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ สามารถสร้างอาชีพของตนเองมีรายได้เลี้ยงครอบครัวคิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ ส่วนที่เหลือร้อยละ ๑๐.๗๑ ไม่ได้เข้าสู่ภาคเกษตรกรรม เนื่องจากศึกษาต่อคิดเป็นร้อยละ ๖๖.๖๗ และไม่ผ่านการประเมินเพื่อขอรับจัดสรรที่ดินคิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๓ ในส่วนของหลักสูตร “การพัฒนาเกษตรกรอย่างยั่งยืน” ร่วมกับวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สำนักงานเกษตรจังหวัดหนองคาย สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดหนองคาย สำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดหนองคาย สำนักงานประมงจังหวัดหนองคาย และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดจัดอบรมให้ความรู้ การแปรรูปกล้วยหอมทองที่ตากเกรด และการเพาะเห็ดฟางกองเตี้ย หลังจากการอบรมเกษตรกรได้นำความรู้ด้านการแปรรูป การตลาดการวางแผนการผลิต และการทำบัญชีครัวเรือนไปปฏิบัติจำนวน ๒๒ ราย คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐๐

(๒) ผลการสำรวจเกษตรกรในแต่ละหลักสูตร

(๒.๑) บุคคลทั่วไป หลักสูตร “การพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่” มีผู้สมัครเข้ารับการพัฒนา ๑๔ ราย พบว่า เข้าสู่ภาคเกษตรกรรม ๑๓ ราย มีวัตถุประสงค์ที่เข้าร่วมโครงการฯ เนื่องจากเห็นว่าอาชีพเกษตรกรรมมีความมั่นคง ยั่งยืน และเป็นอาชีพที่อิสระคิดเป็นร้อยละ ๖๑.๕๔ ในส่วนของปัจจัยแห่งความสำเร็จในอาชีพเกษตรกรรมขึ้นอยู่กับความขยัน อดทน รักในอาชีพที่ทำ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๒๓ ได้รับการจัดสรรที่ดินแล้ว ร้อยละ ๕๗.๑๔ เป็นพื้นที่เฉลี่ย ๓ ไร่ต่อราย ในจำนวนนี้ได้รับมอบเอกสารสิทธิแล้ว คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ ส่วนที่เหลือร้อยละ ๓๕.๗๑ ยังไม่ได้รับการจัดสรรที่ดิน และร้อยละ ๗.๑๔ ไม่ผ่านการประเมิน

(๒.๒) นักเรียน/นักศึกษา หลักสูตร “การพัฒนาเกษตรกรมืออาชีพยุคใหม่” จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุดรธานีเข้ารับการพัฒนา ๑๔ ราย พบว่า เหตุผลที่เข้าร่วมโครงการฯ มีความสนใจในการประกอบอาชีพทางการเกษตร ต้องการที่จะประกอบอาชีพอิสระ และต้องการที่ดินในการประกอบอาชีพ หลังจบการศึกษาได้เข้าสู่ภาคเกษตรกรรม ๒ ราย และนำความรู้ด้านการวางแผนผลิตพืชเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ ช่องทางการตลาด การปลูกพืชหมุนเวียน การวิเคราะห์ดินและการทำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยไม่ขอรับการจัดสรรที่ดิน เนื่องจากใช้ที่ดินทำกินของพ่อแม่ในการประกอบอาชีพ จำนวน ๑ ราย และไม่สามารถขอรับการจัดสรรที่ดินได้ เนื่องจากประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างประจำในหน่วยงานภาครัฐจำนวน ๑ ราย

(๒.๓) เกษตรกรทั่วไป หลักสูตร “การพัฒนาเกษตรกรอย่างยั่งยืน” มีผู้เข้ารับการพัฒนา ๙๐ ราย พบว่า เหตุผลที่เข้าร่วมโครงการฯ เนื่องจากต้องการมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐๐ ส่วนเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมการแปรรูปกล้วยหอมทองตากเกรด และการเพาะเห็ดฟางกองเตี้ย หลังจากได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพของตนเอง พบว่า ผู้เข้ารับการพัฒนาร้อยละ ๕๐.๐๐ มีรายได้และผลผลิตเพิ่มขึ้น และร้อยละ ๔๐.๐๐ มีต้นทุนการผลิตลดลง โดยมีรายได้เฉลี่ยภาคเกษตรกรรม ๖๔,๗๕๐ บาทต่อปี และรายได้เฉลี่ยนอกภาคเกษตรกรรม ๒๙,๐๐๐ บาทต่อปี นอกจากนี้ผู้เข้ารับการพัฒนานำความรู้ไปถ่ายทอดให้แก่เพื่อนบ้าน

(๓) ข้อเสนอแนะ

(๓.๑) ผู้เข้าร่วมบางรายไม่ทราบเงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการฯ ที่ชัดเจน เช่น การขอรับจัดสรรที่ดิน ดังนั้น หน่วยงานภาคีเครือข่ายควรจัดประชุมชี้แจงเงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการฯ การขอรับจัดสรรที่ดินเพื่อเข้าทำประโยชน์แก่ผู้ที่สมัครเข้าร่วมโครงการให้ชัดเจน

(๓.๒) การปรับเปลี่ยน โยกย้ายผู้บริหารระดับสูงของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฯ ทำให้นโยบายการดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง ในการจัดประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการ สร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ และคณะกรรมการดำเนินงานโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ควรเชิญผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานภาคี เช่น สถาบันการศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ มาร่วมประชุมเพื่อเกิดความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

(๓.๓) การเก็บบันทึกข้อมูลผู้ที่เข้ารับการพัฒนาเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม แต่ละรายยังไม่ครบถ้วนและต่อเนื่อง ดังนั้น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และหน่วยงานภาคี ควรมีการติดตามผลและจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของผู้ที่ผ่านการพัฒนาเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม และประสบความสำเร็จ ในการประกอบอาชีพ รวมถึงรวบรวมองค์ความรู้เพื่อนำมาใช้แลกเปลี่ยนหรือพัฒนาต่อไป

๒.๒.๓) พื้นที่จังหวัดแพร่

(๑) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดแพร่ (ส.ป.ก. แพร่) ดำเนินกิจกรรม การสร้างโอกาสเข้าถึงองค์ความรู้ผ่านหลักสูตรการพัฒนาเกษตรกรอย่างยั่งยืนในปีงบประมาณ ๒๕๕๘ รับสมัคร เกษตรกรเข้าร่วมการพัฒนาจำนวน ๕๐ ราย สามารถสร้างรายได้เพิ่มให้กับครอบครัวได้จากความรู้ที่ได้รับ การอบรม ถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรอื่นในเรื่องการทำปุ๋ย การเพาะเห็ดได้ แต่ไม่มีการติดตามผลหลังการเข้ารับการอบรมของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการโดยตรง

(๒) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ ได้ร่วมให้ความรู้กับผู้เข้ารับการอบรม

๒ กลุ่มเป้าหมาย

(๒.๑) กลุ่มบุคคลทั่วไป (หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่) พบว่า ระยะเวลาที่เข้ารับการอบรมน้อย ทำให้ได้เรียนรู้ไม่ครอบคลุมกระบวนการผลิต และพื้นที่ที่เข้าปฏิบัติจริง อยู่ไกล ไม่สามารถที่จะติดตามไปให้คำปรึกษาได้ในพื้นที่จริง และผู้เข้ารับการอบรมไม่สามารถอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับ การจัดสรรได้

(๒.๒) กลุ่มเกษตรกรทั่วไป ที่เข้ารับการอบรมในหลักสูตรการพัฒนา เกษตรกรอย่างยั่งยืน เป็นกลุ่มบุคคลเดิมที่เคยได้รับการอบรมแล้ว มาอบรมต่อยอดเพิ่มเติม ผลจากการนำความรู้ ไปใช้ประโยชน์ เกษตรกรร้อยละ ๕๐.๐๐ สามารถเพิ่มรายได้ในครอบครัวได้เฉลี่ย ๑๐,๖๖๖.๖๗ บาทต่อปี ร้อยละ ๘๓.๓๓ สามารถลดต้นทุนการผลิตได้ ๑,๒๗๐ บาทต่อไร่

(๓) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

(๓.๑) กิจกรรมการสร้างโอกาสเข้าถึงองค์ความรู้ ในหลักสูตรการพัฒนา เกษตรกรอย่างยั่งยืน ผู้เข้ารับการอบรมจะคัดเลือกจากเกษตรกรที่เคยเข้ารับการอบรมแล้ว มาต่อยอดให้ความรู้ เพิ่มเติม ทำให้โอกาสการเข้าถึงองค์ความรู้อยู่ในกลุ่มเดิม หรือการได้เข้ามาเรียนรู้ของเกษตรกรไม่ทั่วถึง ดังนั้น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดควรมีการคัดเลือกเกษตรกรเข้ารับการอบรมหลักสูตรการพัฒนาเกษตรกร อย่างยั่งยืน ให้ครอบคลุมทั้งกลุ่มเดิม และขยายไปในกลุ่มใหม่

(๓.๒) การอบรมหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ ปรับเปลี่ยนระยะเวลาในการอบรมเหลือเพียง ๒ เดือน ทำให้การเรียนรู้ต้องรีบเร่ง ผู้เข้ารับการอบรมบางรายเรียนรู้ไม่ทัน และพื้นที่ที่เข้าทดลองใช้อยู่ในพื้นที่ไกลจากสถานศึกษา ทำให้การดูแลไม่สามารถทำได้อย่างใกล้ชิด ดังนั้น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) พิจารณาระยะเวลาในการเข้ารับการอบรมของกลุ่มบุคคลทั่วไป “หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่” ให้มีความสอดคล้องกับระยะเวลาในการผลิตสินค้าเกษตรในแต่ละพื้นที่ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

(๓.๓) การเข้าใช้พื้นที่ควรมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรสามารถเข้าใช้พื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเกษตรกรที่เข้าใช้พื้นที่ไม่สามารถอยู่ในพื้นที่ได้ เนื่องจากสาเหตุของระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน และภัยแล้ง เป็นต้น

๓) โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง

กรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อพัฒนาเกษตรกรให้มีความพร้อม มีศักยภาพในการแข่งขันเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ยกกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร และคุณภาพของสินค้าเกษตร โดยมีเป้าหมายเกษตรกรที่ได้รับการพัฒนามีรายได้ไม่ต่ำกว่า ๑๘๐,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือนต่อปี และมีคุณสมบัติผ่านเกณฑ์ ๖ ประการ เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๒๕๕๖

๓.๑) ผลการติดตาม

๓.๑.๑) ปี ๒๕๕๗-๒๕๕๘ พัฒนาให้เกษตรกรไทยเป็น Smart Farmer ถ่ายทอดความรู้ในด้านการเกษตร ประมง ปศุสัตว์ บัญชี และการปรับปรุงบำรุงดิน ฯลฯ แก่เกษตรกร จำนวน ๓๗๙,๘๐๕ ราย ดำเนินการแล้ว ๓๔๔,๒๐๒ ราย หรือร้อยละ ๙๐.๖๓ และพัฒนาเจ้าหน้าที่ให้เป็น Smart Officer จำนวน ๑,๔๕๒ ราย หรือร้อยละ ๘๒.๐๓ ของเป้าหมาย ๑,๗๒๐ ราย

๓.๑.๒) ผลจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรตัวอย่าง ทั้งเกษตรกรปราดเปรื่องต้นแบบ กลุ่ม Existing และกลุ่ม Developing (ปี ๒๕๕๗)

(๑) ด้านรายได้ เกษตรกรปราดเปรื่องกลุ่ม Existing มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนมากที่สุด ๒,๐๘๙,๑๑๔ บาทต่อปี รองลงมาเป็นกลุ่มเกษตรกรปราดเปรื่องต้นแบบ เฉลี่ยครัวเรือนละ ๑,๑๘๖,๗๘๗ บาทต่อปี และน้อยที่สุดเป็นกลุ่ม Developing เฉลี่ยครัวเรือนละ ๗๑๐,๐๒๙ บาทต่อปี

(๒) ความรู้ความสามารถของเกษตรกรในการใช้อินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลทางการเกษตรได้ และนำมาประยุกต์ใช้ในฟาร์มของตนเองได้ดี ร้อยละ ๔๗.๖๒ เป็นเกษตรกรปราดเปรื่องต้นแบบ รองลงมาร้อยละ ๒๑.๐๕ เป็นกลุ่ม Developing ซึ่งส่วนใหญ่จบการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ และผ่านการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรมาแล้ว

(๓) การพัฒนาผลผลิต ซึ่งพบว่าเกษตรกรปราดเปรื่องทั้ง ๓ กลุ่ม ทำการผลิตตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี และได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิต (GAP) มากที่สุดเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องกลุ่ม Existing ร้อยละ ๓๗.๕๐ ส่วนกลุ่มต้นแบบ และกลุ่ม Developing มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ ๒๘.๕๗ และร้อยละ ๒๖.๓๒ ตามลำดับ

(๔) ปัญหาในการทำการเกษตร พบว่า เกษตรกรปราดเปรื่องทั้ง ๓ กลุ่ม ประสบปัญหาคล้าย ๆ กัน ซึ่งในกลุ่ม Developing จะมีปัญหามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๙๐ รองลงมาเป็นกลุ่ม Existing ร้อยละ ๕๕.๐๐ และกลุ่มต้นแบบ ร้อยละ ๕๓.๓๓ โดยปัญหาที่พบร้อยละ ๔๗.๓๔ เป็นปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ร้อยละ ๒๙.๓๘ เกี่ยวกับโรคพืช/สัตว์ และแมลงศัตรูพืช นอกนั้นเป็นปัญหาต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ และดินเสื่อมโทรม

(๕) ความต้องการจากภาครัฐที่เกษตรกรต้องการ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยร้อยละ ๔๒.๘๒ ต้องการเพิ่มผลผลิต และร้อยละ ๒๒.๑๕ ต้องการลดต้นทุนการผลิตที่เหลือเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช ความรู้ในการใช้ปัจจัยการผลิตที่ถูกต้อง และการแปรรูปผลผลิต รวมทั้งข้อมูลการพยากรณ์สภาพอากาศ เป็นต้น

(๖) การพัฒนาเกษตรกรที่รวมตัวเป็นกลุ่มแบบธรรมชาติ สมาชิกกลุ่มจะให้ความสำคัญกับกระบวนการกลุ่มในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาาร่วมกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังพบว่าเกษตรกรยังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับข้อมูล/ข่าวสารต่าง ๆ ทำให้การวางแผนการผลิต การปรับปรุงวิธีการทำการเกษตร การเชื่อมโยงระหว่างการผลิต และตลาดยังไม่มีประสิทธิภาพ

(๗) ข้อเสนอแนะ

(๑) ควรเพิ่มช่องทางการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ข่าวสาร ไปสู่ Smart Farmer และหลักสูตรที่อบรมให้ยืดหยุ่นได้ตามสภาพพื้นที่และอาชีพของเกษตรกร

(๒) การถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างเกษตรกรปราดเปรื่องกลุ่มต้นแบบ กลุ่ม Existing Smart Farmer และกลุ่ม Developing Smart Farmer ควรจัดกลุ่มเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่ม/พื้นที่เดียวกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้และการเชื่อมโยงสู่การนำไปปฏิบัติจริง

๓.๑.๓) ผลจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรตัวอย่าง ทั้งเกษตรกรปราดเปรื่องต้นแบบ กลุ่ม Existing Smart Farmer และกลุ่ม Developing Smart Farmer (ปี ๒๕๕๘)

(๑) ด้านรายได้ เกษตรกรปราดเปรื่องต้นแบบมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนมากที่สุด ๖๘๐,๑๒๘.๕๗ บาทต่อปี รองลงมาเป็นเกษตรกรกลุ่ม Existing Smart Farmer เฉลี่ยครัวเรือนละ ๔๑๒,๒๓๒.๐๐ บาทต่อปี และเกษตรกรกลุ่ม Developing Smart Farmer เฉลี่ยครัวเรือนละ ๑๔๒,๓๗๐.๓๗ บาทต่อปี

(๒) การจัดอบรม/ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร ประกอบด้วย ความรู้ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการทำเกษตร (พืช ปศุสัตว์ และประมง) การลดต้นทุนการผลิต การจัดการฟาร์ม การจัดทำบัญชี การวิเคราะห์ศักยภาพเกษตรกร มาตรฐานสินค้าเกษตร มาตรฐานฟาร์ม การแปรรูปสินค้าเกษตร การสร้างเครือข่าย Smart Farmer ต้นแบบ การจัดทำแผนการพัฒนาสู่เกษตรกรปราดเปรื่อง และอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ นอกจากนี้แต่ละหน่วยงานยังได้มีการถอดองค์ความรู้จากเกษตรกรปราดเปรื่องต้นแบบ

(๓) จุดอ่อน/ปัญหาในการทำการเกษตรของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรร้อยละ ๔๖.๒๗ มีปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ร้อยละ ๒๙.๘๕ ประสบปัญหาด้านโรคพืช แมลงศัตรูพืช และสัตว์ศัตรูพืช ร้อยละ ๑๑.๙๔ ผลผลิตมีราคาตกต่ำ ร้อยละ ๘.๙๖ ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ร้อยละ ๗.๔๖ ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตร

(๔) ความต้องการในการสนับสนุนความรู้จากภาครัฐของเกษตรกร พบว่าเกษตรกร ร้อยละ ๕๓.๗๓ ต้องการความรู้ด้านการผลิต (พืช ปศุสัตว์ และประมง) ร้อยละ ๓๗.๓๑ ด้านการตลาดสินค้าเกษตร ร้อยละ ๑๗.๙๑ ด้านการป้องกันและกำจัดโรค แมลงศัตรูพืช สัตว์ศัตรูพืช และวัชพืช ร้อยละ ๑๑.๙๔ ด้านการลดต้นทุนการผลิต (พืช ปศุสัตว์ และประมง) และร้อยละ ๑๐.๔๕ ด้านการปรับปรุงบำรุงดินและการใช้ปุ๋ยอย่างถูกวิธี

(๕) ข้อเสนอแนะ

(๕.๑) การบูรณาการระหว่างหน่วยงานภายในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร เนื่องจากแต่ละหน่วยงานต่างมีเป้าหมายเกษตรกรปราดเปรื่องของตัวเอง นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการซ้ำซ้อนกัน ควรมีการบูรณาการร่วมกันตั้งแต่การคัดเลือกเกษตรกร การคัดกรองเกษตรกร การอบรมในภาคทฤษฎีและปฏิบัติร่วมกัน รวมทั้งหาหรือแนวทางแก้ไขปัญหาของเกษตรกรร่วมกัน ส่งเสริมการคิดนอกรอบ เพื่อให้เกษตรกรได้รับความรู้ใหม่ ๆ กล้าที่จะคิดและลงมือปฏิบัติ ส่งผลให้สามารถพัฒนาเป็นเกษตรกรที่มีศักยภาพต่อไป

(๕.๒) การเร่งรัดจัดอบรมในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกษตรกรไม่สามารถเข้ารับการอบรมได้ เช่น การจัดอบรมในช่วงที่เกษตรกรทำการเพาะปลูกควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนความรู้และข้อมูลที่เกษตรกรต้องการ ทั้งด้านการผลิต การตลาด การศึกษาดูงาน และความต้องการพื้นฐาน เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับพัฒนาการเกษตร หรือแก้ไข/ปรับปรุงการทำเกษตรของตนเอง ให้ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น รวมทั้งควรมีการประเมินคุณสมบัติของเกษตรกรใหม่ทุกปี เพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของภาครัฐ

๓.๒) ผลการประเมิน

จากการประเมินผลการดำเนินงานในพื้นที่ ๑๙ จังหวัด ภาคเหนือ ๕ จังหวัด ภาคกลาง ๙ จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓ จังหวัด และภาคใต้ ๒ จังหวัด จำนวนเกษตรกร ๘๔๙ ราย มีรายละเอียดดังนี้

๓.๒.๑) ผลการพัฒนา จากแนวทางการดำเนินการโครงการฯ ได้คัดกรองเกษตรกร เพื่อให้การพัฒนาออกเป็น ๓ กลุ่ม ประกอบด้วยเกษตรกรกลุ่ม Existing Smart Farmer ซึ่งเป็นผู้มีคุณสมบัติผ่านเกณฑ์ทุกตัวชี้วัดตามที่โครงการกำหนดกลุ่ม Developing Smart Farmer เป็นเกษตรกรที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัด และกลุ่มต้นแบบเป็นเกษตรกรที่มีคุณสมบัติเป็น Existing Smart Farmer อยู่แล้ว และมีคุณสมบัติพิเศษความสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และมีสถานที่ใช้ศึกษาดูงาน

(๑) เกษตรกรกลุ่มต้นแบบ ร้อยละ ๗๘.๐๐ ได้รับการส่งเสริมให้เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรให้แก่เกษตรกรรายอื่น ร้อยละ ๕๖.๐๐ เจ้าหน้าที่พาไปศึกษา ดูงาน ร้อยละ ๑๖.๐๐ ได้รับการสนับสนุนเป็นเจ้าของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) นอกจากนี้เกษตรกร ร้อยละ ๗๗.๐๐ ได้รับการถอดองค์ความรู้เพื่อนำไปเผยแพร่ ประกอบด้วยความรู้ด้านการปลูกพืช การทำปุ๋ย การทำประมง การทำเกษตรแบบผสมผสาน การทำนา และการลดต้นทุนการผลิต ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ ๕๖.๒๕ ได้เผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อในรูปแบบของเอกสารเผยแพร่ และเว็บไซต์ของหน่วยงาน และ ร้อยละ ๔๓.๗๕ เผยแพร่โดยวิทยากรบรรยาย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ และเกษตรกรต้นแบบ

(๒) เกษตรกรกลุ่ม Existing Smart Farmer ร้อยละ ๙๕.๐๘ ได้รับการพัฒนา โดยการอบรมถ่ายทอดความรู้ ในจำนวนนี้ร้อยละ ๖๕.๑๐ ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากเกษตรกรต้นแบบ รองลงมา ร้อยละ ๖๔.๓๔ ได้รับการสนับสนุนวัสดุ/อุปกรณ์ ร้อยละ ๔๔.๖๗ เจ้าหน้าที่พาไปศึกษาดูงาน และ ร้อยละ ๔๓.๐๓ ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเพื่อเป็น Smart Farmer ต้นแบบ

(๓) เกษตรกรกลุ่ม Developing Smart Farmer ร้อยละ ๙๗.๘๐ ได้รับการพัฒนาโดยการอบรมถ่ายทอดความรู้ โดยร้อยละ ๕๓.๓๕ ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากเกษตรกรต้นแบบ รองลงมา ร้อยละ ๖๕.๘๕ ได้รับการสนับสนุนวัสดุ/อุปกรณ์และร้อยละ ๓๕.๓๗ เจ้าหน้าที่พาไปศึกษาดูงาน

๓.๒.๒ การนำความรู้ไปปฏิบัติ

(๑) เกษตรกรกลุ่มต้นแบบ เกษตรกรทุกรายนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ และการได้รับคัดเลือกให้เป็นเกษตรกรต้นแบบ ส่งผลให้เป็นที่รู้จักและมีเครือข่ายเพิ่มขึ้น สามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้ มีการบริหารจัดการดีขึ้นได้รับความรู้มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงหน่วยงานต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้อีกก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่า เกษตรกรร้อยละ ๔๓.๑๖ มีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๒๑๒,๙๓๓.๐๖ บาทต่อครัวเรือนต่อปี

(๒) เกษตรกรกลุ่ม Existing Smart Farmer เกษตรกรร้อยละ ๙๓.๖๔ นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ส่งผลให้เกษตรกรร้อยละ ๒๗.๕๗ มีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๑๘๒,๐๖๘.๐๐ บาทต่อครัวเรือนต่อปี และจากการประเมินผลหลังการพัฒนาของหน่วยงาน พบว่า เกษตรกรร้อยละ ๒.๓๕ สามารถยกระดับเป็นเกษตรกรกลุ่มต้นแบบได้

(๓) เกษตรกรกลุ่ม Developing Smart Farmer เกษตรกรร้อยละ ๙๒.๔๔ นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ ส่งผลให้เกษตรกรร้อยละ ๒๔.๔๗ มีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๑๖๓,๐๒๘.๖๓ บาทต่อครัวเรือนต่อปี และจากการประเมินผลหลังการพัฒนาของหน่วยงานเกษตรกร ร้อยละ ๓๓.๖๗ สามารถยกระดับเป็นเกษตรกรกลุ่ม Existing Smart Farmer ได้

๓.๒.๓) ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการฯ เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อความรู้ที่ได้รับในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย ๔.๒๓ มีความพึงพอใจต่อช่วงเวลาการอบรม ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย ๔.๑๘ มีความพึงพอใจต่อการเอาใจใส่/ติดตามให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย ๔.๒๕ และมีความพึงพอใจต่อความสามารถของวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย ๔.๓๒

๓.๒.๔) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

(๑) เกษตรกรบางรายประสบปัญหาภัยธรรมชาติ การระบาดของโรคในพืชและสัตว์ รวมทั้งประสบปัญหาาราคาผลผลิตตกต่ำ ทำให้มีรายได้ลดลงหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ ควรมีการติดตามผลหลังให้การพัฒนาเพื่อสอบถามถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และให้การพัฒนาเพิ่มเติม หรือสนับสนุนการรวมกลุ่มให้กับเกษตรกร รวมทั้งการสนับสนุนความรู้แบบต่อยอด เช่น การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าการผลิต การสร้างจุดเด่นให้กับสินค้า และการเพิ่มช่องทางการตลาด เป็นต้น

(๒) การอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรของบางหน่วยงานเป็นการอบรมรวมกันทุกกลุ่ม โดยไม่ได้แยกเกษตรกรออกเป็น ๓ กลุ่ม ตามที่ได้คัดกรองคุณสมบัติไว้ นอกจากนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าตัวเองอยู่ในกลุ่มใด ดังนั้น ควรประชาสัมพันธ์โครงการฯ ให้กับเกษตรกรทราบ โดยชี้แจงวิธีการดำเนินงานโครงการฯ และการจำแนก/คัดกรองเกษตรกรตามคุณสมบัติ รวมทั้งแจ้งให้เกษตรกรทราบว่าตัวเองอยู่ในกลุ่มใด และการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างเกษตรกรทั้ง ๓ กลุ่ม จะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น หากเป็นเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน เนื่องจากสามารถพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ และปรึกษาปัญหากันได้ตลอดเวลา

(๓) การถ่ายโอนงานจากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมาให้กับสำนักงานเกษตรจังหวัด ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน เช่น ฐานข้อมูลเกษตรกร การพัฒนาเกษตรกร เป็นต้น นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ของบางหน่วยงานไม่ได้รับการชี้แจงแนวทางการดำเนินงานโครงการฯ ดังนั้นทุกหน่วยงานควรมีการบูรณาการความร่วมมือกันตั้งแต่การคัดเลือกเกษตรกร การคัดกรองเกษตรกร การอบรมในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ รวมทั้งหารือแนวทางแก้ไขปัญหของเกษตรกรร่วมกัน เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องยิ่งขึ้น

๔) โครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ฯ

วัตถุประสงค์เพื่อให้บริการแก่เกษตรกรในการแก้ไขปัญหาด้านการผลิตทางการเกษตรได้อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์ และเพื่อบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานวิชาการ หน่วยงานส่งเสริม และศูนย์บริการฯ ในการพัฒนาฟื้นฟูเกษตรกรให้สามารถทำการผลิตทางการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รวมถึงการแก้ปัญหาาร่วมกัน

๔.๑) ผลการดำเนินงาน

จัดกิจกรรมคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในพระราชานุเคราะห์ฯ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙ รวม ๑,๕๕๓ ครั้ง ร้อยละ ๑๐๘.๒๒ ของเป้าหมาย ๑,๔๓๕ ครั้ง เกษตรกรลงทะเบียนรับบริการรวมทั้งสิ้น ๖๗๑,๖๔๒ ราย ร้อยละ ๒๐๓.๕๖ ของเป้าหมาย ๓๒๙,๙๓๙ ราย

๔.๒) ผลการประเมิน

๔.๒.๑) พื้นที่จังหวัดลำพูน นครพนม ประจวบคีรีขันธ์ และนครศรีธรรมราช

(๑) ผู้เข้าชมงานใน รวม ๖,๓๓๓ ราย สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ๕,๑๐๐ ราย โดยทราบข่าวการจัดงานจากสื่อบุคคล

(๒) การให้บริการคลินิก หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมให้บริการให้คำปรึกษา ตรวจวิเคราะห์ แก้ไขปัญหาของเกษตรกร ๑๑ คลินิก มีผู้ลงทะเบียนใช้บริการทั้ง ๔ จังหวัด รวม ๑๒,๑๖๓ ราย เป็นเกษตรกรในจังหวัดลำพูน ๖,๑๔๓ ราย นครพนม ๒,๐๘๙ ราย ประจวบคีรีขันธ์ ๑,๕๕๕ ราย และนครศรีธรรมราช ๒,๓๗๖ ราย

(๓) การส่งเสริมฝักอาชีพ โดยการสาธิต เช่น การทำสบู่อเลหว การทำสารปรับปรุงบำรุงดินจากเชื้อราไตรโคเดอร์มา การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อสตอเบอร์รี่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวและน้ำผลไม้ การเพาะถั่วงอก ดอกไม้ประดิษฐ์จากขวดพลาสติก การร้อยลูกปัดหินสี การทำไม้กวาดจากทางมะพร้าว และการเลี้ยงจิ้งหรีดในบ่อซีเมนต์ เป็นต้น

(๔) การจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกลุ่มแม่บ้านและวิสาหกิจชุมชน ๑๑๑ ร้าน สินค้าที่นำมาจำหน่าย เช่น พันธุ์พืช ผลผลิตทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์แปรรูป พืชผัก อาหารปรุงสุก เสื้อผ้า ฯลฯ มียอดการจำหน่ายรวม ๓๕๙,๙๓๕ บาท

(๕) การประกวด ประกอบด้วยการประกวดผลผลิตทางการเกษตรใน ๔ จังหวัด รวม ๑๕ ชนิด การประกวดอาหารหรือผลิตภัณฑ์แปรรูป ได้แก่ การประกวดขันโตก และตำส้มตำ นอกจากนี้ มีการแข่งขัน ได้แก่ แข่งขันส้มตำลีลา แข่งขันกรีดยาง และคัดมังคุด

(๖) ประโยชน์จากการจัดงาน พบว่า ผู้เข้าชมงานทั้ง ๔ จังหวัด เห็นว่าได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมงาน สามารถนำไปปรับใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรและใช้ในชีวิตประจำวัน โดยผู้เข้าร่วมงานมากกว่าร้อยละ ๘๘.๖๖ เห็นว่าได้รับประโยชน์ระดับมาก

(๗) ข้อเสนอแนะ

(๗.๑) ความสนใจและประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ ในภาพรวมเกษตรกรให้ความสนใจในการเข้าชมงานและซักถามเจ้าหน้าที่ตามคลินิกต่าง ๆ ค่อนข้างมาก แต่นำปัญหา/ตัวอย่างมาปรึกษาค่อนข้างน้อย บางรายไม่นำตัวอย่างมา เจ้าหน้าที่ควรให้คำแนะนำในการเตรียมตัวเข้ารับบริการ ปรึกษาปัญหาในแต่ละคลินิก

(๗.๒) การประชาสัมพันธ์ ส่วนใหญ่ผ่านสื่อบุคคล ทำให้ผู้เข้าร่วมงานเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ค่อนข้างจำกัด ภายในงานมีจุดกระจายเสียงน้อยเกินไป ทำให้ไม่ทราบกิจกรรมภายในงาน เช่น การสาธิต และการอบรม เป็นต้น ควรเพิ่มช่องทางและขยายระยะเวลาการประชาสัมพันธ์ก่อนการจัดงาน

(๗.๓) สถานที่จัดงานมีความเหมาะสม เช่น มีบริเวณกว้างขวาง ไม่แออัด ในแต่ละคลินิกมีความเหมาะสมในการซักถามหรือกันระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกร รวมทั้งนักเรียนที่มาศึกษาดูงานเพื่อการเรียนรู้ และการคมนาคมสะดวก แต่ควรปรับปรุงในเรื่องป้ายบอกทางไปห้องน้ำจุดทิ้งขยะ และบริการน้ำดื่ม

๔.๒.๒) พื้นที่จังหวัดระยอง ชลบุรี และสระบุรี

(๑) จัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ฯ รวม ๔ ครั้งต่อปี ร่วมกับโครงการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข สร้างรอยยิ้ม คืนความสุขให้ประชาชนของจังหวัด ตามนโยบายของจังหวัด

(๒) การให้บริการคลินิก เปิดให้บริการคลินิกหลัก ๙ คลินิก ได้แก่ คลินิกพืช ดิน ข้าว ปศุสัตว์ ประมง บัญชี ชลประทาน สหกรณ์ และกฎหมาย ส่วนคลินิกอื่น ๆ ประกอบด้วย จังหวัดสระบุรี หม่อนไหม ผสมเทียม และองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย บริหารศัตรูพืช พันธุ์พืชเพาะเลี้ยง ยางพารา ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี

(๓) จำนวนผู้มาขอรับบริการ เป้าหมายจังหวัดละ ๖๐๐ คน พบว่า มีผู้มาขอรับบริการในจังหวัดสระบุรี ๑,๒๗๗ คน (ร้อยละ ๒๑๓ ของเป้าหมาย) จังหวัดชลบุรี ๑,๗๕๗ คน (ร้อยละ ๒๙๓ ของเป้าหมาย) และจังหวัดระยอง ๒,๐๘๖ คน (ร้อยละ ๓๔๘ ของเป้าหมาย)

(๔) ประชุมเตรียมการจัดงาน มีการจัดประชุม ๒ ครั้ง เพื่อเตรียมงาน กับคณะกรรมการโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ฯ ก่อนการจัดงาน ๑๔ - ๓๐ วัน และเตรียมความพร้อมในระดับอำเภอ พร้อมจัดทีมเข้าไปสอบถามสภาพปัญหา และประชาสัมพันธ์ ก่อนการจัดงาน ๗ วัน

(๕) ประชาสัมพันธ์ ผ่านหอกระจายข่าว ผู้นำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ และวิทยุท้องถิ่น ก่อนการจัดงาน ๗ วัน

(๖) ผลการจัดงาน

(๖.๑) วัตถุประสงค์ของการเข้าชมงาน ร้อยละ ๕๘.๘๒ ต้องการเข้าชมงานเพื่อหาความรู้ ร้อยละ ๓๔.๓๙ ได้รับเอกสาร/แผ่นพับทางด้านเกษตร ร้อยละ ๖.๗๙ เข้าไปปรึกษาปัญหาด้านการเกษตร เช่น ปัญหาน้ำขาดแคลน ต้นยางมีน้ำยางน้อย ปัญหาศัตรูพืช การเลี้ยงปลาให้ถูกวิธี และการแก้ไขปัญหาสภาพดินเสื่อมโทรม ซึ่งมีเกษตรกรเพียงบางรายที่นำตัวอย่างดิน และพืชมาปรึกษา ส่วนใหญ่ไม่ได้นำตัวอย่างไป เนื่องจากไม่ทราบว่าต้องนำตัวอย่างไปด้วย

(๖.๒) ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมงาน ร้อยละ ๖๖.๔๒ ได้รับความรู้เพิ่มเติม ร้อยละ ๗.๓๐ ได้รับคำแนะนำเพื่อแก้ไขปัญหา ร้อยละ ๒๖.๒๘ ได้รับปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เช่น สารเร่ง พด. น้ำหมักชีวภาพ พันธุ์พืช (ฝรั่ง สะเดา และเมล็ดพันธุ์พืชผักสวนครัว)

(๖.๓) การนำไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ ๗๑.๗๔ ได้นำคำแนะนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา ร้อยละ ๒๘.๒๖ ไม่ได้ใช้ เนื่องจากยังไม่มีเวลาว่าง และพืชยังไม่เกิดโรค

(๖.๔) ผลจากการนำไปแก้ไขปัญหา ร้อยละ ๙๕.๖๕ ทำให้ปัญหาทางการเกษตรลดลง ได้แก่ สภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ สภาพน้ำดีขึ้น ต้นพืชเจริญเติบโตดี และลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ ร้อยละ ๔.๓๕ ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ และพันธุ์พืชที่ได้รับ นำไปปลูกแล้วไม่เจริญเติบโต

(๖.๕) การอบรมวิชาชีพเสริมเพิ่มรายได้ เกษตรกรร้อยละ ๙๒.๐๐ ไม่ได้เข้ารับการอบรม (ร้อยละ ๕๓.๐๐ เห็นว่ามีจำนวนผู้เข้ารับการอบรมมาก ร้อยละ ๒๗.๐๐ เห็นว่าไม่มีเวลา และร้อยละ ๒๐.๐๐ มีอายุมาก) อีกร้อยละ ๘.๐๐ เข้ารับการอบรมน้ายาล้างจาน น้ายาปรับผ้านุ่ม โดยเห็นว่าการรายจ่ายได้

(๖.๖) การถ่ายทอดความรู้ เกษตรกรร้อยละ ๕๗.๑๔ ถ่ายทอดให้ผู้อื่น อีกร้อยละ ๔๒.๘๖ ไม่ได้ถ่ายทอด เนื่องจากไปด้วยกัน และบ้านเรือนอยู่ห่างไกล

(๗) ความพึงพอใจในการแก้ไขปัญหา ร้อยละ ๓๗.๐๔ มีความพึงพอใจมาก ร้อยละ ๕๑.๘๕ มีความพึงพอใจปานกลาง ร้อยละ ๑๑.๑๑ ไม่มีความพึงพอใจ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่ได้ให้ความสนใจสอบถามปัญหา

(๘) การจัดงานครั้งต่อไป เกษตรกรร้อยละ ๙๖.๘๘ ต้องการให้จัดทุกปี เนื่องจากเป็นการเพิ่มเติมความรู้ ได้รับแจกปัจจัยการผลิต และต้องการปรึกษาปัญหา โดยร้อยละ ๖๔.๕๒ ต้องการปรึกษาปัญหาเดิม เช่น ดินเสื่อมโทรม ขาดแหล่งน้ำ โรคพืช การทำประมง อีกร้อยละ ๓๕.๔๘ ต้องการปรึกษาปัญหาทั่วไป อีกร้อยละ ๓.๑๒ ไม่เห็นประโยชน์จากการจัดงาน เพราะไม่มีพื้นที่การเกษตร โดยมีอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม

(๙) ประเด็นข้อค้นพบ

(๙.๑) ถึงแม้ว่าจะมีประชาสัมพันธ์ ผ่านหอกระจายข่าว ผู้นำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ และวิทยุท้องถิ่น ก่อนการจัดงาน ๗ วัน แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้นำตัวอย่างไป ดังนั้น เพื่อให้ข้อมูลการจัดงานทั่วถึง ควรเพิ่มประชาสัมพันธ์แจ้งให้เกษตรกรเตรียมตัวนำตัวอย่างไปตรวจ และปรึกษาปัญหา นอกจากนี้ ควรเพิ่มระยะเวลาการจัดงานเป็น ๒ วัน เนื่องจากเกษตรกรมีเวลาน้อย แต่ต้องการศึกษาความรู้ให้ครบทุกหน่วยงาน

(๙.๒) เกษตรกรได้รับผลการตรวจวิเคราะห์ดินล่าช้า หน่วยงานควรรีบแจ้งผลให้เกษตรกรทราบ พร้อมคำแนะนำแก้ไขปัญหา รวมทั้งเพิ่มปัจจัยการผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร นอกจากนี้ เกษตรกรยังต้องการให้เพิ่มร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าอุปโภค/บริโภคในราคาประหยัด เข้าร่วมงานด้วย เพื่อลดค่าครองชีพในครัวเรือน

๕) โครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ปี ๒๕๕๕)

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อขยายผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยสนับสนุนให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถปรับเปลี่ยนพัฒนาให้มีศักยภาพจนสามารถพึ่งพาตนเอง นำพาตนเอง รวมทั้งครอบครัวให้บรรเทาและหลุดพ้นจากความยากจน เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ และมีศักยภาพจากขั้นที่หนึ่ง สามารถพัฒนาไปสู่ขั้นที่สองและขั้นที่สามได้ต่อไป

๕.๑) ผลการดำเนินงาน

๕.๑.๑) ปี ๒๕๕๕ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านที่ร่วมดำเนินการจัดอบรมเกษตรกรรวม ๑๖๑ ศูนย์ ในพื้นที่ ๗๒ จังหวัด (พระนครศรีอยุธยา สระบุรี ภูเก็ต บึงกาฬ และกรุงเทพมหานคร ไม่มีศูนย์ปราชญ์ฯ เข้าร่วมโครงการ) จัดอบรมเกษตรกรได้ ๑๗,๓๒๑ ราย จากเป้าหมาย ๑๖,๗๐๐ ราย

๕.๑.๒) ปี ๒๕๕๖ จัดอบรมผ่านการเรียนรู้ของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ๑๕๖ ศูนย์ มีเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม ๑๗,๖๐๘ ราย สูงกว่าเป้าหมาย ๙๐๘ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๐๕.๔๔ จากเป้าหมาย ๑๖,๗๐๐ ราย

๕.๑.๓) ปี ๒๕๕๙ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเข้าร่วมโครงการ ๑๔๓ ศูนย์ คิดเป็นร้อยละ ๑๑๙.๑๗ ของเป้าหมาย ๑๒๐ ศูนย์ (ขอยุติการเข้าร่วมโครงการ ๓ ศูนย์ จาก ๑๔๖ เหลือ ๑๔๓ ศูนย์) สามารถฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปได้ ๑๕,๗๘๒ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๐๓.๘๓ ของเป้าหมาย ๑๕,๒๐๐ ราย

๕.๒) ผลการติดตามในพื้นที่

๕.๒.๑) ปี ๒๕๕๕ พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี นครสวรรค์ สุโขทัย พิษณุโลก อุบลราชธานี มหาสารคาม นครราชสีมา ชัยภูมิหนองบัวลำภู อุตรดิตถ์ อ่างทอง ระยอง ตราด สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ ระนอง พังงา กระบี่ และตรัง)

(๑) เกษตรกรที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งผ่านการอบรมในปี ๒๕๕๔ จำนวน ๑๙๑ ราย พบว่า เกษตรกรร้อยละ ๘๘.๕๐ นำความรู้จากการอบรมไปปฏิบัติแล้ว สามารถลดรายจ่ายได้เฉลี่ยเดือนละ ๑,๕๙๘.๕๖ บาท

(๒) ข้อค้นพบ

(๒.๑) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด ใช้ดุลยพินิจในการปฏิบัติตามระเบียบที่โครงการกำหนดต่างกัน ส่งให้ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านที่อยู่คนละจังหวัดได้รับการปฏิบัติต่างกัน ทั้ง ๆ ที่ใช้ระเบียบเดียวกัน เช่น การกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรมตามโครงการ ซึ่งเป็นประเด็นที่พบในทุก ๆ ปี และการเพิ่มหลักสูตรตามนโยบายของจังหวัด ส่งผลให้ระยะเวลาในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านมีจำกัด เกษตรกรไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

(๒.๒) การอบรมหลายเรื่องในระยะเวลาที่จำกัด รวมทั้งการติดตามเพียงครั้งเดียว ไม่สามารถกระตุ้นให้เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตได้

(๓) ข้อเสนอแนะ

(๓.๑) เกษตรกรที่ผ่านการอบรมส่วนใหญ่ นำความรู้ไปใช้แล้วสามารถลดรายจ่ายได้ ๑,๕๙๘.๕๖ บาทต่อเดือน รวมทั้งช่วยให้เกษตรกรได้รับแนวคิดในการผลิตโดยไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมี ซึ่งเป็นผลดีกับครอบครัวของเกษตรกรเองในการลดต้นทุนการผลิต และยังช่วยให้มีผลผลิตที่ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภคเพิ่มมากขึ้น เห็นสมควรให้สนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการต่อไป

(๓.๒) กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรยั่งยืน ควรทบทวนแนวทาง การปฏิบัติตามระเบียบของโครงการให้ชัดเจน เพื่อให้ทุกจังหวัดปฏิบัติกับศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านในแนวทางเดียวกัน และในการเสริมหลักสูตรตามนโยบายของบางจังหวัดไม่ควรสอดแทรกในปริมาณที่มากเกินไป เพื่อให้ปราชญ์ชาวบ้านได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาได้ครบถ้วน

๕.๒.๒) ปี ๒๕๕๖ พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก เชียงราย นครสวรรค์ นครราชสีมา ศรีสะเกษ อุบลราชธานี พัทลุง ระนอง สระแก้ว ฉะเชิงเทรา อ่างทอง และนนทบุรี

(๑) การเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมจากศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า เกษตรกรมากกว่า ร้อยละ ๖๐.๐๐ มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้จ่าย การใช้ปัจจัยการผลิต การทำการเกษตร การออม การคัดแยกขยะ และการจัดทำบัญชี ส่วนในเรื่องของการดื่มของมึนเมา การสูบบุหรี่ และการเล่นการพนัน ยังมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย

(๒) ผลจากการนำความรู้ไปปฏิบัติใช้ ด้วยการพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ไว้บริโภค ผลิตของใช้ในครัวเรือน และปัจจัยการผลิต ทำให้เกษตรกรสามารถลดรายจ่ายภายในครัวเรือนได้เฉลี่ย ๒,๓๑๘ บาทต่อเดือน

(๓) แหล่งเรียนรู้ที่เกษตรกรต้องการไปอบรม ร้อยละ ๕๙.๒๐ เป็นศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน รองลงมา ร้อยละ ๒๓.๕๐ เป็นหน่วยงานราชการ/สถาบันการศึกษา ส่วนที่เหลือต้องการอบรมตามศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ และตามสถานที่อื่น ๆ ที่มีการจัดอบรม

(๔) ประเด็นข้อค้นพบ

(๔.๑) การเรียกเก็บภาษีย้อนหลังจากปราชญ์ชาวบ้าน เนื่องจากขาดความรู้เรื่องกฎหมายภาษีมูลค่าเพิ่ม และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมีเพียงบางส่วน ซึ่งเป็นในลักษณะการรวมกลุ่มกันทำมากกว่าจะทำใช้เฉพาะในครัวเรือน

(๔.๒) ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรหลายเรื่องในเวลาจำกัด และการกำหนดไม่ให้เกษตรกรอบรมซ้ำ ทำให้ไม่สามารถเรียนรู้และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องทุกเรื่อง

(๕) ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีการพัฒนาต่อยอด และมีความยั่งยืน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกองนโยบายและเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน ควรบูรณาการร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานจากการอบรมเหมือนเช่นทุกปี เน้นการรวมกลุ่ม และคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรที่มีความเข้มแข็ง เพื่อพัฒนาต่อยอดสู่เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ และ ๓ ต่อไป ตลอดจนให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายภาษีแก่ปราชญ์ชาวบ้าน

๕.๒.๓) ปี ๒๕๕๙ จากการติดตามเครือข่ายและวิทยากรของศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านปี ๒๕๕๙ กระจายทั่วทุกภาคในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี บึงกาฬ หนองคาย พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ และร้อยเอ็ด มีข้อค้นพบ ดังนี้

(๑) เกษตรกรบริเวณใกล้เคียงศูนย์ปราชญ์ฯ ส่วนใหญ่ได้รับการอบรมไปแล้ว ทำให้ในช่วงปีที่ผ่านมาเมื่ออุปสรรคในการคัดเลือกเกษตรกรรายใหม่เพื่อเข้าร่วมอบรม เนื่องจากข้อจำกัดของระเบียบในเรื่องการจัดหาเกษตรกรมาเข้ารับการอบรมต้องเป็นเกษตรกรในพื้นที่เท่านั้น

(๒) กลุ่มเกษตรกรที่มีการขยายผลจากการผ่านอบรมจากศูนย์ปราชญ์ฯ มีความต้องการที่จะอบรมเพื่อต่อยอดความรู้ แต่ไม่สามารถอบรมซ้ำได้ เนื่องจากขัดกับหลักเกณฑ์การคัดเลือกเกษตรกร

(๓) ศูนย์ปราชญ์ฯ หลายแห่งที่ก่อตั้งในช่วง ๓ - ๔ ปีที่ผ่านมา ขาดงบประมาณในการสร้างและปรับปรุงสถานที่อบรม

๖) โครงการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนต้นแบบตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ด้านการเกษตร)

เนื่องจากจังหวัดสระแก้วมีสภาพภูมิอากาศเหมาะสมกับการทำการเกษตร มีแหล่งน้ำหลายแห่ง แต่ยังใช้ประโยชน์ได้ไม่มากนัก เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว คือ การทำนาเป็นหลัก เมื่อวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่แล้ว พบว่า สภาพพื้นที่สามารถพัฒนาด้านการเกษตรได้อีกมาก รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรด้วยการส่งเสริมการทำการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างยั่งยืน ในปี ๒๕๕๔ จังหวัดสระแก้วร่วมกับหน่วยงานราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้จัดทำโครงการฯ ขึ้น ในพื้นที่หมู่ ๗ บ้านโคกไพล ต.ทัพราช อ.ตาพระยา จ.สระแก้ว

วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการผลิตพืชให้มีความหลากหลาย สามารถตรายจ่าย และยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของชุมชนให้ถูกสุขลักษณะ ตลอดจนให้เยาวชนในโรงเรียนมีผลผลิตทางการเกษตรใช้ในโครงการเกษตรอาหารกลางวัน ดำเนินการใน ๓ กิจกรรม ได้แก่ บ้านเกษตรสมบูรณ์ ศูนย์เรียนรู้การเกษตรผสมผสานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงชุมชน และศูนย์เรียนรู้เกษตรในโรงเรียนงบประมาณดำเนินงาน ๒,๐๖๐,๒๖๒ บาท

๖.๑) ผลการประเมินผล

๖.๑.๑) กิจกรรมบ้านเกษตรสมบูรณ์ ครั้วเรือนเกษตรกรรมทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น จากการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และเลี้ยงปลา ส่งผลให้ครัวเรือนสามารถตรายจ่ายจากการนำผลผลิตมาบริโภค ๑,๗๒๒ บาทต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ ๕๔ ของมูลค่าผลผลิตทั้งหมด เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ๑,๒๕๒ บาทต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ ๓๙ ของมูลค่าผลผลิตทั้งหมด และมีการแบ่งปันผลผลิตให้เพื่อนบ้านในชุมชน ๒๐๗ บาทต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ ๗ ของมูลค่าผลผลิตทั้งหมด ทั้งนี้ เกษตรกรยังคงทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ด้านพืช ร้อยละ ๙๐ ปศุสัตว์ ร้อยละ ๙๓ และประมง ร้อยละ ๑๐๐

๖.๑.๒) กิจกรรมศูนย์เรียนรู้การเกษตรผสมผสานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรมีการลงมือปฏิบัติจริงในแปลงเรียนรู้ มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลแปลงเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และเลี้ยงปลา สำหรับการจัดการผลผลิตในศูนย์เรียนรู้ฯ ดำเนินการในลักษณะรวบรวมผลผลิตแล้วจำหน่ายในนามของศูนย์เรียนรู้ฯ แล้วนำรายได้ร้อยละ ๓๐ มาจัดสรรให้กับสมาชิกในกลุ่มตามหน้าที่ ที่รับผิดชอบ แหล่งจำหน่ายที่สำคัญ คือ ตลาดสดที่อำเภอตาพระยา และตลาดโรงเกลือ ทำให้สามารถสร้างรายได้ ๗๑,๖๔๑ บาทต่อปี แบ่งเป็น ด้านพืช ๕๗,๔๑๑ บาท ร้อยละ ๘๐ ของรายได้ทั้งหมด ปศุสัตว์ ๑๑,๓๕๐ บาท ร้อยละ ๑๖ ประมง ๒,๘๘๐ บาท ร้อยละ ๔ และเกษตรกรยังคงทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ด้านพืช ร้อยละ ๕๕ ปศุสัตว์ ร้อยละ ๑๐๐ และประมง ร้อยละ ๘๓ นอกจากนี้ ศูนย์เรียนรู้ฯ ยังใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรภายในชุมชนได้อีกด้วย

๖.๑.๓) กิจกรรมศูนย์เรียนรู้เกษตรในโรงเรียน ครูได้แบ่งหน้าที่ให้นักเรียนดูแลแปลงเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และเลี้ยงปลา โดยกิจกรรมในศูนย์เรียนรู้ฯ สามารถเป็นแหล่งผลิตผลผลิตให้โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนได้ ๔,๕๓๕ บาทต่อปี ร้อยละ ๑๙ ของมูลค่าผลผลิตทั้งหมด ส่วนผลผลิตที่เหลือจากการนำไปผลิตเป็นอาหารกลางวัน สามารถนำไปจำหน่ายเป็นรายได้ของโรงเรียนได้ ๑๘,๙๓๕ บาทต่อปี ร้อยละ ๘๑ ของมูลค่าผลผลิตทั้งหมด โดยมีพ่อค้าจากนอกชุมชนเข้ามาสั่งซื้อผลผลิตที่โรงเรียน นักเรียนทุกรายยังคงทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในภาคเรียนที่ ๒ และศูนย์เรียนรู้ฯ ยังใช้เป็นแปลงเกษตรให้กับนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ ได้มีพื้นที่ลงมือปฏิบัติด้วย

๖.๑.๔) ความสามารถในการพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(๑) ความพอประมาณ พบว่า การที่โครงการฯ ส่งเสริมและการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืชผักสวนครัว พันธุ์สัตว์ และพันธุ์สัตว์น้ำให้แก่เกษตรกร และให้ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั้น เป็นการสอนให้เกษตรกรที่มีรายได้น้อยได้รู้จักการพึ่งพาตนเอง โดยนำผลผลิตที่ปลูกมาบริโภค ทำให้ลดรายจ่ายให้กับครัวเรือนได้ เหลือแล้วจึงขายทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นโดยการรวมกลุ่มกันขายผลผลิตทางการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้สำหรับใช้จ่ายอย่างพอประมาณ

(๒) ความมีเหตุมีผล เนื่องจากโครงการฯ ได้สอนให้เกษตรกรรู้จักความมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิตอยู่อย่างเศรษฐกิจพอเพียง แต่ในระยะแรกไม่ได้สอนให้วางแผนการผลิตก่อนที่จะลงทุนทำการเกษตร แต่เมื่อเกษตรกรได้เริ่มทำกิจกรรมตามที่โครงการฯ กำหนดไปสักระยะหนึ่งได้พบสาเหตุของการเกิดปัญหาและเกิดการเรียนรู้ ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง ทั้งในเรื่องของกำลังความสามารถ

และกำลังทรัพย์ของตน โดยครั้งต่อไปก่อนจะเริ่มทำการเกษตรเกษตรกรจะปลูกพืชผักสวนครัวก่อน เพื่อให้มีรายได้จำนวนหนึ่งที่เพียงพอ แล้วจึงนำเงินไปลงทุนซื้อสัตว์มาเลี้ยง เพราะต้องใช้ระยะเวลาการเลี้ยงนานกว่าจะได้ผลผลิตหรือมีรายได้ เกษตรกรได้เรียนรู้ความมีเหตุมีผลและใช้เหตุผลในการดำเนินโครงการ

(๓) ความมีภูมิคุ้มกัน โครงการฯ ได้อบรมถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเกษตรกรหลายด้าน เช่น ด้านพืช ปศุสัตว์ และประมง เพื่อให้เกษตรกรมีทางเลือกอื่นนอกจากการทำนา และเกษตรกรสามารถนำผลผลิตส่วนเกินไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ นอกจากนี้ ยังได้ถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน การสหกรณ์ ซึ่งเป็นความรู้เสริม เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และการทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับครัวเรือนเกษตรกรได้ โดยทำให้เกษตรกรมีทางเลือกและทางรอดจากการผลิตอาหารอื่นได้เพิ่มขึ้น

(๔) ความรู้ควบคู่คุณธรรม เกษตรกรสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองไปถ่ายทอดสู่บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจต้องการจะเรียนรู้วิธีการทำการเกษตร โดยสอนในลักษณะการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ทางการเกษตรระหว่างกัน และได้นำผลผลิตที่มีมากเกินความต้องการบริโภคในครัวเรือนแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้าน ซึ่งถือว่ามีคุณธรรม และรู้จักการเสียสละ แบ่งปัน หลังจากเหลือจึงนำผลผลิตไปจำหน่าย

๖.๒) ประเด็นข้อค้นพบ

๖.๒.๑) การดำเนินงานในพื้นที่ ยังขาดการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้กิจกรรมบางกิจกรรมไม่ได้ถูกกำหนดให้เริ่มต้นก่อน-หลังอย่างเหมาะสม เช่น การปรับปรุงบำรุงดิน ซึ่งควรเริ่มก่อนกิจกรรมการส่งเสริมให้มีการเพาะปลูกพืชที่หลากหลาย

๖.๒.๒) การกระจุกตัวของกลุ่มเป้าหมายโครงการฯ ที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ส่งผลกระทบต่อการจำหน่ายผลผลิต เนื่องจากเมื่อผลผลิตออกมาจำนวนมากเกินความต้องการบริโภคในครัวเรือน เกษตรกรจะไม่สามารถจำหน่ายผลผลิตภายในชุมชนได้ เพราะมีผลผลิตคล้ายคลึงกัน

๖.๓) ข้อเสนอแนะ

๖.๓.๑) ควรกำหนดให้หน่วยงานมีการวางแผนการปฏิบัติงานโครงการร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับขั้นตอนการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่

๖.๓.๒) ควรจัดลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่จะดำเนินงาน เช่น ควรทำกิจกรรมด้านการปรับโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตร ได้แก่ การปรับปรุงบำรุงดิน การพัฒนาแหล่งน้ำ ก่อนที่จะส่งเสริมให้มีการทำการเกษตรด้านต่าง ๆ ต่อไป

๖.๓.๓) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องด้านการส่งเสริม และพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ ควรเข้าไปให้ความรู้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเรื่องของการวางแผนและการจัดการผลผลิต รวมถึงการพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเกษตรไม่ว่าจะเป็นสภาพที่ดินและแหล่งน้ำ ซึ่งหากได้มีการปรับปรุงการดำเนินการวางแผนร่วมกันตามลำดับขั้นตอนที่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริง และเลือกทำการผลิตที่แตกต่างกัน หรือขยายตลาดออกไปภายนอกชุมชน และดำเนินการโดยไม่ข้ามขั้นตอนก็สามารถพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบได้ในโอกาสต่อไป

๗) โครงการพัฒนาองค์ความรู้โดยใช้กระบวนการวิสาหกิจชุมชน

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้ดำเนินการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน เพิ่มศักยภาพวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ให้แก่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยการรวมกลุ่มเกษตรกรจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนพลิกฟื้นทางเลือกอาชีพ เน้นความพอเพียง ด้วยการบูรณาการสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” และสร้างความเข้มแข็งอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงเพื่อให้เกษตรกรประกอบอาชีพการเกษตร หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร มีการบริหารจัดการการผลิต การตลาด การเงิน การจัดการธุรกิจวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ระยะเวลาโครงการตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๖

๗.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๖ ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านอาชีพที่สมาชิกได้แสดงความประสงค์ และเป็นความต้องการของท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่สมาชิกวิสาหกิจชุมชน มีจำนวนสมาชิกและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เข้าร่วมโครงการจำนวน ๘,๔๔๑ ราย ร้อยละ ๑๐๒.๙๔ ของเป้าหมาย ๘,๒๐๐ ราย

๗.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ และเลย พบว่า มีการจัดอบรมสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแล้ว โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดแต่ละแห่งจะเป็นผู้กำหนดหลักสูตรจากความต้องการ และความเหมาะสมในการประกอบอาชีพของสมาชิก เช่น การปลูกพืชไร่ การเลี้ยงปศุสัตว์/ประมง การทำปุ๋ยอินทรีย์ และความรู้เกี่ยวกับการเปิดตลาด AEC เป็นต้น

๗.๓) ประเด็นข้อค้นพบ

๗.๓.๑) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ร้อยละ ๖๗.๐๐ เป็นการรวมตัวขึ้นใหม่เพื่อเข้าร่วมโครงการ มีจุดประสงค์ในการกู้เงินจากกองทุนปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แต่ยังไม่มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งในหลักการของวิสาหกิจชุมชนต้องการให้เกิดการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน และรวมตัวประกอบกิจการเพื่อสร้างรายได้และเกิดการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน

๗.๓.๒) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ร้อยละ ๓๓.๐๐ เป็นกลุ่มที่มีการรวมกลุ่มกันอยู่แล้ว และมีกิจกรรมการดำเนินการที่ชัดเจน เช่น การรวมกลุ่มทำหน่อไม้อัดปิ้ง และการทำปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด สามารถเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายให้กับสมาชิกภายในกลุ่มได้ปีละ ๖๔๗ - ๑,๐๐๐ บาท

๗.๔) ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มและใช้องค์ความรู้ตามกระบวนการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มที่ยังไม่ได้ดำเนินการ และติดตามผลในกลุ่มที่มีการดำเนินการตรงตามรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เพื่อใช้เป็นต้นแบบวิสาหกิจชุมชนต่อไป

๘) โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน (ปี ๒๕๕๖)

ในปี ๒๕๕๙ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้พิจารณาเห็นว่า แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรของภาครัฐ โดยเฉพาะของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ มีเป็นจำนวนมาก หากได้รับการบูรณาการจะเกิดพลังในการส่งเสริมอาชีพการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกองนโยบายและเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน จึงได้เสนอให้มีการรวมแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ขึ้นเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ซึ่งได้รับความเห็นชอบให้ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่

๔ ตุลาคม ๒๕๔๘ เพื่อเสริมสร้างความรู้ในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร และฝึกปฏิบัติผ่านกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมให้กับเกษตรกร นักเรียน เยาวชนในโรงเรียน

๘.๑) ผลการดำเนินงาน

๘.๑.๑) ปี ๒๕๕๖ เสริมสร้างความรู้ ปลูกฝังค่านิยม และฝึกทักษะในการทำการเกษตร ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงแก่เกษตรกร และสร้างแหล่งผลิตอาหารกลางวันในโรงเรียนแก่นักเรียนผ่าน ศูนย์เรียนรู้หลักและโรงเรียนครบ ๔๑๗ แห่ง รวม ๑๕,๖๖๔ ราย

๘.๑.๒) ปี ๒๕๕๙ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเข้าร่วมโครงการครบ ๑๑๐ ศูนย์ เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๓,๔๒๗ ราย ร้อยละ ๑๐๓.๘๕ ของเป้าหมาย ๓,๓๐๐ ราย และมีการติดตามเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการ ๓,๓๐๐ ราย ตามเป้าหมาย

๘.๒) ผลการติดตาม

๘.๒.๑) ปี ๒๕๕๖ จากการติดตามในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา ศรีสะเกษ อุบลราชธานี พัทลุง ระนอง สระแก้ว ฉะเชิงเทรา อ่างทอง และนนทบุรี

(๑) เกษตรกรที่ผ่านการอบรมในปี ๒๕๕๕ มีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิต ค่อนข้างน้อย โดยมีการปรับเปลี่ยนเฉพาะการใช้จ่ายสิ่งฟุ่มเฟือย การผลิตอาหารบริโภคภายในครัวเรือน การทำ ปัจจัยการผลิต และการทำการเกษตรที่หลากหลาย ซึ่งผลจากการปรับเปลี่ยนสามารถลดรายจ่ายภายในครัวเรือน ได้เฉลี่ย ๒,๒๒๒ บาทต่อเดือน

(๒) ประเด็นข้อค้นพบ

(๒.๑) ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ ดำเนินการโดยคัดเลือกเกษตรกร จากหลายตำบลมาร่วมอบรมพร้อมกัน เน้นการบรรยายมากกว่าการฝึกปฏิบัติ

(๒.๒) การบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ขาดความชัดเจน ส่งผลให้เกษตรกรเข้ารับการอบรมซ้ำซ้อน

(๓) ข้อเสนอแนะ

การถ่ายทอดความรู้ ควรเน้นให้เกษตรกรได้เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง และมีโอกาสในการศึกษาดูงานจากผู้ประสบผลสำเร็จจากการทำการเกษตรโดยการพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้ การถ่ายทอดความรู้ในปีต่อ ๆ ไป ควรเป็นหลักสูตรที่ต่อเนื่องจากหลักสูตรเดิม เพื่อให้เกษตรกรที่เคยผ่านการอบรมในปีที่ผ่านมา สามารถเข้ารับการอบรมได้ และเป็นการพัฒนาต่อยอดจากหลักสูตรเดิม ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างยั่งยืน ตลอดจนติดตามผลหลังการอบรมอย่างต่อเนื่อง

๘.๒.๒) ปี ๒๕๕๙ เกษตรกรที่ผ่านการอบรมปี ๒๕๕๙ ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนกระจายทั่วทุกภาคในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ หนองคาย อุดรธานี พิษณุโลก สุโขทัย อุดรดิตถ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด รวม ๖๔ ราย พบการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ และการลดลง ของรายจ่ายหลังจากผู้เข้ารับการอบรมนำความรู้ไปปฏิบัติ ดังนี้

(๑) การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของผู้ผ่านการอบรมปี ๒๕๕๙

(๑.๑) ด้านการใช้จ่าย พบว่า ผู้ที่ผ่านการอบรมร้อยละ ๕๓.๑๓ นำความรู้ จากการอบรมไปใช้แล้ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่าย ส่วนที่เหลือร้อยละ ๔๖.๘๗ ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยในกลุ่มที่เปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จะเปลี่ยนจากซื้อของกินทุกอย่างเป็นซื้อเฉพาะของกินที่ผลิตเองไม่ได้

(๑.๒) ด้านการทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย พบว่า ผู้ที่ผ่านการอบรมร้อยละ ๕๔.๕๐ นำความรู้จากการอบรมไปใช้แล้ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการทำบัญชี ส่วนที่เหลือร้อยละ ๔๕.๕๐ ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยในกลุ่มที่เปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ไม่เคยทำบัญชีได้เริ่มมีการทำบัญชี

(๑.๓) ด้านการใช้ปุ๋ยเคมี พบว่า ผู้ที่ผ่านการอบรมร้อยละ ๔๓.๗๕ นำความรู้จากการอบรมไปใช้แล้ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ปุ๋ยเคมี ส่วนที่เหลือร้อยละ ๕๖.๒๕ ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยในกลุ่มที่เปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่มีการใช้ปุ๋ยเคมีน้อยลง

(๑.๔) ด้านการใช้สารเคมี พบว่า ผู้ที่ผ่านการอบรมร้อยละ ๓๔.๓๗ นำความรู้จากการอบรมไปใช้แล้ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้สารเคมี ส่วนที่เหลือร้อยละ ๖๕.๖๓ ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยในกลุ่มที่เปลี่ยนแปลงมีการใช้สารเคมีน้อยลง

(๑.๕) ด้านการทำเกษตร พบว่า ผู้ที่ผ่านการอบรมร้อยละ ๗๕.๐๐ นำความรู้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์แล้ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการทำเกษตร ส่วนที่เหลือ ร้อยละ ๒๕.๐๐ ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยส่วนใหญ่จะเพิ่มการผลิตเพื่อบริโภค

(๑.๖) ด้านการออม พบว่า ผู้ที่ผ่านการอบรมร้อยละ ๓๗.๕๐ นำความรู้จากการอบรมไปใช้ แล้ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการออม ส่วนที่เหลือร้อยละ ๖๒.๕๐ ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยในกลุ่มที่เปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่มีการออมอยู่แล้วและมีการออมมากขึ้น

(๑.๗) ด้านการตีหม้อ เบียร์ และของมีนเมา พบว่าผู้ที่ผ่านการอบรมส่วนใหญ่ ร้อยละ ๘๑.๒๕ ไม่เปลี่ยนแปลงการตีหม้อ เบียร์ และของมีนเมา ส่วนที่เหลือเพียงร้อยละ ๑๘.๗๕ นำความรู้จากการอบรมไปใช้แล้ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยในกลุ่มที่เปลี่ยนแปลงมีการตีหม้อลดลง

(๑.๘) ด้านการสูบบุหรี่ พบว่า ผู้ที่ผ่านการอบรมส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๖.๘๗ ไม่เปลี่ยนแปลงการสูบบุหรี่ ส่วนที่เหลือเพียงร้อยละ ๓.๑๓ นำความรู้จากการอบรมไปใช้แล้ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยในกลุ่มที่เปลี่ยนแปลงมีการสูบบุหรี่ลดลง

(๑.๙) ด้านการเล่นการพนัน พบว่า ผู้ที่ผ่านการอบรมส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๑.๒๕ ไม่เปลี่ยนแปลงการเล่นการพนัน ส่วนที่เหลือร้อยละ ๑๘.๗๕ นำความรู้จากการอบรมไปใช้แล้ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยในกลุ่มที่เปลี่ยนแปลงมีการเล่นการพนันน้อยลง

(๒) การลดลงของรายจ่ายหลัง ผู้ผ่านการอบรม ที่นำความรู้จากการอบรมไปปฏิบัติแล้วลดรายจ่ายได้ เฉลี่ยเดือนละ ๙๖๒.๔๔ บาท

(๓) ประเด็นที่พบ

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนหลายแห่งยังไม่มีความพร้อม เช่น สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ในการอบรม แรงงานคนในการพัฒนาศูนย์ และดูแลสถานที่ รวมทั้งบางแห่งได้รับการมอบหมายให้เป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ทำให้ช่วงเวลาอบรมซ้ำซ้อนกัน

๙) โครงการศูนย์เรียนรู้ด้านการประมง

กรมประมงมีสถานที่สามารถจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านการประมง เพื่อขยายโอกาสให้เกษตรกรเข้าถึงเทคโนโลยีด้านการประมงอย่างต่อเนื่อง โดยการฝึกปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบแก่เกษตรกร เพื่อเพิ่มความมั่นใจให้แก่เกษตรกรในการประกอบอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พร้อมทั้งดำเนินการปรับปรุงศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด/ชายฝั่ง และสถานีประมงน้ำจืด ให้รองรับในการฝึกปฏิบัติและเรียนรู้ ดังนั้น กรมประมงจึงจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ด้านการประมง ให้เป็นเครือข่ายของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนของหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๙.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๖ ปรับปรุงศูนย์เรียนรู้ฯ ๖๐ แห่ง และจัดฝึกอบรมเกษตรกรแล้ว ๒,๔๔๒ ราย ร้อยละ ๑๐๑.๗๕ ของเป้าหมาย ๒,๔๐๐ ราย

๙.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก เชียงราย พะเยา ศรีสะเกษ อุบลราชธานี พัทลุง ระนอง สระแก้ว ฉะเชิงเทรา อ่างทอง และนนทบุรี

๙.๒.๑) ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ เป็นการสร้างองค์ความรู้พร้อมฝึกปฏิบัติจริง ร่วมกับการดูงานในฟาร์มที่ประสบผลสำเร็จทั้งภาครัฐและเอกชน โดยใช้ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดของกรมประมง เป็นแหล่งเรียนรู้และฝึกปฏิบัติในเรื่องการเลี้ยงสัตว์น้ำแบบผสมผสานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ

๙.๒.๒) เกษตรกรที่ผ่านการอบรม เดิมมีการเลี้ยงปลาไว้บริโภคในครัวเรือนอยู่แล้ว แต่ต้องการเพิ่มทักษะความชำนาญเพิ่มเติม โดยปัจจุบันยังคงเลี้ยงอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีอาหารโปรตีนราคาถูก บริโภคในครัวเรือน และลดรายจ่ายค่าอาหารปลาที่ผลิตเองได้เฉลี่ย ๔๗ บาทต่อเดือน และบางรายนำไปประกอบเป็นอาชีพเชิงพาณิชย์

๙.๓) ประเด็นข้อค้นพบ

๙.๓.๑) เกษตรกรได้รับการอบรมครบตามเป้าหมาย แต่ความรู้ในบางเรื่อง เช่น การเพาะพันธุ์ปลาไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ เนื่องจากต้องใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูงในการจัดซื้ออุปกรณ์ โดยเกษตรกรจะได้รับปัจจัยการผลิตหลังเสร็จสิ้นการอบรม ได้แก่ พันธุ์สัตว์น้ำ และอาหารสำเร็จรูป

๙.๓.๒) สำหรับความรู้ที่เกษตรกรสามารถนำไปปรับใช้ ได้แก่ การวางแผนการจัดการ และการป้องกันปัญหาระหว่างการเลี้ยงสัตว์น้ำไปปรับใช้ในฟาร์มของตนเอง

๙.๔) ข้อเสนอแนะ

สำหรับการถ่ายทอดความรู้สำหรับปีต่อไป นอกเหนือจากการถ่ายทอดความรู้ทั่วไป ควรส่งเสริมในด้านการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งมีปัญหาที่ต้องใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรรายเดียวไม่สามารถดำเนินการได้ นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างแหล่งเพาะพันธุ์คุณภาพในชุมชน และควรมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดของเกษตรกร แทนการสนับสนุนปัจจัยการผลิตทุก ๆ ปี ซึ่งจะทำให้ช่วยประหยัดงบประมาณภาครัฐลงได้

๑๐) โครงการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดิน

กรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานหลักที่มีงานวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรดิน การจัดการดินที่มีปัญหา การปรับปรุงบำรุงดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมถึงดำเนินการอบรมถ่ายทอดความรู้เรื่องดินและการพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรให้แก่เกษตรกรและประชาชนทั่วไป จึงได้จัดตั้งโครงการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินขึ้น เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาดูงาน แหล่งเรียนรู้และสาธิตงานพัฒนาที่ดินและการทำเกษตรแบบผสมผสาน ตลอดจนเป็นศูนย์เครือข่ายให้แก่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๑๐.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๖ ดำเนินการพัฒนาต่อยอดในศูนย์ฯ เดิม และขยายผลในศูนย์ฯ ใหม่ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ สาธิต ศึกษา ดูงานด้านการพัฒนาที่ดิน ๒,๔๐๐ แห่ง ครอบคลุมเป้าหมาย

๑๐.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก เชียงราย พะเยา ศรีสะเกษ อุบลราชธานี พัทลุง ระนอง สระแก้ว ฉะเชิงเทรา อ่างทอง และนนทบุรี

๑๐.๒.๑) วัตถุประสงค์ของการมาศึกษาดูงานภายในศูนย์เรียนรู้ ร้อยละ ๙๐.๖๓ ต้องการมาขอรับปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น สารเร่ง พด. พันธุ์หญ้าแฝก และเอกสารความรู้ ร้อยละ ๕๐.๐๐ มาปรึกษาวิธีการทำน้ำหมัก/ปุ๋ยหมัก ร้อยละ ๔๖.๘๘ มาปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับเรื่องดิน และมาเที่ยวชม ภายในศูนย์ฯ ร้อยละ ๒๑.๘๘

๑๐.๒.๒) แหล่งเรียนรู้ที่เกษตรกรต้องการไปเรียนรู้ในครั้งต่อไป ร้อยละ ๔๕.๕๐ เรียนรู้ที่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดิน รองลงมา ร้อยละ ๔๒.๔๐ เรียนรู้ที่ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน ร้อยละ ๖.๑๐ เรียนรู้ที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน และร้อยละ ๖.๐๐ เรียนรู้ที่หน่วยงานราชการ

๑๐.๓) ประเด็นข้อค้นพบ

๑๐.๓.๑) การถ่ายทอดความรู้ ดำเนินการในลักษณะให้ความรู้แก่ผู้สนใจมาศึกษาดูงานการพัฒนาที่ดิน เป็นจุดดูงาน ไม่มีการอบรม โดยมีหมอดินเป็นผู้ให้ความรู้แก่เกษตรกร

๑๐.๓.๒) การสนับสนุนศูนย์เรียนรู้ แบ่งเป็น ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินที่พัฒนาต่อยอด และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินที่จัดตั้งใหม่ โดยสนับสนุนเงินทุนเป็นค่าจัดซื้อวัสดุและอุปกรณ์ ได้แก่ กากน้ำตาล วัสดุที่ใช้ในการทำน้ำหมัก และถังหมัก ซึ่งบางพื้นที่มีปัญหาอุปกรณ์ไม่เพียงพอ

๑๐.๔) ข้อเสนอแนะ

การถ่ายทอดความรู้ตามโครงการ ควรมีรูปแบบการดำเนินงานให้เกษตรกรที่สนใจได้เรียนรู้ โดยเฉพาะการฝึกปฏิบัติเพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้

๑๑) โครงการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจหลักในการจัดหาที่ดิน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเกษตร พัฒนาเกษตรกรในด้านความรู้ อาชีพ การจัดการ การแปรรูป การตลาด เพื่อให้ยุทธศาสตร์การจัดความยากจนบรรลุผลตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๔๘ โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรกรม ได้จัดทำโครงการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อเป็นต้นแบบให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ และเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงาน สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่

๑๑.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๖ พัฒนาแหล่งเรียนรู้การพัฒนาการใช้ที่ดินให้มีประสิทธิภาพ ๔๐๐ ศูนย์ พร้อมทั้งขยายองค์ความรู้แก่เกษตรกร ๓๒,๗๑๗ ราย สูงกว่าเป้าหมายร้อยละ ๒.๒๔

๑๑.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา ศรีสะเกษ อุบลราชธานี พัทลุง ระนอง สระแก้ว และฉะเชิงเทรา

๑๑.๒.๑) การถ่ายทอดความรู้ เป็นลักษณะการบอกเล่าประสบการณ์ที่ประสบผลสำเร็จของเกษตรกร ซึ่งพบว่า เกษตรกรที่มาถ่ายทอดความรู้ยังขาดความชำนาญในการเป็นวิทยากร และบางแห่งเป็นการมาศึกษาดูงานที่แปลงของเกษตรกร

๑๑.๒.๒) องค์ความรู้ที่ถ่ายทอด ได้แก่ การบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การสร้างสมดุระบบธรรมชาติให้เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การบริหารจัดการผลผลิตด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม

๑๑.๓) ประเด็นข้อค้นพบ

การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกร เป็นเพียงการให้เกษตรกรมาศึกษาดูงานที่แปลงของเกษตรกรเป็นลักษณะการบอกเล่าประสบการณ์ที่ประสบผลสำเร็จของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่มาถ่ายทอดความรู้ยังขาดความชำนาญในการเป็นวิทยากร และบางแห่งเป็นการมาศึกษาดูงานที่แปลงของเกษตรกร เนื่องจากงบประมาณสำหรับการขยายองค์ความรู้สู่เกษตรกรเฉลี่ยเพียงรายละ ๘๐ บาท ซึ่งไม่เพียงพอต่อการจัดอบรม

๑๑.๔) ข้อเสนอแนะ

๑๑.๔.๑) การขยายองค์ความรู้สู่เกษตรกร ควรปรับแนวทางการดำเนินงานให้เกษตรกรได้เรียนรู้ ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติจริง และพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ดำเนินการ

๑๑.๔.๒) ควรปรับลดจำนวนเกษตรกรเป้าหมายในการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนและทั่วถึง

๑๒) โครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร (ปี ๒๕๕๖)

กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นองค์กรหลักที่มุ่งพัฒนาระบบสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จึงจัดทำโครงการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแนวทางยึดองค์กรเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการ สร้างกระบวนการเรียนรู้ ใช้คณะกรรมการดำเนินงาน ประธานกลุ่มสมาชิกและวิทยากรกระบวนการ หรือผู้นำกลุ่ม รวมทั้งฝ่ายจัดการ เป็นกลไกในการขับเคลื่อน เพื่อให้สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรนำแนวทางตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม ปี ๒๕๕๖ ดำเนินการในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ๑๕๖ แห่ง ได้รับงบประมาณ ๑๙,๕๓๔,๖๐๐ บาท

๑๒.๑) ผลการดำเนินงาน

สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรสมัครเข้าร่วมโครงการครบตามเป้าหมาย ๑๕๖ กลุ่ม และจัดอบรมกรรมการ พนักงาน และสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ๑๕๖ แห่ง รวม ๑๐,๘๖๙ ราย

๑๒.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา ศรีสะเกษ อุบลราชธานี พัทลุง ระนอง สระแก้ว ฉะเชิงเทรา อ่างทอง และนนทบุรี

๑๒.๒.๑) กิจกรรมที่ดำเนินงาน เป็นการจัดอบรมคณะกรรมการ พนักงานสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร และสมาชิกของสหกรณ์เกี่ยวกับหลักการของสหกรณ์ และแนวทางตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วให้สมาชิกรวมกลุ่มจัดทำแผนการผลิตและการตลาด โดยสหกรณ์สนับสนุนเงินทุนในการดำเนินการกลุ่มละ ๕๐,๐๐๐ บาท ซึ่งสินค้าที่ผลิตจะจำหน่ายภายในชุมชน

๑๒.๒.๒) ผลการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในปี ๒๕๕๕ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า

(๑) กลุ่มเกษตรกรแม่ลำน้อย มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตดอกไม้จันทน์สมาชิก ๘ คน ได้นำจุดอ่อนของชุมชนมาใช้เป็นโอกาสในการสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกกลุ่ม และช่วยลดรายจ่ายให้กับชุมชน ซึ่งแต่เดิมดอกไม้จันทน์ต้องสั่งซื้อจากจังหวัดเชียงใหม่ในราคาที่สูง โดยเริ่มผลิตและจำหน่ายในช่วงเดือนสิงหาคมและกันยายนได้เงินรวม ๑,๒๐๐ บาท

(๒) กลุ่มแปรรูปกล้วยหอม มีสมาชิกดำเนินการ ๔ คน นำกล้วยหอมมาแปรรูปเป็นกล้วยฉาบจำหน่ายภายในชุมชน มียอดจำหน่าย ๒,๔๕๐ บาท

(๓) กลุ่มผู้ปลูกพืชผักสวนครัว มีสมาชิก ๖ คน ผลิตผัก เช่น ผักกาด ผักกวางตุ้ง บวบ แตงกวา ผักบุ้ง ฯลฯ ในรอบที่ ๑ จำหน่ายผลผลิตได้ ๓๑,๐๐๐ บาท และกลุ่มทำน้ำยาล้างจาน มีสมาชิก ๘ คน ในช่วงแรกยังเป็นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน

(๔) กลุ่มสมาชิกของสหกรณ์ผู้เพาะเห็ดหอมบ้านป่าแป๋ นำเงินที่ได้ไปจัดทำเป็นแปลงเรียนรู้ การปลูกผักในโรงเรือนพลาสติก เริ่มมีเกษตรกรหมุนเวียนเข้าไปปลูกผักและเรียนรู้ในโรงเรือนพลาสติกแล้ว

๑๒.๒.๓) ส่วนการติดตามในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ อุบลราชธานี พัทลุง ระนอง สระแก้ว ฉะเชิงเทรา อ่างทอง และนนทบุรี พบว่า เป็นการถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบบรรยายทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีการฝึกปฏิบัติจริง ทำให้เกษตรกรไม่สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการเป็นการใช้ความรู้จากประสบการณ์ของตัวเองมาดำเนินกิจกรรม

๑๒.๓) ประเด็นข้อค้นพบ

๑๒.๓.๑) การจัดทำบัญชีของกลุ่มยังไม่เป็นระบบและปัจจุบัน ตลอดจนมีการเปลี่ยนเจ้าหน้าที่บ่อย ทำให้ข้อมูลโครงการขาดความต่อเนื่อง

๑๒.๓.๒) การถ่ายทอดความรู้ส่วนใหญ่เน้นการบรรยายทฤษฎี มากกว่าการฝึกปฏิบัติ

๑๒.๔) ข้อเสนอแนะ

๑๒.๔.๑) การบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และมีการจัดการที่เป็นระบบ กรมส่งเสริมสหกรณ์ควรประสานงานกับกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ในการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีที่ถูกต้อง และควรมีการติดตามอย่างต่อเนื่องทั้งในกลุ่มเดิมและกลุ่มใหม่

๑๒.๔.๒) องค์ความรู้ที่ถ่ายทอด ควรมาจากภูมิปัญญาในท้องถิ่น และเน้นการฝึกปฏิบัติ

๑๓) โครงการพัฒนาภูมิปัญญาทางบัญชีต้นทุนอาชีพ

ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกร เยาวชน และประชาชนทั่วไป มีความรู้ความเข้าใจ สามารถจัดทำบัญชีและวิเคราะห์ต้นทุนอาชีพ ปรับเปลี่ยนอาชีพทางการเกษตรจากการผลิตเป็นการแปรรูปผลผลิต และเป็น ฐานรากในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร รวมทั้งปรับใช้องค์ความรู้ด้านบัญชีให้สอดคล้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยงานรับผิดชอบคือ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๑๓.๑) ผลการดำเนินงาน (ปี ๒๕๕๗)

๑๓.๑.๑) อบรมให้ความรู้การจัดทำบัญชี และการใช้ข้อมูลทางบัญชีในการประกอบอาชีพแก่เกษตรกร และประชาชนทั่วไป ๒๐๐,๖๗๗ ราย สูงกว่าเป้าหมาย ๖๗๗ ราย

๑๓.๑.๒) ชักซ้อมทำความเข้าใจแนวทางการปฏิบัติงานอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชี เพื่อเป็นผู้สอน ๖,๗๙๓ ราย ร้อยละ ๑๐๓.๔๑ จากเป้าหมาย ๖,๕๖๙ ราย โดยมีการปรับลดเป้าหมายระดับ

จังหวัดลงตามความเหมาะสมจากเดิม ๖,๗๐๐ ราย และจัดอบรม/สัมมนาอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชีแล้ว ๑๗๑ ราย หรือร้อยละ ๘๗.๗๑ ของเป้าหมาย ๑๗๕ ราย

๑๓.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามในพื้นที่จังหวัดตรัง นครราชสีมา ราชบุรี และกาญจนบุรี ในกิจกรรม การสอนแนะ กระตุ้น และติดตามเกษตรกรที่ได้รับการสอนแนะนำการทำบัญชี และกิจกรรมอาสาสมัคร ทางด้านบัญชี (ครูบัญชีอาสา) พบประเด็นสำคัญดังนี้

๑๓.๒.๑) ด้านหน่วยงานผู้ปฏิบัติ พบว่า มีหน่วยงานอื่นที่จัดอบรมให้ความรู้ ทางด้านบัญชี นอกจากในโครงการที่ภาครัฐเข้าไปส่งเสริม ซึ่งทำให้เกิดความหลากหลายทั้งรูปแบบ และวิธีการ จัดบันทึก เช่น บัญชีรับ - จ่าย คริวเรือน บัญชีต้นทุนอาชีพ และบัญชีฟาร์ม ทำให้เกิดภาวะกับเกษตรกรในการ ลงบัญชีหลาย ๆ เล่ม และความสับสนในการจำแนกรายการต่าง ๆ ซึ่งมีคำจำกัดความที่แตกต่างกัน

๑๓.๒.๒) ด้านเกษตรกร ส่วนใหญ่ค่อนข้างมีอายุและให้ผู้อื่นจดบันทึกบัญชีแทน ประกอบกับภาษาที่ใช้ในสมุดเป็นศัพท์ทางบัญชี ซึ่งยากต่อความเข้าใจและจำแนกในการลงบัญชี ทำให้เกิด ความเข้าใจคลาดเคลื่อน และลงบัญชีผิดพลาดได้ มีการจัดทำบัญชีแบบง่ายอยู่บ้างแล้ว ทราบแต่ผลกำไรหรือ ขาดทุน แต่ไม่ได้นำมาใช้วิเคราะห์การวางแผนการผลิต นอกจากนี้ ยังพบว่าเกษตรกรบางรายไม่ได้นำความรู้ ไปใช้ในการทำบัญชี หรือในรายที่มีการทำ ก็เป็นเพียงการดำเนินการในช่วงแรกเท่านั้น

๑๓.๒.๓) ด้านครูบัญชีอาสา ค่าตอบแทนการติดตามเกษตรกรค่อนข้างน้อย เฉลี่ย รายละ ๔๐ บาท บางรายยังขาดประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้ในการจัดทำบัญชี โดยเฉพาะครูบัญชีอาสา รายใหม่ ทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ และในแต่ละปีต้องปรับเปลี่ยน เป็นเกษตรกรรายใหม่ ไม่ซ้ำรายเดิม ทำให้ประสบปัญหาในการหาเกษตรกร และต้องใช้เวลาในการเดินทาง มากขึ้น เนื่องจากต้องไปหาเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ เพิ่ม ทำให้เกษตรกรที่เคยได้รับการสอนแนะในปีก่อน ไม่ได้ รับการกระตุ้นหรือตรวจติดตาม

๑๓.๒.๔) ข้อเสนอแนะ

(๑) ควรมีการบูรณาการระหว่างกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และหน่วยงาน ต่าง ๆ ที่ให้การส่งเสริมและจัดอบรมการทำบัญชีให้กับเกษตรกร เพื่อหารือและร่วมกำหนดแนวทางการสอนแนะ การทำบัญชี และปรับเปลี่ยนรายละเอียดในสมุดบัญชีให้อยู่ในรูปแบบเดียวกัน มีการใช้ภาษาที่ง่ายไม่ซับซ้อน พร้อมทั้งมีการอธิบายนิยามศัพท์ทางบัญชีให้ชัดเจน เพื่อเป็นการลดภาระให้กับเกษตรกรในการทำความเข้าใจ และสามารถลงบัญชีได้อย่างถูกต้อง

(๒) มีการชี้แนะให้เกษตรกรทราบถึงขั้นตอนการทำบัญชีที่ถูกต้อง และครบถ้วน เนื่องจากเกษตรกรบางรายมีการจดบัญชีในเบื้องต้นเท่านั้น การทำบัญชีอย่างต่อเนื่องและครบถ้วน ทุกขั้นตอน ทำให้เกษตรกรสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อใช้วางแผนการผลิตได้

(๓) ควรนำตัวอย่างการทำบัญชีหรือผลที่เกิดจากการนำข้อมูลทางบัญชี มาใช้ในการวิเคราะห์ หรือลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรในรายที่ประสบผลสำเร็จมาเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ ให้เกษตรกรได้รับทราบ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจและตระหนักถึงความสำคัญของการจัดทำบัญชี

(๔) ระยะเวลาการตรวจติดตามและกระตุ้นการทำบัญชีควรปฏิบัติ อย่างต่อเนื่อง และไม่ทิ้งระยะเวลานานเกินไป เพื่อให้การจัดทำบัญชีของเกษตรกรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งแก้ไขเกี่ยวกับการลงบัญชีของเกษตรกรได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งควรมีการตรวจติดตามเกษตรกรรายเดิม ที่ได้รับการสอนแนะในปีที่ผ่านมา โดยเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรทำบัญชีอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน เพื่อให้ เกษตรกรนำความรู้ทางบัญชีที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

(๕) ควรมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนให้แก่ครูบัญชีอาสา เพิ่มขึ้นตามความเหมาะสม และจัดอบรมครูบัญชีอาสาทั้งรายเก่าและรายใหม่ โดยเน้นเทคนิคในการสอนแนะ เทคนิคการจูงใจแก่เกษตรกรในการทำบัญชี รวมทั้งควรมีการฝึกปฏิบัติการสอนแนะด้วย

๑๔) โครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรสู่มาตรฐานสินค้า

สำนักพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้จัดทำโครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรสู่มาตรฐานสินค้า ระยะที่ ๑ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๕๒ ส่งผลให้สินค้าสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร มีการพัฒนาเป็นอย่างมาก ทั้งด้านการพัฒนาคุณภาพสินค้าและบรรจุภัณฑ์ มีสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรได้รับการพัฒนาทั้งสิ้น ๓๐๐ กลุ่ม มีการปรับปรุงโรงเรือนเพื่อให้สินค้าได้รับมาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) จำนวน ๘๔ กลุ่ม สินค้าสหกรณ์มียอดจำหน่ายเพิ่มขึ้น ตลอดจนสามารถเพิ่มช่องทางจำหน่ายได้มากขึ้น จากผลการดำเนินงานในระยะที่ ๑ สำนักพัฒนาธุรกิจสหกรณ์เห็นว่าโครงการฯ ดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร จึงดำเนินโครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรสู่มาตรฐานสินค้าระยะที่ ๒ ปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๕ เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาสินค้าให้ยกระดับมาตรฐานที่สูงขึ้น โดยการผ่านมาตรฐานหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีสำหรับการผลิต (Good Manufacturing Practice : GMP) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค และขยายการดำเนินงานไปสู่สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มในสังกัดอื่น ๆ ได้มีโอกาสพัฒนาสินค้าให้ได้มาตรฐาน ทั้งในส่วนของโรงเรือนและบรรจุภัณฑ์ อันจะนำมาสู่การนำสินค้าสหกรณ์เข้าสู่การยอมรับในระดับบนต่อไป รับผิดชอบโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์

วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสินค้าของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มอาชีพในสังกัดให้ได้มาตรฐาน และเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าและโอกาสทางการตลาด เป้าหมายพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ๓๐๐ กลุ่ม และพัฒนาโรงเรือนให้ได้มาตรฐานองค์การอาหารและยา (อย.) ๘๐ กลุ่ม เพื่อดำเนินโครงการในปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๕

๑๔.๑) ผลการดำเนินงาน

ในภาพรวมตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๕ มีสินค้าและผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ผ่านการรับรองมาตรฐาน ๓๐๐ กลุ่ม และโรงเรือนผ่านการรับรองจากองค์การอาหารและยา (อย.) ๘๐ กลุ่ม ครบตามเป้าหมาย

๑๔.๒) ผลการประเมิน

๑๔.๒.๑) ด้านการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ มีสมาชิกของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการในปี ๒๕๕๓ ร้อยละ ๘๔.๗๓ ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ การจัดทำแผนการผลิตและการตลาด ส่งผลให้มีการพัฒนาทั้งผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์เพิ่มขึ้น จากก่อนเข้าร่วมโครงการคิดเป็นร้อยละ ๔๕.๗๒ และร้อยละ ๕๙.๐๔ ตามลำดับ

๑๔.๒.๒) ด้านคุณภาพมาตรฐาน พบว่า สินค้าของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรใน ๔ หมวดหลัก คือ อาหาร ของใช้/ของที่ระลึก ผ้า/เครื่องแต่งกาย และเครื่องดื่ม ส่วนใหญ่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ชุมชนหรือสินค้า OTOP ที่ออกโดยหน่วยงาน นอกจากนี้ยังมีมาตรฐานอื่น ๆ เช่น อย. GMP และ Q เป็นต้น

๑๔.๒.๓) ด้านการสร้างโอกาสทางการตลาด กลุ่มเกษตรกรร้อยละ ๕๕.๒๗ มีช่องทางการจำหน่ายเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีการจำหน่ายเฉพาะภายในท้องถิ่น ภายหลังจากสินค้าและผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรได้รับการพัฒนาให้มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ รสชาติ บรรจุภัณฑ์ สามารถเพิ่มช่องทางการจำหน่ายได้มากกว่า ๒ ช่องทาง คิดเป็นร้อยละ ๘๐ ส่งผลให้มียอดจำหน่าย ๗๓๐,๘๒๘ บาท

เพิ่มขึ้นเฉลี่ยกลุ่มละ ๒๕๒,๘๓๘ บาทต่อปี และมีกำไรสุทธิเฉลี่ย ๑๖๓,๕๐๗ บาทต่อปี เพิ่มขึ้นเฉลี่ยกลุ่มละ ๓๑,๘๕๕ บาทต่อปี โดยสมาชิกของกลุ่มได้รับการจัดสรรเงินปันผลจากผลกำไรและสวัสดิการ เช่น การไปศึกษาดูงาน ของขวัญ เงินช่วยเหลือในแต่ละโอกาส ฯลฯ เพิ่มขึ้นกลุ่มละ ๔๖,๑๗๘ บาทต่อปี (จาก ๓๓,๘๕๒ บาทต่อปีในปี ๒๕๕๒ เป็น ๘๐,๐๓๐ บาทต่อปีในปี ๒๕๕๔)

๑๔.๒.๔) ด้านความยั่งยืน มุ่งเน้นให้เกิดการผลิตในการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ต่อเนื่องและยั่งยืน ส่งเสริมให้ใช้วัตถุดิบและภูมิปัญญาที่มีภายในท้องถิ่นในการผลิตสินค้า โดยพบว่า สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรร้อยละ ๖๑.๕๘ ใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น มีเพียงร้อยละ ๑๕.๒๗ ที่ใช้วัตถุดิบนอกท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกี่ยวกับผ้าและสิ่งทอ ส่วนการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรในเรื่องของบรรจุภัณฑ์ยังไม่มี การเชื่อมโยง จะมีแต่เฉพาะด้านวัตถุดิบเพียงร้อยละ ๔๐ ทำให้ต้องซื้อวัตถุดิบในราคาที่สูงกว่าและส่งผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น

๑๔.๓) ข้อเสนอแนะ

สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรยังต้องการความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้มีความหลากหลายมากขึ้น รวมถึงการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้เป็นที่สนใจของผู้บริโภค นอกจากนี้ความต่อเนื่องในการพัฒนาของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรยังมีไม่มาก ดังนั้น การดำเนินโครงการฯ ในระยะต่อไป ควรให้ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และการตลาดให้กับเจ้าหน้าที่โครงการฯ และสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ อย่างต่อเนื่อง ควรส่งเสริมให้สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรใช้วัตถุดิบในชุมชนมากขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านวัตถุดิบ และจัดประกวดผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์เพื่อกระตุ้นให้กลุ่มมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลให้สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรมีผลิตภัณฑ์ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับ สร้างโอกาสทางการตลาดมากขึ้น และยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์สู่มาตรฐานสากลต่อไป

๑๕) โครงการส่งเสริมตลาดสินค้าสหกรณ์ (ศูนย์กระจายสินค้า)

กรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเชื่อมโยงเครือข่ายสินค้าสหกรณ์ รวมทั้งศูนย์กระจายสินค้าสหกรณ์ และเสริมสร้างความเข้มแข็งในการเชื่อมโยงเครือข่ายการตลาดสินค้าสหกรณ์ ผลการประเมินสรุปได้ดังนี้

๑๕.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๗ สหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการฯ มีจำนวนทั้งสิ้น ๘๒ สหกรณ์ ในพื้นที่ ๗๖ จังหวัด และกรุงเทพมหานคร ๒ แห่ง

๑๕.๒) ผลการประเมิน

๑๕.๒.๑) การพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์

(๑) ด้านการผลิตการจัดตั้งศูนย์กระจายสินค้าสหกรณ์ สามารถทำให้สหกรณ์ผู้ผลิตได้มีการผลิตและพัฒนาสินค้าต่าง ๆ เพื่อนำมาจำหน่ายให้กับเครือข่าย และเอกชนได้ เช่น ข้าวสาร น้ำดื่ม น้ำตาล น้ำมันพืช กาแฟสำเร็จรูป เป็นต้น ทำให้สหกรณ์มีการผลิตสินค้าเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๕๗.๑๔ เป็นการเพิ่มปริมาณการผลิตในสินค้าเดิม ร้อยละ ๓๓.๓๓ และการเพิ่มชนิดสินค้าใหม่ ร้อยละ ๖๖.๖๗ ส่วนสหกรณ์ที่ผลิตสินค้าได้เท่าเดิมมีร้อยละ ๔๒.๘๖ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ผู้ผลิตข้าวสาร เนื่องจากปริมาณข้าวเปลือกที่นำเข้าสู่กระบวนการผลิตมีปริมาณน้อย ทำให้ไม่สามารถเพิ่มการผลิตข้าวสารได้

(๒) ด้านการตลาดสหกรณ์ที่เป็นศูนย์กระจายสินค้าทุกสหกรณ์ สามารถเพิ่มช่องทางการตลาดจากเดิมก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการฯ เป็นสหกรณ์ที่มีเครือข่ายการตลาดอยู่เดิมคิดเป็นร้อยละ ๖๘.๔๒ ในจำนวนนี้หลังเข้าร่วมโครงการมีเครือข่ายเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสมาชิกที่เป็นตัวแทนจำหน่ายเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๗๘ รองลงมาเป็นร้านค้าของชุมชนเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๖๖.๖๑ และกลุ่มอาชีพภายในจังหวัดร้อยละ ๓๓.๓๓ ส่วนสหกรณ์ที่ไม่มีเครือข่ายการตลาดอยู่เดิมมีเพียงร้อยละ ๓๑.๕๘

๑๕.๒.๒) ความรู้และศักยภาพในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ การพัฒนาศักยภาพของสหกรณ์ที่เป็นศูนย์กระจายสินค้ามีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ผ่านทางการจัดประชุม สัมมนา อบรม ให้ความรู้ทั้งจากหน่วยงานของราชการ เอกชน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันจากประสบการณ์ของแต่ละสหกรณ์ โดยสหกรณ์ร้อยละ ๗๓.๓๓ มีการพัฒนานำเทคโนโลยีต่าง ๆ ทั้งการสื่อสาร หรือเครื่องอำนวยความสะดวกในการจำหน่ายสินค้าเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์กระจายสินค้า ประกอบด้วย Smart Phone/Application ร้อยละ ๓๗.๕๐ โปรแกรมระบบสินค้าของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (เวอร์ชัน ๒.๒) และของบริษัทเอกชน ร้อยละ ๒๒.๕๐ เครื่องอ่านบาร์โค้ด ร้อยละ ๒๒.๕๐ และการสั่งซื้อสินค้าทาง Internet ร้อยละ ๑๗.๕๐ ที่เหลืออีกร้อยละ ๒๖.๖๗ ไม่มีการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์

๑๕.๒.๓) ความเข้มแข็งของสหกรณ์

(๑) การดำเนินงานของสหกรณ์ ปัจจัยที่จะบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของสหกรณ์ คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การซื้อหุ้นสหกรณ์ การฝากเงิน การขอสนับสนุนสินเชื่อการซื้อ - ขายสินค้ากับสหกรณ์ เป็นต้น ซึ่งพบว่า การมีส่วนร่วมในการซื้อสินค้าของสมาชิกสหกรณ์ที่เป็นศูนย์กระจายสินค้า มีส่วนร่วมในการซื้อสินค้าต่าง ๆ กับสหกรณ์มากขึ้น เพราะสหกรณ์ได้มีการปรับปรุงสถานที่ และสินค้าที่จำหน่ายให้มีความหลากหลาย และตรงต่อความต้องการของสมาชิกมากขึ้น โดยสินค้าที่สมาชิกซื้อได้แก่ สินค้าทั่วไป (สินค้าอุปโภค - บริโภค) เฉลี่ยทุก ๑๕ วันต่อครั้ง ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร (ปุ๋ย ยา และวัสดุทางการเกษตร) เฉลี่ย ๑ - ๒ ครั้ง ต่อปี และน้ำมันเชื้อเพลิงและผลิตภัณฑ์เฉลี่ย ๑ - ๒ สัปดาห์ต่อครั้ง

(๒) ปริมาณธุรกิจ มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการฯ กล่าวคือเพิ่มขึ้นในธุรกิจเงินฝากคิดเป็นร้อยละ ๑๐.๔๙ เนื่องจากมีการระดมเงินทุนของสหกรณ์ และการออมของสมาชิก รองลงมาเป็นธุรกิจสินเชื่อ ร้อยละ ๑๔.๔๓ ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ร้อยละ ๑๑.๕๐ ธุรกิจบริการ และส่งเสริมการเกษตร ร้อยละ ๕.๖๑ ส่วนธุรกิจรวบรวมผลิตผล/ผลิตภัณฑ์ และธุรกิจแปรรูปผลิตผล/ผลิตภัณฑ์ ลดลงร้อยละ ๒๘.๙๔ และ ๑๕.๔๓ ตามลำดับ

๑๕.๒.๔) มูลค่าธุรกิจของสหกรณ์ในระบบการเชื่อมโยงเครือข่าย

(๑) การเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต ศูนย์กระจายสินค้าสหกรณ์สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตกับผู้ผลิตที่เป็นบริษัทเอกชน เช่น บริษัทยูนิลีเวอร์ จำกัด บริษัทเจียไต่ จำกัด บริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด บริษัทบางจากปิโตรเลียม จำกัด บริษัทสหพัฒน์พิบูลย์ จำกัด บริษัทเนสเล่ จำกัด และร้านค้าเอกชนในพื้นที่รวม ๕๖๐ เครือข่าย คิดเป็นมูลค่าธุรกิจ ๗๓๕,๕๕๘,๙๓๑ บาท

(๒) การเชื่อมโยงเครือข่ายการตลาด โดยจำหน่ายสินค้าผ่านเครือข่ายร้านค้าในชุมชน ๘๗๒ แห่ง มูลค่าธุรกิจ ๑๙๖,๔๑๕,๒๖๑ บาท เครือข่ายชุมชนและหน่วยงานภายนอก ๕๔๑ แห่ง มูลค่าธุรกิจ ๑๓๐,๑๓๙,๙๙๙ บาท เครือข่ายสหกรณ์ภายนอกจังหวัด ๒๓๙ แห่ง มูลค่าธุรกิจ ๗๐,๗๐๘,๙๙๒ บาท และเครือข่ายสหกรณ์ภายในจังหวัด ๑๑๖ แห่ง มูลค่าธุรกิจ ๔๓,๑๓๙,๙๙๙ บาท

(๓) การพัฒนาเครือข่าย มีการดำเนินการก่อนการจัดตั้งศูนย์กระจายสินค้า โดยเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการผลิต (ข้าวสาร น้ำดื่ม ยางพารา เป็นต้น) การตลาด และการเงินในแต่ละจังหวัดเฉลี่ย ๓.๕๖ เครือข่าย/จังหวัด ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ อย่างน้อย ๑ เครือข่าย ซึ่งรูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการผลิต ส่วนใหญ่ใช้การประชุมเครือข่ายร่วมกันคิดเป็นร้อยละ ๓๘.๒๔ รองลงมาเป็นการพัฒนาสู่มาตรฐานสากล และการจัดหาวัตถุดิบร่วมกันร้อยละ ๑๗.๖๕ เท่ากัน

ส่วนการพัฒนาเครือข่ายด้านการตลาด ใช้การจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดคิดเป็น ร้อยละ ๔๗.๘๒ รองลงมาเป็นการขยายเครือข่ายการตลาดเพิ่ม ร้อยละ ๑๕.๒๒ การประชุมเชื่อมโยงเครือข่าย ร้อยละ ๑๓.๐๔ การประชาสัมพันธ์สินค้าผ่านสื่อต่าง ๆ ร้อยละ ๘.๗๐ การทำบรรจุภัณฑ์ร่วมกัน ร้อยละ ๘.๗๐ การศึกษาดูงานด้านการตลาด/การเจรจาธุรกิจ ร้อยละ ๔.๓๕ และการส่งสินค้าขายทางไปรษณีย์ ร้อยละ ๒.๑๗ และการพัฒนาเครือข่ายด้านการเงิน เป็นการพัฒนาเชื่อมโยงระหว่างสหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีเงินฝากจำนวนมากกับสหกรณ์การเกษตรที่ต้องการเงินทุนในการดำเนินธุรกิจ โดยสหกรณ์ออมทรัพย์ปล่อยกู้ให้กับสหกรณ์การเกษตร เฉลี่ยอัตราดอกเบี้ย ร้อยละ ๕

๑๕.๒.๕) ข้อเสนอแนะ

(๑) สหกรณ์บางแห่งมีเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานเป็นศูนย์กระจายสินค้า ทำให้มีความต้องการเงินทุนอัตราดอกเบี้ยต่ำ (ร้อยละ ๑ บาทต่อปี) จากกองทุนพัฒนาสหกรณ์ (กพส.) เพิ่มจากเดิมที่กำหนดไว้ไม่เกินสหกรณ์ละ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ดังนั้น กรมส่งเสริมสหกรณ์ ควรให้การพิจารณาสหกรณ์ที่มีความต้องการเงินทุน จาก กพส. เพิ่มขึ้นจากเดิมตามความเหมาะสม

(๒) เจ้าหน้าที่ของสำนักงานสหกรณ์จังหวัด ยังมีความต้องการความรู้ด้านสหกรณ์เพิ่มเติมเพื่อประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน เนื่องจากเจ้าหน้าที่บางส่วนเป็นข้าราชการบรรจุใหม่ หรือมีอายุการทำงานด้านสหกรณ์น้อย ทำให้บางครั้งยังไม่มี ความเข้าใจงานด้านสหกรณ์ ดังนั้น ควรให้การพัฒนาองค์ความรู้แก่บุคลากรของสำนักงานสหกรณ์จังหวัดตามความต้องการในการนำไปใช้ประโยชน์ ด้านการส่งเสริมสหกรณ์ เช่น ด้านการบริหารจัดการตลาด ด้านกฎหมายธุรกิจ ด้านการค้าปลีก - ส่ง และด้าน Logistic

(๓) ศูนย์กระจายสินค้าสหกรณ์หลายแห่ง อยู่ระหว่างการปรับตัวเพื่อรองรับการเป็นศูนย์กระจายสินค้าสหกรณ์ ปัญหาที่พบส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องบุคลากรซึ่งยังไม่เพียงพอกับการเป็นศูนย์กระจายสินค้า เช่น บางแห่งมีเจ้าหน้าที่การตลาดที่ดูแลศูนย์กระจายสินค้า เพียง ๑ คน ทำให้ไม่คล่องตัวในการทำธุรกิจ และมีการเปลี่ยนเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่อง ดังนั้น ควรร่วมมือกันในการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อนำมาช่วยในการดำเนินงานศูนย์กระจายสินค้าให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว เช่น ระบบคอมพิวเตอร์ที่สามารถสั่งซื้อ - ขายสินค้าระหว่างสหกรณ์หรือเอกชน เพื่อความทันสมัย รวดเร็ว เป็นการแก้ปัญหาบุคลากรไม่เพียงพอ

(๔) การขนส่งสินค้าสหกรณ์จากสหกรณ์หนึ่งไปอีกแห่งหนึ่ง บางครั้งต้องรอนาน ทำให้ไม่ทันต่อความต้องการของสมาชิก ส่งผลให้สหกรณ์ต้องหันไปใช้บริการ/ซื้อสินค้าของเอกชนแทนในบางครั้ง ดังนั้น ควรเพิ่มช่องทางการขนส่งสินค้า เช่น ใช้รถไฟ บริการของบริษัทไปรษณีย์ไทย หรือ บริษัทขนส่งต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ไม่สามารถนำส่งด้วยตนเองได้

ยุทธศาสตร์พัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร

๑) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมันสำปะหลัง

วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมันสำปะหลังให้สูงขึ้น และเป็นการเพิ่มพูนความรู้เรื่องการจัดการมันสำปะหลังให้แก่เกษตรกร เป้าหมายเป็นเกษตรกรในพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง ๔๖ จังหวัด ๑๑,๔๔๐ ราย ระยะเวลาดำเนินการในปีงบประมาณ ๒๕๕๕ ได้รับความสนับสนุนงบประมาณจำนวน ๘๙,๐๓๒,๔๒๐ บาท

๑.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๔-๒๕๕๕ จัดทำแปลงต้นแบบลดต้นทุนการผลิตในพื้นที่ ๒๒,๗๓๐ ไร่ ร้อยละ ๙๙.๓๔ของเป้าหมาย ๒๒,๘๐๐ ราย อบรมเกษตรกรครบ ๒๒,๘๘๐ ราย จัดทำธนาคารเชื้อพันธุ์มันสำปะหลังโดยผลิตต้นพันธุ์จากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ๑๕๗,๘๒๕ ต้น คิดเป็นร้อยละ ๑๐๕.๒๒ ของเป้าหมาย ๑๕๐,๐๐๐ ต้น นอกจากนี้ ได้ผลิตขยายพ่อ-แม่พันธุ์แทนเปียน ๒๘๔,๒๕๕ คู่ แมลงข้างปีกใส ๓๙๙,๔๗๔ ตัว และผลิตขยายแทนเปียนเพื่อปล่อยแบบครอบคลุมพื้นที่ ๑,๓๗๒,๑๙๐ ตัว รวมทั้งในพื้นที่ระบาดรวม ๕๖ ล้านตัว

๑.๒) ผลการประเมิน (เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปี ๒๕๕๕)

๑.๒.๑) การนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปปฏิบัติ โดยเฉพาะความรู้ในการคัดเลือกกิ่งพันธุ์ การจัดทำแปลงพันธุ์ การแช่ท่อนพันธุ์ การใช้ศัตรูธรรมชาติควบคุมศัตรูพืช และการสำรวจติดตามสถานการณ์ศัตรูมันสำปะหลัง พบว่า มีเกษตรกรมากกว่าร้อยละ ๙๐.๐๐ที่นำไปปฏิบัติใช้ในแปลงมันสำปะหลัง และหลังจากการนำแทนเปียนและแมลงข้างปีกใสที่ได้รับแจกไปปล่อย เกษตรกรร้อยละ ๘๘.๒๐ไม่พบการระบาดของเพลี้ยแป้ง

๑.๒.๒) การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ถูกต้องเหมาะสม โดยให้เกษตรกรทำแปลงลดต้นทุนเปรียบเทียบกับแปลงที่ทำการผลิตอยู่เดิม พบว่า แปลงลดต้นทุนการผลิตร้อยละ ๕๒.๘๐ สามารถเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังได้โดยมีผลผลิตเฉลี่ย ๔,๔๙๗ กิโลกรัมต่อไร่ มากกว่าแปลงเปรียบเทียบ ๓๙๙ กิโลกรัมต่อไร่ ร้อยละ ๓๙.๔๐ มีผลผลิตเท่าเดิม และร้อยละ ๗.๘๐ มีผลผลิตลดลง เนื่องจากเกษตรกรใส่ปุ๋ยมันสำปะหลังล่าช้า คือ ในช่วงอายุ ๔ - ๖ เดือน แต่ย่ำต่ำกว่าเป้าหมายโครงการที่กำหนดให้เกษตรกรไม่น้อยกว่าร้อยละ ๖๐.๐๐ มีผลผลิตเพิ่ม

๑.๒.๓) การลดต้นทุนการผลิต ในปีเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖ แปลงลดต้นทุนมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย๖,๐๒๙ บาทต่อไร่ ต่ำกว่าแปลงเปรียบเทียบ ๘๘.๑๖ บาทต่อไร่ ทำให้แปลงลดต้นทุนมีผลตอบแทนสุทธิ ๔,๘๙๑ บาทต่อไร่ มากกว่าแปลงเปรียบเทียบ ๑,๐๐๓ บาทต่อไร่

๑.๒.๔) ประเด็นข้อค้นพบ

การตรวจวิเคราะห์ดินบางจังหวัดไม่มีหน่วยงานตรวจวิเคราะห์ในพื้นที่หน่วยงานได้แก้ไขปัญหา โดยการจัดซื้อชุดอุปกรณ์การตรวจตัวอย่างดินของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มาใช้แทน ประกอบกับในการสนับสนุนปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดินมีข้อจำกัด ทั้งในเรื่องของแม่ปุ๋ยเคมีที่หายากและราคาแพง ทำให้เกษตรกรบางรายไม่ได้ใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน และทำการเพาะปลูกมันสำปะหลังไปก่อนที่จะได้รับการสนับสนุน

๑.๒.๕) ข้อเสนอแนะ

(๑) การตรวจวิเคราะห์ดิน ควรแนะนำทางเลือกกรณีที่ดินที่ตรวจวิเคราะห์ค่าดินรายแปลงไม่ทัน ให้ใช้ผลการตรวจวิเคราะห์ค่าดินในภาพรวมแต่ละพื้นที่แทน และในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต จำเป็นต้องให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตอย่างต่อเนื่อง เช่น การคัดเลือกกิ่งพันธุ์ ทำแปลงพันธุ์ ปรับปรุงดิน และการจัดระบบน้ำ

(๒) นอกเหนือจากการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตควรเสริมสร้างความรู้แก่เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในการจัดทำแผนการตลาด การรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิต และการแปรรูปมันสำปะหลังเพื่อสร้างมูลค่าแก่ผลผลิตมันสำปะหลัง

๒) แผนการปรับโครงสร้างการผลิตข้าว

๒.๑) โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต (ปี ๒๕๕๙)

กรมการข้าว กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว โดยการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิตข้าวคุณภาพดี เพิ่มสมรรถนะในการบริหารจัดการผลิตข้าวของชุมชนแบบครบวงจร ตั้งแต่การผลิต การจัดการคุณภาพ และการจัดการด้านการตลาด เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ เชื่อมโยงกับผู้ประกอบการและสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้ชาวนาจำหน่ายข้าวเปลือกในราคาที่เป็นธรรม เป้าหมายเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยลดต้นทุนการผลิตต่อหน่วยผลผลิตและเพิ่มผลผลิตต่อไร่ รวมกลุ่มชาวนา ๓๐๐ กลุ่ม กลุ่มละ ๒๐๐ ราย รวม ๖๐,๐๐๐ ราย พื้นที่ ๖๐๐,๐๐๐ ไร่ ระยะเวลาโครงการปี ๒๕๕๙

๒.๑.๑) ผลการดำเนินงาน

(๑) ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มผลิตปัจจัยสนับสนุนการผลิตข้าว โดยสนับสนุนเครื่องปลูกข้าว/เครื่องปรับปรุงคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว ๓๐๑ แห่ง จัดทำแปลงเรียนรู้ ๑๘๗ แห่ง (เป้าหมาย ๓๐๑ แห่ง) จัดสรรเมล็ดพันธุ์ข้าว ๒,๒๓๔ ตัน

(๒) ส่งเสริมการตลาดระหว่างผู้นำชุมชนและเครือข่าย และการบริหารจัดการชุมชน ๓๐๐ แห่ง จัดตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ปุ๋ยชีวภาพใน ๕๘ จังหวัด ผลิตเมล็ดพันธุ์ พืชปุ๋ยสด ๒๔๔ ตัน น้ำหมักชีวภาพ ๓๗๗,๖๘๖ ลิตร และปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน ๑,๕๑๒ ตัน

๒.๑.๒) ผลการประเมิน

(๑) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว พบว่า เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตบางส่วนในปี ๒๕๕๙ ลดลงจากปี ๒๕๕๘ จำนวน ๔๑๕.๗๑ บาทต่อไร่ จากการที่เกษตรกรได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดีจากโครงการ องค์ความรู้และเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพเพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมี ในส่วนที่เป็นค่าแรง การเตรียมดิน การปลูก การดูแลรักษา และค่าวัสดุ การใช้สารเคมีการเกษตร สารปรับปรุงบำรุงดิน และค่าน้ำมันเชื้อเพลิงที่ลดลง สำหรับปริมาณผลผลิตในโครงการคาดว่าจะเก็บเกี่ยวประมาณเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๙

(๒) การเพิ่มสมรรถนะในการบริหารจัดการการผลิตข้าวของชุมชนแบบครบวงจร พบว่า ร้อยละ ๙๓.๓๓ ของกลุ่มเป้าหมาย มีการวางแผนส่งเสริมพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิต และการบริหารจัดการกลุ่ม โดยคณะกรรมการบริหารภาพรวมของกลุ่ม และคณะกรรมการบริหารกลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มผู้บริหารจัดการศัตรูพืชชุมชน และกลุ่มบริหารจัดการเครื่องจักรกล

(๓) การจัดการด้านการตลาด มีการประชุมเพื่อการเชื่อมโยงตลาด โดยกลุ่ม ร้อยละ ๖๒.๖๗ ประชุมคณะกรรมการบริหารกลุ่มร่วมกับผู้ประกอบการ เพื่อหารือและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดชนิดพันธุ์ข้าว ปริมาณ คุณภาพที่ผู้ประกอบการต้องการโดยยังไม่มีข้อตกลงร่วมกัน เนื่องจากต้องรอให้ใกล้ถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยว

(๔) ผลกระทบเบื้องต้น

(๔.๑) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ ๙๔.๘๕ ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น และร้อยละ ๘๗.๙๒ สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการไปปฏิบัติและถ่ายทอดได้ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรยังปฏิบัติตามกระบวนการลดต้นทุนได้ไม่ครบทุกขั้นตอน

(๔.๒) ผู้นำกลุ่ม ร้อยละ ๘๓.๘๒ เห็นว่า กลุ่มสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่กลุ่มอื่น ๆ ได้ เนื่องจากเชื่อว่ากลุ่มของตนเองมีความเข้มแข็ง และตัวผู้นำเอง มีความมุ่งมั่น ตั้งใจจริงที่จะทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ และมีการพัฒนาอย่างจริงจัง และร้อยละ ๘๖.๙๖ เห็นว่าการเสริมสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชนดีขึ้น เนื่องจากเกษตรกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มีการปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

(๔.๓) เกษตรกรและผู้นำกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ มีความพึงพอใจ ต่อภาพรวมของโครงการในระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย ๒.๘๒ และ ๒.๖๔ ตามลำดับ เนื่องจากเห็นว่า การเข้าร่วมกิจกรรมส่งผลให้สามารถลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มคุณภาพผลผลิตได้ รวมทั้งการรวมกลุ่มทำให้มีการเรียนรู้ ร่วมกัน สร้างอำนาจการต่อรองราคาผลผลิต และเจ้าหน้าที่มีความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด

(๕) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

(๕.๑) การจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ควรชัดเจนและเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งกำหนดให้มีเจ้าภาพหลัก (Focal Point) เพื่อรับผิดชอบ การปฏิบัติงาน และประสานงานในภาพรวมของโครงการ

(๕.๒) การสนับสนุนเครื่องจักรกลการเกษตรควรคำนึงถึงความเหมาะสม กับพื้นที่ และความต้องการใช้ของสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้เกี่ยวกับการใช้เมล็ดพันธุ์ เนื่องจาก เกษตรกรบางส่วนยังเข้าใจว่าการใช้เมล็ดพันธุ์น้อยลง จะทำให้ได้ผลผลิตลดลง

(๕.๓) ผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญส่วนใหญ่มีความตั้งใจจริงที่จะ ดำเนินโครงการให้บรรลุผลสำเร็จ จึงควรให้รางวัลหรือใบประกาศนียบัตรแก่กลุ่มที่มีความเข้มแข็ง เพื่อกระตุ้น จูงใจ และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

๒.๒) โครงการส่งเสริมการผลิตข้าวตลาดเฉพาะ (ปี ๒๕๕๙)

กรมการข้าว เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการผลิต สินค้าข้าวตลาดเฉพาะอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมสนับสนุนการผลิตสินค้าข้าวตลาดเฉพาะให้ได้มาตรฐาน เป้าหมาย ส่งเสริมการผลิตสินค้าข้าวตลาดเฉพาะและพัฒนาตราสินค้าข้าว ๔ กลุ่ม ได้แก่ ข้าวอินทรีย์ ข้าว GI ข้าว โภชนาการสูง และข้าว Q เกษตรกร ๒,๔๐๐ ราย ๘๐ กลุ่ม ระยะเวลาโครงการปี ๒๕๕๙

๒.๒.๑) ผลการดำเนินงาน

(๑) จัดอบรมหลักสูตรการผลิตข้าวตลาดเฉพาะ และต่อยอดผลิตภัณฑ์ แปรรูปข้าว ๓๔๙ ราย (เป้าหมาย ๓๘๕ ราย) และพัฒนาชวาตามระบบควบคุมภายในแบบกลุ่ม ๗๗ กลุ่ม

(๒) สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ ๖๘ กลุ่ม (๑๗๗,๗๒๕ กิโลกรัม) ที่เหลือ ๑๒ กลุ่ม ต้องการเมล็ดพันธุ์พื้นเมืองที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน และเครื่องมืออุปกรณ์ เช่น เครื่องซีลสุญญากาศเครื่องตีเยื่อกระดาษ เครื่องสกัดน้ำมันรำข้าวบีบเย็น เครื่องอบแห้งลมร้อน เครื่องโรยเส้นขนมจีน และเครื่องมือแบบเปียงและแห้ง

๒.๒.๒) ผลการประเมิน

(๑) การดำเนินงานโครงการ มีบางกิจกรรมที่ต้องดำเนินงานต่อเนื่องไปในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ เนื่องจากมีปัญหาการจัดหาผู้รับจ้างในกระบวนการวิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-Bidding)

(๒) การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

(๒.๑) การส่งเสริมและพัฒนาการผลิตสินค้าข้าวตลาดเฉพาะอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป การตรวจรับรองมาตรฐานสินค้า และการเชื่อมโยงตลาด มีกลุ่มที่ร่วมโครงการ ๘๐ กลุ่ม ตามเป้าหมาย ซึ่งบางกิจกรรมดำเนินการได้เฉพาะกลุ่มที่มีความพร้อม โดยสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ได้ร้อยละ ๘๐ ของเป้าหมาย ส่วนที่เหลือร้อยละ ๒๐ ไม่ได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าว เนื่องจากกลุ่มมีความต้องการชนิดเมล็ดพันธุ์ที่ยังไม่ได้รับการรับรองพันธุ์จากกรมการข้าว

(๒.๒) การส่งเสริมสนับสนุนการผลิตสินค้าข้าวตลาดเฉพาะให้ได้มาตรฐาน ยังไม่สามารถวัดผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้ เนื่องจากกิจกรรมโครงการยังไม่แล้วเสร็จ เช่น การจัดหาบรรจุภัณฑ์ข้าวถุง และการตรวจรับรองคุณภาพการผลิต ฯลฯ

(๓) ผลกระทบระยะสั้น จากการดำเนินกิจกรรมบางส่วนที่แล้วเสร็จ เช่น การอบรม การสัมมนา การสนับสนุนเครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ก่อให้เกิดผลเบื้องต้น เช่น

(๓.๑) การสนับสนุนเครื่องซีลปากถุงระบบสุญญากาศ ร้อยละ ๘๓.๓๓ ได้นำไปใช้ซีลผลผลิตข้าวแจกจ่ายผู้ที่มาดูงานของกลุ่ม ร้อยละ ๑๖.๖๗ ยังไม่ได้นำไปใช้ เนื่องจากบรรจุภัณฑ์ซึ่งอยู่ระหว่างออกแบบ โดยเกษตรกรบางรายได้รับถุงสุญญากาศ จากกลุ่มที่มีอยู่แต่เดิม ร้อยละ ๔๗.๘๓ นำไปใช้แล้ว ทำให้มีผู้สั่งซื้อข้าวมากขึ้น และได้รับราคาสูงขึ้น ๕ - ๑๐ บาทต่อกิโลกรัม

(๓.๒) กลุ่มเกษตรกร ร้อยละ ๕๗.๑๔ มีปริมาณและมูลค่าการค้าข้าวตลาดเฉพาะและผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๔๒.๘๖ มีปริมาณคงเดิม

(๓.๓) ผู้บริโภค รู้จักและเลือกซื้อข้าวที่มีคุณสมบัติพิเศษจากการประชาสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ทางอินเทอร์เน็ต และสื่อโทรทัศน์

(๓.๔) เกษตรกร ผู้นำกลุ่ม และเจ้าหน้าที่ มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานในระดับมาก ด้วยคะแนนเฉลี่ย ๒.๘๔ เนื่องจากการสนับสนุนปัจจัยการผลิต พัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าว และช่วยเพิ่มช่องทางด้านการตลาด

(๔) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

(๔.๑) ด้านการส่งเสริม

(๔.๑.๑) การส่งเสริมการผลิตข้าวตลาดเฉพาะอย่างเป็นระบบ มีกิจกรรมที่ครอบคลุมและเหมาะสม ควรได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการต่อเนื่อง โดยเฉพาะการขยายตลาดทั้งในและต่างประเทศ การอำนวยความสะดวก เช่น ลดราคาค่าบริการจัดส่งทางไปรษณีย์ และการขายสินค้าข้าวออนไลน์

(๔.๑.๒) ส่งเสริมให้กลุ่มมีการบริหารจัดการภายในกลุ่มที่เข้มแข็ง โดยกำหนดความรับผิดชอบด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาดที่ชัดเจน รวมทั้งพัฒนาให้แต่ละกลุ่มมีสินค้าตราสัญลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ และสร้างเครือข่ายโดยใช้ตราสัญลักษณ์ร่วมกันระหว่างกลุ่ม

(๔.๒) พัฒนาระบบข้อมูลการผลิตและการตลาดข้าวตลาดเฉพาะให้เข้าถึงได้ง่าย ทันสมัย และเผยแพร่ข้อมูลให้เกษตรกร หรือกลุ่มเกษตรกรนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน การผลิต และการตลาด

(๔.๓) ประสานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาให้มีส่วนร่วมในการตรวจรับรองแปลง การตรวจรับรองสินค้าเบื้องต้น เพิ่มการศึกษาวิจัย เผยแพร่ผลงานการศึกษาวิจัยการแปรรูปข้าวที่มีคุณสมบัติพิเศษทางโภชนาการสูง เพื่อขยายผลไปในเชิงธุรกิจ และเชิงพาณิชย์ให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์คุณประโยชน์ของข้าวที่มีลักษณะพิเศษทางโภชนาการผ่านทางสื่อโทรทัศน์ และสื่อสังคมออนไลน์ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

(๔.๔) ผลักดันมาตรฐาน Organic Thailand ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล และเร่งสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักให้แก่เกษตรกร และกลุ่มเกษตรกรในการผลิตสินค้าที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน รวมทั้งการนำตราสัญลักษณ์ และเครื่องหมายรับรองมาตรฐานสินค้าไปใช้อย่างถูกต้อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค

๒.๓) โครงการปรับเป็นเกษตรกรรมทางเลือก (ปี ๒๕๕๙)

กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นหน่วยงานหลัก วัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาาราคาและผลผลิตข้าวตกต่ำ พื้นที่ไม่เหมาะสมในการปลูกข้าว ส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือก ให้แพร่หลายสู่เกษตรกร ให้ชาวนามีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความยั่งยืนในการประกอบอาชีพตามแนวของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง มีความมั่นคงทางด้านอาหารอย่างพอเพียงและยั่งยืน เป้าหมายชาวนา ๙,๔๔๐ ครัวเรือน พื้นที่ ๒๔,๓๒๐ ไร่ ระยะเวลาโครงการปี ๒๕๕๙ งบประมาณ ๓๘,๘๔๗,๘๐๐ บาท

๒.๓.๑) ผลการดำเนินงาน

(๑) การปรับเป็นเกษตรกรรมทางเลือก เพื่อช่วยเหลือชาวนาที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาาราคาและผลผลิตตกต่ำในพื้นที่ไม่เหมาะสมในการปลูกข้าวรวม ๙,๓๘๕ ครัวเรือน จากเป้าหมาย ๙,๔๔๐ ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่เข้าร่วมโครงการ ๒๘,๑๕๕ ไร่ หรือร้อยละ ๙๙.๔๒ ของเป้าหมาย ๒๘,๓๒๐ ไร่ โดยพื้นที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับเงื่อนไขที่กำหนด

(๒) จัดกระบวนการเรียนรู้ จัดทำแผนการผลิต และแผนการอบรมตามความต้องการของกลุ่ม ๔๖๙ กลุ่ม จากเป้าหมาย ๔๗๒ กลุ่ม มีกลุ่มที่ดำเนินการคัดเลือก/จัดตั้งแปลงตัวอย่างแล้วคิดเป็นร้อยละ ๗๒.๑๓ และร้อยละ ๒๗.๘๗ ยังไม่ได้ดำเนินการ เนื่องจากยังไม่ได้จัดประชุมกลุ่ม

๒.๓.๒) ผลการประเมิน

(๑) การถ่ายทอดความรู้ เกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ ร้อยละ ๓๙.๔๐ ได้นำความรู้ไปใช้ในระดั้มาก ร้อยละ ๔๖.๒๖ นำไปใช้ระดับปานกลาง และร้อยละ ๑๔.๓๔ นำไปใช้ในระดั้น้อย เนื่องจากเกษตรกรบางรายเพิ่งเริ่มทำการปรับเปลี่ยน

(๒) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ ๘๖.๗๓ ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ผักสวนครัว ต้นกล้ามะนาว มะม่วง พันธุ์ปลา เป็นต้น ในจำนวนนี้ได้นำไปใช้ประโยชน์แล้วคิดเป็นร้อยละ ๙๐.๓๙ และยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ร้อยละ ๙.๖๑ เนื่องจากเพิ่งเริ่มดำเนินการปรับเปลี่ยน เกษตรกรบางรายประสบปัญหาภัยแล้ง ทำให้ปัจจัยการผลิตบางส่วนเสียหาย และต้องรอเก็บเกี่ยวผลผลิตเดิมก่อน

(๓) การปรับเปลี่ยนพื้นที่ เกษตรกรดำเนินการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อทำเกษตรกรรมทางเลือกแล้วคิดเป็นร้อยละ ๗๔.๐๕ ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ๙,๓๘๕ ครัวเรือน ร้อยละ ๒๕.๙๕ อยู่ระหว่างทำการปรับเปลี่ยน ซึ่งผลหลังการปรับเปลี่ยนพื้นที่ พบว่า เกษตรกรร้อยละ ๒๕.๓๖ มีรายจ่ายค่าอาหารในครัวเรือนลดลงเฉลี่ย ๑,๑๓๑ บาทต่อเดือน โดยลดรายจ่ายจากการนำผลผลิตที่ได้มาบริโภคในครัวเรือน เช่น ปลา ไข่ ผักสวนครัว ส่วนที่เหลือร้อยละ ๗๔.๖๔ ยังไม่สามารถลดได้ เนื่องจากยังไม่มีผลผลิต

(๔) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

(๔.๑) ด้านเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีข้อจำกัดในเรื่องแหล่งน้ำสำรอง ทำให้เข้าร่วมโครงการไม่ได้ ปัญหาภัยแล้ง ทำให้ต้นกล้าพันธุ์ที่ได้รับเสียหาย โดยเกษตรกรเสนอให้สนับสนุนเป็นเงินทุนแทนปัจจัยการผลิต เพื่อจะได้ตรงกับความต้องการของตนเองในระยะเวลาต่อเนื่อง ๒-๓ ปีแรกของการปรับเปลี่ยน และช่วยเหลือในเรื่องปรับสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เงินค่อนข้างสูง

(๔.๒) ด้านเจ้าหน้าที่ เห็นว่าควรจัดสรรงบประมาณในการอบรมถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร เนื่องจากต้องใช้อุปกรณ์ และเอกสารประกอบการถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งมีมาตรการส่งเสริมแหล่งน้ำสำรอง สำหรับเกษตรกรที่มีข้อจำกัดไม่ตรงตามเงื่อนไขโครงการ

๒.๔) โครงการขยายศักยภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ปี ๒๕๕๙)

กรมการข้าว เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อขยายศักยภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่ขาดแคลน ด้วยการจัดตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว เพิ่มหน่วยส่งเสริมและพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในส่วนภูมิภาคอย่างเป็นรูปธรรมให้กระจายอย่างทั่วถึง และครบถ้วนทุกด้าน และเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวิทยาการเมล็ดพันธุ์ เป้าหมายจัดตั้งศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจำนวน ๑๕ ศูนย์ ๑๕ จังหวัด ซึ่งปี ๒๕๕๙ จัดตั้ง ๕ ศูนย์ ในจังหวัดนครนายก ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ อำนาจเจริญ และบึงกาฬ ระยะเวลาโครงการ ปี ๒๕๕๙

๒.๔.๑) ผลการติดตาม

จัดตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว โดยในกิจกรรมปรับพื้นที่ก่อสร้างศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ขณะนี้ปรับที่ถมดินเสร็จสิ้นแล้ว ๕ ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวบุรีรัมย์ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวศรีสะเกษ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอำนาจเจริญ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวนครนายก และศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวบึงกาฬ ส่วนกิจกรรมการก่อสร้างศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอยู่ระหว่างการประกวดราคาก่อสร้างทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) ทั้ง ๕ ศูนย์ แต่ยังไม่มีการลงนามสัญญาก่อสร้าง

๓) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วเหลือง

วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองแบบพึ่งพาตนเองของชุมชน และส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วเหลือง เป้าหมายเกษตรกร ๔๐๐ ราย

๓.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๕ อบรมหลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วเหลืองให้กับเกษตรกรแล้วเสร็จ ๔๐๐ ราย จัดทำแปลงต้นแบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ ๒๐ แปลง และจัดประชุมเชื่อมโยงผู้ผลิตถั่วฝู่นและถั่วเหลือง ๖๐ ราย ครบตามเป้าหมาย

๓.๒) ผลการติดตามในพื้นที่ (จังหวัดขอนแก่น เชียงใหม่ และน่าน)

๓.๒.๑) การจัดทำแปลงต้นแบบ ส่วนกลางได้จัดซื้อเมล็ดพันธุ์ชั้นขยาย (พันธุ์เชียงใหม่ ๖๐) จากศูนย์พืชไร่เชียงใหม่เพื่อจัดส่งให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในพื้นที่เป้าหมายจังหวัดต่าง ๆ แต่ละจังหวัดจะได้รับเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง ๑,๒๐๐ กิโลกรัม (อัตราไร่ละ ๑๕ กิโลกรัม) เชื้อไรโซเบียม ๘๐ ถุง ถั่วละ ๒๐๐ กรัม (อัตราไร่ละ ๒๐๐ กรัม) พร้อมทั้งค่าใช้จ่ายในการจัดทำแปลงของจังหวัด

๓.๒.๒) การอบรมเกษตรกรหลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วเหลืองได้อบรมถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีแก่กลุ่มเกษตรกรที่ทำการแปลงเรียนรู้ ๒ ครั้ง โดยครั้งที่ ๑ เป็นการอบรมเรื่องการวางแผนการผลิต การเตรียมดิน และการดูแลรักษา และครั้งที่ ๒ เรื่องการตากและการทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ ตรงตามเงื่อนไขของโครงการ

๓.๒.๓) การประชาสัมพันธ์แปลงต้นแบบให้แก่ชุมชนที่มีการปลูกถั่วเหลืองในฤดูถัดไปทุกจังหวัดได้มอบหมายให้ทางเกษตรอำเภอที่มีการจัดทำแปลงต้นแบบประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำสื่อเอกสารแจกประชาสัมพันธ์ทางเสียงตามสายในหมู่บ้าน/ชุมชน วิทยุชุมชน การประชุมคณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) และให้เกษตรอำเภอนำเข้าที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการที่ประชุมกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น หากตำบลใดต้องการปลูกก็ให้พิจารณาจากตำบลที่มีความเหมาะสมมากที่สุดก่อนเป็นลำดับแรก

๓.๒.๔) ทักตนคติโดยรวมของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า เกษตรกรทั้งที่เป็นเจ้าของแปลงต้นแบบ และเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มทุกคนมีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการ โดยให้เหตุผลว่าถั่วเหลืองมีราคาดีเป็นที่ต้องการของตลาด ให้ผลผลิตเฉลี่ยค่อนข้างดี สภาพดินเหมาะสมที่จะปลูก ปลูกง่าย ไม่มีโรคและแมลงรบกวน แต่ในฤดูฝนค่อนข้างหาที่ปลูกยาก เพราะต้องปลูกในที่ดอน

๓.๒.๕) ข้อเสนอแนะ

กรมส่งเสริมการเกษตรควรเร่งรัดให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่กำหนด เพื่อให้โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์และควรมีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง

๔) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

วัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์โดยการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกร เป้าหมายเกษตรกร ๓,๖๐๐ ราย ระยะเวลาดำเนินการปีงบประมาณ ๒๕๕๕ ได้รับจัดสรรงบประมาณจำนวน ๒,๖๐๐,๐๐๐ บาท

๔.๑) ผลการดำเนินงาน

๔.๑.๑) ปี ๒๕๕๕ อบรมหลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้กับเกษตรกร ๓,๖๐๐ ราย และจัดทำแปลงต้นแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จำนวน ๑๑๐ แปลง ครบตามเป้าหมาย

๔.๑.๒) ปี ๒๕๕๖ ถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อลดต้นทุนการผลิตแก่เกษตรกรและจัดทำแปลงเรียนรู้ครบตามเป้าหมาย ๓,๐๐๐ ราย และ ๑๐๐ แปลง

๔.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามในพื้นที่จังหวัดสระบุรี และลพบุรี

๔.๒.๑) เกษตรกรแปลงต้นแบบร้อยละ ๗๕.๐๐ ทำการผลิตตามแนวทางการลดต้นทุนการผลิตอย่างต่อเนื่อง และเกษตรกรร้อยละ ๕๐.๐๐ สามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดต่อเกษตรกรรายอื่น

๔.๒.๒) ผลจากการนำแนวทางการลดต้นทุนการผลิตไปปฏิบัติใช้ พบว่า เกษตรกรร้อยละ ๑๓.๐๐ ลดต้นทุนการผลิตได้ ๒๐๗ บาทต่อไร่ (จาก ๓,๔๐๐ บาทต่อไร่ ลดลงเหลือ ๓,๑๙๓ บาทต่อไร่) และมีผลผลิตเพิ่มขึ้น ๒๖๑ กิโลกรัมต่อไร่

๔.๒.๓) ประเด็นข้อค้นพบ

(๑) การจัดส่งชุดตรวจสอวิเคราะห์ดิน มีความล่าช้า ซึ่งเกษตรกรเตรียมแปลงปลูกเสร็จแล้ว

(๒) การส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ซึ่งในตลาดท้องถิ่น บางแห่งไม่มีปุ๋ยสั่งตัด หรือแม่ปุ๋ยจำหน่าย ต้องสั่งซื้อครั้งเดียวในปริมาณมาก เป็นภาระให้แก่เกษตรกรต้องสะสมเงินทุนมากในการสั่งซื้อ

๔.๒.๔) ข้อเสนอแนะ

(๑) กรมส่งเสริมการเกษตรควรประสานงานกับกรมพัฒนาที่ดิน ในการให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับธาตุอาหารในดินที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ การใช้ปุ๋ยเคมีในอัตราที่เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลในการลดค่าใช้จ่ายในการผลิต

(๒) สำหรับกรณีการจัดส่งชุดตรวจวิเคราะห์ดินมีความล่าช้า ในการดำเนินงานในปีต่อ ๆ ไป การจัดทำแผน ควรคำนึงถึงช่วงเวลาการเพาะปลูกของเกษตรกรด้วย และแนะนำทางเลือกกรณีที่ตรวจวิเคราะห์ค่าดินรายแปลงไม่ทัน ให้ใช้ผลการตรวจวิเคราะห์ค่าดินในภาพรวมแต่ละพื้นที่แทน เนื่องจากมีความใกล้เคียงกัน ส่วนกรณีของปุ๋ยสั่งตัดควรส่งเสริมการรวมกลุ่มกันซื้อจะถูกกว่า

๕) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิตกาแฟ

มีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่และลดต้นทุนการผลิต รวมทั้งพัฒนาคุณภาพกาแฟให้ได้มาตรฐาน เป้าหมายส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรจำนวน ๑,๕๐๐ ราย ระยะเวลาดำเนินการปีงบประมาณ ๒๕๕๕ งบประมาณรวม ๑,๔๖๐,๐๐๐ บาท

๕.๑) ผลการดำเนินงาน

๕.๑.๑) ปี ๒๕๕๕ มีการจัดอบรมเกษตรกร ๑,๕๐๐ ราย และจัดทำแปลงต้นแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ๘๓ แปลง ครอบคลุมเป้าหมาย ศึกษาวิเคราะห์การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตกาแฟ เรื่องผลการศึกษายอมรับเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิตกาแฟของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงใหม่ รวม ๑ เรื่อง ตามเป้าหมาย

๕.๑.๒) ปี ๒๕๕๖ จัดกระบวนการเรียนรู้เกษตรกร ๑,๕๐๐ ราย และจัดทำแปลงเรียนรู้ ๖๐ แปลง ครอบคลุมเป้าหมาย

๕.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามในพื้นที่ภาคเหนือที่จังหวัดน่าน แพร่ ลำปาง และในพื้นที่ภาคใต้ที่จังหวัดระนอง ชุมพร สุราษฎร์ธานี

๕.๒.๑) การเรียนรู้ดูงานในแปลงเรียนรู้ มีเกษตรกรในภาคเหนือ ร้อยละ ๕๓.๓๗ และภาคใต้ ร้อยละ ๕๑.๕๑ ที่เคยไปดูงานในแปลงเรียนรู้ ส่วนที่เหลือไม่เคยเข้าไปเรียนรู้ เนื่องจากแปลงเรียนรู้อยู่ไกลจึงไม่สะดวก และบางส่วนการจัดทำแปลงยังไม่แล้วเสร็จ

๕.๒.๒) การนำความรู้จากการอบรมไปปฏิบัติของทั้ง ๒ ภาค พบว่า เกษตรกรในภาคเหนือมีการนำความรู้ไปปฏิบัติ ร้อยละ ๔๑.๐๐ และภาคใต้ ร้อยละ ๒๐.๘๓

๕.๒.๓) ประเด็นข้อค้นพบ

เกษตรกรนำความรู้จากการอบรมไปปฏิบัติค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะเกษตรกรในภาคใต้ที่บางส่วนมีการทยอยปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นที่ให้ราคาดีกว่าแซมในสวนกาแฟ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และไม้ผล โดยรอการตัดโค่น หรือปล่อยให้ต้นกาแฟเมื่อพืชแซมเติบโตเต็มที่ ประกอบกับต้นกาแฟมีอายุมาก เห็นว่าไม่สามารถฟื้นต้นได้ และปัญหาด้านแรงงานรับจ้างทำสวนกาแฟค่อนข้างหายาก และค่าจ้างแรงงานสูง ส่วนภาคเหนือต้นกาแฟส่วนใหญ่อายุยังไม่มาก และยังไม่ถึงช่วงเวลาในการปฏิบัติตาม เช่น การตัดฟื้นต้นกาแฟ สำหรับประเด็นการนำดินไปตรวจวิเคราะห์ เกษตรกรที่ไม่ปฏิบัติตามเห็นว่ามีขั้นตอนยุ่งยาก และบางส่วนเห็นว่าดินของตนเองไม่มีปัญหา

๕.๒.๔) ข้อเสนอแนะ

ในการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ควรพิจารณาเฉพาะในรายที่มีความสนใจและตั้งใจจริง โดยควรให้ข้อมูลโครงการแก่เกษตรกรอย่างชัดเจน รวมทั้งความรู้ด้านการตลาดกาแฟที่จะได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีการค้าอาเซียน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

๖) โครงการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานอย่างยั่งยืน (ปาล์มน้ำมัน) (ปี ๒๕๕๙)

กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรให้เชื่อมโยงตลอดห่วงโซ่อุปทาน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของพื้นที่ และความสมัครใจของเกษตรกร ปรับระบบส่งเสริมการผลิตให้เกิดการพัฒนาในเชิงพื้นที่ขนาดใหญ่ เพื่อเพิ่มศักยภาพสหกรณ์ในการดำเนินงานเชิงพาณิชย์ โดยการปรับปรุงและสนับสนุนการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานการเกษตรที่จำเป็นและการพัฒนาศักยภาพผู้นำสหกรณ์ในเชิงธุรกิจ เพื่อให้สหกรณ์เป็นผู้ค้าขายสินค้าเกษตรรายใหญ่อีกรายหนึ่ง โดยการสนับสนุนให้สหกรณ์ของกลุ่มเกษตรกรสมาชิกผู้ผลิตสินค้าเกษตรเพิ่มบทบาทในฐานะผู้ซื้อผลิตภัณฑ์จนถึงการแปรรูป และการส่งออกได้เป้าหมายจัดตั้งกลุ่มสมาชิกให้เป็นผู้ผลิตปาล์มน้ำมันในแปลงใหญ่ ๗๐ กลุ่ม ระยะเวลาโครงการ ปี ๒๕๕๙

๖.๑) ผลการดำเนินงาน

จัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตปาล์มน้ำมัน ๗๐ กลุ่ม ถ่ายทอดความรู้การผลิตปาล์มน้ำมันให้ได้มาตรฐาน RSPO ๓,๕๐๐ ราย ครอบคลุมเป้าหมาย และพัฒนาอาชีพเสริมในแปลงปาล์มน้ำมันแก่เกษตรกร ๒๐๖ ราย (เป้าหมาย ๑,๐๐๐ ราย)

๖.๒) ผลการติดตาม

๖.๒.๑) จังหวัดกระบี่ ผลการติดตามสหกรณ์นิคมคลองท่อม จำกัด และสหกรณ์นิคมอ่าวลึก จำกัด พบว่า ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มสมาชิกให้เป็นผู้ผลิตปาล์มน้ำมันในแปลงใหญ่ อบรม ส่งเสริมการผลิตปาล์มน้ำมันให้ได้มาตรฐาน RSPO และพัฒนาอาชีพเสริมในแปลงปาล์มน้ำมันได้ตามแผนที่กำหนด โดยเฉพาะนิคมสหกรณ์อ่าวลึก จำกัด จัดอบรมมาตรฐาน RSPO มาอย่างต่อเนื่อง และติดตามให้คำแนะนำกับ

เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมทุกเดือน รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเสริมแก่สมาชิก ส่งผลให้มีรายได้เพิ่ม ๒,๗๓๓ บาทต่อราย สามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนจากการนำผลผลิตมาบริโภคได้ ๖๔๓.๗๕ บาทต่อราย

๖.๒.๒) จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการติดตามสหกรณ์นิคมกาญจนดิษฐ์ จำกัด และสหกรณ์นิคมท่าฉาง จำกัด พบว่า มีดำเนินกิจกรรมจัดตั้งกลุ่มสมาชิกให้เป็นกลุ่มผู้ผลิตปาล์มน้ำมันในแปลงใหญ่ตามแผน ๑๙ กลุ่ม ส่วนการอบรม ส่งเสริม การผลิตปาล์มน้ำมันให้ได้มาตรฐาน RSPO ยังไม่มีการอบรมมาตรฐาน RSPO เนื่องจากยังไม่มีความสะดวกในหลักสูตร มีเพียงแค่การชี้แจงการบริหารจัดการกลุ่ม การรวมกลุ่ม การทำปุ๋ยใช้เอง ส่วนการส่งเสริม และพัฒนาอาชีพเสริมในแปลงปาล์มน้ำมัน มีเฉพาะที่สหกรณ์นิคมท่าฉาง จำกัด ๑๐๐ ราย โดยส่งเสริมปลูกพืช (ผักทอง ผักเขียว บวบ และผักสวนครัว) เพาะเห็ด และให้เงินสนับสนุนปัจจัยการผลิต ๓,๐๐๐ บาทต่อราย ส่งผลให้มีรายได้เพิ่ม ๕๕๐ บาทต่อราย สามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนจากการนำผลผลิตมาบริโภคได้ ๑,๐๐๐ บาทต่อราย

๖.๒.๓) จังหวัดชุมพร ผลการติดตามสหกรณ์นิคมท่าแซะ จำกัด พบว่า มีการจัดตั้งกลุ่มสมาชิกให้เป็นกลุ่มผู้ผลิตปาล์มน้ำมันในแปลงใหญ่ครบ ๒๐ กลุ่ม จัดอบรม ส่งเสริม การผลิตปาล์มน้ำมันให้ได้มาตรฐาน RSPO

๖.๒.๔) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

(๑) นิคมสหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่กล้าที่จะอบรมการผลิตปาล์มน้ำมันให้ได้มาตรฐาน RSPO เนื่องจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ยังไม่มีเอกสารประกอบการอบรมที่ชัดเจน มีเพียงนิคมสหกรณ์อ่าวลึกที่ดำเนินการ ทำให้เกษตรกรเห็นถึงความแตกต่างของการผลิตตามมาตรฐาน RSPO เช่น เกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน RSPO จะได้ราคาเพิ่มเติมจากราคาปกติ ต้นละ ๕๐ บาท เป็นต้น นอกจากนี้เกษตรกรบางส่วนยังไม่ค่อยมีความรู้ในเรื่องของมาตรฐาน RSPO ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรมีความเข้าใจถึงเหตุผลความจำเป็นในการรับรองมาตรฐาน RSPO เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้เกษตรกรทำตามและพัฒนาต่อยอดต่อไป

(๒) การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเสริมในแปลงปาล์มน้ำมัน บางนิคมไม่มีการดำเนินกิจกรรมนี้ ทำให้เกษตรกรขาดโอกาสในการเรียนรู้เพิ่มเติม อาจเป็นผลต่อการสร้างรายได้เพิ่ม การลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังนั้น จึงควรมีการดำเนินกิจกรรมนี้ในทุกพื้นที่เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน

(๓) สถาบันเกษตรกรที่จะดำเนินกิจกรรมในการรับซื้อปาล์มน้ำมันจากสมาชิก บางแห่งยังไม่มีความพร้อมในด้านสถานที่ อุปกรณ์ที่ และบุคลากร สำหรับดำเนินกิจกรรมการรับซื้อปาล์มน้ำมันจากสมาชิก ทำให้สมาชิกต้องนำผลผลิตไปขายให้เอกชน ดังนั้น กรมส่งเสริมสหกรณ์ ควรจัดเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลสำหรับการถ่ายทอดความรู้ให้กับสหกรณ์นิคม พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และบุคลากรให้มีความพร้อมสำหรับการรวบรวมผลผลิต

๗) โครงการหมู่บ้านชุมชนต้นแบบการลดต้นทุนการผลิตข้าว

วัตถุประสงค์เพื่อผลักดันให้เกษตรกรสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการใช้ปัจจัยการผลิตข้าวให้เหมาะสม ด้วยการใช้ชุดเทคโนโลยีที่สามารถลดต้นทุนการผลิตข้าว และให้ได้ชุดเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการผลิตที่สามารถลดต้นทุนการผลิตข้าวในพื้นที่ปลูกข้าวเฉพาะพื้นที่ต่าง โดยมีเป้าหมายลดต้นทุนในการผลิตข้าวลงได้อย่างน้อยร้อยละ ๑๕ หรือไม่น้อยกว่า ๑,๐๐๐ บาทต่อตัน และมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๐ เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้เทคโนโลยีเดิม ดำเนินการในพื้นที่ ๒๐ หมู่บ้าน ได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี กำแพงเพชร พิษณุโลก ลำปาง เชียงราย ลำพูน ชัยนาท สระบุรี นครนายก ลพบุรี ปทุมธานี สุพรรณบุรี ขอนแก่น สกลนคร บุรีรัมย์ นครราชสีมา กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด นครศรีธรรมราช และพัทลุง

๗.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๖ ดำเนินการส่งเสริมการลดต้นทุนการผลิตข้าวในหมู่บ้านชุมชนต้นแบบปีละ ๒๐ จังหวัด โดยจัดทำแปลงเรียนรู้การลดต้นทุนการผลิตข้าวจังหวัดละ ๒๐ ไร่ และแปลงส่งเสริมจังหวัดละ ๓๐๐ ไร่ต่อหมู่บ้าน

๗.๒) ผลการประเมิน (เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปี ๒๕๕๕)

๗.๒.๑) การปฏิบัติตามแนวทางการลดต้นทุนการผลิต ๗ ด้าน คือ การใช้เมล็ดพันธุ์ การปรับปรุงบำรุงดิน การเตรียมดิน การปลูก การป้องกันและกำจัดศัตรูข้าว การจัดการน้ำ และการใช้ปุ๋ยตามคำแนะนำ พบว่า เกษตรกรไม่ได้ปฏิบัติตามทั้ง ๗ ด้าน โดยหลังเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรแปลงเรียนรู้ร้อยละ ๓๕.๐๐ และแปลงส่งเสริมร้อยละ ๓๗.๐๐ มีการปฏิบัติตามแนวทางการลดต้นทุนการผลิต โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว และการปรับปรุงบำรุงดิน

๗.๒.๒) ประสิทธิภาพการผลิต ในปีเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖ พบว่า ทั้งแปลงเรียนรู้ และแปลงส่งเสริม มีปริมาณผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้น โดยแปลงเรียนรู้มีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจาก ๖๕๐.๘๘ กิโลกรัมต่อไร่ เป็น ๗๐๔ กิโลกรัมต่อไร่ หรือร้อยละ ๘.๒๕ และแปลงส่งเสริมมีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจาก ๖๒๔ กิโลกรัมต่อไร่ เป็น ๖๘๖.๘๘ กิโลกรัมต่อไร่ หรือร้อยละ ๑๐.๐๗ หลังเข้าร่วมโครงการ

๗.๒.๓) การลดต้นทุนการผลิต พบว่า แปลงเรียนรู้และแปลงส่งเสริมมีต้นทุนการผลิตต่อตันลดลง โดย

(๑) แปลงเรียนรู้มีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย ๖,๕๖๒ บาทต่อตัน หลังเข้าร่วมโครงการ เมื่อเปรียบเทียบกับแปลงนอกโครงการโดยวิธีการจับคู่คะแนนความโน้มเอียง พบว่า แปลงเรียนรู้มีต้นทุนการผลิตต่ำกว่า ๑,๑๓๐ บาทต่อตัน

(๒) แปลงส่งเสริม มีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย ๗,๓๒๘ บาทต่อตัน หลังเข้าร่วมโครงการ เมื่อเปรียบเทียบกับแปลงนอกโครงการโดยวิธีการจับคู่คะแนนความโน้มเอียง พบว่า แปลงส่งเสริมมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่า ๓,๔๑๐ บาทต่อตัน เนื่องจากผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ และราคาที่เกษตรกรขายได้สูง เป็นผลจากข้าวมีคุณภาพ และขายเป็นเมล็ดพันธุ์

๗.๒.๔) การเปลี่ยนแปลงด้านผลตอบแทน พบว่า ทั้งแปลงเรียนรู้และแปลงส่งเสริมสามารถจำหน่ายผลผลิตข้าวได้ราคาสูง เฉลี่ยตันละ ๑๖,๒๑๕ และ ๑๕,๕๐๗ บาท เนื่องจากเกษตรกรขายเป็นเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี ทำให้มีผลตอบแทนต่อตันเพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการ และมากกว่าแปลงนอกโครงการ โดย

(๑) แปลงเรียนรู้ มีผลตอบแทนต่อตัน ๙,๖๕๓ บาท หลังเข้าร่วมโครงการ และเมื่อเปรียบเทียบกับแปลงนอกโครงการโดยวิธีการจับคู่คะแนนความโน้มเอียง พบว่า แปลงเรียนรู้มีผลตอบแทนต่อตันมากกว่า ๓,๕๗๗.๔๔ บาท หรือมากกว่าร้อยละ ๖๓.๕๖

(๒) แปลงส่งเสริม มีผลตอบแทนต่อตัน ๘,๑๗๙.๕๒ บาท หลังเข้าร่วมโครงการ และเมื่อเปรียบเทียบกับแปลงนอกโครงการโดยวิธีการจับคู่คะแนนความโน้มเอียง พบว่า แปลงส่งเสริมมีผลตอบแทนต่อตันมากกว่า ๕,๔๒๙.๖๙ บาท หรือมากกว่าร้อยละ ๑๐๙.๔๓

๗.๒.๕) การสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพเกษตรกร โดยสนับสนุนให้รวมกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ พบว่า ยังไม่ประสบผลสำเร็จ เป็นเพียงการรวมกลุ่มในลักษณะทดลองทำ และแบ่งผลผลิตที่ทดลองทำไปใช้กัน โดยไม่มีการพัฒนาต่อยอดหรือนำไปทำใช้ในแปลงนาของตนเอง และการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด/ปุ๋ยพืชสดต้องรอการสนับสนุนจากหน่วยงาน เนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถหาซื้อเมล็ดพันธุ์ได้

๗.๒.๖) ประเด็นข้อค้นพบ

(๑) การจัดสรรงบประมาณมีความล่าช้า งบประมาณเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๕ เกษตรกรได้เริ่มเตรียมดินและปลูกข้าวไปแล้ว ทำให้ไม่ได้ปฏิบัติตามแนวทางการลดต้นทุนการผลิต

(๒) การถ่ายทอดความรู้ทั้งแปลงเรียนรู้และแปลงส่งเสริม ดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งการปฏิบัติไม่เป็นไปตามคู่มือโครงการ ทำให้ไม่มีต้นแบบสำหรับเรียนรู้ และการนำแนวทางการลดต้นทุนการผลิตไปปฏิบัติใช้ยังเป็นลักษณะปรับใช้ ไม่ได้เป็นตามเกณฑ์ทั้งหมด เนื่องจากเกษตรกรยังไม่มี ความมั่นใจต่อโครงการ โดยเฉพาะการปลูกข้าวด้วยวิธีการโยนกกล้า ซึ่งเป็นวิธีใหม่ ยังไม่มีประสบการณ์และมีผู้รับจ้างทำนาแบบนี้ยังมีน้อย

(๓) การตรวจวิเคราะห์ดิน บางพื้นที่ไม่มีหน่วยงานตรวจสอบต้องส่งไปตรวจสอบที่อื่น ประกอบกับเกษตรกรบางรายไม่นำดินส่งตรวจตามเวลา ทำให้เกิดความล่าช้า ไม่ทันต่อการเพาะปลูก จึงไม่ได้มีการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน และบางส่วนใช้ปุ๋ยเคมีตามคำแนะนำของร้านค้าที่ให้สินเชื่อแก่เกษตรกร

๗.๒.๗) ข้อเสนอแนะ

(๑) การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับแนวทางการลดต้นทุนการผลิต ควรพัฒนาเกษตรกรแปลงเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จก่อนขยายผลสู่แปลงส่งเสริม และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการผลิต ควรให้ความรู้ ความเข้าใจต่อเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนในระยะต่อไป

(๒) การส่งเสริมการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ควรแนะนำทางเลือกกรณี ที่ตรวจวิเคราะห์ค่าดินรายแปลงไม่ทันให้ใช้ผลการตรวจวิเคราะห์ค่าดินในภาพรวมแต่ละพื้นที่แทน เนื่องจากมีความใกล้เคียงกัน

๘) โครงการลดต้นทุนการผลิตพืช ปรับระบบการปลูกข้าว (พืชหลังนา)

วัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้สามารถอธิบายการปลูกพืชหลังนา พืชปุ๋ยสด และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว อนุรักษ์ดินและน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน เป้าหมายฝึกอบรมเกษตรกร ๕๐,๐๐๐ ราย ระยะเวลาดำเนินการปีงบประมาณ ๒๕๕๕ ได้รับจัดสรรงบประมาณ ๑๑,๔๔๒,๐๐๐ บาท

๘.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๕ ดำเนินการจัดอบรมเกษตรกรแกนนำและเกษตรกรทั่วไปรวม ๕๒,๓๖๐ ราย และเบิกจ่ายงบประมาณแล้ว ๑๑,๓๗๒,๑๑๐ บาท ร้อยละ ๙๙.๓๙ ของงบประมาณที่ได้รับจัดสรร ๑๑,๔๔๒,๐๐๐ บาท

๘.๒) ผลการติดตาม

จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ ชัยนาท พิษณุโลก สิงห์บุรี ลพบุรี อ่างทอง ออยุธยา และสระบุรี (ปี ๒๕๕๕)

๘.๒.๑) ระดับความรู้ก่อนและหลังฝึกอบรม ก่อนฝึกอบรมเกษตรกรร้อยละ ๖๐ เห็นว่าตนเองมีความรู้เรื่องการปลูกพืชหลังนาและพืชปุ๋ยสดระดับปานกลาง ร้อยละ ๓๔ มีความรู้ระดับน้อย และร้อยละ ๖ มีความรู้ระดับมาก หลังฝึกอบรมเกษตรกรร้อยละ ๙๐ เห็นว่าตนเองมีความรู้ระดับมากและร้อยละ ๑๐ มีความรู้ระดับปานกลาง

๘.๒.๒) การนำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ประโยชน์ เกษตรกรร้อยละ ๕๕ นำความรู้ทั้งหมดหรือบางส่วนไปใช้ประโยชน์ และร้อยละ ๔๕ ยังไม่นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากสภาพอากาศแห้งแล้งและยังไม่ถึงช่วงเวลาเพาะปลูก

๘.๒.๓) ความพึงพอใจต่อโครงการฯ เกษตรกรมีความพึงพอใจมากต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ขั้นตอน และหลักสูตรฝึกอบรม

๘.๒.๔) ข้อค้นพบ

ประโยชน์จากการเว้นปลูกข้าว โดยปลูกพืชหลังนาและพืชปุ๋ยสดทดแทนเกษตรกรร้อยละ ๙๐ เห็นว่าสามารถแก้ไขปัญหาดินเสื่อมโทรม ร้อยละ ๕๐ เห็นว่าสามารถลดการระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล ร้อยละ ๓๕ เห็นว่าทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้น และร้อยละ ๔๘ เห็นว่าสามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ

๘.๒.๕) ข้อเสนอแนะ

ควรเน้นการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร โดยเฉพาะเรื่องประโยชน์ของโครงการ ทั้งด้านการลดการระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล การเพิ่มผลผลิตข้าว และการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ

๙) แนวทางการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปี ฤดูกาลผลิต ๒๕๕๗/๕๘

จากสถานการณ์ปัญหาาราคาข้าวของไทยในตลาดโลกลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ราคาข้าวเปลือกในประเทศไทยลดลงตามราคาตลาดโลก ประกอบกับต้นทุนการผลิตข้าวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินการในการพัฒนาศักยภาพและการแก้ไขปัญหาสินค้าข้าว ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๗ เห็นชอบให้ดำเนินมาตรการเร่งด่วนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในฤดูกาลผลิต ปี ๒๕๕๗/๕๘ สรุปผลการประเมินมาตรการ/โครงการต่าง ๆ ภายใต้แนวทางการช่วยเหลือเกษตรกรฯ ที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรในระยะสั้นได้ดังนี้

๙.๑) ผลการดำเนินงาน

เกษตรกรรับทราบว่าภาครัฐมีการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือผู้ปลูกข้าว โดยร้อยละ ๙๙ ทราบว่ามีโครงการชดเชยรายได้ฯ ร้อยละ ๘๒ ทราบว่ามีมาตรการลดต้นทุนด้านปัจจัยการผลิต ร้อยละ ๕๗ ทราบว่ามีโครงการลดดอกเบี้ยเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) ๕๐,๐๐๐ บาทต่อราย ร้อยละ ๕๔ ทราบว่ามีโครงการประกันภัยข้าวนาปี และร้อยละ ๕๔ ทราบว่ามีโครงการประกันภัยข้าว

๙.๒) ผลการประเมิน

๙.๒.๑) มาตรการหลัก ดำเนินการตามมาตรการลดต้นทุนด้านปัจจัยการผลิตและการบริการ ตั้งแต่เริ่มการผลิตจนถึงการเก็บเกี่ยว โดยตั้งเป้าหมายการลดต้นทุนทั้งสิ้น ๔๓๒ บาทต่อไร่ พบว่า

(๑) การทำนาของเกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้เฉลี่ย ๑๗๔ บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๐ ของเป้าหมาย ๔๓๒ บาท ยังไม่บรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วยการลดค่าปัจจัยแต่ละชนิด ดังนี้ (ตารางที่ ๖๑)

ตารางที่ ๖๑ ผลการดำเนินงานตามมาตรการลดต้นทุนด้านปัจจัยการผลิตและการบริการ

ชนิดปัจจัย	เป้าหมายลดต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลการลดต้นทุน (บาท/ไร่)	ร้อยละ ของเป้าหมาย
- เมล็ดพันธุ์ข้าว	-๑๒๒	-๖๓	๕๒
- ปุ๋ยเคมี	-๕๐	-๕๓	๑๐๖
- สารเคมีคุม/ฆ่าหญ้า	-๒๐	-๕	๒๕
- ค่าบริการรถเกี่ยวข้าว	-๕๐	-๘	๒๓
- ค่าเช่าที่นา	-๒๐๐	-๔๕	๑๖
รวม	-๔๓๒	-๑๗๔	๔๐

ที่มา : จากการสำรวจ

จำนวนต้นทุนการผลิตที่ลดไม่เป็นไปตามเป้าหมาย โดยผู้ประกอบการร้านค้า ได้แก่ ผู้จำหน่ายปุ๋ยเคมีร้อยละ ๑๗ ผู้จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวภาคเอกชน ร้อยละ ๕๐ และผู้จำหน่ายสารเคมี ร้อยละ ๔๕ ไม่สามารถลดราคาได้ โดยให้เหตุผลเนื่องจากก่อนมีโครงการจำหน่ายในราคาเท่ากับราคาโครงการอยู่แล้ว บางรายซื้อมาในราคาแพง และบางรายมีสต็อกไว้ก่อนมีโครงการ ส่วนผู้ให้บริการรถเกี่ยวข้าว ร้อยละ ๔๒ ไม่ลดราคา เนื่องจากเห็นว่าราคาค่าจ้างเดิมเหมาะสมอยู่แล้ว เกษตรกรบางรายแจ้งพื้นที่ต่ำกว่าพื้นที่ให้บริการจริง และต้นทุนการผลิตในการให้บริการสูง เป็นต้น สำหรับผู้ให้เช่าที่นาร้อยละ ๗๘ ไม่สามารถลดค่าเช่า เนื่องจากเก็บค่าเช่าถูกอยู่แล้ว ไม่ได้ขึ้นราคาค่าเช่ามานานแล้ว และผู้ขอเช่าเป็นผู้เสนอราคาให้เอง เป็นต้น

(๒) ความพึงพอใจต่อมาตรการลดต้นทุนฯ ในภาพรวม เกษตรกรร้อยละ ๙ มีความพึงพอใจระดับมาก ร้อยละ ๖๓ และ ๒๘ มีความพึงพอใจปานกลางและน้อย ตามลำดับ เนื่องจากราคาปัจจัยไม่ได้ลดลงตามประกาศ ปัจจัยการผลิตที่ลดบางชนิดเกษตรกรไม่ได้ใช้ และบางรายซื้อปัจจัยการผลิตก่อนมีมาตรการ

(๓) ข้อเสนอแนะ

(๑) เกษตรกรผู้ปลูกข้าว เห็นว่าเป็นมาตรการที่เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรโดยตรง ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และลดราคาปัจจัยการผลิตทุกชนิดให้มากกว่านี้ โดยดำเนินการให้เกิดผลจริงทุกปัจจัยครอบคลุมทุกพื้นที่ และเริ่มมาตรการให้เร็วกว่านี้ นอกจากนี้รัฐบาลควรเร่งแก้ไขปัญหาราคาข้าวตกต่ำและลดราคาน้ำมันที่ใช้ภาคการเกษตรด้วย

(๒) ผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต เห็นว่าการลดราคาสินค้าควรเริ่มกระบวนการให้ชัดเจนตั้งแต่การนำเข้าสินค้าหรือวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต และแจ้งให้ร้านค้าทราบล่วงหน้า ๑ - ๒ เดือนก่อนประกาศใช้มาตรการ เพื่อให้ร้านค้าลดการสต็อกสินค้า รวมทั้งรัฐบาลควรเน้นการปรับลดราคาน้ำมันที่ใช้ในภาคการเกษตรเป็นหลัก

(๓) ผู้ให้บริการรถเกี่ยวข้าว เห็นว่าตนเองสามารถลดราคาค่าบริการได้เฉพาะในพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งมีต้นทุนต่ำในการขนย้ายรถเกี่ยวข้าวไปยังพื้นที่เก็บเกี่ยว ราคาที่รัฐบาลต้องการให้ผู้ให้บริการลดราคานั้นมากเกินไป และรัฐบาลควรมีมาตรการส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการซ่อมแซมรถเกี่ยวข้าวด้วย

(๔) ผู้ให้เช่านา เห็นว่าภาครัฐควรใช้มาตรการนี้กับผู้ให้เช่านาที่มีพื้นที่ให้เช่าจำนวนมาก และงดเก็บภาษีที่ดินแก่ผู้ให้เช่านาที่ลดราคาตามมาตรการ

๙.๒.๒) มาตรการสนับสนุน

(๑) โครงการลดดอกเบี้ยเงินกู้เพื่อการผลิตแก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี ๒๕๕๗/๕๘ จาก ธ.ก.ส. โดยเกษตรกรจะได้รับการลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ ๓ ต่อปี ระยะเวลาไม่เกิน ๖ เดือน ในวงเงินรายละ ๕๐,๐๐๐ บาท พบว่า

(๑.๑) เกษตรกรร้อยละ ๘ กู้เงินตามโครงการเฉลี่ย ๔๖,๕๒๐ บาทต่อราย จากเป้าหมาย ๕๐,๐๐๐ บาทต่อราย ร้อยละ ๙๒ ไม่กู้ ในจำนวนนี้ร้อยละ ๔๒ ไม่ทราบว่าไม่มีโครงการ ร้อยละ ๓๐ มีเงินทุนของตนเองเพียงพออยู่แล้ว ร้อยละ ๑๐ กู้เงินจาก ธ.ก.ส. อยู่ก่อนแล้ว ส่วนที่เหลือกู้จากแหล่งอื่น ๆ และเห็นว่าขั้นตอนยุ่งยาก

(๑.๒) ความพึงพอใจ เกษตรกรร้อยละ ๑๒ มีความพึงพอใจมาก ร้อยละ ๕๒ และ ๓๖ มีความพึงพอใจปานกลาง และน้อย ตามลำดับ เพราะไม่ได้กู้ และประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง

(๑.๓) ข้อเสนอแนะ เกษตรกรเห็นว่าควรประชาสัมพันธ์โครงการให้ทั่วถึง ชี้แจงรายละเอียดของโครงการให้ชัดเจน และดำเนินโครงการต่อไป ส่วนการดำเนินโครงการพักชำระหนี้แก่เกษตรกรควรลดอัตราดอกเบี้ยลงอีกเหลือร้อยละ ๒ หรือ ๑ รวมทั้งควรลดอัตราดอกเบี้ยตลอดทั้งปี โดยเฉพาะช่วงที่เกษตรกรงดทำนา ธ.ก.ส. ควรดักเก็บดอกเบี้ย

(๒) โครงการสินเชื่อเพื่อชะลอการขายข้าวเปลือก (ประกันยุ่งฉาง) โดยให้สินเชื่อแก่เกษตรกรในอัตราร้อยละ ๘๐ ของราคาตลาด เพื่อชะลอการขายข้าวในช่วงออกสู่ตลาดมากด้วยการเก็บในยุ่งฉางในพื้นที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

(๒.๑) เกษตรกรที่มียุ่งฉางในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าร่วมโครงการสินเชื่อเพื่อชะลอการขายข้าวเปลือก (ประกันยุ่งฉาง) เพียงร้อยละ ๑ และร้อยละ ๙๙ ไม่เข้าร่วม เนื่องจากไม่ทราบว่าไม่มีโครงการ ไม่อยากรับผิดชอบดูแลรักษาข้าว และต้องรวมกลุ่มค้าประกัน

(๒.๒) สำหรับผู้ที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า ผู้ที่ประกันข้าวหอมมะลิ นำผลผลิตร้อยละ ๖๔ ของทั้งหมดเข้าร่วมโครงการ และผู้ประกันข้าวเหนียวนำผลผลิต ร้อยละ ๕๔ เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรนำผลผลิตเพียงบางส่วนเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากมียุ่งฉางขนาดเล็ก หรือผลผลิตบางส่วนเก็บไว้บริโภคและทำพันธุ์ รวมทั้งบางส่วนจำหน่ายเพื่อนำเงินมาหมุนเวียน

(๒.๓) ความพึงพอใจเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ ๘๔ มีความพึงพอใจมาก ร้อยละ ๑๓ และ ๓ มีความพึงพอใจปานกลางและน้อย ตามลำดับ เนื่องจากยังต้องรอราคาข้าวในอนาคตซึ่งยังไม่แน่นอน และระยะเวลาประกันสั้นเกินไป ราคาข้าวไม่น่าขยับตัวสูงขึ้น

(๒.๔) ข้อเสนอแนะ เกษตรกรเห็นว่าควรประชาสัมพันธ์โครงการให้ทั่วถึง เริ่มมาตรการให้เร็วขึ้น และดำเนินโครงการต่อไป รวมทั้งขยายระยะเวลาการให้สินเชื่อจาก ๔ เดือน เป็น ๖ เดือน ยุ่งฉางของเกษตรกรมีขนาดเล็ก ไม่สามารถนำผลผลิตทั้งหมดเข้าร่วมโครงการได้ บางรายต้องการเข้าร่วมโครงการแต่ไม่มียุ่งฉาง และเห็นว่า การหาเกษตรกรร่วมค้าประกัน ๕ ราย ดำเนินการได้ยากควรลดเหลือ ๓ ราย

(๓) โครงการประกันภัยข้าวนาปี ฤดูการผลิต ๒๕๕๗ เพื่อประกันความเสี่ยงคุ้มครองไร่ละ ๑,๑๑๑ บาท เกษตรกรจ่ายค่าเบี้ยประกันไร่ละ ๖๐ - ๑๐๐ บาท และ ธ.ก.ส.จ่ายสมทบค่าเบี้ยประกันไร่ละ ๑๐ บาท หากประสบภัยจะได้รับค่าชดเชยไร่ละ ๒,๒๒๔ บาท พบว่า

(๓.๑) เกษตรกรร้อยละ ๓ เข้าร่วมโครงการ และร้อยละ ๙๗ ไม่ร่วม เนื่องจากไม่ทราบว่าไม่มีโครงการ ร้อยละ ๓๙ คิดว่าไม่เกิดภัย/เกิดไม่บ่อยครั้ง ร้อยละ ๓๗ ส่วนที่เหลือเห็นว่าเบี้ยประกันสูง รายได้จากการปลูกข้าวน้อยไม่คุ้ม ยังไม่เคยเกิดภัย และเงินชดเชยน้อย

(๓.๒) ความพึงพอใจ เกษตรกรร้อยละ ๑๐ พึงพอใจมาก ร้อยละ ๕๒ และ ๓๘ มีความพึงพอใจปานกลางและน้อย ตามลำดับ เนื่องจากรัฐบาลมีเงินช่วยเหลือขั้นพื้นฐานอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมโครงการ พื้นที่ไม่เสี่ยงภัย และพื้นที่ที่ต้องเสียหายโดยสิ้นเชิง จึงจะได้รับเงินทดแทน

(๓.๓) ข้อเสนอแนะ เกษตรกรเห็นว่าควรประชาสัมพันธ์ชี้แจงรายละเอียด และเงื่อนไขในการทำประกันภัยให้ชัดเจน เพื่อประกอบการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ การจ่ายเงินทดแทน ควรพิจารณาเป็นรายบุคคลและพื้นที่ที่เสียหายจริง ไม่ควรขึ้นอยู่กับกาประกาศภัยพิบัติของจังหวัด บางราย เห็นว่าโครงการนี้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ที่มีความเสี่ยงในการเกิดภัยสูงมากกว่า

(๔) โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการลดต้นทุนการผลิตข้าว มีเป้าหมาย จัดการรณรงค์การลดต้นทุนการผลิตข้าวเพื่อคืนความสุขให้ชาวนาในพื้นที่ ๕๙ จังหวัด พบว่า

(๔.๑) เกษตรกร ร้อยละ ๒๒ ได้รับการถ่ายทอดความรู้ โดยส่วนใหญ่ ได้รับการถ่ายทอดในเดือนสิงหาคม – กันยายน ๒๕๕๗ ซึ่งใกล้ฤดูการเก็บเกี่ยว

(๔.๒) ความพึงพอใจ เกษตรกรร้อยละ ๑๑ มีความพึงพอใจระดับมาก ร้อยละ ๕๓ และ ๓๖ มีความพึงพอใจปานกลาง และน้อย ตามลำดับ เนื่องจากไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ และไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้

(๔.๓) ข้อเสนอแนะ เกษตรกรเห็นว่าเป็นมาตรการที่ดี ทำให้เกษตรกร ได้รับความรู้และคำแนะนำในการลดต้นทุน แต่ควรจัดการอบรมถ่ายทอดความรู้ให้ทั่วถึงมากกว่านี้ และเน้น การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุนปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืช เพราะเป็นปัจจัยที่จำเป็นต้องใช้ในการปลูกข้าว

๑๐) โครงการชดเชยรายได้ให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และชาวสวนยางไร่ละ ๑,๐๐๐ บาท

เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรช่วยเหลือเรื่องปัจจัยการผลิต ทำให้มีเงินทุน หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจ มีเป้าหมายจ่ายเงินช่วยเหลือเกษตรกรที่ปลูกข้าวในปี ๓.๕๖๗ ล้านครัวเรือน วงเงินช่วยเหลือ ๔๐,๐๐๐ ล้านบาท และเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่มีสวนยางเปิดกรีดยังอยู่ ๘๕๐,๐๐๐ ครัวเรือน วงเงินช่วยเหลือ ๔๐,๐๐๐ ล้านบาท โดยจ่ายเงินช่วยเหลือครัวเรือนละไม่เกิน ๑๕ ไร่ ในอัตราไร่ละ ๑,๐๐๐ บาท

๑๐.๑) ผลการประเมินผล

๑๐.๑.๑) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปี ฤดูการผลิต ๒๕๕๗/๕๘

(๑) การรับทราบข้อมูล เกษตรกรส่วนใหญ่ทราบว่ามีการ จากเจ้าหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผู้นำชุมชน และวิทยุ/โทรทัศน์ ซึ่งเกษตรกรร้อยละ ๙๕ ได้รับความช่วยเหลือจากมาตรการ และร้อยละ ๕ ไม่ได้รับ เนื่องจากไม่ได้ขึ้นทะเบียนผู้ปลูกข้าว

(๒) การจ่ายเงินชดเชย เกษตรกรได้รับเงินชดเชยเฉลี่ย ๑๓,๘๖๐ บาท ต่อราย (เป้าหมายไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาทต่อราย) โดยได้รับสูงสุด ๑๕,๐๐๐ บาทต่อราย (ร้อยละ ๖๗ ของผู้ได้รับ) ต่ำสุด ๑,๕๐๐ บาทต่อราย (ร้อยละ ๐.๑๕ ของผู้ได้รับ) ซึ่งเงินชดเชยที่ได้รับ เกษตรกรร้อยละ ๔๙ เก็บไว้ลงทุน ทำนาในครั้งต่อไปร้อยละ ๓๘ ใช้เพื่ออุปโภค/บริโภค ร้อยละ ๑๐ ชำระค่าปัจจัยการผลิตข้าวที่ค้างจ่ายร้อยละ ๘ ใช้หนี้ผู้ให้กู้ยืม และร้อยละ ๔ ชำระหนี้ ธ.ก.ส. นอกจากนี้มีเกษตรกรบางส่วนนำเงินไปใช้จ่ายลงทุนทำการเกษตร ประเภทอื่น ๆ และเก็บออม

(๓) ความพึงพอใจ เกษตรกรร้อยละ ๕๕ มีความพึงพอใจมาก ร้อยละ ๓๖ มีความพึงพอใจปานกลาง และร้อยละ ๙ มีความพึงพอใจน้อย เนื่องจากเงินที่ชดเชยมีจำนวนน้อยเกินไป ต้องการให้จ่ายเงินชดเชยตามจำนวนพื้นที่ที่ทำนาทั้งหมด

(๔) ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าว
เกษตรกร เห็นว่าเป็นโครงการที่ช่วยเหลือเกษตรกรได้โดยตรงควรดำเนินการในปีต่อไปด้วย แต่มาตรการ
เกิดประโยชน์เฉพาะผู้ทำนาพื้นที่น้อย จึงควรเพิ่มพื้นที่ชดเชย เช่น ชดเชยพื้นที่ทำนาทั้งหมด หรือชดเชย ๒
ใน ๓ ของพื้นที่ทำนา และชดเชยขั้นต่ำ ๓๐ ไร่ รวมทั้งเพิ่มเงินชดเชยเป็น ๒,๐๐๐ – ๓,๐๐๐ บาทต่อไร่

๑๐.๑.๒) เกษตรกรผู้ปลูกยางพารา

(๑) การรับทราบข้อมูล เกษตรกรชาวสวนยางส่วนใหญ่ทราบว่า
มีมาตรการช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ วิทยุ/โทรทัศน์ และผู้นำชุมชน โดยรับ
ความช่วยเหลือจากมาตรการมีเพียงร้อยละ ๑๐ ที่สามารถเข้าร่วมโครงการ ที่เหลือไม่ได้เข้าร่วม เนื่องจาก
คุณสมบัติไม่ครบตามที่โครงการกำหนด เช่น พื้นที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ และพื้นที่ยังไม่ได้เปิดกรีด

(๒) การจ่ายเงินชดเชย เกษตรกรได้รับเงินชดเชยเฉลี่ย ๑๑,๘๖๒
บาทต่อราย (เป้าหมายเงินชดเชยไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาทต่อราย) ได้รับสูงสุด ๑๕,๐๐๐ บาทต่อราย (ร้อยละ ๕๑
ของผู้ได้รับ) ต่ำสุด ๑,๗๕๐ บาทต่อราย (ร้อยละ ๐.๓๗) ซึ่งเกษตรกรร้อยละ ๗๗ ของผู้ได้รับนำเงินชดเชย
ไปใช้จ่ายแล้วเฉลี่ย ๑๑,๔๘๖ บาทต่อราย คิดเป็นร้อยละ ๙๗ ของจำนวนเฉลี่ยที่ได้รับ ซึ่งเกษตรกร ร้อยละ ๖๔
นำเงินไปใช้จ่าย ใช้ซื้อปุ๋ย/วัสดุอุปกรณ์สวนยาง ร้อยละ ๓๔ อุปกรณ์/บริโภค ร้อยละ ๑๐ เท่ากัน นำไปชำระ
หนี้สินค่าปัจจัยการผลิตยางที่ค้างจ่าย/ชำระหนี้ ธ.ก.ส. และร้อยละ ๙ ชำระหนี้เงินกู้ทั่วไป นอกจากนี้บางส่วน
นำไปใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ชุดสระน้ำ ซ่อมแซมบ้าน ทำบุญ และทำการเกษตรอื่น ๆ ทั้งนี้ เกษตรกรอีกร้อยละ ๒๓
ที่ยังไม่นำเงินชดเชยไปใช้จ่าย เนื่องจากต้องการเก็บออม และเก็บไว้ซื้อวัสดุอุปกรณ์การทำสวนยาง เป็นต้น

(๓) ความพึงพอใจ เกษตรกรร้อยละ ๒๓ มีความพึงพอใจมาก
ร้อยละ ๕๔ มีความพึงพอใจปานกลาง และร้อยละ ๒๓ มีความพึงพอใจน้อย เนื่องจากเงินชดเชยมีจำนวนน้อย
และการจ่ายเงินล่าช้า

(๔) ความเห็นของเกษตรกร เห็นว่าเป็นโครงการที่ช่วยเหลือ
เกษตรกรได้โดยตรง ควรดำเนินการต่อไปด้วย เงินที่ได้รับช่วยบรรเทาความเดือนร้อนของเกษตรกรได้เป็นมาตรการ
ที่แก้ไขปัญหาในระยะสั้น และเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าควรเพิ่มเงินชดเชยเป็น ๒,๐๐๐ – ๓,๐๐๐ บาทต่อไร่
และเพิ่มพื้นที่ชดเชย เช่น ชดเชยพื้นที่ปลูกยางทั้งหมดหรือชดเชยขั้นต่ำ ๒๐ - ๓๐ ไร่ รวมทั้งควรมีมาตรการ
ลดราคาปุ๋ย/วัสดุอุปกรณ์สวนยาง

๑๑) โครงการพัฒนาเป็นศูนย์กลางการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชของรับอาเซียน

เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลในการผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง (Hub) เมล็ดพันธุ์
เขตร้อนของเอเชีย ศูนย์กลางการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ทั้งระบบ และเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
สำหรับปรับเปลี่ยนให้เกษตรกรในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมใช้เมล็ดพันธุ์ดี โดยส่งเสริมเกษตรกร ๓๐,๐๐๐ ครัวเรือน
ผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อการส่งออก และเพิ่มมูลค่าการส่งออกเมล็ดพันธุ์ของประเทศ เป็น ๘,๐๐๐ ล้านบาท และ
ยกระดับ “ศูนย์วิจัยและพัฒนาเมล็ดพันธุ์พืชพิษณุโลก” เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับสินค้า
เมล็ดพันธุ์พืชของไทย รวมทั้งผลิตเมล็ดพันธุ์ดีผ่านกลไก ศูนย์ข้าวชุมชน สหกรณ์การเกษตร และผู้ประกอบการ
๕๖๐,๐๐๐ ตัน

๑๑.๑) ผลการติดตาม

๑๑.๑.๑) การผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักและพืชไร่เพื่อการส่งออกและใช้ในประเทศ
สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองชั้นพันธุ์ขยายและนำไปให้เกษตรกรใช้ประโยชน์แล้ว ๓๐๑ ตัน และยกระดับ
การผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองและถั่วเขียว โดยสนับสนุนเงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายทางการตลาดในการผลิต
และจำหน่ายผ่านสถาบันเกษตรกรได้ ๑,๕๑๓ ตัน ร้อยละ ๖๕.๗๘ ของเป้าหมาย ๒,๓๐๐ ตัน

๑๑.๑.๒) การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการวิจัยและพัฒนาเมล็ดพันธุ์ทั้งระบบ ดำเนินการยกระดับ “ศูนย์วิจัยและพัฒนาเมล็ดพันธุ์พืชพิษณุโลก” เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับสินค้าเมล็ดพันธุ์พืชของไทย

๑๑.๑.๓) ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี

(๑) คณะกรรมการสำรวจเมล็ดพันธุ์ข้าวอนุมัติให้ผลิต และสำรวจเมล็ดพันธุ์ข้าว ๒๐๐ ตัน จากเป้าหมาย ๑,๐๐๐ ตัน และพัฒนาเครือข่ายการผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ๒๗๐ ราย ตรวจสอบประเมินร้านจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ปี ๒๕๕๗ จำนวน ๘๘ ร้าน (ร้อยละ ๘๘.๐๐) นอกจากนี้ ได้ตรวจสอบและรับรองเมล็ดพันธุ์ข้าว (Q-Seed) ในพื้นที่ตามเป้าหมาย ๑๗,๔๐๐ ไร่

(๒) ผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ผ่านศูนย์ข้าวชุมชน ๒๘๑ ศูนย์ ใน ๖๐ จังหวัด พร้อมทั้งอบรมชาวนาชั้นนำในศูนย์ที่จัดตั้งใหม่ ๔๐๐ ราย ตามเป้าหมาย นอกจากนี้ ได้สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าว ๖๔๘,๐๐๐ กิโลกรัม และจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ๑๘,๒๔๒ ไร่ ร้อยละ ๓๒.๔๖ ของเป้าหมาย ๕๖,๒๐๐ ไร่

(๓) ส่งเสริมการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ดีแก่เกษตรกรในสถาบันเกษตรกร เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตเมล็ดพันธุ์และยกระดับการผลิตเมล็ดพันธุ์ดีมีคุณภาพของสหกรณ์ โดยสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ดีขึ้นพันธุ์จำหน่ายได้ทั้งสิ้น ๓๐,๙๕๔ ตัน จากเป้าหมาย ๓๐,๒๐๐ ตัน

(๔) ส่งเสริมจัดตั้งหมู่บ้านส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนให้เป็นศูนย์กลางการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวใช้เอง และกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้เกษตรกรในพื้นที่ พร้อมทั้งเป็นต้นแบบการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ดำเนินการในปี ๒๕๕๖ และปี ๒๕๕๗ รวม ๒๐ หมู่บ้าน โดยในฤดูนาปี ๒๕๕๖ และ ๒๕๕๗ มีพื้นที่ทำแปลงเมล็ดพันธุ์ ๕,๓๙๑ ไร่ และ ๕,๕๓๙ ไร่ สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนด ๕,๐๐๐ ไร่ มีผลผลิตข้าวนาปีและนาปรังรวม ๕,๖๒๗ ตันต่อปี (เป้าหมาย ๒,๕๐๐ ตันต่อปี) ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ๓๙,๔๖๓ บาทต่อฤดู (เป้าหมาย ๒๕,๐๐๐ บาทต่อฤดู)

๑๑.๑.๔) ข้อเสนอแนะ

จากประเด็นความไม่พร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ตลาดรองรับผลผลิตไม่แน่นอน และขาดเงินทุนหมุนเวียน ทำให้ต้องกั๊กเงินนอกระบบมารับซื้อเมล็ดพันธุ์จากสมาชิก ดังนั้นควรพัฒนาเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์กับเกษตรกรที่ต้องการผ่านกรมการข้าว และสนับสนุนให้กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ รวมทั้งให้ความรู้ในการจดทะเบียนขอใบอนุญาตควบคุมเมล็ดพันธุ์ โดยกรมวิชาการเกษตร กรมการข้าว กรมส่งเสริมสหกรณ์ สนับสนุนองค์ความรู้ และโครงสร้างพื้นฐานการปรับปรุงเมล็ดพันธุ์พืช

๑๒) โครงการศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่วชุมชน (ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วลิสง)

ดำเนินการเพื่อสร้างศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่วคุณภาพดี ๑๖๐ ศูนย์ และสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการผลิตและการตลาดเมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่ว ถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร ๓,๒๐๐ ราย หน่วยงานรับผิดชอบ คือ กรมส่งเสริมการเกษตร

๑๒.๑) ผลการดำเนินงาน

พัฒนาเจ้าหน้าที่และคณะกรรมการศูนย์ โดยจัดอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการรวม ๕๑๐ ราย จัดเวทีเรียนรู้แก่เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์รวม ๓,๒๐๐ ราย จัดตั้งและพัฒนาศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่วชุมชน ๑๖๐ ศูนย์ และจัดทำแปลงเรียนรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ ๖,๔๐๐ ไร่ ครบตามเป้าหมาย

๑๒.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามสมาชิกศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่วคุณภาพดีของชุมชน โดยเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองติดตามสมาชิกในพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์ สุโขทัย ขอนแก่น อุบลราชธานี และสุรินทร์ เมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวติดตามในพื้นที่จังหวัดพิจิตร พิษณุโลก นครสวรรค์ และนครราชสีมา และเมล็ดพันธุ์ถั่วลิสง ติดตามในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และอุดรธานี สรุปได้ ดังนี้

๑๒.๒.๑) ถั่วเขียว

(๑) ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชฯ มีสมาชิก ๒๐ ราย ร้อยละ ๓๖.๐๐ มีประสบการณ์การเพาะปลูกถั่วเขียวมาก่อนที่จะรวมกลุ่มเข้าร่วมโครงการ เฉลี่ย ๙.๘๙ ปี อีกร้อยละ ๖๔.๐๐ เริ่มเพาะปลูกถั่วเขียวภายหลังเข้าร่วมโครงการเป็นครั้งแรก

(๒) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต สมาชิกได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวรายละเอียด ๑๐ กิโลกรัม (๕ กิโลกรัมต่อไร่) ปุ๋ยยูเรีย ๕๐ กิโลกรัม ยาฆ่าแมลง ๑ ลิตร เชื้อไรโซเบียม ๔๐๐ กรัม บางแห่งได้รับเงินสดเป็นค่าปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ ๒๐๐ บาท ถุงพลาสติกสาน ๑๐ ใบ เป็นต้น พร้อมทั้งได้รับการอบรมและให้นำความรู้ไปจัดทำแปลงเรียนรู้ในพื้นที่ของตนเองเฉลี่ยรายละเอียด ๒ ไร่

(๓) การเพาะปลูก ส่วนใหญ่ใช้วิธีการหว่าน เฉลี่ย ๖.๓๙ กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งพบว่า เกษตรกรไม่ตรวจแปลงเพื่อตัดพันธุ์ปน พื้นที่เพาะปลูกร้อยละ ๑๔.๕๒ เสียหายจากการขาดแคลนน้ำ ศัตรูพืชรบกวน และน้ำท่วมขังจากแปลงน้ำใกล้เคียง จนไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ที่เหลืออีกร้อยละ ๘๕.๔๘ ได้รับผลผลิตเฉลี่ย ๑๑๓.๔๑ กิโลกรัมต่อไร่

(๔) การจำหน่าย สมาชิกขายผลผลิตให้กับพ่อค้าในท้องถิ่นเป็นถั่วเขียว ชนิดคละเกรดในราคาตลาดทั่วไป กิโลกรัมละ ๒๕ - ๓๕ บาท หรือราคาเฉลี่ย ๒๙.๗๙ บาทต่อกิโลกรัม มีรายได้จากการจำหน่ายถั่วเขียวเฉลี่ยไร่ละ ๓,๓๗๘.๓๕ บาท เมื่อหักต้นทุนการผลิต ๑,๗๔๑.๙๓ บาทต่อไร่ มีรายได้สุทธิเฉลี่ยไร่ละ ๑,๖๓๖.๔๒ บาท

(๕) ความพึงพอใจ ในภาพรวมสมาชิกมีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับมากด้วยคะแนนเฉลี่ย ๒.๓๖ (คะแนนเต็ม ๓) โดยมีความพึงพอใจระดับมากเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การถ่ายทอดความรู้ ช่วงเวลาการได้รับเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียว และคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวที่ผลิตได้ ส่วนราคาผลผลิตที่จำหน่ายได้ และแหล่งจำหน่ายผลผลิต มีความพึงพอใจระดับปานกลาง

๑๒.๒.๒) ถั่วเหลือง

(๑) ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชฯ มีสมาชิก ๒๐ ราย ร้อยละ ๓๕.๓๓ มีประสบการณ์การเพาะปลูกถั่วเหลืองมาก่อนที่จะรวมกลุ่มเข้าร่วมโครงการ เฉลี่ย ๖.๑๖ ปี อีกร้อยละ ๖๔.๖๗ เริ่มเพาะปลูกเป็นครั้งแรก

(๒) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต สมาชิกได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง รายละเอียด ๓๐ กิโลกรัม (๑๕ กิโลกรัมต่อไร่) ปุ๋ยอินทรีย์ ๕๐ กิโลกรัม ปุ๋ยเคมี ๕๐ กิโลกรัม ยากำจัดวัชพืช ๑ ลิตร เชื้อไรโซเบียม ๔๐๐ กรัม ฮอร์โมน ๑ ถุง เป็นต้น และได้รับการอบรมความรู้ไปจัดทำแปลงเรียนรู้ในพื้นที่ของตนเองรายละเอียด ๒ ไร่

(๓) การเพาะปลูก ส่วนใหญ่ใช้วิธีการหว่าน บางแห่งใช้วิธีการหยอดเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย ๑๕ กิโลกรัมต่อไร่ และไม่ตรวจแปลงเพื่อตัดพันธุ์ปน พื้นที่เพาะปลูกร้อยละ ๒๑.๙๑ ประสบปัญหาแห้งแล้ง และศัตรูพืชรบกวนจนไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ที่เหลืออีกร้อยละ ๗๘.๐๙ ได้รับผลผลิตเฉลี่ย ๑๓๒.๙๙ กิโลกรัมต่อไร่

(๔) การจำหน่าย สมาชิกขายผลผลิตให้กับพ่อค้าในท้องถิ่น เป็นถั่วเหลืองชนิดคละเกรด ราคา กิโลกรัมละ ๑๑ - ๓๕ บาท หรือเฉลี่ย ๒๗.๒๔ บาทต่อกิโลกรัม มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเฉลี่ยไร่ละ ๓,๖๒๒.๑๖ บาท เมื่อหักต้นทุนการผลิต ๑,๕๗๒.๑๓ บาทต่อไร่ ทำให้มีรายได้สุทธิเฉลี่ยไร่ละ ๒,๐๕๐.๐๓ บาท

(๕) ความพึงพอใจในภาพรวมสมาชิกมีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับปานกลาง ด้วยคะแนนเฉลี่ย ๒.๒๐ โดยมีความพึงพอใจระดับมาก เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การถ่ายทอดความรู้ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต และมีความพึงพอใจระดับน้อย เกี่ยวกับช่วงเวลาการได้รับเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองที่ผลิตได้ ราคาผลผลิตที่จำหน่ายได้ และแหล่งจำหน่ายผลผลิต

๑๒.๒.๓) ถั่วลันเตา

(๑) ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ฯ มีสมาชิก ๒๐ ราย ร้อยละ ๔๒ มีประสบการณ์ การเพาะปลูก ถั่วลันเตามาก่อนที่จะรวมกลุ่มเข้าร่วมโครงการ เฉลี่ย ๑๔.๕๗ ปี สมาชิกที่เหลือเริ่มปลูกเป็นครั้งแรก

(๒) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต สมาชิกได้รับสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ถั่วลันเตารายละ ๔๐ กิโลกรัม (๒๐ กิโลกรัมต่อไร่) ปุ๋ยเคมี ๕๐ กิโลกรัม ยากำจัดวัชพืช ๑ ลิตร เชื้อไรโซเบียม ๔๐๐ กรัม เป็นต้น และได้รับการอบรมความรู้ไปจัดทำแปลงเรียนรู้ในพื้นที่ของตนเองรายละ ๒ ไร่

(๓) การเพาะปลูก ส่วนใหญ่ปลูกโดยการหว่านและยกร่อง เฉลี่ย ๒๐ กิโลกรัมต่อไร่ และไม่ตรวจแปลงเพื่อตัดพันธุ์ปน พื้นที่เพาะปลูกร้อยละ ๒๙.๐๙ เสียหายจนไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ที่เหลืออีกร้อยละ ๗๐.๙๑ ได้รับผลผลิตเฉลี่ย ๑๕๘.๖๕ กิโลกรัมต่อไร่

(๔) การจำหน่าย สมาชิกขายผลผลิตเป็นถั่วลันเตาชนิดทะเลทราย ในราคา กิโลกรัมละ ๑๑ - ๓๕ บาท หรือเฉลี่ย ๓๘.๕๕ บาทต่อกิโลกรัม ให้กับพ่อค้าและกลุ่มแปรรูปในท้องถิ่น มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเฉลี่ยไร่ละ ๖,๑๑๖.๓๓ บาท เมื่อหักต้นทุนการผลิต ๒,๒๕๓.๕๖ บาทต่อไร่ ทำให้มีรายได้สุทธิเฉลี่ยไร่ละ ๓,๘๖๒.๗๗ บาท

(๕) ความพึงพอใจ ในภาพรวมสมาชิกมีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับมากด้วยคะแนนเฉลี่ย ๒.๗๘ ทั้งในด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การถ่ายทอดความรู้ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต ช่วงเวลาการได้รับเมล็ดพันธุ์ถั่วลันเตา คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ถั่วลันเตาที่ผลิตได้ราคาผลผลิตที่จำหน่ายได้ และแหล่งจำหน่ายผลผลิต

๑๒.๒.๔) ข้อเสนอแนะ

(๑) ในภาพรวม สมาชิกร้อยละ ๒๙ ลาออกจากโครงการ เนื่องจากบางรายไม่มีประสบการณ์ การเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่วมาก่อน และได้รับผลผลิตเมล็ดพันธุ์ในปริมาณต่ำ บางส่วนมีความรู้ แต่ไม่ปฏิบัติตามหลักวิชาการ ไม่ตรวจแปลงเพื่อตัดพันธุ์ปน ดังนั้น ควรมีการติดตามและให้คำแนะนำความรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งการบริหารจัดการกระบวนการปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต รวมทั้งวิธีการกำจัดศัตรูพืช โดยเฉพาะเกษตรกรรายใหม่ที่ยังไม่มีประสบการณ์ในการปลูก

(๒) การจัดส่งเมล็ดพันธุ์ให้เกษตรกรสมาชิกไม่เหมาะสมกับช่วงฤดูการเพาะปลูก โดยได้รับเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวล่าช้าไม่ทันฤดูกาลเพาะปลูก เกษตรกรบางแห่งต้องการปลูกถั่วเขียวในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน แต่ได้รับเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวในเดือนกรกฎาคม และบางแห่งได้รับเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองเร็วกว่าช่วงฤดูกาลเพาะปลูก กล่าวคือ เกษตรกรบางแห่งต้องการปลูกถั่วเหลืองในช่วงเดือนสิงหาคม แต่กลับได้รับเมล็ดพันธุ์ในเดือนมิถุนายน เกษตรกรต้องเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ ๒ เดือน ทำให้เสื่อมคุณภาพ อัตราการงอกต่ำ เป็นต้น หน่วยงานควรจัดส่งเมล็ดพันธุ์ให้สมาชิกตรงตามระยะเวลาที่กำหนดเหมาะสมกับช่วงฤดูการเพาะปลูก ไม่เร็วหรือล่าช้าเกินไป

(๓) การจำหน่ายผลผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่ขายผลผลิตแบบกะเกรดให้กับพ่อค้าท้องถิ่น ในลักษณะต่างคนต่างขาย ดังนั้น หน่วยงานควรสนับสนุนให้เกษตรกรปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ก่อนจำหน่าย แทนการขายแบบกะเกรด ซึ่งได้ราคาไม่สูง รวมทั้งส่งเสริมการรวบรวมผลผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีจำหน่าย ในลักษณะกลุ่ม และประสานการเชื่อมโยงการตลาดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ให้กับเกษตรกรในท้องถิ่น และบริเวณ ใกล้เคียง

๑๓) โครงการยกระดับการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ดีของสถาบันเกษตรกร

ดำเนินการเพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตเมล็ดพันธุ์ และยกระดับการผลิตเมล็ดพันธุ์ดีคุณภาพ ของสหกรณ์รวมทั้งกระจายเมล็ดพันธุ์ดี และเร่งรัดเกษตรกรสมาชิกใช้เมล็ดพันธุ์ดีของสหกรณ์อย่างทั่วถึง มีเป้าหมายการผลิต ๔๐,๐๐๐ ตัน และยกระดับสหกรณ์ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว/ถั่วเหลืองไปสู่ระดับที่สูงขึ้น หน่วยงานรับผิดชอบ คือ กรมส่งเสริมสหกรณ์

๑๓.๑) ผลการดำเนินงาน

๑๓.๑.๑) จัดสัมมนาและศึกษาดูงานการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต การจัดการ ธุรกิจ และการตลาดเมล็ดพันธุ์แก่เจ้าหน้าที่สหกรณ์ ๑๒๐ ราย ตามเป้าหมาย รวมทั้งสนับสนุนเงินอุดหนุน เป็นค่าใช้จ่ายทางการตลาดในการผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้สหกรณ์ ๓๑,๕๐๕ ตัน หรือร้อยละ ๘๑.๖๒ ของเป้าหมาย ๓๘,๖๐๐ ตัน และถั่วเหลือง ๑,๙๓๒ ตัน หรือร้อยละ ๑๓๘.๐๐ ของเป้าหมาย ๑,๔๐๐ ตัน

๑๓.๑.๒) รวบรวมเมล็ดพันธุ์ของสหกรณ์

(๑) เมล็ดพันธุ์ข้าวที่สหกรณ์รวบรวมได้ ๓๕,๐๑๐ ตัน หรือร้อยละ ๗๐.๕๖ จากเป้าหมาย ๔๙,๖๑๗ ตัน ผ่านมาตรฐานรับซื้อคืนจากสมาชิก ๓๔,๙๐๐ ตัน หรือร้อยละ ๗๔.๔๖ จากเป้าหมาย ๔๖,๘๗๐ ตัน และผ่านมาตรฐานหลังปรับปรุงสภาพแล้วเสร็จ บรรจุหีบห่อพร้อมที่จะจำหน่าย ๓๑,๕๐๕ ตัน หรือร้อยละ ๗๖.๕๓ จากเป้าหมาย ๔๑,๑๖๘ ตัน

(๒) ปริมาณเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองที่สหกรณ์รวบรวมได้ ๒,๓๒๐ ตัน หรือ ร้อยละ ๕๘.๐๐ จากเป้าหมาย ๔,๐๐๑ ตัน ผ่านมาตรฐานรับซื้อคืนจากสมาชิก ๒,๓๑๘ ตัน หรือร้อยละ ๕๘.๗๔ จากเป้าหมาย ๓,๙๔๖ ตัน และผ่านมาตรฐานหลังปรับปรุงสภาพแล้วเสร็จ บรรจุหีบห่อ พร้อมที่จะจำหน่าย ๑,๙๓๒ ตัน หรือร้อยละ ๕๑.๐๘ จากเป้าหมาย ๑,๙๓๒ ตัน

๑๓.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

๑๓.๒.๑) ประสพการณ์เพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ ๖๐ มีประสพการณ์การเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับสหกรณ์การเกษตรมาก่อน เฉลี่ย ๗ ปี

๑๓.๒.๒) การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สมาชิกเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่เฉลี่ย ๑๖.๗๓ ไร่ต่อราย ปลูกตามหลักการเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยวิธีทำนาดำ การดูแล การตรวจแปลงพันธุ์ เพื่อตัดพันธุ์ปน และการเก็บเกี่ยวผลผลิต พันธุ์ข้าวที่สหกรณ์การเกษตรจัดหาให้สมาชิกปลูกเป็นพันธุ์ กข ๓๑ กข ๔๑ กข ๔๗ และพิษณุโลก ๒ สมาชิกใช้เมล็ดพันธุ์ปลูกเฉลี่ย ๒๐ กิโลกรัมต่อไร่ ได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ๘๕๐.๒๔ กิโลกรัมต่อไร่

๑๓.๒.๓) ราคาซื้อคืนเมล็ดพันธุ์ข้าว สหกรณ์การเกษตรรับซื้อคืนเมล็ดพันธุ์ข้าว ที่ผ่านมาตรฐานจากสมาชิกในราคาที่สูงกว่าตลาดทั่วไป เฉลี่ยตันละ ๑,๐๐๐ - ๒,๐๐๐ บาท สมาชิกจำหน่าย เมล็ดพันธุ์ข้าวให้สหกรณ์มีรายได้เฉลี่ยไร่ละ ๙,๐๘๖ บาท เมื่อหักต้นทุนการผลิต ๔,๐๒๖ บาท มีรายได้สุทธิ

เฉลี่ยไร่ละ ๕,๐๖๐ บาท สูงกว่าสมาชิกสหกรณ์ที่จำหน่ายผลผลิตให้กับพ่อค้าท้องถิ่นในราคาตลาดทั่วไปที่มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตข้าวเฉลี่ยไร่ละ ๗,๑๒๓ บาท เมื่อหักต้นทุนการผลิต ๓,๖๒๗ บาท มีรายได้สุทธิเฉลี่ยไร่ละ ๓,๔๙๖ บาท

๑๓.๒.๔) ความพึงพอใจต่อโครงการ ในภาพรวมสมาชิกมีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับมาก ด้วยคะแนนเฉลี่ย ๒.๗๔ (คะแนนเต็ม ๓) ทั้งการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การถ่ายทอดความรู้ ช่วงเวลาการได้รับเมล็ดพันธุ์คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ รวมทั้งราคาผลผลิตที่จำหน่ายได้ และแหล่งจำหน่ายผลผลิต

๑๓.๒.๕) ข้อเสนอแนะ

การกระจายผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี ๒๕๕๗ สหกรณ์การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการ บางแห่งประสบปัญหาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่หมด จึงหยุดรับซื้อคืนเมล็ดพันธุ์ข้าวจากเกษตรกรสมาชิกในช่วงเดือนเมษายนถึงสิงหาคม ๒๕๕๗ ทำให้สมาชิกสหกรณ์ต้องจำหน่ายผลผลิตให้กับพ่อค้าท้องถิ่นในราคาตลาดทั่วไป และบางรายสามารถจำหน่ายผลผลิตบางส่วนให้กับเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงนำไปใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ปลูกในราคาที่สูงกว่าตลาดทั่วไปเล็กน้อย นอกจากนี้เมล็ดพันธุ์ชั้นพันธุ์ขยาย สหกรณ์บางแห่งจัดทำให้สมาชิกไม่เพียงพอกับความต้องการ ทำให้สมาชิกสหกรณ์ต้องซื้อจากแหล่งอื่นในราคาที่สูงกว่า ดังนั้นควรมีการประสานเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งการผลิตและการตลาด ระหว่างสหกรณ์การเกษตร และกลุ่มเกษตรกรเพื่อกระจายผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีไปยังแหล่งที่ขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดี นอกจากนี้ควรผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์พืชอื่นที่ใช้น้ำน้อย เป็นที่ต้องการของเกษตรกรในพื้นที่และตลาด โดยให้สมาชิกผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอื่นในช่วงที่ให้หยุดผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

สำหรับการติดตามสมาชิกสหกรณ์การเกษตรโดยเมล็ดพันธุ์ข้าวติดตามในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท เพชรบุรี สุโขทัย อุตรดิตถ์ เชียงราย นครพนม และสุรินทร์ เมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และสุโขทัย สรุปผลได้ดังนี้

(๑) ข้าว

(๑.๑) ในภาพรวม สมาชิกเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่เฉลี่ย ๑๓.๘๒ ไร่ต่อราย สมาชิกร้อยละ ๕๕.๑๕ มีประสบการณ์การเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับสหกรณ์การเกษตรมาก่อน เฉลี่ย ๘.๙๕ ปี ปลูกตามหลักการเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยวิธีทำนาดำ การดูแล การตรวจแปลงเพื่อตัดพันธุ์ปน และการเก็บเกี่ยวผลผลิต ชนิดพันธุ์ข้าวที่สหกรณ์การเกษตรจัดทำให้เกษตรกรสมาชิกตัวอย่างปลูกคือ พันธุ์ กข ๖ กข ๓๑ กข ๔๑ กข ๔๙ ปทุม ๘๐ สุพรรณ ๑ และหอมมะลิ ๑๐๕ โดยใช้เมล็ดพันธุ์ปลูกเฉลี่ย ๑๕.๔๘ กิโลกรัมต่อไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย ๘๑๖.๓๗ กิโลกรัมต่อไร่

(๑.๒) สหกรณ์การเกษตรรับซื้อคืนเมล็ดพันธุ์ที่ผ่านมาตรฐานจากสมาชิก ในราคาเฉลี่ยตันละ ๑๐,๓๖๐ บาท ซึ่งสูงกว่าราคาในตลาดทั่วไป เฉลี่ยตันละ ๑,๐๐๐ - ๒,๐๐๐ บาท

(๑.๓) สมาชิกมีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับมาก ด้วยคะแนนเฉลี่ย ๒.๘๑ (คะแนนเต็ม ๓) ทั้งการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การถ่ายทอดความรู้ คุณภาพของ เมล็ดพันธุ์ที่สหกรณ์จำหน่ายให้คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ ราคาผลผลิตที่จำหน่ายได้ และแหล่งจำหน่ายผลผลิต

(๒) ถั่วเหลือง

(๒.๑) ในภาพรวม สมาชิกเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองในพื้นที่เฉลี่ย ๗.๙ ไร่ต่อราย สมาชิกร้อยละ ๗๒ มีประสบการณ์การเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองให้กับสหกรณ์การเกษตรมาก่อน เฉลี่ย ๑๓.๙๔ ปี ปลูกตามหลักการเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง โดยวิธีการหยอดเมล็ดหรือโรยเป็นแถว การดูแล การตรวจแปลงพันธุ์เพื่อตัดพันธุ์ปน และการเก็บเกี่ยวผลผลิต ชนิดพันธุ์ถั่วเหลืองที่สหกรณ์การเกษตร

จัดทำให้สมาชิกปลูกเป็นพันธุ์เชียงใหม่ ๖๐ และเชียงใหม่ ๒ สมาชิกใช้เมล็ดพันธุ์ปลูกเฉลี่ย ๑๔.๔๘ กิโลกรัม ต่อไร่ ได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองเฉลี่ย ๒๕๗.๘๖ กิโลกรัมต่อไร่ โดยผลผลิตร้อยละ ๑๐๐.๐๐ ผ่านมาตรฐาน

(๒.๒) สหกรณ์การเกษตรรับซื้อคืนผลผลิตจากสมาชิก เฉลี่ย กิโลกรัมละ ๒๒.๔๘ บาท สมาชิกมีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับมาก ด้วยคะแนนเฉลี่ย ๒.๗๒ ทั้งการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การถ่ายทอดความรู้ คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ที่สหกรณ์จำหน่ายให้ คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ และแหล่งจำหน่ายผลผลิต สำหรับราคาผลผลิตที่จำหน่ายได้สมาชิก มีความพึงพอใจระดับปานกลาง

(๓) ข้อเสนอแนะ

สหกรณ์การเกษตรบางแห่งไม่สามารถกำหนดราคาจำหน่ายถั่วเหลืองได้ เนื่องจากขายผลผลิตให้กับบริษัทนำเข้าถั่วเหลือง ซึ่งเป็นผู้กำหนดราคาเอง ซึ่งเป็นราคาที่ค่อนข้างต่ำ ดังนั้นควรมีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับบริษัทที่รับซื้อผลผลิตจากสหกรณ์การเกษตร

๑๔) มาตรการแก้ไขปัญหาทางพาราทั้งระบบ

๑๔.๑) โครงการสนับสนุนสินเชื่อสถาบันเกษตรกรแปรรูปยางพารา (วงเงินสินเชื่อ ๕,๐๐๐ ล้านบาท) (ปี ๒๕๕๙)

กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการลงทุนแก่สถาบันเกษตรกรนำไปใช้ขยายกำลังการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของโรงงานแปรรูปยางที่ได้จัดสร้างไว้แล้ว หรือลงทุนจัดสร้างโรงงานใหม่ในการแปรรูปยางพาราเพื่อเพิ่มมูลค่า สนับสนุนสินเชื่อเพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนแก่สถาบันเกษตรกรในการแปรรูปยางพารา เป้าหมายสนับสนุนสินเชื่อแก่สถาบันเกษตรกร เพื่อดำเนินการแปรรูปยางพารา (โรงงานแปรรูป) ได้แก่ โรงงานยางแท่ง โรงงานยางแผ่นรมควัน และยางอัดก้อน โรงงานยางคอมปาวด์ โรงงานน้ำยางข้น โรงงานยางเครป และโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์ยางสำเร็จรูป ระยะเวลาโครงการตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๗

๑๔.๑.๑) ผลการดำเนินงาน

สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๒๐๙ แห่ง โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอนุมัติสินเชื่อแล้ว ๑๔๙ แห่ง จำแนกเป็นสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ๘๓ แห่ง นำไปลงทุนจัดสร้างโรงงานใหม่ ๖๗๗.๘๔ ล้านบาท อีก ๖๐ แห่ง นำไปปรับปรุง/ขยายกำลังการผลิต ๕๑๕.๖๐ ล้านบาท

๑๔.๑.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามการดำเนินงานโครงการในพื้นที่จังหวัดตราด อุบลราชธานี และศรีสะเกษ

(๑) การรับทราบโครงการ สถาบันเกษตรกรทั้งหมดทราบว่ามีการดำเนินโครงการจากสำนักงานสหกรณ์จังหวัด มีเพียงสหกรณ์เครือข่ายยางพาราจังหวัดตราด สหกรณ์กองทุนสวนยางน้ำยืน และสหกรณ์กองทุนสวนยางในเขตปฏิรูปที่ดินฮักล่าโดมใหญ่ ที่นอกจากจะทราบจากสำนักงานสหกรณ์จังหวัดแล้ว ยังทราบจากการยางแห่งประเทศไทยด้วย

(๒) ประสพการณ์ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับยางพารา สถาบันเกษตรกรทั้งหมดมีประสพการณ์ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับยางพาราระหว่าง ๓ - ๒๓ ปี โดยดำเนินธุรกิจรับซื้อน้ำยาง/ยางก้อนถ้วยนำมาแปรรูปเป็นยางขั้นต้น อาทิ น้ำยางข้น ยางแผ่นดิบ ยางแผ่นรมควัน ยางแท่ง STR๒๐ และยางเครป โดยจ้างแปรรูปหรือแปรรูปด้วยสถาบันเกษตรกรเอง และส่งออกไปจีน/จำหน่ายให้กับพ่อค้าเอกชน รับซื้อยาง

ก้อนถั่ว/ยางแผ่นดิบ/น้ำยางสดส่งออกไปจีน และมาเลเซียและจำหน่ายให้กับพ่อค้าเอกชน เป็นตลาดประมูลซื้อขายยางพาราให้สินเชื่อ และจำหน่ายปัจจัยการผลิตแก่สมาชิก

(๓) จำนวนและวัตถุประสงค์การขอสินเชื่อ สถาบันเกษตรกรทั้งหมดขอสินเชื่อระหว่าง ๑๓ - ๓๘๕ ล้านบาท แบ่งเป็นสินเชื่อเพื่อปรับปรุง/ขยาย/จัดซื้อ/ก่อสร้างโรงงาน (โรงงานยางแท่ง STR๒๐ และโรงรมควัน) ที่ดิน อุปกรณ์เครื่องจักรกล และรายการผลิตระหว่าง ๑๓ - ๓๐๐ ล้านบาท และเพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนสำหรับรวบรวมผลผลิตระหว่าง ๓.๖ - ๘๕ ล้านบาท

(๔) จำนวนสมาชิกทั้งหมดและที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์จากโครงการสถาบันเกษตรกรมีสมาชิกทั้งหมดระหว่าง ๖๗ - ๑๐,๐๐๐ คน สถาบันเกษตรกรส่วนใหญ่คาดว่าสมาชิกทั้งหมดจะได้รับประโยชน์จากโครงการ ยกเว้นสหกรณ์การเกษตรเบญจลักษณ์ จำกัด สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษณ์ จำกัด สหกรณ์กองทุนสวนยางน้ำยืน จำกัด และสหกรณ์กองทุนสวนยางในเขตปฏิรูปที่ดินฮักล่าโดมใหญ่ จำกัด คาดว่าสมาชิกที่ปลูกยางพาราจะได้รับประโยชน์จากโครงการระหว่างร้อยละ ๓๕ - ๖๐

(๕) เหตุผลการขอสินเชื่อ สถาบันเกษตรกรขอสินเชื่อด้วยเหตุผลต่าง ๆ อาทิ ต้องการปรับเปลี่ยนการผลิตให้สอดคล้องกับชนิดวัตถุดิบที่สมาชิกผลิตในพื้นที่ และต้องการกำหนดราคาและแปรรูปผลผลิตได้ด้วยตนเองเพื่อพุงราคาผลผลิต ช่วยเหลือสมาชิกสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต ลดต้นทุน และสามารถควบคุมคุณภาพผลผลิตได้

(๖) ความก้าวหน้าการขอสินเชื่อ สถาบันเกษตรกรส่วนใหญ่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการระดับจังหวัดเรียบร้อยแล้ว ขณะนี้ติดปัญหาการอนุมัติสินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เนื่องจากสถาบันเกษตรกรมีจำนวนสมาชิกน้อยเกินไป ที่ดินที่สถาบันเกษตรกรจะจัดซื้อมีราคาค่อนข้างสูง ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินเกี่ยวกับเงินทุนหมุนเวียนและรายรับรายจ่ายไม่คุ้มทุน ยังมีหนี้สินค้างชำระ มีขนาดเล็กและจัดตั้งยังไม่ครบ ๑ ปี และไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันสินเชื่อเป็นของตนเอง ยกเว้นสหกรณ์เครือข่ายยางพาราจังหวัดตราดที่คณะกรรมการระดับจังหวัด เห็นว่ายังไม่มี ความชัดเจนเรื่องการตลาด

(๗) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

สถาบันเกษตรกรทั้งหมดเห็นว่าเป็นโครงการที่ดี เนื่องจากสินเชื่อมีดอกเบี่ยต่ำ มีส่วนช่วยเหลือเกษตรกร โดยทำให้สถาบันเกษตรกรสามารถรับซื้อผลผลิตยางพาราได้ในราคาที่สูงกว่าท้องตลาด สามารถแปรรูปผลผลิตยางพาราสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต และมีราคาผลผลิตอ้างอิงที่พ่อค้าเอกชนทั่วไปต้องรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรในราคาอย่างน้อยเท่ากับที่สถาบันเกษตรกรรับซื้อ อย่างไรก็ตาม โครงการนี้ยังมีจุดอ่อน คือ สถาบันเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ถึงแหล่งสินเชื่อที่มาจาก ธ.ก.ส. และขาดการติดตามดูแลจากภาครัฐอย่างจริงจัง ซึ่งสถาบันเกษตรกรมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

(๗.๑) ควรให้โอกาสสถาบันเกษตรกรเข้าชี้แจงในที่ประชุมคณะกรรมการระดับจังหวัดเพื่อพิจารณาสถาบันเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ

(๗.๒) สินเชื่อ ภาครัฐควรรับประกันสินเชื่อทั้งเงินต้นและดอกเบี่ยสนับสนุนสินเชื่อให้กับสถาบันเกษตรกรที่มีศักยภาพสูงเป็นอันดับแรก ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างสถาบันเกษตรกรที่มีศักยภาพสูงและที่มีศักยภาพน้อยกว่าให้มีอำนาจต่อรองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันปรับปรุงกฎระเบียบการให้สินเชื่อเพื่อให้สถาบันเกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งสินเชื่อได้ง่าย จัดตั้งสถาบันเกษตรกรและพิจารณาให้สินเชื่อตามขั้นของสถาบันเกษตรกร

(๗.๓) สนับสนุนผู้เชี่ยวชาญมาฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ แก่สถาบันเกษตรกร อาทิ การผลิตให้ได้มาตรฐาน การรับซื้อน้ำยาง การทำยางแผ่นคุณภาพ การดูแลอุปกรณ์ เครื่องจักรกลการเกษตร การบำรุงรักษาระบบไฟฟ้าพลังงาน และความรู้ใหม่อื่น ๆ

(๗.๔) จัดตลาดให้กับสถาบันเกษตรกร เนื่องจากตามระเบียบ สถาบันเกษตรกรไม่สามารถส่งออกเองได้ นอกจากนี้ ควรสนับสนุนการลดต้นทุนการผลิตและเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ เพื่อรวบรวมผลผลิตแก่สถาบันเกษตรกรให้สามารถแข่งขันรับซื้อผลผลิตกับพ่อค้าเอกชนทั่วไปได้

๑๔.๒) โครงการสนับสนุนสินเชื่อเกษตรกรชาวสวนยางรายย่อยเพื่อประกอบอาชีพเสริม (ปี ๒๕๕๙)

กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์สนับสนุนสินเชื่อเกษตรกรชาวสวนยางรายย่อยเพื่อประกอบอาชีพเสริม เป้าหมายครัวเรือนเกษตรกร ๑๐๐,๐๐๐ ครัวเรือน ระยะเวลาโครงการตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๑

ผลการดำเนินงาน

เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๘๕,๔๗๙ ครัวเรือน สูงกว่าเป้าหมาย ๕๐,๐๐๐ ครัวเรือน แผนการผลิตผ่านความเห็นชอบ ๑๗๕,๕๒๓ ราย ได้รับอนุมัติสินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรแล้ว ๕๓,๘๓๙ ครัวเรือน หรือร้อยละ ๑๐๗.๖๘ ของเป้าหมาย ๕๐,๐๐๐ ครัวเรือน

๑๔.๓) โครงการควบคุมปริมาณการผลิต (ปี๒๕๕๙)

การยางแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์สนับสนุนการโคนยางเก่าที่ให้ผลผลิตไม่คุ้มค่า โดยเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า และควบคุมการปลูกยางในพื้นที่ไม่เหมาะสมและพื้นที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ เป้าหมายลดผลผลิตยางในปีแรกได้ประมาณ ๑.๐๑ แสนตัน และเพิ่มขึ้นปีละ ๑ แสนตัน จนถึงปีที่ ๗ ลดลงได้ถึง ๗.๑๑ แสนตัน ระยะเวลาโครงการตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๔

ผลการดำเนินงาน

๑๔.๓.๑) ยื่นขอโค่นต้นยางพารา ดำเนินการแล้ว ๔๐๗,๒๔๕.๔๙ ไร่ ร้อยละ ๘๖.๖๕ ของเป้าหมาย ๔๗๐,๐๐๐ ไร่

๑๔.๓.๒) สนับสนุนการโคนยางเก่าที่ให้ผลผลิตไม่คุ้มค่า เปลี่ยนไปปลูกพืชอื่นที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า คิดเป็นพื้นที่โค่นต้นยางพาราแล้ว ๓๒๖,๑๓๑ ไร่ (เป้าหมาย ๔๐๐,๐๐๐ ไร่) หรือคิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๘ ของเป้าหมายที่ยื่นขอโค่น

๑๔.๓.๓) ปลูกทดแทนด้วยยางพันธุ์ดี ไม้ผลหรือไม้ยืนต้น ปาล์มน้ำมัน และเกษตรผสมผสาน รวม ๓๐๕,๒๔๗ ไร่ หรือร้อยละ ๗๖.๓๑ ของเป้าหมาย ๔๐๐,๐๐๐ ไร่

๑๔.๔) โครงการผลิตเพื่อเสริมรายได้ในสวนยางตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ปี ๒๕๕๙)

การยางแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมการปลูกพืชแซมยาง พืชร่วมยาง และเลี้ยงสัตว์ในสวนยางแก่เกษตรกรรายย่อย เพื่อเป็นรายได้เสริมในช่วงที่ยางยังไม่เปิดกรีด และลดความเสี่ยงจากการพึ่งพารายได้จากยางเพียงอย่างเดียว ถ่ายทอดเทคโนโลยีการปลูกพืชคลุมดิน และพืชแซมยางแก่เกษตรกรรายย่อย แก่ระเบียบในการให้การสงเคราะห์ปลูกแทน เพื่อทำให้เกษตรกรได้มีทางเลือกในการทำอาชีพผสมผสานในสวนยาง และสนับสนุนสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำแก่เกษตรกรรายย่อย เพื่อใช้เป็น

เงินทุนในการดำเนินการ เป้าหมายส่งเสริมให้เกษตรกรผู้รับการสงเคราะห์ปลูกแทน ระหว่างปี ๒๕๕๗ – ๒๕๖๔ ร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ ให้การสงเคราะห์ หรือปีละ ๑.๖ แสนไร่ (พื้นที่ให้การสงเคราะห์ปีละ ๔ แสนไร่) ได้ใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างระหว่างแถวอย่าง สำหรับปลูกพืชคลุมดินและพืชแซมยาง ระยะเวลาโครงการปี ๒๕๕๙

ผลการดำเนินงาน

๑๔.๔.๑) ส่งเสริมการปลูกพืชแซม และพืชคลุมดินในสวนยางได้ ๗๘,๘๗๘ ไร่ (เป้าหมาย ๑๖๐,๐๐๐ ไร่) เนื่องจากราคายางตกต่ำ ทำให้เกษตรกรชะลอการโค่นยางและปลูกสร้างสวนยางใหม่

๑๔.๔.๒) ดำเนินกิจกรรมหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติ ๕๐ พรรชามหาชิราลงกรณ์ ๑๗๘ กิจกรรม หรือร้อยละ ๑๗๔.๕๑ ของเป้าหมาย ๑๐๒ กิจกรรม

๑๔.๔.๓) สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือผู้รับการสงเคราะห์ ๑๗๘ ราย ร้อยละ ๑๓๖.๙๒ ของเป้าหมาย ๑๓๐ ราย และพัฒนาหมู่บ้านชาวสวนยางตามเป้าหมาย ๑๗ หมู่บ้าน

๑๔.๔.๔) ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร ๖๔ กลุ่ม จากเป้าหมาย ๑๐ กลุ่ม และให้เกษตรกรสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ๕,๑๐๘ ราย หรือร้อยละ ๒๐.๐๗ ของเป้าหมาย ๒๕,๐๐๐ ราย

๑๔.๕) โครงการพัฒนาตลาดตามแผนแม่บทปรับโครงสร้างระบบตลาดยางพารา (ปี ๒๕๕๙)

การยางแห่งประเทศไทย (กยท.) เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตลาดกลางยางพาราของกรมวิชาการเกษตรและสถาบันเกษตรกรให้มีบทบาทสำคัญในห่วงโซ่อุปทานยางพารา เป้าหมาย ตลาดของกรมวิชาการเกษตร ๖ แห่ง ได้แก่ ตลาดกลางยางพารา นครศรีธรรมราช สงขลา สุราษฎร์ธานี ยะลา บุรีรัมย์ และหนองคาย และตลาดของ สกย. ๖ แห่ง ได้แก่ ตลาดยาง กยท. บึงกาฬ อุดรธานี จันทบุรี ตรัง สตูล และตลาดกลางที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง ระยะเวลาโครงการ ปี ๒๕๕๙

ผลการดำเนินงาน

ดำเนินการเชื่อมโยงตลาดของกรมวิชาการเกษตร การเชื่อมโยงตลาดของสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง และการพัฒนาโปรแกรมซื้อขายยางพาราให้ครอบคลุมทั้งยางแผ่นรมควันไม่อัดก้อน ยางแผ่นรมควันอัดก้อน และยางแท่ง ดำเนินการแล้วเสร็จตามเป้าหมาย

๑๔.๖) โครงการจัดตั้งสถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมยาง (ปี ๒๕๕๙)

การยางแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมปรับโครงสร้างสถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร เป้าหมายเพิ่มปริมาณการใช้ยางพาราภายในประเทศ โดยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ยางที่มีคุณภาพ ระยะเวลาโครงการปี ๒๕๕๙

ผลการดำเนินงาน

โครงการนี้มีระยะเวลาดำเนินการ ๑ ปี (๑ ต.ค. ๒๕๕๘ – ๓๐ ก.ย. ๒๕๕๙) ผลการดำเนินงาน พบว่า การเชื่อมโยงงานวิจัยกับหน่วยงานที่วิจัยเกี่ยวกับยางพารา และการเชื่อมโยงการพัฒนาบุคลากรด้านอุตสาหกรรมยางพารากับสถาบันการศึกษา ดำเนินการแล้วเสร็จตามเป้าหมาย

๑๕) แผนการปรับโครงสร้างสินค้าปศุสัตว์

๑๕.๑) โครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ (ปี ๒๕๕๙)

กรมปศุสัตว์ เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อสงวน อนุรักษ์พันธุ์ โดยการปกป้องพันธุ์กระบือ และพัฒนาอรรถประโยชน์การเลี้ยงกระบือในระบบไร่นาไทย เชื่อมโยงสู่การผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ สร้างขีดความสามารถและเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผู้ผลิตกระบือ และพัฒนาการเลี้ยงกระบือเนื้อเชิงพาณิชย์ เป้าหมายสร้างสมดุลในการผลิตกระบือให้จำนวนกระบือกลับไปสู่ระดับเดิม (พ.ศ. ๒๕๕๐) ที่จำนวนประชากรกระบือรวมเพศผู้และเพศเมียรายปีรวม ๑.๕ ล้านตัว หรือประชากรกระบือเพศเมีย เพิ่มจำนวนเป็น ๑ ล้านตัว ภายในปี ๒๕๖๗ ระยะเวลาโครงการตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๗

๑๕.๑.๑) ผลการดำเนินงาน (ปี ๒๕๕๘-๒๕๕๙)

(๑) การเร่งรัดการผลิตกระบือ

(๑.๑) จัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือได้ ๔๙๔ กลุ่ม จากเป้าหมาย ๕๐๐ กลุ่ม

(๑.๒) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

สนับสนุนสินเชื่อผ่านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแห่งละ ๑ ล้านบาท เพื่อจัดสรรให้สมาชิกนำไปซื้อกระบือมาเลี้ยงเพิ่ม ในวงเงินรวมทั้งหมด ๕๐๐ ล้านบาท จัดสรรไปแล้วในปี ๒๕๕๘ จำนวน ๔๙๗.๘๐ ล้านบาท

(๑.๓) ส่งเสริมการปลูกพืชอาหารสัตว์สำหรับไว้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ ๔,๖๖๘ ไร่ จากเป้าหมาย ๕,๐๐๐ ไร่ รวมทั้งให้บริการตรวจสุขภาพและวัคซีนป้องกันโรคแก่กระบือรวม ๒๖,๔๒๘ ตัว

(๑.๔) สนับสนุนพ่อพันธุ์กระบือแก่กลุ่มเกษตรกร รวม ๑๗๖ ตัว และให้บริการผสมเทียมได้ ๑๙๔ ตัว ร้อยละ ๑.๕๕ ของเป้าหมาย ๑๒,๕๐๐ ตัว

(๒) มาตรการเพื่อปกป้องพันธุ์กระบือ ขึ้นทะเบียนผู้เลี้ยงกระบือได้ ๔,๗๔๐ ราย หรือร้อยละ ๙๔.๘๐ ของเป้าหมาย ๕,๐๐๐ ราย และทำทะเบียน/ติดเครื่องหมาย ๒๕,๐๐๐ ตัว ตามเป้าหมาย

๑๕.๑.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่ จังหวัดนครราชสีมา อุทัยธานี แพร่ เชียงราย สุรินทร์ และบุรีรัมย์

(๑) พื้นที่หมู่บ้านกลุ่มอนุรักษ์ควายไทยบ้านโนนกระถิน หมู่ ๘ ตำบลหนองน้ำใส อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

(๑.๑) เกษตรกรบางรายมีคุณสมบัติไม่ตรงตามหลักเกณฑ์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เช่น สมาชิกไม่ยอมรับเงื่อนไขการค้ำประกันภายในกลุ่มสมาชิก เกรงว่าต้องรับผิดชอบความเสียหายที่จะเกิดขึ้นภายหลัง

(๑.๒) กระบือแม่พันธุ์มีราคาแพง และค่อนข้างหายาก ตัวละ ๔๕,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาท พ่อพันธุ์ที่กรมปศุสัตว์ให้ยืมมีไม่เพียงพอกับความต้องการ และเกษตรกรไม่มีแหล่งน้ำเป็นของตนเอง สำหรับปลูกหญ้าเลี้ยงกระบือ

(๑.๓) ข้อเสนอแนะ กรมปศุสัตว์ควรหารือกับ ธ.ก.ส. เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การเข้าร่วมโครงการให้สอดคล้องกับสภาพการเลี้ยงในท้องถิ่นที่มีการเลี้ยงรวมกัน ขยายเวลาการซื้อกระบือแม่พันธุ์ และประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาที่ดิน ในการสนับสนุนแหล่งน้ำ

(๒) พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี แพร่ และเชียงราย

(๒.๑) จากการที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สนับสนุนสินเชื่อเพื่อนำไปซื้อกระบือ ส่งผลให้เกษตรกรมีจำนวนกระบือเพิ่มขึ้นจากก่อนเข้าร่วมโครงการเฉลี่ย รายละ ๔ ตัว สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้รายละ ๒ ตัว มีรายได้เสริมจากการขายมูลกระบือ กระสอบละ ๑๘ – ๒๕ บาท

(๒.๒) จากการเร่งรัดการเบิกจ่ายงบประมาณเพื่อจัดซื้อกระบือ ให้เป็นไปตามแผนภายในระยะเวลาค่อนข้างสั้น ส่งผลให้เกิดปัญหาการเก็งกำไรและปรับราคากระบือเพิ่มสูงขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมการเลี้ยงกระบือมากขึ้น ทำให้ประสบปัญหาการขาดแคลนหญ้าเลี้ยงสัตว์

(๒.๓) ข้อเสนอแนะ กรมปศุสัตว์ควรหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ราคาซื้อขายกระบือ และเร่งส่งเสริมให้มีการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ให้มากขึ้น

๑๕.๒) โครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมือง (ปี ๒๕๕๙)

กรมปศุสัตว์ เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มปริมาณจำนวนแม่ไก่พื้นเมือง พันธุ์แท้ในชุมชน เพิ่มอาหารโปรตีนให้แก่ผู้บริโภคในระดับชุมชน สร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้ผู้บริโภคในระดับชุมชน รวมทั้งขับเคลื่อนเครือข่ายเกษตรกรเลี้ยงไก่พื้นเมืองให้เข้มแข็งและเป็นธุรกิจมากขึ้น เป้าหมายเพิ่มจำนวนแม่ไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ในชุมชน โดยใช้พันธุ์ไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ของกรมปศุสัตว์ทั้ง ๔ พันธุ์ ได้แก่ พันธุ์ไก่ประดู่หางดำ ไก่เหลืองหางขาว แดง และไก่ซี มีเป้าหมายการผลิต ๔๖,๕๙๑ ตัว เกษตรกรรวม ๓,๓๑๗ ราย พัฒนาเครือข่ายเกษตรกรเลี้ยงไก่ ระยะเวลาโครงการต่อเนื่องจากปี ๒๕๕๘

๑๕.๒.๑) ผลการดำเนินงาน (เป็นงานต่อเนื่องจากปี ๒๕๕๘)

(๑) เพิ่มจำนวนแม่ไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ในชุมชน โดยจัดหาพ่อ – แม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองแท้ได้ทั้งหมด ๔๖,๕๙๑ ตัว ตามเป้าหมาย

(๒) คัดเลือกเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแล้ว ๓,๒๙๐ ราย คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๑๙ของเป้าหมาย ๓,๓๑๗ ราย จำแนกเป็น ปี ๒๕๕๘ จำนวน ๓,๐๓๖ ราย และปี ๒๕๕๙ จำนวน ๒๕๔ ราย

๑๕.๒.๒) ผลการติดตาม

(๑) เกษตรกรเข้าร่วมโครงการในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเกษตรกรรายย่อยที่รวมกลุ่มกัน ๑๔ กลุ่ม ๆ ละ ๒๕ ราย รวม ๓๕๐ ราย ได้รับการสนับสนุนพ่อพันธุ์ไก่พื้นเมืองรายละ ๒ ตัว และแม่พันธุ์รายละ ๑๓ ตัว ส่วนอีก ๑ ราย ดำเนินการในลักษณะฟาร์ม ได้รับการสนับสนุนพ่อพันธุ์ ๕๐ ตัว และแม่พันธุ์ ๓๐๐ ตัว ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นโครงการที่ดำเนินการเพียงปีเดียว ทำให้กิจกรรมในโครงการไม่ครอบคลุม ดังนั้น กรมปศุสัตว์ควรกำหนดแผนงาน/โครงการให้ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่ และดำเนินการต่อเนื่องอย่างน้อย ๓ ปี จะทำให้สามารถกระจายพันธุ์ไก่พื้นเมืองสู่ชุมชนได้มากขึ้น

(๒) โครงการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรเลี้ยงไก่พื้นเมือง จังหวัดปราจีนบุรี โดยการสนับสนุนพ่อพันธุ์จำนวน ๗๔๘ ตัว และแม่พันธุ์ จำนวน ๔,๘๓๗ ตัว สนับสนุนฟาร์มขนาดกลาง – ใหญ่ จังหวัดละ ๑ ฟาร์ม (แม่พันธุ์ จำนวน ๓๐๐ ตัว และพ่อพันธุ์ ๕๐ ตัวต่อฟาร์ม) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ๓๕๐ ราย ได้รับไก่พันธุ์เหลืองหางขาวพ่อพันธุ์ ๒ ตัว แม่พันธุ์ ๑๓ ตัว

๑๕.๓) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพและผลิตน้ำนมโคครบวงจร (ปี ๒๕๕๙)

กรมปศุสัตว์ เป็นหน่วยหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับฟาร์มมาตรฐานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและปริมาณผลผลิตน้ำนมที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยการปรับโครงสร้างฟาร์มเกษตรกร สร้างขีดความสามารถ และเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม รวมทั้งพัฒนาการเลี้ยงโคนมเชิงพาณิชย์ เป้าหมาย สหกรณ์โคนม ๓ สหกรณ์ ฟาร์มโคนม ๑๕๐ ฟาร์ม เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม รวมทั้งพัฒนาการเลี้ยง โดยการปรับปรุงระบบโรงเรือน/Cooling Tank ฟาร์มโคสาวทดแทน ศูนย์อาหาร TMR/แปลงหญ้า และระบบ Logistic ขนส่งนม ระยะเวลาโครงการปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒

๑๕.๓.๑) ผลการดำเนินงาน

(๑) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร อนุมัติเงินกู้แก่สหกรณ์ ๓ แห่ง ได้แก่ สหกรณ์โคนมไทยมิลค์ จำกัด สหกรณ์โคนมวังน้ำเย็น จำกัด และสหกรณ์โคนมปากช่อง จำกัด รวม ๙๐๐ ล้านบาท

(๒) เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตน้ำนมโคให้มีคุณภาพ โดยปรับโครงสร้างฟาร์มโคนม เช่น สร้างโรงเรือนใหม่พร้อมติดตั้งระบบปรีดนมแบบ Pipe Line และ Cooling Tank ฯลฯ จำนวน ๑๕๐ ฟาร์ม

(๓) พัฒนาระบบฟาร์มเลี้ยงโคสาวทดแทน ๓ ฟาร์ม โดยรับซื้อลูกโคเพศเมียที่ย่านนมที่เกิดในฟาร์มที่เข้าโครงการมาเลี้ยงครบ ๑,๐๐๐ ตัว ครบตามเป้าหมาย

(๔) จัดตั้งศูนย์ผลิตอาหารสัตว์ โดยปลูกพืชอาหารสัตว์ในพื้นที่ ๓,๔๐๐ ไร่ (เป้าหมาย ๑,๕๐๐ ไร่) ส่วนการสร้างโรงผลิตอาหารผสมครบส่วน (TMR) กำลังการผลิต ๙๐ - ๑๔๐ ตันต่อวัน อยู่ระหว่างดำเนินการ

๑๕.๓.๒) ผลการติดตาม

(๑) สหกรณ์โคนมปากช่อง จำกัด

(๑.๑) คัดเลือกเกษตรกร ๕๐ ราย โดยเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๕๘ ได้จัดประชุมชี้แจงเกษตรกร เพื่อรับฟังเงื่อนไข พร้อมหลักเกณฑ์การดำเนินงานโครงการฯ จากเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้สหกรณ์โคนมปากช่อง จำกัด ได้ทดรองใช้จ่ายเงิน ๒๐ ล้านบาท เนื่องจาก ธ.ก.ส. สำนักงานใหญ่ยังไม่ได้โอนเงินมาให้ เพื่อจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น รถไถ รถตัดหญ้า เครื่องอัดฟาง เครื่องบดหญ้า รวมทั้งการทำ MOU ขอใช้ที่ดินของทหารเพื่อปลูกแปลงหญ้า ๘๐๐ ไร่ การเจริญเติบโตของหญ้าดีมาก พร้อมจำหน่ายให้สมาชิกที่ต้องการมาซื้อถึงที่

(๑.๒) ข้อเสนอแนะ กรมปศุสัตว์ ควรเร่งรัด ธ.ก.ส. ให้ดำเนินการโอนเงิน ให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร เพื่อจะได้มีความสะดวกในการบริหารจัดการในกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์

(๒) พื้นที่สหกรณ์โคนม วังน้ำเย็น จำกัด พบว่า ทำเลที่ตั้งฟาร์มของเกษตรกรมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้การปรับปรุงฟาร์มมีความล่าช้า และระบบไฟฟ้าในฟาร์มไม่รองรับกับการติดตั้งระบบ Pipe Line และ Cooling Tank ทำให้เกิดปัญหาไฟตก ซึ่งหน่วยงานได้ดำเนินการแก้ไขเสร็จแล้ว

๑๖) โครงการเร่งรัดการผลิตโคเนื้อคุณภาพ

วัตถุประสงค์ เพื่อยกระดับคุณภาพการผลิตโคเนื้อคุณภาพ และเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร รายย่อยผู้เลี้ยงโคเนื้อ ตอบสนองความต้องการของตลาดโคเนื้อคุณภาพที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และปรับเปลี่ยนทัศนคติผู้ประกอบการให้นิยมบริโภคเนื้อโคคุณภาพเพิ่มขึ้น ซึ่งมีเป้าหมายผสมเทียมแม่โคเนื้อ ในประเทศ ๕๐,๐๐๐ ตัว/ปี ผลิตลูกโคเนื้อคุณภาพดี ๓๐,๐๐๐ ตัว ระยะเวลาดำเนินการ ๓ ปี ตั้งแต่ ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘ และในปี ๒๕๕๕ ได้รับจัดสรรงบประมาณ จำนวน ๓๔,๑๗๓,๐๐๐ บาท

๑๖.๑) ผลการดำเนินงาน

๑๖.๑.๑) ปี ๒๕๕๕ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่เกษตรกร โดยจัดตั้งกลุ่มผสมเทียมและให้บริการผสมเทียมแล้ว ๔๒๐ กลุ่ม ๘๓,๒๕๕ ตัว จัดระบบการให้บริการผสมเทียมโคครบ ๕๐ หน่วย ตามเป้าหมาย และให้บริการผสมเทียมโคเนื้อ ๕๐,๒๕๓ ตัว ร้อยละ ๑๐๐.๕๑

๑๖.๑.๒) ปี ๒๕๕๖ จัดตั้งกลุ่มผสมเทียมโคเนื้อคุณภาพ ๑,๗๘๒ กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๑๐ สามารถให้บริการผสมเทียมได้ ๑๐๕,๑๗๐ ตัว สูงกว่าเป้าหมาย ๕,๑๗๐ ตัว และมีลูกโคที่เกิดจากการผสมเทียมในปี ๒๕๕๕ จำนวน ๓๐,๐๐๐ ตัว

๑๖.๒) ผลการติดตาม

๑๖.๒.๑) จังหวัดอุดรธานี และสกลนคร (ปี ๒๕๕๕)

(๑) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีการเลี้ยงแม่โคเนื้อพันธุ์ลูกผสมบราห์มัน และผสมเทียมโดยใช้น้ำเชื้อโคพ่อพันธุ์ต่างประเทศ (ซาโรเลสแองกัส) เพื่อให้ได้ลูกโคลูกผสมที่มีคุณภาพสูง ดำเนินการโดยหน่วยผสมเทียมที่โครงการจัดตั้งขึ้น สภาพทั่วไปของเกษตรกร พบว่า มีการเลี้ยงโคประมาณ ๔ ตัว โดยเป็นโคขุน ๒ ตัว โคแม่พันธุ์ ๑ ตัว และลูกโค ๑ ตัว

(๒) ผลการผสมเทียมแม่โคเนื้อ ร้อยละ ๗๐ ผสมครั้งเดียวติด และร้อยละ ๓๐ ต้องผสมมากกว่า ๑ ครั้ง เนื่องจากเกษตรกรยังสังเกตช่วงเวลาการเป็นสัดไม่ชำนาญพอ และแม่โคบางส่วน มีสุขภาพไม่สมบูรณ์เพราะขาดสารอาหาร

(๓) ด้านการดำเนินงานเกษตรกรเห็นว่าการจัดตั้งศูนย์ผสมเทียมอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสม เจ้าหน้าที่ให้บริการดี และเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อพ่อพันธุ์โคที่นำมาผสม เพราะได้ลูกโคเนื้อที่ตัวโต เลี้ยงง่าย และขายได้ราคาดี

(๔) ข้อค้นพบ

(๔.๑) ปัญหาอุทกภัยในปี ๒๕๕๔ ทำให้การดำเนินงานล่าช้าไป เริ่มต้นประมาณต้นปี ๒๕๕๕ ทำให้ลูกโคที่เกิดล่าช้าไปประมาณ ปี ๒๕๕๖

(๔.๒) การขาดแคลนอาหารสัตว์ที่มีคุณภาพ ทำให้แม่โคขาดสารอาหารที่จำเป็นและเพียงพอต่อการเจริญเติบโตและการเจริญพันธุ์ ส่งผลให้สุขภาพของแม่โคไม่สมบูรณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่ออัตราการผสมติด

(๕) ข้อเสนอแนะ

(๕.๑) การดำเนินการกับลูกโคที่จะเกิดในปี ๒๕๕๖ ต้องมีการปฏิบัติตามขั้นตอน การรับรองพันธุ์โคเนื้อคุณภาพเพื่อจำหน่าย การจัดทำบัญชีรายชื่อเกษตรกร การผลิตโครุ่นระยะเตรียมขุน การขุนโค รวมถึงการจัดการ และการตลาดโคเนื้อคุณภาพ ให้ต่อเนื่องและเป็นระบบ

(๕.๒) ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวเป็นกลุ่ม และหาพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ที่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอทั้งฤดูฝนและฤดูแล้ง เพื่อให้แม่พันธุ์โคเนื้อได้รับสารอาหารที่เหมาะสม และมีร่างกายที่สมบูรณ์พร้อมให้ลูกโคเนื้อที่มีคุณภาพ

๑๖.๒.๒) พื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี และอ่างทอง

(๑) เกษตรกร ร้อยละ ๖๖.๐๐ รับทราบข่าวสารและสมัครเข้าร่วมโครงการ โดยการชักชวนของเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ และร้อยละ ๓๔.๐๐ สนใจสมัครด้วยตนเอง โดยนำโคเนื้อเข้าร่วมโครงการเฉลี่ยรายละ ๒ ตัว

(๒) ด้านการผสมเทียม เกษตรกรร้อยละ ๗๕.๐๐ เลือกใช้น้ำเชื้อจากพันธุ์ชาโรเลส์ ที่เหลือเลือกใช้พันธุ์บราห์มัน และแองกัส โดยมีอัตราการผสมติดเฉลี่ย ๑ - ๒ ครั้งต่อตัว

(๓) ประเด็นข้อค้นพบ

เกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อแบบปล่อย ประสบปัญหาไม่มีพื้นที่เลี้ยงขาดแคลนอาหารหยาบ และราคาโคเนื้อที่ขายได้ไม่คุ้มค่างกับต้นทุนการเลี้ยงที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๑๗) แผนการปรับโครงสร้างสินค้าประมง

๑๗.๑) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตกุ้งทะเลอย่างครบวงจร (ปี ๒๕๕๙)

กรมประมง เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์ลดความเสียหายของผลผลิตจากโรคระบาดในกุ้งทะเล เพื่อการลดต้นทุนการผลิตกุ้ง และสร้างมูลค่าเพิ่มและเพิ่มช่องทางขายผลผลิตสู่ตลาด modern Trade เป้าหมายเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีผลผลิต ของการเลี้ยงกุ้งทะเลเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๕๐ เกษตรกรสามารถลดต้นทุนด้านอาหารในการเลี้ยงกุ้งทะเลได้ร้อยละ ๑๐ กลุ่มเกษตรกรสามารถสร้าง brand เป็นกลุ่มได้เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต ระยะเวลาโครงการ ปี ๒๕๕๙

๑๗.๑.๑) ผลการดำเนินงาน

(๑) ลดความเสียหายจากโรคระบาด โดยตรวจคัดกรองโรคในกุ้งทะเล ๖,๘๘๕ ตัวอย่าง จากเป้าหมาย ๖,๑๙๕ ตัวอย่าง จัดอบรมให้ความรู้การลดต้นทุนการผลิตแก่เกษตรกร ๑๒๘ ราย จากเป้าหมาย ๑๓๗ ราย

(๒) สร้างมูลค่าเพิ่ม/เพิ่มช่องทางขายผลผลิตสู่ตลาด Modern Trade โดยส่งเสริมการทำ Branding ในกลุ่มสหกรณ์ ๑ แบรินด์ รวมทั้งจัดหาตลาดและทำเกษตรพันธสัญญาแล้ว ๓ สัญญา

๑๗.๑.๒) ผลการติดตาม (พื้นที่จังหวัดจันทบุรี)

(๑) การพัฒนาศักยภาพของผู้จัดการโครงการ โดยกองวิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งร่วมกับสำนักงานประมงจังหวัด ดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตกุ้งทะเลอย่างครบวงจรในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ร่วมกับสหกรณ์ประมงคังกระเบน จำกัด จัดฝึกอบรมหลักสูตร “การพัฒนาศักยภาพของผู้จัดการโครงการ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในงานส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตร” ภายใต้แผนปรับโครงสร้างและพัฒนากิจการตาม Roadmap ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ (กรมประมง) มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ ๘๗ ราย พื้นที่เลี้ยง ๓๕๒.๗๒ ไร่ และผลผลิตกุ้งรวม ๕๗๖,๒๓๓ กิโลกรัม

(๒) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

สหกรณ์ประมงคังกระเบน จำกัด ประสบปัญหาด้านเงินทุน เนื่องจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ขาดทุนจากการเลี้ยงกุ้ง ซึ่งมีปัญหาจากโรคตายด่วน (EMS) และโรคตัวแดง ทำให้ไม่มีเงินมาชำระหนี้ได้ตามกำหนด นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุมาก ขาดเกษตรกรรุ่นใหม่มาทำการเกษตรเลี้ยงกุ้งทะเล ปัจจัยการผลิตมีต้นทุนสูง

ดังนั้น กรมประมงควรมีมาตรการหรือแนวทางสนับสนุนให้เกษตรกรรุ่นใหม่ ทำการประมงมากขึ้น เพื่อให้เป็น Young Smart Farmer โดยการอบรมถ่ายทอดความรู้ในการเพาะเลี้ยง ร่วมกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่

๑๗.๒) โครงการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งผลิตหอยแครง (ปี ๒๕๕๙)

กรมประมง เป็นหน่วยงานหลัก วัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูพื้นที่เลี้ยงหอยแครงที่อำเภอ บ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เพื่อสร้างแหล่งพ่อแม่พันธุ์หอยแครง (Seed Bed) ให้เป็นแหล่งพันธุ์หอยในพื้นที่ และเพื่อปรับเปลี่ยนเทคนิคการเลี้ยงหอยแครงให้เหมาะสมและยั่งยืน เป้าหมายพื้นที่เลี้ยงหอยแครงทั้งหมด ๙,๙๒๐ ไร่ ได้รับการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ แหล่งพ่อแม่พันธุ์หอยแครงใหม่ ๑ แหล่ง ในพื้นที่ ๕,๐๐๐ ไร่ และเกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้น้อย ร้อยละ ๑๐ ระยะเวลาโครงการปี ๒๕๕๙

๑๗.๒.๑) ผลการดำเนินงาน

(๑) บำบัดและฟื้นฟูพื้นที่เลี้ยง เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศน์ โดยกำหนดพื้นที่ แปลงเลี้ยงหอยแครงครบ ๓,๐๐๕ ไร่ จัดสร้างแหล่งพ่อแม่พันธุ์หอยแครง ด้วยการหว่านลูกพันธุ์หอยแครง ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีและสมุทรปราการ โดยเฝ้าระวังคุณภาพน้ำและดินในแหล่งเลี้ยง/แปลงพ่อแม่พันธุ์ ๔๑ ครั้ง (เป้าหมาย ๓๖ ครั้ง)

(๒) ส่งเสริมเทคนิคการเลี้ยงที่เหมาะสมและเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ระบบมาตรฐานฟาร์ม GAP แก่เกษตรกร ๑๕๑ ราย รวมทั้งตรวจระวังหอยแครงที่ปล่อยลงแหล่งเลี้ยง และสุขอนามัย ฟาร์มหอยแครงครบ ๓๖ ตัวอย่าง

๑๗.๒.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ฟาร์มหอยแครงได้รับผลกระทบ จากของเสียที่ทิ้งจากฟาร์มสุกรในจังหวัดราชบุรี ผ่านทางคลองส่งน้ำในจังหวัดสมุทรสงครามมาลง ทะเลที่จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งกลุ่มจังหวัดควรต้องเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว

๑๗.๓) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการเพาะเลี้ยงปลานิลแบบครบวงจร (ปี ๒๕๕๙)

กรมประมง เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มผลผลิตการเพาะเลี้ยงปลานิล ของเกษตรกร ลดต้นทุนการผลิตในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร ยกกระดับมาตรฐานฟาร์มปลานิลให้เข้าสู่ มาตรฐานการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ดี (GAP) จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสหกรณ์ผู้เพาะเลี้ยงปลานิลเพื่อ เป็นตัวกลางในการบริหารจัดการระบบการผลิต เชื่อมโยงผลผลิต สู่ตลาดให้แก่สมาชิก และส่งจำหน่ายผลผลิต ปลานิลในห้างสรรพสินค้าภายในจังหวัด เป้าหมาย มีผลผลิตปลานิลเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๐ ลดต้นทุนการเลี้ยงปลานิล ร้อยละ ๑๐ รวมกลุ่มแปรรูปปลานิล ๒ กลุ่ม ฟาร์มเกษตรกรได้รับการรับรองมาตรฐานฟาร์มตามมาตรฐาน การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ดี (GAP) อย่างน้อย ๙๐๐ ฟาร์ม รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน ๕ กลุ่ม และส่งจำหน่าย ผลผลิตปลานิลในห้างสรรพสินค้าภายในจังหวัด ระยะเวลาโครงการต่อเนื่องจากปี ๒๕๕๘

๑๗.๓.๑) ผลการดำเนินงาน

(๑) เพิ่มผลผลิตการเลี้ยง โดยจัดอบรมการเพิ่มผลผลิตแก่เกษตรกร ๙๐๐ ราย ผลิตปลานิลพันธุ์ดี ๙๐๐,๐๐๐ ตัว พร้อมทั้งจัดทำคู่มือการตลาดต้นทุนการเพาะเลี้ยงปลานิล ๑,๐๐๐ เล่ม ครอบคลุม เป้าหมาย

(๒) ยกระดับฟาร์มมาตรฐาน GAP และตรวจประเมินฟาร์มเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการ ๙๐๐ ฟาร์ม โดยให้การรับรองมาตรฐานฟาร์ม ๔๑๖ ฟาร์ม คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๗๘ ของเป้าหมาย ๗๒๐ ฟาร์ม

(๓) เพิ่มมูลค่าปลานิล ด้วยการจัดตั้งกลุ่มแปรรูปปลานิล และกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนผู้เพาะเลี้ยงปลานิล ๙ กลุ่ม จากเป้าหมาย ๗ กลุ่ม และเชื่อมโยงตลาด ๑ แห่ง

๑๗.๓.๒) ผลการติดตาม

(๑) พื้นที่จังหวัดชลบุรี

(๑.๑) เกษตรกรมีการรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ชลบุรี จำกัด พัฒนาการผลิต ทำให้สามารถขายผลผลิตได้กิโลกรัมละ ๕๐ บาท ส่วนปลาขนาดเล็กนำมาแปรรูป เป็นปลานิลแดดเดียวขายได้กิโลกรัมละ ๑๒๐ บาท

(๑.๒) ประเด็นที่พบ ไม่มีระบบการจัดการน้ำ (บ่อพักน้ำ) ทำให้ เวลาจับปลาต้องรอปล่อยไถ่เลี้ยงจับก่อน จึงจะสูบน้ำไปพักไว้และจับปลาขายได้ ดังนั้น ควรมีระบบการจัดการน้ำ เพื่อที่เกษตรกรจะได้ไม่ต้องรอจับปลา เพราะราคาสินค้าเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนราคาขึ้นลง ทำให้เสียโอกาส ในการขาย รวมทั้งเกิดปัญหาการแพร่กระจายของโรคได้

(๒) พื้นที่จังหวัดเชียงราย และนครศรีธรรมราช

(๒.๑) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในจังหวัดเชียงราย ได้รับการรับรอง มาตรฐาน GAP และมีปัญหาเรื่องต้นทุนค่าอาหารสำเร็จรูปที่มีราคาสูง

(๒.๒) เกษตรกรในจังหวัดนครศรีธรรมราช นิยมใช้พันธุ์ลูกปลานิล จากบริษัทเอกชน และราคาผลผลิตที่ได้รับมีส่วนต่างจากต้นทุนการผลิตไม่มาก เนื่องจากส่วนใหญ่ใช้อาหาร สำเร็จรูป และผู้บริโภคไม่นิยมบริโภคปลาน้ำจืด

(๒.๓) ข้อเสนอแนะ ควรเร่งประชาสัมพันธ์คุณค่าคุณประโยชน์เกี่ยวกับการบริโภคปลานิลให้ผู้บริโภคทราบ รวมทั้งช่วยเหลือเกษตรกรที่มีปัญหาผลิตแล้วไม่มีตลาดรองรับ

๑๘) การส่งเสริมความรู้ตามแนวปฏิบัติการใช้แรงงานที่ดี

กรมประมง เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านแรงงาน ในภาคประมงให้เป็นรูปธรรม เพื่อกู้ภาพลักษณ์สินค้าประมงกลับคืนมาเป้าหมายในพื้นที่จังหวัดชายทะเล ๒๒ จังหวัด

๑๘.๑) ผลการดำเนินงาน

๑๘.๑.๑) สัมมนาชี้แจงให้ความรู้มาตรฐานการใช้แรงงานที่ดี Good Laboratory Practice (GLP) สำหรับสถานประกอบการแปรรูปเบื้องต้น/โรงงานแปรรูปอาหารทะเลฟาร์ม เพาะเลี้ยงกุ้งทะเล และเรือประมง ๓๙๗ ราย สูงกว่าเป้าหมาย ๔๗ ราย และอบรมให้ความรู้การปฏิบัติการใช้แรงงานที่ดีสำหรับ เรือประมงได้ ๑๐๕ ราย จากเป้าหมาย ๘๐ ราย

๑๘.๑.๒) สํารวจและจัดเก็บข้อมูลแรงงานประมงในเรือประมงทะเล เพื่อป้องกันการคํามนุษย์ ๓๙,๐๑๗ ลำ ร้อยละ ๙๗.๕๔ ของเป้าหมาย ๔๐,๐๐๐ ลำ

๑๘.๑.๓) บูรณาการตรวจเรือประมง และแรงงานในภาคประมง ๔๑ ครั้ง ร้อยละ ๑๘๖.๓๖ ของเป้าหมาย ๒๒ ครั้ง อบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความเข้าใจด้านการป้องกันและปราบปรามการคํามนุษย์ ๑๓๔ ราย ครอบคลุมเป้าหมาย

๑๘.๑.๔) ส่งเสริมภาพลักษณ์และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้นำเข้า/ผู้บริโภคนสินค้าประมง และภาคประชาสังคมทั้งในและต่างประเทศในการแก้ปัญหาแรงงานภาคประมงของไทย โดยไปเจรจา/หารือกับหน่วยงานต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศเบลเยียม รวมทั้งเข้าร่วมงานแสดงสินค้าที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ๓ ครั้ง ครอบคลุมเป้าหมาย

๑๘.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามในพื้นที่ พบประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑๘.๒.๑) ข้อมูลทะเบียนเรือกับจำนวนเรือที่มีอยู่จริงยังไม่เป็นปัจจุบัน เนื่องจากเจ้าของเรือ ไม่ได้มาแจ้งยกเลิกกรณีเรือสูญหาย หรือเลิกทำการประมง การประชาสัมพันธ์ไม่เพียงพอ ยังมีเรือบางส่วนที่ยังไม่ได้มาขึ้นทะเบียน

๑๘.๒.๒) แรงงานต่างด้าวในฟาร์มเพาะเลี้ยงกุ้ง เมื่อได้รับใบอนุญาตจากสำนักงานแรงงานจังหวัดให้ทำงานในประเทศไทยได้แล้ว จะหลบหนีไปทำงานที่อื่น เป็นปัญหากับฟาร์มเพาะเลี้ยงกุ้งในปัจจุบัน

๑๘.๒.๓) ข้อเสนอแนะ

ควรตรวจสอบจัดทำข้อมูลทะเบียนเรือให้เป็นปัจจุบัน และประชาสัมพันธ์ข้อมูล ความจำเป็น ประโยชน์ที่จะได้รับทั้งภาครัฐและผู้ประกอบการ โดยภาครัฐใช้เป็นข้อมูลในการบริหารจัดการ กำกับ ดูแล และให้ความช่วยเหลือ

๑๙) โครงการส่งเสริมสินค้าเกษตรปลอดภัย

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาเกษตรกรให้สามารถผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย และเพื่อสร้างโอกาสทางการตลาดให้สินค้าเกษตรปลอดภัยสามารถแข่งขันได้ทั้งในตลาดภายในและต่างประเทศ เป้าหมายเกษตรกร ๖,๗๕๐ ราย ปีงบประมาณ ๒๕๕๕ ได้รับความช่วยเหลือ ๑๓,๙๒๙,๑๐๐ บาท

๑๙.๑) ผลการดำเนินงาน

๑๙.๑.๑) ปี ๒๕๕๕ จัดอบรมหลักสูตรการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยแก่เกษตรกร ๖,๗๖๐ ราย ร้อยละ ๑๐๐.๑๕ ของเป้าหมาย ๖,๗๕๐ ราย พร้อมทั้งจัดทำแปลงต้นแบบการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย ๙๐๓ แปลง ร้อยละ ๑๐๐.๑๑ และแปลงทดสอบนวัตกรรมการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย ๓๗ แปลง ร้อยละ ๑๑๒.๑๒

๑๙.๑.๒) ปี ๒๕๕๖ พัฒนาความรู้เรื่องการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยจากสารเคมี การปนเปื้อนของจุลินทรีย์ และพัฒนากลุ่มผู้ผลิตผักปลอดภัย ๑,๐๓๐ ราย และ ๘๘๓ กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๙๘ และ ๑๐๐.๑๑ ตามลำดับ พร้อมทั้งจัดกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกร ๑๗,๖๔๐ ราย ครอบคลุมเป้าหมาย

๑๙.๒) ผลการติดตามในพื้นที่

กลุ่มส่งเสริมกรรมไร่สารพิษอำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นการรวมตัวกันของเกษตรกรที่เห็นถึงโทษภัยของการใช้สารเคมีในการเกษตร และการทำเกษตรที่ทำลายสภาพแวดล้อมในพื้นที่ โดยยึดอาชีพปลูกผักไม่ใช้สารเคมี มีสมาชิกปลูกผัก ๑๖๘ รายพื้นที่เพาะปลูกประมาณ๙๐ ไร่ ซึ่งจะสามารถ

เลิกการใช้สารเคมีในการเกษตรได้อย่างสิ้นเชิงลดการตกค้างของสารเคมีในผลผลิต ทำให้เกษตรกรสามารถขายผลผลิตได้สูงเฉลี่ย ๓,๗๘๒ กก./คน/ปีราคาขายกิโลกรัมละ ๔๖ บาท มีรายได้เฉลี่ย ๑๓๓,๗๗๐ บาท/ปี

๒๐) โครงการความปลอดภัยสินค้าเกษตรและอาหาร (พืช)

วัตถุประสงค์ เพื่อให้สินค้าเกษตร (พืช) มีคุณภาพมาตรฐาน มีความปลอดภัยสำหรับผู้บริโภค และสามารถส่งออกได้ เป้าหมายเร่งรัดการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านมาตรฐานคุณภาพสินค้าเกษตรและอาหารครบวงจร ตลอดจนห่วงโซ่อาหารในสินค้าเป้าหมาย ปรับปรุงคุณภาพสินค้าเกษตรและอาหาร ทั้งผลิตเพื่อการบริโภคและเพื่อส่งออก เป็นการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของสินค้า

๒๐.๑) ผลการดำเนินงาน

๒๐.๑.๑) ปี ๒๕๕๕ ตรวจรับรองแปลง GAP จำนวน ๑๕๗,๐๓๘ ไร่ ร้อยละ ๑๒๖.๑๘ และ สถานประกอบการ/โรงคัดบรรจุ/โรงงานแปรรูป ๑,๐๓๘ โรง ร้อยละ ๑๖๔.๗๖ ตรวจรับรองสารพิษตกค้าง/สารปนเปื้อน/ปลอดภัยศัตรูพืชรวม ๔๓๒,๗๙๗ ฉบับ ร้อยละ ๑๔๘.๒๒ ของเป้าหมาย ๒๙๒,๐๐๐ ฉบับ

๒๐.๑.๒) ปี ๒๕๕๖ ตรวจสอบและรับรองแหล่งผลิตพืช GAP ๑๖๑,๔๓๑ ไร่ ผ่านการรับรอง ๑๐๕,๘๔๘ ไร่ ร้อยละ ๖๕.๕๗ ของฟาร์มที่ตรวจรับรอง สถานประกอบการ/โรงคัดบรรจุ/โรงงาน แปรรูป ๑,๐๐๑ โรง

๒๐.๒) ผลการติดตามในพื้นที่

๒๐.๒.๑) กลุ่มปรับปรุงคุณภาพไม้ผล (ส้มโอ) ตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม มีเกษตรกรที่ได้รับใบรับรองมาตรฐาน GAP จำนวน ๒๒ ราย ด้านการตลาดมีพ่อค้าคนกลางเข้ามาซื้อที่สวนในราคาเฉลี่ย ๓๘ บาท/กก. ทำให้มีรายได้เฉลี่ย ๑๓๘,๘๘๙ บาท/คน/ปี เนื่องจากการใช้สารชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี ทำให้ลดต้นทุนการผลิตเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอประสบปัญหาโรคราบาดหนอน ฝัสดำตาย และโรครากเน่าและโคนเน่าที่พบการระบาดในสวนส้มโอเป็นจำนวนมาก ทำให้ผลผลิตตกต่ำลง

๒๐.๒.๒) เกษตรกรผู้ปลูกลำไย ในท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกผู้ปลูกลำไยเกษตรกรมีพื้นที่การปลูกลำไยเฉลี่ยประมาณ ๖.๒๕ ไร่ผลผลิตของเกษตรกรเฉลี่ย ๑,๐๖๓ กก./ไร่ ส่วนราคาขายเฉลี่ย ๑๖.๖๘ บาท/กก. ทำให้เกษตรกร มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๑๐๙,๘๑๓ บาท/ปี

๒๐.๒.๓) จากการเยี่ยมชมโรงคัดแยกผักผลไม้ของโครงการหลวงหนองหอย อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาระบบการบริหารจัดการผักผลไม้ของโครงการหลวง ซึ่งมีการดำเนินงานตั้งแต่การวางแผนการผลิตระดับฟาร์ม การตรวจรับรองมาตรฐานในแต่ละขั้นตอนตั้งแต่ผู้ผลิตระดับฟาร์มจนถึงการขนส่งถึงผู้บริโภคปลายทาง การผลิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้รับการรับรองมาตรฐานฟาร์มพบว่าเกษตรกรมีพื้นที่การปลูกผักปลอดสารพิษเฉลี่ย ๑๑ ไร่ ผลผลิตของเกษตรกรเฉลี่ย ๑,๑๑๑ กก./ไร่ ทำให้เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๑๙๘,๕๕๖ บาท/ปี ทั้งนี้ เกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารพิษโครงการหลวงประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานในการเพาะปลูก เนื่องจากเยาวชนรุ่นใหม่หันไปทำงานนอกภาคเกษตร

๒๐.๒.๔) ข้อเสนอแนะ

(๑) เกษตรกรควรมีการจดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ เพื่อใช้รับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ นอกจากนี้ยังช่วยในเรื่องของค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ได้อีกด้วย

(๒) ควรปลูกฝังบุตรหลานเกษตรกรให้มีความภูมิใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรจัดสรรเงินทุนให้ผู้ที่มีศรัทธาเรียนภาคเกษตรในสถาบันศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เยาวชนเกษตรกรรุ่นใหม่มีทัศนคติที่ดีในการประกอบอาชีพในภาคเกษตรต่อไป

๒๑) โครงการความปลอดภัยด้านอาหาร (ปศุสัตว์)

วัตถุประสงค์ เพื่อให้สินค้าปศุสัตว์และกระบวนการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพปลอดภัยได้มาตรฐาน เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สามารถแข่งขันได้ สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคภายในประเทศและเป็นที่ยอมรับของประเทศคู่ค้าเพื่อยกระดับคุณภาพสินค้าปศุสัตว์ เป้าหมายสินค้าปศุสัตว์ที่มีคุณภาพได้มาตรฐานปลอดภัยต่อผู้บริโภค และสถานประกอบการด้านปศุสัตว์ได้รับการตรวจสอบ และรับรองมาตรฐานตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด

๒๑.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๖ สามารถตรวจรับรองมาตรฐานฟาร์ม GAP ๔๗,๘๒๐ ฟาร์ม (ร้อยละ ๑๒๘.๕๔) โรงงานด้านปศุสัตว์ ๕,๔๕๑ โรงงาน (ร้อยละ ๑๕๑.๗๕) และตรวจวิเคราะห์สินค้าปศุสัตว์ ๖๗๗,๐๘๔ ตัวอย่าง ร้อยละ ๑๐๕.๑๐ ของเป้าหมาย ๖๔๔,๒๒๐ ตัวอย่าง

๒๑.๒) ผลการติดตาม

๒๑.๒.๑) เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม สหกรณ์โคนมไทย - เดนมาร์กพัฒนานิคม จำกัด จังหวัดลพบุรี ซึ่งสมาชิกมีการปรับเปลี่ยนเข้าสู่มาตรฐาน GAP แบบค่อยเป็นค่อยไปโดยไม่ต้องลงทุนสูง สมาชิกส่วนใหญ่ขายน้ำนมดิบให้ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบของสหกรณ์ คิดราคาตามคุณภาพน้ำนมดิบ โดยเกษตรกรได้รับราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ ๑๗ บาท เพิ่มขึ้นจากเดิมที่ได้รับกิโลกรัมละ ๑๕ บาท ส่วนปัญหาที่พบส่วนใหญ่ คือ ปัญหาขาดน้ำในช่วงฤดูแล้ง ทำให้เกษตรกรที่ไม่มีเงินทุนในการสำรองหญ้า ต้องซื้อหญ้าราคาแพงจากฟ่อนละ ๒๕ บาท เป็น ๕๐ - ๖๐ บาท นอกจากนี้ยังมีปัญหาผู้รวบรวมน้ำนมดิบหักค่าบริหารแพงกิโลกรัมละ ๑.๕๐ บาท

๒๑.๒.๒) เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ และโคขุนบ้านโพนยางคำ หมู่ ๑๐ ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ตั้งเป็นสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป. กลางโพนยางคำ จำกัด เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด ๔,๔๓๐ ราย เป้าหมายในการก่อตั้งสหกรณ์ขึ้นมาก็เพื่อเป็นการพัฒนาพันธุ์โคเนื้อ ส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงโคเนื้อใน ๒ จังหวัด คือ สกลนครและนครพนมและได้ลงพื้นที่ส่งเสริมที่แรกคือที่บ้านโพนยางคำ โดยได้ประสานศูนย์ส่งเสริมการขยายพันธุ์สัตว์ กองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป.กลาง) ให้การสนับสนุนด้านการผสมเทียมโค บุคลากร และน้ำเชื้อโคพ่อพันธุ์เนื้อจากต่างประเทศ การจะเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์โพนยางคำและส่งเสริมให้กับสหกรณ์นั้นต้องเป็นโคพันธุ์ลูกผสม ๕๐ เปอร์เซนต์ คือ พันธุ์ชาโรเลย์ ซิลเบนทอล และลิมูซัน ตรงตามสายพันธุ์ที่สหกรณ์กำหนด การเลี้ยงโคขุนเกษตรกรจะเลี้ยงประมาณรุ่นละ ๑๐-๑๕ ตัว และมีโคแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูกโค จำนวน ๗-๘ ตัวโดยแต่ละปีสามารถจำหน่ายโคขุนจนทำให้มีกำไรปีละประมาณ ๓๐๐,๐๐๐-๓๕๐,๐๐๐ บาท โดยราคาถ้ายังไม่ได้ฆ่าและอยู่ที่กิโลกรัมละ ๘๔ บาท ส่วนราคาที่ฆ่าแล้วอยู่ที่กิโลกรัมละ ๑๕๐ บาท ซึ่งในปัจจุบันสามารถผลิตได้ครั้งละ ๕๕ ตัว/วัน

๒๑.๒.๓) อาหารในการเลี้ยง คือ หญ้ากินนี หรือหญ้าทั่วไป ฟางข้าวและกินอาหารชั้นมีคุณค่าครบถ้วนที่ปรุงแต่งจากทางสหกรณ์จากนั้นเจ้าหน้าที่จะจัดชุดลงสู่มตรวจคุณภาพของโคขุนทุกเดือนและเมื่อโคขุนมีน้ำหนักเข้าตามเกณฑ์สมาชิกจะแจ้งต่อประธานกลุ่มเพื่อรอกำนำเข้าสู่โรงงานฆ่าและแปรรูปเนื้อโคจำหน่ายต่อไป โดยมีการฆ่าและสับดาห์ละ ๒ วัน คือ วันอังคารและวันศุกร์ ปัจจุบันร้านโคขุนโพนยางคำมีเพิ่มขึ้นหลายร้านทั่วกรุงเทพฯ และมีเนื้อปลอมแอบมาขายภายใต้แบรนด์โพนยางคำ

๒๑.๒.๔) เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อสหกรณ์โคขุนสระแก้ว นทพ. จำกัด อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว ประสบปัญหาตลาดโคเนื้อซบเซา เกษตรกรขายโคเนื้อได้เฉลี่ยกิโลกรัมละ ๖๘ บาท เนื่องจากประเทศเวียดนามชะลอการซื้อ เพราะฝนตกชุกและประเทศมาเลเซียกำลังประสบปัญหาโรคปากและเท้าเปื่อย

๒๑.๒.๕) พื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และพัทลุง

(๑) การรับรองมาตรฐาน GAP พบว่า มีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ๓๕๕ ฟาร์ม และศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบ ๓๑๕ ศูนย์ ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP จากกรมปศุสัตว์

(๒) การจำหน่ายนํ้านมดิบ พบว่า ศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบทำหน้าที่ในการรับซื้อนํ้านมดิบจากเกษตรกร เพื่อส่งให้กับบริษัทผู้ผลิตนม ได้แก่ บริษัท ซีพี-เมจิ จำกัด และบริษัท แมรี่แอน แครี่โปรดักส์จำกัด โดยราคารับซื้อนํ้านมดิบที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ย ๑๗ บาทต่อกิโลกรัม (คิดราคาตามคุณภาพนํ้านมดิบตามประกาศของคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์ ๑๘ บาทต่อกิโลกรัม)

(๓) เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในพื้นที่จังหวัดพัทลุง พบว่า ประสบปัญหาอาหารหยาบในพื้นที่หายาก เนื่องจากมีการนำพื้นที่เพาะปลูกไปปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น และขาดพันธุ์โคนมที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งเกษตรกรแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการเลี้ยงลูกโคเพื่อเป็นโคสาว ทำให้มีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น

๒๒) โครงการพัฒนาและส่งเสริมระบบการตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวให้ได้มาตรฐาน

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาระบบการรับรองคุณภาพสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้รับความเชื่อมั่น เป้าหมายตรวจสอบและรับรองระบบการผลิตข้าวด้วยการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตรวจวิเคราะห์คุณภาพทางกายภาพผลผลิตข้าวเปลือก ปริมาณสารเคมีตกค้างในดิน น้ำ และผลผลิตข้าวเปลือก นำร่องการตรวจสอบและรับรองระบบการผลิตข้าว GAP แบบกลุ่ม และตรวจสอบและรับรองมาตรฐาน GMP โรงสีข้าว

๒๒.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๕ พัฒนาต้นแบบให้การรับรองเป็นกลุ่ม ตรวจสอบและรับรอง GMP โรงสีข้าว โดยพัฒนาผู้ประกอบการ ๑๕๐ ราย ผู้ตรวจประเมินมาตรฐานโรงสีข้าว GMP ๒๘ ราย และรับรองมาตรฐานโรงสีข้าว ๒ โรง ร้อยละ ๔๐ ของเป้าหมาย ๕ โรง นอกจากนี้ พัฒนาระบบการตรวจสอบและรับรองคุณภาพให้ได้มาตรฐานสร้างความมั่นใจคุณภาพสินค้าข้าว จัดอบรมพัฒนาผู้ตรวจประเมิน หัวหน้าผู้ตรวจประเมิน ๕๖๕ ราย จากเป้าหมายรวม ๕๕๐ ราย

๒๒.๒) ผลการติดตาม

๒๒.๒.๑) กลุ่มผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์วิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกระสังข์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา มีสมาชิก ๗๖ ราย ได้รับการสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวก และอุปกรณ์การเกษตรเพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่กลุ่มเกษตรกร อาทิเช่น ฉางเก็บข้าวเปลือกขนาด ๓๐๐ ตัน จำนวน ๑ หลัง ชุดอุปกรณ์ทำกล้านาโยน ๑ ชุด เป็นต้นจากบริษัท ข้าวรัชมมงคล และบริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด เกษตรกรในกลุ่มซื้อพันธุ์และจำหน่ายข้าวให้กับบริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด ปีละ ๑๐๐ ตัน ผ่านโรงสีข้าวบริษัทข้าวรัชมมงคลในราคาที่สูงกว่าราคาตลาดกิโลกรัมละ ๒ - ๓ บาท ประกอบกับเกษตรกรลดใช้ปุ๋ยเคมีมาใช้ปุ๋ยชีวภาพมากขึ้น ทำให้เกษตรกรมีรายได้สุทธิในปี ๒๕๕๔ เฉลี่ย ๔๓,๓๐๗ บาท/คน/ปี

๒๒.๒.๒) เกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนห้วยพัฒนา ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ มีศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกาฬสินธุ์ให้การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกรและรับรองมาตรฐานแล้วส่วนทางด้านผลผลิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้รับการรับรองมาตรฐานฟาร์ม พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ทำนาเฉลี่ยประมาณ ๑๘ ไร่ ผลผลิตของเกษตรกรเฉลี่ย ๔๒๒ กก./ไร่ เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๕,๕๕๗ บาท/ไร่

๒๒.๒.๓) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์จังหวัดเชียงรายประสบปัญหาเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เพลี้ยหอยใบแห้ง ทำให้ผลผลิตข้าวตกต่ำลง นอกจากนี้เกษตรกรยังประสบปัญหาต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ได้แก่ ค่าแรงงาน ค่าปุ๋ย ยาฆ่าหญ้า และแมลง เป็นต้น การผลิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้รับการรับรองมาตรฐานฟาร์ม พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่การทำนาเฉลี่ยประมาณ ๑๓ ไร่ ผลผลิตของเกษตรกรเฉลี่ย ๖๒๕ กิโลกรัม/ไร่ เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๖๓,๗๗๔ บาท/ปี

๒๒.๒.๔) ข้อเสนอแนะ

(๑) ควรเลื่อนเวลาปลูกข้าวนาปีเร็วกว่าปกติ คือ ช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน ๒๕๕๕ คาดว่าจะเก็บเกี่ยวในเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ๒๕๕๕ ก่อนถึงฤดูน้ำหลาก ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนช่วงเวลาทำนาปีเพื่อหนีปัญหาน้ำท่วม จากเดิมที่เคยเริ่มเพาะปลูกในเดือนมิถุนายน - สิงหาคมและเก็บเกี่ยวช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม จะประสบกับความเสียหายจากภาวะน้ำท่วมซ้ำซาก เป็นทางเลือกและแก้ปัญหาในการปลูกข้าวสำหรับเกษตรกรได้

(๒) ควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกัน เพื่อถ่ายทอดความรู้ได้อย่างทั่วถึง และเห็นความสำคัญของการผลิตข้าว GAP ปลอดภัยและได้มาตรฐาน

(๓) ภาครัฐควรจัดให้มีการอบรมให้คำแนะนำแก้ปัญหาเรื่องการป้องกันแก้ไขปัญหาโรคพืชและแมลง เช่น เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลให้กับเกษตรกรในพื้นที่ที่ประสบปัญหา

๒๓) โครงการตรวจสอบและรับรองคุณภาพสินค้าประมง

รับผิดชอบโดยกรมประมง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผลผลิตสัตว์น้ำ และผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพได้มาตรฐานตามสากล มีความปลอดภัยสำหรับการบริโภคเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีเป้าหมายสินค้าประมงผ่านเกณฑ์มาตรฐานของกรมประมงไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๙ ระยะเวลาดำเนินการ ๔ ปี ตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๖ โดยในปี ๒๕๕๕ ได้รับความจัดสรรงบประมาณ จำนวน ๑,๐๑๒,๔๖๙,๗๐๐ บาท

๒๓.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๕ -๒๕๕๖ ตรวจรับรองมาตรฐานฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ๓๒,๐๑๐ ฟาร์ม ร้อยละ ๑๐๑.๖๒ (ผ่านการรับรอง ๒๗,๗๖๙ ฟาร์ม) สถานที่ผลิต/แปรรูป ๖๑๕ โรงงาน ร้อยละ ๑๐๗.๕๒ (ผ่านการรับรอง ๕๘๘ โรง) โรงงานอาหารสัตว์ ๑๑ โรง ร้อยละ ๑๒๒.๒๒ ตรวจวิเคราะห์คุณภาพวัตถุดิบสัตว์น้ำ/ปัจจัยการผลิต/ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ/แหล่งเพาะเลี้ยงและแหล่งผลิต ๑๘๒,๘๘๑ ตัวอย่าง ร้อยละ ๑๑๗.๒๔ ของเป้าหมายรวม ๑๕๕,๙๙๔ ตัวอย่าง

๒๓.๒) ผลการติดตามในพื้นที่

๒๓.๒.๑) เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาสด จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งได้รับการรับรอง GAP แบบกลุ่ม พบว่า เกษตรกรยังมีการเลี้ยงที่ไม่ถูกต้อง ใช้อัตราส่วนลูกปลาที่ปล่อยในบ่อไม่แน่นอน ใช้ฟอ-แมพันธุ์จำนวนมากในการผสมพันธุ์ ทำให้มีลูกปลาในอัตราที่แน่นอน บ่อ การให้อาหารที่ไม่เพียงพอ เป็นสาเหตุทำให้การเจริญเติบโตช้า และเกิดโรคระบาด เป็นผลให้ในปี ๒๕๕๔ มีกำไรสุทธิในการเลี้ยงปลาสดลดลงเหลือ ๕๑,๑๒๘ บาทต่อปี

๒๓.๒.๒) เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย เกษตรกรมีพื้นที่การเลี้ยงปลานิลเฉลี่ยประมาณ ๔.๗๕ ไร่ ผลผลิตของเกษตรกรเฉลี่ย ๗๔๘ กก./ไร่ ส่วนราคาขายเฉลี่ย ๔๕ บาท/กก. เกษตรกรมีรายได้สุทธิเฉลี่ย ๓๙,๕๖๗ บาท/ปี มีปลานิลจากจังหวัดเชียงรายเข้ามาตีตลาดของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ปลานิลที่ขายมีราคาตกต่ำและถ้าเลี้ยงไว้นานตัวโตยิ่งทำให้ขายยากขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันจังหวัดเชียงรายมีการเลี้ยงปลานิลเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอำเภอพาน และเลี้ยงแบบผสมผสาน ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำกว่าจังหวัดเชียงใหม่ที่เข้าระบบตรวจรับรอง และใช้อาหารสำเร็จรูปเป็นหลัก แม้จะมีการจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงปลานิลและมีการจัดการด้านการตลาด

๒๓.๒.๓) เกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงกุ้งก้ามกรามบ้านสันสลีหลวง ตำบลศรีคล้า อำเภอแม่จัน ในท้องที่จังหวัดเชียงราย พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งก้ามกราม มีสมาชิกทั้งหมด ๘ คน ที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP ผลผลิตที่ได้จำหน่ายภายในหมู่บ้านซึ่งมีร้านอาหารอยู่ในกลุ่มๆ เกษตรกรจึงมีรายได้จากการขายกุ้งก้ามกรามตลอดปีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้รับการรับรองมาตรฐานฟาร์ม พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่เลี้ยงกุ้งก้ามกรามเฉลี่ยประมาณ ๙.๑๕ ไร่ ผลผลิตของเกษตรกรเฉลี่ย ๒๖๙ กก./ไร่ ส่วนราคาขายเฉลี่ย ๒๒๘ บาท/กก. เกษตรกร มีรายได้สุทธิเฉลี่ย ๘๖,๕๒๐ บาท/ปีเกษตรกรขาดพันธุ์ลูกกุ้งก้ามกรามที่มีคุณภาพ เพราะต้องไปซื้อลูกกุ้งจากจังหวัดสุพรรณบุรี หรือฉะเชิงเทรา โดยขนส่งเองและในช่วงที่ผ่านมาพบว่า กุ้งเป็นโรคและตายหมด ในขณะที่ตลาดยังมีความต้องการมาก

๒๓.๓) ข้อเสนอแนะ

๒๓.๓.๑) ควรมีการส่งเสริมการเลี้ยงปลาชนิดแบบมุ่งผลผลิตโดยไม่ใช้สารเคมี เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการคัดเลือกเกษตรกรที่มีแนวความคิดที่ต้องการปรับปรุงและพัฒนาการเลี้ยงปลาชนิด เข้าร่วมโครงการถ่ายทอดวิธีการและสาธิตให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรอย่างเข้มข้นโดยมุ่งหวังให้ผลผลิตจากการเลี้ยงปลาชนิดของเกษตรกรสูงขึ้น

๒๓.๓.๒) ควรมีการส่งเสริมภายในจังหวัดให้มีการบริโภคปลานิล เพื่อให้เกษตรกรจะได้มาเลี้ยงปลานิลให้มากขึ้น เนื่องจากพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดใหญ่ และควรมีการประสานกลุ่มผู้เลี้ยงปลานิลกับภาคส่วนอื่นทั้งด้านการผลิตและการตลาด

๒๓.๓.๓) ควรเน้นงานวิจัยเกี่ยวกับพันธุ์กุ้งก้ามกราม เพราะฟาร์มเอกชนรายใหญ่จะมีราคาสูง และบางพื้นที่ก็มีข้อผูกมัดเกี่ยวกับการซื้ออาหารสัตว์น้ำและการขายผลผลิต ในขณะที่คุณภาพก็ไม่ได้สูงกว่าฟาร์มทั่วไป

๒๔) โครงการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อพัฒนาผลผลิตและผลิตภัณฑ์ให้ได้คุณภาพมาตรฐานความปลอดภัยตั้งแต่ต้นน้ำ การผลิตระดับฟาร์มตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice : GAP) จนถึงปลายน้ำ การผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ระดับโรงงานตามมาตรฐานหลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิต (Good Manufacturing Practice : GMP) และการวิเคราะห์อันตรายจุดควบคุมวิกฤติ (Hazard Analysis critical Point : HACCP) มีระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐ เป้าหมายสินค้า ๕ ชนิด ได้แก่ ข้าว พืชผัก ไข่ สุกกร และกุ้ง มีระยะเวลาดำเนินงานโครงการตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐

๒๔.๑) ผลการติดตาม

๒๔.๑.๑) ปี ๒๕๕๗

(๑) พัฒนาเกษตรกรผู้การผลิตตามการปฏิบัติที่ดี โดยตรวจรับรองและสนับสนุนการผลิตข้าว GAP ทั้งในเกษตรกรรายเดิมและรายใหม่ ๕๓,๐๐๐ แปลง รับรองแบบกลุ่ม ๑๒๐ กลุ่ม โรงสีข้าว GMP ๒๔ โรง ครอบคลุมเป้าหมาย แหล่งผลิตพืช ปศุสัตว์ และประมงรวม ๑๗๑,๗๑๗ ฟาร์ม ร้อยละ ๑๒๑.๐๕ ของเป้าหมาย ๑๔๑,๘๕๘ ฟาร์ม โรงงาน/สถานประกอบการผลิตอีก ๕๖,๙๖๙ แห่ง จากเป้าหมาย ๔๒,๑๔๐ แห่ง นอกจากนี้ ได้เตรียมความพร้อมรับมือปัญหาโรคไข้หวัดนก โดยเฝ้าระวังสถานที่เสี่ยงและทำลายเชื้อโรค ๓,๓๘๘,๖๘๗ แห่ง หรือร้อยละ ๑๑๗.๐๙ ของเป้าหมาย ๒,๘๙๔,๐๐๐ แห่ง ส่วนการปรับปรุงสุขอนามัย/โครงสร้างพื้นฐาน ทำเทียบเรือ ๓ แห่ง อยู่ระหว่างการก่อสร้าง และประสบปัญหาขาดแรงงาน

(๒) พัฒนามาตรฐานและตรวจสอบรับรอง และสร้างความเชื่อมั่น ในมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร โดยการพัฒนาระบบการปฏิบัติ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์และปรับปรุงโรงเรือน ๑๓๐ แห่ง และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ๑๘๙,๖๑๓ ราย ตามเป้าหมาย

(๓) ตรวจรับรองด้านประมง จากการถ่ายโอนให้เอกชนตรวจรับรอง มีสาเหตุจากกระบวนการจัดจ้างตามระเบียบทางราชการล่าช้า และเจ้าหน้าที่เอกชนยังขาดประสบการณ์ ในการเข้าตรวจรับรองฟาร์ม ประกอบกับการระบาดของกลุ่มอาการตายด่วน (Early Mortality Syndrome : EMS) ในกุ้งขาว เกษตรกรหยุดการเลี้ยงทำให้การตรวจรับรองฟาร์มกุ้งดำเนินการได้เพียงร้อยละ ๓.๓๖ ของเป้าหมาย ๕,๐๐๐ ราย ส่วนด้านปศุสัตว์เป็นการจัดจ้างผู้ตรวจที่ผ่านการรับรองจาก มกอช. ไม่มีผู้ประกอบการ มาเสนอราคา ทำให้ในปี ๒๕๕๗ ต้องยกเลิกการจ้างตรวจประเมิน GAP ฟาร์มไก่และสุกร

(๔) การเปลี่ยนแปลงหลังได้รับการพัฒนาคุณภาพมาตรฐาน

(๔.๑) ด้านต้นทุนการผลิต เกษตรกรร้อยละ ๖๓.๑๙ มีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น โดยเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๗.๓๒ ของต้นทุนเดิม เนื่องจากปัจจัยการผลิตที่เพิ่มขึ้น ส่วนร้อยละ ๑๕.๕๘ มีต้นทุนการผลิตลดลงจากต้นทุนเดิมร้อยละ ๒๓.๒๔ เป็นผลจากการจัดการฟาร์มที่ดี

(๔.๒) ด้านการจำหน่าย หลังได้รับมาตรฐานฟาร์ม เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตให้กับบริษัทเพิ่มมากขึ้นจากร้อยละ ๑๗.๓๖ เป็นร้อยละ ๓๐.๖๑ การกำหนดราคายังเป็นของผู้ซื้อ แต่มีสัดส่วนลดลงโดยเกษตรกรสามารถต่อรองราคาได้มากขึ้นร้อยละ ๑๗.๐๕ และมีการซื้อขายล่วงหน้าได้ ร้อยละ ๒๐.๑๖ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๒.๐๕ ของรายได้เดิมที่เคยได้รับ

(๔.๓) ด้านคุณภาพชีวิตและสภาพแวดล้อม พบว่ามีแนวโน้มที่ดีขึ้น เกษตรกรมีสุขภาพดีขึ้น ร้อยละ ๖๕.๒๒ และระบบนิเวศบริเวณใกล้เคียงดีขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๖๖.๑๗ ซึ่งเป็นผลจากการจัดการฟาร์มที่ดี และมีระบบการจัดการของเสียที่ดีขึ้น

(๕) ข้อเสนอแนะ

(๕.๑) การเปลี่ยนมาตรฐานการตรวจสอบ และถ่ายโอนภารกิจให้เอกชนดำเนินการ ควรเร่งประชาสัมพันธ์การเปลี่ยนมาตรฐานจากหน่วยงานตรวจสอบเป็นมาตรฐานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (มกช.) ซึ่งมีมาตรฐานสูงขึ้นและใกล้เคียงมาตรฐานสากล และการถ่ายโอนภารกิจ การตรวจรับรองให้เอกชนดำเนินการ เพื่อให้การตรวจรับรองได้รวดเร็วทันเวลากับความต้องการใช้ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรเข้าสู่ระบบ GAP และปฏิบัติได้จริงมากขึ้น

(๕.๒) การพัฒนาสินค้าเกษตรและอาหารของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ในกลุ่มพื้นฐานควรให้ความสำคัญการปรับปรุงโรงเรือนให้ถูกสุขลักษณะตามมาตรฐาน อย. แล้วจึงพัฒนาไปสู่การผลิตเชิงอุตสาหกรรมในกลุ่มที่มีศักยภาพ เน้นความสำคัญการพัฒนาผลิตตามมาตรฐาน GMP

๒๔.๑.๒) ปี ๒๕๕๘

(๑) ด้านพืช

(๑.๑) ข้าว พัฒนาผู้ตรวจประเมินระบบการผลิตข้าว GAP โรงสีข้าว GMP และหน่วยตรวจรับรองแล้ว ๕๘๐ ราย หรือร้อยละ ๙๙.๕๙ พัฒนาต้นแบบให้การรับรองเป็นกลุ่มครบ ๑๔๐ กลุ่ม ส่งเสริมการผลิตข้าวปลอดภัยด้วยการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีขึ้นพื้นฐานสำหรับข้าว (Pre GAP) ได้ครบ ๒๕๐ ชุมชน และตรวจประเมินแปลงข้าว Pre GAP ได้ ๒๓,๓๐๐ แปลง คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๒๐ ของเป้าหมาย ๒๕,๐๐๐ ราย ส่วนการพัฒนาและส่งเสริมระบบการผลิตข้าวอินทรีย์มีการสร้างศูนย์เรียนรู้การผลิตข้าวอินทรีย์ ชุมชนในพื้นที่ ๗ แห่ง และอบรมผู้ตรวจประเมินผล/เกษตรกรรวม ๑,๐๒๘ ราย หรือร้อยละ ๘๗.๘๖ ของเป้าหมาย ๑,๑๗๐ ราย

(๑.๒) ผัก - ผลไม้ ตรวจสอบแหล่งผลิตเพื่อรับรองมาตรฐาน ตามระบบการจัดการคุณภาพ GAP ได้ ๙๖,๐๓๗ ฟาร์ม (ร้อยละ ๑๑๕.๘๕) โรงคัดบรรจุ ๙๔๖ โรงงาน (ร้อยละ ๑๓๑.๓๙) และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพแก่เกษตรกร ครบ ๑๖๘,๘๙๖ ราย รวมทั้งส่งเสริมติดตามผลการดำเนินธุรกิจรวบรวมและจำหน่ายผลไม้ของสถาบันเกษตรกร ๙๒ แห่ง รวม ๒๙,๐๓๕ ตัน ร้อยละ ๗๒.๕๙ ของเป้าหมาย ๔๐,๐๐๐ ตัน

(๒) ด้านประมง

(๒.๑) กุ้ง ได้ตรวจและรับรองคุณภาพสินค้าประมงตลอด กระบวนการผลิต ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำรวม ๓๑,๒๔๓ ฟาร์ม (เป้าหมาย ๓๒,๐๐๐ ฟาร์ม) โรงงาน ๓๑๕ โรง (เป้าหมาย ๓๒๐ โรง) ตรวจวิเคราะห์และเฝ้าระวังโรงสกัดน้ำชายฝั่ง/กุ้งทะเล ๒๑๙,๒๔๕ ตัวอย่าง ร้อยละ ๑๓๘.๕๙ ของเป้าหมาย ๑๕๘,๑๙๙ ตัวอย่าง ดำเนินการเพื่อรองรับกฎระเบียบของประเทศคู่ค้าโดยออกไปรับรองการจับ สัตว์น้ำให้เรือประมงไทย ๑๐,๕๙๙ ฉบับ ร้อยละ ๘๖.๑๗ ของเป้าหมาย ๑๒,๓๐๐ ฉบับ

(๒.๒) ปลานิล ตรวจรับรองมาตรฐานฟาร์มพ่อแม่พันธุ์ปลาครบตาม เป้าหมาย ๔๔ ฟาร์ม และฟาร์มเลี้ยงปลานิล ๗๙๖ ราย (เป้าหมาย ๘๐๐ ราย)

(๓) ด้านปศุสัตว์ (ไก่ และสุกร) พัฒนาคุณภาพสถานประกอบการ ด้านปศุสัตว์สู่มาตรฐาน ๕๕,๖๘๒ แห่ง ร้อยละ ๑๓๕.๔๘ ของเป้าหมาย ๔๑,๑๐๐ แห่ง ตรวจวิเคราะห์คุณภาพ สินค้าปศุสัตว์ ๓๙๑,๒๗๙ ตัวอย่าง หรือร้อยละ ๑๑๙.๕๑ ของเป้าหมาย ๓๒๗,๔๐๐ ตัวอย่าง และตรวจรับรองฟาร์ม ปลอดภัยโรคปากและเท้าเปื่อยในภาคตะวันออกให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลได้ ๘๔ คอมพาร์ทเมนท์ ร้อยละ ๑๑๒ ของเป้าหมาย ๗๕ คอมพาร์ทเมนท์

(๔) ด้านพัฒนามาตรฐาน ตรวจรับรอง และสร้างความเชื่อมั่นในมาตรฐาน สินค้าเกษตรและอาหาร โดยเตรียมความพร้อมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับมาตรฐานบังคับ ๒๘ ครั้ง ร้อยละ ๙๓.๓๓ ของเป้าหมาย ๓๐ ครั้ง และส่งเสริมระบบการรับรองฟาร์มมาตรฐานแบบกลุ่มได้ ๕๑๔ ราย จากเป้าหมาย ๔๐๐ ราย รวมทั้งแจ้งเตือนความปลอดภัยอาหารและอาหารสัตว์แก่เกษตรกร ๓,๘๐๐ ราย ร้อยละ ๙๕ ของ เป้าหมาย ๔,๐๐๐ ราย และจัดกิจกรรมพัฒนาอาหารฮาลาลครบ ๓ กิจกรรม

๒๔.๒) ผลการติดตาม

๒๔.๒.๑) ด้านแหล่งจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร พบว่า หลังจากได้รับมาตรฐาน ฟาร์มแล้ว เกษตรกรขายผลผลิตคุณภาพได้มาตรฐานรองรับให้กับบริษัทโดยตรงเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๓๐.๐๙ รองลงมาจำหน่ายสินค้าไปยังสถานที่รับซื้ออื่น ๆ ที่มีการรับซื้อสินค้ามาตรฐานโดยเฉพาะคิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐๗ เช่น สหกรณ์ศูนย์ข้าวชุมชน วิสาหกิจชุมชน และแพกุ้ง เป็นต้น และผู้รวบรวมท้องถิ่น ร้อยละ ๑๘.๕๒ แสดง

ให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องตลาดที่รับซื้อสินค้ามาตรฐานเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรยอมปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากรูปแบบเดิมสู่การผลิตในรูปแบบฟาร์มได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับ

๒๔.๒.๒) ด้านการกำหนดราคาผลผลิต พบว่า หลังจากที่ได้ผลผลิตของเกษตรกรได้รับมาตรฐานฟาร์มแล้ว ราคาจะถูกกำหนดโดยผู้ซื้อเช่นเดิม คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๑๐ โดยพบว่า มีสัดส่วนลดลงเมื่อเทียบกับก่อนได้รับมาตรฐาน นอกจากนี้เกษตรกรสามารถต่อรองได้มากขึ้นเป็นร้อยละ ๑๓.๗๘ และการตกลงซื้อขายล่วงหน้าเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวเป็นร้อยละ ๑๓.๗๘ แสดงให้เห็นถึงความต้องการสินค้าที่มีคุณภาพของผู้ซื้อผลผลิต โดยเกษตรกรที่ผลิตสินค้าได้มาตรฐานมีอำนาจในการเจรจาต่อรองและทำการตกลงซื้อขายสินค้าคุณภาพมาตรฐานได้มากขึ้น

๒๔.๒.๓) ด้านต้นทุนการผลิตของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าต้นทุนการผลิตเท่าเดิมไม่เปลี่ยนแปลง คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๘๖ รองลงมา เกษตรกร ร้อยละ ๓๑.๖๖ เห็นว่าต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น โดยที่ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๕๕ ของต้นทุนการผลิตเดิม และมีเกษตรกรร้อยละ ๒๖.๔๘ เห็นว่าต้นทุนการผลิตลดลง โดยเป็นต้นทุนการผลิตที่เกษตรกรสามารถลดลงได้ร้อยละ ๒๗.๕๐ เนื่องจากการจัดการฟาร์มที่ดี ใช้สารเคมีถูกต้องในปริมาณเหมาะสม รวมทั้งมีการใช้สารชีวภาพทดแทนสารเคมี การใช้ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยอินทรีย์ เมื่อแยกพิจารณารายด้าน พบว่า ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรด้านประมงเพิ่มขึ้นเนื่องจากราคาอาหารสัตว์ที่เพิ่มสูงขึ้น ส่วนด้านปศุสัตว์ พบว่า ต้นทุนการผลิตไม่เปลี่ยนแปลง

๒๔.๒.๔) ด้านรายได้ เกษตรกรที่ทำการผลิตสินค้าคุณภาพมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านรายได้ที่เกิดขึ้น โดยส่วนใหญ่เห็นว่ารายได้ยังเท่าเดิม เมื่อเทียบกับก่อนผลิตสินค้าคุณภาพ คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๗๙ เนื่องจากต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงทำให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก โดยมีเกษตรกรที่มีรายได้เพิ่มสูงขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๗๓ โดยมีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๑๓ ของรายได้เดิมที่เกษตรกรเคยได้รับ สำหรับสินค้าที่ช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นหลังจากได้รับมาตรฐานฟาร์มคือ กลุ่มสินค้าพืชผัก และผลไม้ โดยเกษตรกรมากกว่าร้อยละ ๕๐ เห็นว่ามีรายได้เพิ่มขึ้น แต่มีเกษตรกรอีกร้อยละ ๑๙.๔๘ ให้ความเห็นว่ารายได้ที่ได้รับลดลงจากเดิม คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๙๒ เนื่องจากต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นกว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้น

ในด้านประมง เกษตรกรประสบปัญหาการระบาดของโรคอีเอ็มเอส (Early Mortality Syndrome: EMS) หรือโรคตายด่วนกุ้งขาวที่เกษตรกรต้องประสบอยู่และความไม่ชัดเจนในแนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาของหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรที่ลดลงอย่างมาก

๒๔.๒.๕) ด้านสุขภาพของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีสุขภาพดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๑๘ ส่วนร้อยละ ๔๖.๕๓ ให้ความเห็นว่าเหมือนเดิมเมื่อเทียบกับก่อนผลิตสินค้าคุณภาพ และร้อยละ ๐.๓๐ ให้ความเห็นว่าสุขภาพแย่ลง เนื่องจากในการผลิตสินค้าตามมาตรฐานฟาร์มเกษตรกรยังคงมีความจำเป็นต้องใช้สารเคมี โดยเฉพาะด้านพืชมีการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชในปริมาณมาก แต่เมื่อต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานฟาร์ม ทำให้มีการใช้สารเคมีแต่ละชนิดในปริมาณลดลงและช่วงเวลาที่เหมาะสม ส่งผลให้สุขภาพของเกษตรกรดีขึ้น และปริมาณสารตกค้างสู่ผู้บริโภคลดลง

๒๔.๒.๖) ด้านสภาพแวดล้อมทางการเกษตร และระบบนิเวศบริเวณใกล้เคียง เกษตรกรสังเกตว่าสภาพแวดล้อมทางการเกษตร และระบบนิเวศบริเวณใกล้เคียงมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๑๒ เนื่องจากการจัดการฟาร์มตามหลักการเกษตรที่ดีที่เหมาะสมแล้ว ทำให้เกษตรกรลดการใช้สารเคมี มีการจัดการน้ำเสีย กลิ่นจากมูลสัตว์ ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทางที่ดีขึ้น ส่วนเกษตรกรร้อยละ ๓๘.๒๗ ให้ความเห็นว่าเหมือนเดิมเมื่อเทียบกับก่อนที่มีการผลิตสินค้าคุณภาพ และมีเกษตรกรจำนวนเล็กน้อยคิดเป็นร้อยละ ๑.๖๑ ที่ให้ความเห็นว่าสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศบริเวณใกล้เคียงแย่ลง

เนื่องจากการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานทำให้คุณภาพน้ำไม่ตีกระทบต่อการเลี้ยงกุ้ง การกำจัดของเสียประเภทมูลไก่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดแมลงวันรบกวน

๒๔.๒.๗) ข้อเสนอแนะ

(๑) ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ หน่วยงานควรควบคุมดูแลราคาปัจจัยการผลิตให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เพิ่มการตรวจสอบทั้งด้านคุณภาพของปัจจัยการผลิตให้ตรงตามมาตรฐานที่กำหนด สร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ทดแทนเกษตรกรที่สูงอายุอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งส่งเสริม/สนับสนุนทุนสำหรับการทำการเกษตรแก่เกษตรกรที่มีผลผลิตได้คุณภาพ และปรับปรุงกระบวนการออกไปรับรองให้รวดเร็ว

(๒) ส่งเสริมเกษตรกรปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตที่เน้นคุณภาพ และการแปรรูปผลผลิตขั้นต้น เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร สร้างตลาดสินค้าคุณภาพให้เกิดขึ้นเพื่อรองรับผลผลิตที่ผลิตได้ ประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคทราบ และตระหนักถึงคุณประโยชน์จากการบริโภคสินค้าคุณภาพ

๒๕) โครงการส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรทดแทนแรงงานเกษตรกร

กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลัก ในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะประสบการณ์ ในการซ่อมเครื่องมือทำการเกษตร และบำรุงรักษาเครื่องจักรที่มีอายุการใช้งานยาวนาน และเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพการเกษตร แก่สมาชิกสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร และประชาชนทั่วไป มีเป้าหมาย ๒๕๐ รุ่น รวม ๗,๕๐๐ ราย และเจ้าหน้าที่อีกรุ่นละ ๕ ราย รวม ๑,๒๕๐ ราย ระยะเวลาดำเนินงานปีงบประมาณ ๒๕๕๗

๒๕.๑) ผลการติดตาม

๒๕.๑.๑) ปี ๒๕๕๗

(๑) เกษตรกรและเจ้าหน้าที่ผ่านการอบรมการซ่อมแซมบำรุงรักษาเครื่องจักรกลการเกษตร ๘,๘๑๗ ราย หรือร้อยละ ๑๐๑ ของเป้าหมาย ๘,๗๕๐ ราย

(๒) เกษตรกรร้อยละ ๕๕.๕๖ นำความรู้ไปปฏิบัติใช้บางส่วนแล้ว เช่น การปรับแต่งเครื่องจักรกล และการถอดประกอบเครื่องจักรกลในการทำความสะอาด โดยลดค่าใช้จ่ายจากก่อนเข้าร่วมโครงการในส่วนที่เป็นค่าจ้างแรงงานในการซ่อมเครื่องจักรกลการเกษตรชำรุดหรือเสียได้ตั้งแต่ ๑๐๐ - ๑,๐๐๐ บาท ขึ้นอยู่กับชนิดของเครื่องจักรกลการเกษตร และเกษตรกรร้อยละ ๗๖.๓๐ มีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับมากที่สุด

(๓) ข้อเสนอแนะ

(๓.๑) ควรส่งเสริมเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ให้มีการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรมากขึ้น และถ่ายทอดความรู้การซ่อมบำรุงรักษาเครื่องจักรกล โดยให้องค์กรท้องถิ่น และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดหาดูแลรักษา และถ่ายทอดการจัดการ

(๓.๒) กิจกรรมการจัดอบรม ควรพิจารณาความต้องการการเรียนรู้ของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย และช่วงระยะเวลาที่อบรมไม่ควรตรงกับช่วงเวลาเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้สหกรณ์ดำเนินธุรกิจให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร สร้างเครือข่ายธุรกิจร่วมกับภาคเอกชน เพื่อให้บริการเกษตรกรที่ขาดแคลนแรงงานได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว รวมทั้งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรกลอื่น ๆ ให้เกษตรกรรู้จักแพร่หลายควบคู่ไปด้วย เช่น เทคโนโลยีเครื่องปลูกมันสำปะหลัง หรือเครื่องเกี่ยวนวดข้าว ฯลฯ เพื่อนำไปใช้ทดแทนแรงงานที่ขาดแคลนต่อไป

๒๕.๑.๒) ปี ๒๕๕๘

สร้างช่างเกษตรท้องถิ่น ให้มีทักษะและเทคนิคการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร ที่ถูกต้องดำเนินการในระดับ ๑ ๒ และ ๓ รวม ๓,๓๐๙ ราย สูงกว่าเป้าหมาย ๑๓๔ ราย และจัดอบรมบ่มเพาะ ความรู้และทักษะในการพัฒนาศักยภาพธุรกิจการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรชุมชนได้ ๑๔๗ ราย สูงกว่า เป้าหมาย ๔๗ ราย

๒๕.๒) ผลการติดตาม

จากการติดตามการดำเนินงานในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ภาคกลาง รวม ๔๓ จังหวัด จำแนกเป็นช่างเกษตรท้องถิ่น ๔๕๖ ราย และผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร ๖๓ ราย สรุปผลได้ดังนี้

๒๕.๒.๑) กิจกรรมสร้างช่างเกษตรท้องถิ่น

(๑) ความรู้ในการซ่อมบำรุงเครื่องจักรกลการเกษตรเกษตรกรที่ผ่านการอบรมช่างเกษตรท้องถิ่นร้อยละ ๗๑.๒๗ มีความรู้พื้นฐานก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยร้อยละ ๓๐.๐๔ เปลี่ยน ถ่านน้ำมันเครื่อง/น้ำมันเกียร์ได้ ร้อยละ ๑๘.๖๔ เปลี่ยนและล้างอะไหล่ นอกนั้นมีความรู้ในเรื่องการซ่อมบำรุง เครื่องสูบน้ำ เครื่องพ่นยา เครื่องตัดหญ้า รถไถนา รถเกี่ยวข้าว การตั้งวาล์ว และการดูแลรักษาหม้อน้ำ ซึ่งพบว่าเป็น การเรียนรู้ด้วยตนเองคิดเป็นร้อยละ ๖๖.๖๗ รองลงมาเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่ และเพื่อนบ้าน

(๒) การซ่อมบำรุงรักษาเครื่องจักรกลการเกษตร พบว่า ก่อนเข้าร่วม โครงการ เกษตรกรร้อยละ ๘๘.๑๗ ดำเนินการเอง มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย ๖๔๕ บาทต่อรายต่อปี และร้อยละ ๑๑.๘๓ จ้างช่างในชุมชน ส่วนกรณีเสียหรือชำรุด ร้อยละ ๖๘.๔๒ ใช้วิธีการจ้างช่างในชุมชนเช่นกัน โดยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย ๒,๖๙๓ บาทต่อรายต่อปี

(๓) การนำความรู้หลังเข้าอบรมไปใช้ มีเกษตรกรที่ผ่านการอบรมได้นำ ความรู้ไปปฏิบัติแล้ว ร้อยละ ๕๘.๙๕ ได้แก่ เปลี่ยนถ่านน้ำมันเครื่อง เปลี่ยนหรือถอดล้างอะไหล่ ตรวจเช็ค เครื่องยนต์เบื้องต้น/ดูแลบำรุงรักษาทั่วไป ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายของโครงการ พบว่า เกษตรกร ที่ผ่านการอบรมช่างเกษตรทั้งระดับ ๑ ๒ และ ๓ ยังไม่สามารถลดค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมเครื่องจักรกลการเกษตร ได้ตามเป้าหมาย กล่าวคือ ระดับ ๑ ลดค่าใช้จ่ายได้ ๓๐๐ บาท/เครื่อง (เป้าหมาย ๒,๐๐๐ บาทต่อเครื่อง) ระดับ ๒ และระดับ ๓ ลดค่าใช้จ่ายได้ ๗๕๖ และ ๗๙๙ บาทต่อเครื่อง (เป้าหมาย ๕,๕๐๐ บาทต่อเครื่อง) เนื่องจากในช่วงหลังการอบรมเพิ่งเริ่มมีการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรและยังไม่มีอาการชำรุดหรือเสียหายมาก

(๔) การขยายผลความรู้ พบว่า การขยายผลความรู้ที่เกษตรกรได้รับ ยังอยู่ในระดับ เครื่องญาติ และเพื่อนบ้านใกล้เคียง เฉลี่ย ๑ : ๘ ราย ซึ่งยังต่ำกว่าเป้าหมายโครงการที่กำหนด ให้ขยายผล ๑ : ๑๐ ราย

๒๕.๒.๒) กิจกรรมการดำเนินธุรกิจการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร

(๑) การประกอบธุรกิจ ก่อนเข้าร่วมโครงการ พบว่า ผู้ที่เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ ๖๐.๓๒ เคยประกอบธุรกิจการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรมาก่อน ได้แก่ ธุรกิจเกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวข้าว ธุรกิจการเพาะกล้า/ดำนาข้าว และธุรกิจรับสีข้าว เป็นต้น

(๒) การนำความรู้ไปปฏิบัติใช้ หลังเข้าร่วมโครงการ ผู้ประกอบการได้รับการอบรมในหลักสูตรการเก็บเกี่ยวข้าว การเพาะกล้า/ดำนาข้าว และการสีข้าว โดยร้อยละ ๕๓.๙๗ ได้นำความรู้ไปปฏิบัติแล้ว ได้แก่ การบำรุงรักษาเครื่องจักรกลการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ การตรวจคุณภาพข้าว/การเก็บเกี่ยว และการสีข้าว เป็นต้น

๒๕.๒.๓) ความพึงพอใจต่อโครงการ

เกษตรกรที่ผ่านการอบรมในกิจกรรมสร้างช่างเกษตร และผู้ประกอบการ ธุรกิจการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร ในภาพรวมมีความพึงพอใจต่อโครงการระดับมาก ทั้งในด้านการรับทราบ ข้อมูลโครงการ ความเหมาะสมของหลักสูตร กิจกรรมการฝึกปฏิบัติ แต่ในเรื่องระยะเวลาการฝึกอบรมมีความเห็นว่าระยะเวลาในการอบรมน้อยเกินไป ควรเพิ่มเนื้อหาในหลักสูตร เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการซ่อมแซมเครื่องจักรกลฯ และเพิ่มความหลากหลายของชนิดเครื่องยนต์ เพื่อใช้ต่อยอดในการซ่อมแซมเครื่องจักรกลฯ ซึ่งเกษตรกรเสนอว่าควรมีการจัดอบรมอย่างต่อเนื่องทุกปี

๒๕.๒.๔) ข้อเสนอแนะ

(๑) กลุ่มเป้าหมาย การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายควรพิจารณาจากหลักเกณฑ์ของโครงการเป็นสำคัญ เช่น กลุ่มเป้าหมายควรมีพื้นฐานเกี่ยวกับเครื่องจักรกลการเกษตรมีเครื่องจักรกลการเกษตรเป็นของตนเอง และอยู่ในชุมชน ซึ่งในปี ๒๕๕๘ พบว่า เกษตรกรที่เข้าอบรมบางรายไม่มีเครื่องจักรกลการเกษตร มีการส่งผู้แทนมาอบรมซึ่งไม่มีพื้นฐาน ทำให้ไม่สามารถเรียนรู้หรือนำไปถ่ายทอดต่อได้

(๒) เครื่องจักรกลการเกษตรสำหรับฝึกปฏิบัติ พบว่า มีการนำเครื่องยนต์ใหม่มาใช้ ทำให้เกษตรกรไม่ได้วิเคราะห์หรือเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหา ในกรณีที่เครื่องจักรกลการเกษตรของตนเองเสียหรือชำรุดไม่สามารถแก้ไขได้ จึงต้องจ้างช่างมาดำเนินการเหมือนเดิม

(๓) เพื่อให้เกิดการนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริงและต่อเนื่อง หน่วยงานควรมีการติดตามให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ และสนับสนุนการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นจุดซ่อมบำรุงเครื่องจักรกลการเกษตรในหมู่บ้าน โดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมกับหน่วยงานในจัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นเบื้องต้น

๒๖) โครงการแก้ไขปัญหเกษตรกรด้วยการจำหน่ายหนี้สูญในกองทุนหรือเงินทุนในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ปี ๒๕๕๙)

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมชลประทาน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมประมง กรมปศุสัตว์ และองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร ร่วมดำเนินการ มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหานี้สินให้เกษตรกร โดยการจำหน่ายหนี้สูญ ในกองทุนหรือเงินทุนในกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหนี้สินโครงการส่งเสริมหรือสงเคราะห์ของรัฐซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นจากความผิดพลาดของเกษตรกร เป้าหมายแก้ไขปัญหานี้สินให้เกษตรกรโดยการจำหน่ายหนี้สูญให้เกษตรกร ๒๖,๗๔๒ ราย สถาบันเกษตรกร ๑,๐๒๘ แห่ง วงเงิน ๔,๕๕๖.๔๑ ล้านบาท และแต่ละกองทุนหรือเงินทุนพิจารณาทบทบบาทหลังการจำหน่ายหนี้สูญ ระยะเวลาดำเนินการ ๒ ปี (มีนาคม ๒๕๕๘ - กันยายน ๒๕๕๙)

๒๖.๑) ผลการดำเนินงาน

โครงการมีการตั้งคณะกรรมการดูแลการแก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกรด้วยการจำหน่ายหนี้สูญในกองทุนหรือเงินทุนในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อกำกับดูแลขับเคลื่อนการดำเนินงาน และกำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการแก้ไขปัญหานี้สิน มีผลการดำเนินงาน ดังนี้

๒๖.๑.๑) สํารวจข้อมูล วิเคราะห์จำแนกกลุ่มปัญหาหนี้สินเกษตรกร และสาเหตุของการจำหน่ายหนี้เป็นสูญของเกษตรกรในกองทุนหรือเงินทุนในกำกับดูแลของ กษ. ๑๒ แหล่งเงินเกษตรกร ๒๖,๗๔๒ ราย สถาบันเกษตรกร ๑,๐๒๘ แห่ง รวมเป็นเงิน ๔,๕๕๖.๔๐ ล้านบาท (ร้อยละ ๑๐๐ ของเป้าหมาย)

๒๖.๑.๒) แก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกรด้วยการจำหน่ายเป็นหนี้สูญเป็นเกษตรกร ๑๑,๖๕๑ ราย สถาบันเกษตรกร ๑๗๑ แห่ง รวมเป็นเงิน ๑,๐๙๔.๗๒ ล้านบาท (ร้อยละ ๒๔.๐๓ ของเป้าหมาย) จำแนก ได้ดังนี้

๒๖.๑.๓) การประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหานี้สึนเกษตรกร กบส. ครั้งที่ ๑/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๙ มีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง (นายวิสุทธิ ศรีสุพรรณ) เป็นประธาน มีมติให้ฝ่ายเลขานุการจัดทำแบบฟอร์มสรุปเพื่อนำเสนอให้ที่ประชุมพิจารณาใหม่ในครั้งต่อไป เนื่องจากข้อมูลมีรายละเอียดไม่ชัดเจนและเพียงพอสำหรับการพิจารณาของคณะอนุกรรมการฯ ขณะนี้หน่วยงานอยู่ระหว่างการจัดเตรียมข้อมูลนี้ เพื่อประกอบการเสนอคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหานี้สึน กบส. ต่อไป

๒๖.๑.๔) การทบทวนภารกิจของกองทุน/เงินทุนหลังการจำหน่ายหนี้สูญ โดยกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้จัดทำร่างระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการปรับโครงสร้างหนี้ของกองทุนปฏิรูปที่ดินฯ แผนการให้สินเชื่อเพื่อการพัฒนาอาชีพ รายได้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ซึ่งอยู่ระหว่างการศึกษานโยบาย การปรับโครงสร้างหนี้เพื่อแก้ไขปัญหานี้ค้ำชำระของกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

๒๖.๒) ผลการติดตาม

๒๖.๒.๑) จากการติดตามการดำเนินงานในพื้นที่จังหวัดพะเยา แพร่ พิชญ์โลก ราชบุรี นครปฐม กาญจนบุรี และสระแก้ว พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ระหว่างการพิจารณาของ กบส. ซึ่งข้อมูลและเอกสารของลูกหนี้เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาบางส่วนหาไม่พบ เนื่องจากบางโครงการดำเนินงานมาเป็นเวลานาน และหน่วยงานเจ้าของโครงการมีขั้นตอนและกระบวนการพิจารณา ที่ต้องผ่านคณะกรรมการหลายคณะ ทำให้ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ รวมถึงลูกหนี้บางส่วนอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลหรือการบังคับคดี จึงไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้

๒๖.๒.๒) ประเด็นที่พบ ข้อมูลและเอกสารของลูกหนี้เพื่อใช้ประกอบการพิจารณา บางส่วนหาไม่พบ เนื่องจากบางโครงการดำเนินงานมาเป็นเวลานาน และหน่วยงานเจ้าของโครงการมีขั้นตอนและกระบวนการพิจารณา ที่ต้องผ่านคณะกรรมการหลายคณะ ทำให้ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ รวมถึงลูกหนี้บางส่วนอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลหรือการบังคับคดี จึงไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้

๒๗) โครงการส่งเสริมและสนับสนุนเงินทุนสำหรับธุรกิจให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร

กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนเงินทุนสำหรับธุรกิจ การให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงการผลิตที่มีการนำเครื่องจักรกลการเกษตร เข้ามาทดแทนแรงงานในภาคเกษตรมากขึ้น ผลการประเมินการสนับสนุนเงินกู้ให้สหกรณ์ในปี ๒๕๕๕

๒๗.๑) ผลการดำเนินงาน

๒๗.๑.๑) สนับสนุนเงินกู้จากกองทุนพัฒนาสหกรณ์แก่สหกรณ์ ๑๑ สหกรณ์ รวม ๑๑ ล้านบาท โดยสหกรณ์นำเงินทุนไปให้สมาชิกของสหกรณ์กู้รายละ ๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท ซึ่งไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร

๒๗.๑.๒) จำนวนสมาชิกสหกรณ์ที่ใช้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรระหว่าง ร้อยละ ๐.๐๐ - ๓๒.๐๐ ของสมาชิกสหกรณ์ทั้งหมด เนื่องจากจำนวนเครื่องจักรกลการเกษตรมีน้อย สมาชิกของสหกรณ์ทำกิจกรรมทางการเกษตรในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้ไม่สามารถรอใช้บริการได้และบางแห่งไม่มีเครื่องจักรกลการเกษตรให้บริการแล้ว

๒๗.๒) ผลการประเมิน

๒๗.๒.๑) การเข้าถึงเงินทุนตามโครงการ พบว่า สมาชิกสหกรณ์ยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุน เนื่องจากโครงการสนับสนุนเงินทุนให้สหกรณ์เท่ากัน แห่งละ ๑ ล้านบาท ทำให้สหกรณ์ที่มีสมาชิกน้อยมีโอกาสกู้เงินตามโครงการได้มากกว่า โดยสมาชิกสหกรณ์แต่ละแห่งสามารถกู้เงินตามโครงการได้คิดเป็นร้อยละ ๐.๕๓ - ๒๙.๓๕ ของสมาชิกสหกรณ์ทั้งหมด

๒๗.๒.๒) การบริหารเงินทุนที่ได้รับจากโครงการ จากจำนวนสหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการ ๑๑ แห่ง ในจำนวนนี้ ๑๐ แห่ง ได้รับผลกำไรจากการสนับสนุนเงินทุนจากโครงการเฉลี่ย ๑๘,๓๑๘ - ๗๐,๐๐๐ บาท ส่วนอีก ๑ แห่ง ขาดทุนจากการสนับสนุนเงินทุนให้สมาชิกกู้ ๘,๐๗๕ บาท โดยสหกรณ์ทั้งหมดสามารถจ่ายชำระเงินกู้คืนกองทุนพัฒนาการเกษตรได้ตามกำหนด

๒๗.๒.๓) ด้านเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาผลที่เกิดจากการให้บริการเงินทุนสำหรับธุรกิจให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร พบว่า สมาชิกสหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการทุกรายได้รับประโยชน์จากการได้รับเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ หรือการใช้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรในราคาที่ถูกกว่าเอกชน โดยสมาชิกสหกรณ์บางแห่งได้รับทั้งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ และการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรราคาถูกกว่าเอกชน

๒๗.๒.๔) ด้านสังคม พิจารณาจากการเข้าถึงการให้บริการเงินทุนสำหรับธุรกิจให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร พบว่า สมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่ได้รับบริการเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ

๒๗.๒.๕) ความยั่งยืนของธุรกิจการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร จากจำนวนสหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการ ๑๑ แห่ง มีการยกเลิกแล้ว ๕ แห่ง ที่เหลือดำเนินการอยู่ ๖ แห่ง ในจำนวนนี้มี ๓ แห่งที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และอีก ๓ แห่ง กำลังประสบปัญหา เช่น มีการใช้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรในช่วงสั้น ๆ ๔ - ๕ เดือนต่อปี ขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ไม่มีความรู้เรื่องเครื่องจักรกลการเกษตร มีค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงสูง และขาดทุนจากการทำธุรกิจให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร ฯลฯ อยู่ระหว่างการพิจารณาขายเครื่องจักรกลการเกษตร

๒๗.๒.๖) ความพึงพอใจต่อโครงการ พบว่า ในส่วนของเจ้าหน้าที่สำนักงานสหกรณ์จังหวัด และสหกรณ์การเกษตร มีความพอใจในระดับมาก เนื่องจากได้รับเงินทุนดอกเบี้ยต่ำมาช่วยในธุรกิจการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร แต่ในสมาชิกสหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการ มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง เนื่องจากจำนวนเงินที่ให้สมาชิกกู้ไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในการใช้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร

๒๗.๒.๗) การบรรลุวัตถุประสงค์โครงการ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในด้านการจัดหาเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ เพื่อดำเนินธุรกิจการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรแก่สมาชิกสหกรณ์ และเกิดการเริ่มต้นสร้างเครือข่ายธุรกิจให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรระหว่างสหกรณ์กับเอกชนในรูปแบบของการให้สินเชื่อแก่สมาชิกเพื่อไปใช้บริการของเอกชน และเป็นผู้ประสานระหว่างสมาชิกสหกรณ์ที่ต้องการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรกับเอกชน แต่ในด้านความยั่งยืนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ จากจำนวน ๑๑ สหกรณ์ ที่เข้าร่วมโครงการ คงเหลือเพียง ๓ แห่ง ที่ยังดำเนินการอยู่ (สหกรณ์การเกษตรแม่แจ่ม จำกัด สหกรณ์การเกษตรปากท่า จำกัด และสหกรณ์การเกษตรตำบลบ้านหวาย จำกัด) ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาและนำมาปรับปรุง บุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับเครื่องจักรกลการเกษตร และการสร้างแรงจูงใจแก่สมาชิกสหกรณ์ในการมาใช้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร ด้วยการควบคุมคุณภาพของงาน และการกำหนดอัตราค่าบริการที่แข่งขันกับเอกชนได้

๒๗.๒.๘) ข้อเสนอแนะ

(๑) ควรสนับสนุนเงินทุนดอกเบี้ยต่ำให้สหกรณ์นำไปให้สมาชิกนำไปใช้ บริการเครื่องจักรกลการเกษตร เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตจากการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร โดยใช้บริการได้ ทั้งเครื่องจักรกลการเกษตรของสหกรณ์และเอกชน

(๒) เน้นการสร้างเครือข่ายธุรกิจการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร โดยให้สหกรณ์ทำหน้าที่เป็นตัวแทนสมาชิกต่อรองกับเอกชนในการกำหนดอัตราค่าบริการ และการควบคุม คุณภาพการบริการ

(๓) การดำเนินธุรกิจการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร ต้องมีความพร้อมของทั้งในด้านปริมาณผู้ใช้บริการ และบุคลากรของสหกรณ์ในการบริหารจัดการเครื่องจักรกลการเกษตร รวมทั้งการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสหกรณ์ที่เคยดำเนินธุรกิจให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร มาแล้ว

๒๘) โครงการพัฒนาการเกษตรครบวงจรในพื้นที่ที่มีศักยภาพการเกษตร

เป็นการดำเนินการเพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาการเกษตรในระดับพื้นที่ให้สอดคล้อง กับความต้องการของชุมชนและศักยภาพของพื้นที่ในลักษณะบูรณาการ มีสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์เป็นหน่วยงานหลัก ร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในพื้นที่เป้าหมายทั่วประเทศ โดยเริ่มดำเนินการในปี ๒๕๕๗

ผลการดำเนินงาน

๒๘.๑) ปี ๒๕๕๗

๒๘.๑.๑) การพัฒนาการผลิต

(๑) พัฒนาการผลิตข้าว โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยี การผลิตข้าว ศูนย์ข้าวชุมชน การผลิตข้าวปลอดภัยสู่ระบบการรับรองมาตรฐาน GAP ครอบคลุมเป้าหมาย ๑๕ ศูนย์ สำรองและพยากรณ์การระบาดของศัตรูข้าว และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว ดำเนินการครบตามเป้าหมาย ๑๙๐ และ ๒๐๐ ราย ตามลำดับ

(๒) เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ พร้อมทั้ง จัดอบรมความรู้ ๑,๘๑๗ ครั้ง เรือน ร้อยละ ๒๗.๓๔ ของเป้าหมาย ๖,๖๔๖ ราย สนับสนุนปัจจัยการผลิต ๑,๗๐๐,๓๐๐ ตัว และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำโครงการ ๓๗ แห่ง รวม ๔.๓๗ ล้านตัว ตามเป้าหมาย

(๓) การเลี้ยงปลุ่สัตว์ ถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร ๓,๕๘๓ ราย ร้อยละ ๑๑๙.๘๗ ของเป้าหมาย ๒,๙๘๙ ราย และให้บริการด้านสุขภาพสัตว์ ๑๔,๐๗๙ ตัว ร้อยละ ๑๐๙.๗๒ ของเป้าหมาย ๑๒,๘๓๒ ตัว นอกจากนี้ ยังจัดทำโครงการผลิตโคพันธุ์ดีโดยวิธีการผสมเทียมให้กับเกษตรกร ๒๘๖ ราย และรณรงค์ทำความสะอาดและทำลายเชื้อไข้หวัดนก ๗๘๙ แห่ง

(๔) ส่งเสริมปลูกพืชหลังนา ถ่ายทอดความรู้และจัดทำแปลงต้นแบบ การปลูกพืชหลังนาแก่เกษตรกร ๗๒๘ ราย ร้อยละ ๙๑.๐๐ ของเป้าหมาย ๘๐๐ ราย พื้นที่ ๑๓๐ ไร่ และการตรวจสอบรับรองแปลง GAP ๓๐๐ แปลง ตามเป้าหมาย

(๕) ผลิตหม่อนไหม จัดถ่ายทอดความรู้เชิงวิชาการหม่อนไหม เช่น การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การบริหารจัดการแปลง และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหมแก่เกษตรกร ๔๓๐ ราย ตามเป้าหมาย นอกจากนี้ มีการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี/อินทรีย์ และปูนโดโลไมท์ อย่างละ ๒๕๐ กิโลกรัม ต้นพันธุ์หม่อน ๑,๓๕๐ ต้น ครอบคลุมเป้าหมาย

๒๘.๑.๒) บริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิต

(๑) ส่งเสริมระบบชลประทาน กำหนดขอบเขตพื้นที่แหล่งน้ำชลประทานครบ ๗๗ แห่ง มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๗,๗๒๖ ราย และพื้นที่รับประโยชน์รวม ๑๐๒,๘๔๔ ไร่

(๒) พัฒนาพื้นที่และปรับปรุงบำรุงดิน จัดอบรมความรู้แก่เกษตรกร ๔,๒๙๔ ราย รวม ๑๒๕ กลุ่ม และสนับสนุนปัจจัยการผลิต ได้แก่ หญ้าแฝก ๙๕๐,๐๐๐ กิ่ง ผลิตภัณฑ์จุลินทรีย์ (พด.) ๑,๖๐๐ ซอง พร้อมทั้งให้บริการวิเคราะห์ตัวอย่างดิน ๑,๓๔๗ ตัวอย่าง และเก็บตัวอย่างดินวิเคราะห์รายแปลง ๔๐๔ ราย ตามเป้าหมาย

(๓) ถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรผ่านเกษตรกร หรือผู้นำในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการทำการเกษตรเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ โดยจัดอบรมความรู้แก่เกษตรกร ๔๕,๖๕๓ ราย ร้อยละ ๑๐๐.๒๒ ของเป้าหมาย ๔๕,๕๕๕ ราย สนับสนุนปัจจัยการผลิต ๗๖ ราย ร้อยละ ๖๘.๔๗ ของเป้าหมาย ๑๑๑ ราย

๒๘.๑.๓) ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรและระบบสหกรณ์

(๑) การจัดทำบัญชี ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ในการจัดทำบัญชีรับ - จ่ายของครัวเรือน และบัญชีต้นทุนอาชีพแก่เกษตรกร เพื่อนำข้อมูลจากการทำบัญชีไปใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ลดรายจ่าย และวางแผนการประกอบอาชีพ ๖,๖๔๔ ราย ร้อยละ ๙๔.๗๐ ของเป้าหมาย ๗,๐๑๖ ราย

(๒) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้ด้านสหกรณ์ การเกษตร การผลิต การตลาด และมาตรฐานสินค้า โดยการจัดอบรมเพิ่มพูนความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่โครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ดำเนินการแล้ว ๗๖ จังหวัด ตามเป้าหมาย รวม ๓,๓๘๗ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๒๗.๓๓ ของเป้าหมาย ๒,๖๖๐ ราย

(๓) สนับสนุนความรู้ด้านการเกษตรมีเป้าหมายถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร ๑๐,๕๒๐ ราย และสนับสนุนปัจจัยการผลิต ๕,๒๙๘ ไร่

๒๘.๑.๔) ผลการติดตาม

จากการติดตามในพื้นที่ที่ดำเนินโครงการ พบประเด็นสำคัญดังนี้

๑) พื้นที่เข้าร่วมโครงการ ส่วนใหญ่เกษตรกรมีกิจกรรมการผลิตเพิ่มขึ้นทุกจังหวัด เนื่องจากมีหน่วยงานเข้าร่วมกิจกรรมการผลิตและกิจกรรมบูรณาการเกินกว่าเป้าหมายที่กำหนด โดยเฉพาะจังหวัดที่ผ่านการเข้ารอบการประกวดระดับประเทศ มีจำนวนเกษตรกรที่มีกิจกรรมการผลิตเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๖๑.๕๒

๒) จากการลงพื้นที่และการตรวจเอกสารหลักฐานเพื่อประกวดผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาการเกษตรครบวงจรในพื้นที่ที่มีศักยภาพ ระดับประเทศ ปี ๒๕๕๗ พบว่า

(๒.๑) จังหวัดที่ผ่านเข้ารอบการประกวด ในภาพรวมเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากครัวเรือนละ ๑๗๔,๘๑๖ บาทต่อปี เป็น ๑๘๕,๗๗๙ บาทต่อปี (เฉลี่ยเพิ่มขึ้นครัวเรือนละ ๑๐,๖๙๓ บาทต่อปี)

(๒.๒) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ จึงมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการน้ำและดูแลรักษาคลอง

(๒.๓) การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการบันทึกบัญชีครัวเรือน พบว่าเกษตรกรยังไม่นำความรู้ไปปฏิบัติเท่าที่ควร จึงต้องมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง

๒๘.๒) ปี ๒๕๕๘

๒๘.๒.๑) การพัฒนาและส่งเสริมการผลิต

(๑) พัฒนาการผลิตข้าว โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีการผลิตข้าวการผลิตข้าวปลอดภัยสู่ระบบการรับรองมาตรฐาน GAP เป้าหมาย ๑๓ ศูนย์ สำรวจและพยากรณ์การระบาดของศัตรูข้าว และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว ๔๓๕ ราย

(๒) เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๒,๖๐๕ ครัวเรือน ร้อยละ ๑๐๐.๐๕ ของเป้าหมาย ๒,๕๙๒ ราย พร้อมทั้งจัดอบรมความรู้ ๑,๗๘๙ ราย คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๗๖ ของเป้าหมาย ๑,๙๐๘ ราย สนับสนุนปัจจัยการผลิต ๒.๔๘ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๗๕ ของเป้าหมาย ๒.๔๖ และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำโครงการ ๕๔ แห่ง ผลงานร้อยละ ๙๖.๔๓ รวม ๗.๐๗ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๘๔.๑๘ ของเป้าหมาย

(๓) การเลี้ยงปลุสัตว์ ถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร ๕,๕๐๔ ราย ร้อยละ ๒๒๙.๕๒ ของเป้าหมาย ๒,๓๙๘ ราย สนับสนุนปัจจัยการผลิต ได้แก่ พันธุ์สัตว์ ๙,๘๘๓ ตัว คิดเป็นร้อยละ ๑๑๗.๐๗ ของเป้าหมาย ๘,๔๔๒ ตัว อาหารสัตว์ ๓,๑๘๐ ตัน คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๑๑ ของเป้าหมาย ๓,๖๐๙ ตัน เวชภัณฑ์สัตว์ ๓๘,๖๖๓ ตัว คิดเป็นร้อยละ ๑๕๙.๙๐ ของเป้าหมาย ๒๔,๑๗๙ ตัว และให้บริการด้านสุขภาพสัตว์ ๓๒,๗๘๓ ตัว ร้อยละ ๑๔๑.๓๗ ของเป้าหมาย ๒๓,๑๙๐ ตัว นอกจากนี้ยังจัดทำโครงการผลิตโคพันธุ์ดีโดยวิธีการผสมเทียมให้กับเกษตรกร ๑,๖๓๓ ราย และรณรงค์ทำความสะอาดและทำลายเชื้อใช้หัวดินก ๑,๐๘๔ แห่ง สร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อเกษตรกร ๔๐ แห่ง และบ่อแก๊สชีวภาพ ๑๒๔ แห่ง

(๔) ผลิตหม่อนไหม จัดถ่ายทอดความรู้เชิงวิชาการหม่อนไหม เช่น การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การบริหารจัดการแปลง และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหมแก่เกษตรกร ๑๖๐ ราย ติดตามให้คำแนะนำเกษตรกร ๓๒ ครั้ง นอกจากนี้ มีการสนับสนุนปัจจัย เช่น ปุ๋ยเคมี ๒๕๐ กิโลกรัม ต้นพันธุ์หม่อน ๗,๔๔๙ ตัน

๒๘.๒.๒) บริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐาน

(๑) ส่งเสริมระบบชลประทาน กำหนดขอบเขตพื้นที่แหล่งน้ำชลประทานครบ ๗๖ แห่ง มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๖,๑๘๘ ราย และพื้นที่รับประโยชน์รวม ๙๗,๑๐๕ ไร่ จำแนกเป็นรูปแบบที่ ๑ พื้นที่เขตเหมาะสมสำหรับการปลูกพืช เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การผลิต และการเลี้ยงสัตว์ ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนด และมีระบบน้ำเพื่อการเกษตรสมบูรณ์ ๔๙ แห่ง รูปแบบที่ ๒ พื้นที่เขตเหมาะสมสำหรับการปลูกพืช เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การผลิต และการเลี้ยงสัตว์ ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนด และมีระบบน้ำเพื่อการเกษตรค่อนข้างสมบูรณ์ ๒๑ แห่ง และรูปแบบที่ ๓ พื้นที่เขตเหมาะสมสำหรับการปลูกพืช เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การผลิต และการเลี้ยงสัตว์ ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนด และมีระบบน้ำเพื่อการเกษตรยังไม่สมบูรณ์ ๖ แห่ง

(๒) พัฒนาพื้นที่และปรับปรุงบำรุงดิน จัดอบรมความรู้แก่เกษตรกร ๑,๑๗๒ ราย ส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ ๔๔,๘๕๖ ไร่ บริการวิเคราะห์ดิน ๓,๓๔๗ ตัวอย่าง สนับสนุนน้ำหมักชีวภาพ ๑๗,๗๓๓ ขวด สนับสนุนสารเร่ง พด. จำนวน ๓,๔๔๔ ซอง ครบตามเป้าหมาย

(๓) ถ่ายทอดความรู้ด้านการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม โดยจัดอบรมความรู้แก่เกษตรกร ๖๐๑ ราย ร้อยละ ๘๒.๑๐ ของเป้าหมาย ๗๓๒ ราย สนับสนุนปัจจัยการผลิต ๑๒๑ ราย ตามเป้าหมาย นอกจากนี้ ได้จัดทำแผนที่ซ้อนทับภาพถ่ายออร์โธรีสีในพื้นที่เกษตรกร ๑๕๑ ราย รวม ๗,๖๓๗ ไร่ ครบตามเป้าหมาย

๒๘.๒.๓) ส่งเสริมและพัฒนาด้านอื่น ๆ

(๑) การจัดทำบัญชี ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ในการจัดทำบัญชีรับ - จ่ายของครัวเรือน และบัญชีต้นทุนอาชีพแก่เกษตรกร เพื่อนำข้อมูลจากการทำบัญชีไปใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ลดรายจ่าย และวางแผนการประกอบอาชีพ ดำเนินการ ๒,๓๘๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๑๗ ของเป้าหมาย ๒,๓๘๑ ราย

(๒) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้ด้านสหกรณ์ อุดมการณ์ หลักการ วิธีการสหกรณ์ ตลอดจนหลักเกณฑ์การจัดตั้งสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร โดยการจัดอบรมเพิ่มพูนความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่โครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ๗๖ จังหวัด รวม ๓,๒๗๔ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๒๓.๐๘ ของเป้าหมาย ๒,๖๖๐ ราย

(๓) สนับสนุนความรู้ด้านการเกษตร โดยถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร ๓๑๙,๔๑๔ ราย คิดเป็นร้อยละ ๒๓๖.๙๓ ของเป้าหมาย ๘,๑๙๔ ราย และสนับสนุนปัจจัยการผลิต ๖๑ ชนิด พื้นที่ที่ได้รับ ๒๒,๓๖๑ ไร่ ตามเป้าหมาย

๒๘.๒.๔) ผลการติดตาม

จากการติดตามโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ ได้แก่ ภาคเหนือ (จังหวัดลำพูน และพิษณุโลก) ภาคกลาง (จังหวัดสุพรรณบุรี และประจวบคีรีขันธ์) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดอุดรธานี ขอนแก่น และชัยภูมิ) ภาคใต้ (จังหวัดระนอง และชุมพร) จำนวน ๑๗๕ ราย สรุปผลได้ดังนี้

(๑) การใช้ประโยชน์ที่ดิน เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์ที่ดินในทางการเกษตร ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการไม่แตกต่างกันเฉลี่ย ๑๙.๓๘ ไร่ต่อครัวเรือน และกิจกรรมทางการเกษตรไม่เปลี่ยนแปลง ยกเว้นในการปลูกข้าวนาปรังที่ปลูกลดลง เนื่องจากเกิดภาวะภัยแล้ง

(๒) การถ่ายทอดความรู้ พบว่า เกษตรกร ร้อยละ ๙๐.๘๖ ได้รับการถ่ายทอดความรู้มีเพียงร้อยละ ๙.๑๔ ที่ไม่ได้รับการอบรม เนื่องจากไม่มีเวลาไปฝึกอบรม และบางรายป่วยไม่สามารถเข้ารับการอบรมได้ ซึ่งเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จำแนกในแต่ละด้าน ดังนี้

(๒.๑) ด้านพืช เกษตรกรได้รับการอบรม คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๓๗ ของผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ การทำปุ๋ย

(๒.๒) ด้านปศุสัตว์และประมง เกษตรกรได้รับการอบรม คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๖๗ ของผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ การเลี้ยงปลาตู้ ปลานิล ปลาตะเพียน โดยนำความรู้ไปปฏิบัติ ร้อยละ ๘๘.๖๘ ซึ่งเน้นเลี้ยงไว้กินเองและแจกเพื่อนบ้าน

(๒.๓) ด้านการผลิตสินค้าปลอดภัย เกษตรกรเข้ารับการอบรมในเรื่องเกษตรอินทรีย์ การผลิตสินค้า GAP คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๒๐ ของผู้เข้าร่วมโครงการ และนำความรู้ไปปฏิบัติ ร้อยละ ๙๓.๙๘ แต่ยังไม่ได้รับรองมาตรฐานสินค้าปลอดภัย (GAP)

(๒.๔) ด้านบัญชีครัวเรือน มีเกษตรกรเข้ารับการอบรมในเรื่องการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน ร้อยละ ๘๖.๒๙ โดยทำบันทึกเป็นประจำ ร้อยละ ๒๑.๑๙ นาน ๆ ครั้งจะบันทึก ร้อยละ ๓๔.๔๒ และ ร้อยละ ๔๒.๓๘ ไม่บันทึก เนื่องจากลืมนัด และเป็นผู้สูงอายุสายตาไม่ดี ส่วนบัญชีฟาร์ม มีเกษตรกรเข้ารับการอบรมในเรื่องการจดบันทึกบัญชีฟาร์ม ร้อยละ ๘๐.๐๐ โดยทำเป็นประจำ ร้อยละ ๓๗.๘๖ นาน ๆ ครั้งจะบันทึก ร้อยละ ๓๑.๔๓ และไม่ได้บันทึก ร้อยละ ๓๐.๗๑ เนื่องจากลืมนัด และเป็นผู้สูงอายุสายตาไม่ดี

(๓) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ร้อยละ ๘๕.๗๑ จำแนกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

(๓.๑) ด้านพืช เกษตรกร ร้อยละ ๙๐.๖๗ ได้รับการปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว พันธุ์พืชผัก พืชหลังนา พันธุ์ไม้ผล เป็นต้น และนำไปใช้แล้ว คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๑๘ บางรายยังไม่นำไปใช้ เช่น พืชหลังนาต้องรอเก็บเกี่ยวข้าวก่อน บางพื้นที่ไม่มีน้ำเพียงพอ

(๓.๒) ด้านปศุสัตว์ เกษตรกรร้อยละ ๒๒.๐๐ ได้รับการปัจจัยการผลิต เช่น ไม้ฟืนเมือง ไม้ไผ่ เบ็ด เป็นต้น และนำไปเลี้ยงทุกราย

(๓.๓) ด้านประมง เกษตรกร ร้อยละ ๖๐.๖๗ ได้รับการปัจจัยการผลิต เช่น ปลาชนิด ปลาตุ๊ก ปลาตะเพียน กบ เป็นต้น และนำไปเลี้ยง ร้อยละ ๙๙.๑๒ โดยส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนและแจกเพื่อนบ้าน

(๓.๔) การผลิตสินค้าปลอดภัย เกษตรกร ร้อยละ ๓.๓๓ ได้รับการปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย สาร พด. เป็นต้น ผู้ที่ได้รับการปัจจัยการผลิตได้นำไปใช้แล้วทุกราย

(๔) ผลผลิตทางการเกษตร พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีผลผลิตที่เพิ่มขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการ ดังนี้

(๔.๑) ข้าว ผลผลิตข้าวนาปีเพิ่มขึ้น ๔๑.๔๙ กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ ๕.๖๘ จาก ๗๓๐.๒๕ กิโลกรัมต่อไร่ เพิ่มขึ้นเป็น ๗๗๑.๗๔ กิโลกรัมต่อไร่ สำหรับข้าวนาปรัง ปี ๒๕๕๗/๒๕๕๘ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ทำ เนื่องจากเกิดภาวะภัยแล้ง

(๔.๒) ยางพารา ผลผลิตเพิ่มขึ้น ๑.๙๕ กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๑ (จาก ๑๙๒.๔๐ กิโลกรัมต่อไร่ เพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๑๙๔.๓๕ กิโลกรัมต่อไร่) ส่วนใหญ่เกษตรกรเปลี่ยนจากการขายยางแผ่นมาเป็นการขายขี้ยาง

(๔.๓) มะพร้าว ผลผลิตเพิ่มขึ้น ๖๙.๔๑ กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ ๘.๑๓ (จาก ๘๕๓.๙๕ บาทต่อไร่ เพิ่มขึ้นเป็น ๙๒๓.๓๖ กิโลกรัมต่อไร่)

(๔.๔) ทูเรียน ผลผลิตเพิ่มขึ้น ๘๑.๓๒ กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕๐ (จาก ๔๙๒.๙๑ บาทต่อไร่ เพิ่มขึ้นเป็น ๕๗๔.๒๓ กิโลกรัมต่อไร่)

(๔.๕) ปาล์ม ผลผลิตเพิ่มขึ้น ๒๓๙.๒๕ กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖๔ (จาก ๑,๗๕๔.๕๖ กิโลกรัมต่อไร่ เพิ่มขึ้นเป็น ๑,๙๙๓.๘๑ กิโลกรัมต่อไร่)

(๔.๖) กาแฟ ผลผลิตเพิ่มขึ้น ๔๘.๗๙ กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๒๗ (จาก ๑๐๓.๒๑ กิโลกรัมต่อไร่ เพิ่มขึ้นเป็น ๑๕๒.๐๐ กิโลกรัมต่อไร่) โดยปลูกเสริมในสวนทุเรียนและสวนยางพารามากขึ้น

(๔.๗) ด้านประมง เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนและแจกเพื่อนบ้าน โดยผลผลิตลดลง เฉลี่ย ๓๐.๕๐ กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๒๖ (จาก ๑๐๔.๒๕ กิโลกรัมต่อไร่ เหลือ ๗๓.๗๕ กิโลกรัมต่อไร่)

(๕) ความเข้มแข็งของเกษตรกร

(๕.๑) กลุ่มผู้ใช้น้ำ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เดิมเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำอยู่แล้ว หลังจากเข้าร่วมโครงการเกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๔๓ ทุกคนเข้าร่วมการประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำ เฉลี่ยปีละ ๓ ครั้ง และเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ การดูแลรักษาระบบชลประทาน คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๗๑ เฉลี่ยปีละ ๒ ครั้ง

(๕.๒) กลุ่มเกษตรกร เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีการรวมกลุ่มเกษตรกรมากขึ้น ร้อยละ ๑๖.๕๗ จากก่อนมีโครงการ ร้อยละ ๓๒.๕๗ เป็นร้อยละ ๔๙.๑๔ หลังโครงการ โดยเป็นกลุ่มที่รวมตัวกัน เพื่อการขายผลผลิต ซึ่งพ่อค้าจะมาที่จุดรับซื้อ เช่น บ้านของประธานกลุ่ม หรือสถานที่ที่จัดไว้ของกลุ่ม เช่น กลุ่มข้าวชุมชน กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มตลาดประมุลยาง เป็นต้น สำหรับการรวมตัวของเกษตรกรเพื่อการผลิต และการแปรรูปยังมีน้อยมาก

(๕.๓) ความพึงพอใจต่อโครงการ พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อโครงการ เช่น การให้บริการของเจ้าหน้าที่ การอบรมถ่ายทอดความรู้ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ และการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๐๐ และมีความพึงพอใจในเรื่องการได้รับน้ำ การส่งเสริมด้านการตลาดและการพัฒนาอาชีพ ระดับปานกลาง ร้อยละ ๒๙.๑๔ เนื่องจากในปี ๒๕๕๗ ประสบปัญหาภัยแล้ง

(๖) ข้อเสนอแนะ

(๖.๑) น้ำไม่เพียงพอใช้ในการเกษตร เนื่องจากภาวะภัยแล้งที่เกิดขึ้นทำให้น้ำชลประทาน มีปริมาณจำกัด ผลผลิตไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งภาวะเช่นนี้เกษตรกรควรปรับเปลี่ยนช่วงเวลาการเพาะปลูกให้เหมาะสม หรือปรับเปลี่ยนเป็นพืชที่ใช้น้ำน้อย

(๖.๒) ราคาผลผลิตตกต่ำ เช่น ราคาข้าว ยางพารา เป็นต้น เกษตรกรแก้ไขปัญหาด้วยการปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชอย่างอื่นที่ได้ราคาดี โดยเกษตรกรต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือทางด้านราคาผลผลิต เนื่องจากยังมีต้นทุนในการผลิตที่สูง

(๖.๓) เกษตรกรต้องการให้หน่วยงานภาครัฐช่วยสนับสนุนทางด้านการตลาด และการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อให้สามารถต่อรองราคาได้

(๖.๔) การให้บริการของเจ้าหน้าที่ แม้ว่าเกษตรกรจะมีความพึงพอใจในการให้บริการแต่ยังต้องการให้เจ้าหน้าที่ไปตรวจเยี่ยมให้มากกว่านี้ เพื่อรับทราบปัญหาอุปสรรคของเกษตรกร

๒๙) โครงการเพิ่มศักยภาพด้านสินค้าเกษตรชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ร่วมกับกรมวิชาการเกษตร กรมปศุสัตว์ และกรมประมง ในการพัฒนาด้านสินค้าชายแดน ๑๘ ด้าน (จุดผ่านแดน ๑๕ ด้าน และจุดผ่อนปรน ๓ ด้าน) และเพิ่มประสิทธิภาพด้าน ๕ ด้าน ตามมติ คสช. (ด้านสะเดา ด้านปาดังเบซาร์ ด้านแม่สอด ด้านคลองใหญ่ และด้านคลองลึก) ให้มีคุณภาพมาตรฐานระดับสากล มีศักยภาพในการตรวจสอบสินค้าเกษตรที่จะนำเข้าประเทศ และอำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายสินค้าเกษตรผ่านด่านสินค้าชายแดนอย่างสะดวกและรวดเร็ว เริ่มดำเนินการในปี ๒๕๕๗

ผลการติดตาม

๒๙.๑) ปี ๒๕๕๗

๒๙.๑.๑) มกอช. ดำเนินการ โครงการพัฒนาระบบเชื่อมโยงการยื่นคำขอ และการแจ้งนำเข้า-ส่งออก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบมาตรฐานสินค้าเกษตร ๑ ระบบ โดยว่าจ้าง บริษัท กสท. โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) ดำเนินการ ระหว่างวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗ ถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ (วงเงินจ้าง ๒ ล้านบาท) บริษัท กสท. โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) ได้ส่งมอบ Inception Report แล้ว

๒๙.๑.๒) ติดตามการดำเนินงานด้านสินค้าชายแดนในจังหวัดมุกดาหาร หนองคาย ตราด เชียงราย ตาก และสระแก้ว ซึ่งผลการดำเนินงานตามเป้าหมายของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ๓ กิจกรรม พบว่า

(๑) ยังไม่มีการบูรณาการร่วมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการ จัดตั้งศูนย์ One Stop Service (OSS) เนื่องจากขาดแคลนบุคลากร และพื้นที่ที่จะดำเนินการตรวจร่วมกัน

(๒) เจ้าหน้าที่แต่ละด่านมีการประสานความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ และทหารในพื้นที่ เพื่อตรวจป้องกันการลักลอบในพื้นที่

(๓) ด่านจังหวัดมุกดาหาร มีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการบริการ ณ จุดตรวจสินค้าร่วม แต่ยังไม่มีความหมายรองรับในการดำเนินงานพื้นที่ควบคุมร่วมกัน

(๔) ด่านตรวจสัตว์น้ำและด่านกักกันสัตว์ได้มีการเชื่อมโยงข้อมูลกับระบบ National Single Window (NSW) แล้ว

(๕) ประเด็นที่พบ ได้แก่ เครื่องมือในการตรวจสินค้าค่อนข้างเก่าและไม่เพียงพอ อัตรากำลังของแต่ละด่านมีไม่เพียงพอ และเจ้าหน้าที่ขาดความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายประจำด่าน รวมทั้งกฎระเบียบการนำเข้า - ส่งออก ของประเทศเพื่อนบ้านไม่แน่นอน อย่างไรก็ตาม ทุกหน่วยงานค่อนข้างมีความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เนื่องจากเจ้าหน้าที่มีประสบการณ์จากการตรวจสอบสินค้ากับ EU ซึ่งมีกฎ ระเบียบ ที่มีความเคร่งครัดมากกว่า

(๖) ข้อเสนอแนะ เพื่อการปรับปรุงการดำเนินงานโครงการให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ควรสนับสนุนให้มีอาคารเพื่อรองรับ One Stop Service จุดตรวจสินค้าร่วม ผลักดันให้มีการพิจารณา กฎหมายที่คุ้มครองการดำเนินงานในพื้นที่ควบคุมร่วมกัน สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลกับระบบ National Single Window (NSW) ให้ครบทุกหน่วยงาน รวมถึงสนับสนุนให้มีห้องปฏิบัติการ และเครื่องมือตรวจสินค้าที่เหมาะสม รวมทั้งกฎ ระเบียบการนำเข้า - ส่งออก ควรเจรจาทวิภาคีกับประเทศเพื่อนบ้านในการใช้กฎ ระเบียบ การนำเข้า - ส่งออกที่ชัดเจน และอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายประจำด่าน และภาษา ประเทศเพื่อนบ้าน

๓๐) โครงการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญ

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ร่วมกับกรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมหม่อนไหม มีวัตถุประสงค์เพื่อบริหารจัดการพื้นที่และสินค้าเกษตรที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจให้ได้สินค้าเกษตรที่มีคุณภาพและปริมาณสอดคล้องกับความต้องการ เพื่อให้มีเขตเกษตรเศรษฐกิจที่เหมาะสมตามนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง กับสินค้าเกษตรที่สำคัญ และ เพื่อให้การกำหนดนโยบายมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสินค้าเกษตรแต่ละชนิดมีความสอดคล้องเหมาะสมกับฐานทรัพยากรของประเทศ โดยมีเป้าหมายการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อรองรับเขตเกษตรเศรษฐกิจ การปรับรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรในเขตที่มีความเหมาะสมน้อยและไม่เหมาะสม ปรับเปลี่ยนไปผลิตสินค้าเกษตรชนิดอื่นที่ให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในเขตที่มีความเหมาะสม ระยะเวลาโครงการปี ๒๕๕๘

ผลการดำเนินงาน

๓๐.๑) การจัดทำฐานข้อมูลเพื่อรองรับเขตเกษตรเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ข้อมูลด้านประมง ข้อมูลสภาพการใช้ที่ดินพืชเศรษฐกิจ โดยการสำรวจและวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตร ๕ ชนิด (พืชทุเรียน: ถั่วเหลือง ข้าวโพด ข้าวนาปรัง สับปะรด อ้อย) สำรวจและจัดทำเขตการใช้ที่ดินสำหรับพืชเศรษฐกิจ เขตเหมาะสม (รวม ๑๓ ชนิดพืช ที่ประกาศเขตแล้ว) สำรวจและจัดทำแผนที่สภาพการใช้ที่ดิน (๑ : ๒๕,๐๐๐) เสร็จเรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาสำรวจข้อมูลการดำเนินงาน ประชุมชี้แจงประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เฉพาะ (ทุ่งกุลาร้องไห้ ทุ่งสัมฤทธิ์ ทุ่งหมาหัว พื้นที่สูง พื้นที่เพื่อตลาดเฉพาะ พื้นที่น้ำท่วมและแล้งซ้ำซาก) คิดเป็นร้อยละ ๔๐ ของปริมาณงาน จัดประชุมชี้แจงแนวทางการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจ โดยปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าและส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ รวม ๖ ครั้ง

๓๐.๒) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

๓๐.๒.๑) จัดตั้งศูนย์ผลิตพ่อแม่พันธุ์ เพื่อรองรับการเพิ่มประสิทธิภาพการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล ๑๐ ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งฉะเชิงเทรา ตราด สมุทรสงคราม สงขลา ภูเก็ต ตรัง สตูล นครศรีธรรมราช ปัตตานี และสถาบันการวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ดำเนินการผลิตพ่อแม่พันธุ์จากลูกกุ้งทะเลโดยได้เพาะพันธุ์แล้ว ๕๕,๐๒๘ ตัว คิดเป็นร้อยละ ๕๕ ของเป้าหมาย ๑๐๐,๐๐๐ ตัว ส่งเสริมเกษตรกรในการบริหารจัดการเชื่อมโยงในรูปแบบ shrimp cluster ๑๐ กลุ่ม และส่งเสริมการลดต้นทุนการผลิตในการเลี้ยงกุ้ง ๑๐ จังหวัด ครอบคลุมเป้าหมาย ส่งเสริมและพัฒนาแนวทางเพิ่มผลผลิตกุ้ง ๑,๘๘๖ ราย คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๓๐ ของเป้าหมาย ๒,๐๐๐ ราย

๓๐.๒.๒) พัฒนาศูนย์ผลิตลูกปลานิลคุณภาพ ๒๙ แห่ง จากเป้าหมาย ๒๘ แห่ง (ร้อยละ ๑๐๓.๕๔) และได้ดำเนินการผลิตพ่อแม่พันธุ์ปลานิลจิตรลดา ๑๐๑,๐๐๐ ตัว คิดเป็นร้อยละ ๑๐๑ ของเป้าหมาย ๑๐๐,๐๐๐ ตัว มีการเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยจัดอบรม ศึกษาดูงาน ให้กับฟาร์มเลี้ยงปลานิล ๙๐ ฟาร์ม และถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่เกษตรกร ๒,๐๐๐ ราย ครบตามเป้าหมาย

๓๐.๒.๓) บริการผสมเทียมและบริการผสมโดยพ่อโคพันธุ์ดีให้แก่โคของเกษตรกร ได้ ๒๑,๐๒๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๔๐.๑๗ ของเป้าหมาย ๑๕,๐๐๐ ราย โค ๓๑,๐๖๘ ตัว คิดเป็นร้อยละ ๑๐๓.๕๖ ของเป้าหมาย ๓๐,๐๐๐ ตัว

๓๐.๒.๔) จัดทำศูนย์เรียนรู้และแปลงต้นแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืช ๗ ชนิด (มันสำปะหลัง ยางพารา ปาล์มน้ำมัน อ้อยโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สับปะรด ลำไย ๒,๒๑๖ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๗๓ ของเป้าหมาย ๒,๒๐๐ ไร่

๓๐.๓) การปรับปรุงแบบการผลิตพืชในเขตเหมาะสมน้อยหรือไม่เหมาะสม กิจกรรมปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวไปปลูกพืชอาหารสัตว์ ดำเนินการได้ ๙๖๓ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๓๐ ของเป้าหมาย ๑,๐๐๐ ไร่ การปลูกมัลเบอร์รี่ (หม่อนผลสด) ๒๐๐ ไร่ จัดทำระบบการปรับเปลี่ยนพืชให้เหมาะสมตามลักษณะพื้นที่ (Zoning) โดยจัดเวทีชุมชนประชุมชี้แจงและรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๘๘๒ อำเภอ ครบตามเป้าหมาย

๓๑) โครงการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri-Map) (ปี ๒๕๕๙)

เป็นโครงการสำคัญตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อบริหารจัดการพื้นที่และสินค้าเกษตรที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจให้ได้สินค้าเกษตรที่มีคุณภาพและปริมาณสอดคล้องกับความต้องการ รวมทั้งให้มีเขตเกษตรเศรษฐกิจที่เหมาะสมตามนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตรที่สำคัญ เพื่อให้การกำหนดนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสินค้าเกษตรแต่ละชนิดมีความสอดคล้องเหมาะสมกับฐานทรัพยากรของประเทศ มีเป้าหมายจัดทำฐานข้อมูลเพื่อรองรับเขตเกษตรเศรษฐกิจ การปรับปรุงแบบการผลิตสินค้าเกษตรในเขตที่มีความเหมาะสมน้อยและไม่เหมาะสม ปรับเปลี่ยนไปผลิตสินค้าเกษตรชนิดอื่น

ที่ให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในเขตที่มีความเหมาะสม โดยมีกรมพัฒนาที่ดิน เป็นหน่วยงานหลัก บูรณาการร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รับผิดชอบประเมินผลการดำเนินงานโครงการ

๓๑.๑) ผลการดำเนินงาน

๓๑.๑.๑) จัดทำแผนที่เขตเหมาะสมระดับอำเภอ และนำไปแสดงไว้ที่ศูนย์เรียนรู้ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ทั้ง ๘๘๒ ศูนย์ เพื่อสร้างการรับรู้ให้เกษตรกรรู้จักความเหมาะสมของพื้นที่มีเกษตรกรผ่านการฝึกอบรมทั้งสิ้น ๑๔๕,๘๖๗ ราย

๓๑.๑.๒) ดำเนินโครงการสนับสนุนการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต ปี ๒๕๕๙ ในพื้นที่ S๓ และ N ของหน่วยงานต่าง ๆ รวม ๓๒,๖๑๘ ไร่ เกษตรกร ๑๐,๕๐๒ รวม ๔๙ จังหวัด ซึ่งในจำนวนนี้ กรมพัฒนาที่ดิน ได้กำหนดให้จังหวัดบุรีรัมย์ ชัยภูมิ และอุทัยธานี เป็นจังหวัดนำร่องสำหรับการดำเนินงาน ในปี ๒๕๖๐ นอกจากนี้ ได้มีการรวบรวมรายชื่อเกษตรกรที่มีความประสงค์ จะเข้าร่วมโครงการในปี ๒๕๖๐ อีกจำนวน ๓,๙๐๒ ราย (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙) เพื่อปรับเปลี่ยนพื้นที่ไม่เหมาะสมไปเลี้ยงโค กระบือ แพะ นาหญ้า ปลูกหม่อน ทำเกษตรผสมผสาน และประมง

๓๑.๒) ผลการประเมิน

๓๑.๒.๑) การนำความรู้ไปปฏิบัติ

(๑) พื้นที่ทำการเกษตรเขตเหมาะสม (S๑ และ S๒) หลังการถ่ายทอดความรู้เรื่องการปลูกพืชในเขตเหมาะสม การใช้แผนที่ Zoning และการลดต้นทุนการผลิต พบว่า เกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ร้อยละ ๙๘ นำความรู้ไปใช้แล้ว โดยร้อยละ ๖๒ นำไปใช้ระดับมาก ร้อยละ ๓๒ และร้อยละ ๒ นำไปใช้ระดับปานกลาง และน้อย ตามลำดับ เนื่องจากเพิ่งเริ่มเพาะปลูกฤดูกาลใหม่ ยังขาดแคลนแรงงาน และขาดวัสดุ/อุปกรณ์ เป็นต้น

(๒) พื้นที่ทำการผลิตไม่เหมาะสม (S๓ และ N) เกษตรกรร้อยละ ๔๔ ทราบถึงระดับความเหมาะสมของพื้นที่การเกษตรของตนเอง และร้อยละ ๕๖ ไม่ทราบระดับความเหมาะสม (ทราบแค่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม) เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จาก ศพก. และเกษตรแบบแปลงใหญ่ ซึ่งไม่มีการนำเสนอแผนที่ Zoning

๓๑.๒.๒) การเปลี่ยนแปลงหลังนำความรู้ไปปฏิบัติ เกษตรกรในพื้นที่เขตเหมาะสม (S๑ และ S๒) ที่ผ่านการอบรมความรู้เรื่องการลดต้นทุนการผลิตได้นำความรู้ไปปฏิบัติใช้ คิดเป็นร้อยละ ๙๐ ที่สามารถลดต้นทุนการผลิตได้ ส่วนอีกร้อยละ ๑๐ ยังลดต้นทุนไม่ได้ เนื่องจากเกษตรกรเพิ่งเริ่มปฏิบัติ และปฏิบัติแล้วแต่ยังไม่เห็นผล รายละเอียด ดังนี้

(๑) ร้อยละ ๗๙ ของเกษตรกรที่ลดต้นทุนการผลิตได้ เป็นการลดปริมาณการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจากเดิมใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย ๒๘ กิโลกรัมต่อไร่ เหลือ ๑๖ กิโลกรัมต่อไร่ หรือลดลง ๒๕๒ บาทต่อไร่ จากการทำการเกษตรแบบประณีต และใช้เครื่องหยอดเมล็ด เป็นต้น

(๒) ร้อยละ ๘๒ ของเกษตรกรที่ลดต้นทุนการผลิตได้ เป็นการลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีลงจากเดิมใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย ๔๔ กิโลกรัมต่อไร่ เหลือ ๑๘ กิโลกรัมต่อไร่ หรือลดลง ๓๑๒ บาทต่อไร่ โดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี

(๓) ร้อยละ ๑๘ ของเกษตรกรที่ลดต้นทุนการผลิตได้ เป็นการลดการใช้สารเคมีป้องกันโรคพืชและแมลง จากเดิม ๑๕๒ บาทต่อไร่ เหลือ ๓๕ บาทต่อไร่ โดยใช้สารชีวภัณฑ์ และชีวภาพ

๓๑.๒.๓) ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการ

(๑) ความพึงพอใจ พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๗๗ ระดับปานกลาง และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ ๒๒ และร้อยละ ๑ ตามลำดับ เนื่องจากเกษตรกรยังไม่เห็นผลการปฏิบัติ และยังไม่เข้าใจเรื่องระดับความเหมาะสมในการปลูกพืช เป็นต้น

(๒) ประโยชน์ที่ได้รับ พบว่า ร้อยละ ๖๘ ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เห็นว่า การเข้าร่วมโครงการทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต และมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ร้อยละ ๒๑ ได้ทราบว่าสามารถจะปลูกพืชชนิดใดได้บ้างในพื้นที่การเกษตรของตนเอง และร้อยละ ๑๑ มีความคิดเห็นว่าการเข้าร่วมโครงการทำให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ผลผลิตมีคุณภาพ และสามารถบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรของตนเองได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๓๑.๒.๔) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

(๑) ด้านเกษตรกร ในการส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตต้องมีตลาดรองรับสินค้า มีราคาซื้อที่แน่นอน หรือมีการประกันราคาสินค้า ต้องการให้ออกแบบและจัดทำแผนที่ Zoning ในรูปแบบที่สามารถเข้าใจง่ายสำหรับเกษตรกรที่เป็นผู้สูงอายุ หรือผู้ไม่รู้หนังสือ

(๒) ด้านเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติ เสนอให้ภาครัฐมีมาตรการให้สิทธิประโยชน์แก่เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าเกษตรตามคำแนะนำทั้งในระยะสั้น และระยะยาว ร่วมบูรณาการในการจัดหาตลาดรับซื้อผลผลิต ประกาศปริมาณและราคาที่รับซื้ออย่างชัดเจนในแต่ละปี เนื่องจากแหล่งรับซื้อปริมาณการรับซื้อ และราคาผลผลิต เป็นปัจจัยที่สำคัญในการจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าเกษตร

(๓) ด้านนโยบาย

(๓.๑) ควรสนับสนุนให้แปลงเรียนรู้การเลี้ยงกระบือ แพะ ปลา และการปลูกหม่อน ที่ปรับเปลี่ยนจากการปลูกพืชไม่เหมาะสม (N) ให้มีศักยภาพเทียบเท่า ศพก. เพื่อถ่ายทอดความรู้ในการปรับเปลี่ยนการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงที่ยังปลูกพืชไม่เหมาะสม โดยจัดแสดงและสาธิตการใช้แผนที่ Zoning/Agri-Map ทั้งนี้ เมื่อเกษตรกร ทำการปรับเปลี่ยนแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการปรับเปลี่ยนต่อเนื่องในระยะแรก ควบคู่กับการขยายผลในพื้นที่อื่น

(๓.๒) กำหนดแนวทางขับเคลื่อนโครงการในระดับจังหวัด โดยใช้แผนที่ Agri-Map เพื่อให้ Single Command และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติใช้ ตลอดจนเร่งประชาสัมพันธ์แผนที่ Agri-Map เพิ่มช่องทางการเข้าใช้งานแก่เกษตรกรที่ง่ายและสะดวก

๓๒) โครงการบริหารจัดการผลิตผลการเกษตรในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

กรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลัก เป็นโครงการสำคัญตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยใช้วิธีการสหกรณ์ในการแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการผลิตผลการเกษตรในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษให้มีเสถียรภาพด้านราคาและเพิ่มมูลค่า มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพของสหกรณ์บริเวณชายแดนในการนำพืชผลการเกษตรจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาปรับปรุงคุณภาพหรือส่งออก เริ่มดำเนินโครงการในปี ๒๕๕๘

๓๒.๑) ผลการดำเนินงาน

ดำเนินการเตรียมความพร้อมให้กับเจ้าหน้าที่สหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจของสหกรณ์ในการนำเข้า/ส่งออกสินค้าเกษตรกับประเทศเพื่อนบ้าน โดย

๓๒.๑.๑) เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด จังหวัดตาก นำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

๓๒.๑.๒) เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว นำเข้ามันสำปะหลัง ๕๑๗ ตัน

๓๒.๑.๓) เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งมีสหกรณ์การเกษตรหนองสูง จำกัด เป็นแม่ข่ายในการขับเคลื่อนการค้า ได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกเรียบร้อยแล้ว และอยู่ระหว่างการขอใบอนุญาตเป็นผู้ส่งออก - ผู้นำเข้าสินค้าเกษตร มีสินค้าหลักที่ส่งออกได้แก่ โคมีชีวิต (เทศผู้) และเนื้อแปรรูป โดยได้ทำบันทึกข้อตกลงกับผู้ประกอบการนำเข้าในเวียดนาม เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๘ และมีแผนการส่งออกไปประเทศเวียดนาม เริ่มต้นเดือนกันยายน ๒๕๕๘ มีมูลค่าการส่งออกรวมต่อปี ๓๔.๔๐ ล้านบาท

๓๒.๑.๔) เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตราด จังหวัดตราด ซึ่งมีสหกรณ์การเกษตรเมืองตราด จำกัด และสหกรณ์ส่งเสริมธุรกิจภาคเกษตรจังหวัดตราด จำกัด มีแผนที่จะดำเนินการส่งออกผลไม้ จึงได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกเรียบร้อยแล้ว และอยู่ระหว่างการขอใบอนุญาตเป็นผู้ส่งออก-ผู้นำเข้า ได้ดำเนินการส่งออกผลไม้ไปยังประเทศกัมพูชาและเวียดนาม

๓๒.๑.๕) เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสะเตา จังหวัดสงขลา อยู่ระหว่างเตรียมการหารือภายในจังหวัด เพื่อเสนอแผนในการแก้ไขปัญหาชายพาราในรูปแบบของชุมชนสหกรณ์ เพื่อสร้างโรงงานแปรรูปยางพาราในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

๓๒.๒) ผลการติดตาม

การติดตามงานในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก สงขลา ตราด และสระแก้ว เพื่อสำรวจความพร้อมของด้านสินค้าเกษตรในการให้บริการและการยื่นคำขออนุญาตทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๓๒.๒.๑) หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีการบูรณาการการทำงานในรูปแบบของคณะทำงานร่วม ทั้งด้านพืช ประมง และปศุสัตว์ โดยด้านแม่สอด มีหัวหน้าด่านกักกันสัตว์เป็นประธาน ด้านสะเตาและด่านปาดังเบซาร์ มีหัวหน้าด่านตรวจพืชเป็นประธาน ด้านคลองใหญ่และด่านอรัญประเทศ มีหัวหน้าด่านตรวจสัตว์น้ำ เป็นประธาน ซึ่งกำหนดแผนตรวจสินค้าตามจุดตรวจเดือนละ ๔ ครั้ง

๓๒.๒.๒) ด้านทั้ง ๕ แห่ง ได้ให้บริการและการยื่นคำขออนุญาตนำเข้า - ส่งออกสินค้าเกษตรทางระบบอิเล็กทรอนิกส์และเชื่อมโยงกับระบบของด่านศุลกากรแล้ว โดยผู้ประกอบการนำเข้า - ส่งออกสินค้าเกษตรรายใหญ่ ใช้วิธีจ้างบริษัท Shipping ดำเนินการยื่นคำขอทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ ส่วนผู้ประกอบการรายย่อย เจ้าหน้าที่ประจำด่านเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการบันทึกข้อมูลให้ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ใช้ระบบ Logistics ของเอกชนในพื้นที่ และบางรายนำสินค้าเข้ามาแล้วส่งต่อตลาด/โรงงานแปรรูปปลายทางทันที ทำให้ยังไม่มี ความจำเป็นในการใช้คลังสินค้าหรือห้องเย็นขนาดใหญ่

๓๒.๒.๓) ข้อเสนอแนะ

(๑) ด้านแม่สอด จังหวัดตาก

(๑.๑) การเพิ่มระยะเวลาการกักตรวจโรคสัตว์จาก ๑๐ วัน เป็น ๒๑ วัน

ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการค้าสัตว์ตามแนวชายแดนตลอดจนเกษตรกรที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนที่ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ ซึ่งผู้ประกอบการค้าสัตว์และเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ตามแนวชายแดนได้เสนอให้กลับไปใช้กำหนดเวลาเดิม ซึ่งได้แจ้งกรมปศุสัตว์เร่งพิจารณาหาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้ว

(๑.๒) การนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดตาก พบว่า สหกรณ์การเกษตรเพิ่งทำธุรกิจนำเข้าอาหารสัตว์จากต่างประเทศเป็นครั้งแรกยังขาดประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการนำเข้า ทั้งการขึ้นทะเบียนขออนุญาตนำเข้าสิ่งต้องห้ามการขึ้นทะเบียนผู้นำเข้าข้าวโพดที่ใช้เป็นวัตถุดิบอาหารสัตว์หรืออาหารสัตว์ นอกจากนี้ ในการวางแผนการนำเข้ายังต้องพึ่งผู้ประกอบการของประเทศพม่า ในการรวบรวมผลผลิต ข้อจำกัดด้านคมนาคมขนส่ง รถขนาดใหญ่ไม่สามารถผ่านเข้าออกได้ เงินทุนหมุนเวียนและอุปกรณ์การตลาดไม่เพียงพอ ดังนั้น กรมส่งเสริมสหกรณ์ ควรจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทำธุรกิจนำเข้าและส่งออกผลผลิต และสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นแก่สหกรณ์การเกษตรในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

(๒) ด้านสะเดา และด้านปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา มีปัญหาการคมนาคมไม่สะดวก ทำให้ผู้ประกอบการส่งสินค้าไม่ทันเวลา และเสียค่าปรับ ในเบื้องต้นควรมีการจัดระเบียบการจราจร โดยแยกช่องทางสำหรับรถบรรทุกสินค้ากับช่องทางของนักท่องเที่ยว

(๓) ด้านคลองใหญ่ จังหวัดตราด พบปัญหาการขอใบรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า (Certificate of Origin Form D : FormD) ต้องไปขอที่จังหวัดสระแก้วในกรณีสินค้าพืชหรือใบรับรองสุขอนามัยสินค้าประมงต้องไปที่กรุงเทพฯ โดยผู้ประกอบการเสนอให้มีการจัดตั้งจุดอำนวยความสะดวกขึ้นในจังหวัดใกล้เคียงแทน เช่น จังหวัดตราด จันทบุรี หรือชลบุรี เห็นควรให้กรมวิชาการเกษตรและกรมประมง นำประเด็นข้อเสนอมานำไปพิจารณาและเร่งแก้ไขปัญหาดังกล่าว

(๔) ด้านอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว พบปัญหาด้านสุขอนามัยของสินค้าในกระบวนการคัดแยกหรือซื้อขายในตลาดเอกชน และความไม่มั่นใจในการลงทุนของผู้ประกอบการ โดยเฉพาะราคาค่าเช่าที่ดินค่อนข้างสูง ใกล้เคียงกับราคาซื้อขายที่ดิน เห็นควรให้กรมส่งเสริมสหกรณ์นำประเด็นที่พบเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเพื่อพิจารณาหาแนวทางแก้ไข

๓๓) โครงการสร้างรายได้และพัฒนากิจกรรมแก่ชุมชนเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้ง

ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๘ อนุมัติให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงกลาโหม ดำเนินงานโครงการสร้างรายได้และพัฒนากิจกรรมแก่ชุมชนเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้ง ด้วยการสนับสนุนงบประมาณเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปให้พื้นที่ที่คาดว่าจะเกิดภัยแล้ง ตำบลละ ๑ ล้านบาท จำนวน ๓,๐๕๑ ตำบล ๕๔๑ อำเภอ ใน ๕๘ จังหวัด เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้มีรายได้ในช่วงฤดูแล้ง และสร้างโอกาสให้ชุมชนเกษตรสามารถพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของชุมชน โดยกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนโครงการ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงกันยายน ๒๕๕๘ และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เป็นหน่วยงานประเมินผล โดยการสุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน ผู้นำกลุ่ม/องค์กรเกษตรแรงงานผู้รับจ้างในโครงการและเกษตรกรทั่วไป รวม ๘,๑๖๓ ราย ในพื้นที่โครงการ ๕๘ จังหวัด จำนวน ๘๘๐ โครงการของชุมชน

๓๓.๑) ปี ๒๕๕๘

๓๓.๑.๑) ผลการดำเนินงาน

(๑) โครงการของชุมชนเกษตรผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับกระทรวง จังหวัด และอำเภอ ๖,๕๙๘ โครงการ ๓,๐๔๔ ตำบล โดยมีชุมชนเกษตรขอยกเลิกและสละคืนโครงการ จำนวน ๒ โครงการ ๑ ตำบล เนื่องจากในพื้นที่ดำเนินการประสบภัยธรรมชาติ ดังนั้น จึงมีโครงการของชุมชนเกษตรที่ดำเนินการ และเบิกจ่ายเงินแล้วเสร็จตามกรอบระยะเวลาการดำเนินการที่คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ ๖,๕๙๖ โครงการ ๓,๐๔๓ ตำบล วงเงินที่อนุมัติ ๓,๐๐๔.๕๑ ล้านบาท เบิกจ่ายงบประมาณไปทั้งสิ้น ๒,๙๙๒.๗๕ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๖๑

(๒) ผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่โครงการของชุมชน ๖,๕๙๖ โครงการ จำแนกเป็น

๑) กิจกรรมการจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชน ๓,๓๒๘ โครงการ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๔๕ มีพื้นที่การเกษตรได้รับประโยชน์ ๗.๐๙ ล้านไร่ ๒) กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตเกษตรเพื่อสร้างรายได้ในฤดูแล้ง ๖๓๖ โครงการ คิดเป็นร้อยละ ๙.๖๔ สามารถสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ๑๔๐.๒๔ ล้านบาท และเกิดเป็นศูนย์เรียนรู้ทางการผลิตและการแปรรูปผลผลิตเกษตร ๔๙๓ ศูนย์ ๓) กิจกรรมการปรับปรุงโครงการสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ๒,๓๗๑ โครงการ คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๙๕ เกิดการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ ๔๖๗,๗๗๐ ตัน และลานตากผลผลิตทางการเกษตร ๑,๗๑๓ ลาน ขนาดพื้นที่รวม ๙๕๔,๓๐๒ ตารางเมตร สามารถรองรับผลผลิตสดได้ ๑.๙๐ ล้านตันต่อฤดูกาล และ ๔) กิจกรรมการจัดการเพื่อลดความสูญเสียผลผลิตเกษตร ๒๖๑ โครงการ คิดเป็นร้อยละ ๓.๙๖ พื้นที่การเกษตรได้รับประโยชน์ด้านป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ๘๑๑,๐๑๐ ไร่ และเกิดศูนย์รวบรวมคัดแยก บรรจุ และตลาดทางการเกษตร ๑๕๕ แห่ง

๓๓.๑.๒) ผลการประเมิน

(๑) ด้านความพึงพอใจของชุมชน/เกษตรกรในพื้นที่โครงการต่อการตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยผู้นำกลุ่ม/องค์กรเกษตรกรที่เสนอโครงการ ร้อยละ ๙๒.๘๕ มีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับมาก เนื่องจากโครงการสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนโดยตรงเพื่อนำไปแก้ปัญหาได้ตามความต้องการของชุมชน และช่วยสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในฤดูแล้ง ส่วนที่เหลือร้อยละ ๗.๑๕ มีความพึงพอใจในระดับปานกลางและน้อย เพราะอยากให้สนับสนุนงบประมาณมากกว่านี้ ซึ่งผู้นำกลุ่ม/องค์กรเกษตรกรร้อยละ ๙๖.๔๔ เห็นว่าโครงการที่ชุมชนจัดทำขึ้นมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชนในระดับมาก และร้อยละ ๓.๕๖ เห็นว่ามีความเหมาะสมระดับปานกลาง ทั้งนี้ได้ให้เหตุผลถึงการจัดทำโครงการของชุมชนว่าเป็นโครงการ ที่ต้องการสร้างรายได้ในช่วงฤดูแล้ง คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒๙ เป็นโครงการที่ต้องการลดหรือบรรเทาปัญหาภัยแล้ง ร้อยละ ๓๔.๘๒ และอีกร้อยละ ๓๑.๗๒ เป็นโครงการที่ต้องการเพิ่มทางเลือกและโอกาสในการผลิตการเกษตร เช่น ทำปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

(๒) ประเภทโครงการของชุมชน พบว่า ร้อยละ ๕๙.๘๘ เป็นโครงการที่เกิดขึ้นใหม่ในชุมชน เช่น จัดทำแหล่งน้ำการเกษตร สร้างลานตาก และโรงเรือนเก็บผลผลิตเกษตร และร้อยละ ๒๒.๙๕ เป็นโครงการพัฒนาต่อยอดจากกิจกรรมที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น เพิ่มปริมาณความจุของฝาย เพิ่มการผลิตปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยอินทรีย์ เพิ่มความรู้และแปรรูป และอีกร้อยละ ๑๗.๑๗ เป็นการปรับปรุงฟื้นฟูโครงการเดิม เช่น ขุดลอกคลอง ซ่อมแซมฝาย/ลำเหมือง เป็นต้น

(๓) ความมีประสิทธิภาพ/รวดเร็วของงบประมาณที่ชุมชนได้รับ พบว่า ผู้นำกลุ่ม/องค์กรเกษตรกรได้รับงบประมาณโอนผ่านระบบบัญชีของกลุ่ม ภายใน ๑ สัปดาห์ นับตั้งแต่งบประมาณโอนมาที่สำนักงานเกษตรจังหวัด คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๑๔ และภายใน ๒ สัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๓๔ และอีกร้อยละ ๑๒.๐๓ ภายใน ๓ สัปดาห์ ส่วนที่เหลือร้อยละ ๙.๔๙ ภายใน ๔ สัปดาห์

(๔) ผลประโยชน์

(๔.๑) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า เกษตรกรได้รับประโยชน์จากโครงการ ๒.๘๗ ล้านครัวเรือน โดยมีแหล่งน้ำใช้ในฤดูแล้ง มีช่องทางหารายได้เพิ่มจากการรับจ้างเป็นแรงงาน มีสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง และผลผลิตการเกษตรมีคุณภาพเพิ่มขึ้น นอกจากนี้เกิดการจ้างงานในชุมชน ๐.๘๗ ล้านราย สูงกว่าเป้าหมาย ๐.๓๖ ล้านราย คิดเป็นร้อยละ ๒๔๑.๗๔ มีรายได้เฉลี่ย ๑,๘๐๐ บาทต่อราย ซึ่งการจัดจ้างในแต่ละโครงการมีตั้งแต่ ๑๐ - ๗๐๐ ราย ขึ้นอยู่กับลักษณะกิจกรรมของโครงการ และแรงงานในชุมชน ร้อยละ ๗๖.๑๐ มีส่วนร่วมในการเสนอโครงการ รวมทั้งเกิดเงินทุนหมุนเวียน

ในระบบเศรษฐกิจจากการดำเนินงานโครงการ โดยเป็นผลในระดับชุมชน/ตำบล ประมาณ ๒,๐๔๘.๐๒ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๘๘ ของเป้าหมาย และผลในระดับจังหวัด ๒,๗๗๑.๓๙ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๑๑๓.๕๑ ของเป้าหมาย ๒,๔๔๑.๖๐ ล้านบาท

(๔.๒) ด้านสังคมชุมชนเกษตร ๓,๐๔๓ แห่ง มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการเกษตรของชุมชน โดยกระบวนการดำเนินงานของโครงการก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างสำนึกความเป็นเจ้าของ รวมทั้งความสามัคคีภายในชุมชนแบบร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมจัดการดูแลโครงการ ซึ่งเกษตรกรในพื้นที่โครงการ ร้อยละ ๙๒.๓๒ เห็นว่าเกิดประโยชน์ในแง่ของความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชนระดับมาก และร้อยละ ๘๘.๑๕ เห็นว่าเกิดความร่วมมือกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐในระดับมาก

(๕) ข้อเสนอแนะ

(๕.๑) กระบวนการดำเนินงานโครงการสามารถใช้เป็นแบบอย่างให้โครงการอื่น ๆ ได้ แต่ต้องสร้างความเชื่อมโยงมาตรการ/แผนงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ในระดับพื้นที่ร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะกลไกการทำงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) หากได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จะมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนงานพัฒนาการเกษตรในระดับชุมชนได้อย่างดียิ่ง

(๕.๒) ควรส่งเสริมการรวมกลุ่ม และการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรด้านการตลาดและวิธีคิดให้ครอบคลุมในด้านปริมาณสินค้า รูปลักษณ์ บรรจุภัณฑ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคแต่ละกลุ่มทั้งในและต่างประเทศ

(๕.๓) โครงการของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งน้ำ ควรมีการวางแผนทั้งระบบ และการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ควรมีเจ้าหน้าที่เฉพาะทางควบคุมดูแล

๓๓.๒) ปี ๒๕๕๙

๓๓.๒.๑) ผลการประเมิน

(๑) ด้านเศรษฐกิจ

(๑.๑) สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรและชุมชนเกษตรในฤดูแล้ง ไม่น้อยกว่า ๒๐๐,๐๐๐ บาทต่อชุมชน โดยรวมมีการจ้างแรงงานเกิดขึ้น ๘๗๑,๘๔๙ ราย หรือร้อยละ ๒๔๑.๗๔ ของเป้าหมาย ๓๖๐,๖๕๙ ราย คิดเป็น ๕,๒๖๐,๖๗๖ แรงแ (Man-day) ร้อยละ ๙๗.๑๗ ของเป้าหมาย ๕,๔๐๙,๘๘๐ แรงแ เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย ๑,๘๐๐ บาทต่อราย โดยมีตำบลที่มีการจ้างแรงงานมากกว่า ๒๐๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๓,๐๒๘ ตำบล หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๙.๕๐ จากจำนวนตำบลที่ดำเนินงานโครงการได้ ๓,๐๔๓ ตำบล มีมูลค่าการจ้างงาน ๑,๖๑๖.๖๗ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๐๒ ของงบประมาณที่ได้รับอนุมัติทั้งหมด

(๑.๒) เกิดกระแสเงินหมุนเวียนในชุมชน ไม่น้อยกว่า ๘๐๐,๐๐๐ บาทต่อชุมชน ซึ่งได้มีการเบิกจ่ายงบประมาณทั้งสิ้น ๒,๙๙๒.๗๕ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๖๑ ของวงเงินที่อนุมัติ โดยเป็นการลงทุนโครงการของชุมชนในภาพรวมระดับตำบลที่มีมูลค่ามากกว่า ๘๐๐,๐๐๐ บาทต่อตำบล มีจำนวน ๒,๙๘๒ ตำบล คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๙๙ จาก ๓,๐๔๓ ตำบล ที่สามารถดำเนินงานโครงการได้แล้วเสร็จ และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานในปี ๒๕๕๘ พบว่า มีกระแสเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน/ตำบล ๒,๐๔๘.๐๒ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๘๘ ของเป้าหมาย ๒,๔๔๑.๖๐ ล้านบาท ในระบบเศรษฐกิจระดับจังหวัด ๒,๗๗๑.๓๙ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๑๑๓.๕๑ ของเป้าหมาย

(๑.๓) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของชุมชน เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนจากภัยแล้งในระยะยาว มีชุมชนที่ดำเนินงานโครงการแล้วเสร็จ ๖,๕๙๖ โครงการ ใน ๓,๐๔๓ ตำบล เกษตรกรได้รับประโยชน์ ๒.๘๗ ล้านครัวเรือน จำแนกเป็นการจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชน ๓,๓๒๘ โครงการ (พื้นที่การเกษตรได้รับประโยชน์ ๗.๐๙ ล้านไร่) การผลิตทางการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตเกษตร ๖๓๖ โครงการ สร้างรายได้รวม ๑๔๐.๒๔ ล้านบาท ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ๒,๓๗๑ โครงการ เกิดการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ ๔๖๗,๗๗๐ ตัน และสถานตากผลผลิต ๑,๗๑๓ แห่ง รองรับผลผลิตสดได้ ๑.๙๐ ล้านตันต่อฤดูกาล และจัดการเพื่อลดความสูญเสียผลผลิตเกษตร ๒๖๑ โครงการ ได้รับประโยชน์ด้านป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ๘๑๑,๐๑๐ ไร่ และเกิดศูนย์รวบรวม คัดแยก บรรจุ และตลาดทางการเกษตร ๑๙๕ แห่ง ทั้งนี้ เมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานในปีงบประมาณ ๒๕๕๘ โครงการของชุมชน ร้อยละ ๙๐.๗๙ ยังคงมีการดำเนินการหรือได้ใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องในทุกลักษณะกิจกรรมโครงการ

(๑.๔) มูลค่าผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลในกลุ่มโครงการที่สามารถสร้างรายได้ที่เป็นตัวเงิน เช่น กิจกรรมโครงการด้านการผลิตทางการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตฯ และการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พบว่า งบประมาณในแต่ละโครงการของชุมชนได้รับประมาณ ๐.๘๐ - ๑ ล้านบาท ในรอบหนึ่งปีจะเกิดผลประโยชน์หรือสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ประมาณ ๑๘๗,๖๐๐ - ๒๓๔,๕๐๐ บาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๓.๔๕ ของจำนวนเงินที่ลงทุนไปยังโครงการของชุมชน

(๑.๕) แหล่งเงินทุนในการดำเนินงานต่อเนื่องโครงการของชุมชนที่มีการดำเนินงานต่อเนื่องในภาพรวม ร้อยละ ๔๘.๖๕ ได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการแหล่งน้ำ ลดความสูญเสียผลผลิตเกษตร และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน รองลงมา ร้อยละ ๓๒.๔๓ เป็นเงินหมุนเวียนจากการดำเนินงานโครงการสร้างรายได้ เช่น การจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์ การขายผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ และร้อยละ ๑๘.๙๒ เป็นเงินที่ได้จากการสมทบของสมาชิกกลุ่ม/โครงการ

(๒) ด้านสังคม ชุมชนเกษตร ๓,๐๕๑ แห่ง มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพัฒนาการเกษตรของชุมชน และมีการเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ภัยแล้งในระยะยาว หลังดำเนินการในชุมชน พบว่า

(๒.๑) ด้านคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ ๘๒.๑๙ เห็นว่า ดีขึ้นในระดับมากถึงมากที่สุด ร้อยละ ๑๗.๑๕ คงเดิมไม่เปลี่ยนแปลง และร้อยละ ๐.๖๖ น้อยลง เพราะไม่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากโครงการ โดยในภาพรวมคุณภาพชีวิตของครัวเรือนดีขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุดที่ค่าคะแนน ๓.๘๘

(๒.๒) ด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ร้อยละ ๙๒.๘๙ เห็นว่าชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้นในระดับมากถึงมากที่สุด ร้อยละ ๗.๑๑ เห็นว่ามีสภาพไม่เปลี่ยนแปลง โดยเฉลี่ยภาพรวมแล้วสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้นในระดับมากที่สุดที่ค่าคะแนน ๔.๐๒

(๒.๓) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานโครงการ ร้อยละ ๘๗.๔๗ เห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนมีในระดับมากถึงมากที่สุด ส่วนที่เหลือ ร้อยละ ๑๒.๕๓ เห็นว่าการมีส่วนร่วมไม่ต่างจากเดิมมากนัก ทั้งนี้ โดยเฉลี่ยในภาพรวมการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุดที่ค่าคะแนน ๔.๑๓

(๓) ด้านสิ่งแวดล้อม ผลประโยชน์จากโครงการชุมชนที่มีต่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผู้นำกลุ่มเกษตรกรมีความเห็นว่า การจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ร้อยละ ๘๑.๒๕ ทำให้เกิดผลดีต่อสภาพแหล่งน้ำ ไม่ตื้นเขิน เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ มีปริมาณน้ำใช้มากขึ้น การผลิตทางการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตเกษตรเพื่อการค้า ร้อยละ ๓๗.๕๐ เกิดผลในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ/เกิดแหล่งอาหารในชุมชน ด้านการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการผลิตปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยอินทรีย์ ร้อยละ ๓๑.๒๕ ช่วยให้เกิดการปรับปรุงและฟื้นฟูสภาพดิน และการจัดการเพื่อลดความสูญเสียผลผลิตเกษตร ส่วนใหญ่เป็นการผลิตสารชีวภาพในการกำจัดศัตรูพืช และการทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ร้อยละ ๕๐ ช่วยลดการใช้สารเคมี

(๔) ปัจจัยที่มีผลต่อความต่อเนื่องและยั่งยืนของโครงการชุมชน ร้อยละ ๗๗.๑๑ คือ ความร่วมมือของประชาชนในชุมชน ร้อยละ ๖๗.๕๔ คือ ผู้นำกลุ่มหรือชุมชนที่มีความเข้มแข็งสามารถสร้างแรงจูงใจ ชักชวนให้ร่วมปฏิบัติตาม และเห็นประโยชน์ร่วมกัน ร้อยละ ๕๐.๐๙ คือ สมาชิกของกลุ่มที่ร่วมดำเนินงาน ร้อยละ ๔๓.๑๕ คือ การบริหารจัดการโครงการที่ดี มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน การทำให้กลุ่มมีรายได้หรือมีเงินทุนหมุนเวียนจะทำให้เกิดความยั่งยืน นอกนั้น เป็นปัจจัยอื่นที่มีความสำคัญ ได้แก่ ลักษณะกิจกรรมของโครงการการสนับสนุนจากภาครัฐ/ท้องถิ่น แหล่งน้ำต้นทุน และทรัพยากรในชุมชน เป็นต้น

(๕) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

(๕.๑) กระบวนการดำเนินงานของโครงการสามารถใช้เป็นแบบอย่างให้โครงการอื่น ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยตั้งแต่ปลายปี ๒๕๕๘ ถึงต้นปี ๒๕๕๙ มีงบประมาณช่วยเหลือและสนับสนุนจากรัฐบาลลงสู่ชุมชนหลากหลายโครงการ ซึ่งตำบลที่ได้ร่วมโครงการสร้างรายได้และพัฒนาการเกษตรฯ มาก่อน จะดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว และจัดทำโครงการที่เป็นประโยชน์ได้ตรงตามความต้องการของชุมชน

(๕.๒) ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนงานพัฒนาการเกษตรในระดับชุมชนได้อย่างดี ซึ่งควรให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มศักยภาพด้านการจัดทำโครงการ/แผนงานการพัฒนาการเกษตรของชุมชน และการเป็นพี่เลี้ยงด้านการบริหารจัดการโครงการให้แก่กลุ่มเกษตรกรย่อย ๆ ในชุมชน

(๕.๓) กิจกรรมโครงการที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต และการสร้างผลิตภัณฑ์ ควรส่งเสริมความรู้แก่กลุ่มเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชนในด้านการตลาด การจัดการการผลิต ระบุลักษณะ และบรรจุภัณฑ์ของสินค้า ส่วนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ฝายน้ำล้น ระบบส่งน้ำ ลานตากผลผลิต โรงผลิตปุ๋ย โรงเก็บ/บรรจุ และอบผลผลิต ควรส่งเสริมให้กลุ่มหรือคณะกรรมการชุมชนที่ดูแล จัดทำแผนงานด้านการใช้ประโยชน์และการบำรุงรักษาอย่างชัดเจน

(๕.๔) ชุมชนส่วนใหญ่พึงพอใจต่อโครงการพัฒนาการเกษตรในรูปแบบนี้ และต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่อง ทั้งนี้ควรพิจารณาความเหมาะสมของช่วงเวลาดังกล่าวที่สนับสนุนให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน และกระจายความช่วยเหลือให้ครอบคลุมทั่วถึงภายในชุมชน รวมทั้งควรติดตามโครงการอย่างต่อเนื่อง

๓๔) โครงการตลาดเกษตรกร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ดำเนินโครงการตลาดเกษตรกร (Farmers Market) โดยมีหน่วยงานที่ตั้งในพื้นที่จังหวัดทั้งส่วนภูมิภาคและส่วนกลาง ทำหน้าที่ให้เกษตรกรผู้ผลิตได้พบผู้บริโภค ในลักษณะบูรณาการร่วมกันจัดตลาดจำหน่ายสินค้าเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์ทางเกษตร โดยเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรเป็นผู้จำหน่ายโดยตรง เสนอขายผลิตผล หรือผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ และความปลอดภัยที่ผ่านการรับรองโดยระบบต่าง ๆ เช่น การผลิตการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice : GAP) การแปรรูปที่ดี (Good Manufacturing Practice : GMP) ฯลฯ เปิดตัว

ผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่ หรือได้รับการพัฒนาโดยการบรรจุภัณฑ์ หรือที่มีคุณลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น และเพื่อให้ภาคเอกชนในจังหวัดได้มีโอกาสร่วมมือในการจัดการตลาดเกษตรกรในลักษณะที่รับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) ซึ่งกำหนดจัดตลาดเกษตรกรจำหน่ายสินค้าอย่างน้อยจังหวัดละ ๑ แห่ง รวม ๗๗ จังหวัด สัปดาห์ละครั้ง เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ เป็นต้นมา และมอบหมายให้สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรรับผิดชอบประเมินผลโครงการ โดยสำรวจทั้ง ๗๗ ตลาด ใน ๗๗ จังหวัด ด้วยการสุ่มตัวอย่างและสัมภาษณ์ผู้จัดการตลาด เกษตรกรผู้ขาย และผู้ซื้อ จำนวน ๓,๑๕๗ ราย

๔.๑) ผลการประเมิน

๓๔.๑.๑) เกษตรกรที่นำสินค้ามาจำหน่ายในตลาด ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรตัวจริง ทั้งหมด มีประสบการณ์ในการผลิตสินค้าที่จำหน่ายเฉลี่ย ๘ ปี ผลิตสินค้าจำหน่ายได้ทั้งปี (สินค้าแปรรูป) คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๖๒ และผลิตได้เป็นบางฤดูกาล (พืชผัก และผลไม้) ร้อยละ ๑๒.๓๘ ซึ่งสินค้าที่นำมาจำหน่าย ร้อยละ ๔๐.๑๒ เป็นสินค้าด้านพืช ผัก และผลไม้ รองลงมาร้อยละ ๓๑.๒๗ เป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปต่าง ๆ สินค้าข้าว ร้อยละ ๑๑.๔๕ สินค้าปศุสัตว์ร้อยละ ๕.๙๘ และประมง ร้อยละ ๒.๐๘ โดยเป็นสินค้าที่ได้ใบรับรองมาตรฐาน ร้อยละ ๔๔.๒๔ และยังไม่ได้รับใบรับรองมาตรฐานร้อยละ ๕๕.๗๖ ทั้งนี้ มีภาคเอกชนสนับสนุนในการจัดตลาด ร้อยละ ๔๖.๔๘

๓๔.๑.๒) มูลค่าการจำหน่ายสินค้าในตลาดเกษตรกรทั่วประเทศ ตั้งแต่เริ่มโครงการ ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๗ ถึงเดือนสิงหาคม ๒๕๕๘ รวมทั้งสิ้น ๑๖๕,๕๓๓,๑๒๕ บาท เฉลี่ย ๕๕,๗๒๖ บาท ต่อตลาดต่อครั้ง จำแนกเป็นมูลค่าการจำหน่ายสินค้าที่ได้ใบรับรองมาตรฐานร้อยละ ๕๙.๑๒ ของมูลค่าการจำหน่ายสินค้าทั้งหมด ที่เหลือร้อยละ ๔๐.๘๘ เป็นมูลค่าการจำหน่ายสินค้าที่ไม่ได้ใบรับรองมาตรฐาน เห็นได้ว่ามูลค่าการจำหน่ายสินค้าที่ได้รับใบรับรองมาตรฐานสูงกว่ามูลค่าสินค้าที่ยังไม่ได้ใบรับรองมาตรฐาน ถึงแม้ว่าสัดส่วนสินค้าที่ได้ใบรับรองมาตรฐานที่จำหน่ายในตลาดเกษตรกรจะต่ำกว่า เนื่องจากผู้บริโภคให้ความสำคัญของการบริโภคสินค้าปลอดภัยและได้มาตรฐานมาก

๓๔.๑.๓) การพัฒนาคุณภาพสินค้า เกษตรกรที่ยังไม่ได้ใบรับรองมาตรฐาน ร้อยละ ๗๐.๖๒ จะพัฒนาสินค้าให้ได้ใบรับรองมาตรฐาน เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นในคุณภาพของสินค้า ร้อยละ ๑๕.๒๖ คิดว่าจะไม่พัฒนา เนื่องจากข้อจำกัดด้านพื้นที่ แรงงาน และการบริหารจัดการต่าง ๆ และ ร้อยละ ๑๔.๑๒ ยังไม่แน่ใจว่าจะพัฒนาหรือไม่ ด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ สินค้าร้อยละ ๕๗.๒๙ มีการบรรจุภัณฑ์ เช่น สินค้าแปรรูปต่าง ๆ ที่เหลือร้อยละ ๔๒.๗๑ ยังไม่มีการบรรจุภัณฑ์ ส่วนใหญ่เป็นพืชผัก และผลไม้ เนื่องจากผู้บริโภคนิยมเลือกซื้อสินค้าแบบไม่มีบรรจุภัณฑ์ ประกอบกับผู้ขายเห็นว่าการบรรจุภัณฑ์เป็นการเพิ่มต้นทุนให้แก่สินค้า

๓๔.๑.๔) ด้านคุณภาพ และราคาสินค้าที่จำหน่ายในตลาดเกษตรกร ปัจจัยสำคัญในการเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภค ร้อยละ ๘๕.๗๘ พิจารณาจากคุณภาพของสินค้า และร้อยละ ๖๐.๑๔ จากราคา เป็นสำคัญ สำหรับปัจจัยที่ทำให้ผู้บริโภคเชื่อว่าสินค้าที่จำหน่ายในตลาดเป็นสินค้าที่สด ใหม่ ปลอดภัย ร้อยละ ๘๓.๘๓ พิจารณาจากสินค้าที่จำหน่ายเป็นของเกษตรกรโดยตรง ปลูกและจำหน่ายเอง ร้อยละ ๓๐.๘๕ จากใบรับรองมาตรฐานที่เกษตรกรนำมาแสดง และร้อยละ ๒๙.๓๗ เป็นตลาดที่หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน สินค้าน่าจะมีคุณภาพ และปลอดภัย ส่วนด้านราคา ผู้บริโภค ร้อยละ ๖๒.๒๔ เห็นว่าสินค้าที่จำหน่ายในตลาด เกษตรกรมีราคาเท่ากับตลาดทั่วไป และร้อยละ ๓๒.๒๕ มีราคาต่ำกว่าตลาดทั่วไป มีเพียงร้อยละ ๕.๕๑ ที่เห็นว่า มีราคาค่อนข้างสูง

๓๔.๑.๕) ความพึงพอใจ เมื่อพิจารณาจากสถานที่ตั้งของตลาด สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ความสะอาดของตลาด การแบ่งโซนสินค้า ขนาดพื้นที่ตลาด ราคาที่จำหน่ายได้ในตลาด และการประชาสัมพันธ์ของตลาดเกษตรกร พบว่า ด้านผู้จำหน่ายสินค้าในตลาดเกษตรกร ร้อยละ ๔๐.๑๙ และ ๓๘.๙๐ มีความพึงพอใจในระดับมากและมากที่สุด ด้านผู้บริโภคสินค้า ร้อยละ ๔๑.๒๒ มีความพึงพอใจในระดับปานกลางถึงระดับมาก โดยผู้บริโภคร้อยละ ๔๐.๑๒ มีรายได้อยู่ในช่วง ๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน รองลงมาร้อยละ ๒๖.๑๓ มีรายได้ในช่วง ๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน มียอดซื้อสินค้าในตลาดเฉลี่ย ๒๔๖ บาท/ครั้ง เฉลี่ย ๓ ครั้งต่อเดือน

๓๔.๑.๖) ในภาพรวม โครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์การจัดตั้งตลาดที่กำหนดให้เกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรเป็นผู้จำหน่ายโดยตรง และมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพิ่มขึ้น ผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าสดใหม่ มีคุณภาพ แต่ยังไม่ได้มาตรฐานการรับรอง GAP และ GMP นอกจากนี้ ภาคเอกชนยังมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตลาดเกษตรกรค่อนข้างน้อย สถานที่ตั้งตลาดไม่ถาวร โครงสร้างตลาดส่วนใหญ่เป็นเต็นท์ผ้า มีปัญหาในช่วงฤดูฝน รูปแบบการจัดตลาดมีความหลากหลาย ไม่สามารถจัดแบ่งโซนสินค้าได้ชัดเจน เนื่องจากเกษตรกรบางรายจำหน่ายสินค้าหลายประเภท

๓๔.๑.๗) ข้อเสนอแนะ

(๑) ส่งเสริมและสนับสนุนการรับรองมาตรฐานแบบกลุ่ม การรวมกลุ่มผลิตสินค้าในรูปแบบแปลงใหญ่ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการการผลิตสินค้าป้อนสู่ตลาดเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง และองค์ความรู้ เช่น พัฒนาบรรจุภัณฑ์สินค้าปรับปรุงภาพลักษณ์ของสินค้าให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค และสร้างเรื่องราวของผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าแก่สินค้า

(๒) ส่งเสริมให้เกษตรกรนำสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น หรือสินค้าพื้นเมืองมาจำหน่ายในตลาด เพื่อเพิ่มความหลากหลายของประเภท และชนิดสินค้า เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคมาจับจ่ายใช้สอยในตลาดเพิ่มขึ้น

๓๔.๒) ผลการติดตาม (ปี ๒๕๕๙)

๓๔.๒.๑) ผู้จำหน่ายสินค้าในตลาดเป็นเกษตรกร/สถาบันเกษตรกรโดยตรง ร้อยละ ๑๐๐ แต่ทั้งนี้ ได้มีผู้ประกอบการรายอื่นนำสินค้าที่เกี่ยวกับการเกษตรมาจำหน่ายร่วมด้วย ซึ่งช่วยให้ตลาดมีสินค้าหลากหลายเป็นการจูงใจผู้บริโภคให้เข้ามาจับจ่ายในตลาดมากขึ้น

๓๔.๒.๒) สินค้าที่จำหน่ายเป็นสินค้ามีคุณภาพและปลอดภัยได้รับการรับรองมาตรฐาน ร้อยละ ๕๘.๓๗ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ ๔๑.๖๓ ยังไม่ได้มีการรับรองมาตรฐาน เนื่องจากส่วนหนึ่งอยู่ระหว่างการขอรับใบรับรองมาตรฐาน บางส่วนเป็นเกษตรกรที่มีข้อจำกัดไม่สามารถเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐานได้ แต่เป็นสินค้าปลอดภัยที่คณะกรรมการตลาดฯ รับรองและอนุญาตให้เข้ามาจำหน่ายในตลาดได้ นอกจากนี้แต่ละตลาดยังมีการสุ่มตรวจสอบสารพิษตกค้างเฉลี่ย ๑ ครั้งต่อเดือน เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภค

๓๔.๒.๓) เพื่อเปิดตัวผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่ หรือได้รับการพัฒนาโดยการบรรจุภัณฑ์ หรือที่มีคุณลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น พบว่า สินค้าที่จำหน่ายในตลาดเกษตรกรถึงแม้ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับสินค้าในตลาดทั่วไป แต่ด้านการบรรจุภัณฑ์ พบว่า สินค้ามีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ร้อยละ ๕๘.๓๓ ของสินค้าที่จำหน่ายในตลาด แต่เป็นการบรรจุภัณฑ์ขั้นต้นโดยการบรรจุถุงพลาสติก ที่เหลือ ร้อยละ ๔๑.๖๗ ไม่มีการนำสินค้าแปลกใหม่ สินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมาจำหน่าย

๓๔.๒.๔) การเข้ามามีส่วนร่วมของภาคเอกชนในลักษณะความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) พบว่ามีภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนร้อยละ ๕๙.๗๒ โดยสนับสนุน เต็นท์ ถุงพลาสติก และป้ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ที่เหลือร้อยละ ๔๐.๒๘ ยังไม่มีภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ

๓๔.๒.๕) ข้อเสนอแนะ

(๑) ภาครัฐควรให้ความสำคัญและดำเนินการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรผู้จำหน่ายในตลาดเกษตรกรมีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการตลาดให้ได้มาตรฐาน มีคุณภาพและมีความแตกต่างจากตลาดทั่วไป เพื่อความมั่นคงและยั่งยืน

(๒) ควรจัดหาสถานที่ตั้งตลาดเกษตรกรที่เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อใช้เป็นตลาดแบบถาวรต่อไป

(๓) การประชาสัมพันธ์ ในภาพรวมควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์การจัดการตลาดผ่านสื่ออื่น ๆ เพิ่มขึ้น เช่น ทีวี วิดีโอท้องถิ่น วิทยุ และแผ่นพับ เป็นต้น พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคตระหนักถึงความปลอดภัย และสุขภาพดีจากการบริโภคอาหารที่มีคุณภาพ และได้รับการรับรองมาตรฐานจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อให้ผู้บริโภคหันมาสนใจสินค้า อาหารปลอดภัยเพิ่มขึ้น โดยสร้างเอกลักษณ์ของสินค้าในตลาดเกษตรกรให้แตกต่างจากตลาดทั่วไป ทั้งในด้านคุณภาพของสินค้า ความสดใหม่ และการปลอดภัย สารพิษตกค้าง ในขณะที่เดียวกันภายในตลาดควรมีการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างแรงดึงดูดใจในการเข้ามาซื้อสินค้าในตลาดมากขึ้น รวมทั้งควรมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

๓๕) โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ (ปี ๒๕๕๙)

เป็นโครงการสำคัญตามนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ) ในการปฏิรูปภาคเกษตร โดยนำระบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรในรูปแบบแปลงใหญ่มาใช้ เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มบริหารจัดการฟาร์มร่วมกันตามแผนการผลิตและแผนการตลาด สร้างอำนาจต่อรอง มีตลาดรองรับแน่นอน สามารถลดต้นทุนการผลิตและมีผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มขึ้น ภายใต้การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้รับมอบหมายให้ดำเนินการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ผลสัมฤทธิ์ และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ

๓๕.๑) ผลการดำเนินงาน

๓๕.๑.๑) แปลงที่ดำเนินการตามระบบส่งเสริมแบบแปลงใหญ่มีทั้งหมด ๖๐๐ แปลง คิดเป็นพื้นที่ ๑.๕๓ ล้านไร่ และเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๙๖,๒๕๓ ราย จำแนกเป็น แปลงใหญ่ต้นแบบ ๗๖ แปลง (เป็นแปลงเกษตรสมัยใหม่ ๕ แปลง) แปลงใหญ่ทั่วไป ๔๘๓ แปลง (เป็นแปลงเกษตรสมัยใหม่ ๑๒ แปลง) และแปลงประชารัฐเกษตรสมัยใหม่ ๔๑ แปลง)

๓๕.๑.๒) ชนิดสินค้าที่ดำเนินการ ๓๒ ชนิดสินค้า จำแนกเป็น ด้านพืช ประกอบด้วย ข้าว ๓๘๑ แปลง พืชไร่ (๖ ชนิด) ๘๓ แปลง ไม้ยืนต้น (๓ ชนิด) ๒๐ แปลง ผักสมุนไพร (๔ ชนิด) ๒๐ แปลง ไม้ผล (๘ ชนิด) ๕๑ แปลง หม่อนไหม ๓ แปลง และกล้วยไม้ ๑ แปลง ด้านปศุสัตว์ (๕ ชนิด) ๒๓ แปลง และด้านประมง (๓ ชนิด) ๑๘ แปลง

๓๕.๒) ผลการประเมินผล

๓๕.๒.๑) การถ่ายทอดความรู้ เกษตรกร ร้อยละ ๙๕ ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการลดต้นทุนการผลิต ด้านการเพิ่มผลผลิต ด้านการตลาด และด้านการบริหารจัดการ เช่น การรวมกลุ่มจัดหาปัจจัยการผลิต การวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับตลาดและการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรร่วมกัน เป็นต้น

๓๕.๒.๒) ผลกระทบเบื้องต้น

(๑) ด้านต้นทุนการผลิต ในปีการเพาะปลูก ๒๕๕๙/๖๐ เกษตรกร ร้อยละ ๓๔ เห็นว่าแนวโน้มต้นทุนการผลิตลดลงจากการใช้เมล็ดพันธุ์ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ/สารชีวภัณฑ์ แทนปุ๋ยเคมีและสารเคมี และการซื้อปัจจัยการผลิตในปริมาณหรือราคาที่ลดลง ส่วนเกษตรกรอีกร้อยละ ๖๖ ยังไม่ทราบ เนื่องจากบางชนิดสินค้าเกษตรเพิ่งเริ่มทำการผลิต ส่วนด้านการเพิ่มผลผลิต สินค้าที่ได้รับผลผลิตแล้ว เช่น ปาล์มน้ำมัน ยางพารา และไม้ผล ส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากปัญหาภัยแล้ง และยังเก็บเกี่ยวไม่หมด ส่วนข้าวนาปี และมันสำปะหลังปีการเพาะปลูก ๒๕๕๙/๖๐ ยังไม่ถึงฤดูเก็บเกี่ยว

(๒) ด้านการตลาด เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ ๘๒ มีแหล่งรับซื้อ ผลผลิตที่ได้ดำเนินการตกลงไว้ ส่วนใหญ่เป็นสินค้าในกลุ่มแปลงต้นแบบคิดเป็นร้อยละ ๙๔ ในขณะที่แปลงทั่วไป มีแหล่งรับซื้อผลผลิตแล้วร้อยละ ๗๑

สำหรับการจำหน่ายสินค้า เกษตรกรร้อยละ ๓๐ มีการจำหน่าย ผลผลิตแล้ว เป็นสินค้ากลุ่มพืชที่เกษตรกรปลูกมาหลายปีก่อนเข้าร่วมโครงการ เช่น ปาล์มน้ำมัน ยางพารา และไม้ผล เป็นต้น โดยจำหน่ายได้ราคาสูงกว่าปี ๒๕๕๘ เช่น ปาล์มน้ำมัน เฉลี่ย ๑.๖๐ บาทต่อกิโลกรัม (จาก ๔.๒๘ เป็น ๕.๘๘ บาทต่อกิโลกรัม) เงาะโรงเรียนเฉลี่ย ๒๒.๐๘ บาทต่อกิโลกรัม (จาก ๒๓.๕๔ เป็น ๔๕.๖๒ บาทต่อกิโลกรัม) และทุเรียนเฉลี่ย ๒๑.๖๓ บาทต่อกิโลกรัม (จาก ๔๓.๘๒ เป็น ๒๑.๖๓ บาทต่อกิโลกรัม) ทั้งนี้ ลักษณะการจำหน่ายยังมีลักษณะต่างคนต่างขายคิดเป็น ร้อยละ ๘๓.๐๐ มีเพียงร้อยละ ๑๗.๐๐ ที่สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์โครงการมีการรวมกลุ่มกันขาย

(๓) ด้านการบริหารจัดการ เกษตรกรที่ดำเนินการตามระบบการส่งเสริม แบบแปลงใหญ่มีการบริหารจัดการกลุ่มในทิศทางที่ดีขึ้น เช่น มีการรวมกลุ่มกันซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว ทำให้ซื้อ ได้ราคาถูกกว่า ๐.๖๒ บาทต่อกิโลกรัม ขณะที่ต่างคนต่างซื้อ ราคาจะอยู่ที่ ๑๔.๔๘ บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งการรวมกลุ่ม ขายผลผลิตโดยมีพ่อค้ามารับซื้อถึงจุดรับซื้อ ช่วยทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการขนส่ง

(๔) ความพึงพอใจต่อโครงการ ในภาพรวม เกษตรกรร้อยละ ๖๕ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เพราะเห็นว่าได้รับความรู้เพิ่ม และปัจจัยต่าง ๆ เช่น โดโลไมท์ และปุ๋ยคอก ในการปรับปรุงบำรุงดิน เป็นต้น เมื่อนำความรู้และปัจจัยการผลิตที่ได้รับ การสนับสนุนไปใช้ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้น เช่น ต้นทุนการผลิต ร้อยละ ๓๔ มีความพึงพอใจระดับปานกลาง ร้อยละ ๑ มีความพึงพอใจระดับน้อย

๓๕.๒.๓) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

(๑) ด้านหน่วยงานผู้ปฏิบัติระดับพื้นที่ บางแห่งยังไม่เข้าใจถึงแนวทาง ในการปฏิบัติงานของการส่งเสริมระบบแบบแปลงใหญ่ ประกอบกับจำนวนเจ้าหน้าที่น้อยทำให้การปฏิบัติงาน บางกิจกรรมไม่เป็นไปตามแผน ดังนั้น กรมส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานที่เป็นผู้จัดการแปลงแต่ละชนิด สินค้า ควรส่งเสริมเกษตรกรผู้นำให้สามารถพัฒนาเป็นผู้จัดการแปลงได้ในอนาคต ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ ควรมีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องในลักษณะบูรณาการ ร่วมกัน

(๒) ด้านเกษตรกร ในการเข้าร่วมโครงการยังมีบางรายที่ไม่ทราบ แนวทางการพัฒนาแบบส่งเสริมระบบแปลงใหญ่ และการทำข้อตกลงด้านการตลาด นอกจากนี้ในการทำการเกษตร ร้อยละ ๕๙ ขาดน้ำในการทำการเกษตร ร้อยละ ๕๐ ราคาปัจจัยการผลิตสูง ร้อยละ ๓๙ ขาดเงินทุน ร้อยละ ๓๙ ปัญหาโรคแมลงศัตรูระบาด และร้อยละ ๒๖ ยังขาดความรู้ ในการทำการเกษตร ควรดำเนินการดังนี้

(๒.๑) เร่งประชาสัมพันธ์ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร และสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรทราบทั่วถึงใน การพัฒนาพื้นที่แปลงใหญ่ในแต่ละชนิดสินค้าอย่างต่อเนื่อง

(๒.๒) สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน โดยกรมชลประทาน ควรเร่งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรได้มีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก

(๒.๓) สนับสนุนสินเชื่อ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเร่งรัดดำเนินการด้านการสนับสนุนสินเชื่อให้แก่เกษตรกร เพื่อนำไปดำเนินกิจกรรมในแปลงให้ทันเวลาเพาะปลูก

๓๖) โครงการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ปี ๒๕๕๙)

กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต การบริหารจัดการ และการตลาดแก่เกษตรกร รวมทั้งการให้บริการทางการเกษตร และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ และเพื่อเป็นกลไกในการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องตลอดฤดูกาลผลิต เกษตรกรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกรต้นแบบในลักษณะของเกษตรกรสอนเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรที่มาเรียนรู้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดจิตสำนึกในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร

๓๖.๑) ผลการดำเนินงาน

๓๖.๑.๑) วิเคราะห์ศักยภาพ จัดทำแผนปรับปรุงและพัฒนาศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) โดยทีมงาน Single command ครบ ๘๘๒ ศูนย์

๓๖.๑.๒) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก ๘๑๙ ศูนย์ หรือร้อยละ ๙๓ ของเป้าหมาย และจัดทำข้อมูลประจำศูนย์ ๑๕,๕๔๔ เรื่อง ใน ๘๕๔ ศูนย์ หรือร้อยละ ๒๕๐ และ ๙๗ ของเป้าหมาย (๖,๒๑๒ เรื่อง และ ๘๘๒ ศูนย์) ตามลำดับ

๓๖.๑.๓) อบรมเกษตรกร ถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรตามหลักสูตร และแผนการเรียนรู้ ๘๘๒ ศูนย์ ครอบคลุมเป้าหมาย

๓๖.๑.๔) การให้บริการข้อมูลข่าวสารและวิชาการใน ศพก. ๘๔๘ ศูนย์ จำนวน ๔๗,๘๔๕ ครั้ง หรือร้อยละ ๑๖๗ ของเป้าหมาย (๒๘,๖๖๑ ครั้ง) บริการด้านการเกษตรต่าง ๆ ใน ศพก. ๘๑๙ ศูนย์ เกษตรกร ๑๖๓,๒๐๙ ราย จำนวน ๔๕, ๔๙๕ ครั้ง หรือร้อยละ ๑๗๐ ของเป้าหมาย (๒๖,๗๐๘ ครั้ง) และสามารถแก้ไขปัญหาและรับเรื่องร้องเรียน ๒,๕๔๘ เรื่อง ใน ๓๑๙ ศูนย์ และจัดงานวันถ่ายทอดความรู้ (Field Day) ใน ศพก. ๘๘๒ ศูนย์ ครอบคลุมเป้าหมาย

๓๖.๒) ผลการประเมิน

๓๖.๒.๑) มาตรการที่ ๑ การพัฒนา ศพก.

(๑) การวิเคราะห์ศักยภาพ ศพก. พบว่า อยู่ในระดับดี ร้อยละ ๔๐.๐๐ ระดับปานกลาง ร้อยละ ๕๐.๔๓ และระดับน้อย ร้อยละ ๙.๕๗

(๒) การกำหนดแนวทางการพัฒนา/แผนการดำเนินงานของ ศพก. ทุกจังหวัดได้จัดทำแผนพัฒนา ศพก. ไว้แล้วทุกแห่ง แต่เกษตรกรต้นแบบที่รับทราบว่ามีแผนพัฒนา ศพก. ของตนแล้ว มีเพียงร้อยละ ๓๐.๗๗ ส่วนอีกร้อยละ ๖๙.๒๓ ยังไม่ได้รับการประสานงานจากหน่วยงานภาครัฐถึงแผน/แนวทางการดำเนินงาน

(๓) ความพร้อมของ ศพก. พบว่า ร้อยละ ๘๓.๓๓ ได้รับการประสานงานจากหน่วยงานต่าง ๆ แล้ว ส่งผลให้ ศพก. แต่ละแห่งมีฐานเรียนรู้เฉลี่ย ๕ ฐาน เห็นได้จากเกษตรกรที่ใช้บริการส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๔.๐๙ มีความพึงพอใจ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรอีกร้อยละ ๑๕.๙๑ เห็นว่าควรปรับปรุงฐานเรียนรู้ โดยเพิ่มจำนวนฐานเรียนรู้ให้มีความหลากหลายมากขึ้น และควรดูแลฐานเรียนรู้ที่มีอยู่เดิมให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์สามารถเป็นที่ศึกษาดูงานได้ตลอดเวลา สำหรับความพร้อมด้านอาคารสถานที่ที่ใช้ให้เกษตรกรรับฟังการบรรยายการถ่ายทอดความรู้ ห้องสุขา และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการฝึกอบรม นั้น พบว่า ศพก. ส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมเท่าที่ควร ทั้งด้านอาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการฝึกอบรม เกษตรกรที่ใช้บริการส่วนใหญ่ร้อยละ ๗๔.๙๐ ต้องการให้ปรับปรุงให้มีความพร้อมมากยิ่งขึ้น

๓๖.๒.๒) มาตรการที่ ๒ การให้บริการ และมาตรการที่ ๓ การนำไปใช้ประโยชน์ของเกษตรกร

(๑) การให้บริการแก่เกษตรกร มีเกษตรกรเข้าใช้บริการเฉลี่ย ๖๑๗ รายต่อศูนย์ต่อปี โดยเข้ารับการอบรม ร้อยละ ๘๕.๔๑ ขอความรู้ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ รวมถึงปรึกษาปัญหา ด้านการเกษตรร้อยละ ๔๕.๖๘ ศึกษา/ดูงานฐาน/แปลงเรียนรู้ ร้อยละ ๔๖.๖๔ ร่วมงานวันถ่ายทอดเทคโนโลยี (Field Day) ร้อยละ ๓๗.๔๓ และเข้าร่วมประชุม/ทำกิจกรรมกลุ่ม ร้อยละ ๑๐.๗๕

(๒) การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เกษตรกรที่เข้าใช้บริการร้อยละ ๘๖.๘๕ นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ เช่น การใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมี การลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร การเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่จำกัด การผลิตตามมาตรฐาน GAP และการทำอาชีพเสริม/ปลูกผักสวนครัวไว้บริโภค และขายเป็นรายได้เสริม ผลจากการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกษตรกร ร้อยละ ๕๘.๒๖ เริ่มเห็นผล โดยสามารถลดต้นทุนการผลิตข้าวได้เฉลี่ย ๓๒๔.๒๓ บาทต่อไร่

(๓) การสร้างเครือข่าย พบว่า ศพก. ร้อยละ ๗๓.๐๐ มีเครือข่ายเฉลี่ย ๕ เครือข่าย ต่อ ศพก. สมาชิกเฉลี่ย ๑๘๐ คนต่อ ศพก. มีกระบวนการในการทำกิจกรรมทางการเกษตรร่วมกัน ทั้งด้านการผลิตและด้านการตลาดอย่างชัดเจน

(๔) การเพิ่มการให้บริการ พบว่า ศพก. ร้อยละ ๒๖.๐๙ มีความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นด้านการทำวิจัย หรือการเป็นแหล่งศึกษา ดูงาน ฝึกปฏิบัติทางการเกษตร นอกจากนี้ ศพก. บางแห่งได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากองค์การบริหาร ส่วนท้องถิ่นในด้านงบประมาณดำเนินงาน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

๓๖.๒.๓) ข้อเสนอแนะ

(๑) กำหนดแผนการพัฒนา ศพก. ทั้งระยะสั้น (๔ ปี) และระยะยาว (๑๐ ปี) โดยจัดเวทีประชาคมใน ศพก. ทั้ง ๘๘๒ แห่ง เพื่อระดมความคิดร่วมกันระหว่าง คณะกรรมการ ศพก. เกษตรกรเครือข่าย ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่ให้การสนับสนุนส่งเสริม สถาบันการศึกษา ในท้องถิ่นที่จะเข้ามาร่วมงานกับ ศพก. และตัวแทนเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่จะได้ ดังนี้

(๑.๑) ศพก. ทุกแห่งควรมีแผนพัฒนาตนเอง และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงในพื้นที่ สามารถวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อรองรับแผนดังกล่าวต่อไปได้

(๑.๒) ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กร และภาคเอกชน ควรให้การสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานของ ศพก. ภายใต้แผนที่ได้กำหนดร่วมกัน

(๒) เร่งสร้างและขยายเครือข่ายให้แก่ ศพก. เพื่อใช้เป็นสถานที่ศึกษาดูงาน และฝึกปฏิบัติให้แก่เกษตรกรที่ขอเข้าใช้ประโยชน์จาก ศพก. โดยเฉพาะเครือข่ายด้านการเกษตรสาขาอื่น ๆ ที่เกษตรกรต้นแบบไม่พร้อมทำเอง หรือไม่มีความชำนาญ แต่เป็นความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ เครือข่ายด้านการแปรรูปผลผลิตการเกษตร และเครือข่ายด้านการตลาด

(๓) นำองค์ความรู้ด้านนวัตกรรมใหม่ ๆ ถ่ายทอดสู่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างทางเลือกในการตัดสินใจให้แก่เกษตรกรในการลดต้นทุน เพิ่มผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มคุณภาพผลผลิต และยกระดับราคาผลผลิต รวมทั้งการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการติดตามและประเมินผลให้แก่เกษตรกรต้นแบบ และเกษตรกรผู้นำเครือข่าย เพื่อติดตามประเมินผลเกษตรกรที่ผ่านการอบรมด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ทราบผลหลังการอบรม เช่น การนำความรู้ ไปปฏิบัติใช้ ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติ และสามารถติดตามให้คำแนะนำได้

๓๗) การพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์

๓๗.๑) เกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ยโสธร Model (ปี ๒๕๕๙)

การพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพื้นที่การผลิตเกษตรกรอินทรีย์ สร้างความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์ของเกษตรกรอินทรีย์ให้แก่เจ้าหน้าที่ เกษตรกร และผู้บริโภค เป้าหมาย ยโสธรเป็นเมืองเกษตรกรอินทรีย์ มีพื้นที่เข้าสู่ระบบเกษตรกรอินทรีย์เพิ่มขึ้น ๒๐,๐๐๐ ไร่ ระยะเวลาดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ ๖ มาตรการ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙

๓๗.๑.๑) ผลการดำเนินงาน

(๑) มาตรการเตรียมความพร้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำบันทึกข้อตกลงกับจังหวัดยโสธร จัดอบรม/พัฒนาศักยภาพทั้งเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ครบ ๑,๔๑๗ ราย

(๒) มาตรการส่งเสริมการทำเกษตรกรอินทรีย์ สนับสนุนอุปกรณ์ในการผลิตข้าวตลาดเฉพาะ ๖ เครื่อง ส่งเสริมการเลี้ยงไก่อินทรีย์/ประมงอินทรีย์ ๑๖๖ ราย และวิจัยเทคโนโลยีพืชหลังนาอินทรีย์ในพื้นที่ ๑๒ ไร่

(๓) มาตรการรับรองมาตรฐานได้รับรอง Organic พืชหลังนาแก่เกษตรกร ๔๗ ราย (เป้าหมาย ๕๐๐ ราย) และสนับสนุนระบบการใช้ QR Code แก่เกษตรกรได้ ๑๕ กลุ่ม (เป้าหมาย ๕ กลุ่ม)

๓๗.๑.๒) ผลการติดตาม

(๑) การนำความรู้ไปปฏิบัติ เกษตรกรร้อยละ ๙๓ นำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปปฏิบัติ ได้แก่ การผลิตข้าว/พืชตามมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ การผลิตปุ๋ย/สารอินทรีย์ชีวภาพ เป็นต้น

(๒) เพิ่มพื้นที่ทำเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มเดิมต้นแบบ ๑๐ กลุ่ม ก่อนมีโครงการมีสมาชิกทำเกษตรกรอินทรีย์ ๑,๘๓๖ ราย พื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ ๓๗,๑๑๐.๕๗ ไร่ ภายหลังมีโครงการสามารถขยายพื้นที่ผลิตข้าวอินทรีย์โดยรับสมาชิกรายใหม่ ๔๕๐ ราย พื้นที่ ๔,๕๐๐ ไร่ ตามเป้าหมาย กลุ่มใหม่ในจังหวัดยโสธร ดำเนินการรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการและมีพื้นที่เข้าร่วมตามแผน ๒๐,๐๐๐ ไร่

(๓) การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มเดิมต้นแบบ ๑๐ กลุ่ม เป็นกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ ร้อยละ ๙๐ ได้รับรองมาตรฐานแล้ว ได้แก่ มาตรฐาน มกษ. (Organic Thailand) มกท. IFOAM สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น แคนาดา และเยอรมันนี ฯลฯ อีกร้อยละ ๑๐ ยื่นขอตรวจรับรองมาตรฐาน มกษ. และ มกท. อยู่ระหว่างรอการตรวจรับรอง

(๔) การพัฒนาต่อยอดการผลิต การแปรรูปสู่การตลาด

(๔.๑) กลุ่มเดิมต้นแบบร้อยละ ๑๐๐ มีการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งร้อยละ ๓๐ เป็นกลุ่มที่ไม่มีเครื่องสีข้าวเป็นของตนเอง ต้องนำข้าวเปลือกไปใช้บริการเครื่องสีข้าวของกลุ่มอื่นที่อยู่บริเวณใกล้เคียง และในปีการเพาะปลูก ๒๕๕๘/๕๙ รวบรวมข้าวเปลือกจากสมาชิกได้ ๑๒,๗๕๔ ตัน กลุ่มจำหน่ายผลผลิตผ่านสหกรณ์กรีนเนท และบริษัทเอกชนเพื่อส่งออกไปตลาดต่างประเทศ เช่น ประเทศอิตาลี สวิตเซอร์แลนด์ เยอรมนี อังกฤษ นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา ฯลฯ และตลาดภายในประเทศ ได้แก่ บริษัทเอกชน ห้างสรรพสินค้า ร้านค้า โรงพยาบาล โรงสี ตลาดสีเขียว และงานแสดงสินค้าต่าง ๆ เป็นต้น กลุ่มร้อยละ ๒๐ ยังมีปัญหาตลาดผลผลิตข้าวอินทรีย์ไม่กว้าง และต้องการให้ภาครัฐช่วยส่งเสริมการขยายตลาด

(๔.๒) การกำหนดราคา เกษตรกรร้อยละ ๑๐๐ ขายผลผลิตข้าวอินทรีย์ให้กับกลุ่ม โดยมีคณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันกำหนดราคา ซึ่งพบว่าราคาสูงกว่าราคาข้าวทั่วไปในท้องตลาด กิโลกรัมละ ๒ - ๘ บาท ขึ้นอยู่กับคุณภาพและความชื้นของข้าว

(๕) ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการ เกษตรกรร้อยละ ๕๖ มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในระดับมาก ร้อยละ ๓๒ ระดับปานกลาง และร้อยละ ๑๒ ระดับน้อย เนื่องจากการส่งเสริมแปรรูปยังน้อย และในโครงการเกษตรอินทรีย์ ได้รวมการส่งเสริมการผลิตแบบ GAP ไว้ด้วย อาจทำให้ผู้บริโภคสับสนเข้าใจผิดคิดว่าเหมือนกัน และการอบรมความรู้ส่วนใหญ่ไม่เน้นการฝึกปฏิบัติจริง

(๖) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

(๖.๑) หน่วยงานได้รับงบประมาณในการดำเนินงานส่งเสริม และอบรมความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ นอกจากนี้ การดำเนินของหน่วยงานบางกิจกรรมล่าช้า เช่น การสนับสนุนพันธุ์ไก่ไข่และอาหารอินทรีย์ การส่งเสริมเลี้ยงปลาในนาข้าว (ปัญหาภัยแล้ง) ดังนั้น ในการบริหารจัดการโครงการ ควรดำเนินการดังนี้

(๖.๑.๑) เร่งรัดการอนุมัติโครงการและจัดสรรงบประมาณให้ทันช่วงเวลาที่เหมาะสมและเพียงพอในแต่ละกิจกรรม รวมทั้งถ่ายทอดความรู้ให้เจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง

(๖.๑.๒) ศึกษาความเป็นไปได้ในการสนับสนุนระบบน้ำ และโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่เกษตรอินทรีย์

(๖.๑.๓) กลุ่มใหม่ การส่งเสริมในระยะต่อไป ควรบูรณาการถ่ายทอดความรู้ และสนับสนุนปัจจัยในพื้นที่เป้าหมายเดียวกัน เพื่อให้เกษตรกรได้รับการส่งเสริมอย่างครอบคลุมจนสามารถทำเกษตรอินทรีย์ได้สัมฤทธิ์ผล และมีความยั่งยืน

(๖.๒) กลุ่มเดิมต้นแบบมีความพึงพอใจต่อการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ โดยภาครัฐช่วยสนับสนุนด้านความรู้ และจ่ายเงินสมทบค่าตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกใหม่ รายละ ๕๐๐ บาท

(๖.๓) กลุ่มต้นแบบและกลุ่มทั่วไป ต้องการให้มีการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตข้าวอินทรีย์เป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายชนิด นอกจากนี้ บางกลุ่มขาดแคลนเงินทุนในการรวบรวมผลผลิต และแปรรูปข้าวอินทรีย์ ขาดแคลนน้ำ ราคาข้าวอินทรีย์ในระยะปรับเปลี่ยนการผลิตต่ำ และมีปัญหาตลาดข้าวอินทรีย์ไม่กว้าง ซึ่งในการดำเนินงานระยะต่อไป ควรส่งเสริมการขยายพื้นที่ปลูกข้าว และพืชอินทรีย์ในกลุ่มต้นแบบหรือกลุ่มอื่น ๆ ที่เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง โดยสนับสนุนด้านองค์ความรู้ และจ่ายเงินสมทบค่าตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (ข้าว) ของสมาชิกใหม่รายละ ๕๐๐ บาท

ส่วนด้านการตลาด ภาครัฐควรประสานและช่วยเหลือด้านเงินทุนดอกเบี้ยต่ำให้กลุ่มอินทรีย์ที่เข้มแข็งสำหรับใช้ในการรวบรวมผลผลิต และการแปรรูป เป็นต้น ส่งเสริมการขยายตลาดรองรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ช่วยเหลือหรือมีมาตรการจูงใจด้านราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์ในระยะปรับเปลี่ยนการผลิต รวมทั้งสนับสนุนองค์ความรู้ในการแปรรูปผลผลิตอินทรีย์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายชนิดและตรงกับความต้องการของตลาด โดยภาครัฐจัดจ้างวิทยากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในแต่ละชนิดสินค้า

๓๗.๒) เกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ทั่วไป (ปี ๒๕๕๙)

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ ร่วมกับกรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมการข้าว กรมพัฒนาที่ดิน กรมหม่อมใหม่ และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ สร้างความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์ของเกษตรอินทรีย์ให้แก่เจ้าหน้าที่ เกษตรกร และผู้บริโภค เป้าหมายพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ ต่อปี

๓๗.๒.๑) ผลการดำเนินงาน

(๑) มาตรการเตรียมความพร้อม จัดอบรมความรู้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจประเมิน และเกษตรกร เช่น การผลิตพืช/ปศุสัตว์/ประมงอินทรีย์ การตรวจประเมิน ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม ฯลฯ รวม ๗,๔๐๗ ราย (เป้าหมาย ๗,๓๒๙ ราย) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ด้านปศุสัตว์ ๑๐ แห่ง และมอบปัจจัยการผลิตด้านประมงแก่เกษตรกร ๕๐ ราย (เป้าหมาย ๒๕๐ ราย)

(๒) มาตรการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ พัฒนาและส่งเสริมหมู่บ้านผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร ๗ แห่ง ผลิตสัตว์อินทรีย์ (ไก่ไข่/เป็ดไข่) ๑๙,๖๑๓ ตัว (เป้าหมาย ๑๘,๐๐๐ ตัว) และพัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ๖๒๑ราย (เป้าหมายรวม ๕๐๐ ราย) สนับสนุนปัจจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอินทรีย์ ๒๔๒ ราย (เป้าหมาย ๒๐๐ ราย) และจัดทำฐานข้อมูลแปลงผลิตในสถาบันเกษตรกรครบ ๒๔ แห่ง

(๓) มาตรการรับรองมาตรฐานตรวจรับรองมาตรฐานฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอินทรีย์แล้ว ๖๓ ฟาร์ม (เป้าหมาย ๖๐ ฟาร์ม) ปศุสัตว์อินทรีย์ ๙๕ ฟาร์ม (เป้าหมาย ๕๐ ฟาร์ม) รับรอง Organic พืช ๑,๕๗๓ ราย (เป้าหมาย ๑,๕๐๐ ราย) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ๓ กลุ่ม และสำรวจแสดงฉลากและการกล่าวอ้างสินค้าเกษตรอินทรีย์ครบ ๑ ครั้ง

(๔) มาตรการพัฒนาต่อยอดการผลิต การแปรรูป สู่การตลาด โดยการจัดอบรม เช่น การผลิตสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์สู่ตลาดสีเขียว ๒๔๗ ราย (เป้าหมาย ๒๒๕ ราย) พัฒนาเครือข่ายการผลิตการตลาด ๘ ครั้ง และจัดตลาดนัดสินค้าเกษตรอินทรีย์ ๕๒ ครั้ง ครอบคลุมเป้าหมาย

(๕) มาตรการสร้างความรู้ความเข้าใจการประชาสัมพันธ์ โดยจัดนิทรรศการจัดงานร่วมกับเครือข่ายผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ PGS ทำวีดิทัศน์ ฯลฯ ๓๗ ครั้ง และทำป้ายประชาสัมพันธ์กลุ่มเกษตรกร/มาตรฐานที่รับรอง ๓๐ กลุ่ม ครอบคลุมเป้าหมาย รวมทั้งจัดทำ Sport สารคดี วิทยุเกษตรอินทรีย์ และเอกสารเผยแพร่ข้าวอินทรีย์ ฯลฯ รวม ๑๑ เรื่อง (เป้าหมาย ๑๓ เรื่อง)

๓๗.๒.๒) ผลการติดตาม

(๑) การนำความรู้ไปปฏิบัติ เกษตรกรที่ผ่านการอบรมร้อยละ ๙๗ นำไปใช้ปฏิบัติแล้วในด้านการผลิตพืช/ปศุสัตว์/ประมงอินทรีย์ การแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม การผลิตปุ๋ย/สารอินทรีย์ชีวภาพ การทำปุ๋ยหมักแบบเติมอากาศ และการตลาด

(๒) เพิ่มพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรตัวอย่างร้อยละ ๖๘ มีอาชีพหลักคือ ทำนา ก่อนมีโครงการ เกษตรกรมีพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์เฉลี่ยครัวเรือนละ ๖.๑๘ ไร่ GAP ครัวเรือนละ ๑.๘๘ ไร่ และเกษตรทั่วไปครัวเรือนละ ๘ ไร่ หลังมีโครงการ พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นเป็นครัวเรือนละ ๖.๕๒ ไร่ GAP เพิ่มขึ้นเป็น ๒.๐๗ ไร่ และเกษตรทั่วไปลดลงเหลือ ๖.๒๗ ไร่ โดยในจำนวนนี้มีเกษตรกรบางรายลดพื้นที่เพาะปลูกลงด้วย เนื่องจากประสบปัญหาภัยแล้ง ไม่มีน้ำใช้ทำการเกษตร

(๓) การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรร้อยละ ๔๒ ยื่นขอการตรวจรับรองมาตรฐาน ในจำนวนนี้ร้อยละ ๒๖ ได้รับการตรวจรับรองแล้ว อีกร้อยละ ๑๖ อยู่ระหว่างรอตรวจรับรอง โดยเกษตรกรที่ได้รับการตรวจรับรองร้อยละ ๗๒ ผ่านการรับรองมาตรฐาน มกษ. (Organic Thailand) มกท. IFOAM สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น การรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) และ GAP

(๔) การพัฒนาต่อยอดการผลิต การแปรรูปสู่การตลาด

(๔.๑) การแปรรูปผลผลิต เกษตรกรร้อยละ ๓๖ มีการแปรรูปผลผลิต ส่วนใหญ่แปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร แปรรูปข้าวสารเป็นขนมต่าง ๆ และไข่เค็มอินทรีย์ เป็นต้น

(๔.๒) ลักษณะการขาย เกษตรกรร้อยละ ๔๔ ขายผลผลิตให้กลุ่มหรือฝากกลุ่มขาย และร้อยละ ๕๖ นำผลผลิตไปขายเองให้กับผู้ประกอบการ โรงสี ร้านค้า โรงพยาบาล ร้านค้าของตนเอง ลังรับซื้อผลไม้ ร้านอาหาร และตลาดนัด เป็นต้น

(๔.๓) ราคาผลผลิตอินทรีย์ เกษตรกรร้อยละ ๗๖ ขายได้ราคาสูงกว่าเกษตรทั่วไป เช่น ข้าวเปลือกสูงกว่ากิโลกรัมละ ๒ - ๕ บาท กลัวยหอมทองสูงกว่ากิโลกรัมละ ๒ - ๖ บาท ข้าวสาร ๕ - ๓๐ บาท ไข่เค็มสูงกว่าฟองละ ๑ บาท เป็นต้น

(๕) ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการ เกษตรกรร้อยละ ๖๓ มีความพึงพอใจในระดับมาก ร้อยละ ๓๑ ระดับปานกลาง และร้อยละ ๖ ระดับน้อย เนื่องจากบางรายเห็นว่าการประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการแปรรูปยังน้อย บางพื้นที่ราคาในระยะปรับเปลี่ยนเท่ากับราคาเกษตรทั่วไป และตลาดยังไม่กว้าง เป็นต้น

(๖) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

(๖.๑) หน่วยงานบูรณาการส่วนใหญ่ กำหนดเป้าหมายไม่สอดคล้องกับเป้าหมายที่โครงการกำหนดไว้เป็นจำนวนพื้นที่บูรณาการงานโครงการร่วมกันมีน้อย และการประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจด้านเกษตรอินทรีย์ยังน้อย นอกจากนี้ พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์บางแห่งขาดแคลนน้ำทำการเกษตร เกษตรกรต้องการให้ช่วยเหลือเรื่องแหล่งน้ำ

ดังนั้น ในการบริหารจัดการโครงการ หน่วยงานจึงควรกำหนดเป้าหมายเป็นพื้นที่ และบูรณาการงานในพื้นที่เป้าหมายเดียวกัน เร่งประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์เกษตรอินทรีย์ และตระหนักถึงโทษของสารเคมีต่อสุขภาพ รวมทั้งศึกษาความเป็นไปได้ในการสนับสนุนระบบน้ำ

(๖.๒) การถ่ายทอดความรู้ ด้านเจ้าหน้าที่ต้องการให้มีการถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่อง และเกษตรกรบางรายเห็นว่าหลักสูตรที่อบรมมีเนื้อหาน้อย และไม่เน้นการฝึกปฏิบัติ ทำให้ยังไม่เข้าใจ และบางพื้นที่มีเจ้าหน้าที่เข้ามาติดตามแนะนำเกษตรกรน้อยครั้ง ในการดำเนินงานในปีต่อไป

จึงควรกำหนดหลักสูตรและเนื้อหาความรู้เกษตรกรอินทรีย์ที่จะอบรมให้เกษตรกรให้เหมาะสม เน้นฝึกปฏิบัติจริง รวบรวมสูตรการผลิตสารอินทรีย์ชีวภาพที่มีประสิทธิภาพจากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาเผยแพร่ ให้กลุ่มที่ไม่มีประสบการณ์ ถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ให้เจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง และควรเข้าไปติดตาม แนะนำเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

(๖.๓) แนวทางการขยายตลาด และการส่งเสริมการแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่ายังไม่ชัดเจน เกษตรกรขาดความมั่นใจด้านราคา และตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ยังไม่กว้าง จึงควรกำหนดแนวทางการขยายตลาดให้ชัดเจน ส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตให้เป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายชนิดตรงกับความต้องการของตลาด ขยายตลาดรองรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ช่วยเหลือหรือมีมาตรการจูงใจด้านราคา

(๖.๔) การรวมกลุ่ม เพื่อทำเกษตรอินทรีย์ค่อนข้างยาก เนื่องจากเกษตรกรบางรายเห็นว่าข้อกำหนดในการผลิตเกษตรอินทรีย์ค่อนข้างสูงยากต่อการปฏิบัติ รวมทั้งยังไม่มีสูตรการผลิตที่ใช้ในการป้องกัน และกำจัดโรคแมลงศัตรูพืชที่ได้ผลดี ดังนั้น ในการที่จะขยายผลควรมีการถอดบทเรียน จากผลสำเร็จในการส่งเสริมและการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร ในยโสธรโมเดล เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทาง ในการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดอื่น (นาร่องจังหวัดที่มีความพร้อม) และควรส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่เข้มแข็งให้ขยายพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรรายใหม่เห็นตัวอย่างจริง และสามารถเปรียบเทียบผลที่ได้รับจากการทำเกษตรอินทรีย์กับเกษตรทั่วไป

๓๘) โครงการธนาคารสินค้าเกษตร (ปี๒๕๕๙)

การดำเนินงานธนาคารสินค้าเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนมีแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พันธุ์โค กระบือ ปลานิล หม่อนไหมที่ดีเพื่อใช้ในการผลิตทางการเกษตร ลดต้นทุนการเลี้ยงลูกโคนมของเกษตรกร ตลอดจนมีการนำเอาวัสดุเหลือใช้จากไร่นามาผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิต และเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอย่างยั่งยืน โดยรับฝาก ถอน ใหยืม หรือแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร สินค้าแปรรูป วัสดุการเกษตร ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ โดยส่งคืนเป็นสินค้าเกษตร ผลผลิต หรือตัวเงิน ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของชุมชน และธนาคารสินค้าเกษตรนั้น ๆ โดยในปี ๒๕๕๙ มีการดำเนินงานธนาคารสินค้าเกษตรทั้งหมด ๖ ธนาคาร ได้แก่ ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ ธนาคารโค - กระบือ ธนาคารโคนมทดแทน ธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร และธนาคารปลานิลพันธุ์ดี

๓๘.๑) ผลการดำเนินงาน

๓๘.๑.๑) ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน สนับสนุนอุปกรณ์ปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ เช่น มุ้ง และกระสอบ สำหรับธนาคารที่จัดตั้งใหม่ ๒๐ แห่ง จัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวตั้งต้นให้ธนาคารทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ และข้าวโภชนาการสูง ๓ แห่ง เกษตรกรได้รับเมล็ดพันธุ์ ๓๐ ราย จำนวน ๕,๐๐๐ กิโลกรัม

๓๘.๑.๒) ธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร จัดตั้งธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร ๑๐ แห่ง ตามเป้าหมาย สมาชิกเข้าร่วมโครงการ ๖๔๗ ราย ใช้บริการธนาคารแล้ว ๖๐ ราย โดยยืม ปุ๋ย ยา เมล็ดพันธุ์ น้ำมันเชื้อเพลิง และอาหารสัตว์ คิดเป็นมูลค่าจำนวน ๑,๙๕๐,๙๐๐ บาท

๓๘.๑.๓) ธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ คัดเลือกธนาคารต้นแบบ ๑๒ แห่ง ถอดบทเรียน จากธนาคารต้นแบบ และจัดทำแผนพัฒนาต่อยอดในการเพิ่มศักยภาพธนาคารเดิม ๗๕ แห่ง ผลิตปุ๋ยหมักได้ ปริมาณ ๑๓,๑๕๓ ตัน น้ำหมักชีวภาพ ๗๑๔,๒๐๐ ลิตร และเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด ๕๖๖ ตัน เกษตรกรสามารถ นำปุ๋ยที่ได้จากธนาคารไปใช้ประโยชน์ได้ ๑๐๐,๕๓๗ ไร่

๓๘.๑.๔) ธนาคารโค - กระบือเพื่อเกษตรกร มอบกรรมสิทธิ์โค - กระบือเมื่อสัญญาครบ ๕ ปี ให้เกษตรกร ๗,๘๘๐ ราย คัดเลือกเกษตรกรจัดตั้งกลุ่มใหม่ให้การฝึกอบรมความรู้ทางด้านการเลี้ยงโคกับเกษตรกรรายใหม่ พร้อมทั้งส่งมอบโคให้กับเกษตรกร ๑๒,๑๓๑ ราย

๓๘.๑.๕) ธนาคารโคนมทดแทน ดำเนินการใน ๓ แห่ง ได้แก่ สหกรณ์โคนมพิมาย จำกัด จังหวัดนครราชสีมา สหกรณ์โคนมผาตั้ง จำกัด จังหวัดเชียงใหม่ และสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด จังหวัดพัทลุง ซึ่งได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อบริหารธนาคาร กำหนดรูปแบบการดำเนินงาน และระเบียบการใช้บริการธนาคารเสร็จเรียบร้อยแล้ว มีเกษตรกรเข้าร่วม ๒๙๙ ราย รับฝากลูกโคนมแล้ว ๖๑๑ ตัว คิดเป็นมูลค่า ๘.๗๘ ล้านบาท มีเกษตรกรมาถอนคืนโคสาวท้องไป ๑๐๒ ตัว คิดเป็นมูลค่า ๓.๙๗ ล้านบาท

๓๘.๑.๖) ธนาคารปลานิลพันธุ์ดี ให้การสนับสนุนพันธุ์ปลา ๘ แห่ง รวม ๑๕,๐๐๐ ตัว พร้อมทั้งอบรมให้ความรู้ด้านการเพาะพันธุ์ปลานิลให้กับเกษตรกร ๑๖๐ ราย

๓๘.๒) ผลการประเมินผล

๓๘.๒.๑) การรับรู้ของเกษตรกรสมาชิกธนาคารสินค้าเกษตร ร้อยละ ๖๐ รู้จักธนาคารโค - กระบือ รองลงมาร้อยละ ๔๕ รู้จักธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ร้อยละ ๓๗ รู้จักธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ ร้อยละ ๑๘ ธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร และร้อยละ ๑๕ ธนาคารโคนมทดแทน

๓๘.๒.๒) การอบรมถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรสมาชิก เกษตรกรที่เข้ารับการอบรม ร้อยละ ๗๒ มีความรู้ความเข้าใจต่อการอบรมในระดับมาก

๓๘.๒.๓) การใช้บริการธนาคาร

(๑) ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน เกษตรกรยืมเมล็ดพันธุ์ข้าวจากธนาคารโดยเฉลี่ย ๑๔๓ กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่า ๓,๔๓๒ บาท/ราย และคืนเมล็ดพันธุ์ (เกษตรกรยืมไปเมื่อปี ๒๕๕๘) เฉลี่ย ๑๗๑ กิโลกรัมต่อราย คิดเป็นมูลค่า ๔,๑๐๔ บาทต่อราย

(๒) ธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร สหกรณ์ที่เปิดให้บริการในรูปแบบธนาคารข้าวแล้ว ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี เกษตรกรมาใช้บริการแล้วคิดเป็นร้อยละ ๒๖ โดยส่วนใหญ่ใช้บริการยืมข้าวสาร/ข้าวเปลือก/เมล็ดพันธุ์ข้าว/น้ำมัน ปุ๋ยและยาฆ่าหญ้า โดยธนาคารจะประเมินราคา ณ วันที่ยืม ซึ่งเกษตรกรสมาชิกสามารถยืมปัจจัยการผลิต โดยปลอดดอกเบี้ย ๑๕๐ วัน หากเกินกำหนดจะต้องเสียดอกเบี้ยเท่ากับอัตราดอกเบี้ยปกติ (ร้อยละ ๑๐) บวกค่าปรับอีกร้อยละ ๓ นอกจากนี้ธนาคารยังให้บริการเครื่องเกี่ยวข้าวแก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกธนาคารโดยลดราคาค่าเครื่องเกี่ยวไร่ละ ๑๐๐ บาท จากราคาท้องตลาดทั่วไป

สำหรับการคืน จะให้เป็นข้าวเปลือก เงิน หรือผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ ตามเงื่อนไขของธนาคาร โดยคืนตามมูลค่าที่ประเมินไว้ ณ วันที่ยืม ซึ่งอาจเป็นปัจจัยการผลิต หรือเงินแล้วแต่กรณีไป และหากเกษตรกรมีเงินเหลือสามารถฝากไว้ที่ธนาคารได้

(๓) ธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ เกษตรกรใช้บริการฝากวัสดุสำหรับผลิตปุ๋ย/น้ำหมัก ได้แก่ มูลสัตว์ กากน้ำตาล กากปาล์ม มากับธนาคาร โดยเฉลี่ย ๑,๕๔๗ กิโลกรัมต่อราย และถอนคืนเป็นปุ๋ยหมัก/น้ำหมัก เฉลี่ย ๒,๓๖๕ กิโลกรัมต่อราย เฉลี่ย ๙๑ ลิตรต่อราย และน้ำหมักสมุนไพร เฉลี่ย ๑๐ ลิตรต่อราย

(๔) ธนาคารโค - กระบือ มีเกษตรกรสมาชิกยืมโคเพื่อการผลิตในปี ๒๕๕๙ ร้อยละ ๕ และยืมโคหลังปี ๒๕๕๙ ร้อยละ ๙๕ ซึ่งเกษตรกรสมาชิกสามารถผลิตลูกโคได้เฉลี่ย ๒ ตัวต่อราย มีเกษตรกรสมาชิกได้รับมอบกรรมสิทธิ์โคไปแล้วบางส่วน และบางส่วนกำลังรอรับมอบกรรมสิทธิ์โค

(๕) ธนาคารโคนมทดแทน รับซื้อลูกโคจากเกษตรกรสมาชิกธนาคารเฉลี่ย ๑๔,๓๕๐ บาทต่อตัว หลังจากนั้นสหกรณ์นำมาเลี้ยงจนเป็นโคสาวตั้งท้อง และขายคืนให้กับสมาชิกรายเดิม หากสมาชิกรายเดิมไม่ประสงค์จะซื้อโคคืน สหกรณ์ฯ จะติดต่อให้กับสมาชิกรายใหม่ โดยเฉลี่ยเกษตรกรสมาชิกซื้อโคท้องสาวคืนจากสหกรณ์ในราคาเฉลี่ย ๔๕,๗๕๐ บาทต่อตัว

๓๘.๒.๔) ข้อค้นพบและข้อคิดเห็น

(๑) การดำเนินงานธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกรค่อนข้างช้า เนื่องจากติดปัญหาในการกำหนดระเบียบของสหกรณ์การเกษตรในเรื่องการยืม คั้น วัสดุทางการเกษตร ฯลฯ ต้องมีการวางแผน/กำหนดระเบียบอย่างรอบคอบ โดยไม่เกิดผลกระทบต่อการทำงานของสหกรณ์

(๒) ปัญหาขาดแคลนน้ำ ส่งผลให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกค่อนข้างล่าช้า เกิดความกังวลในเรื่องปริมาณคุณภาพผลผลิต และราคาขาย ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถคืนปัจจัยได้ตามระยะเวลาที่ธนาคารกำหนด

(๓) สมาชิกธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนบางกลุ่มของจังหวัดขอนแก่น ขาดยุ่งฉางเก็บข้าว และเครื่องหยอดเมล็ดพันธุ์ ทำให้การดำเนินงานไม่สะดวกเท่าที่ควร

ดังนั้นควรสำรวจความต้องการใช้บริการธนาคารสินค้าเกษตรของกลุ่มในชุมชนเพื่อวางแผน/แผนการดำเนินงาน รวมทั้งการจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ภายในชุมชนให้ตรงกับพื้นที่และความต้องการของเกษตรกร นอกจากนี้ ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ธนาคารสินค้าเกษตรให้เกษตรกรทราบ และเข้าใจรูปแบบการดำเนินงานของธนาคารให้มากขึ้น

๓๙) โครงการเพิ่มคุณภาพข้าวเปลือกและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อรองรับ AEC จังหวัดศรีสะเกษ

กรมส่งเสริมสหกรณ์ ร่วมกับสหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตข้าวเปลือกและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน สามารถแข่งขันตลาด ในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) และสร้างรายได้เพิ่มให้กับสมาชิกและเกษตรกรทั่วไป โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความชื้นข้าวเปลือก/ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่รวบรวมจากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด สหกรณ์เครือข่ายในจังหวัดศรีสะเกษ และเกษตรกรทั่วไป ๔๐,๐๐๐ คริวเรือน ข้าวเปลือก ๓๖,๐๐๐ ตัน/ปี และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ๒๗,๐๐๐ ตัน/ปี ระยะเวลาโครงการตั้งแต่ ปี ๒๕๕๖ - ๒๕๖๓

๓๙.๑) ผลการดำเนินงาน

๓๙.๑.๑) สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด ได้รับเงินกู้ยืมจาก ธ.ก.ส. ครบตามจำนวนแล้ว ๔๗,๙๐๐,๐๐๐ บาท และได้ขอเบิกเงินอุดหนุนชดเชยดอกเบี้ยจากกองทุนฯ ในปี ๒ จำนวน ๒,๒๕๔,๒๓๖ บาท

๓๙.๑.๒) การก่อสร้างเครื่องอบลดความชื้นข้าวเปลือก/ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และอาคารคลุมขนาด ๔๘ x ๔๘ x ๒๔ เมตร ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้วตามแผน

๓๙.๑.๓) การรวบรวมผลผลิต

(๑) ข้าวเปลือก รวบรวมได้ปริมาณ ๒๕,๙๓๕ ตัน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๐๔ ของเป้าหมาย ๓๖,๐๐๐ ตัน จำแนกเป็น จากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด ๑๐,๔๙๒ ตัน สมาชิกสหกรณ์เครือข่ายในจังหวัดศรีสะเกษ ๒,๐๙๘ ตัน และเกษตรกรทั่วไป/เครือข่ายต่างจังหวัด ๑๓,๓๔๕ ตัน

(๒) ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รวบรวมจากสมาชิก ๕๐ ราย ได้ผลผลิต ๑๗๑ ตัน ร้อยละ ๑.๑๔ ของเป้าหมาย ๑๕,๐๐๐ ตัน เนื่องจากสมาชิกสหกรณ์และเกษตรกรลดพื้นที่การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ลง

(๓) การอบลดความชื้น มีปริมาณข้าวเปลือกที่นำเข้าอบลดความชื้นแล้ว ๑๔,๔๒๑.๗๒ ตัน คงเหลือปริมาณหลังอบลดความชื้น ๘,๖๕๓ ตัน นำไปจำหน่ายแล้ว ๑๕,๕๗๓ ตัน มูลค่า ๑๗๒.๓๗ ล้านบาท ส่วนข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไม่ได้นำเข้าอบลดความชื้น แต่ใช้วิธีตากแล้วแปรรูปเป็นอาหารสัตว์จำหน่ายได้ ๒๓๗ ตัน มูลค่า ๒.๑๓ ล้านบาท

๓๙.๒) ผลการติดตาม

๓๙.๒.๑) ข้อสังเกตจากการติดตาม พบว่า สถานที่เก็บข้าวเปลือกหามาและข้าวเปลือกแห้งไม่เพียงพอ เนื่องจากมีปริมาณข้าวจำนวนมาก สหกรณ์ได้แก้ปัญหาโดยเปิดเช่าโกดังของเอกชน เพื่อเป็นสถานที่เก็บข้าวเปลือก จำนวน ๑ หลัง ในอัตราค่าเช่าเดือนละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ส่งผลให้สหกรณ์มีต้นทุนเพิ่มขึ้นจากค่าเช่าโกดัง และค่าขนส่งข้าวเปลือกไปเก็บในโกดังและขนส่งมายังโรงอบลดความชื้นที่มวลละ ๗๐๐ บาท

๓๙.๒.๒) ข้าวเปลือกที่ส่งมาขายที่สหกรณ์กระจุกตัวในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต สหกรณ์ ไม่สามารถรับซื้อข้าวได้ทั้งหมด เนื่องจากกำลังการผลิตโรงอบลดความชื้นไม่เพียงพอ และราคาข้าวเปลือกช่วงปลายฤดูมีราคาตกต่ำ ราคาผันผวนในแต่ละวัน ทำให้สหกรณ์ไม่สามารถระบายข้าวเปลือกได้ จำเป็นต้องเก็บเพื่อรอขายในราคาที่มีผลกำไร

๓๙.๒.๓) โรงอบลดความชื้นที่ก่อสร้างในโครงการ ได้ใช้ออบลดความชื้นข้าวเปลือกเพียง ๓ เดือน ในช่วงเดือนตุลาคมถึงธันวาคม ๒๕๕๗ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาการเก็บเกี่ยวข้าวนาปี สหกรณ์รับซื้อข้าวจากสมาชิกและเกษตรกรทั่วไปจำนวนมาก หลังจากนั้นโรงอบลดความชื้นไม่ได้มีการใช้งาน เนื่องจากข้าวที่สมาชิกและเกษตรกรนำมาขายเป็นข้าวที่ตากแห้งแล้ว และปริมาณไม่มาก ส่วนข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ซึ่งเก็บเกี่ยวผลผลิตช่วงสั้น ๆ ไม่ได้นำมาอบลดความชื้น เนื่องจากใช้วิธีตากแล้วแปรรูปเป็นอาหารสัตว์จำหน่ายทันที ซึ่งสหกรณ์การเกษตรกันทรลักษณ์ จำกัด อยู่ระหว่างปรึกษาหารือเจ้าหน้าที่และสมาชิก เพื่อหาแนวทางการใช้ประโยชน์โรงอบลดความชื้นต่อไป

๔๐) โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตข้าวและสร้างความเข้มแข็งให้ชาวนาเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปิดเสรีการค้าอาเซียน (AFTA) (ปี ๒๕๕๗)

กรมการข้าว ร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อยกระดับการผลิตและปรับปรุงคุณภาพผลผลิตข้าวให้สูงขึ้น ลดต้นทุนการผลิต และสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชาวนาในชุมชนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้เพียงพอ มีเป้าหมายพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนหลักและศูนย์เครือข่าย ๕๕ ศูนย์ และนำร่องในหมู่บ้านต้นแบบให้สามารถลดต้นทุนการปลูกข้าวอย่างน้อย ๑,๐๐๐ บาทต่อตัน ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ อุดรธานี อำนาจเจริญ นครสวรรค์ อ่างทอง และนครศรีธรรมราช โดยขอรับการสนับสนุนเงินทุนจากกองทุนปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรฯ ๑๒๘.๙๑ ล้านบาท มีระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๘

๔๐.๑) ผลการดำเนินงาน

๔๐.๑.๑) กิจกรรมศูนย์ข้าวชุมชน ในปีการผลิต ๒๕๕๓/๕๔ ซึ่งเป็นปีแรกดำเนินการจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนหลักและเครือข่ายครบ ๕๕ ศูนย์ แต่ระหว่างดำเนินการมีการยุบรวมศูนย์ข้าวชุมชนของจังหวัดอ่างทองจาก ๑๑ ศูนย์ เหลือเพียง ๖ ศูนย์ ทำให้ในปีการผลิต ๒๕๕๔/๕๖ มีศูนย์ข้าวชุมชนคงเหลือ ๕๐ ศูนย์ โดยกรมการข้าวสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวศูนย์ละ ๓ ตัน หรือ ๑๕ กิโลกรัมต่อไร่ ต่อเนื่อง ๓ ปี ศูนย์ข้าวชุมชนมีพื้นที่ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย ๒๐๙ ไร่ต่อศูนย์ หรือ ๑๐๔.๕๐ ของเป้าหมาย ๒๐๐ ไร่ต่อศูนย์ โดยมีเจ้าหน้าที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ตรวจรับรองระบบการผลิตเฉลี่ย ๓ ครั้งต่อราย เฉลี่ย ๒๑ ตัวอย่างต่อศูนย์ คิดเป็นพื้นที่ที่มีการตรวจรับรอง ๑๙๑.๙๘ ไร่ต่อศูนย์ หรือร้อยละ ๙๑.๙๘

ของพื้นที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งมีเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์นำตัวอย่างไปตรวจสอบคุณภาพเฉลี่ย ๑๘ รายต่อศูนย์ หรือร้อยละ ๙๐.๐๐ ของเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์เป้าหมาย ๒๐ รายต่อศูนย์ ในส่วนที่ไม่ส่งตรวจ เนื่องจากมีพื้นที่ทำนามาก การดูแลไม่ทั่วถึง และไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนของระบบการผลิตตั้งแต่แรก

๔๐.๑.๒) กิจกรรมด้านการพัฒนาศักยภาพชาวนา และองค์กรชาวนาให้เข้มแข็ง โดยจัดอบรมชาวนาชั้นนำ/ยุวชาวนา กลุ่มแม่บ้าน ๑,๗๓๙ ราย หรือร้อยละ ๑๐๕.๓๙ ของเป้าหมาย ๑,๖๕๐ ราย สํารวจและเฝ้าระวังการระบาดของศัตรูข้าวในบริเวณศูนย์วิจัยข้าวและศูนย์ข้าวชุมชนรวม ๖๐ แห่ง รวมทั้งอบรมเกษตรกรในศูนย์จัดการศัตรูข้าวชุมชน ๘,๕๓๓ ราย

๔๐.๑.๓) กิจกรรมหมู่บ้านต้นแบบการลดต้นทุนการผลิตข้าว แนะนำเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่เหมาะสม ๗ ด้าน ตามแนวทางการลดต้นทุนการผลิต จัดทำแปลงเรียนรู้การลดต้นทุนจังหวัดละ ๒๐ ไร่ รวม ๑๒๐ ไร่ และจัดทำแปลงส่งเสริมการลดต้นทุน ๓๐ - ๕๐ รายต่อหมู่บ้าน มีพื้นที่เฉลี่ย ๓๓๗ ไร่ ต่อหมู่บ้าน

๔๐.๒) ผลการประเมิน

๔๐.๒.๑) การผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีของศูนย์ข้าวชุมชน จากพื้นที่ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ๒๐๙ ไร่ต่อศูนย์ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ทั้งหมด ๑๐๘.๓๐ ตันต่อศูนย์ หรือเฉลี่ย ๕๑๘.๑๗ กิโลกรัมต่อไร่ มีพื้นที่ขอตรวจรับรองระบบการผลิต ๑๙๑.๘๘ ไร่ต่อศูนย์ (ร้อยละ ๙๑.๘๖) ผลผลิต ๙๗.๓๖ ตันต่อศูนย์ (ร้อยละ ๘๙.๙๐) ผ่านการตรวจรับรองคิดเป็นพื้นที่ ๑๒๗.๕๐ ไร่ต่อศูนย์ (ร้อยละ ๖๖.๔๑) ผลผลิต ๖๑.๙๕ ตันต่อศูนย์ (ร้อยละ ๖๓.๖๓) หรือ ๔๘๕.๘๙ กิโลกรัมต่อไร่ และผลผลิตหลังการปรับปรุงสภาพเฉลี่ย ๕๘.๗๑ ตันต่อศูนย์ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของโครงการที่กำหนดให้ ศูนย์ข้าวชุมชนผลิตเมล็ดพันธุ์ดี ๕๐ ตันต่อศูนย์ พบว่า บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในส่วนที่ไม่ผ่านการรับรอง เนื่องจากมีพันธุ์ปนทั้งข้าวแดงและเมล็ดพันธุ์อื่น ๆ เกินเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งมีสาเหตุมาจากการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ไม่พร้อมกัน การเปลี่ยนพันธุ์ข้าวบ่อย และไม่ได้ตัดพันธุ์ปนตามระยะเวลาที่กำหนด

๔๐.๒.๒) การพัฒนาศักยภาพชาวนาและองค์กรชาวนา ผลจากการจัดอบรมความรู้ พบว่า จากจำนวนชาวนาชั้นนำเฉลี่ย ๕ รายต่อศูนย์ ในจำนวนนี้ร้อยละ ๙๖.๓๖ สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้คำแนะนำการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ และคำปรึกษาแก่เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์/เกษตรกรทั่วไปได้นอกจากนี้ ยุวชาวนาร้อยละ ๖๖.๐๐ มีการนำความรู้ไปปฏิบัติใช้แล้ว และในด้านการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าข้าวของกลุ่มแม่บ้านมีเพียงร้อยละ ๓๐.๗๒ ที่ดำเนินการ เช่น ทำโลชั่นนํ้านมข้าว สบู่ นํ้านมข้าว และไอศกรีมข้าวกล้องงอก

๔๐.๒.๓) ประสิทธิภาพการผลิต จากการเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ผ่านการตรวจรับรองระบบการผลิต และผ่านการตรวจรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์กับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั่วไป พบว่า ประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ดีกว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั่วไป ทั้งด้านปริมาณผลผลิต ราคาที่จำหน่ายได้ ต้นทุนการผลิต และผลตอบแทนสุทธิต่อครัวเรือน โดย

(๑) เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ มีปริมาณผลผลิตเฉลี่ย ๔๘๕.๘๙ กิโลกรัมต่อไร่ จำหน่ายได้ในราคา กิโลกรัมละ ๒๒.๖๖ บาท เมื่อหักต้นทุนรวม ๔,๑๑๑.๗๐ บาทต่อไร่ (๘.๔๖ บาทต่อ กิโลกรัม) เกษตรกรจะมีรายได้สุทธิเฉลี่ย ๖,๘๘๘.๕๗ บาทต่อไร่ หรือเฉลี่ย ๑๔.๒๐ บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นรายได้สุทธิต่อครัวเรือน ๗๒,๕๗๒.๙๖ บาท

(๒) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั่วไป มีปริมาณผลผลิตเฉลี่ย ๕๔๐.๑๐ กิโลกรัมต่อไร่ จำหน่ายได้ในราคากิโลกรัมละ ๑๕.๖๖ บาท เมื่อหักต้นทุนรวม ๔,๕๔๐.๒๔ บาทต่อไร่ (๘.๔๑ บาทต่อกิโลกรัม) เกษตรกรจะมีรายได้สุทธิเฉลี่ย ๓,๙๑๗.๗๒ บาทต่อไร่ หรือเฉลี่ย ๗.๒๕ บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นรายได้สุทธิต่อครัวเรือน ๔๓,๒๑๒.๔๕ บาท

๔๐.๒.๔) การส่งเสริมหมู่บ้านต้นแบบการลดต้นทุนการผลิตข้าว

(๑) เกษตรกรผู้ทำแปลงส่งเสริมการลดต้นทุน มีประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มขึ้นหลังมีโครงการ โดยมีพื้นที่ทำแปลง ๘.๒๐ ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย ๖๕๔.๓๒ กิโลกรัมต่อไร่ (เพิ่มขึ้น ๘๘.๒๒ กิโลกรัมต่อไร่) จำหน่ายผลผลิตได้ในราคา ๑๔.๐๙ บาทต่อกิโลกรัม มีต้นทุนการผลิต ๔,๓๐๒.๒๖ บาทต่อไร่ หรือ ๖.๓๖ บาทต่อกิโลกรัม ลดลงจากก่อนมีโครงการ ๐.๙๐ บาทต่อกิโลกรัม ยังไม่บรรลุเป้าหมายของโครงการที่กำหนด ให้ลดต้นทุนการผลิตได้อย่างน้อย ๑,๐๐๐ บาทต่อตัน เนื่องจากค่าแรงงานและค่าปัจจัยการผลิตมีราคาสูงขึ้น

(๒) รายได้สุทธิ เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิต ๔,๓๐๒.๒๖ บาทต่อไร่ เกษตรกรมีรายได้สุทธิต่อไร่ ๕,๐๕๘.๖๘ บาทต่อไร่ หรือเฉลี่ย ๗.๗๓ บาทต่อกิโลกรัม ทำให้มีรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อครัวเรือน ๔๑,๔๘๑.๑๘ บาท เพิ่มขึ้นจากก่อนมีโครงการ ๑๖,๒๒๔.๖๖ บาทต่อครัวเรือน หรือร้อยละ ๖๔.๒๔

(๓) ความพึงพอใจต่อโครงการ ในภาพรวมทั้งเกษตรกร ประธานศูนย์ข้าวชุมชน และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในระดับมาก เนื่องจากทำให้มีเมล็ดพันธุ์ดีใช้ภายในชุมชน มีรายได้จากการผลิตเมล็ดพันธุ์ สามารถประเมินสถานการณ์การระบาดของศัตรูข้าวได้ และความเหมาะสมของกิจกรรมที่ดำเนินการภายใต้โครงการ เป็นต้น

๔๐.๒.๕) ข้อเสนอแนะ

(๑) การผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ดี ซึ่งพบว่ายังมีพื้นที่ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ไม่เข้าตรวจรับรองระบบการผลิตอีกจำนวนหนึ่ง รวมทั้งยังมีเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ผ่านการตรวจรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ เนื่องจากมีพันธุ์ปนทั้งข้าวแดง และเมล็ดพันธุ์อื่น ๆ เกินเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งมีสาเหตุมาจากการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ไม่พร้อมกัน การเปลี่ยนพันธุ์ข้าวบ่อย และไม่ได้ตัดพันธุ์ปนตามระยะเวลาที่กำหนด รวมทั้งนโยบายภาครัฐที่ทำให้เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ถอนตัวจากการเข้าโครงการ จำหน่ายผลผลิตเป็นข้าวทั่วไป ดังนั้น การคัดเลือกศูนย์ข้าวชุมชน และคัดเลือกสมาชิกผู้ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ สำหรับโครงการที่จะดำเนินงานในระยะต่อไป ควรพิจารณาอย่างรอบคอบ และต้องเป็นความสมัครใจที่แท้จริงของเกษตรกร รวมทั้งในการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ควรมีเจ้าหน้าที่ติดตามดูแลให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อลดการสูญเสียงบประมาณของภาครัฐ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรและชุมชน

(๒) ควรทบทวนการกำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนของการกู้ยืมเงินสินเชื่อของเงินทุนหมุนเวียนของโครงการ เพื่อให้ศูนย์ข้าวชุมชนสามารถกู้ยืมได้ และควรพิจารณาเบิกจ่ายให้ทันช่วงเวลาในการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อให้ศูนย์ข้าวชุมชนได้ใช้เงินทุนหมุนเวียนอย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) การสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตข้าว จากการส่งเสริมให้กลุ่มแม่บ้านแปรรูปผลผลิตข้าว พบว่า มีการดำเนินการเพียงร้อยละ ๓๐.๗๒ ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายในชุมชน ปริมาณการผลิตไม่แน่นอน และยังมีปริมาณน้อย ดังนั้น นอกเหนือจากให้ส่งเสริมองค์ความรู้ในการแปรรูปแล้ว ควรส่งเสริมในด้านการบริหารจัดการตลาดควบคู่ไปด้วย เช่น การทำแผนการตลาด การสำรวจความต้องการสินค้าของผู้บริโภค และการพัฒนาบรรจุภัณฑ์

(๔) กิจกรรมหมู่บ้านต้นแบบการลดต้นทุนการผลิตข้าว มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ๗ ด้าน เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนในทิศทางที่ดีขึ้น ดังนั้น การสร้างองค์ความรู้ และความเข้าใจแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่องยังเป็นสิ่งจำเป็น ควรเน้นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดผลอย่างชัดเจน และเป็นต้นแบบในการขยายผลต่อไป

๔๑) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพริกไทยจังหวัดจันทบุรี เพื่อลดผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า FTA

กรมวิชาการเกษตร ร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร และกรมส่งเสริมสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มผลผลิตพริกไทยให้เพียงพอกับปริมาณที่ใช้ในประเทศ ลดการนำเข้า และเพื่อปรับปรุงสวนพริกไทยเดิม ให้สามารถเพิ่มผลผลิตได้มาตรฐาน มีเป้าหมาย ๔ อำเภอ ในจังหวัดจันทบุรี คือ อำเภอแก่งหางแมว ท่าใหม่ นายายอาม และเขาคิชฌกูฏ ระยะเวลาโครงการระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๕๙

ผลการดำเนินงาน

๔๑.๑) ปีที่ ๑

๔๑.๑.๑) กิจกรรมสำรวจและคัดเลือกต้นพันธุ์พริกไทย ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี ปลูกต้นแม่พันธุ์พริกไทยลงแปลง ในพื้นที่ ๔ ไร่ ครอบคลุมเป้าหมาย ส่งมอบในลักษณะกิ่งพันธุ์ให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการแล้ว ๑๕,๒๐๐ ยอด

๔๑.๑.๒) กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้เทคโนโลยีการผลิตพริกไทย ชี้แจง ประชาสัมพันธ์ และรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการครบตามเป้าหมาย คัดเลือกเกษตรกรแปลงต้นแบบเทคโนโลยีการผลิตพริกไทยให้ได้คุณภาพ ๔ ราย ใน ๔ อำเภอ ครอบคลุมเป้าหมาย ส่วนการจัดประชุมปีที่ ๑ จัดประชุมให้ความรู้เทคโนโลยีการผลิตพริกไทยให้ได้คุณภาพ ๓ ครั้ง จัดเวทีระดมความคิดเห็นและเรียนรู้ร่วมกัน ๑ ครั้ง จากเป้าหมาย ๓ ครั้ง

๔๑.๑.๓) กิจกรรมปรับปรุงสวนเดิมเพื่อเพิ่มผลผลิต มีการคัดเลือกเกษตรกรครบตามเป้าหมาย ๘๐ ราย เกษตรกรนำกิ่งพันธุ์พริกไทยที่ได้รับในรอบแรก ๑๒,๐๐๐ ยอด ปลูกลงแปลงพริกไทยเดิมแล้ว เพื่อทดแทนต้นที่เสียหายจากการทำลายของโรคและต้นที่มีอายุมาก

๔๑.๑.๔) กิจกรรมส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรให้ได้รับการรับรอง GAP พบว่า เกษตรกรได้รับการรับรองแล้ว ๓๗ ราย ที่เหลืออยู่ในขั้นตอนการตรวจสอบและรวบรวมเอกสารการสมัครโดยสำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี ตรวจวิเคราะห์แปลงและให้คำแนะนำในการปรับปรุงแปลงให้ได้ GAP โดยสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๖

๔๑.๑.๕) กิจกรรมสร้างการตลาดให้กับพริกไทยมาตรฐาน GAP มีการเจรจาเกี่ยวกับการรับซื้อและขายผลผลิตพริกไทยระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปพริกไทยบ้านน้ำโจนและโรงงานง่วนสุนพริกไทยตรามือที่ ๑ โดยผู้ประกอบการได้นำเสนอแนวทางในการรับซื้อพริกไทยแต่ยังไม่มีการตกลงเรื่องราคาและปริมาณที่จะรับซื้อ

๔๑.๑.๖) ผลการติดตาม

(๑) แปลงแม่พันธุ์สามารถผลิตกิ่งพันธุ์แจกจ่ายให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการไปแล้ว ๑ ครั้ง เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๘ โดยศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรีส่งมอบในลักษณะกิ่งพันธุ์ให้เกษตรกรนำไปปักชำเอง ณ เดือนตุลาคม ต้นแม่พันธุ์มีความสมบูรณ์และเจริญเติบโต สูงจากพื้นประมาณ

๒๑๐ เซนติเมตร คาดว่าสามารถส่งมอบกิ่งพันธุ์รอบต่อไป ๔,๘๐๐ ยอด ให้เกษตรกรได้ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ เนื่องจากการดำเนินงานคัดเลือกพันธุ์พริกไทยซีกกว่าแผน

(๒) กิจกรรมสร้างแปลงต้นแบบ เกษตรกรได้รับเสาค้าง ๔๐๐ ค้างต่อราย และกิ่งพันธุ์พริกไทย ๘๐๐ ยอดต่อราย พร้อมวัสดุและอุปกรณ์สำหรับปักชำ โดยขั้นตอนการปักชำมีกิ่งพันธุ์เสียหายบางส่วน กิ่งพันธุ์ที่สมบูรณ์เกษตรกรนำไปปลูกลงในพื้นที่แปลงต้นแบบแล้ว ซึ่งทางศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี รับผิดชอบและมีแผนแจกกิ่งพันธุ์ชดเชยในการตัดกิ่งพันธุ์ครั้งต่อไป

(๓) กิจกรรมเวทีระดมความคิดเห็นและเรียนรู้ ได้ดำเนินการในปีที่ ๑ เมื่อ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ ณ หอประชุมเทศบาลตำบลสองพี่น้อง อำเภอท่าใหม่ โดยเชิญตัวแทนเกษตรกร ทั้ง ๔ อำเภอ สามารถสรุปความต้องการความช่วยเหลือ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการผลิต ได้ ดังนี้

(๓.๑) ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโรคและแมลงในสวนพริกไทย การแปรรูปผลผลิตพริกไทยในรูปแบบต่าง ๆ แก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ด้านวิชาการ ไปใช้แก้ไขปัญหาในสวนพริกไทยของตนได้ดีขึ้น เพิ่มมูลค่าผลผลิต และสามารถชะลอการขายผลผลิตในช่วงราคาตกต่ำ

(๓.๒) ควรจัดหาช่องทางการจำหน่ายพริกไทยแปรรูปให้แก่กลุ่มเกษตรกรวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาแปรรูปพริกไทย เพื่อเพิ่มมูลค่า สร้างรายได้เพิ่มอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ ควรประสานหน่วยงานหรือผลักดันให้มีการจัดตั้งสมาคมผู้ปลูกพริกไทย เพื่อทำหน้าที่จัดหาตลาดเพื่อระบายผลผลิตพริกไทย และสร้างอำนาจการต่อรองกับผู้รับซื้อผลผลิตพริกไทย ทำให้สามารถควบคุมราคาผลผลิตได้

(๔) กิจกรรมปรับปรุงสวนเดิมเพื่อเพิ่มผลผลิต ได้ดำเนินการตรวจวิเคราะห์ดินและสนับสนุนปัจจัยการผลิตในปีที่ ๑ ให้กับเกษตรกรไปแล้ว โดยเกษตรกรแต่ละรายได้รับปุ๋ยคอก ๒,๕๐๐ กิโลกรัม ปุ๋ยเคมี ๒ กระสอบ และยาป้องกันโรคและแมลง ๘ ชนิด

(๕) ข้อเสนอแนะ

(๕.๑) ควรเร่งดำเนินกิจกรรมสร้างแปลงต้นแบบเทคโนโลยีการผลิตพริกไทยให้ได้คุณภาพเพื่อใช้เป็นแปลงศึกษาดูงานเทคโนโลยีการผลิตพริกไทยแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และเกษตรกรในพื้นที่

(๕.๒) การจัดเวทีระดมความคิดเห็นในปีที่ ๒ ควรดำเนินงานตามแผนงานโครงการ ๔ ครั้ง/ปี ครั้งละ ๑ อำเภอ ซึ่งจะช่วยให้เจ้าหน้าที่ทราบถึงปัญหาในแต่ละพื้นที่ของสมาชิกโครงการอย่างครบถ้วน

(๕.๓) เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี ควรเร่งรวบรวมเอกสารที่ใช้ประกอบการสมัครขอรับรอง GAP จากเกษตรกรซึ่งยื่นใบสมัครไว้แล้ว เนื่องจากหากเอกสารไม่ครบตามที่กำหนด สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๖ ไม่สามารถดำเนินการตรวจประเมินแปลงได้ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังกิจกรรมอื่นล่าช้ากว่าแผนที่กำหนด

(๕.๔) ควรเร่งดำเนินการหาข้อสรุประหว่างผู้ประกอบการและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แปรรูปพริกไทยเกี่ยวกับแนวทางการรับซื้อ ปริมาณและราคาพริกไทยที่จะรับซื้อระหว่างกัน เพื่อให้เกษตรกรผู้ร่วมโครงการมีความมั่นใจในการปลูกพริกไทยและดูแลพริกไทยอย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลให้ปริมาณและคุณภาพผลผลิตพริกไทยดีขึ้น

๔๑.๒) ปีที่ ๒

๔๑.๒.๑) ผลการดำเนินงาน

(๑) ส่งมอบกิ่งพันธุ์ให้เกษตรกรแปลงต้นแบบและเกษตรกรปรับปรุงสวนเดิมแล้ว ๒๘,๘๐๐ ต้น คิดเป็นร้อยละ ๑๔๔.๐๐ ของเป้าหมาย จำแนกเป็นกิจกรรมปรับปรุงสวนเดิม ๒๔,๐๐๐ ต้น และแปลงต้นแบบ ๔,๘๐๐ ต้น

(๒) จัดเวทีระดมความคิดเห็นและเรียนรู้ร่วมกัน ๔ ครั้ง ตามเป้าหมาย โดยครั้งที่ ๑ จัดเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๘ ณ หอประชุมเทศบาลตำบลสองพี่น้อง อำเภอนำใหม่ ครั้งที่ ๒ วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘ ณ บ้านเลขที่ ๑๑๑/๑ อำเภอกำแพงแสน ครั้งที่ ๓ วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๘ ณ ห้องประชุมสำนักงานเกษตรอำเภอนายายอาม และครั้งที่ ๔ วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๕๘ ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลชากไทย อำเภอลำลูกเกด ประเด็นพูดคุยในเวทีระดมความคิดเห็นส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับโรคพืช ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้รับประเด็นปัญหาต่าง ๆ เพื่อกลับไปหาแนวทางแก้ไขหรือป้องกัน

(๓) ส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรให้ได้รับการรับรองตามมาตรฐาน GAP มีเกษตรกรยื่นขอใบรับรองมาตรฐาน GAP ๑๐๗ ราย (เกษตรกรเข้าขอใบรับรอง GAP ทั้ง ๒ ปี รวม ๑๕๗ ราย เป้าหมาย ๕๐ ราย ค้างจากปีที่ ๑) ให้การรับรองแล้ว ๘๓ ราย คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๓๗ ของเป้าหมาย ๙๕ ราย ซึ่งอยู่ระหว่างออกใบรับรอง ๑๖ ราย ยังไม่ได้รับการตรวจ ๒๘ ราย และขอยกเลิกตรวจประเมินและออกใบรับรองมาตรฐาน ๓๐ ราย

(๔) สร้างตลาดผลผลิตพริกไทยมาตรฐาน GAP ขณะนี้ยังไม่มีการดำเนินการเพิ่มเติมจากช่วงแรกที่มีการพูดคุยร่วมกันระหว่างผู้รับซื้อและเกษตรกรผู้ผลิตพริกไทยแต่ไม่มีการตกลง เรื่องราคาและปริมาณที่จะรับซื้อ เนื่องจากความต้องการของตลาดยังมีมากกว่าผลผลิตพริกไทยที่ผลิตได้

(๕) ปรับปรุงสวนเดิมเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้คุณภาพ เกษตรกรที่เข้าร่วมได้รับผลการตรวจวิเคราะห์ดินในปีที่ ๒ พร้อมคำแนะนำแล้ว ๘๐ ราย ตามเป้าหมาย

๔๑.๒.๒) ผลการประเมิน

(๑) การถ่ายทอดความรู้ เกษตรกรที่ผ่านการอบรมร้อยละ ๗๔.๕๘ นำความรู้ไปปฏิบัติในสวนพริกไทยแล้ว ส่งผลทำให้ต้นพริกไทยมีการเจริญเติบโตดีขึ้น ร่องลมมาร้อยละ ๒๕.๔๒ ทำให้แปลงพริกไทยไม่มีโรคพืชรบกวน ร้อยละ ๑๕.๒๕ ไม่มีศัตรูพืชรบกวน และร้อยละ ๑๓.๕๖ ทำให้คุณภาพดินดีขึ้น

(๒) การปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต

(๒.๑) การใช้ปุ๋ย เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีการใช้ปุ๋ยเคมีลดลง จาก ๑.๑๖ เหลือ ๐.๘๓ กิโลกรัมต่อค้าง เพิ่มการใช้ปุ๋ยอินทรีย์จาก ๐.๙ เพิ่มเป็น ๑ กิโลกรัมต่อค้าง และปุ๋ยคอก จาก ๓.๔๗ เป็น ๕.๓๐ กิโลกรัมต่อค้าง

(๒.๒) การใช้แรงงาน เกษตรกรร้อยละ ๖๐ เห็นว่ามีค่าใช้จ่ายในด้านแรงงานมากขึ้น เนื่องจากมีการใช้แรงงานในกระบวนการผลิตเพิ่มขึ้นจากเดิม ประกอบกับระดับราคาค่าจ้าง มีการปรับตัวสูงขึ้นจาก ๒๐๐ เป็น ๓๐๐ บาทต่อวัน ค่าแรงเก็บเกี่ยวจาก ๗ เป็น ๑๐ บาทต่อกิโลกรัม

(๒.๓) ผลการปรับเปลี่ยน โดยรวมเกษตรกรร้อยละ ๗๔.๒๙ เห็นว่าสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ประมาณ ๙,๐๐๐ บาทต่อไร่ ซึ่งมาจากการได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิต และการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต การใช้ปุ๋ยคอก และปุ๋ยอินทรีย์มากขึ้น

(๓) การผลิต

(๓.๑) พื้นที่การปลูกพริกไทย เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ ๔๓.๗๕ มีแผนที่จะเพิ่มพื้นที่ปลูกพริกไทยเฉลี่ย ๑.๒๕ ไร่ต่อราย เนื่องจากเห็นว่าระดับราคาผลผลิตดี จึงขยายพื้นที่ปลูกเพิ่ม รองลงมา ร้อยละ ๓๑.๒๕ ยังคงปลูกเท่าเดิม เนื่องจากไม่มีพื้นที่และไม่มีเงินทุนในการเพิ่มพื้นที่ปลูก และร้อยละ ๒๕ จะซ่อมแซมต้นพริกไทยที่เสียหายภายในพื้นที่สวนพริกไทยเดิมให้เต็มพื้นที่

(๓.๒) ปริมาณผลผลิตและราคาจำหน่าย ก่อนมีโครงการสวนพริกไทย ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการให้ผลผลิตเฉลี่ย ๖๖๔ กิโลกรัมต่อไร่ โดยมีระดับราคาผลผลิตเฉลี่ย ๒๖๙ บาทต่อกิโลกรัม แต่ในปี ๒๕๕๘ หลังเข้าร่วมโครงการ เกิดภาวะภัยแล้ง พื้นที่ดำเนินงานโครงการได้รับผลจากภาวะสูงชันอยู่ที่ ๓๕๓ บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งสูงกว่าช่วงก่อนมีโครงการเข้ามา ทำให้การลดลงของผลผลิตไม่ส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกร

(๔) แหล่งจำหน่าย การผลิต ๒๕๕๘/๕๙ ราคาขายผลผลิตพริกไทยดำ ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ยอยู่ที่ ๓๕๓ บาทต่อกิโลกรัม เป็นราคาที่เกษตรกรพอใจและพร้อมขายให้กับพ่อค้าคนกลาง โดยพ่อค้าคนกลางรับซื้อผลผลิตพริกไทยทั้งที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP และผลผลิตพริกไทยทั่วไปในระดับราคาเดียวกัน โดยเกษตรกรเห็นว่ามาตรฐาน GAP พริกไทยจะมีผลดีต่อเมื่อเกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันแปรรูปผลผลิตและขายผลผลิตในตลาดระดับที่สูงกว่าพริกไทยปกติ

(๕) ความพึงพอใจต่อภาพรวมของโครงการ พบว่า มีความพึงพอใจในการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ที่ระดับคะแนน ๒.๙๕ เมื่อพิจารณาในด้านปัจจัยการผลิต เกษตรกรมีความพึงพอใจระดับมากที่ระดับคะแนน ๒.๙๐ เนื่องจากไม่เคยได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านปัจจัย และความรู้ด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับพริกไทยมาก่อน ด้านการอบรมให้ความรู้เทคโนโลยีการผลิตพริกไทย มีความพึงพอใจในตัวหลักสูตรวิทยากรในระดับมากที่ระดับคะแนน ๒.๔๗

(๖) ข้อเสนอแนะ

(๖.๑) เนื่องจากโครงการมีการบูรณาการกันหลายหน่วยงาน จึงควรมีการจัดประชุมเพื่อติดตามผลการดำเนินงานของคณะทำงานของโครงการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมของโครงการและหาทางออกร่วมกัน กรณีเกิดปัญหาในการดำเนินการได้ทันที

(๖.๒) ควรมีการสำรวจปริมาณกิ่งพันธุ์ คุณภาพ และแหล่งปลูกพริกไทยที่จะนำมาใช้ดำเนินการจัดทำแปลงแม่พันธุ์ไว้ก่อนล่วงหน้า เพราะเมื่อโครงการได้รับการอนุมัติจะสามารถดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานที่วางไว้ได้ทันที

(๖.๓) การจัดทำแปลงต้นแบบ ควรดำเนินการก่อนที่จะมีการแจกกิ่งพันธุ์ให้กับเกษตรกรปรับปรุงส่วนเดิม เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาดูงานเทคโนโลยีการผลิตก่อนจะได้รับกิ่งพันธุ์สนับสนุน ซึ่งจะส่งผลต่ออัตราการรอดและการเจริญเติบโตของกิ่งพันธุ์ที่ได้รับจากโครงการ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุลและยั่งยืน**๑) โครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร**

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพระบบชลประทาน การป้องกันบรรเทาอุทกภัย และงานลงทุนเพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตในระดับชุมชน และเห็นความสำคัญของการใช้น้ำชลประทานที่ก่อสร้างแล้วเสร็จให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงกำหนดให้มีการพัฒนาการเกษตรภายใต้พื้นที่โครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร โดยบูรณาการระหว่างหน่วยงานในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ๑๕ หน่วยงาน ประกอบด้วย สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมการข้าว กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมวิชาการเกษตร กรมหม่อนไหม กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมส่งเสริม

การเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และภาคส่วนอื่น ๆ อาทิ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นต้น

วัตถุประสงค์เพื่อใช้น้ำชลประทานให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และการตลาดสินค้าเกษตร เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเกษตร และพัฒนาอาชีพและเพิ่มรายได้ทางการเกษตร ดำเนินการในพื้นที่ ๗๕ จังหวัด ๙๐ จุด รวมพื้นที่รับประโยชน์ ๑๓๗,๒๖๗ ไร่ เกษตรกร ๑๐,๖๒๗ ราย

๑.๑) ผลการดำเนินงาน (ตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๖)

๑.๑.๑) พื้นที่ดำเนินการ รวม ๒๙๓,๓๓๐ ไร่ จำแนกเป็นพื้นที่ในปี ๒๕๕๔ จำนวน ๑๐๘,๔๓๔ ไร่ ปี ๒๕๕๕ จำนวน ๘๗,๐๕๑ ไร่ และปี ๒๕๕๖ จำนวน ๙๗,๘๔๕ ไร่

๑.๑.๒) เกษตรกรเข้าร่วมโครงการจำนวน ๒๒,๗๖๔ ราย จำแนกเป็นเกษตรกร ในปี ๒๕๕๔ จำนวน ๘,๖๗๕ ราย ปี ๒๕๕๕ จำนวน ๖,๙๒๗ ราย และปี ๒๕๕๖ จำนวน ๗,๑๖๒ ราย

๑.๒) ผลการประเมิน

๑.๒.๑) ครั้งที่ ๑ รอบ ๑ ปี (ปีงบประมาณ ๒๕๕๔)

(๑) การใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีพื้นที่รับน้ำจากโครงการตลอดทั้งปี เพิ่มขึ้นจากครัวเรือนละ ๒๐.๕๘ ไร่ เป็น ๒๔.๕๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๙ ส่งผลให้เกษตรกรมีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ ๒๘.๗๐ ไร่ คิดเป็นประสิทธิภาพการใช้ที่ดินตลอดปีจากร้อยละ ๑๘๐.๙๑ ในปีเพาะปลูก ๒๕๕๒/๕๓ เป็นร้อยละ ๑๘๕.๑๒ ในปีเพาะปลูก ๒๕๕๔/๕๕ หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔ และสามารถลดปัญหาเรื่องน้ำใช้ทำการเกษตรของเกษตรกรในโครงการได้ร้อยละ ๗๐.๑๙

(๒) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว ซึ่งเป็นพืชหลักในพื้นที่โครงการ มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นจากการบริหารจัดการน้ำร่วมกันทำให้ได้รับน้ำเพื่อปลูกข้าวและพืชอื่น ๆ มีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจาก ๖๙๓.๕๖ กิโลกรัมต่อไร่ ในปีเพาะปลูก ๒๕๕๒/๕๓ เพิ่มขึ้นเป็น ๗๒๑.๘๔ กิโลกรัมต่อไร่ ในปีเพาะปลูก ๒๕๕๔/๕๕ และเกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิจากการเกษตรในเขตโครงการเพิ่มขึ้นครัวเรือนละ ๕,๒๔๐ บาท

(๓) การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเกษตร มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๐ โดยสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมากกว่าร้อยละ ๖๐ มีส่วนร่วมในการจัดสรรน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน

(๔) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำในโครงการ พบว่า ตัวแปรด้านประสิทธิภาพการผลิตของครัวเรือนเกษตรกรและความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความสัมพันธ์ทางตรงต่อฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรในทิศทางเดียวกัน คือ ครัวเรือนเกษตรกรที่มีผลผลิตต่อไร่อยู่ในระดับสูงจะส่งผลให้ระดับรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรสูงตามไปด้วย และถ้าครัวเรือนเกษตรกรได้รับน้ำอย่างเพียงพอ และมีความพึงพอใจต่อการจัดสรรน้ำอยู่ในระดับสูงจะส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรกรมีระดับสูงขึ้น

ส่วนตัวแปรด้านความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ประสิทธิภาพการใช้ที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร และการสนับสนุนของโครงการมีความสัมพันธ์ทางอ้อมต่อฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน คือ ครัวเรือนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มผู้ใช้น้ำอยู่ในระดับสูง จะส่งผลให้ระดับการใช้ที่ดินในการเพาะปลูกจริงและระดับผลผลิตต่อไร่ของครัวเรือนเกษตรกรสูงขึ้น ทำให้ระดับรายได้ของครัวเรือน

เกษตรกรสูงตามไปด้วย คราวเรือนเกษตรกรที่มีระดับการใช้ที่ดินในการเพาะปลูกจริงอยู่ในระดับสูงจะส่งผลให้ระดับผลผลิตต่อไร่ของครัวเรือนเกษตรกรสูงขึ้นทำให้ระดับรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรสูงตามไปด้วย และถ้าครัวเรือนเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้จากโครงการในระดับสูงก็จะส่งผลให้ระดับการใช้ที่ดินในการเพาะปลูกจริงและระดับผลผลิตต่อไร่ของครัวเรือนเกษตรกรสูงขึ้นทำให้ระดับรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรสูงตามไปด้วย

(๕) ประเด็นข้อค้นพบ

(๕.๑) การปรับเปลี่ยนแนวทางการคัดเลือกพื้นที่ ส่งผลทำให้คัดเลือกพื้นที่ และการดำเนินกิจกรรมล่าช้า ทำให้เป้าหมายการดำเนินกิจกรรมสำคัญไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งโครงการ นอกจากนี้การถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรล่าช้า และดำเนินการในช่วงฤดูการผลิตทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากเกษตรกรบางราย

(๕.๒) หลายพื้นที่ไม่มีการดำเนินการส่งเสริม/สนับสนุนให้เกษตรกรทำการเกษตร โดยใช้ตลาดนำการผลิต บางพื้นที่ยังขาดระบบส่งน้ำเข้าแปลงเกษตร ทำให้การจัดสรรน้ำไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ห่างจากแหล่งน้ำ

(๖) ข้อเสนอแนะ

(๖.๑) ทุกหน่วยงานต้องให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ โดยเฉพาะการกำหนดแนวทางการคัดเลือกพื้นที่ต้องชัดเจน และถ่ายทอดความรู้แบบบูรณาการอย่างจริงจัง และสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมในแต่ละท้องถิ่น

(๖.๒) การส่งเสริม/สนับสนุนให้เกษตรกรทำการผลิตสินค้า ควรใช้ตลาดนำการผลิต และบางพื้นที่จะต้องให้ความสำคัญในการบริหารจัดการน้ำ โดยเฉพาะการจัดทำระบบส่งน้ำให้เข้าถึงแปลงเกษตรกร เพื่อเพิ่มพื้นที่รับน้ำให้กระจายอย่างทั่วถึง

๑.๒.๒) ครั้งที่ ๒ รอบ ๒ ปี (เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในปี ๒๕๕๔)

(๑) ประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย ๑๐.๒๖ ไร่ต่อครัวเรือน เป็นพื้นที่นา ๗.๓๔ ไร่ต่อครัวเรือน พบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินจากแหล่งน้ำชลประทานในปีเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖ มีประสิทธิภาพการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑.๗๐ จำแนกเป็น

(๑.๑) การใช้ที่ดินในฤดูแล้ง เกษตรกรมีการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นจาก ๗.๙๓ ไร่ต่อครัวเรือน ก่อนเข้าร่วมโครงการเป็น ๘.๘๙ ไร่ต่อครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการ หรือมีประสิทธิภาพการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นร้อยละ ๙.๓๖ (จากร้อยละ ๗๗.๒๙ เป็นร้อยละ ๘๖.๖๕)

(๑.๒) การใช้ที่ดินในฤดูฝน เกษตรกรมีการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นจาก ๙.๙๓ ไร่ต่อครัวเรือน ก่อนเข้าร่วมโครงการ เป็น ๑๐.๑๗ ไร่ต่อครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการ หรือมีประสิทธิภาพการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒.๓๔ (จากร้อยละ ๙๖.๗๘ เป็นร้อยละ ๙๙.๑๒)

(๒) ประสิทธิภาพการผลิต พืชที่เกษตรกรปลูกในพื้นที่โครงการ ได้แก่ พืชอาหาร (ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง) พืชน้ำมัน (ปาล์มน้ำมัน) ไม้ผล (มะม่วง ลำไย และทุเรียน) และ ไม้ยืนต้น (ยางพารา) ซึ่งผลิตข้าวเป็นพืชหลักในพื้นที่โครงการ มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นจากการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน ทำให้ได้รับน้ำเพื่อปลูกข้าวและพืชอื่น ๆ โดยมีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจาก ๖๓๐.๔๖ กิโลกรัมต่อไร่ ในปีเพาะปลูก ๒๕๕๓/๕๔ เป็น ๖๖๖.๖๕ กิโลกรัมต่อไร่ ในปีเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖ (ข้าวนาปีเพิ่มขึ้นจาก ๖๐๕.๑๑ เป็น ๖๔๖.๑๒ กิโลกรัมต่อไร่ และข้าวนาปรังเพิ่มขึ้นจาก ๖๖๒.๙๘ เป็น ๖๘๙.๙๓ กิโลกรัมต่อไร่) ทำให้เกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิเพิ่มขึ้นครัวเรือนละ ๓๙,๘๕๐ บาท (จาก ๓๘,๒๘๓ เป็น ๗๘,๑๓๓ บาทต่อครัวเรือน) ซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากการดำเนินนโยบายโครงการรับจำนำข้าวเปลือกของรัฐบาล

(๓) การพัฒนาองค์ความรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งเกษตรกร

(๓.๑) พัฒนาองค์ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร โดยเกษตรกร ร้อยละ ๘๘.๗๙ ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ได้นำความรู้ไปปฏิบัติตาม โดยเฉพาะการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว และร้อยละ ๑๐.๒๑ ไม่ได้นำไปปฏิบัติ เนื่องจากเห็นว่าวิธีการปฏิบัติยุ่งยาก และไม่เข้าใจเนื้อหาที่ได้รับ การถ่ายทอดความรู้

(๓.๒) เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกร มีการจัดตั้ง คณะกรรมการบริหารกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มได้เข้าร่วมประชุมร้อยละ ๘๒.๙๑ โดยสมาชิกกลุ่มผู้ใช้ น้ำ ร้อยละ ๗๒.๓๒ มีส่วนร่วมในการจัดสรรน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน

(๓.๓) การพัฒนาอาชีพ พบว่า เกษตรกรร้อยละ ๑๑.๗๗ มีส่วนร่วม ในการทำกิจกรรมการผลิต เช่น การรวมกลุ่มผลิตผักปลอดสารพิษ โดยร่วมกันวางแผนการผลิตผักแต่ละชนิด ส่งจำหน่ายตามห้างสรรพสินค้า และตลาดนัดภายในจังหวัด ส่วนกลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นการเลี้ยงไว้เพื่อบริโภค

(๔) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ของเกษตรกร พบว่า ตัวแปรประสิทธิภาพ การผลิต และตัวแปรการได้รับการถ่ายทอดความรู้มีความสัมพันธ์ทางตรงต่อรายได้ของเกษตรกรในทิศทาง เดียวกัน คือ ถ้าเกษตรกรนำความรู้ไปใช้เพิ่มขึ้น ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่จะเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้ระดับรายได้ของเกษตรกร สูงตามไปด้วย ประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน ตัวแปรประสิทธิภาพการจัดการน้ำเป็นตัวแปรสำคัญ คือ ถ้าพื้นที่ ที่ได้รับน้ำจากโครงการเพิ่มขึ้น และเพียงพอต่อการผลิตในพื้นที่โครงการ จะส่งผลให้ประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน เพิ่มขึ้น ส่วนความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกร ตัวแปรการได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตมีความสัมพันธ์ ทางตรงต่อความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกรคือ ถ้ากลุ่มผู้ผลิต หรือกลุ่มผู้ใช้ น้ำได้รับการสนับสนุนปัจจัย การผลิต ทุนเวลา ปริมาณเหมาะสม มีคุณภาพ และนำไปใช้เพิ่มขึ้น จะส่งผลต่อระดับความเข้มแข็งของเกษตรกร เพิ่มขึ้น

(๕) ประเด็นข้อค้นพบ

(๕.๑) การบูรณาการการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานราชการของกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนมีมากขึ้น เช่น การร่วมมือระหว่างองค์การ บริหารส่วนตำบล กับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด จัดทำโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และศูนย์จำหน่าย สินค้าเกษตรชุมชน

(๕.๒) การประกวดผลการดำเนินงานโครงการ เป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนโครงการ ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการ ให้ประสบผลสำเร็จ

(๕.๓) การกำหนดหลักสูตรในการถ่ายทอดความรู้ เกษตรกรมีส่วนร่วม ค่อนข้างน้อย เช่น การพัฒนาอาชีพการแปรรูปสินค้าเกษตร การส่งเสริมการตลาด และการส่งเสริมการผลิต ที่นำมาถ่ายทอดความรู้ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร และการติดตามให้คำแนะนำหลังการถ่ายทอด ความรู้ไม่ต่อเนื่อง ทำให้ไม่ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นหลังนำไปปฏิบัติใช้

(๕.๔) การเสริมสร้างและพัฒนาอาชีพแก่เกษตรกร โดยใช้การตลาด นำการผลิตยังดำเนินการได้น้อย มีแต่การรวมกลุ่มทำกิจกรรมแล้วขยายภายในชุมชนหรือจังหวัด ยังไม่ได้ มีการเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านการตลาด

(๖) ข้อเสนอแนะ

(๖.๑) ในการถ่ายโอนโครงการฯ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หลังการดำเนินงานครบ ๓ ปี หน่วยงานทุกภาคส่วนควรร่วมมือในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการเกษตร เพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางในการดำเนินงานให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

(๖.๒) การถ่ายทอดความรู้ควรเน้นแบบบูรณาการอย่างจริงจัง และสอดคล้องกับสภาพสังคมของแต่ละท้องถิ่น คำนึงถึงความต้องการของเกษตรกรเป็นหลัก เพื่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติใช้ได้จริง นอกจากนี้ควรมีการจัดทำแผนด้านการตลาดให้ชัดเจน และส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรทำการเกษตรโดยใช้ตลาดนำการผลิต

(๖.๓) สำหรับในพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำ ควรพัฒนาเป็นพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ และขยายผลไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

๒) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำในชุมชน

กรมพัฒนาที่ดิน เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์น้ำและเก็บน้ำ โดยการจัดการให้น้ำฝนที่ตกลงมาถูกกักเก็บไว้ให้ไหลซึมลงใต้ดิน เป็นประโยชน์ในรูปของความชื้นแก่พรรณพืช ไม่ให้ไหลบ่าไปกัดเซาะดินในพื้นที่ตอนล่างให้เกิดความเสียหาย กักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อเกษตรกร และเพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาแหล่งน้ำชุมชนที่มีการบริหารจัดการอย่างครบวงจร

๒.๑) ผลการดำเนินงาน

ดำเนินการก่อสร้างแหล่งน้ำชุมชนในปี ๒๕๕๕ จำนวน ๗ แห่ง และในปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ จำนวน ๑๕ แห่ง รวมทั้งจัดอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการแหล่งน้ำทั้ง ๑๕ แห่ง

๒.๒) ผลการติดตาม

๒.๒.๑) ปี ๒๕๕๕ พื้นที่จังหวัดพิจิตร มหาสารคาม ชุมพร และกาญจนบุรี

(๑) จังหวัดพิจิตร เป็นแหล่งน้ำที่ขุดขึ้นใหม่ เพื่อเสริมแหล่งน้ำเดิมที่มีปริมาณน้ำจำกัด และก่อสร้างระบบท่อส่งน้ำไปยังโรงสูบน้ำเดิมที่กรมพัฒนาที่ดินก่อสร้างไว้ ผู้ได้รับประโยชน์ คือ เกษตรกร หมู่ ๕ และหมู่ใกล้เคียง ตำบลวังจืด อำเภอคงเจริญ

(๒) จังหวัดมหาสารคาม เป็นแหล่งน้ำที่มีอยู่แล้ว ขุดลอกขยายให้ใหญ่ขึ้น ก่อสร้างระบบท่อส่งน้ำครอบคลุมพื้นที่โดยรอบ และจัดสรรพื้นที่โดยรอบให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ ผู้ที่ได้รับประโยชน์ คือ เกษตรกรหมู่ ๘ และหมู่ใกล้เคียง ตำบลบ้านหวาย อำเภอลือชัย

(๓) จังหวัดชุมพร เป็นแหล่งน้ำที่มีอยู่แล้ว ก่อสร้างระบบท่อส่งน้ำครอบคลุมพื้นที่โดยรอบ ปัจจุบันกักเก็บน้ำแล้วประมาณ ๑.๖ ล้านลูกบาศก์เมตร แหล่งน้ำในสระมาจากน้ำฝน และน้ำซึมจากตาน้ำใต้ดิน ผู้ได้รับประโยชน์ คือ เกษตรกรหมู่ ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๑ และ ๑๒ ตำบลนาขา อำเภอหลังสวน

(๔) จังหวัดกาญจนบุรี เป็นแหล่งน้ำที่ขุดขึ้นใหม่ขนาด ๒๐ ไร่ ก่อสร้างอาคารแท็งก์น้ำ และระบบท่อส่งน้ำครอบคลุมพื้นที่โดยรอบ แหล่งน้ำที่จะไหลเข้าสระมาจากน้ำฝน และน้ำซึมจากตาน้ำใต้ดิน ผู้ได้รับประโยชน์ คือ เกษตรกรหมู่ ๑๐ และหมู่ใกล้เคียง ตำบลระเษีเผือก อำเภอด่านมะขามเตี้ย

(๕) ข้อค้นพบ

เกษตรกรแต่ละพื้นที่โครงการฯ จะนำน้ำจากแหล่งน้ำชุมชนไปใช้ประโยชน์ เพื่อทำการเกษตรเป็นหลัก บางส่วนนำไปใช้ประโยชน์เพื่ออุปโภคบริโภค ในด้านการดำเนินงานมีความล่าช้ากว่าแผน เนื่องจากนโยบายการดำเนินงานในช่วงต้นปีงบประมาณขอให้หน่วยทหารในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินงาน

แต่ภายหลังในช่วงปลายปีงบประมาณหน่วยทหารมีภารกิจเร่งด่วนในการป้องกันน้ำท่วมในพื้นที่ภาคเหนือ ตามนโยบายรัฐบาล ทำให้หน่วยทหารในพื้นที่ต้องส่งคืนงานพัฒนาแหล่งน้ำชุมชนให้กับสถานีพัฒนาที่ดินในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินงานเอง ส่งผลกระทบให้งานพัฒนาแหล่งน้ำชุมชนในพื้นที่ที่มีความล่าช้ากว่าแผนการดำเนินงานที่กำหนด

(๖) ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรวางแผนการดำเนินโครงการฯ ตั้งแต่ช่วงต้นปีงบประมาณ และเร่งรัดการดำเนินงานให้แล้วเสร็จทันภายในปีงบประมาณ

๒.๒.๒) ปี ๒๕๕๘ พื้นที่จังหวัดพะเยา เชียงใหม่ มหาสารคาม สุรินทร์

(๑) การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ พบว่า เกษตรกรทุกรายได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำอย่างเต็มที่ โดยเกษตรกรนำน้ำไปใช้ประโยชน์ในการปลูกผักสวนครัวมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ ๓๘.๒๔ รองลงมา คือ การทำนา ร้อยละ ๒๙.๔๑ การปลูกไม้ผล ร้อยละ ๒๖.๔๗ และใช้เลี้ยงวัว ร้อยละ ๕.๘๘ ตามลำดับ ทั้งนี้ พบว่า หลังการก่อสร้างระบบท่อส่งน้ำ ทำให้เกษตรกรมีน้ำใช้เพียงพอทุกราย

(๒) การได้รับคำแนะนำ/อบรมด้านการบริหารจัดการน้ำ พบว่า เกษตรกรทุกรายได้รับการแนะนำ/อบรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำทุกราย โดยประเด็นการให้คำแนะนำ/อบรม ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ ร้อยละ ๑๘.๓๕ รองลงมา คือ การให้คำแนะนำด้านการเลือกพืชที่ปลูกให้เหมาะสมกับปริมาณน้ำที่มี ร้อยละ ๑๖.๕๑ การดูแลรักษาสภาพแหล่งน้ำ ร้อยละ ๑๕.๖๐ วิธีการนำน้ำมาใช้ ร้อยละ ๑๑.๙๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและการเลี้ยงปลา ร้อยละ ๙.๑๘ การแบ่งรอบเวรการใช้น้ำ ร้อยละ ๗.๓๔ ช่วงเวลาการปลูกพืช/การใช้น้ำ ร้อยละ ๕.๕๑ การกำหนดกฎระเบียบของกลุ่มฯ ร้อยละ ๔.๕๙ และการเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ ๑.๘๓ ตามลำดับ

(๓) ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการ ในภาพรวมมีความพึงพอใจระดับมาก โดยเฉพาะประเด็นที่ทำให้พืชที่เพาะปลูกได้รับน้ำเพียงพอตลอดปี ส่วนการให้บริการของเจ้าหน้าที่ ความพึงพอใจระดับมากเช่นกัน

(๔) ข้อเสนอแนะ

(๔.๑) แหล่งน้ำในบางพื้นที่มีปริมาณน้ำต้นทุนไม่เพียงพอ เนื่องจากแหล่งน้ำที่รองรับน้ำต้นทุนดินเขินและมีขนาดเล็ก ระบบท่อส่งน้ำบางแห่งไม่สามารถจ่ายน้ำได้อย่างทั่วถึงตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีพื้นที่ห่างไกลจากแหล่งน้ำโครงการฯ ดังนั้น ควรดำเนินการขุดลอกหรือขยายแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิมให้มีขนาดความจุเพิ่มมากขึ้น และขยายระบบท่อส่งน้ำให้เข้าถึงพื้นที่ของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำโครงการฯ

(๔.๒) กลุ่มผู้ใช้น้ำบางแห่งยังไม่มี ความเข้มแข็ง โดยเฉพาะสมาชิกที่ยังไม่ค่อยมีความเข้าใจในการบริหารจัดการกลุ่มฯ ควรจัดการอบรมด้านการบริหารจัดการน้ำให้กับกลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำให้มีความเข้มแข็ง

๓) โครงการก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

วัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำไว้ใช้ในพื้นที่การเกษตรนอกเขตชลประทาน บรรเทาปัญหาภัยแล้ง รวมทั้งเพิ่มผลผลิตและรายได้แก่เกษตรกรเป้าหมายชุดสระน้ำ ๒๐,๐๐๐ บ่อ

๓.๑) ผลการดำเนินงาน

ระหว่างปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗ จัดสรรสระน้ำให้เกษตรกร ๑๕๙,๖๓๑ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๑๐๖.๔๒ ของเป้าหมายทั้งหมด สระน้ำที่ส่งมอบส่วนใหญ่สามารถกักเก็บน้ำได้ตลอดทั้งปี และใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำตลอดในช่วงระยะเวลาที่มีน้ำ

๓.๒) ผลการติดตามในพื้นที่

๓.๒.๑) ปี ๒๕๕๕ พื้นที่จังหวัดพิษณุโลก พิษณุโลก อุดรดิตถ์ สกลนคร กาฬสินธุ์ มหาสารคาม พังงา ระนอง ชุมพร นครปฐม กาญจนบุรี และราชบุรี

(๑) การคัดเลือกพื้นที่ขุดสระน้ำ เกษตรกรเป็นผู้เลือกพื้นที่ขุดสระน้ำด้วยตนเองภายใต้คำแนะนำของสถานีพัฒนาที่ดิน โดยพื้นที่ขุดสระน้ำส่วนใหญ่เป็นแอ่งรับน้ำ คูน้ำขนาดเล็ก พื้นที่ลุ่มหรือพื้นที่ดอนในสวน ไร่ หรือนาของเกษตรกร

(๒) แหล่งน้ำที่ไหลเข้าสระน้ำ สระน้ำส่วนใหญ่ได้รับน้ำจากน้ำฝนและน้ำซึมจากตาน้ำใต้ดิน มีเพียงบางสระน้ำที่ได้รับน้ำจากลำห้วยและคลองชลประทานขนาดเล็ก

(๓) การรับทราบโครงการ และการแจ้งความต้องการขุดสระน้ำ เกษตรกรรับทราบรายละเอียดโครงการ และแจ้งความต้องการขุดสระน้ำผ่านสถานีพัฒนาที่ดิน หมอดินอาสา ผู้นำท้องถิ่น เพื่อนบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เกษตรอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล

(๔) ปริมาณน้ำที่กักเก็บได้ในปัจจุบัน สระน้ำส่วนใหญ่กักเก็บน้ำได้แล้วเฉลี่ยร้อยละ ๗๐.๐๐ ของความจุสระน้ำ

(๕) การใช้ประโยชน์น้ำในสระน้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้นคริวเรือนและใช้เพื่อทำการเกษตรในช่วงฝนทิ้งช่วง อาทิ ทำนา ปลูกพืชผัก ปลูกไม้ผล เลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์ ทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ ทำการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่

(๖) การใช้ประโยชน์พื้นที่บริเวณขอบสระน้ำ เกษตรกรบางส่วนจะใช้ประโยชน์เพื่อทำการเกษตรและปลูกพืชป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน อาทิ พืชผัก หญ้าแฝก และยูคาลิปตัส

(๗) การได้รับการฝึกอบรมความรู้ เกษตรกรบางส่วนได้รับการฝึกอบรมความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ การทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพจากสถานีพัฒนาที่ดิน ความรู้เกี่ยวกับวิธีการปลูก การดูแล และการตลาดปาล์มจากศูนย์วิจัยพืชไร่

(๘) การได้รับแจกปัจจัยการผลิต เกษตรกรบางส่วนได้รับแจกปัจจัยการผลิตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สารเร่ง พด.๑ พด.๒ พด.๗ จากสถานีพัฒนาที่ดิน พันธุ์พืชผักจากสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร และเกษตรอำเภอ

(๙) ความพึงพอใจต่อโครงการฯ และสระน้ำที่ได้รับ เกษตรกรทั้งหมดมีความพึงพอใจในระดับมาก เนื่องจากทำให้มีน้ำใช้ทำการเกษตรในช่วงฝนทิ้งช่วง ผลผลิตเพิ่มขึ้น ลดต้นทุนการเกษตรและประหยัดค่าใช้จ่ายในการขุดสระน้ำ

(๑๐) ข้อค้นพบ

ผู้รับเหมาบางพื้นที่ขุดสระน้ำได้ล่าช้ากว่าสัญญา เนื่องจากเป็นช่วงฤดูฝนทำให้เป็นอุปสรรคต่อการขุดสระน้ำ นอกจากนี้ผู้รับเหมาซึ่งรับงานจากสถานีฯ และหน่วยงานต่าง ๆ มาดำเนินการเป็นจำนวนมาก ขณะที่เครื่องมือและอุปกรณ์มีไม่เพียงพอ ทำให้ผู้รับเหมาดำเนินงานได้ล่าช้า นอกจากนี้พื้นที่ขุดสระน้ำบางแห่งขาดความเหมาะสม เมื่อขุดแล้วปริมาตรดินไม่ได้ตามแบบแปลนที่กรมพัฒนาที่ดินกำหนด บางพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตชลประทาน ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในการขุดสระน้ำ

(๑๑) ข้อเสนอแนะ

กรมพัฒนาที่ดินควรทบทวนแบบแปลนสระน้ำให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร และอาจเปลี่ยนแปลงจำนวนเงินสมทบค่าชุดสระน้ำของเกษตรกรได้ตามความเหมาะสม โดยสำรวจความคิดเห็นของเกษตรกรเพื่อประกอบการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

๓.๒.๒) ปี ๒๕๕๖ จากการติดตามเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในปี ๒๕๕๕ ภายหลังจากชุดสระน้ำแล้วเสร็จของกรมพัฒนาที่ดิน สรุปได้ดังนี้

(๑) ความสามารถในการกักเก็บน้ำของสระน้ำ พบว่า ร้อยละ ๙๒.๔๐ สามารถกักเก็บน้ำได้ โดยในจำนวนนี้คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕๐ มีการใช้ประโยชน์จากสระน้ำเพื่อการเพาะปลูกพืชแล้ว สำหรับสระน้ำที่ไม่มีการใช้ประโยชน์ เนื่องจากประสบภาวะฝนแล้ง

(๒) การเปลี่ยนแปลงหลังใช้ประโยชน์จากสระน้ำ พบว่า เกษตรกรได้มีการนำน้ำจากสระไปใช้ โดยนำไปใช้เพาะปลูกพืช มีผลผลิตเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๔.๐๐ และมีรายได้จากการเพาะปลูกพืชเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๐.๘๐ จากก่อนมีสระน้ำในไร่นา

(๓) ประเด็นข้อค้นพบ

(๓.๑) ผู้รับเหมาบางพื้นที่ชุดสระน้ำได้ล่าช้ากว่าสัญญา เนื่องจากผู้รับเหมาได้รับงานชุดสระน้ำในช่วงฤดูฝน ทำให้ฝนที่ตกเป็นอุปสรรคต่อการชุดสระน้ำ

(๓.๒) พื้นที่ชุดสระน้ำของเกษตรกรบางรายขาดความเหมาะสม เมื่อชุดแล้ว ปริมาตรดินไม่ได้ตามแบบแปลนที่กรมพัฒนาที่ดินกำหนด (๑,๒๖๐ ลูกบาศก์เมตร)

(๔) ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทบทวนแบบแปลนสระน้ำที่จะชุดให้เกษตรกรในปีต่อไปให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร ควรเพิ่มความกว้างและความลึกของสระน้ำให้มากกว่านี้

๓.๓) ผลการประเมิน

ผลการประเมินแหล่งน้ำในไร่นาที่ก่อสร้างแล้วเสร็จปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗

๓.๓.๑) ด้านประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังโครงการฯ คิดเป็นร้อยละ ๕.๐๑ จากเดิมที่มีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรร้อยละ ๖๖.๖๔ เพิ่มเป็นร้อยละ ๗๑.๖๔ ของพื้นที่ทางการเกษตรทั้งหมดภายในแปลงที่ได้รับการส่งมอบแหล่งน้ำ โดยแหล่งน้ำที่สามารถกักเก็บน้ำได้ตลอดทั้งปี คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๔๔ และเกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรได้ตลอดทั้งปี คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๔๖

๓.๓.๒) ด้านเศรษฐกิจ

(๑) การส่งมอบแหล่งน้ำ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังโครงการมีส่วนช่วยให้เกษตรกรมีผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น คือ พืชไร่ (อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด) โดยเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๑,๑๕๔.๕๒ กิโลกรัมต่อไร่ รองลงมาคือ ไม้ผล/ไม้ยืนต้น (กล้วย มะม่วง ยูคาลิปตัส และยางพารา) สำหรับในพื้นที่ภาคใต้เพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๓๒๘.๕๖ กิโลกรัมต่อไร่ พืชผักเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๓๐๔.๔๕ กิโลกรัมต่อไร่ ประมงเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๒๙๑.๘๓ กิโลกรัมต่อไร่ และผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้น เฉลี่ย ๕๐.๐๔ กิโลกรัมต่อไร่ เป็นต้น

(๒) ด้านรายได้จากผลผลิตทางการเกษตร พบว่า การส่งมอบแหล่งน้ำภายใต้โครงการมีส่วนช่วยให้เกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น โดยรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรที่เพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ รายได้จากการทำประมงเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๑๔,๒๙๗.๑๒ บาทต่อไร่ต่อปี รองลงมา

คือ พืชผักเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๕,๔๕๗.๗๖ บาทต่อไร่ ไม้ผล/ไม้ยืนต้นเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๓,๓๕๘.๐๘ บาทต่อไร่ พืชไร่ เพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๒,๔๒๔.๑๕ บาทต่อไร่ต่อปี และข้าวเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ๒๘.๘๙ บาทต่อไร่ต่อปี นอกจากนี้การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำมีส่วนช่วยให้เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารในครัวเรือนลดลงเฉลี่ย ๒๙๒.๐๒ บาทต่อเดือน

๓.๓.๓) ด้านสังคม

(๑) กิจกรรมทางการเกษตร การส่งมอบแหล่งน้ำแก่เกษตรกรส่งผลให้เกษตรกรใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำเพื่อต่อยอดในการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างรายได้แก่ครัวเรือนยิ่งขึ้น โดยมีจำนวนกิจกรรมทางการเกษตรที่เพิ่มขึ้น พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำเพื่อการทำประมงเลี้ยงปลาเพิ่มขึ้นร้อยละ ๙๖.๕๓ การปลูกพืชผักเพิ่มขึ้นร้อยละ ๖๖.๓๖ การปลูกไม้ผล/ไม้ยืนต้น เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑.๖๗ การปลูกพืชไร่เพิ่มขึ้นร้อยละ๙.๓๔ และการใช้ประโยชน์เพื่อการทำปศุสัตว์เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๖.๙๔ ตามลำดับ

(๒) ความรู้สึกเป็นเจ้าของแหล่งน้ำ การที่เกษตรกรต้องจ่ายเงินสมทบในการขุดแหล่งน้ำ ทำให้เกษตรกรมีความหวงแหน หรือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในแหล่งน้ำที่ได้รับมากขึ้น จึงทำให้มีการดูแลรักษาแหล่งน้ำของตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีการดูแลรักษาสระน้ำอย่างต่อเนื่อง คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๓๐ โดยดูแลรักษาเฉลี่ย ๕ ครั้งต่อปี

๓.๔) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

๓.๔.๑) ช่วงเวลาอนุมัติงบประมาณตรงกับช่วงฤดูกาลเพาะปลูกของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรบางรายรู้สึกเสียตงพืชผลทางการเกษตร และสละสิทธิ์การขอรับสระน้ำ เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ต้องดำเนินการจัดหาเกษตรกรที่มีความต้องการสระน้ำรายอื่นมาทดแทน นอกจากนี้ครัวเรือนเกษตรกรได้รับการจัดสรรสระน้ำมากกว่า ๑ แห่ง โดยนำแปลงที่มีของบุคคลในครอบครัว เช่น ภรรยา สามีหรือลูกมาใช้ในการยื่นคำขอสระน้ำ ดังนั้น ในการดำเนินงานในปีต่อ ๆ ไป ควรพิจารณานำประเด็นที่พบไปจัดทำแผนให้มีความเหมาะสม ตรวจสอบสิทธิ์ก่อนการอนุมัติคำขอรับสระน้ำ เพื่อป้องกันปัญหาครัวเรือนเกษตรกรได้รับการจัดสรรสระน้ำซ้ำมากกว่า ๑ แห่ง เกิดการกระจายสระน้ำไปยังเกษตรกรรายอื่น ๆ ได้ทั่วถึง และประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับเกษตรกร

๓.๔.๒) สระน้ำที่ส่งมอบร้อยละ ๒.๘๔ ไม่มีน้ำต้นทุนไหลเข้าสระน้ำ เนื่องจากปัญหาภัยแล้ง และความไม่เหมาะสมของพื้นที่ขุดสระ โดยเกษตรกรบางรายได้ถมพื้นที่เพื่อนำมาใช้เพาะปลูกพืชใหม่ แหล่งน้ำที่ขุดบางแห่งมีรสชาติกร่อย หรือเค็มจนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ จึงควรพิจารณาถึงความเหมาะสมของพื้นที่และสภาพดินในการขุดสระอย่างละเอียดก่อนการอนุมัติทุกราย โดยการคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ที่ตั้ง สภาพพื้นที่ สภาพดิน การไหลผ่านของน้ำใต้ดิน เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเมื่อขุดสระแล้วจะมีน้ำต้นทุนเข้าสู่สระน้ำหรือสามารถกักเก็บน้ำไว้ได้และเป็นน้ำที่มีคุณภาพสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

๓.๔.๓) การดำเนินโครงการ ไม่ได้มีการกำหนดเป้าหมายการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาสระน้ำ และการพัฒนาอาชีพที่ผ่านมามีการให้ความรู้แก่หมอดินผ่านการอบรมในโครงการอื่น ๆ แล้วให้หมอดินนำความรู้ที่ได้รับไปกระจายหรือบอกต่อแก่เกษตรกรต่ออีกทอดหนึ่ง จึงทำให้เกษตรกรบางรายไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว

๔) โครงการจัดการแหล่งน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน ปรับปรุง พัฒนาและกระจายน้ำเพื่อการเกษตร

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพื้นที่ชลประทานในเขตปฏิรูปที่ดิน เป้าหมายเพื่อให้เกษตรกรมีแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตร

ผลการดำเนินงาน

๔.๑) งานก่อสร้างแหล่งน้ำและระบบส่งน้ำ จำนวน ๓๗ แห่ง จำแนกเป็นชุดสระเก็บน้ำ ๖ แห่ง ก่อสร้างฝาย ๑๒ แห่ง ตามเป้าหมาย และก่อสร้างระบบส่งน้ำ ๔ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ ของเป้าหมาย ๕ แห่ง ส่วนที่เหลืออีก ๑ แห่ง ยังดำเนินการก่อสร้างไม่เสร็จ เนื่องจากมีน้ำท่วมขังในพื้นที่ ทำให้ผู้รับเหมาไม่สามารถเข้าไปดำเนินการได้

๔.๒) งานขุดลอกปรับปรุงแหล่งน้ำ ดำเนินการแล้ว ๑๕ แห่ง ตามเป้าหมาย

๔.๓) ปัญหาที่เกษตรกรได้รับ คือ การขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตรในฤดูแล้ง เพราะแหล่งน้ำที่มีอยู่ไม่เพียงพอ และต้นเขิน ควรจัดหางบประมาณมาขุดลอกแหล่งน้ำ หรือขุดบ่อบาดาลเพื่อเป็นแหล่งน้ำสำรองไว้ใช้ในการทำการเกษตร

๕) โครงการปรับปรุงคุณภาพดิน

สืบเนื่องจากปัญหาความอุดมสมบูรณ์ต่ำดินขาดอินทรีย์วัตถุและเป็นกรดจัดเนื่องจากการใช้ประโยชน์ที่ดินมาเป็นระยะเวลานานโดยขาดการปรับปรุงบำรุงดินและเกษตรกรนิยมใช้ปุ๋ยเคมีกันมาก ดังนั้นการพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรดินเป็นสิ่งจำเป็น กรมพัฒนาที่ดิน จึงได้ส่งเสริมเกษตรกรปรับปรุงแก้ไขดินเปรี้ยว ดินกรด ดินเค็ม โดยใช้วัสดุปรับปรุงดิน เช่น ปูนโดโลไมท์ ร่วมกับการใช้ปุ๋ยพืชสดและปุ๋ยหมักเพื่อปรับโครงสร้างของพื้นที่ให้มีสภาพเหมาะสม

ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๖ ส่งเสริมให้เกษตรกรปรับปรุงแก้ไขดินเปรี้ยว ดินกรด ดินเค็ม โดยการใช้วัสดุปรับปรุงดินร่วมกับการใช้ปุ๋ยพืชสดในพื้นที่ ๑๖๗,๘๔๓ ไร่ ร้อยละ ๑๐๒.๙๔ ของเป้าหมาย ๑๖๓,๐๕๐ ไร่

๖) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ

กรมพัฒนาที่ดิน เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำที่ริเริ่มมาจากความต้องการของราษฎร เพื่อให้การก่อสร้างเป็นไปตามหลักวิชาการและเกิดประโยชน์แก่ราษฎรในการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ที่มีการชะล้างพังทลายของดินให้มากที่สุด เป้าหมายเพื่อให้มีแหล่งน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตร ทั้งการทำนาหรือปลูกพืชนอกฤดูกลางและช่วงฤดูแล้งได้อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

๖.๑) ผลการดำเนินงาน

สำรวจออกแบบ และจัดซื้อจัดจ้างครบ ๓๐๘ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๔๖ ของเป้าหมาย ๓๑๖ แห่ง เนื่องจากมีปัญหาน้ำท่วมขังในพื้นที่ ทำให้เป็นอุปสรรคในการก่อสร้าง บางแห่งขออนุมัติยกเลิกสัญญาจ้างกับผู้รับจ้าง เนื่องจากผู้รับจ้างไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๖.๒) ผลการติดตามในพื้นที่

จากการสำรวจในพื้นที่จังหวัดพะเยา เชียงใหม่ มหาสารคาม และสุรินทร์

๖.๒.๑) การมีส่วนร่วมในการยื่นขอแหล่งน้ำ พบว่า เกษตรกรร้อยละ ๑๐๐.๐๐ ได้มีส่วนร่วมในการยื่นความจำนงขอแหล่งน้ำโครงการฯ โดยยื่นขอจากผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๐๗ ที่เหลือร้อยละ ๒๐.๙๓ ยื่นขอกับเทศบาล เกษตรกรร้อยละ ๕๑.๑๖ ให้ความเห็นว่าในขั้นตอนการยื่นขอและอนุมัติทำได้รวดเร็วไม่ล่าช้า และร้อยละ ๔๘.๘๔ เห็นว่าขั้นตอนล่าช้า ซึ่งเหตุผลในการยื่นขอแหล่งน้ำ เนื่องจากขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้งมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๔๒ รองลงมาขาดแคลนน้ำอุปโภค-บริโภค ร้อยละ ๖๐.๔๗ และร้อยละ ๔๔.๑๙ พื้นที่อยู่ไกลจากแหล่งน้ำเดิมที่มีอยู่

๖.๒.๒) การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำหลังมีโครงการ พบว่า เกษตรกร ร้อยละ ๖๕.๑๒ ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ โดยส่วนใหญ่ใช้น้ำเพื่อการทำนา อูบโภาค-บริโภาค และปลูกผักสวนครัว ร้อยละ ๖๔.๒๙ ๒๘.๕๗ และ ๑๐.๗๑ ตามลำดับ ที่เหลือร้อยละ ๓๑.๘๘ ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ เนื่องจากแหล่งน้ำของโครงการ เพิ่งดำเนินการเสร็จ น้ำยังมีน้อย และแหล่งน้ำบางแห่งยังไม่เสร็จจึงไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้

๖.๒.๓) การได้รับการอบรม เกษตรกร ร้อยละ ๒๓.๒๖ ได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ เป็นต้น ส่วนเกษตรกร ร้อยละ ๗๖.๗๔ ไม่เข้ารับการอบรม เนื่องจากไม่มีเวลาติดภารกิจในหน้าที่ประจำ

๖.๒.๔) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ เกษตรกรร้อยละ ๔๒.๔๔ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ เช่น วางแผนในการปลูกพืชให้เหมาะสมกับปริมาณน้ำ กำหนดรอบเวรการใช้น้ำ ฯลฯ ส่วนในด้านการดูแลและบำรุงรักษา พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วม ร้อยละ ๔๔.๑๙ โดยมีส่วนร่วมในการขุดลอก คูคลอง และซ่อมแซมคูคลองส่งน้ำ ฯลฯ

๖.๒.๕) ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการ เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อภาพรวมของโครงการ อยู่ในระดับปานกลาง ด้วยคะแนนเฉลี่ย ๓.๗๗ โดยเกษตรกรเห็นว่าการพัฒนาแหล่งน้ำดังกล่าว ช่วยรักษาความชุ่มชื้นในดิน กักเก็บน้ำไว้ใช้ในช่วงฝนทิ้งช่วง และช่วยแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำอูบโภาค-บริโภาคได้

๖.๒.๖) ข้อเสนอแนะ

แหล่งน้ำของโครงการบางแห่งขาดระบบส่งน้ำให้เข้าถึงแปลงเกษตร ทำให้การจัดสรรน้ำไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะแปลงของเกษตรกรที่มีพื้นที่การเกษตรห่างไกลจากแหล่งน้ำ และการขุดลอกในพื้นที่บางแห่ง ผู้รับเหมาทำงาน ดังนั้น ควรหาแนวทางในการจัดสร้างระบบส่งน้ำให้เข้าถึงแปลงของเกษตรกรให้ทั่วถึง

๗) โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ

กรมพัฒนาที่ดิน เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรได้อย่างยั่งยืนด้วยระบบอนุรักษ์ดินและน้ำโดยการใช้หญ้าแฝก ซึ่งเป็นวิธีง่าย ๆ สามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเองในการสร้างความชุ่มชื้นให้กับดิน และช่วยในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ทำให้เกษตรกรมีรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รณรงค์ให้เกษตรกรได้ทราบถึงคุณประโยชน์ของหญ้าแฝกในการอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นการสนองต่อแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้แผ่ขยายกว้างขวางไปทั่วประเทศ มีการผลิตและใช้หญ้าแฝกในการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในที่ดินเพื่อการทำการเกษตร เป้าหมายดำเนินการผลิตเพื่อปลูกและแจกจ่ายหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ และปรับปรุงสภาพแวดล้อม

๗.๑) ผลการดำเนินงาน

ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ ดำเนินการผลิตหญ้าแฝกเพื่อปลูกและแจกจ่ายได้ ๕๗๗.๖๘ ล้านกล้า ร้อยละ ๑๐๐.๑๒ ของเป้าหมาย ๕๗๗ ล้านกล้า จำแนกเป็นผลิตหญ้าแฝกเพื่อปลูก ๓๐๙.๒๗ ล้านกล้า และผลิตหญ้าแฝกเพื่อแจกจ่าย ๒๖๘.๔๐ ล้านกล้า ซึ่งดำเนินการในพื้นที่ ๑.๓๔ ล้านไร่ ร้อยละ ๙๓.๐๖ ของเป้าหมาย ๑.๔๔ ล้านไร่

๗.๒) ผลการติดตาม

๗.๒.๑) ปี ๒๕๕๘ พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน นนทบุรี นครราชสีมา สุราษฎร์ธานี และกระบี่

(๑) พันธุ์หญ้าแฝกที่แจกมีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของแต่ละจังหวัด โดยหญ้าแฝกพันธุ์สงขลา ๓ จะเหมาะสมกับสภาพพื้นที่จังหวัดนนทบุรีและนครราชสีมา หญ้าแฝกพันธุ์สุราษฎร์ธานี และศรีลังกาจะเหมาะสมกับสภาพพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี และกระบี่ ส่วนจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน หญ้าแฝกพันธุ์ศรีลังกาจะเหมาะสมกับสภาพพื้นที่มากที่สุด

(๒) ความพึงพอใจของพันธุ์หญ้าแฝกที่ได้รับ พบว่า ร้อยละ ๘๐.๖๐ ได้รับพันธุ์หญ้าแฝกเพียงพอต่อการปลูก อีกร้อยละ ๑๙.๔๐ ได้รับพันธุ์หญ้าแฝกไม่เพียงพอต่อการนำไปปลูก

(๓) ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อพันธุ์หญ้าแฝกที่ได้รับ พบว่า ร้อยละ ๙๖.๘๐ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก มีเพียงร้อยละ ๓.๒๐ ที่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

(๔) ความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า ร้อยละ ๘๓.๙๐ มีความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก ส่วนอีกร้อยละ ๑๖.๑๐ ไม่มีความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก

(๕) ประโยชน์ของการปลูกหญ้าแฝก พบว่า เกษตรกรทุกรายเห็นว่าหญ้าแฝกที่ปลูกสามารถช่วยลดการพังทลายของหน้าดินได้ ในส่วนของการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินเกษตรกร ร้อยละ ๙๖.๘๐ เห็นว่าหญ้าแฝกสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินได้ มีเพียงร้อยละ ๓.๒๐ ที่เห็นว่าไม่สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินได้

(๖) ข้อเสนอแนะ

การกำหนดเป้าหมายบางจังหวัด ไม่สอดคล้องกับจำนวนพื้นที่ที่สามารถดำเนินการได้ เกษตรกรบางส่วนยังไม่เข้าใจถึงวิธีการปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝก นอกจากนี้ การจัดสรรงบประมาณลงในพื้นที่ล่าช้า ส่งผลให้ไม่สามารถผลิตหญ้าแฝกแจกจ่ายได้ตรงกับช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อการปลูก ดังนั้น ในการกำหนดเป้าหมายให้หน่วยงานระดับจังหวัด ควรพิจารณาให้สอดคล้องกับจำนวนพื้นที่ที่สามารถดำเนินการได้ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝกแก่เกษตรกร และปรับกระบวนการทำงานเพื่อให้สามารถแจกจ่ายหญ้าแฝกให้ตรงกับช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อการปลูกในแต่ละพื้นที่

๗.๒.๒) ปี ๒๕๕๙ พื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด สุรินทร์ จันทบุรี สระแก้ว เพชรบุรี แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย

(๑) พันธุ์หญ้าแฝกที่แจก มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของแต่ละจังหวัด โดยหญ้าแฝกพันธุ์สงขลา ๓ เหมาะสมกับพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด สุรินทร์ สระแก้ว และจันทบุรี หญ้าแฝกพันธุ์ศรีลังกา เหมาะสมกับพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และสุโขทัย ส่วนพันธุ์สงขลา ๓ ศรีลังกา และกำแพงเพชร ๒ จะเหมาะสมกับพื้นที่จังหวัดตาก ซึ่งพันธุ์กำแพงเพชร ๒ จะสามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้ เช่น ตะกร้า ส่วนจังหวัดเพชรบุรี พันธุ์ที่เหมาะสม คือ สงขลา ๓ และสุราษฎร์ธานี ทั้งนี้ จากการสอบถามความคิดเห็นของเกษตรกร เห็นว่ามีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตนเอง

(๒) ความเพียงพอของกล้าหญ้าแฝกที่ได้รับ พบว่า เกษตรกรได้รับกล้าหญ้าแฝกเพียงพอ ร้อยละ ๘๗.๕๐ และได้รับไม่เพียงพอ ร้อยละ ๑๒.๕๐

(๓) ความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก ร้อยละ ๕๖.๔๑ และไม่มีความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกเลย ร้อยละ ๔๓.๕๙ เมื่อสอบถามถึงประโยชน์ของหญ้าแฝก พบว่า เกษตรกรทุกรายมีความเห็นว่าหญ้าแฝกช่วยลดการพังทลายของดินได้ และเป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ที่ดิน ส่วนเกษตรกรร้อยละ ๙๔.๗๔ เห็นว่าช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นให้ดินได้

(๔) ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อพันธุ์หญ้าแฝกที่ได้รับ พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อพันธุ์หญ้าแฝกที่ได้รับอยู่ในระดับมาก ร้อยละ ๙๕.๐๐ และมีความพึงพอใจระดับปานกลาง ร้อยละ ๕.๐๐

(๕) ข้อเสนอแนะ

(๕.๑) การกำหนดเป้าหมายให้หน่วยงานระดับจังหวัด ควรพิจารณาให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร และจำนวนพื้นที่ที่สามารถดำเนินการได้

(๕.๒) ควรให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปลูก การดูแลรักษาหญ้าแฝกแก่เกษตรกรที่ได้รับหญ้าแฝกไปปลูก

๘) โครงการพัฒนาฐานการผลิตด้านทรัพยากรดินสู่เมืองเกษตรสีเขียว

กรมพัฒนาที่ดิน เป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาจังหวัดที่มีศักยภาพและความโดดเด่นในการผลิตสินค้าเกษตรให้เป็นเมืองเกษตรสีเขียวที่มีรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ เป้าหมายดำเนินการในพื้นที่ ๑๐๐,๐๐๐ ไร่ ใน ๖ จังหวัดนำร่อง คือ จังหวัดเชียงใหม่ ศรีสะเกษ จันทบุรี พัทลุงหนองคาย และราชบุรี

๘.๑) ผลการดำเนินงาน

พัฒนาคุณภาพดินในพื้นที่ ๑๐๐,๐๐๐ ไร่ ในพื้นที่นำร่องของโครงการพัฒนาเมืองเกษตรสีเขียว โดยถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการพัฒนาคุณภาพดินแก่เกษตรกร ๑๐,๐๐๐ ราย ครอบคลุมเป้าหมาย รวมทั้งส่งเสริมการใช้ปุ๋ยพืชสด ปูนเพื่อการเกษตร และรณรงค์ไถกลบตอซัง ครอบคลุมเป้าหมาย ๔๔,๐๐๐ ไร่

๘.๒) ผลการติดตาม

การดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรฟื้นฟู และปรับปรุงบำรุงดินด้วยการใช้น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยพืชสด การใช้ปูนปรับสภาพดิน และการรณรงค์ไถกลบตอซังแทนการเผาผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งพบว่า เกษตรกรบางส่วนยังใช้ปัจจัยการผลิตหรือวัสดุปรับปรุงสภาพดินในอัตราที่ไม่เหมาะสม เช่น เมล็ดพันธุ์ และปูนปรับสภาพดิน เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต และยังส่งผลเสียต่อคุณภาพของดิน การแจกจ่ายวัสดุปรับปรุงดินล่าช้า เกษตรกรเริ่มทำการเพาะปลูกไปแล้ว ดังนั้น เห็นควรให้กรมพัฒนาที่ดินพิจารณานำประเด็นเหล่านี้ไปปรับปรุงการดำเนินงาน ดังนี้

๘.๒.๑) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ช่วงเวลาที่ปัจจัยการผลิตไปถึงมือเกษตรกรทันต่อเวลาในการนำไปใช้ประโยชน์ และวิธีการใช้ที่ถูกต้อง โดยการติดตามให้ความรู้และคำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการสร้างความรู้ความตระหนักถึงการใช้ประโยชน์ปัจจัยการผลิตที่ถูกต้อง คุ่มค่า

๘.๒.๒) ควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์พื้นที่หลังฤดูการเพาะปลูก โดยสนับสนุนการปลูกพืชหลังนา เพื่อเพิ่มรายได้เสริมในช่วงพักนา และเพิ่มธาตุอาหารให้กับดินด้วยการไถกลบเพียงอย่างเดียวในการส่งเสริมการปลูกพืชปุ๋ยสด ควรสนับสนุนให้เกษตรกรเก็บเมล็ดพันธุ์จำหน่ายแทนการไถกลบเพียงอย่างเดียว บางส่วนเก็บไว้สำหรับทำพันธุ์ในปีต่อไป เพื่อลดภาระของหน่วยงานในการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ทุกปี

๙) โครงการปรับปรุงพื้นที่นาไร่ร้างเพื่อปลูกปาล์มน้ำมันใน ๕ จังหวัดชายแดนใต้

จากฐานทางเศรษฐกิจของไทยขึ้นอยู่กับภาคเกษตรซึ่งต้องใช้ที่ดินเป็นปัจจัยหลักในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เช่นกัน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีนารวมกัน ๖๓๔,๐๑๕ ไร่ แต่ขณะเดียวกันก็มีนาไร่ร้างถึง ๒๑๒,๙๐๔ ไร่ ซึ่งถ้านาไร่ร้างเหล่านี้ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ก็จะมีมูลค่าทางเศรษฐกิจมหาศาล โดยพืชสำคัญที่สามารถปลูกในนาไร่ร้างได้ คือ ปาล์มน้ำมัน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้ส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูนาไร่ร้าง

เพื่อปลูกปาล์มน้ำมันขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รับผิดชอบโดยกรมพัฒนาที่ดิน มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงพื้นที่นาร้างให้สามารถกลับมาใช้ประโยชน์ในการปลูกปาล์มน้ำมันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในการประกอบอาชีพการเกษตรให้มีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป้าหมายปรับปรุงพื้นที่นาร้าง ๙,๕๐๐ ไร่ ระยะเวลาดำเนินการปีงบประมาณ ๒๕๕๕ และได้รับงบประมาณ ๙๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๙.๑) ผลการดำเนินงาน

จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ชุดคู-ยกร่องในพื้นที่นาร้าง เพื่อให้สามารถกลับมาใช้ประโยชน์ในการปลูกปาล์มน้ำมัน ดำเนินการได้ ๙,๕๐๐ ไร่และเบิกจ่ายงบประมาณ ๙๕ ล้านบาท ครบตามเป้าหมาย

๙.๒) ประเด็นข้อค้นพบ

การดำเนินการในบางพื้นที่พบปัญหาเป็นที่ลุ่ม แอ่งกระทะ เมื่อฝนตกทำให้เกิดน้ำท่วมขัง จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนพื้นที่ให้แก่เกษตรกรรายใหม่

๙.๓) ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากเกษตรกรที่นำพื้นที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย และรายใหม่ที่เริ่มปลูกปาล์มเป็นครั้งแรก ยังขาดความรู้เรื่องการปลูกและดูแลรักษาสวนปาล์มน้ำมัน ควรมีการจัดการอบรมถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อให้มีความเข้าใจในขั้นตอนต่าง ๆ ในการปรับปรุงพื้นที่นาร้างให้สามารถกลับมาปลูกปาล์มน้ำมันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการจัดการดูแลสวนปาล์มน้ำมันอย่างถูกวิธี อันจะนำไปสู่การสร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีของเกษตรกร

๑๐) โครงการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร

วัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการผลิต และใช้สารอินทรีย์อย่างมีประสิทธิภาพ กลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน และพัฒนาเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในอนาคต เป้าหมายพัฒนากลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรเดิมที่เข้มแข็ง เพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

๑๐.๑) ผลการดำเนินงาน

๑๐.๑.๑) ปี ๒๕๕๕ ดำเนินการพัฒนากลุ่มเกษตรกรเดิมที่เข้มแข็งแล้ว ๑๐,๔๘๐ กลุ่ม ร้อยละ ๑๐๔.๘๐ ของเป้าหมาย ๑๐,๐๐๐ กลุ่ม พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แล้ว ๑๐๕ กลุ่ม ร้อยละ ๑๐๕.๐๐ ของเป้าหมาย ๑๐๐ กลุ่ม ดำเนินโครงการเกษตรอินทรีย์ในโรงเรียนและยุวมอดินแล้วเสร็จตามเป้าหมาย ๕๐๐ แห่ง และรับรองมาตรฐานปัจจัยการผลิตทางการเกษตรแล้ว ๑,๓๓๐ ชนิด ร้อยละ ๑๙๐.๐๐ ของเป้าหมาย ๗๐๐ ชนิด

๑๐.๑.๒) ปี ๒๕๕๘ ดำเนินการถ่ายทอดความรู้และสนับสนุนปัจจัยการผลิตสารอินทรีย์แก่กลุ่มเกษตรกรเดิมที่มีความเข้มแข็งครบ ๑๐๐,๕๐๐ ราย พื้นที่ ๑.๐๑ ล้านไร่ ส่วนการส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสด และรณรงค์คณาพางและตอซังพืชในพื้นที่ดำเนินการได้สูงกว่าเป้าหมายคือ ๗๐๘,๐๕๐ ไร่ รวมทั้งรับรองมาตรฐานปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ๘๒๗ ชนิดสินค้า

๑๐.๒) ผลการติดตามในพื้นที่

๑๐.๒.๑) ปี ๒๕๕๕ จังหวัดพิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ สกลนคร กาฬสินธุ์ มหาสารคาม พังงา ระนอง ชุมพร นครปฐม กาญจนบุรี และราชบุรี)

(๑) การได้รับการฝึกอบรมความรู้สมาชิกกลุ่มและเด็กนักเรียนส่วนใหญ่ ได้รับการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการผลิตและใช้สารอินทรีย์จากสถานีพัฒนาที่ดิน และสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต

(๒) การได้รับแจกวัสดุอุปกรณ์สำหรับผลิตสารอินทรีย์ กลุ่มเกษตรกร และโรงเรียนส่วนใหญ่ได้รับแจกวัสดุอุปกรณ์จากสถานีพัฒนาที่ดิน อาทิ ถังหมัก สารเร่ง พด.๑ พด.๒ พด.๗ กากน้ำตาล पोสเตอร์ให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและใช้สารอินทรีย์

(๓) การเปลี่ยนแปลงด้านการใช้สารอินทรีย์ สมาชิกกลุ่มทั้งหมด ใช้สารอินทรีย์มากขึ้น โดยมีสัดส่วนการใช้สารอินทรีย์ร่วมกับสารเคมี คือ สารอินทรีย์เฉลี่ยร้อยละ ๕๕ และสารเคมีเฉลี่ยร้อยละ ๔๕ ของปริมาณการใช้สารอินทรีย์ร่วมกับสารเคมีทั้งหมด

(๔) การผลิตสารอินทรีย์ใช้เองที่บ้าน เกษตรกรร้อยละ ๘๐.๗๗ นำความรู้เกี่ยวกับการผลิตสารอินทรีย์จากกลุ่มไปผลิตสารอินทรีย์ใช้เองที่บ้าน และเกษตรกรร้อยละ ๑๙.๒๓ คิดค้นนำสมุนไพรต่าง ๆ มาปรับปรุงสูตรผลิตสารอินทรีย์ของสถานีพัฒนาที่ดิน

(๕) การเปลี่ยนแปลงด้านต้นทุนการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีต้นทุนการเกษตรลดลงเฉลี่ยร้อยละ ๔๐

(๖) การเปลี่ยนแปลงด้านผลผลิตการเกษตร ผลผลิตการเกษตรของเกษตรกรเจริญเติบโตได้ดี ไม่มีโรคแมลงรบกวน ปริมาณ น้ำหนัก และคุณภาพผลผลิตดีขึ้น อาทิ เกษตรกรจังหวัดมหาสารคาม ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจากเฉลี่ย ๕๐ ถึงต่อไร่ เป็นเฉลี่ย ๖๐ ถึงต่อไร่ เกษตรกรจังหวัดพังงา ต้นยางเจริญเติบโตดีขึ้น หน้ายางนึ่งก็ดง่าย น้ำยางไหลสม่ำเสมอ และปริมาณน้ำยางเพิ่มขึ้น

(๗) การเปลี่ยนแปลงคุณภาพดินในที่ดินของเกษตรกรมีความเหมาะสมในการเพาะปลูกมากขึ้น ดินร่วนซุยมากขึ้น ไม่แข็งกระด้าง

(๘) การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการผลิตและใช้สารอินทรีย์ของผู้เข้าร่วมโครงการฯ สมาชิกกลุ่ม และเด็กนักเรียนส่วนใหญ่มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรนอกกลุ่มเพื่อนนักเรียนในโรงเรียน และคนในครอบครัว

(๙) ความพึงพอใจต่อโครงการฯ การเป็นสมาชิกกลุ่ม และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สมาชิกกลุ่มและเด็กนักเรียนทั้งหมดมีความพึงพอใจมาก เนื่องจากได้รับประโยชน์หลายประการ อาทิ ได้รับความรู้และวัสดุอุปกรณ์สำหรับผลิตสารอินทรีย์ ต้นทุนการเกษตรลดลง ปริมาณ น้ำหนัก และคุณภาพผลผลิตการเกษตรเพิ่มขึ้น

(๑๐) ข้อค้นพบ

วัสดุอุปกรณ์สำหรับผลิตสารอินทรีย์ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของกลุ่มเกษตรกร สถานที่ผลิตและจัดเก็บสารอินทรีย์มีพื้นที่จำกัด ทำให้ไม่สามารถผลิตสารอินทรีย์ได้เพียงพอ กับความต้องการของสมาชิกกลุ่ม การพัฒนาคุณภาพเกษตรกรสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ทำได้ยาก เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการที่ไม่สามารถควบคุมได้ ผู้บริหารและครูเกษตรบางโรงเรียน มีความเห็นไม่สอดคล้องกัน ที่จะนำโรงเรียนเข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ในโรงเรียนและยุวมอดิน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการฯ

(๑๑) ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรแนะนำวิธีการบริหารจัดการกลุ่ม แก่กลุ่มเกษตรกรให้สามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ผลิตและจัดเก็บสารอินทรีย์มาต่อยอดได้ด้วยกลุ่มเกษตรกรเอง รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลเสียจากการใช้สารเคมีและประโยชน์จากการใช้สารอินทรีย์แก่เกษตรกรมากขึ้น จัดหาต้นแบบและเผยแพร่ความสำเร็จผู้ที่ใช้สารอินทรีย์ทำการเกษตรให้เกษตรกรทั่วไปรับทราบ

๑๐.๒.๒) ปี ๒๕๕๘ จากผลการติดตามเกษตรกรสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเดิมที่เข้มแข็ง และกลุ่มเกษตรกรที่พัฒนาเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เข้าร่วมโครงการปี ๒๕๕๖ ในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ นครราชสีมา สระบุรี ลำปาง เชียงใหม่ พัทลุง และนครศรีธรรมราช

(๑) การใช้ปุ๋ยตามชุดดิน/ค่าวิเคราะห์ดิน

หลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า เกษตรกรสมาชิกกลุ่มเดิมที่เข้มแข็ง และกลุ่มเกษตรกรที่พัฒนาเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๒.๙๙ และร้อยละ ๑๕.๒๔ ตามลำดับ โดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยตามชุดดิน/ค่าวิเคราะห์ดินทุกแปลง เนื่องจากเห็นว่าการวิเคราะห์ดิน ทำให้ทราบว่าดินขาดธาตุอาหารชนิดใด ทำให้ปรับปรุงบำรุงดินได้ตรงจุดมากขึ้น ประกอบกับสามารถลดปริมาณการใส่ปุ๋ยเคมีที่เกินความจำเป็นได้

(๒) การผลิตสารอินทรีย์/ปุ๋ยอินทรีย์

กลุ่มเกษตรกรเดิมที่เข้มแข็ง และกลุ่มเกษตรกรที่พัฒนาเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ หลังเข้าร่วมโครงการ มีการผลิตสารอินทรีย์/ปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๑๗.๔๖ และร้อยละ ๖๖.๙๑ ตามลำดับ ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อใช้เองมากกว่าร้อยละ ๙๐.๐๐ ที่เหลือนำไปจำหน่าย เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่าช่วยลดต้นทุนค่าปุ๋ยเคมี/สารเคมีลงได้

(๓) การไถกลบฟางและตอซังพืช

(๓.๑) กลุ่มเกษตรกรเดิมที่เข้มแข็ง หลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า เกษตรกรสมาชิกกลุ่มเดิมที่เข้มแข็งปรับเปลี่ยนมาใช้ในการไถกลบฟางและตอซังแทนการเผาเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕.๐๐ โดยเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนจากร้อยละ ๗๕.๑๕ เป็นร้อยละ ๘๐.๑๕ ทั้งนี้เกษตรกรร้อยละ ๙๑.๙๐ ทำทุกแปลง และร้อยละ ๘.๑๐ ทำบางแปลง ในส่วนเกษตรกรที่ยังคงทำบางแปลงนั้น เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ดอนไม่สามารถทำการไถกลบได้

(๓.๒) กลุ่มเกษตรกรที่พัฒนาเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ หลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า เกษตรกรปรับเปลี่ยนมาใช้ในการไถกลบฟางและตอซังแทนการเผาเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๔.๔๔ โดยเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนจากร้อยละ ๗๒.๒๓ เป็นร้อยละ ๘๖.๖๗ ทั้งนี้เกษตรกรร้อยละ ๗๘.๓๓ ทำทุกแปลง และร้อยละ ๒๑.๖๗ ทำบางแปลง ในส่วนเกษตรกรที่ยังคงทำบางแปลงนั้น เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ดอนไม่สามารถทำการไถกลบได้

(๔) ปริมาณการใช้สารเคมีและสารอินทรีย์/ชีวภาพ

(๔.๑) กลุ่มเกษตรกรเดิมที่เข้มแข็ง ปริมาณการใช้สารเคมีและสารอินทรีย์/ชีวภาพจากการเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร ซึ่งปลูกข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง อ้อย ไม้ผล/ไม้ยืนต้น และพืชผัก พบว่า มีปริมาณการใช้สารเคมีลดลง และใช้สารอินทรีย์/ชีวภาพเพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการ โดยกลุ่มเกษตรกรเดิมที่เข้มแข็งมีปริมาณการใช้สารเคมีลดลงจาก ๗๕๙.๔๗ เหลือ ๕๔๑.๗๕ กิโลกรัมต่อไร่ หรือลดลงร้อยละ ๒๘.๖๗ ในส่วนการใช้สารอินทรีย์/ชีวภาพมีการใช้ในอัตราที่เพิ่มขึ้นจาก ๙๔๘.๖๖ เป็น ๑,๑๔๒.๗๙ กิโลกรัมต่อไร่ หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๐.๔๖ เนื่องจากเกษตรกรให้ความสำคัญกับสุขภาพของตนเองมากขึ้น และยังสามารถลดต้นทุนในการผลิตได้

(๔.๒) กลุ่มเกษตรกรที่พัฒนาเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จากการเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการของกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ซึ่งปลูกข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง อ้อย ไม้ผล/ไม้ยืนต้น และพืชผัก พบว่า มีปริมาณการใช้สารเคมีลดลงและใช้สารอินทรีย์/ชีวภาพเพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการ โดยมีปริมาณการใช้สารเคมีลดลงจาก ๒๑๔.๒๖ เหลือ ๑๗๕.๐๐ กิโลกรัมต่อไร่ หรือลดลงร้อยละ ๑๘.๓๒ ในส่วนการใช้สารอินทรีย์/ชีวภาพมีการใช้ในอัตราที่เพิ่มขึ้นจาก ๗๙๗.๓๙ เป็น ๑,๑๙๙.๑๐ กิโลกรัมต่อไร่ หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕๐.๓๘ เนื่องจากเกษตรกรตระหนักและให้ความสำคัญกับสุขภาพของตนเองมากขึ้น และยังสามารถลดต้นทุนในการผลิตในส่วน of สารเคมีได้ ประกอบกับผลิตผลที่ผลิตจะมีคุณภาพและราคาดีขึ้นจากเดิม

(๕) ข้อเสนอแนะ

(๕.๑) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่กลุ่มเกษตรกรไม่ต่อเนื่อง เช่น เมล็ดพันธุ์ปอเทือง ถังหมัก กากน้ำตาล ไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรที่สนใจผลิตและใช้สารอินทรีย์ ซึ่งควรสนับสนุนปัจจัยการผลิตอย่างต่อเนื่อง เพียงพอกับความต้องการใช้ของกลุ่มเกษตรกรที่สนใจ และดำเนินการในปีแรก ๆ ส่วนกลุ่มที่มีความเข้มแข็งควรส่งเสริมให้ดำเนินการด้วยตนเอง

(๕.๒) ขาดการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับพื้นที่ อาทิ เรื่องการเก็บตัวอย่างดินและผลการวิเคราะห์ดิน ซึ่งกรมพัฒนาที่ดินและกรมส่งเสริมการเกษตร ดำเนินการในเรื่องนี้ แต่ผลการวิเคราะห์ดินที่เกษตรกรได้รับมาแตกต่างกัน ทำให้เกิดสับสนในการนำผลดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ ดังนั้น กรมพัฒนาที่ดินและกรมส่งเสริมการเกษตร ควรบูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน และเกษตรกรสามารถนำไปปรับใช้ได้เร็วขึ้น

๑๑) โครงการตรวจสอบการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นหน่วยงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบการถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรที่ได้รับสิทธิในที่ดินเขตปฏิรูปที่ดินให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม และมีประสิทธิภาพตามระเบียบและกฎหมายกำหนด เพื่อป้องกัน/ป้องปรามการเปลี่ยนสิทธิการถือครองที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน และเพื่อให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังทั้งเชิงรุก และเชิงรับ มีเป้าหมายตรวจสอบตามแผนงานในพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน ๗๑ จังหวัด (๑๒๒ อำเภอ) จำนวน ๑๒,๑๓๒,๐๗๙ ไร่ รวม ๑,๐๒๔,๐๔๓ แปลง

ผลการดำเนินงาน (ปี ๒๕๕๘)

๑๑.๑) ตรวจสอบการถือครองที่ดินไปแล้ว ๘,๗๓๓,๗๘๑ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๖๙ ของเป้าหมาย ๑๑,๘๕๒,๒๓๘ ไร่ หรือ ๗๓๖,๗๖๐ แปลง คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๙๒ ของเป้าหมาย ๑,๐๒๔,๔๖๙ แปลง แบ่งเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

(๑) ตรวจสอบพื้นที่จัดที่ดินแล้ว ๗,๘๓๐,๕๐๗ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๗๙ ของเป้าหมาย ๙,๖๙๒,๓๙๗ ไร่ ในจำนวนนี้ พบว่า เกษตรกรปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบ (ใช้ประโยชน์ที่ดินตามวัตถุประสงค์ของ ส.ป.ก.) ๗,๕๙๔,๑๑๒ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๙๘ ของจำนวนเกษตรกรที่ได้รับจัดที่ดินแล้ว ๗,๘๓๐,๕๐๗ ไร่ และเกษตรกรกระทำผิดระเบียบ ๒๓๖,๓๙๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๒ ของจำนวนเกษตรกรที่ได้รับจัดที่ดินแล้ว ๗,๘๓๐,๕๐๗ ไร่ โดยกระทำผิดด้านสิทธิ ได้แก่ ขาดคุณสมบัติให้ผู้อื่น ทำประโยชน์ขาย หรือให้เช่า และกระทำผิดด้านการทำประโยชน์ ได้แก่ ขุดดินขาย หรือบ่อบาดาลมากเกินไป ปลูกสร้างเกินสมควร ใช้ประโยชน์ไม่เป็นไปตามอนุญาต

(๒) ตรวจสอบพื้นที่ที่ยังไม่ได้จัดที่ดินไป ๙๐๓,๒๗๔ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๘๒ ของเป้าหมาย ๒,๑๕๙,๘๔๑ ไร่ ในจำนวนนี้มีเกษตรกรยินยอมเข้ากระบวนการตรวจสอบ ๓๓๗,๘๔๗ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๔๐ ที่เหลือเป็นเกษตรกรที่ไม่ยอมเข้ากระบวนการ ๒๕,๓๑๒ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๐ ของจำนวนพื้นที่

คณะผู้จัดทำ
รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการเกษตร
ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑
(พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙)

ที่ปรึกษา

นางสุวิมล	ขุนพันธ์	ผู้อำนวยการศูนย์ประเมินผล
-----------	----------	---------------------------

คณะผู้จัดทำ**ยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาคูณภาพชีวิตเกษตรกร**

๑. น.ส.อำนวยการ	เหรียญเจริญ	ผู้อำนวยการส่วนประเมินผลธุรกิจสถาบันเกษตรกร
๒. น.ส.จิตรลดา	คงศักดิ์	เศรษฐกรชำนาญการ

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาขีดความสามารถในการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร และความมั่นคงอาหาร

๑. นางเพ็ญแข	ศุภณัฐพร	ผู้อำนวยการส่วนประเมินผลพืช
๒. นายนิวัฒน์	ออกเวหา	เศรษฐกรชำนาญการ

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนาศูนย์บริการการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน

๑. นางสุรัสวดี	ดำรงการเลิศ	ผู้อำนวยการส่วนประเมินผลปัจจัยพื้นฐานทางการเกษตร
๒. น.ส.อุรัสยา	แก้วคำ	เศรษฐกรปฏิบัติการ

ภาพรวม

๑. นางพนิดา	โตพวง	ผู้อำนวยการส่วนประเมินผลแผนพัฒนาการเกษตร
๒. น.ส.สุภาพร	ฮามพิทักษ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

จัดทำโดย

ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 เกษตรกลาง บางเขน ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
 โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๗๙๐๕๐๗ ๐๒-๕๗๙๘๒๓๒
www.oae.go.th/EVA